วารสาร **มหาจุฬาวิชาการ**
Mahachula Academic Journal
ISSN : 3088 2001 (Print)
ISSN : 3088 2044 (Online)

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๘ Vol.12 No.3 September – December 2025

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาวิชาการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๔ เดือน (ปีละ ๓ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-เมษายน, ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหาสาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อ ๑ บทความ
- ทรรศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรรศนะของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

00. 12-3 (1-28).indd 1 12/29/2025 10:39:25 AM

- **เจ้าของ**

  กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
  โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

- **ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬาวิชาการ**

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระเมธีวรญาณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระศรีวัชรสารบัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะครุศาสตร์
พระครูภัทรธรรมบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
พระอุดมสิทธินายก, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

- **บรรณาธิการ**

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

นายสุชญา ศิริธัญภร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **กองบรรณาธิการ :**

พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิระโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน	สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คะนอง ปาลิภัทรางกูร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายสุภฐาน สุดาจันทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

00. 12-3 (1-28).indd 2 12/29/2025 10:39:25 AM

● คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาจุฬาวิชาการ (Peer Review)

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.
พระธรรมวชิรปัญญาจารย์, รองศาสตราจารย์ ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์
รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก
รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัทธีร์ ศรีดี
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง
รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร
รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมเลศ

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ พิเศษ อดิศักดิ์ ทองบุญ	ราชบัณฑิต
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทร์แก้ว	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สนิท สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยศร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ สยาม ดำปรีดา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒผล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.นลินี ณ นคร	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิระโรจนานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ**

ประสานงานจัดการและพิสูจน์อักษร

พระมหาขวัญชัย ปุตฺตวิเสโส พระมหาธิติ อนุภทฺโท
พระมหาทรงชัย วิชยเภรี นายศิลป์ชัย วงษ์จำนงค์
นายสุภฐาน สุดาจันทร์ นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์
นางสาวสังเวียน ฟูเฟื่อง นางสาวภัคนิจ พิมพา
นายณัฐวุฒิ วงษ์ภา

งานสมาชิก

พระมหาทรงชัย วิชยเภรี

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจ่าง

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายนพดล เพ็ญประชุม

- **นิติกร**

นายธวัช แย้มปิ่ว

- **ภาพ/ศิลปะ**

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโส นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

- **ออกแบบปก**

พระพลวัฒน์ พวงปากกา

- **จัดรูปเล่ม**

  นายสมบูรณ์ เพ่งพิศ

- **พิมพ์ที่**

  โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

  เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

  โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๔๕

- **จำนวนที่ตีพิมพ์ ๒๐๐ เล่ม**

Indexed in Group 2

วารสารมหาจุฬาวิชาการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาวิชาการ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๘ ได้รวบรวมบทความวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์ต่างสถาบัน ที่ได้ส่งบทความทางวิชาการมาร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทำให้มีคณาจารย์ได้มีโอกาสศึกษาพุทธธรรมและการนำไปประยุกต์ บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระศาสนาอันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ในฉบับนี้ กองบรรณาธิการและคณะทำงานฝ่ายประสานงานได้รับเกียรติจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก จำนวน ๙ มหาวิทยาลัย ได้ส่งบทความทางวิชาการ เพื่อลงตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน ๒๘ บทความ ในบทความทั้งหมดเป็นภาษาไทย จำนวน ๒๖ บทความ และภาษาอังกฤษ จำนวน ๒ บทความ แบ่งเป็นบทความวิจัย ๒๐ บทความ บทความวิชาการ ๘ บทความ และมีบทวิพากษ์ ๑ เรื่อง และวารสารฉบับนี้ ทางกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาวิชาการ ได้ร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ระหว่างวันที่ ๖-๗ ธันวาคม ๒๕๖๘ ณ อาคาร มวก. ๔๘ พรรษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย พระนครศรีอยุธยา อีกด้วย ซึ่งรายละเอียด บทความต่าง ๆ กองบรรณาธิการ ได้กล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทความโดยสรุปดังนี้

บทความวิจัยที่ ๑ เรื่อง **“บทบาทการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน”** โดย พระมหาพัฒนพงศ์ ภาณุวโส (ตั้งกฤษณวินนท์) พระราชนันทวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. และพระปลัดกิตติศักดิ์ กนฺตสีโล (ท้าวบุญญาภินิกุล) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ ได้เสนอผลการศึกษาวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพปัญหาของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน มีปัญหาที่เกิดขึ้นหลายด้าน ดังนี้ ๑) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒) ปัญหาด้านอาชีพ รายได้ และเศรษฐกิจชุมชน ๓) ปัญหาด้านอาชีพ รายได้ และเศรษฐกิจชุมชน ๔) ปัญหาหนี้สินและความมั่นคงทางการเงิน ๕) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ๖) ปัญหาด้านสังคม ผู้นำ และการมีส่วนร่วม และ ๗) ปัญหาด้านพฤติกรรมสังคม ยาเสพติด และเยาวชน, บริบทของชุมชนบ้านโป่งคำเป็นชุมชนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม มีทิวเขาสลับซับซ้อนและความเงียบสงบที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดโยงกับธรรมชาติและการพึ่งพาตนเองในรูปแบบดั้งเดิม โดยมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และการทำไร่ ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ และยังคงยึดมั่นในศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้น (๒) กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน คือการพัฒนาชุมชน บ้านโป่งคำจากความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชน โดยเน้นสร้างความเชื่อมั่น ความสามัคคี และทัศนคติที่ดี

00. 12-3 (1-28).indd 6 12/29/2025 10:39:26 AM

ต่อกัน พร้อมส่งเสริมการพึ่งตนเองผ่านอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น (๓) พระครูสุจิณนันทกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำอย่างรอบด้าน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดการอบรมสร้างสร้างระบบคิดใหม่เพื่อความยั่งยืน เป็นผู้นำในการประสานความร่วมมือ ส่งเสริมความสามัคคี และพัฒนาภูมิคุ้มกันทางจิตใจของชุมชน ดังนี้ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสังคม ๓) ด้านวัฒนธรรม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

บทความวิจัยที่ ๒ เรื่อง **"การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟน"** โดย นางสาวพัชรินทร์ญา นุ่นภูบาล ผศ.ดร.ศาริศา สุขคง และ ผศ.ดร.พยุงพร ศรีจันทวงษ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้เสนอผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบผญาที่ปรากฏในเพจ "ผญานวกะ" ได้แก่ โคลงสาร กลอนอีสาน กลอนแปด และร่ายผญาส่วนใหญ่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความไพเราะ และเข้ากับชีวิตจริงของผู้อ่านในยุคปัจจุบัน เนื้อหาของบทผญา แบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่ ผญาเกี้ยว ผญาอวยพร และผญาสอน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชาวอีสาน ที่ยังคงความหมายและคุณค่าเดิมไว้ แม้จะอยู่ในบริบทสังคมสมัยใหม่ ส่วนแนวคิดของบทผญาร่วมสมัย ไม่เพียงแต่สืบทอดรูปแบบทางวรรณกรรมแต่ยังสะท้อนมุมมองทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมร่วมสมัยของคนอีสาน (๒) ผลการวิเคราะห์การสืบสรรค์ของบทผญาร่วมสมัย พบว่ามีการสืบสรรค์ ๓ ประเภท คือ ๑) การสืบสรรค์ด้านรูปแบบ มีลักษณะการสืบสรรค์ ได้แก่ การสืบสรรค์รูปแบบจำนวนพยางค์ไม่เคร่งครัด การสืบสรรค์รูปแบบไม่บังคับจำนวนบาทและจำนวนบท และ การสืบสรรค์รูปแบบการสรรคำ มีการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นย้ำและสร้างจังหวะเพื่อสื่อความหมาย ๒) การสืบสรรค์ด้านเนื้อหา มีลักษณะการสืบสรรค์ ได้แก่ การสืบสรรค์ผญาผ่านการใช้จินตภาพเดิมในบริบทใหม่ การสืบสรรค์ผ่านการดัดแปลงเพื่อสื่อสารความหมายใหม่ การสืบสรรค์ผญาด้วยการนำตัวบทเดิมมาแต่งใหม่ด้วยวิธีการล้อเลียน และการสืบสรรค์ผญาด้วยการนำตัวบทเดิมมาอ้างหรือพาดพิงเพื่อให้เข้ากับค่านิยมหรือบริบทสมัยใหม่ และ ๓) การสืบสรรค์ด้านแนวคิด ได้แก่ การสืบสรรค์แนวคิดร่วมสมัยในเวลาปัจจุบัน การสืบสรรค์แนวคิดในเหตุการณ์ การสืบสรรค์ในรูปแบบ การสืบสรรค์ในเนื้อหา และการสืบสรรค์ในแนวคิด การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยสะท้อนถึงกระบวนการสืบทอดและพัฒนาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยึดโยงกับสังคมร่วมสมัย รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสืบสานทางวัฒนธรรมที่มีทั้งการคงรูปแบบดั้งเดิมและการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยเป็นหลักฐานทางวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ผญาอีสานยังมีชีวิต และสามารถพัฒนาเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและโลกยุคใหม่

บทความวิชาการที่ ๓ เรื่อง **"การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารญาณเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียน"** โดย นางอรพัทธ ศิริแสง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอบทความวิชาการว่าเป็นการนำเสนอแนวคิดการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียน ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมี

วิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในที่นี้จะขอเรียกชื่อรูปแบบนี้ว่า TRUE Model โดยกำหนดขั้นตอนในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ รู้ที่มา (Talking : T) หมายถึง ขั้นตอนก่อนการอ่าน โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาบทอ่าน จากนั้นเชื่อมโยง กับประสบการณ์เดิมของนักเรียนหรือสร้างประสบการณ์ใหม่โดยการสนทนาแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ขั้นที่ ๒ ค้นหาสาระ (Reading : R) หมายถึง ขั้นระหว่างการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจคือ ทุกข์ ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจปัญหา โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาปัญหาตามข้อเท็จจริง จากบทอ่านด้วยวิธีอ่านในใจ ให้นักเรียนจะตรวจสอบคำสำคัญและค้นหาใจความสำคัญของบทอ่านได้ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน ขั้นที่ ๓ พิจารณาด้วยปัญญา (Understanding : U) หมายถึง ขั้นหลังการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ คือ สมุทัย การค้นหาสาเหตุโดยการวิเคราะห์ปัญหา และทำความเข้าใจกับปัญหา และนิโรธคือกำหนดเป้าหมายโดยการคิดแก้ปัญหาและลงมือแก้ปัญหา โดยครูกำหนดประเด็นปัญหา ให้นักเรียนอ่านทบทวนแล้วตอบคำถามตามประเด็นที่กำหนด ขั้นที่ ๔ สะท้อนคุณค่า (Evaluating E) หมายถึง ขั้นสะท้อนคิดและประเมินผล ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ คือ มรรค วางแผนและแก้ไข โดยนักเรียนจะต้องสะท้อนความคิดของตนเองเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และนำข้อมูลจากบทอ่านไปใช้ประกอบการตัดสินใจ จากนั้นนำเสนอผลงานที่เกิดจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน รวบรวมเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้โดยนักเรียน เพื่อน และครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจกับการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณนี้ ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการอ่านขั้นสูง แต่ยังส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนจะมีความสามารถในการทำความเข้าใจสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้สะท้อนความคิดเห็นของตนเอง และมีความรักความผูกพันกับการอ่าน อันเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความฉลาดรู้

บทความวิจัยที่ ๔ เรื่อง **“รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ”** โดย นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. และพระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) องค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยดำเนินการและปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในภาวะฉุกเฉินแข่งกับเวลาเพื่อช่วยชีวิตภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ต้องได้รับอนุมัติเป็นหน่วยปฏิบัติการแพทย์ บุคลากรชุดปฏิบัติการฉุกเฉินต้องผ่านการอบรมตามมาตรฐานการแพทย์ฉุกเฉิน (๒) เจตนา ทั้งกาย วาจา ใจ เป็นเจตสิกคือธรรมประกอบกับจิตที่บูรณาการเข้ากับเจตนาของผู้ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย อีกทั้งช่วยครองตน ครองคน ครองงาน และครองการปฏิบัติงาน เช่น หิริโอตตัปปะ ภาวนา ๔ พรหมวิหาร ๔

อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อริยทรัพย์ ๗ มรณานุสติ โยนิโสมนสิการ ทั้งนี้ หลักพุทธธรรม เจตนา ๓ คือ บุพเจตนา มุญจนเจตนา และอปรเจตนา รวมถึงการสงเคราะห์ด้านวัตถุและจิตใจของพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ เป็นแนวทางเดียวกันและสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวมเพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืน ด้วยหลักการ 2P2R คือ การเตรียมพร้อมและป้องกันลดผลกระทบก่อนเกิดเหตุ การเผชิญเหตุขณะเกิดเหตุ และการเยียวยาฟื้นฟูหลังเกิดเหตุสาธารณภัย (๓) รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการเป็นรูปแบบเชิงแผนผังของความสัมพันธ์ การประสานงาน และการทำงานร่วมกันในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวม ด้วยแนวทาง 2P2R กับหลักพุทธธรรมเจตนา ทั้งกาย วาจา และใจ ร่วมกับหิริโอตตัปปะและสติสัมปชัญญะ ที่เป็นแกนกำกับพฤติกรรม โดยบุพเจตนา มุญจนเจตนา และอปรเจตนา บูรณาการเข้ากับเจตนาของผู้ที่ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในขณะก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุสาธารณภัย ตามลำดับ ร่วมกับบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์และพระคิลานุปัฏฐากในการสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ ทั้งภาวะปกติและภาวะวิกฤต

บทความวิจัยที่ ๕ เรื่อง **“รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์”** โดย พระทินวัฒน์ จนฺทปญฺโญ (สุขสง) พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ในปัจจุบันเผยแผ่ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ เผยแผ่ผ่านการจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ผ่านบุคคลคือพระสงฆ์และธรรมทูตคฤหัสถ์ ผ่านกิจกรรมทางศาสนากิจกรรมเพื่อสังคมและการเผยแผ่ผ่านสื่อ ปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ คือ การใช้หลักสานเสวนา (Dialogue) และการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยคือรูปแบบการเผยแผ่ “NORDLIGHT Model” ซึ่งประกอบด้วย ๑. (N) ระบบเครือข่ายการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ ๒. (O) พระสงฆ์ผู้เผยแผ่เชิงรุก ๓. (R) คฤหัสถ์ที่มีความสามารถ ๔. (D) กระบวนการสานเสวนา ๕.(L) การจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เหมาะสม ๖. (I) การบูรณาการสื่อธรรมะให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ๗. (G) การสร้างบรรยากาศและสถานที่ให้เหมาะสม และ ๘. (T) การใช้กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

บทความวิจัยที่ ๖ เรื่อง **“การประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการส่งเสริมทักษะสมองของผู้เรียนและพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง : การประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมิน ๔ ระดับของ Kirkpatrick”** โดย ดร.จตุพล โนมณี และดร.ธิดาวัลย์ อุ่นกอง มหาวิทยาลัยพะเยา วิทยาเขตเชียงราย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ผลการประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง ผู้เข้ารับการอบรมในภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = ๓.๙๐, SD = ๐.๓๐) (๒) ผลการประเมินการเรียนรู้ก่อน

และหลังเข้ารับการอบรม คะแนนเฉลี่ยหลังการอบรม (Mean = ๓๓.๗, SD = ๕.๔) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ (t = -๕.๗๖, p < .๐๐๑) (๓) ผลการประเมินพฤติกรรมก่อนและหลังการอบรม คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทุกข้อหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p < ๐.๐๕) และ (๔) ผลการประเมินผลลัพธ์ พบว่า ทักษะด้านต่าง ๆ ในทุกกลุ่มอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย ระดับ ๓.๔ ขึ้นไป

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง **"รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย"** โดย พระปวริศร์ ปวริสฺสโร (ญาณศิริ) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาวะโทสจริตในจิตใจและการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การลดโทสและเพิ่มเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าต้นเหตุของโทสในนักเรียนเกิดจากการยึดติดในตัวตนและสิ่งที่ให้คุณค่าเมื่อถูกกระทบกระเทือนทางกาย วาจา หรือจิตใจ ทำให้เกิดความไม่พอใจและโกรธ การลดความโกรธของนักเรียนโดยการฝึกเมตตาผ่านกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมช่วยให้จิตใจสงบ ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ช่วยลดความโกรธและส่งเสริมสุขภาพจิตในนักเรียน ส่วนผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าการสอนหลักเมตตาช่วยลดโทสจริตและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในนักเรียนมัธยมปลายอย่างมีนัยสำคัญ โดยคะแนนรวมก่อนและหลังกิจกรรมต่างกัน ๒.๕๒๓ (p = ๐.๐๐๒) โดยเฉพาะเพศหญิงมีความเปลี่ยนแปลงชัดเจน (๓.๓๘๕, p = ๐.๐๐๔) ส่วนเพศชายแม้คะแนนต่างกัน (๑.๘๗๔) แต่ไม่ต่างอย่างมีนัยสำคัญ (p = ๐.๑๘๓) ทั้งนี้ นักเรียนส่วนใหญ่แผ่เมตตาแก่ผู้ใกล้ชิดมากกว่าการแผ่เมตตาในระดับที่ไม่มีเงื่อนไข สะท้อนว่าเมตตายังขึ้นกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ โมเดล "BSEP" ซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้านคือ (๑) (B) (Buddha's Dhamma) ด้านหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า มีการฝึกเมตตาผ่านการกระทำ เช่น การให้ทาน ใส่บาตร ช่วยเหลือสัตว์ และแบ่งปันสิ่งของเพื่อลดความโกรธและเสริมสร้างความเมตตา (๒) (S) (Smile) ด้านการสร้างรอยยิ้ม มีการใช้ภาษาสุภาพ การพูดไพเราะ และปลอบโยนเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี ลดโทสและเสริมความสุข (๓) (E) (Emotion) ด้านการจัดการรักษาอารมณ์ มีการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความโกรธวิเคราะห์สาเหตุ และฝึกจัดการอารมณ์เชิงบวก (๔) ด้านการสร้างพลังบวก (P) (Positive Thinking)

บทความวิจัยที่ ๘ เรื่อง **"คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกอำเภอท่าวังผาและฉบับวัดโป่งคำอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน: การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ"** โดย พระมหาสราวุธ ธมฺมวุฑฺโฒ (ดีปินตา) พระราชนันทวัชรบัณฑิต,รศ.ดร. และดร.ชำนาญ เกิดช่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่าด้านประวัติความเป็นมา คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก จารเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๓

จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี หน้าลาน ๔ กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๔๕ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๙ ใบ ๑๗ หน้าลาน คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ จารลงบนใบลานจารโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี หน้าลาน ๕ กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๔๗ เซนติเมตร มี ๑๐ ใบ ๑๙ หน้าลาน ด้านปริวรรตและแปล คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๗ หน้า ผู้วิจัยปริวรรตและแปลได้ ๑๗ หน้า คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพร ฉบับวัดโป่งคำ มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๙ หน้า ผู้วิจัยปริวรรตและแปลได้ ๑๙ หน้า ดังที่ปรากฏในบทที่ ๓ ด้านการเปรียบเทียบ ผู้วิจัยเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับในประเด็น ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ ลายมือในการจารอักขระฉบับของวัดพระธาตุจอมพริกสวยและอ่านง่ายกว่าฉบับของวัดโป่งคำ คัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการเทศน์ (๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลักทั้งสองฉบับ มีบทอุเทสที่เหมือนกัน โดยกล่าวแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า (๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ หลักแห่งกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ หลักการไม่ประมาท (๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับมีรสวรรณคดี ๔ รส คือ คือ ๑) เสาวรจนี โดยการชมโฉมพระนางผุสดีว่าเป็นสตรีที่งดงาม ๒) นารีปราโมทย์ โดยพระเจ้าสญชัยแสดงความรักต่อพระนางผุสดี และ ๓) สัลลาปังคพิสัย โดยพระนางผุสดีแสดงความเห็นใจต่อบุตรธิดากาและอาณาประชาราษฎร์ ๔) รสวรรณคดีด้านสันทัดโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำถ่ายทอดความคิดหรือคติธรรมอย่างชัดเจนและมีพลัง เช่น ตอนที่พระนางผุสดีมีพระประสงค์จะโปรดสัตว์ด้วยการสร้างโรงทาน ๕) คัมภีร์กับพระไตรปิฎกและอรรถกถา

บทความวิชาการที่ ๙ เรื่อง **“ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา”** โดย นางสาวเบญญาภา ยวงอักษร ผศ.ดร. เอื้ออารี จันทร และ ผศ.ดร. สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรู้ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลวรรณกรรมพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและทรัพยากรอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อนำพาองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล สร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อนวัตกรรม และตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัล ได้แก่ วิสัยทัศน์ดิจิทัล ความรู้และทักษะดิจิทัล ความคล่องตัวและการปรับตัว ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การบริหารการเปลี่ยนแปลง การคิดเชิงกลยุทธ์ และความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอน สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย กลยุทธ์และการกำกับดูแล หลักสูตรและวิธีการวัดและการประเมินผล การสนับสนุนและพัฒนาตนเอง และโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากร ความท้าทายสำคัญของผู้นำดิจิทัลในสถาบัน

00. 12-3 (1-28).indd 11 12/29/2025 10:39:26 AM

อุดมศึกษา ประกอบด้วย องค์กรและวัฒนธรรม ทักษะดิจิทัลและการพัฒนาบุคลากร ทรัพยากรและการลงทุน โครงสร้างพื้นฐานและเทคนิค การบูรณาการข้อมูล แรงกดดันในการสร้างนวัตกรรม และการปรับตัวขององค์กร แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลควรมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะผู้นำ การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การพัฒนาทักษะดิจิทัล และการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล

บทความวิจัยที่ ๑๐ เรื่อง **"พุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ"** โดย พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมาหิโต) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า กิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) การปกครอง ๒) ศาสนศึกษา ๓) การเผยแผ่ ๔) สาธารณูปการ ๕) ศึกษาสงเคราะห์ และ ๖) สาธารณสงเคราะห์ มีความแตกต่างในการบูรณาการ โดยด้านสาธารณสงเคราะห์มีความเข้มแข็งที่สุด ขณะที่ด้านศาสนศึกษายังคงกระจายตัวเป็นจุด ๆ และยังขาดการเชื่อมโยงเชิงระบบในระดับจังหวัด ทำให้ภาพรวมยังไม่บรรลุเอกภาพและประสิทธิภาพสูงสุด (๒) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหาร พระสังฆาธิการได้บูรณาการ หลักพุทธธรรมกับการบริหารในแต่ละด้านอย่างเป็นระบบ ได้แก่ อปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้น (๓) แบบจำลอง DHARMA-๖ Model ผลการวิจัยได้พัฒนา DHARMA-๖ Model เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำหรับพุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก มีD – Dhamma Integration ⟶ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าสู่ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นต้น หัวใจสำคัญของ DHARMA-๖ Model คือแนวคิด "สร้างคนก่อนสร้างวัตถุ" โดยยึดหลักไตรสิกขาเป็นรากฐานในการผลิตศาสนทายาทที่มีคุณภาพ และขับเคลื่อนด้วยกลไกการปกครองที่อาศัยอปริหานิยธรรมเพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้เกิดเอกภาพ ความเข้มแข็ง และยั่งยืน

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง **"การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค"** โดย พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ (แจ่มพันธ์) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า โวหารภาพพจน์เป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยสร้างอารมณ์ จินตภาพ และความหมายที่ลึกซึ้ง ทำให้การสื่อสารมีความชัดเจน มีอรรถรส และเข้าถึงผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ง่ายขึ้น โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏแบ่งได้เป็น ๙ ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อติพจน์ สัทพจน์ นามนัย ปรพากย์ สัญลักษณ์ และอวพจน์ โดยการใช้โวหารภาพพจน์เหล่านี้ ต้องสัมพันธ์กับบริบท เพื่อสร้างภาพและอารมณ์ที่สอดคล้องกับคำสอน ในเชิงประยุกต์โวหารภาพพจน์สามารถนำไปใช้ในงานเขียน วรรณคดี การพูด และการสื่อสาโดยเฉพาะในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ช่วยถ่ายทอดหลักธรรมเชิงลึกให้เข้าใจง่ายและในวรรณกรรมไทยช่วยเพิ่มความงามและคุณค่าทางอารมณ์ จึงนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่ทำให้เนื้อหามีชีวิตชีวา

00. 12-3 (1-28).indd 12 12/29/2025 10:39:26 AM

และทรงพลัง การศึกษาคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่าเป็นผลงานสำคัญของพระพุทธโฆสาจารย์ แต่งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ เพื่อเป็นคู่มือปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุและพุทธศาสนิกชน โดยมีโครงสร้างครอบคลุมไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา รวม ๒๓ ปริจเฉท เนื้อหามุ่งอธิบายการฝึกกาย วาจา จิต และการเจริญปัญญาเพื่อบรรลุวิมุตติ ด้วยการใช้ร้อยแก้วและร้อยกรองอย่างเป็นระบบ ทำให้คัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “คัมภีร์แม่บทแห่งการปฏิบัติ” ผลการวิเคราะห์กลวิธีโวหารภาพพจน์ พบว่ามีการใช้รวม ๒๐๓ ครั้ง โดยเด่นชัดที่เกี่ยวกับศีล สมาธิ และปัญญา ๕ ประเภท คือ อุปมา อุปลักษณ์ ปฏิพจน์ อติพจน์ และบุคลาธิษฐาน ซึ่งพบมากที่สุดในหมวดศีล รองลงมาคือหมวดสมาธิ และหมวดปัญญา การใช้โวหารภาพพจน์เหล่านี้ มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มคุณค่าทางภาษา กระตุ้นจินตนาการ และทำให้เนื้อหาที่ซับซ้อนเข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยยังได้พัฒนา R.I.C.E.S. Model เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการอธิบายกระบวนการสื่อสารเชิงโวหาร ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) R – การบูรณาการโวหาร (๒) I – การสร้างภาพในจิต (๓) C – การกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ (๔) E – การสร้างอารมณ์ร่วม (๔) S – การใช้สัญลักษณ์ทำให้เข้าใจง่าย โมเดลนี้สามารถประยุกต์ ใช้ได้ทั้งในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การเผยแผ่ธรรมะ การปฏิบัติธรรม และนวัตกรรมดิจิทัล โดยสรุปการใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคไม่เพียงช่วยถ่ายทอดหลักธรรมให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงผู้เรียน แต่ยังเชื่อมโยงงานวิจัยเข้ากับการสื่อสารและการปฏิบัติธรรมในปัจจุบัน ทำให้พระพุทธศาสนามีชีวิตชีวา และนำผู้ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือความหลุดพ้น

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง **“แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑”** โดยนางสาวตวงทอง ชาญกิจกรรณ์ และ ดร.วีรภัทร ภัทรกุล หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก วิเคราะห์รายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศ รองลงมาได้แก่ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง (๒) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ประกอบด้วยรายการปฏิบัติ ๒๘ รายการ โดยแบ่งเป็น ๕ ด้าน ดังนี้ ด้านที่ (๑) ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง มี ๖ รายการ เช่น ผู้บริหารต้องกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนและมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแก่บุคลากร (๒) ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมมี ๕ รายการ เช่น ผู้บริหารเปิดพื้นที่ให้บุคลากรและชุมชนเสนอความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอกองค์กร (๓) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ มี ๕ รายการ เช่น ผู้บริหารต้องเป็นต้นแบบในการริเริ่มสิ่งใหม่และ

แสดงให้เห็นผ่านการลงมือทำจริงเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่ครู (๔) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มี ๖ รายการ เช่น ผู้บริหารต้องจัดลำดับความสำคัญ โดยการวิเคราะห์ความคุ้มค่าและความจำเป็น ในการลงทุนด้านเทคโนโลยี (๕) ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม มี ๖ รายการ เช่น ผู้บริหารต้องส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ที่เน้นความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และการมีส่วนร่วม และการแสดงความชื่นชมในความพยายามของครูอย่างจริงใจ

บทความวิจัยที่ ๑๓ เรื่อง **"รำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช"** โดย นางโชติกา ปาณะศรี ผศ.ดร.สุรัตน์ จงดา และ ผศ.ดร.สุขสันติ แวงวรรณ สาขาวิชานาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า การรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีต้นแบบมาจากการรำกลองยาวของกรมศิลปากรและนำมารวมกับเครื่องดนตรีภาคใต้คือกลองทับที่ดัดแปลงให้ใหญ่กว่าปกติ ใช้ท่าโนราซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช ในด้านลักษณะการแต่งกาย พบว่ามีรูปแบบเครื่องแต่งกาย ๓ แบบ (๑) ผ้านุ่งสั้นครึ่งเข่าแบบการรำเซิ้ง เสื้อแขนกระบอกคอกลมผ่าหน้า (๒) กางเกงหรือโจงกระเบน เสื้อคอกลม คาดศีรษะด้วยผ้าและคาดสะเอว (๓) แต่งกายสวยงามแบบทันสมัย ผ้านุ่งถุงสำเร็จ โดยทั้งสามรูปแบบมีผ้าคาดสะพายเฉียงบ่า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วยทับยาว ปี่โนรา ฆ้อง ฉาบ กรับไม้ไผ่ แต่มีกลองควอท ฉิ่ง และคีย์บอร์ด

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง **"คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกอำเภอท่าวังผาและฉบับวัดโป่งคำอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน: การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ"** โดย พระมหาสราวุธ ธมฺมวุฑฺโฒ (ดีปินตา) พระราชนันทวัชรบัณฑิต,รศ.ดร. และดร.ชำนาญ เกิดช่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า ด้านประวัติความเป็นมา คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก จารเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๓ จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี หน้าลาน ๔ กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๔๕ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๙ ใบ ๑๗ หน้าลาน คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ จารลงบนใบลาน จารโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี หน้าลาน ๕ กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๔๗ เซนติเมตร มี ๑๐ ใบ ๑๙ หน้าลาน ด้านปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๗ หน้า ผู้วิจัยปริวรรตและแปลได้ ๑๗ หน้า คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๙ หน้า ผู้วิจัยปริวรรตและแปลได้ ๑๙ หน้า ดังที่ปรากฏในบทที่ ๓ ด้านการเปรียบเทียบ ผู้วิจัยเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับในประเด็น ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ ลายมือในการจารอักขระฉบับของวัดพระธาตุจอมพริกสวยและอ่านง่ายกว่าฉบับของวัดโป่งคำ คัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการเทศน์ (๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก ทั้งสองฉบับ มีบทอุเทสที่เหมือนกัน โดยกล่าวแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า (๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ

หลักแห่งกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ หลักการไม่ประมาท (๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับมีรสวรรณคดี ๔ รส คือ (๑) เสาวรจนี โดยการชมโฉมพระนางผุสดีว่าเป็นสตรีที่งดงาม (๒) นารีปราโมทย์ โดยพระเจ้าสญชัยแสดงความรักต่อพระนางผุสดี และ (๓) สัลลาปังคพิสัย โดยพระนางผุสดีแสดงความเห็นใจต่อบุตรธิดกาและอาณาประชาราษฎร์ (๔) รสวรรณคดีด้านสันทัดโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำถ่ายทอดความคิดหรือคติธรรมอย่างชัดเจนและมีพลัง เช่น ตอนที่พระนางผุสดีมีพระประสงค์จะโปรดสัตว์ด้วยการสร้างโรงทาน (๕) คัมภีร์กับพระไตรปิฎกและอรรถกถา

บทความวิจัยที่ ๑๕ เรื่อง **"การจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร"** โดยนางสาวจิรกิติยา บุญครองทรัพย์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากโร), รศ.ดร. และ รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการบริหารเริ่มต้นจากการจัดกิจกรรมของวัด ทรัพยากรภายในวัด และสิ่งสนับสนุนกิจกรรมของวัด ถือว่าเป็นกระบวนการจัดการท่องเที่ยวตามความเชื่อและวัฒนธรรม รวมถึงศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับบริบทของกิจกรรมท่องเที่ยวของวัดและนักท่องเที่ยวเข้ามาชมวัดเนื่องจากมีผู้เที่ยวชมและเรียนรู้ภายในวัดเป็นจำนวนมากขึ้น โดยในสมัยก่อนวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก จากนั้นสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมศิลปกรรมโบราณต่าง ๆ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น วัดจึงต้องจัดภูมิสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ปรับภูมิทัศน์ที่ดีต่อ และเขตผนังบริเวณวัดให้ชัดเจน เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ (๒) การท่องเที่ยววิถีพุทธเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาในมิติของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีปัจจัยทางการท่องเที่ยว คือ ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่คอยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่เกิดจากภูมิปัญญาทางด้านการปั้นพุทธรูป การสร้างสถาปัตยกรรม และการเขียนจิตรกรรมฝาผนัง ก่อเกิดศักยภาพที่จะพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ได้ (๓) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ต่อการบริหารกิจกรรมของวัดมีกระบวนการจัดการในลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดที่มีความต่อเนื่องกัน โดยเน้นที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความสะดวกสบาย การเรียนรู้และการได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ๑) กลุ่มคน ๒) วัดและสถานที่ ๓) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว และ ๔) ประโยชน์และคุณค่าจากการท่องเที่ยว

บทความวิชาการที่ ๑๖ เรื่อง **“การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ในศตวรรษที่ ๒๑”** โดย พระมหาโกศล ธีรปญฺโญ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอบทความวิชาการเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมอย่างรวดเร็ว การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงกลายเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ การทำงาน และการดำรงชีวิตในสังคม ทั้งนี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์และเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะพื้นฐานทั้งสี่ด้าน ได้แก่ การฟัง พูด อ่าน และเขียน อย่างบูรณาการ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรับและส่งสารได้อย่างครบถ้วน ถูกต้อง และเหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย นอกจากนี้ ยังเน้นการใช้ภาษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสถานการณ์ เช่น การโน้มน้าวใจ การอธิบาย การแสดงความคิดเห็น และการติดต่อธุรกิจ รวมถึงการส่งเสริมการใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรม เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่มีคุณค่าและรับผิดชอบต่อสังคม และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่โลกการทำงานและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ ๒๑

บทความวิชาการที่ ๑๗ เรื่อง **“ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลมหาวิทยาลัยสวนดุสิต”** โดย ผศ.ทิพสุดา คิดเลิศ, รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์, ผศ.ดร.เอื้ออารี จันทร และ ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้เสนอบทความวิชาการไว้ว่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการปรับตัวอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านบทบาท หน้าที่ และรูปแบบการให้บริการ โดยพัฒนาจากพื้นที่เก็บสารสนเทศแบบดั้งเดิมสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย รองรับทั้งการเรียนรู้เฉพาะบุคคลและการทำงานร่วมกัน บรรณารักษ์มีการเปลี่ยนบทบาทเป็นนักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านข้อมูล และผู้อำนวยความสะดวกในการวิจัย ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะใหม่อย่างต่อเนื่อง การบูรณาการเทคโนโลยี เช่น AI Chatbot RFID VR/AR ทำให้บริการมีความเป็นระบบและตอบสนองผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้เผชิญความท้าทายด้านงบประมาณและพฤติกรรมผู้ใช้ที่เปลี่ยนไป แต่ห้องสมุดยังสามารถสร้างนวัตกรรมและปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับกิจกรรมหลากหลาย ดังเช่นกรณี One World Library ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ปัจจัยความสำเร็จสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การบริหารการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ สุดท้าย การสร้างสมดุลระหว่างดิจิทัลกับพื้นที่กายภาพ ทำให้ห้องสมุดสามารถสร้างคุณค่าใหม่และมีบทบาทนำในการพัฒนาการเรียนรู้ของสังคมยุคใหม่.

00. 12-3 (1-28).indd 16 12/29/2025 10:39:26 AM

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคาร"** โดย นางสาวสุธาศินี ศิริกิจ คณะครุศาสตร์ การสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ได้แก่ ๑) สภาพการจัดการเรียนรู้ ๒) แนวทางหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๓) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ๔) บรรยากาศในการเรียนรู้ ๕) สมรรถนะของผู้เรียนด้านความรู้, การสังเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) จุดมุ่งหมาย ๓) เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ๔) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ ๕) การวัดและการประเมินผล, การสังเคราะห์หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็น พื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นหลักการที่มุ่งเน้น กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อม เน้นการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตภาพผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี (๒) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า คะแนนหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ($\overline{X}$ = ๕๗.๘๕, S.D. = ๑.๙๘) สูงกว่าคะแนนก่อนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = ๓๔.๗๕, S.D. = ๓.๕๗) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ (๓) การศึกษาความพึงพอใจการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

บทความวิชาการที่ ๑๙ เรื่อง **"การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ"** โดย นางสาวสุวิมล แมตสอง รศ.ดร. ศิโรจน์ ผลพันธิน รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ และผศ.ดร. สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้เสนอผลการศึกษาไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศในยุคเทคโนโลยี

00. 12-3 (1-28).indd 17 12/29/2025 10:39:26 AM

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยต้องตั้งอยู่บนขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ ๖ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาทักษะขั้นสูง การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์องค์กร วัฒนธรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ และภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การพัฒนาดังกล่าวต้องขับเคลื่อนผ่านกลยุทธ์ด้านการศึกษา การฝึกอบรม และการจัดวางตำแหน่งงานอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งผลิตกำลังคน ๓ ประเภท ได้แก่ แรงงานทดแทน ผู้ประกอบการสร้างงาน และนวัตกรผู้สร้างนวัตกรรมใหม่ กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประกอบด้วยการจัดทำแผนที่ทักษะ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยความสำเร็จมาจากความยืดหยุ่นของบุคลากร และการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทั้งเชิงเทคนิคและเชิงกลยุทธ์อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงจำเป็นต้องอาศัยนโยบายที่ชัดเจน ทรัพยากรเพียงพอ ความร่วมมือทุกภาคส่วน และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความท้าทายของเศรษฐกิจยุคใหม่.

บทความวิจัยที่ ๒๐ เรื่อง **“การประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย”** โดยพระธรรมวชิราจารย์, รศ. ดร. พระปัญญารัตนากร, ผศ. ดร. พระมงคลสุตาคม, ดร. และพระครูศรีวชิรานุรักษ์ วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักพุทธธรรมสำคัญ ๘ ประการ ได้แก่ อธิปไตย ๓, อคติ ๔, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔, สังคหวัตถุ ๔, สาราณียธรรม ๖, สัปปุริสธรรม ๗ และอปริหานิยธรรม ๗ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ งานวิจัยได้นำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เรียกว่า “๖D+๓C” โดย ๖D หมายถึง ภารกิจทั้ง ๖ ด้านที่ขับเคลื่อนด้วยหลักนิติธรรม และ ๓C คือ ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ Competency (ขีดความสามารถ), Compatibles (การเข้ากันได้), และการป้องกัน Corruption (การทุจริต) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปพัฒนาระบบการบริหารของคณะสงฆ์ให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม ทั้งและสอดคล้องพระธรรมวินัยกับยุคสมัย

บทความวิจัยที่ ๒๑ เรื่อง **“การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”** โดย ผศ.ดร.สุวัฒสัน รักขันโท ดร.ถนัด ไชยพันธ์ และ ดร.ธนศักดิ์ พรทัพพสาร หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า การบริหารจัดการของสำนักหอสมุดฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านทรัพยากรสารสนเทศ อาคารสถานที่ และการบริการตามลำดับ ส่วนความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการด้านการพัฒนาบุคลากรและการเพิ่มทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล ข้อเสนอแนะ

00. 12-3 (1-28).indd 18 12/29/2025 10:39:26 AM

คือ ควรพัฒนาการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ เน้นการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร การลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการยกระดับคุณภาพบริการดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนิสิตและบุคลากรอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

บทความวิจัยที่ ๒๒ เรื่อง **"ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจีเรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี"** โดย ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุวิมล พิมพ์สว่าง รศ.ดร.ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์ และ รศ.ดร.ดวงเดือน สุวรรณจินดา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ (๒) ทักษะการทำงานเป็นทีมหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด สะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

บทความวิจัยที่ ๒๓ เรื่อง **"แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน"** โดย ผศ.ดร.ประทุมทอง ไตรรัตน์ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษาและความเป็นผู้นำ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและสภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และการจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการจำเป็นแล้วพบว่า มี ๕ ด้านเป็นจุดอ่อน ได้แก่ ผลกระทบต่อทักษะแห่งอนาคต ความยั่งยืนของการเรียนรู้ การเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ การสังเกตอย่างลึกซึ้ง และการประเมินความคิดสร้างสรรค์ สำหรับแนวทาง มี ๕ แนวทาง ได้แก่ (๑) บริหารหลักสูตรโดยการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริง (๒) สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบบูรณาการและจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลที่รวบรวมเนื้อหาการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย (๓) สร้างองค์ความรู้และสภาพแวดล้อมความร่วมมือกับองค์กรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกสถานศึกษาที่เชื่อมโยงแนวคิดชีวลอกเลียนเข้ากับปรากฏการณ์ธรรมชาติ (๔) การบูรณาการกิจกรรมบทบาทของครู และการใช้เครื่องมือที่ในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ ๕) ออกแบบเครื่องมือประเมินแบบองค์รวมที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง

บทความวิจัยที่ ๒๔ เรื่อง **"ครอบครัวและฐานการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของครอบครัวไทยในภาคใต้"** โดย รศ.ดร. ปิยะธิดา ขจรชัยกุล ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า บทบาทหน้าที่และการปฏิบัติตนตามประเพณี วัฒนธรรม มีจำนวนเท่ากันคือการดูแลเด็กวัยรุ่น มากที่สุด ๘๙.๖% รองลงมาคือ การดูแลเด็กอายุมากกว่า ๖ ปี

00. 12-3 (1-28).indd 19 12/29/2025 10:39:26 AM

ถึง ๑๓ ปี ๘๗.๖% ด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันคือ สอนลูกหลานให้คิดดี พูดดี ทำดี มีคุณธรรม ไม่ผิดครรลองคลองธรรม ๕๙.๙ % และสุดท้ายการให้ประเพณีวัฒนธรรมอยู่อย่างยั่งยืน คือ ชวนคนในชุมชนมาปฏิบัติตามประเพณี ๒๘.๑%

บทความวิชาการที่ ๒๕ เรื่อง **"สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : นโยบาย พันธกิจ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และเป้าหมายในอนาคต"** โดย พระมหาสันติ ธีรภทฺโท, ดร. ผู้อำนวยการ ส่วนงานบริหาร สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการศึกษาไว้ว่า สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยเน้นการพัฒนาทักษะทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์และงานวิชาการ เช่น ภาษาอังกฤษ บาลี และสันสกฤต เพื่อยกระดับความสามารถของนิสิตและนักวิชาการในการเข้าถึงองค์ความรู้ทางธรรมะอย่างลึกซึ้ง สถาบันยังมุ่งเป็นศูนย์กลางด้านการแปลธรรมะและสร้างนักแปลผู้เชี่ยวชาญเพื่อสนับสนุนการแปลคัมภีร์สู่ภาษาต่างประเทศ พร้อมทั้งสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยความร่วมมือจากเครือข่ายนานาชาติ ในด้านการวิจัย สถาบันส่งเสริมการผลิตองค์ความรู้ใหม่ด้านภาษาเพื่อยกระดับการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังประยุกต์เทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น ระบบเรียนออนไลน์และปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษา พร้อมสร้างความร่วมมือกับสถาบันต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ ทั้งหมดนี้ช่วยผลักดันให้มหาวิทยาลัยก้าวสู่การเป็นสถาบันชั้นนำด้านภาษาและพระพุทธศาสนาในเวทีโลก.

บทความวิจัยที่ ๒๖ เรื่อง **"ทุ่งมะขามหย่อง: ประวัติศาสตร์ และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย"** โดย ผศ.ศุภกาณฑ์ นานรัมย์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และ ผศ.นาตยา เกตุสมบูรณ์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการท่องเที่ยวและบริการ, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการศึกษาไว้ว่า (๑) หลังการสวรรคตของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ เสถียรภาพทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอลง ในขณะที่พม่าได้รวบรวมอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นปึกแผ่นและต้องการยึดครองหัวเมืองมอญอันเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาส่งผลให้เกิดการสงครามระหว่างสองอาณาจักร (๒) การยกทัพมาต่อตีของพม่าใน พ.ศ. ๒๐๙๑ เรียกสงครามครั้งนั้นว่า สงครามคราวเสียสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง พระราช-พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุถึงวีรกรรมความกล้าหาญ และกล่าวถึง "ทุ่งมะขามหย่อง" อันเป็นสมรภูมิสงครามในยามศึกและเป็นทุ่งรับน้ำทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา (๓) ด้วยพระราช-ประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่จะเผยแพร่พระเกียรติคุณสมเด็จพระสุริโยทัยจึงดำเนินการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ณ

ทุ่งมะขามหย่อง ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการนี้การก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์มีความสำคัญในฐานะพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พื้นที่รับน้ำ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Academic Article I **"Dhammacakkappavattanasutta : the Source of High Morality"** by Dr. Promphisit Phanchan Faculty of Humanity Naresuan University and Phrakhru Sirirattananuwat Graduate Studies, Buddhachinaraj Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The Author proposed That: This article is studied on the discourse of Dhammacakkappavattanasutta regarded as the high moralities as the Middle Path leading Nibbãna. Its process is done through the avoidance of 2 extreme ways, i.e.Kãmasukkhallikãnuyoga and Attakilamathãnuyoga being become the Middle Path between the 2 extremes ways, namely;- the Middle Path or the Eightfold Path. It gives vision, it gives knowledge and it leads to calm, to insight, to enlightenment, to Nibbãna. The Middle Path as one of the Four Noble Truths is related with Threefold training, i.e. Sĩla, Samãdhi, Paññã. The Sĩla is the base of Samãdhi, the Samãdhi is the base of Paññã, the Paññã is the base of Citta and then the transmittance to the eradication of all defilements leading to the highest goal of Buddhism as Nibbãna. Therefore, it is regarded as the high morality.

Academic Article II **"Reinterpreting ekatvādīn in Mūlamadhyamakakārikā MMK 19:4: A Grammatical and Ontological Analysis"** by Jiayue Kang, Graduate Student, M.A. Program in Sanskrit, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. The Author proposed That: This article offers a focused re-examination of the term ekatvādīn in MMK 19:4 of Nāgārjuna's Kālaparīkṣā (Chapter 19 of the Mūlamadhyamakakārikā), arguing that its grammatical form and ontological function have been systematically underappreciated in both classical and modern scholarship. While commentators commonly gloss ekatvādīn numerically as "unity, duality and plurality," treating it as a loose analogue to temporal divisions, this reading neither accounts for the masculine plural ending -ādīn attached to the neuter abstract noun ekatva, nor does it explain its precise role in Nāgārjuna's extension of the critique of time to space and identity. Through close Sanskrit analysis and engagement with Bhāvaviveka, Candrakīrti, Tsongkhapa, as well as modern interpreters such as Kalupahana, Garfield, and Siderits & Katsura, the article proposes a reinterpretation of ekatvādīn as a relational triad, "Identity – Neither Identity nor Difference – Difference" (ekatvābhedābheda), rather than a merely numerical series. This grammatical anomaly is read as a deliberate device that destabilises reified

identity just as Kālaparīkṣā destabilises temporal phases. The analysis shows that ekatvādīn functions as a pivot linking temporal, spatial and identity schemata, thereby revealing them as interdependent conceptual constructions lacking inherent existence (svabhāva). In doing so, the article seeks to contribute to ongoing discussions that treat Nāgārjuna not merely as a logician of emptiness but as a subtle reader of language, whose grammatical choices are integral to the deconstruction of substantiality.

บทวิพากษ์หนังสือ เรื่อง **“จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ ของ ดิง บัต ฮวาง Book Review: From Strategy to Victory by Ding Bat Hwang”** โดย นายสุชญา ศิริธัญภร และ นายสุภฐาน สุดาจันทร์ กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาวิชาการ ได้เสนอบทวิพากษ์หนังสือเล่มนี้ไว้ กล่าวถึงวิธีการนำยุทธวิธีต่าง ๆ มาปรับใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและพิชิตชัยชนะในทุกสถานการณ์ หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ ได้แก่ พลังแห่งการสื่อสาร: การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ และโน้มน้าวใจผู้อื่น กลยุทธ์: การวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนจะช่วยให้สามารถเอาชนะอุปสรรคและบรรลุเป้าหมายได้ กฎแห่งความสำเร็จ:การเรียนรู้และนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาปรับใช้จะช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงานและในชีวิต

เนื้อหาของบทความเหล่านี้ เป็นบทความวิจัยและบทความวิชาการเป็นภาษาไทย จำนวน ๒๖ บทความ และบทความภาษาอังกฤษ ๒ บทความ ที่ได้รับจากคณาจารย์ รวมทั้งนิสิตและนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในและภายนอก จำนวน ๙ มหาวิทยาลัย ล้วนให้มุมมองในมิติทางศาสนาและปรัชญา รวมทั้งพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ในสาขาวิชาสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง

สำหรับรายละเอียดบทความทั้งหมดเหล่านี้ ผู้ใคร่ต่อการศึกษาเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้จากบทความดังกล่าว ในวารสารฉบับนี้ และพบกันอีกครั้งในวารสารมหาจุฬาวิชาการ ปี ๑๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๙

(รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง)
บรรณาธิการ
วารสารมหาจุฬาวิชาการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	**(๖)**
บทบาทการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน	**๑**
พระมหาพัฒนพงศ์ ภาณุวโส (ตั้งกฤษณวินนท์)	
พระราชนันทวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	
พระปลัดกิตติศักดิ์ กนฺตสีโล (ท้าวบุญญาภินิกุล)	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ	
การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ	**๑๘**
นางสาวพัชรินทร์ญา นุ่นภูบาล	
ผศ.ดร.ศาริศา สุขคง	
ผศ.ดร.พยุงพร ศรีจันทวงษ์	
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	
การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารญาณเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียน	**๓๔**
นางอรพัทธ ศิริแสง	
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ	**๔๖**
นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ	
พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	
พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.	
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา	
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์	**๖๔**
พระทินวัฒน์ จนฺทปญฺโญ	
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)	
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	

00. 12-3 (1-28).indd 23 12/29/2025 10:39:26 AM

การประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการส่งเสริมทักษะสมอง ของผู้เรียนและพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง : การประยุกต์ใช้แนวคิด การประเมิน ๔ ระดับ ของ Kirkpatrick ๘๑

ดร.จตุพล โนมณี

ดร.ธิดาวัลย์ อุ่นกอง

มหาวิทยาลัยพะเยา วิทยาเขตเชียงราย

รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๙๙

พระปวริศร์ ปวริสฺสโร

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกอำเภอท่าวังผาและฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน : การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ ๑๑๗

พระมหาสราวุธ ธมฺมวุฑฺโฒ (ดีปินตา)

พระราชนันทวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.

ดร.ชำนาญ เกิดช่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล เพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ๑๒๖

นางสาวเบญญาภา ยวงอักษร

ผศ.ดร.เอื้ออารี จันทร

ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

พุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ ๑๔๙

พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมาหิโต)

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

00. 12-3 (1-28).indd 24 12/29/2025 10:39:26 AM

การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๖๘
พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ (แจ่มพันธ์)
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ๑๘๔
นางสาวตวงทอง ชาญกิจกรรณ์
ดร.วีรภัทร ภัทรกุล
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

รำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ๒๐๑
นางโชติกา ปาณะศรี
ผศ.ดร.สุรัตน์ จงดา
ผศ.ดร.สุขสันติ แวงวรรณ
สาขาวิชานาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณฑเฑียร จังหวัดน่าน : การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ ๒๑๘
พระพงษ์สิทธิ์ ปณฺญาทีโป
อาจารย์เชษฐ์ นิมมาทพัฒน์
ดร.ชำนาญ เกิดช่อ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

การจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร ๒๒๙
นางสาวจิรกิติยา บุญครองทรัพย์
พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากโร), รศ. ดร.
รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ในศตวรรษที่ ๒๑ **๒๕๐**

พระมหาโกศล ธีรปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต **๒๖๘**

ผศ.ทิพสุดา คิดเลิศ

รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์

ผศ.ดร.เอื้ออารี จันทร

ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะ
เชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคาร **๒๙๐**

นางสาวสุธาศินี ศิริกิจ

คณะครุศาสตร์ การสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเพื่อเสริมสร้างความสามารถ
ในการแข่งขันของประเทศ **๓๐๘**

นางสาวสุวิมล แมตสอง

รศ.ดร.ศิโรจน์ ผลพันธิน

รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์

ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

การประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย **๓๒๔**

พระธรรมวชิราจารย์, รศ.ดร.

พระปัญญารัตนากร, ผศ.ดร.

พระมงคลสุตาคม, ดร.

พระครูศรีวชิรานุรักษ์

วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ๓๔๑
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุวัฒสัน รักขันโท
ดร.ถนัด ไชยพันธ์
ดร.ธนศักดิ์ พรทัพพสาร
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจีเรื่อง
สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและทักษะการทำงาน
เป็นทีมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี ๓๖๗
ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุวิมล พิมพ์สว่าง
รศ.ดร.ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์
รศ.ดร.ดวงเดือน สุวรรณจินดา
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียน
ในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ๓๘๒
ผศ.ดร.ประทุมทอง ไตรรัตน์
หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษาและความเป็นผู้นำ
สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ครอบครัวและฐานการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของครอบครัวไทยในภาคใต้ ๓๙๒
รศ.ดร.ปิยะธิดา ขจรชัยกุล
ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :
นโยบาย พันธกิจ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และเป้าหมายในอนาคต ๔๐๒
พระมหาสันติ ธีรภทฺโท, ดร.
ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร สถาบันภาษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทุ่งมะขามหย่อง: ประวัติศาสตร์ และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ๔๑๑
ผศ.ศุภกาณฑ์ นานรัมย์
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผศ.นาตยา เกตุสมบูรณ์
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการท่องเที่ยวและบริการ,
คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Dhammacakkappavattanasutta : the Source of High Morality 428
Dr.Promphisit Phanchan
Faculty of Humanity Naresuan University
Phrakhru Sirirattananuwat
Graduate Studies, Buddhachinaraj Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Reinterpreting ekatvādīn in Mūlamadhyamakakārikā MMK 19:4:
A Grammatical and Ontological Analysis 446
Jiayue Kang, Graduate Student,
M.A. Program in Sanskrit, Faculty of Archaeology, Silpakorn University.

บทวิพากษ์หนังสือ จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ ของ ดิง บัต ฮวาง
Book Review: From Strategy to Victory by Ding Bat Hwang ๔๗๐
นายสุชญา ศิริธัญภร
นายสุภฐาน สุดาจันทร์
กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาวิชาการ

ภาคผนวก
- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ ๔๗๘
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาจุฬาวิชาการ ๔๙๑
- กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาวิชาการ ๔๙๒
- หลักเกณฑ์ในการตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาวิชาการ ๔๙๓
- ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมหาจุฬาวิชาการ ๔๙๔

บทบาทการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
Phrakru Suchinnanthakit's Role in Development a Strong Community: a Case Study of Ban Pong Kham Community, Santisuk District, Nan Province

พระมหาพัฒนพงศ์ ภาณุวโส (ตั้งกฤษณวินนท์)*
Phramaha Phatthanaphong Bhanuwangso (Tangkrisanavinon)
พระราชนันทวัชรบัณฑิต**
Phra Rajanandhawachrabandit.
พระปลัดกิตติศักดิ์ กนฺตสีโล (ท้าวบุญญาภินิกุล)***
Phrapalad Kittisak Kantasilo (Tawboonyapinikun)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan campus
E-mail: tot570055820u@gmail.com ; Beng7940@gmail.com

Received: August 06, 2025
Revised: August 26, 2025
Accepted: September 02, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน (๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน (๓) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม

---

* พระมหาพัฒนพงศ์ ภาณุวโส (ตั้งกฤษณวินนท์) Phramaha Phatthanaphong Bhanuwangso (Tangkrisaa navinon) นิสิตปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ Master's degree student in the Degree of Master of Arts (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College

** พระราชนันทวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. Phraratnantawacharabandit, Assoc.Prof.Dr. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ the thesis adviser Mahachulalongkornraja-vidyalaya University Nakhon Nan campus

*** พระปลัดกิตติศักดิ์ กนฺตสีโล (ท้าวบุญญาภินิกุล) Phrapalad Kittisak Kantasilo (Tawboonyapinikun) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ the thesis adviser Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College

01. (. 1-17).indd 1 11/29/2025 9:27:10 AM

รวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๓ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเนื้อหา ผลการศึกษาวิจัย พบว่า (๑) สภาพปัญหาของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน มีปัญหาที่เกิดขึ้นหลายด้าน ดังนี้ ๑) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒) ปัญหาด้านอาชีพ รายได้และเศรษฐกิจชุมชน ๓) ปัญหาหนี้สินและความมั่นคงทางการเงิน ๔) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ๕) ปัญหาด้านสังคม ผู้นำ และการมีส่วนร่วม และ ๖) ปัญหาด้านพฤติกรรมสังคม ยาเสพติด และเยาวชน, บริบทของชุมชนบ้านโป่งคำ เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม มีทิวเขาสลับซับซ้อนและความเงียบสงบที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดโยงกับธรรมชาติและการพึ่งพาตนเองในรูปแบบดั้งเดิม โดยมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์และการทำไร่ ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ และยังคงยึดมั่นในศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้น (๒) กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน คือการพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำจากความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชน โดยเน้นสร้างความเชื่อมั่น ความสามัคคี และทัศนคติที่ดีต่อกัน พร้อมส่งเสริมการพึ่งตนเองผ่านอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น (๓) พระครูสุจิณนันทกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำอย่างรอบด้าน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดการอบรม สร้างระบบคิดใหม่เพื่อความยั่งยืน เป็นผู้นำในการประสานความร่วมมือ ส่งเสริมความสามัคคี และพัฒนาภูมิคุ้มกันทางจิตใจของชุมชน ดังนี้ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสังคม ๓) ด้านวัฒนธรรม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การสร้างชุมชน; พระครูสุจิณนันทกิจ; บ้านโป่งคำ

Abstract

The purpose of this article was (1) to study the problems and context of Ban Pong Kham community, Santisuk District, Nan Province; (2) to study the process of building a strong community of Ban Pong Kham community, Santisuk District, Nan Province; and (3) to study the role of Phrakhru Suchinanantakit in development a strong community of Ban Pong Kham community, Santisuk District, Nan Province. This research was qualitative, studying data from documents and fieldwork, collecting interview data from 23 key informants, and analyzing data by descriptive content method. The research results found that:

The problems of Ban Pong Kham community, Santisuk District, Nan Province, had many aspects as follows: (1) problems of natural resources and environment, (2) problems

01. (. 1-17).indd 2 11/29/2025 9:27:10 AM

of occupation, income and community economy, (3) problems of debt and financial security, (4) problems of infrastructure and public utilities, (5) problems of society, leaders and participation, and (6) problems of social behavior, drugs and youth. The context of Ban Pong Kham community was a small community located amidst beautiful nature, with intricate mountain ranges and unique tranquility. The way of life of most villagers is still connected to nature and self-reliance in the traditional way. The main occupations are agriculture, animal husbandry and farming. Most of the population in the community believe in nature, ancestral spirits and still firmly adhere to Buddhism. The process of building a strong community of Ban Pong Kham community, Santisuk District, Nan Province was the development of Ban Pong Kham community from cooperation between leaders and people, emphasizing building trust, unity and good attitudes towards each other, along with promoting self-reliance through occupations and local wisdom. Phra Khru Sujinanantakit played an important role in the comprehensive development of Ban Pong Kham community by using the temple as a center of learning, organizing training, and creating a new thinking system for sustainability. He was a leader in coordinating cooperation, promoting unity and developing the mental immunity of the community as follows: (1) economics, (2) society, (3) culture and (4) environment.

Keywords: Community Development; Phrakru Suchinnanthakit; Ban Pong Kham

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเอกของโลกที่มีหลักคำสั่งสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้าน และที่สำคัญคือเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มหาชน และเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก[๑] อุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบทบาทสำคัญของการทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรม ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล และประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลกอย่างแท้จริง[๒]

---

[๑] พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์), “พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ : บทบาทและความสำคัญ”, **วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓): ๓๕๘.

[๒] พรหมเรศ แก้วโมลา และคณะ, “บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์”, **วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗): ๓๒.

01. (. 1-17).indd 3 11/29/2025 9:27:10 AM

ดังพระพุทธดำรัสที่กล่าวแก่พระสาวกในคราวที่ส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์อย่างไปโดยทางเดียวกันสององค์จงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ ทั้งอรรถและพยัญชนะให้บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายมีธุลี ในตาน้อย มีอยู่ย่อมเสื่อมไป เพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”[๓] จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว ชี้ชัดถึงการสร้างประโยชน์เกื้อกูล และประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลกอย่างแท้จริง หาได้มุ่งเพื่อประโยชน์ให้คนมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หรือมุ่งเพื่อประโยชน์ของผู้เผยแผ่เองแต่อย่างใด

พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยพระสงฆ์มีบทบาทและส่วนร่วมในการสร้างรากฐานความเจริญให้แก่สังคม กล่อมเกลาจิตใจ ลักษณะนิสัยของคนในสังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น และความมั่นคงให้แก่สังคม[๔] เพราะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ต้องอาศัยชุมชนเป็นหลักด้วยชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกัน การอยู่ร่วมกัน บทบาทหนึ่งที่พระสงฆ์ต้องการ ตอบแทนคนในสังคม คือต้องรับธุระหน้าที่ในการช่วยเหลือชุมชนที่พระสงฆ์อยู่ร่วมในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มีความเกี่ยวเนื่องกันกับพระสงฆ์มาโดยตลอดและให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน มีหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นความมั่นคงให้แก่สังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคม หรือ กล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม[๕] ในปัจจุบันพื้นที่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะวัดมีบทบาทและความสำคัญต่อคนในชุมชน มีความใกล้ชิดกับชุมชนเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้ว วัดเคยมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน คำสอนของพระสงฆ์สามารถนำมาพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านกาย จิตใจและปัญญาได้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนายกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัวได้ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางแหล่งการเรียนรู้ของคนในชุมชน จึงเป็นกระบวนการเบื้องต้นในการพัฒนามนุษย์ที่จำเป็นและสำคัญสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน นิสิต นักศึกษา เกษตรกร ข้าราชการ พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป เพราะบุคคลที่ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถอย่าง

---

[๓] วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

[๔] พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญโญ), “บทบาทและการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม”, **วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย,** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓): ๕๔.

[๕] ใจ บุญชัยมิ่ง, “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา”, **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐): ๑๑๘.

01. (. 1-17).indd 4 11/29/2025 9:27:10 AM

ดีพร้อม ย่อมสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่ม องค์กร ชุมชนหรือสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการดำเนินการพัฒนาที่ดำเนินการโดยวัดหรือพระสงฆ์ การจัดกิจกรรมของวัดในด้านต่าง ๆ จะต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่อย่างเป็นระบบ[๖] ด้วยการตระหนักถึงความสำคัญของวัดและปัญหาที่คนในชุมชนเผชิญอยู่ไม่ว่าจะเป็นความยากจน การเป็นหนี้สินในระดับครัวเรือน การบุกรุกทำลายป่า การใช้สารเคมีในการผลิตภาคการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้พระครูสุจิณนันทกิจ (สมคิด จรณธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ บ้านโป่งคำ ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน ได้พัฒนาวัดให้มีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของคนในชุมชน ในด้านการประกอบอาชีพ การจัดการผลผลิต การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การติดต่อกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอก ซึ่งได้ส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการในการดำเนินกิจกรรม คือการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจและร่วมรับประโยชน์ด้วยกันจากกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในวัดและชุมชน และเครือข่ายของวัดที่ขยายไปสู่ชุมชนต่าง ๆ หลักการสำคัญที่ดำเนินการผ่านมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำมีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมทางการเกษตรบนฐานความต้องการของชุมชน การดำเนินธุรกิจบนฐานของธรรมและการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งปัจจุบันชุมชน/กลุ่มที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายได้ทำร่วมกันในแต่ละกลุ่ม คือการทำเกษตรอินทรีย์ ด้วยการปลูกพืชผัก ผลไม้ต่างๆ ส่งให้มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ เป็นผู้รวบรวมผลผลิตที่ได้ส่งไปจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า ที่สนับสนุนการจำหน่ายผลผลิตจากชุมชนโดยตรง เช่น การส่งผลผลิตทางการเกษตรของเครือข่ายให้ห้างสรรพสินค้าแม็กซ์ แวลลู (Max Valu) เป็นต้น ทำให้ผลผลิตจากชุมชนในเครือข่ายของมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ) สามารถกระจายถึงผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และเป็นระบบ ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริโภค ภายใต้ตราของผลิตภัณฑ์โครงการ “สวมหมวกให้ภูเขา สวมรองเท้าให้ตีนดอย” และยังมีข้อความอื่นปรากฏในผลิตภัณฑ์อีกว่า “ฮักน่าน ฮักป่า ฮักน้ำ ฮักชีวิต บริโภคผักปลอดสารพิษของคนต้นน้ำน่าน” และ “ผักคุณธรรมวัดโป่งคำ อ.สันติสุข จ.น่าน รวบรวมโดยวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์พอเพียงร่วมใจสันติสุข” ด้วยการสนับสนุนและทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์น่าน โดยมีหลักการทำงานร่วมกัน คือ การสร้างความเข้าใจ ด้วยการประชุมปรึกษากันอย่างต่อเนื่อง การมีกติกาของสมาชิกร่วมกัน คือความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น การมีความอดทน ข่มอารมณ์ การพึ่งพาตนเอง การมีความเสียสละ มีการแบ่งปัน และการลงมือทำ หรือขั้นตอนของการปฏิบัติ[๗]

---

[๖] สัมภาษณ์, พระครูสุจิณนันทกิจ (สมคิด จรณธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน, ๙ มีนาคม ๒๕๖๖.

[๗] ทิฆัมพร กองสอน, **เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์น่าน**, เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.facebook.com/ponkum๒๕๓๒ [๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

01. (. 1-17).indd 5 11/29/2025 9:27:10 AM

การมีส่วนร่วมการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งหรือขั้นตอนของการปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรม เช่น พระครูสุจิณนันทกิจ (สมคิด จรณธมฺโม) ในฐานะประธานมูลนิธิ ได้ร่วมมือกับกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริษัท ตลาดไทการเกษตร จำกัด ผู้ตรวจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ได้จัดเวทีพัฒนาศักยภาพเกษตรกรด้านการจัดการผลผลิตการตลาด การสร้างโรงเรือนปลูกผักอินทรีย์ ให้กับสมาชิกของเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน การจัดเวทีผู้ผลิตพบผู้ประกอบการสินค้าทางการเกษตร เป็นต้น เพื่อให้การผลิตเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มวัดโป่งคำดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและผู้บริโภคได้บริโภคพืชผักที่เป็นเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง[๕] ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “บทบาทการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ : กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน” เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาบทบาทการสร้างชุมชน บริบทของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่านของพระครูสุจิณนันทกิจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

๒. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

๓. เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

๑. การศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร (Documentary study) จากข้อมูลคือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ อรรถกถา ปกรณ์วิเสส งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ : กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

[๕] “มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.facebook.com/pongkum๒๕๓๒ [๔ มีนาคม ๒๕๖๓].

01. (. 1-17).indd 6 11/29/2025 9:27:10 AM

๒. การศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ๗ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มส่วนงานราชการ จำนวน ๙ คน

๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๓ คน

๓) กลุ่มมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ จำนวน ๒ คน

๔) กลุ่มชาวบ้าน จำนวน ๓ คน

๕) กลุ่มครูโรงเรียนบ้านโป่งคำ จำนวน ๓ คน

๖) กลุ่มครูศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ จำนวน ๒ คน

๗) กลุ่มคนงานภาคสนาม โครงการพื้นที่สูง จำนวน ๓ คน

รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๒๕ คน เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและบริบท กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และบทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยฐานความรู้จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Document) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์ ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ คือ

๑) สภาพปัญหาและบริบทของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

๒) กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

๓) บทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัญหาของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

สภาพปัญหาของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน มีปัญหาที่เกิดขึ้นหลายด้าน โดยแยกเป็นประเด็นปัญหาต่างๆ ดังนี้

๑) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาใหญ่คือหนี้สินในครัวเรือน ถือเป็นปัญหาเรื้อรังของชุมชนบ้านโป่งคำ เนื่องจากรายได้จากภาคเกษตรไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้ครัวเรือนจำนวนมากจำเป็นต้องกู้ยืมเงิน ไม่ว่าจะจากแหล่งทุนในระบบหรือพ่อค้าคนกลาง โดยเฉพาะในกรณีที่พ่อค้าจะนำปุ๋ยหรือเมล็ดพันธุ์มาให้เกษตรกรก่อน แล้วทำการหักเงินคืนภายหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งวิธีการนี้ทำให้เกษตรกรขาดอำนาจต่อรองและมักจะตกอยู่ในวงจรหนี้สิน นอกจากนี้ยังขาดแหล่งทุนที่เป็นธรรมและไม่มี

01. (. 1-17).indd 7 11/29/2025 9:27:10 AM

การรวมกลุ่มเพื่อสร้างกลไกการเงินภายในชุมชน เช่น สหกรณ์หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็ง แม้บ้านโป่งคำจะมีการพัฒนาในหลายด้าน แต่ยังพบข้อจำกัดในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนภายในหมู่บ้านมีขนาดแคบและอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะกับการคมนาคม โดยเฉพาะในฤดูฝนที่ไม่มีระบบระบายน้ำที่ดี ส่งผลให้น้ำท่วมเข้าบ้านเรือน อีกทั้งถนนที่เข้าสู่พื้นที่ทำกินก็มีสภาพขรุขระ ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาในการขนส่งผลผลิต ระบบประปาในชุมชนก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทั้งในด้านการอุปโภคและการเกษตร ซึ่งสะท้อนถึงความไม่สมดุลของการพัฒนาในระดับชุมชนที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

๒) ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาสำคัญที่สะท้อนภาพรวมของสังคมในชุมชนบ้านโป่งคำ คือ การแพร่ระบาดของยาเสพติดและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การดื่มสุรา ก่อความเดือดร้อนต่อเพื่อนบ้าน ซึ่งทำให้เกิดความไม่สงบในชุมชน รวมถึงปัญหาเด็กและเยาวชนที่ขาดการดูแลหรือแนวทางส่งเสริมที่เหมาะสม ทำให้กลุ่มเยาวชนบางส่วนตกอยู่ในความเสี่ยงต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน

๓) ปัญหาด้านวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านโป่งคำ มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ ทั้งลาวพวน ลัวะ ม้ง ถิ่น และคนเมือง จึงมีปัญหาด้านความร่วมมือและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะในแต่ละช่วงวัย ส่งผลให้เกิดช่องว่างและความไม่เข้าใจกัน อีกทั้งการขาดผู้นำที่เข้มแข็งและเสียสละเพื่อส่วนรวม ทำให้การพัฒนาชุมชนเกิดความล่าช้า ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถรวมพลังกันเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

๔) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ชุมชนบ้านโป่งคำตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นทางลาดชัน ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการพังทลายของดิน และมีความเสี่ยงสูงต่อภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่อาจเกิดน้ำท่วมฉับพลัน และในฤดูแล้งก็เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค การขยายพื้นที่เกษตรโดยการถางป่าเป็นอีกปัจจัยที่เร่งให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ป่าไม้ที่เคยเป็นแหล่งดูดซับน้ำและรักษาสมดุลของระบบนิเวศกลับถูกทำลายจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง

๒. กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน คือ การพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำเกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชน โดยเน้นสร้างความเชื่อมั่น ความสามัคคี และทัศนคติที่ดีต่อกัน พร้อมส่งเสริมการพึ่งตนเองผ่านอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแยกเป็นประเด็นดังนี้

01. (. 1-17).indd 8 11/29/2025 9:27:10 AM

๑) การสร้างความเชื่อถือและเชื่อมั่นต่อชุมชน เริ่มต้นจากการวางรากฐานด้านความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและประชาชน

๒) การปลูกฝังทัศนคติและความสามัคคีในชุมชน สร้างทัศนคติที่ดีและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยเฉพาะในชุมชนที่หลากหลายทางความคิดและวัฒนธรรม

๓) การส่งเสริมการพึ่งตนเองและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปอาหารพื้นบ้าน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยถูกมองข้าม เช่น การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน หรือการรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน

๔) การพัฒนาผู้นำชุมชนและการบริหารแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาผู้นำให้มีวิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ยึดหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนวคิด

๕) การบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย การพัฒนาชุมชนไม่สามารถดำเนินไปได้โดยลำพัง จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการจากหลากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ศาสนา ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน

๖) การส่งเสริมอาชีพและการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การฝึกทักษะอาชีพที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เช่น การปลูกพืชผักปลอดสาร การทำผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ หรือการให้ความรู้ด้านการตลาดออนไลน์ การจัดการศึกษาในระดับครัวเรือนและชุมชน

๗) การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อม อาศัยแนวคิดและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ โดยชาวบ้านมีการจัดเวรยามดูแลป่า มีการกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์หรือห้ามตัดไม้ รวมถึงการจัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ และสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศในระยะยาว

๓. บทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ

พระครูสุจิณนันทกิจ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำอย่างรอบด้าน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดการอบรม สร้างระบบคิดใหม่เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ด้านสังคม ท่านเป็นผู้นำในการประสานความร่วมมือ ส่งเสริมความสามัคคี และพัฒนาภูมิคุ้มกันทางจิตใจของชุมชน โดยแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

01. (. 1-17).indd 9 11/29/2025 9:27:11 AM

๑) ด้านเศรษฐกิจ

พระครูสุจิณนันทกิจ เป็นผู้จุดประกายแนวคิดและลงมือผลักดันกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ท่านได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพและรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน หนึ่งในบทบาทที่สำคัญคือ การประสานและสนับสนุนให้เกิดโครงการหลวงบ้านโป่งคำ ซึ่งเน้นการพัฒนาเกษตรปลอดภัยและการใช้พื้นที่อย่างรู้คุณค่า ท่านเป็นแกนนำผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและรายได้ที่ไม่มั่นคง ไปสู่การปลูกพืชในโรงเรือน เช่น ผักปลอดสาร สมุนไพร และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาอาชีพในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้เศรษฐกิจ ระบบโรงเรือน ปุ๋ยอินทรีย์ หรือองค์ความรู้ด้านการตลาดและการจัดการ ครอบคลุมถึงการสร้าง “ระบบคิด” ใหม่ให้กับชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และดำรงอยู่ได้ด้วยหลักคุณธรรมและสติปัญญา

๒) ด้านสังคม

พระครูสุจิญนันทกิจ เป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์ในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม อันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนด้วยศรัทธา ความเข้าใจ และการร่วมมือกัน หนึ่งในบทบาทสำคัญคือ การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การต่อต้านยาเสพติด การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ โดยท่านมีบทบาทเป็นแกนนำร่วมกับหน่วยงานยุติธรรมจังหวัดน่าน สำนักงานคุมประพฤติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และท่านยังสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ” ด้วยการส่งเสริมคุณธรรมและศีลธรรมผ่านกิจกรรมในวัดและการให้ความรู้แก่เยาวชนในชุมชน ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ท่านส่งเสริม การอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง การพึ่งพาอาศัยกัน และการมีระเบียบร่วมกันในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข ความไว้วางใจ และการรวมพลังกันอย่างเป็นระบบ

๓) ด้านวัฒนธรรม

พระครูสุจิณนันทกิจ ได้แสดงบทบาทอย่างโดดเด่นด้านวัฒนธรรมในฐานะผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณ โดยใช้ วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทางวัฒนธรรม ที่บูรณาการเข้ากับชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างแนบแน่น ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่และเข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบัน ท่านยังปลูกฝังจริยธรรมและคำสอนทางศาสนา ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานในการพัฒนาชีวิตจิตใจและพฤติกรรมของคนในชุมชน

01. (. 1-17).indd 10 11/29/2025 9:27:11 AM

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

พระครูสุจิณนันทกิจ เป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและยึดหลัก “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยการนำวัดบ้านโป่งคำเป็นศูนย์กลาง สร้างความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับคนในชุมชนผ่านการปฏิบัติจริงและเป็นแบบอย่างที่จับต้องได้ ท่านมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ อนุรักษ์ป่า และกันพื้นที่เป็นป่าชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติในฐานะแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร และแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กเยาวชน และหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียนและกลุ่มเกษตรกร ซึ่งป่าชุมชนใกล้วัด กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่มีทั้งต้นไม้พื้นถิ่นและสมุนไพรไทยหลากชนิด ในด้านเกษตรกรรม ท่านได้ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรปลอดภัยผ่าน โครงการหลวงบ้านโป่งคำ ซึ่งเป็นการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการปลูกพืชที่ไม่ใช้สารเคมี เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยังสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน เป็นการแสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจในครัวเรือนได้จริง

อภิปรายผล

บทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณ-นันทกิจ

ผลการวิจัยสรุปว่า พระครูสุจิณนันทกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำอย่างรอบด้าน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดการอบรม สร้างระบบคิดใหม่เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ด้านสังคม ท่านเป็นผู้นำในการประสานความร่วมมือ ส่งเสริมความสามัคคี และพัฒนาภูมิคุ้มกันทางจิตใจของชุมชน โดยแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ พระครูสุจิณนันทกิจ เป็นผู้จุดประกายแนวคิดและลงมือผลักดันกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ท่านได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพเน้นการพัฒนาเกษตรปลอดภัยและการใช้พื้นที่อย่างรู้คุณค่า ท่านเป็นแกนนำผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด สู่การปลูกพืชในโรงเรือน เช่น ผักปลอดสาร สมุนไพร ส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ครอบคลุมถึงการสร้าง “ระบบคิด” ใหม่ให้กับชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และดำรงอยู่ได้ด้วยหลักคุณธรรมและสติปัญญา

๒) ด้านสังคม พระครูสุจิณนันทกิจ เป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์ในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนด้วยศรัทธา ความเข้าใจ และการร่วมมือกัน ท่านมีบทบาทเป็นแกนนำร่วมกับหน่วยงานยุติธรรมจังหวัดน่าน สำนักงานคุมประพฤติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และท่านยังสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ” ด้วยการ

01. (. 1-17).indd 11 11/29/2025 9:27:11 AM

ส่งเสริมคุณธรรมและศีลธรรมผ่านกิจกรรมในวัดและให้ความรู้แก่เยาวชน ท่านส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง การพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข ความไว้วางใจ

๓) ด้านวัฒนธรรม พระครูสุจิณนันทกิจ ได้แสดงบทบาทอย่างโดดเด่นด้านวัฒนธรรมในฐานะผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทางวัฒนธรรม ที่บูรณาการเข้ากับชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างแนบแน่น ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่และเข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบัน ท่านยังปลูกฝังจริยธรรมและคำสอนทางศาสนา ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานในการพัฒนาชีวิต จิตใจและพฤติกรรมของคนในชุมชน

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม พระครูสุจิณนันทกิจ เป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและยึดหลัก “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยการนำวัดบ้านโป่งคำเป็นศูนย์กลาง สร้างความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับคนในชุมชนผ่านการปฏิบัติจริงและเป็นแบบอย่างที่จับต้องได้ ท่านส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ อนุรักษ์ป่า และกันพื้นที่เป็นป่าชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติในฐานะแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร และแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็ก เยาวชน และหน่วยงานต่าง ๆ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ วินิจ ผาเจริญ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำชุมชนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า

๑) ผู้นำชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทั้งบทบาทด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม บทบาทดังกล่าว สามารถที่จะแก้ไขปัญหาการว่างงาน ปัญหายาเสพติด รวมทั้งเกิดการรวมกลุ่มสามารถสร้างอาชีพและเกิดรายได้ในชุมชน โดยการให้ชุมชน ตัดสินใจแก้ไขปัญหาและจัดการกับปัญหาด้วยพลังของคนในชุมชน ตลอดจนบทบาทการอนุรักษ์ และส่งเสริมสนับสนุนโดยการให้คุณค่าและความสำคัญกับหลักปฏิบัติศาสนกิจและวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งสะท้อนออกในด้านภาษา ศาสนา การแต่งกาย และกิจกรรม ประเพณีต่าง ๆ

๒) ปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนท้องถิ่นจะพบปัญหาอุปสรรค ขัดขวางในการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือขาดความสามัคคีร่วมมือจากคนในชุมชน ขาดแรงสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานไม่คล่องตัวและไม่ต่อเนื่อง

๓) สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรค ได้แก่ ผู้นำชุมชนต้องสร้างกระบวนการร่วมมือจากประชาชนและภาครัฐให้มากขึ้น รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ ในการดำเนินงานและควรส่ง

01. (. 1-17).indd 12 11/29/2025 9:27:11 AM

เสริมการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพของกลุ่มให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อทำให้ประชาชนในชุมชนมีงานทำและมีรายได้ที่พอเพียง[๙]

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สาวิณี รอดสิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การก่อกำเนิดชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านปางจำปี เกิดจากการเข้ามาทำงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการป่าและน้ำของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประกอบกับการศึกษาดูงานการจัดการชุมชนจากภายนอก รวมไปถึงคณะกรรมการชุมชนได้รับการอบรมหลักสูตรนักจัดการความรู้ จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากงานวิจัยและงบชุมชน ส่วนการดำรงความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมการพัฒนา ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านปางจำปีส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับสูง ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน พึ่งตนเองได้ ขาวบ้านมีความรักและหวงแหนชุมชน มีการตระหนักถึงการเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชนเป็นอย่างดี ผู้นำและคณะกรรมการทำงานของชุมชนบ้านปางจำปีมีความตระหนักถึงการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนและการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกับชาวบ้าน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านปางจำปีเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางของชุมชนร่วมกัน และแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนบ้านปางจำปี ยังพบปัญหาการถ่ายทอดความสำนึกรักษ์ชุมชนอยู่ เนื่องจากการกระจัดกระจายไปรับการศึกษาของเยาวชนในชุมชน แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งปัญหานี้ ยังคงดำเนินการในวิถีทางใหม่อยู่เสมอ เพื่อดึงเยาวชนกลับมาดำรงชุมชนต่อไป อันจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน[๑๐]

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัญญานุช พุทธิเสน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกล่าม ตำบลหนองบัว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งบ้านโคกล่าม ตำบลหนองบัว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีปัจจัยภายในชุมชม ด้านทุนมนุษย์โดยชุมชนบ้านโคกล่ามมีผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำด้านทุนสังคม ชุมชนบ้านโคกล่ามเป็นชุมชนขนาดเล็กอยู่กันแบบเครือญาติ มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น คนในชุมชนมีความสามัคคี มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ด้านทุนกายภาพ มีโครงสร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิตครบถ้วน ด้านทุนธรรมชาติ มีพื้นที่ทำการ

---

[๙] วินิจ ผาเจริญ, “บทบาทผู้นำชุมชนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”,**วารสารสันติสุขปริทรรศน์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕): ๑.

[๑๐] สาวิณี รอดสิน,“ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), หน้า ง.

01. (. 1-17).indd 13 11/29/2025 9:27:11 AM

เกษตร และมีพื้นที่สาธารณะไว้สำหรับปลูกหม่อน ทุนการเงิน มี ๓ กองทุน มีกิจกรรมการพัฒนาในชุมชน คือการจัดเวทีประชาคม การจัดทำแผนชุมชน การจัดกิจกรรมเพื่อแสดงการยกย่องเชิดชูกิจกรรมการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง เกิดจากองค์ประกอบของชุมชนหลาย ๆ อย่างรวมกัน ก่อให้เกิดชุมชนที่มีความสามัคคีและเป็นชุมชนที่มีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งสิ่งเหล่านี้รวมกันเป็นองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น คนในชุมชนมีความสุข เป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน[๑๑]

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรสิทธิ์ สีขัดเค้า และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาบ้านหน่วยประคอง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนบ้านหน่วยประคองนั้น เริ่มจากความล้มเหลวในการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมของชุมชน ช่วงเริ่มจัดตั้งเป็นหมู่บ้านทำให้เป็นบทเรียนที่สำคัญของผู้นำและชาวบ้านหน่วยประคองที่ไม่อยากให้เกิดขึ้นอีกกับชุมชนแห่งนี้ มีการจัดการชุมชนโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมเพื่อหามติที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนก่อนนำไปสู่การปฏิบัติทุกครั้ง มีการจัดทำแผนชุมชน เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น บ้านหน่วยประคองยังมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน คนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ที่สำคัญคือชาวบ้านหน่วยประคองได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองและชุมชนอย่างจริงจัง จนสามารถทำให้บ้านหน่วยประคองเป็นชุมชนต้นแบบในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานความพอเพียงอย่างมีความสุข ขณะที่ปัจจัยและเงื่อนไขอันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหน่วยประคอง ประกอบด้วย

๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน มีคุณลักษณะที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง ตลอดจนสมาชิกในชุมชน มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ให้ความสามัคคีร่วมมือกันดี นอกจากนี้ชุมชนยังได้มีการใช้ยุทธศาสตร์ในการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติจริง มีระเบียบข้อบังคับที่เคร่งครัดของหมู่บ้าน ที่คนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันสร้าง และยอมรับเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัด มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการงานของหมู่บ้านมากขึ้น

---

[๑๑] ชัญญานุช พุทธิเสน และคณะ, “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกล่าม ตำบลหนองบัว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, **วิจัยรัฐศาสตรบัณฑิต**, (คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐), หน้า บทคัดย่อ.

01. (. 1-17).indd 14 11/29/2025 9:27:11 AM

๒) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐ หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กลไกทางเศรษฐกิจของประเทศ ต้นทุนการผลิตสินค้าทางการเกษตร ภัยธรรมชาติและโรคระบาด เป็นต้น และสิ่งที่บ้านหน่วยประคองควรพัฒนาต่อไป คือ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชนให้รู้เท่าทันเทคโนโลยี และเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตต่อไปให้ได้[๑๒]

บทสรุป

บทความวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจ: กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน” มีสภาพปัญหาของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ที่เกิดขึ้น ๔ ด้าน คือ

๑) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีปัญหาใหญ่คือหนี้สินในครัวเรือน

๒) ปัญหาด้านสังคม ซึ่งปัญหาสำคัญที่สะท้อนภาพรวมของสังคมในชุมชนบ้านโป่งคำ คือ การแพร่ระบาดของยาเสพติด และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

๓) ปัญหาด้านวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนบ้านโป่งคำมีความหลากหลายของชาติพันธุ์ จึงมีปัญหาด้านความร่วมมือและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

๔) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากชุมชนบ้านโป่งคำตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นทางลาดชัน ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการพังทลายของดิน และมีความเสี่ยงสูงต่อภัยธรรมชาติ

ในส่วนของกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน คือ การพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำเกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชน โดยเน้นสร้างความเชื่อมั่น ความสามัคคี และทัศนคติที่ดีต่อกัน พร้อมส่งเสริมการพึ่งตนเองผ่านอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนบทบาทการสร้างชุมชนบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งของพระครูสุจิณนันทกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านโป่งคำ ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านเศรษฐกิจ เป็นผู้จุดประกายแนวคิดและลงมือผลักดันกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม

๒) ด้านสังคม เป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์ในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม อันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนด้วยศรัทธา ความเข้าใจและการร่วมมือกัน

---

[๑๒] ธีรสิทธิ์ สีขัดเค้า และคณะ, “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาบ้านหน่วยประคอง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี”, **รายงานการประชุม**, ในการประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ ๑๖, (วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๖๔), หน้า ๕๐๒.

01. (. 1-17).indd 15 11/29/2025 9:27:11 AM

๓) ด้านวัฒนธรรม ได้แสดงบทบาทอย่างโดดเด่นในฐานะผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทางวัฒนธรรม

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและยึดหลัก “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยการนำวัดบ้านโป่งคำเป็นศูนย์กลาง สร้างความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับคนในชุมชนผ่านการปฏิบัติจริงและเป็นแบบอย่างที่จับต้องได้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรนำการวิจัยเชิงปริมาณ มาผสมผสานกับงานวิจัยเชิงคุณภาพเพราะว่างานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเดียว ไม่สามารถตอบผลการวิจัยบางตัวแปรได้อย่างชัดเจนในเรื่องกระบวนการ การมีส่วนร่วมในชุมชนได้ ในขณะที่การวิจัยเชิงปริมาณสามารยืนยันผลการวิจัยเป็นตัวเลขได้

๒) ควรใช้ระยะเวลาเพิ่มมากขึ้นในการเก็บข้อมูล การลงพื้นที่ เพื่อสังเกตการณ์ เพื่อให้งานวิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถที่จะวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมในพื้นที่การวิจัยมากยิ่งขึ้น

๓) ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มเติม ซึ่งจะทำให้ได้แนวทางเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ใจ บุญชัยมิ่ง, “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา”, **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐): ๑๑๘.

ชัญญานุช พุทธิเสน และคณะ, “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกล่าม ตำบลหนองบัว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, **วิจัยรัฐศาสตรบัณฑิต**. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐.

ธีรสิทธิ์ สีขัดเค้า และคณะ, “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาบ้านหน่วยประคอง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี”, **รายงานการประชุม**. ใน การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ ๑๖. วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๖๔.

พรหมเรศ แก้วโมลา และคณะ, “บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์”, **วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗): ๓๒.

01. (. 1-17).indd 16 11/29/2025 9:27:11 AM

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุณฺโญ), “บทบาทและการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม”, **วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย.** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓): ๕๔.

พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์), “พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ : บทบาทและความสำคัญ”, **วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓): ๓๕๘.

วินิจ ผาเจริญ, “บทบาทผู้นำชุมชนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, **วารสารสันติสุขปริทรรศน์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕): ๑.

สาวิณี รอดสิน,“ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์,** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระครูสุจิณนันทกิจ (สมคิด จรณธมฺโม). เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน, ๙ มีนาคม ๒๕๖๖.

ทิฆัมพร กองสอน, **เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์น่าน**, เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.facebook.com/ponkum๒๕๓๒ [๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ). [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.facebook.com/pongkum ๒๕๓๒ [๔ มีนาคม ๒๕๖๓].

01. (. 1-17).indd 17 11/29/2025 9:27:11 AM

การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ
The Contemporary Creative Perpetuation of Phaya on Facebook Fan Pages

พัชรินทร์ญา นุ่นภูบาล*
Phatcharinya Nunphooban
ศาริศา สุขคง**
Sarisa Sukkhong
พยุงพร ศรีจันทวงษ์***
Payungpon Srichanthawong
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Thailand
E-mail : Noramad.phatcharinya@gmail.com
sarisa.chom@gmail.com
Phayung๑๖@gmail.com

Received: August 15, 2025
Revised: August 31, 2025
Accepted: September 02, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) วิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และแนวคิดของบทผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ และ (๒) วิเคราะห์การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ “ผญานวกะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและบทผญาที่เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์จากเพจผญานวกะ จำนวน ๓๕๓ บท การวิเคราะห์อาศัยแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์วรรณกรรมและแนวคิดวรรณกรรมร่วมสมัยมาเป็นกรอบการศึกษา นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบผญาที่ปรากฏในเพจ “ผญานวกะ” ได้แก่ โคลงสาร กลอนอีสาน กลอนแปด และร่าย ผญาส่วนใหญ่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความไพเราะ และเข้ากับชีวิตจริงของผู้อ่านในยุคปัจจุบัน เนื้อหาของบทผญา แบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่ ผญาเกี้ยว ผญาอวยพร และผญาสอน สะท้อน

---

* นางสาวพัชรินทร์ญา นุ่นภูบาล Miss.Phatcharinya Nunphooban นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย Master of Arts Program in Thai

** ผศ.ดร.ศาริศา สุขคง Asst.Prof.Dr.Sarisa Sukkhong (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

*** ผศ.ดร.พยุงพร ศรีจันทวงษ์ Asst.Prof.Dr.Payungpon Srichanthawong (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Thailand

02. (18-33).indd 18 11/29/2025 1:10:09 PM

ให้เห็นถึงวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชาวอีสาน ที่ยังคงความหมายและคุณค่าเดิมไว้ แม้จะอยู่ในบริบทสังคมสมัยใหม่ ส่วนแนวคิดของบทผญาร่วมสมัย ไม่เพียงแต่สืบทอดรูปแบบทางวรรณกรรม แต่ยังสะท้อนมุมมองทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมร่วมสมัยของคนอีสาน (๒) ผลการวิเคราะห์การสืบสรรค์ของบทผญาร่วมสมัย พบว่ามีการสืบสรรค์ ๓ ประเภท คือ ๑) การสืบสรรค์ด้านรูปแบบ มีลักษณะการสืบสรรค์ ได้แก่ การสืบสรรค์รูปแบบจำนวนพยางค์ไม่เคร่งครัด การสืบสรรค์รูปแบบไม่บังคับจำนวนบาทและจำนวนบท และ การสืบสรรค์รูปแบบการสรรคำ มีการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นย้ำและสร้างจังหวะเพื่อสื่อความหมาย ๒) การสืบสรรค์ด้านเนื้อหา มีลักษณะการสืบสรรค์ ได้แก่ การสืบสรรค์ผญาผ่านการใช้จินตภาพเดิมในบริบทใหม่ การสืบสรรค์ผ่านการดัดแปลงเพื่อสื่อสารความหมายใหม่ การสืบสรรค์ผญาด้วยการนำตัวบทเดิมมาแต่งใหม่ด้วยวิธีการล้อเลียน และการสืบสรรค์ผญาด้วยการนำตัวบทเดิมมาอ้างหรือพาดพิงเพื่อให้เข้ากับค่านิยมหรือบริบทสมัยใหม่ และ ๓) การสืบสรรค์ด้านแนวคิด ได้แก่ การสืบสรรค์แนวคิดร่วมสมัยในเวลาปัจจุบัน การสืบสรรค์แนวคิดในเหตุการณ์ การสืบสรรค์ในรูปแบบ การสืบสรรค์ในเนื้อหา และการสืบสรรค์ในแนวคิด การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยสะท้อนถึงกระบวนการสืบทอดและพัฒนาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยึดโยงกับสังคมร่วมสมัย รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสืบสานทางวัฒนธรรมที่มีทั้งการคงรูปแบบดั้งเดิม และการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยเป็นหลักฐานทางวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าผญาอีสานยังมีชีวิต และสามารถพัฒนาเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและโลกยุคใหม่

คำสำคัญ : การสืบสรรค์ ; เฟซบุ๊กแฟนเพจ ; ผญาร่วมสมัย ; วรรณกรรมอีสาน ; สื่อสังคมออนไลน์

Abstract

This research article aims to : (1) analyze the forms, content, and conceptual frameworks of the contemporary creative perpetuation of *Phaya* on Facebook fan page, and (2) examine the contemporary creative perpetuation of *Phaya* on the Facebook fan page *"Phaya Nawaka."* The study employed a qualitative research methodology, collecting data from documents and 353 posts of *Phaya* published on the *Phaya Nawaka* social media page. The analysis was framed by theories of literary adaptation and contemporary literature, and the findings were presented through descriptive analysis.

The results of the study were as follows. (1) The formats and characteristics of *Phaya* on the *"Phaya Nawaka"* Page include *Klong San*, *Isan verse*, *Klon Pet*, and *Rai*.

02. (18-33).indd 19 11/29/2025 1:10:09 PM

Most *phaya* employed accessible, melodious language that resonates with the lived experiences of contemporary readers. Thematically, the *Phaya* can be categorized into three types: *Phaya Keaw*, *Phaya Auayphon*, and *Phaya Son*. These verses reflect Isan ways of life and wisdom, preserving their traditional meanings and values while adapting to modern social contexts. In terms of concept of *Phaya*, not only inherits traditional literary forms, but Phaya also incorporates perspectives on current social, economic, and cultural issues in Isan society. (2) The analysis identifies three primary aspects of perpetuations : 1) Form, including, flexible syllable structures, Liberation from fixed stanza and verse constraints, lexical creativity, including word repetition for rhythmic emphasis and semantic reinforcement; 2) Theme, including, recontextualizing traditional imagery in modern settings, modifying classic verses to convey new meanings, parodying original texts for humorous or satirical effects, and referencing or alluding to traditional verses to align with contemporary values; and 3) Concept, including, engaging with present-day ideologies in *Phaya*, responding to current events through verse; and innovating in form, content, and conceptual frameworks while maintaining cultural continuity.The contemporary creative perpetuation of *Phaya* reflects a dynamic process of cultural preservation and innovation, as well as the local identity, which is both maintained and transformed in modern society. This process exemplifies cultural transmission that balances the retention of traditional forms with adaptive reinterpretation for contemporary relevance. As a literary artifact, *Phaya* demonstrates its continued vitality, evolving into a creative medium that bridges indigenous identity and the modern world.

Keywords : perpetuation ; facebook fanpage ; contemporary Phaya ;
Isan Literature ; online social media

02. (18-33).indd 20 11/29/2025 1:10:09 PM

บทนำ

ประเทศไทยมีเอกลักษณ์ด้านภาษาและวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเป็นไทย คนไทยที่อาศัยในแต่ละภูมิภาคยังมีภาษาไทยถิ่นใช้สื่อสารแตกต่างกันออกไป ท้องถิ่นอีสาน เป็นอีกหนึ่งท้องถิ่นที่มีความน่าสนใจและน่าศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประพันธ์ “คำผญาอีสาน” ซึ่งเป็นคำพูดที่สละสลวย คล้องจอง เป็นคำพูดที่คมคาย แสดงถึงไหวพริบปฏิภาณหรือเชาวน์ปัญญาในการนำเสนอความคิดผ่านคำพูดอันไพเราะ กินใจ สร้างความเพลิดเพลิน แฝงความรู้ และคติสอนใจให้แก่ผู้ฟัง ชาวอีสานจะเรียกผู้ที่มีความรู้ความสามารถในชั้นเชิงกลอนว่า จอมผญา หรือ นักสดัมภ์ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รอบรู้หลักการแต่งผญา การแต่งผญารู้จักกันอย่างแพร่หลายในสังคมท้องถิ่นอีสาน ซึ่งในปัจจุบันมีการนำผญามาแต่งใหม่และเผยแพร่ในเพจเฟซบุ๊กจำนวนมาก ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างคำผญาอีสานโบราณและผญาร่วมสมัยทำให้เกิดการสร้างสรรค์บทผญาใหม่ และมีเนื้อหาทันสมัยยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันยังมีการสืบทอดแนวคิดแบบเดิมไม่ให้เลือนหายตามกาลเวลาถือเป็นพลวัตของงานเขียน โดยมีรากฐานมาจากตัวบทเดิมและมีกระบวนการสร้างและการเสพที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และการสื่อสารในมิติที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นซึ่งเรียกว่า แนวคิดการสืบสรรค์ ซึ่งคำว่า “สืบสรรค์” เป็นการประสมคำระหว่าง คำว่า “สืบ” ที่มาจากคำว่าสืบทอด และคำว่า “สรรค์” ที่มาจากคำว่า สร้างสรรค์[๑]

เมื่อพิจารณากรอบคิดทางด้านการสืบสรรค์ จะเห็นว่าการสืบสรรค์นั้น มีปรากฏในงานของกวีมาในทุกยุคทุกสมัย เพราะมีการสืบทอดงานเขียนแบบเดิม และมีการประยุกต์ในงานเขียนแบบใหม่ ส่งผลให้งานเขียนของกวีไทยไม่ล้าสมัยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะการเกิดขึ้นของการสืบสรรค์นี้เองเป็นสิ่งชูตัวบทของงานเขียนต่าง ๆ แต่เมื่อมีการวิจัยเกี่ยวกับการสืบสรรค์เกิดขึ้นพบว่า การสืบสรรค์นั้นมีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังคงเกิดขึ้นกับงานเขียนทุกรูปแบบ อันแสดงให้เห็นถึงพลวัตของงานเขียนที่สอดคล้องกับยุคสมัย[๒] เฉกเช่นเดียวกับงานเขียนประเภท “ผญา” ซึ่งมีพลวัตเช่นเดียวกับงานเขียนประเภทอื่น ๆ ดังกล่าว

จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับกรอบแนวคิด “การสืบสรรค์” ในบทผญาเป็นเบื้องต้น พบว่า มีการศึกษาวิจัยอยู่บ้าง ส่วนใหญ่เน้นการศึกษากลวิธีทางภาษา และภาพสะท้อนทางสังคม ดังนั้น จึงเปิดพื้นที่ให้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามการวิจัยว่า เมื่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไป การถ่ายทอดรูปแบบการแต่งคำผญา เนื้อหาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง เมื่อนำรูปแบบการแต่งผญาแบบขนบ (แบบดั้งเดิม) มาเปรียบเทียบกับผญาที่เผยแพร่สื่อออนไลน์ จะมีความเหมือนหรือความแตกต่างใน

---

[๑] นิตยา แก้วคัลณา, **การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๑.

[๒] สุวรรณา คุ้ยเอี่ยม, “การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกไทยนวนิยายของพงศกร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕.

02. (18-33).indd 21 11/29/2025 1:10:10 PM

เชิงสืบสรรค์อย่างไร และเนื้อหาเมื่อนำเนื้อหามาวิเคราะห์เชิงโวหารภาพพจน์ จะสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ภาษาและการสรรคำอย่างไร ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ โดยนำแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์มาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าคำประพันธ์ท้องถิ่นอีสานที่สืบทอดอย่างสร้างสรรค์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และดำรงอยู่อย่างมีพลวัตในสังคมสืบไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และแนวคิดของบทผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ

๒. เพื่อวิเคราะห์การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ “ผญานวกะ”

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยสำรวจ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และบทผญาจากแฟนเพจเฟซบุ๊ก “ผญานวกะ” โดยมีวิธีการดำเนินวิธีการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผญาในด้านรูปแบบ เนื้อหา แนวคิด ตลอดจนแนวคิดการสืบสรรค์ และแนวคิดวรรณกรรมร่วมสมัย เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการศึกษา การสร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๒. จัดทำแบบสำรวจและบันทึกข้อมูลผญา ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิด ขอบเขตด้านเนื้อหาและวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญพร้อมแก้ไข

๓. เก็บรวบรวมข้อมูลบทผญาจากเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นบทผญาอีสานโบราณที่รวบรวมในเอกสารและงานวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบด้านรูปแบบ เนื้อหา และวิเคราะห์การสืบสรรค์ผญาในเฟซบุ๊กแฟนเพจ และเก็บข้อมูลผญาร่วมสมัยจากเฟซบุ๊กแฟนเพจ จำนวน ๑ เพจ คือ เพจ “ผญานวกะ” ผู้วิจัยได้เลือกโดยใช้เกณฑ์ผู้ติดตาม ๓๐,๐๐๐ คนขึ้นไป และมีความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ จำนวนไม่น้อยกว่า ๓๕๐ บท โดยใช้แบบสำรวจและบันทึกข้อมูลผญา

๔. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านผญา ๒ คน และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจความถูกต้องของการบันทึกข้อมูล

๕. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยใช้แนวคิดการสืบสรรค์วรรณกรรมร่วมสมัย ตามวิธีวิเคราะห์การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

02. (18-33).indd 22 11/29/2025 1:10:10 PM

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า เรื่องผญาร่วมสมัยที่เผยแพร่ในเฟซบุ๊กแฟนเพจผญานวกะ มีรูปแบบ เนื้อหาแนวคิด และลักษณะการสืบสรรค์ ดังนี้

๑. รูปแบบ เนื้อหา และแนวคิดที่ปรากฏในเพจ “ผญานวกะ”

๑.๑ รูปแบบ จากการศึกษาพบว่ารูปแบบของบทผญาในเฟซบุ๊กแฟนเพจในด้านรูปแบบมีลักษณะคำประพันธ์ที่หลากหลายและยืดหยุ่น ไม่ยึดติดกับฉันทลักษณ์แบบโบราณอย่างเคร่งครัด พบ ๓ รูปแบบ คือ โคลงสาร (หรือโคลงอีสาน) กลอนอีสาน (กลอน ๔ กลอน ๘) และร่าย (ร่ายวชิรปันตี, มหาวชิรปันตี, และร่ายยาว) ดังตัวอย่างรูปแบบร่าย บทผญา (สอนแม่ออกสาว)

แม่ออกสาวเอ๋ย ธรรมดาสาวนี้ สาวดีมันจั่งแม่น พญาแถนจึงสิย่อง มองหน้าผ่อนำ ให้สาวทำการสร้าง คิงบางสาวคล่อง สาวให้ไปตามคลอง รักษาศิลเรียบร้อย ให้สาวสร้อยคอยเพียร สาวเรียนสาวรู้ สาวครูสาวสั่ง สาวบ่ชังพี่น้อง คนย้องว่าดี สาวศรีสาวสร้อย สาวแหวนสาวแว่น สาวแทนแม่ไว้ สาวใช้บ่เคือง สาวเมืองสาวบ้าน สาวทานตักบาตร สาวฉลาดรอบรู้ ฮีตฮองคลองขุน เป็นสาวคูณเฮือนชาน ป่านไหมใบม้อน เป็นสาวสอนสาวชี้ คดีธรรมนำท่าน สาวกินทานเพิ่นย้อง คลองบ้านเพิ่นถือ แม่ออกสาวเอ๋ย

(Tonn Tonn. เผยแพร่เมื่อ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๗)

๑.๒ ด้านเนื้อหาของบทผญา จำแนกได้ ๓ ประเภท ตามวัตถุประสงค์และโอกาสใช้งาน ได้แก่ (๑) ผญาเกี้ยว พบว่า ใช้ถ้อยคำโวหารแสดงความรัก ความรู้สึกในเชิงเกี้ยวพาราสี มักแฝงการเปรียบเปรยและความน้อยเนื้อต่ำใจ ความต่ำชั้นไม่คู่ควร เป็นต้น (๒) ผญาอวยพร พบว่า มีเนื้อหาแสดงความปรารถนาดีเกี่ยวกับการทำบุญ ให้ทาน และมักใช้ในโอกาสมงคล เช่น งานบุญ แฝงคติธรรม การอวยพร และอารมณ์ขันแบบพื้นบ้าน (๓) ผญาสอน พบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนหลาน สอนแม่ออกสาว (ผู้หญิง) สอนให้รู้จักบาป บุญ การทำทาน ทำความดี เนื้อหาแสดงหลักธรรม สัจธรรมชีวิต ความไม่เที่ยง และผลของกรรมดีกรรมชั่ว เพื่อเตือนสติให้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม[๓] ดังตัวอย่างผญาร่วมสมัย

“สัจจธรรม เที่ยงแท้ ตั้งอยู่ดับไป
เกิดแก่ตาย วายวาง แว่วเวียนพ้อ”

๑.๓ ด้านแนวคิดที่สะท้อนในบทผญา จากการศึกษาพบว่าผญาร่วมสมัยมีการสื่อแนวคิดที่สะท้อนโลกทัศน์ ค่านิยม และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมร่วมสมัย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับระบบทุนนิยม วิจารณ์การยกย่องผู้มีเงินตรา การละเลยศีลธรรม และความเหลื่อมล้ำในสังคม แนวคิดวิถีชีวิตเกษตรกร สะท้อน

[๓] จารุณี วงศ์ละคร, **แนวคิดเรื่องความสุขในผญาภาษิต**, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖.

02. (18-33).indd 23 11/29/2025 1:10:10 PM

การเปลี่ยนแปลงจากเกษตรพึ่งตนเองสู่เกษตรอุตสาหกรรมที่นำไปสู่ปัญหาหนี้สิน และแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ผญาหลายบทสะท้อนความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและการถ่ายทอดคติสอนใจแบบพื้นบ้าน ดังตัวอย่าง

“อัตตาตนเที่ยงแท้ ยามแก่ชราวัย
ใจกะยังสับสน ห่วงคนยังน้อย
กำลังสอยวอยขึ้น เป็นสาวเป็นหนุ่ม
พวมกำลังม่วนกุ้ม ทาแป้งแต่งองค์ ไปแล่ว
บ่เคยลงเกี่ยวข้าว เวียกไฮ่งานนา
บ่หัวซานำหยัง นั่งแยงขัวซ้าย
ยามพ่อแม่ขายข้าว แบมือขอแบ่ง
น้ำมันแพงบ่ย้าน เติมไว้ใส่ถัง เต็มนอ
เบิ้ลรถดังท่วมบ้าน ขับผ่านชุมชน
คนกะพากันแนม จ่มนำเทิงป้อย
พังมาคอยแปงส้อม ฮ้างมาเพมุ่น
เทียวหาทุนส่งให้ ขายข้าวกะเป่าแปน ไปแล่ว
นอนเอาแขนก่ายหน้า หาบ่อนพารวย
เลยเล่นหวยเสี่ยงดวง ฮ่าบุญสิหนุนค้ำ
คำเบิ่งเงินเหลือน้อย ลูกขอบ่เว้นว่าง
หาหนทางซ่อยแก้ เงินท้อนตื่มเต็ม ก่อนนา
หาเก็บเล็มมาซื้อ ฮื้อเบิ่งนำถง
บ่พอลงบัญชี บ่มีกะเซ็นต์ไว้ พะนะ
ข้าวกะขายเหมิดแล้ว เหมิดแนวคืดต่อ
รอแต่โชกเสี่ยงไว้ พอได้หล่ำแยง บ่นอ
แฮงใกล้เหมิดหล่อยล้า หวังเพิ่งพาบุตร
สุดที่หนทางตัน ห่างหันหนีแล้ว
หาแนวออยจาต้าน เวียกงานซ่อยแหน่
อย่าสิแวเลาะเหล้น เห็นแล้วเมื่อยมะโน หลายเด้”

(Thai Redheart, เผยแพร่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗)

02. (18-33).indd 24 11/29/2025 1:10:10 PM

๒. การสืบสรรค์ของผญาร่วมสมัย

๒.๑ การสืบสรรค์ด้านรูปแบบ ผลการศึกษาการสืบสรรค์ด้านรูปแบบพบว่ามีลักษณะของการสืบสรรค์ด้านรูปแบบดังนี้

๑) การสืบสรรค์รูปแบบจำนวนพยางค์ไม่เคร่งครัด โดยปกติแล้วร้อยกรองไทยจะมีลักษณะการบังคับฉันทลักษณ์ที่เป็นแบบแผนมาตั้งแต่สมัยโบราณ สมัยก่อนกวีผู้นิพนธ์ต้องฝึกท่องจำกฎหรือแผนผังให้ขึ้นใจ ตลอดจนนำมาใช้อย่างเคร่งครัด จึงจะได้เป็นที่ยอมรับ เสมือนเป็นศิษย์มีครู *ผญา* ในฐานะเป็นวรรณกรรมท้องถิ่น จึงมีข้อแตกต่างบทประพันธ์ร้อยกรองไทย ผญาอีสานส่วนใหญ่ จุดประสงค์หลักคือสร้างความเพลิดเพลินสนุกสนาน มุ่งการจรรโลงใจ จึงไม่ได้เคร่งครัดฉันทลักษณ์การสำรวจข้อมูลบทผญาที่เผยแพร่ในเพจผญานวกะ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบผสมผสานหรือแบบกลอนประยุกต์ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และการเลื่อนไหลในการแต่ง ตลอดจนเพื่อสื่อสารความหมายกับผู้อ่าน ดังตัวอย่าง

“สายพิรุณย้อยเทถั่งมาโฮม นองนองไหลลั่งลงภายพื้น
จักว่าโกธาแค้นซังใดมนุษย์โลก จึ่งอาญาใส่ต้องทัณฑ์ฮ้ายต่อขบวน
วาตะลมถั่งต้องซัดใส่เฮือนเซ จนว่าเพพักจมจุ่มดินฮาบพื้น
พืชพันธุ์ไม้ยูงยางในป่า ไหลลาวาล่องน้ำทับท้อนใส่เมือง
สัตว์สาปืนหนีน้ำนอนเน่าตายจม เสียงระงมดังหมู่คนในค้าย
หลายชีวาเสียสิ้นธรณีดินโถมถั่ง กายาฝังจุ่มพื้นญาติกาไห้ฮ่ำหา...กะมี
โกธาทัณฑ์คั่งแค้นผิดสิ่งประการได....ฟ้าเอย ให้อภัยชาวดินขาบคำขมาก้ม
ขอให้พาลภัยฮ้าย เซียงฮายพ้นผ่าน คืนสุขมวลพี่น้องฝูงข้าดั่งเดิม...แด่ถ้อน
ฮ่วมแฮงใจส่งต้อนให้ผ่านวิบัติมี ขอให้คืนเกษมสุขไวไวเว็นมื้อ
ทุกครัวเฮือนพ้นโศกาภัยผ่าน โศกนาถกรรมเทือนี้ใจน้อมส่งพรเถิง”

(คนรักแมว มะมะแมว, เผยแพร่ ๑๓ กันยายน ๒๕๖๗)

๒) การสืบสรรค์รูปแบบไม่บังคับจำนวนบาทและจำนวนบท จากการสำรวจข้อมูลความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผญา พบว่า ผญาที่ใช้สนทนาโต้ตอบกันมักจะเป็นคำคม สุภาษิต หรือคำที่พูดเป็นปริศนาอ่านแล้วชวนคิด ส่วนผญาโบราณหากไม่แต่งเป็นนิทานหรือนำมาจากชาดก ผูกให้เป็นเรื่องราว บทผญามักจะมีขนาดสั้น ๆ เป็นคำคมกินใจ เช่น

“ทุกข์บ่มีเสื้อผ้า ฝาเฮือนดีพอลี้อยู่
ทุกข์บ่มีข้าวอยู่เล้า นอนลี้อยู่บ่เป็น ๆ”

ส่วนผญาร่วมสมัย มักมีจำนวนบาทและจำนวนบทไม่จำกัด เช่น บทประพันธ์ของ Tonn Tonn โพสต์ ในผญาวันละหมวด ชื่อบทผญาสอนสาวนักเรียน มีดังนี้

“เรียนหนังสือยังบ่ทันจบขั้นใช้มือถือนัดผู้บ่าว เลยเล่าปวดเล่าร้าวผู้สาวเจ้าเกิดฝ่อใจ
เรียนหนังสือกะบ่ได้เจ้าของชั่วเอาเอง เป็นนักเลงมือถือนัดผู้ชายมานอนซ้อน
อันว่าแนวมือถือไผมีไว้โทรไปใสกะได้ง่าย สนอยากอายพวกหมู่เจ้าโทรนำแต่ผู้บ่าว
เลยเสียโตแบบบ้า ๆ บ่มีค่าพอสลึง สาวใจถึงมันมีหลายช่างบ่อายสมัยนี้ ๆ”

(Tonn Tonn, เผยแพร่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๗)

๓) การสืบสรรค์รูปแบบการสรรคำและการเล่นคำ เป็นการนำเสนอความสามารถของกวีผ่านบทผญา จากการศึกษาพบว่า มีหลายบทที่นำหลักการของการสรรคำ เล่นคำ นำมาใช้ในการถ่ายทอดบทผญา ทำให้บทผญา มีจังหวะ ไพเราะ รวมถึงการสร้างความหมาย สร้างจินตนาการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“อันว่า แนวหน่อเนื้อ สายเสื่อพญาหงส์ อันว่า พงไพรหนา อยู่พาภายพื้น
อันว่า บีนไต่เต้า ขุนเขาปีนป่าย อันว่า ภายหลุ่มฟ้า หาญกล้าไต่ถึง
แม่นสิ ดึงจ่องน้าว เชือกค่าวพันเกียว แม่นสิ เทียวพันหลัก ป่ายปักยังล้ม
แม่นสิ ลมพัดยู้ ดึงซูไปต่อ แม่นสิ ขอไต่ขึ้น ดันพื้นบ่อเถิง
ย้อนว่า เวิงใหญ่ก้วง นทีล่วงสีทันดร ย้อนว่า ขอนขุนเขา อยู่เนาในน้ำ
ย้อนว่า คำโฮงแก้ว วาวแววเฮืองฮุ่ง ย้อนว่า มุงแผ่นฟ้า แสงจ้าป่องสุเมรุ
บ่อห่อน เป็นคู่ซ้อน รวมบ่อนซอนหงส์ บ่อห่อน ปงใจปอง คู่ครองเคียงได้
บ่อห่อน ไหลลงน้ำ เลิงลำอโนดาต บ่อห่อน กาดกู่ก้อง รวมห้องฮ่วมกา”

(Thai Redheart, เผยแพร่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๗)

๒.๒ การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยด้านเนื้อหา

การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยด้านเนื้อหา ผู้วิจัยใช้แนวคิดลักษณะการสืบสรรค์ของนิตยา แก้วคัลณา ซึ่งกล่าวไว้ว่า การสร้างจินตภาพของกวีไทยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งสมัยใหม่ไม่ได้มีเพียงการสืบทอดจินตภาพหรือดำเนินรอยตามกันเท่านั้น หากยังมีการปรับเปลี่ยนหรือนำของเดิมมาใช้ใหม่ อันเป็นการสืบทอดที่มีพลวัตหรือมี การสืบสรรค์ (creative perpetuation) กล่าวคือมีการสืบทอด การสร้างสรรค์ขึ้นใหม่[๔] และการสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอด หรือนำจินตภาพเดิมมาใช้หรือสร้างใหม่ในบริบทที่ต่างไปจากเดิมโดยเน้นที่การสื่อความหมาย และมีการสร้างสรรค์ในบริบทร่วมสมัย จำแนกได้ ดังนี้

[๔] นิตยา แก้วคัลณา, **สืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์ : การสร้างสุนทรียภาพใน กวีนิพนธ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗.

02. (18-33).indd 26 11/29/2025 1:10:10 PM

๑) การสืบสรรค์ผญาผ่านการใช้จินตภาพเดิมในบริบทใหม่ คือการนำจินตภาพเดิมมาใช้ในบริบทหรือสภาวการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจินตภาพมีความหมายคงเดิมแต่ความหมายตามบริบทเปลี่ยนไป ดังตัวอย่าง

“อัตหิอัตโนว่านั้น ตนเผิ่งแฮงตน ท่านเอ้ย อย่าไปหวังนำไผ ซ่อยซูเฮาได้ หากินพอสืบมื้อพีพุงตนอิ่มก็ดี หวังเพียงอยู่ม้น ซุคนนั้นดั่งกัน เถิงมั่งมีหมื่นล้าน เฮือนนั่งเคหังเซา หากว่านอนอมทุกข์ถี่เหนียวนำย้าน ทุกข์คอบนำสินใช้ มีหลายสิตายปล่อย คอบนำหวงห่วงไว้ หลับได้บ่อิ่มตา....เป็นแหล้วผู้นอนฝาตองแอ้ม หญ้าก่ายมุงคา เพิ่นละนอนตาหลับ อิ่มเต็มสุขล้น จั่งว่า คนเฮานี้ทรัพย์ มีสิสุขลื่นบ่แม่นตนเผิ่งพอเพียงแท้ คือนั้นลื่นไผ ให้เฮาพึงสังวรไว้ ในหว่างสังขารมี ดีชั่วแนวนำติด หาแม่นทรัพย์สินบ้านสร้อยแหวนคำล้าน อุปมาเพียงปั้นแต่ง..ท่อนั้น เทือว่ามรนังถ่าวล้ม วางถิ้มปล่อยมือ ซุคนแหล่ว”

(คนรักแมว มะมะแมว, เผยแพร่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๗)

๒) การสืบสรรค์ผ่านการดัดแปลงเพื่อสื่อสารความหมายใหม่ วิธีการนี้เป็นการนำเนื้อความหรือข้อความใดข้อความหนึ่งมาดัดแปลงเพื่อสื่อสารความหมายใหม่ ดังตัวอย่าง

“ท่านเอ๋ย ไผบ่ตามธรรมเจ้า องค์พุทโธสอนสั่ง ทำล่วงเกินฮีตเค้า โบราณเฒ่าสั่งสอน จักได้เกิดเดือดร้อน ในเมื่อภายหลัง ถึงซึ่งความหายนะ เสื่อมสูญคุณแก้ว คันแม่นตายไปแล้ว อบายภูมิเป็นที่อยู่นอนในหม้อแปดหู ไฟนรกห่อหุ้ม ความกุ้มห่อกาย มีแต่ความทุกข์ฮ้าย ฮ้อนเฮ่งเตงเต็ก หม้อหูเหล็กหูทอง เลือดนองไหลย้อย บ่มีคอยคองท่า สุขาสิบังเกิด มีแต่ทุกข์อ้อยต้อย ร้อยหมื่นคืนวัน เขาสับฟันทนทุกข์เวทนาบ่มีแล้ว ท่านเอ๋ย”

(Tonn Tonn, เผยแพร่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๗)

๓) การสืบสรรค์ผญาด้วยการนำตัวบทเดิมมาแต่งใหม่ด้วยวิธีการล้อเลียน วิธีนี้เป็นการนำตัวบทเดิมมาแต่งใหม่ด้วยวิธีการล้อ เพื่อสื่อสารหรือสื่ออารมณ์ที่ต่างจากเดิม คือการเลียนแบบ แต่งต่อล้อจากผญาดั้งเดิม ด้วยจุดมุ่งหมายสร้างอารมณ์ขัน เสียดสี หรือขยายแนวคิดเดิม ดังบทผญาชื่อว่า บทอมิตตตาตอบชูชก ดังนี้

“พ่อใหญ่พราหมณ์เอ๋ย หญิงบ่มีผัวซ้อน นอนเดียวเปลี่ยว ๆ มีแต่สุขอยู่เรื่อย ทางสิเศร้าบ่มีคันแม่นมีผัวซ้อน เทียมเภานอนแนบ ทุกข์มันหากมีท่อฟ้า สีหน้าบ่ชื่นบาน ทำให้กายหมองเศร้า โตดำปานถ่าน นอนกะบ่อิ่มตา กินกะบ่อิ่มท้อง ถนอมเลี้ยงตั้งแต่ผัว ย้านแต่บ่ถูกต้อง ใจแห่งผัวตน ทำผิดใจท่อเม็ดงา หาแต่ความโกทา ไล่เมียหนีจ้อย พ่อใหญ่พราหมณ์เอ๋ย”

(Tonn Tonn, เผยแพร่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๗)

๔) การสืบสรรค์ผญาด้วยการนำตัวบทเดิมมาอ้างหรือพาดพิงเพื่อให้เข้ากับค่านิยมหรือบริบทสมัยใหม่ เป็นวิธีการนำตัวบทอื่นหรือวรรคทองมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารให้แก่ตัวบทใหม่ โดยอาจจำแนก

02. (18-33).indd 27 11/29/2025 1:10:10 PM

ลักษณะการนำมาใช้ได้ ๒ ลักษณะ คือ การนำตัวบทเดิมมาอ้างหรือพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อเป็นสื่อแสดงสารและอารมณ์ หรือมาพาดพิงเพื่อให้เข้ากับค่านิยมหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยจะนำเสนอบทผญาชื่อว่า คึดไปประสาคนเฒ่า เป็นผญาตัวอย่างที่มีการเผยแพร่ ในเพจ ผญานวกะ มาใช้วิเคราะห์ตามหลักการ ดังนี้

“อันงัวควายช้างม้า มูนมังสมบัติเก่า นี้นอ พ่อกะปันให้เจ้า เหมิดเกลี้ยงสุแนว คึดต่อยามตายแล้ว ลูกสิส่งทานหา ปรารถนาผลบุญ สิส่งเมือเมืองฟ้า หวังเจ้ามาเก็บท้อน กองฟอนเมี้ยนกระดูกคึดต่อลูกท่อนี้ บาดยามเถ้าแก่มา โอนอ...นับมื้อเหลียวเบิ่งฟ้า สิค้อยเงี่ยงเอียงหงวย ลงแหล้ว มันบ่สวยโสภา ม่วนใจคือกี้ นี้นอ กรรมคนเถ้า แยงเงาใบไม้หล่น ตั้งต่อลมพัดโหย้น สิขุข้วนฮ่วงใบ บ่มีฮู้...

(เชียงน้อย สากกะเบือ, เผยแพร่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๗)

๒.๓ การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยด้านแนวคิด

จากการสำรวจผญาที่เผยแพร่ในเพจ ผญานวกะ พบว่ามีการสืบสรรค์ผญาด้านแนวคิดร่วมสมัยอยู่หลายประเด็น ดังนี้

๑) การสืบสรรค์ในแนวคิดเรื่องเวลา เป็นการนำแนวคิดร่วมสมัย มาวิเคราะห์ประเด็นผญาในเวลาปัจจุบัน จากตัวบทผญาที่เผยแพร่ในเพจผญานวกะพบว่า มีการพูดถึงเนื้อหาร่วมสมัยอยู่หลายประการ เช่น บรรยายความเปลี่ยนแปลงของ สถานที่ วัตถุ สิ่งของ ค่านิยมสมัยใหม่ ฯลฯ ดังตัวอย่าง

“เลิงนกทาก่อนกี้ มีลุ่มนาหลวง มีจันทน์จวงป่าหลาย มากมายดงกว้าง
ทังว่าปวงสัตว์เชื้อ ซุมแซวนกป่า นกกระทาอยู่ซ้น นำหม้องลุ่มเลิง นั้นแหล้ว
มีทังปลามากล้น ห้วยฮ่อมลำเซ เถิงฤดูยามฝน ซุ่มเลิงบ่มีแห้ง
เหลียวเห็นน้ำแก่งเกี้ยว วังขอนหมุนตาไก่ ปลาค้าวใหญ่โตสำแป้น ฝาแอ้มแผ่นเฮือน พุ้นแหล้ว
เดียวนี้มีเฮือนบ้าน แยกส่วนการปกครอง สิบตำบลพอดี บ่มีเกินหั้น
อันว่าการเทียวค้า เจริญไกลหลายกว่าเก่า โลกสมัยใหญ่ก้าวหลายหม้องเปลี่ยนแปลง ไปแหล้ว
ไปห้องแซงถิ่นเค้า ซมบ่าวสาวภูไท สาวคนไคกุดเชียงหมี จั่งแม่นงามเหลือล้น
สามัคคีตำบลนี้ คนดีสวยสง่า สาวโสภากุดแห่น้อง งามโก้หุ่นกะสวย แท้นา
บ้านสามแยกถิ่นนี้ เจริญต่างหนหลัง ทังหมู่ตึกอาคาร แข่งกันขายค้า
การไปมาสะดวกขึ้น ยนต์ยานมีผ่าน โคกสำราญสวาทพร้อม คนเข้าหลั่งไหล แท้แหล้ว
ไปทางแดนศรีแก้ว ใกล้เขตดงภู มีนกหนูยังหลาย บ่างกระแตโตนเต้น
เขียวนกเต็นงอยไม้ สุมทุมพืชพุ่ม งามปทุมบุ่งค้า ทางสร้างมิ่งเมือง ก็งามแหล้ว
เดียวนี้มีสิ่งสร้าง แลนด์มาร์คเมืองเลิงฯ มีพญานกกระทา เด่นสูงศรีหมั้น
เชิญเจ้าหันมาเยี้ยม ชมดูจักกะหน่อย เลิงนกทาบ้านหมู่ข้อย งามแท้อีหลี แท้เด”

(สมบัติ ศรีวะโสภา, เผยแพร่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๗)

๒) การสืบสรรค์ใ น แนวคิดเรื่องเหตุการณ์ จากการศึกษาพบว่าผญาที่เผยแพร่ในเพจผญานวกะ ได้นำเอาเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ปัจจุบันมาเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง หนึ่งในนั้น คือเหตุการณ์ผู้ประสบภัยจากพายุที่ภาคเหนือของไทยช่วงเดือน สิงหาคม ๒๕๖๗ เป็นเหตุให้ดินโคลนพัดไหลเข้าสู่บ้านเรือน และพื้นที่ทางเศรษฐกิจเกิดความเสียหายเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย, น่าน, พะเยา, แพร่, และสุโขทัย สา เ หตุหลักมาจากฝนตกหนักต่อเนื่องจากอิทธิพลของร่องมรสุมและมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พาดผ่าน ปริมาณน้ำฝนที่ตกสะสมในพื้นที่ภูเขาสูง ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลันและน้ำป่าไหลหลากในหลายพื้นที่ ดังตัวอย่างบทผญา “พิรุณพิโรธฮ้าย” ดังนี้

“อุทกภัยทาดทื้น เททั่งถาโถม ปานพิรุณพิโรธเคือง เคียดแฮงเหลือฮ้าย
เพทะลังทะลายล้าง ดุดันเดือดดั่ง ฟ้าถล่มลืบม้าง เมืองฮ้างมุ่นมี
สีขุ่นเหลืองแสดส้ม ไหลจากจอมดอย น้ำป่ามหันตภัย กวาดลงแปนเกลี้ยง
สรรพสิ่งหายสิ้น จมลงพื้นแผ่น เสียงระงมฮ่ำไห้ ดังก้องถิ่นเหนือ เฮาแหล้ว
ชลธาร์เหือดแห้ง เห็นซากสัตว์ตาย ลางคนก็สูญหาย พัดไปนำน้ำ
อันว่าเฮือนซานห้อง เคหาประดาสิ่ง บ่เหลือยังอยู่ค้าง พังล้มพินาศลง
แลนาสวนไฮ่ฮั้ว แปนฮาบพนาสูญ ใจอาดูรรำพัน กอดกันนอนไห้
ทุกขภัยมาต้อง เวรกรรมซ้ำตื่ม โปรดเห็นใจพี่น้อง กูลเกื้อซ่อยกัน แนเด้อ
ไผผู้มีทรัพย์พร้อม ผายแผ่จุนเจือ ข้าวและน้ำอาหาร แบ่งปันไปให้
กำลังใจไหลล้น คนไทยบ่เขินขาด ล้วนแต่ญาติพี่น้อง พงษ์เชื้อเผ่าเดียว กันนอ”

(สมบัติ ศรีวะโสภา, เผยแพร่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๗)

๓) การสืบสรรค์ในแนวคิดเรื่องรูปแบบ เป็นการใช้รูปแบบเป็นเครื่องกำหนด เช่น ในระยะหนึ่งนิยมกลอนเปล่าที่เป็นบทประพันธ์คล้ายร้อยแก้ว วรรณรูปหรือกวีนิพนธ์รูปธรรม (Concrete Poetry) คือ กวีนิพนธ์ ที่ผสม ผ สานความงาม ๒ ด้านเข้าด้วยกัน คือความงามในเชิงทัศนศิลป์กับความงามเชิงวรรณศิลป์ ความงามเชิงทัศนศิลป์เป็นความงามในด้านรูปทรงที่มองเห็นได้ และความงามในเชิงวรรณศิลป์เป็นเรื่องของอารมณ์ค ว ามรู้สึกและความคิดอันเกิดจากการอ่าน รวมถึงการจัดวางคำเป็นรูปภาพต่าง ๆ หรือบทกวีที่ไม่เคร่ง ค รัดฉันทลักษณ์ เป็นต้น[๕] บทประพันธ์รูปแบบดังกล่าวก็จัดเป็นกวีร่วมสมัย ผู้วิจัยสำรวจข้อมูล พบว่า ผญ า ที่เผยแพร่ ในเพจ ผญานวกะ ส่วนใหญ่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ บทประพันธ์หลายบทเลือกเหตุการณ์ใ น สังคมปัจจุบันมาประพันธ์เป็นบทผญา และมีกวีหลายคนได้ใช้วิธีการเลือกสรรคำ ทำให้เกิดสัมผัส อันเป็นความงดงามทางวรรณศิลป์ ผู้วิจัยจึงได้เลือกมาเป็นเพียงตัวอย่างในการวิเคราะห์ตามเนื้อหา ดังนี้

[๕] นภาลัย สุวรรณธาดา, **“ภาพพจน์” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาเพื่อการสื่อสารหน่วยที่ ๑ - ๗,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๙๔.

02. (18-33).indd 29 11/29/2025 1:10:10 PM

“คนห่วมเห็นฮ่อมได้ ดอมสิ่งสามานย์
ไลละศีลธรรมห้าม หัวใจจมบาป
ส่วนการศึกษากุดก้อม
วิชาหน้าที่พลเมือง หอดหายเหิงได้
บ่อนละพอนิดน้อย แนมได้กะบ่เห็น
จบมาหางานทำ สำงมเข็มในน้ำ
พ่อแม่เงินส่งหน้อย แนวใช้ลูกแฮ่งหลาย
ไอทีทังเอไอ ทดแทนแฮงงานจ้าง
เวียกพื้นฐานทุกด้าน ไทยแท้ได้นั่งแนม
ปล่อยโผดพลเมืองบ้าน บานดอกเบี้ยป่งปลาย
ยามหิวมามุ่นฮ้าย ทายท้ากฎหมาย ได้นอ
สารหลอน ยากระตุ้น หาได้สำขนม
คือดั่งเสริมส่งให้ ขายซื้อคล่องมือ มันแล้ว
หน้าหนังบังตัณหา ห่วมหิวกระหายหย้ำ
ใจบ่ตรงเที่ยงตั้ง เมืองบ้านมุ่นมี แท้แล้ว”

โลภะพาทำเข็ญ กอปร์กรรมชั่วช้า
ภัยเมืองสารเสพบ้า ยากระตุ้นกล่อมหลอน
วิชาศีลธรรมวรรคเว้น เซาบังคับสอน
เอาไปแกมแซมซ้น ปนเปสับหว่าง
เด็กน้อยเฮียนฮอดซั้น- ใดดั่งกำตา
ใคแต่เสพโซเชี้ยล ไปนำแนวม่วน
คนสังคมมากได้ ในยุคสื่อสาร
ทั่วหนคนต่างด้าว ทำใดบ่เกี่ยง
ฝ่ายการเมืองหมายจ้อง ปองผลผะโยชน์
มีทังสังคมคร้าน คองคอยของแจก
ในเมืองนาเม็ดม้า ราคาแสนถึก
ปานนั้นยังมีหน้า ห้าเม็ดเป็นคนป่วย
จึ่งสังคมขอดเขี้ยว เมืองมิคสัญญี
บ่ฮักษาศีลข้อ สมาทานธรรมพุทธ

(ชาตรี เสงี่ยมวงศ์, เผยแพร่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๗)

๔) การสืบสรรค์ในแนวคิดเรื่องเนื้อหา กล่าวคือมีเนื้อหาในสมัยเดียวกัน เช่น ในยุควิทยาศาสตร์ก้าวหน้า นิยมเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ เรื่องอวกาศ เป็นต้น[๖] และจากการศึกษาพบว่า ในยุคปัจจุบันนั้น บทผญาที่เผยแพร่ในเพจผญานวกะ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น ผู้เขียนบทผญาจึงนำเหตุการณ์สังคมมาเป็นเนื้อหา ดังตัวอย่าง

“เงินหมื่นหลวงเพิ่นป้อนปันป่อนเป็นทุน ต้องจักขุนคองหาอย่ากุมกำเมี้ยน เศรฐกิจหมุนเวียนให้ประชาชีเศรษฐีใหม่ โคบโคบคนฟ่างใช้ไพรเบี้ยหม่อนมือ โอกาสมีหมุนใช้ประชาชีเศรษฐีใหม่ หากปุนไฟเฮ่งฮ้อนเงินก้อนบ่อยู่มือ ส้านแหล้ว เฮียมผู้หมายต่อตั้งหวังซิงซงคงคือญากสังสุ ลำบากฮ้ายไกลใกล้ชั่วสิเถิง ย้านเด้ ย้านแต่แปนก้นหม้อพอคิวเฮาเขาอิดออด ได้บ่พอฮอดแป้ยาดองแก้ส่วนกษัย เฮาแหล้วสังเสียแฮงแปงคันฮั้วหมายซื้องัวไว้ผูกล่ามเทียวจอบถามดิจิตอลนอนเนิ้งบ่อิ่มตา ผาดเพ ลาจำจ้อโอหละนอโอหละหน่าย บ่ได้บายจักกะหน้อย...โตข้อยจั่งแม่นเซ็ง อุกเด้”

(Prapun Srisomchai, เผยแพร่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๗)

[๖] นภาลัย สุวรรณธาดา, **“ภาพพจน์” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาเพื่อการสื่อสารหน่วยที่ ๑ - ๗,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๙๔.

02. (18-33).indd 30 11/29/2025 1:10:10 PM

๕) การสืบสรรค์ในเรื่องแนวคิด หมายถึงวรรณกรรมที่มีแนวคิดเดียวกันตามความนิยม มักเน้นแนวคิดทางสังคมและการเมือง เช่น วรรณกรรมร่วมสมัยในยุคหนึ่งจะต้องเป็นประเภทรับใช้มวลชน ต่อต้านลัทธินายทุน ยกย่องผู้ใช้แรงงาน และโจมตีวรรณกรรมประเภทรัก ๆ ใคร่ ๆ หรือเรื่องเกี่ยวกับสังคมผู้ดี ว่าเป็นวรรณกรรมน้ำเน่า วรรณกรรมศักดินา ไม่ยอมรับว่าเป็นวรรณกรรมร่วมสมัย เป็นต้น[๗] จากการศึกษาพบว่า ผญาที่เผยแพร่ในเพจผ ญ า นวกะ ส่วนใหญ่เลือกใช้แนวคิดที่เป็นเหตุการณ์ปัจจุบันมาเป็นบทผญามากขึ้นซึ่งสะท้อนให้เห็นความร่วมสมัยกับผู้อ่าน ดังตัวอย่าง “ผญาสมัยยุคนิยม” ดังนี้

“โลกาผันเผี่ยนมื้อหมุนเลี่ยนเลียนสมัย กาลวิถีใหม่มีมาล้อม ความเจริญก้าวลามฮุมกุมก่าย ถาโถมธรรมชาติชั้นภูถ้ำเถื่อนทะเล ไปแหล้ว มากมีมวนสิ่งสร้างลางแผกภูมิผอง เห่อนำธรรมเนียมเขาฮีตเฮาฮามเว้น มักสไตล์ฟิไลล้ำ

ชนนิยมเห็นต่าง ค่าราคาแอบอ้างสูงชี้ส่วนตน มีแหล้ว โภคภัณฑ์สิ่งใช้คุงคั่งคณานาม แสนสมบูรณ์พูนผลอยู่เนาในห้าง ของเค็มคาวหวานส้มผลผลานานาทีป จีนลาวไทยซ่าตั้งขึงป้ายซั่งชิงหลายแหล้ว ยุคหว่างวานิชค้าความค่องนองเนือง

เลิงออนไลน์ผ่านจอซอซ้อง ในฮูโผ้งแดนไกลปืนเที่ยง แล่นหันหาฮอดหม้องสนามซื้อส่งขาย แท้แหล้ว แก่วกวงไกลท่อใกล้หลิงผ่อเพียงจอ เทคโนโลยีสื่อสารเห็นฮู้ ยวดยานยนต์บนฟ้าทังทางดินขนส่ง หย้อคมนาคมเขตค้ายเหลือข้อคืบคุลี แท้แหล้ว กาลผ่านพ้นชนเผี่ยนภายวิถี ฮีตฮอยเหิงดาเดิมบ่หลงเหลือแล้ว แนวว่าความเจริญล้นปนแกมแซมเสื่อม ดีและฮ้ายมาพร้อมพ่ำกัน ห่อนหวังเฮืองฮุ่งเฮื้องเพียงฝั่งทางเดียว ผิหันหวนหาฮอยหากสิเห็นเปิงเค้าเผียบเหลาดินสอใช้ใจกลางแกนกิ่ว คันเสียเกินกว่าได้วางไว้หว่างการณ์ ขอจ่งดอมแด่เบื้องเมืองหมู่ชาวชน ก่อนเสียสมดุลแผ่พูนภ้ยพ้อ คันเพื่อผลตนตั้งหวังสมมโนอยากภายลุนหลังเหล่าเซื้อเหลือปิ้มคู่ตำนาน ท่อนั้นแหล้ว”

(Prapun Srisomchai, เผยแพร่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา “การสืบสรรค์ผญาร่วมสมัยในเฟซบุ๊กแฟนเพจ” ผลการวิจัยสรุปในภาพรวมเพื่อนำไปสู่การอภิปรายได้ว่าผญาร่วมสมัยแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบคือ โคลงสาร กลอนอีสาน กลอนแปด และร่าย แต่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความไพเราะ และเข้ากับชีวิตจริงของผู้อ่านในยุคปัจจุบัน ด้านเนื้อหาจำแนกได้ ๓ ประเภท คือ ผญาเกี้ยว ผญาอวยพร และผญาสอน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวอีสาน ที่ยังคงความหมายและคุณค่าเดิมไว้แม้จะอยู่ในบริบทสังคมสมัยใหม่ ส่วนแนวคิดของบทผญาร่วมสมัย ไม่เพียงแต่สืบทอดรูปแบบทางวรรณกรรมแต่ยังสะท้อนมุมมองทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

[๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๗.

ร่วมสมัยของผู้คนในยุคปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์การสืบสรรค์ของบทผญาร่วมสมัยนั้น พบว่า ยังคงมีการสืบสรรค์รูปแบบเช่นเดียวกับผญาดั้งเดิม มีลักษณะการสืบสรรค์ที่ไม่เคร่งครัดในฉันทลักษณ์ จำนวนบาทและจำนวนบท มีการสืบสรรค์เรื่องการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นย้ำ และสร้างจังหวะเพื่อความไพเราะและการสื่อความหมาย การสืบสรรค์ด้านเนื้อหายังคงมีการใช้จินตภาพในบริบทใหม่ มีการดัดแปลงเพื่อสื่อความหมายใหม่ เพื่อให้เข้ากับค่านิยมหรือบริบททางสังคมยุคใหม่และมีการสืบสรรค์ด้านแนวคิด หากแต่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมสมัยใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาในด้านรูปแบบและแนวคิดพบว่ามีความสอดคล้องกับศรวณีย์ ตรีเดช และจิรัฐิพร ไทยงูเหลือม[๘] ซึ่งพบว่าบทผญาของชาวตำบลวังชมภู อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีผญาความรัก (เกี้ยว) และผญาภาษิตมากที่สุด

ผญาส่วนใหญ่เน้นแนวคิดหลักคำสอนชี้ให้เห็นสติปัญญา และหากพิจารณาในเชิงแนวคิดการสืบสรรค์จะเห็นว่าผญาร่วมสมัยยังคงมีการรักษาขนบดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นด้านรูปแบบ วรรณศิลป์ เนื้อหาตลอดจนแนวความคิดร่วมสมัย และความสอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งผู้แต่งยังได้รับอิทธิพลเช่นเดียวกับผญาดั้งเดิม เพียงแต่มีความคลี่คลายและไม่เคร่งครัดในฉันทลักษณ์ รูปแบบ ดังข้อความที่ว่า การสืบสรรค์ หรือ creative perpetuation หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งไม่ใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วยคำว่า “สืบ” ตัดมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกจากอดีต หรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สร้างสรรค์” หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอดดังกล่าว[๙] เช่นเดียวกับคำกล่าวที่ว่า ลักษณะของการนำวรรณคดีเก่ามาสร้างขึ้นใหม่ โดยใช้รูปแบบใหม่ หรือ โดยการตีความใหม่เช่นนี้ เรียกกันว่าเป็นการสืบสรรค์ (creative perpetuation) เพราะมีลักษณะของการสืบทอดของเดิมและการสร้างสรรค์ใหม่ไปพร้อมกัน อันแสดงถึงความเป็นพลวัตที่ไม่มีวันตายไปจากความทรงจำ[๑๐]

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับการใช้ประโยชน์จากการวิจัย

ควรนำผลการวิจัยนี้ ไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนการสอนวรรณกรรมพื้นบ้าน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นการดำรงอยู่ของผญาในสื่อร่วมสมัย หน่วยงานด้านวัฒนธรรมสามารถนำแนวทางของเพจ ผญานวกะไปใช้เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์และพัฒนาวรรณกรรมพื้นบ้านในยุคดิจิทัล

---

[๘] ศรวณีย์ ตรีเดช และจิรัฐิพร ไทยงูเหลือม, (๒๕๖๗), “การศึกษาคำผญาในตำบลวังชมภู อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ”, **Journal of Mahayana voice**, year ๑๐, Issue ๔ (October –December, ๒๐๒๔), หน้า ๒๑๗.

[๙] นิตยา แก้วคัลณา, **การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘.

[๑๐] รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, **สืบสานสร้างสรรค์วรรณศิลป์.** (กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

02. (18-33).indd 32 11/29/2025 1:10:10 PM

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาเปรียบเทียบบทผญาในสื่อออนไลน์อื่น ๆ เช่น TikTok, YouTube หรือ Twitter เพื่อตรวจสอบรูปแบบและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง เสนอให้ศึกษาการรับรู้และการตีความของผู้ฟังหรือผู้อ่านต่อบทผญาร่วมสมัย เพื่อเข้าใจผลกระทบของวรรณกรรมพื้นบ้านในโลกดิจิทัลอย่างลึกซึ้ง

บรรณานุกรม

จารุณี วงศ์ละคร. **แนวคิดเรื่องความสุขในผญาภาษิต**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

นภาลัย สุวรรณธาดา. **“ภาพพจน์” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๒ หน่วยที่ ๑ - ๗**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓.

นิตยา แก้วคัลณา. **การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. **สืบสานสร้างสรรค์วรรณศิลป์.** กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๓.

ศรวณีย์ ตรีเดช จิรัฐิพร ไทยงูเหลือม. **“การศึกษาคำผญาในตำบลวังชมภู อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ”**. Journal of Mahayana voice, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม–ธันวาคม, ๒๐๒๔).

สุวรรณา คุ้ยเอี่ยม. “การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกไทยนวนิยายของพงศกร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑.

Facebook Fanpage **(ผญานวกะ)**. (มกราคม ๒๕๖๗ – ธันวาคม ๒๕๖๗). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.facebook.com/groups/501133950396750 (๓ ธันวาคม ๒๕๖๘).

02. (18-33).indd 33 11/29/2025 1:10:10 PM

การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารญาณ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียน

Application of the Four Noble Truths in Critical Reading Instruction for Enhancing Students' Literacy

อรพัทธ ศิริแสง*
Oraphat Sirisaeng
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Orapatsirisaeng@gmail.com

Received: June 11, 2025
Revised: July 23, 2025
Accepted: July 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวคิดการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียน ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในที่นี้จะขอเรียกชื่อรูปแบบนี้ว่า TRUE Model โดยกำหนดขั้นตอนในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ รู้ที่มา (Talking : T) หมายถึง ขั้นตอนก่อนการอ่าน โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาบทอ่าน จากนั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของนักเรียนหรือสร้างประสบการณ์ใหม่โดยการสนทนาแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ขั้นที่ ๒ ค้นหาสาระ (Reading : R) หมายถึง ขั้นระหว่างการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจคือ ทุกข์ ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจปัญหา โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาปัญหาตามข้อเท็จจริงจากบทอ่านด้วยวิธีอ่านในใจ ให้นักเรียนตรวจสอบคำสำคัญ และค้นหาใจความสำคัญของบทอ่านได้ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน ขั้นที่ ๓ พิจารณาด้วยปัญญา (Understanding : U) หมายถึง ขั้นหลังการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ คือ สมุทัย การค้นหาสาเหตุโดยการวิเคราะห์ปัญหา และทำความเข้าใจกับปัญหา และนิโรธ คือ กำหนดเป้าหมายโดยการคิดแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหา โดยครูกำหนดประเด็นปัญหา ให้นักเรียนอ่านทบทวนแล้วตอบคำถามตามประเด็นที่กำหนด ขั้นที่ ๔ สะท้อนคุณค่า (Evaluating E) หมายถึง

---

* นางอรพัทธ ศิริแสง Mrs.Oraphat Sirisaeng นิสิตปริญญาเอก ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การสอนภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Education Program (Teaching Thai Language) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ขั้นสะท้อนคิดและประเมินผล ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ คือ มรรค วางแผนและแก้ไข โดยนักเรียนจะต้องสะท้อนความคิดของตนเองเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และนำข้อมูลจากบทอ่านไปใช้ประกอบการตัดสินใจ จากนั้นนำเสนอผลงานที่เกิดจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน รวบรวมเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยนักเรียน เพื่อน และครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล

การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจกับการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณนี้ ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการอ่านขั้นสูง แต่ยังส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนจะมีความสามารถในการทำความเข้าใจสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้สะท้อนความคิดเห็นของตนเอง และมีความรักความผูกพันกับการอ่าน อันเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความฉลาดรู้

คำสำคัญ: การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ; หลักอริยสัจ; ความฉลาดรู้; นักเรียน

Abstract

This article introduces the conceptual application of the Four Noble Truths (Ariya Sacca) to critical reading instruction, aiming to foster literacy among students. The proposed instructional model, termed the TRUE Model, is designed to enhance the critical reading abilities of Matthayom 3 students through integrating the Four Noble Truths. The TRUE Model comprises four distinct stages of critical reading instruction: Stage 1: Talking (T) – Pre-reading. This stage focuses on building prior knowledge, activation and experience. Students are introduced to the reading text and engaget in discussions with the teacher and peers to connect the material with their existing experiences or to construct new ones through shared opinions. Stage 2: Reading (R) – During-reading, which applying the concept of Dukkha (Suffering) from the Four Noble Truths, which involves understanding problems. Students are guided to identify factual problems within the text through silent reading. They are prompted to examine keywords and locate the main idea to comprehend the subject matter. Stage 3: Understanding (U) – Post-reading, this stage incorporates Samudaya (Origin of Suffering), focusing on analyzing and understanding the problems by identifying its causes, and Nirodha (Cessation of Suffering), which involves setting goals for problem-solvings and implementing solutions. The teacher presents specific problems, and students review the text to answer questions based on these identified issues. Stage 4: Evaluating

(E) – Reflection and Evaluation, this final stage applies Magga (Path to the Cessation of Suffering), which entails planning and resolving issues. Students reflect on their understanding of the reading materials and utilize information from the text to inform their decision-making. Subsequently, they present the outcomes of the learning activities from each stage, compiling them into a learning products. Evaluation is conducted collaboratively by students, peers, and the teacher.

The application of the Four Noble Truths and critical reading instruction not only supports the development of advanced reading skills but also promotes systematic thinking, rational problem-solving, and self-directed knowledge construction. Students will acquire the ability to comprehend what they read, reflect on their own perspectives, and cultivate a genuine affinity for reading—a crucial competency for -century learners, embodying true literacy.

Keywords: critical reading; The Noble Truths; Literacy; Student

บทนำ

สภาวการณ์ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคนไทยมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อนมากขึ้น กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องเกิดผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพของพลเมืองให้ก้าวทันต่อความพลิกผันของเหตุการณ์และปัญหา หลักการและวิธีการที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างสรรค์ความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยใช้กระบวนการอ่าน เพราะการอ่านเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกิจกรรมทุกประเภท นับตั้งแต่อ่านคู่มือ คำสั่ง การค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่าง ๆ ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และเพราะเหตุใด การอ่านช่วยพัฒนาชีวิต ฝึกสมองให้คิดเฉียบคมมากขึ้น ทำให้รู้ทันโลก ทันคน รู้จักตนเองและสังคม ยิ่งไปกว่านั้นการอ่านยังเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในทุกรูปแบบ การแก้ปัญหาในชีวิตจริงจำเป็นต้องใช้ความรู้ด้านการอ่านเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาด้วย บุคคลที่ขาดความสามารถและทักษะการอ่านหรืออาจเรียกว่า “ไม่รู้เรื่องการอ่าน” ย่อมขาดเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการใช้ชีวิตในด้านต่าง ๆ ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งที่ผู้คนต้องอ่านมีปริมาณและความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น และคาดว่าจะมีผู้คนจำนวนมากที่ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสื่อที่ใช้ในการอ่านรูปแบบใหม่ซึ่งมีวิธีใช้ที่ซับซ้อนมากขึ้นด้วย ปัจจุบันจึงเป็นที่ยอมรับว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะด้านการอ่านจะพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ทักษะการอ่านจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเติบโต ความสำเร็จทางการศึกษา รวมถึงการมีส่วนร่วมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การอ่านจึงไม่ได้มีความหมายเพียงการอ่านออกเขียนได้ แต่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้น ความฉลาด

รู้การอ่าน (Reading Literacy) หมายถึง ความสามารถที่จะทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้สะท้อนออกมาเป็นความคิดเห็นของตนเอง และมีความรักและผูกพันกับการอ่าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย พัฒนาความรู้และศักยภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม ความฉลาดรู้ เป็นความรู้รอบในเรื่องหนึ่งจากการเรียนรู้เนื้อหาสาระและฝึกปฏิบัติจนเข้าใจ เกิดทักษะ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง โดยการวิเคราะห์การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้มีความฉลาดรู้ย่อมมีลักษณะเป็นผู้นำความคิด มีจิตสำนึกที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์และคุณค่าให้แก่ตนเองและสังคมโดยรวม

การส่งเสริมความฉลาดรู้การอ่านให้เกิดกับนักเรียนนับว่ามีความจำเป็น เพราะการอ่านในโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงจากเดิม รูปแบบของสื่อที่อ่านเปลี่ยนจากสิ่งพิมพ์เป็นการอ่านจากดิจิทัล เพื่อให้ได้สาระหรือสามารถสื่อสารได้หลากหลาย ผู้อ่านต้องจดจ่ออ่านสื่อที่แสดงบนหน้าจอขนาดเล็กที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงท้าทายความสนใจ เช่น อีเมล ข้อความสั้น กระดานสนทนา การคุยบนหน้าจอ (Chat) และเครือข่ายสังคม (Social network) การอ่านและการเขียนเข้ามาแทนการสื่อสารด้วยวาจา เมื่อมีสื่อต่าง ๆ หลากหลายเช่นนี้ นักเรียนต้องรู้เท่าทันว่าจะเลือกอ่านอะไร เมื่อไรจะต้องอ่านเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ๆ ประเมินความถูกต้องเป็นจริง และสามารถสื่อสารในรูปของการเขียนได้ตามบริบทของสังคมรุ่นใหม่ การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านการอ่านให้แก่นักเรียนจึงเป็นการเตรียมพร้อมให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่หลากหลายซึ่งนักเรียนจะต้องได้พบเจอเมื่อเป็นผู้ใหญ่ขึ้น สถานการณ์เหล่านี้มีตั้งแต่เป้าหมายส่วนตัวและความคิดริเริ่มในการพัฒนาไปจนถึงประสบการณ์ในการศึกษาต่อเนื่องในระดับสูง และการปฏิสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับองค์กรสาธารณะในชุมชนออนไลน์ และกับสังคมโดยรวม การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในการอ่านอย่างเดียวไม่เพียงพอ นักเรียนควรจะต้องได้รับแรงจูงใจในการอ่านและสามารถอ่านได้ โดยเฉพาะครูผู้สอนที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาสาขาภาษาไทยโดยตรง จะมีปัญหาเรื่องการออกแบบบทเรียน การเลือกวิธีการสอน และประเมินผลให้ตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้

ความฉลาดรู้ด้านการอ่านจะเกิดขึ้นได้นักเรียนต้องมีความสามารถในการอ่านตั้งแต่ระดับพื้นฐาน[๑] คือ การอ่านเพื่อหาคำสำคัญ และประโยคใจความสำคัญ การอ่านระดับกลาง คือ ผู้อ่านสามารถคิดวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ตลอดจนคุณลักษณะบางอย่างที่ผู้เขียนไม่ได้อธิบายไว้ และการอ่านในระดับสูง คือ ผู้อ่านสามารถคิด สังเคราะห์โดยการเปรียบเทียบกับเรื่องต่าง ๆ ได้ สามารถคิดประเมินค่าโดยแยกเหตุและผล ความจริงกับข้อคิดเห็น การคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไป นอกจากนั้น

[๑] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, พิมพ์ครั้งที่ ๒), ๒๕๕๘), หน้า ๕๐.

ยังเกี่ยวข้องกับการประเมินคุณค่าที่ปรากฏเนื้อเรื่อง รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากเรื่องที่อ่าน การอ่านในระดับสูงซึ่งเป็นการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น หากนักเรียนได้รับการฝึกฝนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นักเรียนจะเป็นผู้อ่านที่รู้จักคิดหาเหตุผล แยกข้อจริงออกจากข้อเท็จได้ เป็นผู้ที่มองการณ์ไกล รู้จักใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริงและค้นหาสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับสังคมและตนเอง[๒] ซึ่งความสามารถในการอ่านขั้นสูงหรือการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสอดคล้องกับนิยามของความฉลาดรู้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมความฉลาดรู้การอ่านให้เกิดแก่นักเรียนได้

การสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีหลายวิธี เช่น วิธีการสอนตามแนวคิดหมวกหกใบ การสอนแบบ KWL-PLUS วิธีสอนแบบกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน วิธีสอนแบบบูรณาการ[๓] เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นการอ่านจากการคิดขั้นสูง (Critical Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุใช้ผลพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบโดยการศึกษาข้อมูล หลักฐาน แยกแยะข้อมูล ตลอดจนพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วตั้งสมมติฐานเพื่อหาสาเหตุของปัญหา และสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ พบว่ามีความสอดคล้องกับวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม อันได้แก่ หลักอริยสัจ วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา มีหลักการคือ การแก้ปัญหาโดยเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหา ค้นหาสาเหตุ กำหนดเป้าหมายและวางแผนลงมือแก้ไข โดยมีลำดับขั้นดังนี้ ทุกข์ คือความเข้าใจปัญหา สมุทัย คือค้นหาสาเหตุ นิโรธ คือ กำหนดเป้าหมาย และมรรค คือวางแผนและแก้ไข วิธีคิดแบบอริยสัจเน้นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ โดยใช้กระบวนการคิดที่เป็นระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน สิ่งที่พึงทำขั้นของความคิด ก็คือ กำหนดวางวิธีการ แผนการ และรายการสิ่งที่จะต้องทำ ซึ่งจะช่วยแก้ไขสาเหตุของปัญหาได้สำเร็จ สอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการ[๔]

การนำหลักอริยสัจมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย มีการศึกษาและวิจัยมาอย่างต่อเนื่อง หลักอริยสัจและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้นเป็นสิ่งที่มีความเชื่อมโยงกัน อันเนื่องมาจากหลักอริยสัจเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน โดยผู้เรียนเป็นผู้คิดค้นวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถคิดวิเคราะห์ และคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตและสิ่งรอบตัวได้อย่างมีสติ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

---

[๒] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

[๓] พรรณิการ์ สมัคร, “การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ SQ3R”, **ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙), หน้า ๖.

[๔] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม,** พิมพ์แยกเล่มเฉพาะบท ครั้งที่ ๒๕, (วัดญาณเวศกวัน: ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘.

03. (34-45).indd 38 28/11/2568 22:00:50

อย่างถูกต้องและมีความสุข[๕] ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนอ่านย่อมทำให้นักเรียนสามารถใช้ทักษะการอ่านในระดับสูงหรือเรียกว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ด้วยสติปัญญาอย่างมีเหตุผล พัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้ ความคิดและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ เรียกว่าอ่านแล้วเกิดสมรรถนะความฉลาดรู้ คือ เมื่ออ่านแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้

เนื้อเรื่อง

การสร้างความฉลาดรู้เป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณค่าและเป็นตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาที่ต้องพัฒนาให้ทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพของพลเมืองให้ก้าวทันความพลิกผันของเหตุการณ์และปัญหาปัจจุบันความหมายของความฉลาดรู้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่หมายถึงเพียงการอ่านออก เขียนได้และคิดเลขเป็น

ความฉลาดรู้ เป็นความรู้รอบในเรื่องหนึ่งจากการเรียนรู้เนื้อหาสาระและฝึกปฏิบัติจนเข้าใจเกิดทักษะ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง โดยการวิเคราะห์ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้มีความฉลาดรู้ย่อมมีลักษณะเป็นผู้นำความคิด มีจิตสำนึกที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์และคุณค่าให้แก่ตนเองและสังคมโดยรวม ความฉลาดรู้การอ่านเป็นความสามารถที่จะเข้าใจเรื่องราวที่อ่านได้เป็นอย่างดี เมื่ออ่านแล้วสามารถแปลความหมายของเรื่องที่อ่านได้ เข้าใจในจุดมุ่งหมายของผู้เขียนที่ต้องการนำเสนอ จากนั้นสามารถประเมินคุณค่าของความรู้ที่ได้รับการจากการอ่าน ก่อนที่จะสะท้อนความรู้นั้นออกมาเป็นความคิดของตนเองในรูปแบบที่หลากหลายและนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันได้ ผู้มีความฉลาดรู้การอ่าน จะมีความรักและความผูกพันการอ่าน สามารถนำความรู้ ไปพัฒนาศักยภาพของตน สร้างความบันเทิง ตลอดจนมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ความฉลาดรู้[๖] ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความรู้ เป็นสาระทางวิชาการ ทฤษฎี หลักการ ประสบการณ์ และวิธีการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้แจ้งชัด รู้จริง ครอบคลุมทุกแง่มุมเพื่อสามารถนำไปต่อยอด สร้างสรรค์ และใช้ประโยชน์ได้

---

[๕] พระพุธศักดิ์ แวงสูงเนิน, “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวาปีปทุม โดยการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ”, **ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๓), หน้า ๘๘.

[๖] ศูนย์ PISA สพฐ, “แนวทางการสร้างข้อสอบความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทางการประเมิน PISA”, **เอกสารประกอบการประชุมชี้แจงการเตรียมความพร้อม PISA 2025**, (ศูนย์ PISA สพฐ: สำนักทดสอบทางการศึกษา, ๒๕๖๖), (อัดสำเนา), หน้า ๕.

ทักษะประกอบด้วย ทักษะปฏิบัติและทักษะทางปัญญา ทักษะปฏิบัติเป็นความสามารถในการใช้เครื่องมือค้นคว้าหาความรู้ไปใช้จริง เช่น ความสามารถในการเรียนรู้ อ่าน เขียน คิดคำนวณ ทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิต รู้จัก เข้าใจและใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีดิจิทัล จนกลายเป็นชุดทักษะ ส่วนทักษะทางปัญญา เป็นความสามารถทางการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการปลุกเร้าให้สมองได้พัฒนาและมีระดับเชาวน์ปัญญาสูงขึ้น ที่เรียกว่า สติปัญญา คือ ความระลึกรู้ ทักษะทางปัญญามีพื้นฐานทั้งจากกระบวนการการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม จิตใจ และอารมณ์ ทั้งนี้ ต้องคิดด้วยจิตใจที่ตั้งมั่นเป็นปรกติเที่ยงตรง และเป็นกลาง

สมรรถนะ เป็นความสามารถในการนำความรู้และทักษะในการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในงานหรือสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการต่อยอดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดประโยชน์ต่อตนและผู้อื่น[๗]

ความฉลาดรู้จึงเป็นการรู้และเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ครบถ้วนทุกประเด็น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของตน เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง ความฉลาดรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ อันเนื่องมาจากการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านที่ผ่านกระบวนการคิดขั้นสูง คือ มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน สามารถวิเคราะห์ข้อมูล ค้นหาแนวคิดสำคัญ ประเมินค่าสิ่งที่อ่านเพื่อนำข้อมูลไปใช้ได้จริง ซึ่งจะสอดคล้องกับกรอบการประเมินความฉลาดรู้ที่ผู้เขียนได้สังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดดังนี้ (๑) การค้นหาข้อมูลซึ่งเป็นความคิดสำคัญของเรื่องที่อ่าน (๒) การตีความเรื่องที่อ่านโดยเชื่อมโยงความรู้ได้ และ (๓) การประเมินและการสะท้อนความคิดจากเรื่องที่อ่าน ซึ่งจะนำไปสู่สมรรถนะสำคัญคือการนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอ่านไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ เรียกว่าความฉลาดรู้ คือ เมื่อรู้แล้วสามารถนำไปใช้ได้

การอ่านเกี่ยวข้องกับกระบวนการ ๒ อย่าง คือ กระบวนการรับรู้กับกระบวนการคิด ทั้งสองกระบวนการจะทำงานเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ กระบวนการแรกนั้น สายตารับรู้คำ กลุ่มคำ ประโยค และข้อความ โดยส่งให้สมองทำหน้าที่แปลความหมาย การที่ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวที่อ่านและจับใจความได้เป็นการคิดระดับต้น คือ สามารถ รู้-จำ และเข้าใจ ถ้าได้รับการฝึกฝนให้อ่านจับใจความควบคู่กับคิดในระดับต้นก็จะเป็นพื้นฐานสำคัญนำไปสู่การคิดในระดับกลาง คือ การนำไปใช้และการวิเคราะห์ ส่วนการคิดในระดับสูงคือ การสังเคราะห์และประเมินค่า ซึ่งถือว่าเป็นขั้นของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากขั้นนี้สามารถนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ได้ จึงกล่าวได้ว่าการอ่านเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับนักเรียน หากได้รับการพัฒนาด้วยการส่งเสริมให้นักเรียนอ่านบ่อย ๆ ทุกวัน ก็จะเป็นรากฐานเพื่อนำไปสู่การคิด

---

[๗] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ศึกษาร่วมสมัย ชุดความฉลาดรู้ ฉบับราชบัณฑิตยสภา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๖๒), หน้า ๗๙-๘๐.

03. (34-45).indd 40 28/11/2568 22:00:50

อย่างมีวิจารณญาณ[๘] เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการคิดหาเหตุผล คิดแก้ปัญหา แยกข้อเท็จจริงออกจากข้อเท็จได้ ผู้ที่ฝึกฝนการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นผู้ที่มองการณ์ไกล รู้จักใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริงและค้นหาสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับสังคมและตนเอง[๙] ซึ่งการคิดหาเหตุผล คิดแก้ปัญหาโดยอาศัยการวิเคราะห์ความจริง แนวคิด จุดประสงค์และจุดมุ่งหมายที่ปรากฏอยู่ในบทอ่านมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามหลักพุทธธรรม อันได้แก่ หลักอริยสัจ

หลักอริยสัจมีความสัมพันธ์กับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ อันเนื่องมาจากการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านที่ต้องผ่านกระบวนการคิดขั้นสูง เพื่อไตร่ตรองสาเหตุของปัญหา หาทางเลือกหาคำตอบ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงของชีวิต ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกับหลักอริยสัจเป็นหลักการคิดเพื่อหาเหตุผล คิดแก้ปัญหาโดยอาศัยการวิเคราะห์ความจริงจากปัญหาที่พบ เพื่อนำไปสู่บทสรุปของวิธีแก้ปัญหา และผลที่ตามมา จากการศึกษาการนำหลักอริยสัจมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ สามารถสังเคราะห์ลำดับขั้นตอน ได้ ๔ ขั้น ดังนี้ ทุกข์ คือความเข้าใจปัญหา สมุทัย คือค้นหาสาเหตุ นิโรธ คือ กำหนดเป้าหมาย และมรรค คือวางแผนและแก้ไข และจากการศึกษาการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน ได้ข้อสรุปว่า การสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณควรมีลำดับขั้นตอนในการสอนอ่าน โดยเริ่มจากขั้นก่อนการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนสำรวจบทอ่าน และตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน ขั้นระหว่างการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนอ่านเรื่อง ทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน ค้นหาสาระสำคัญและจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านขั้นหลังการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนลำดับเรื่องราวที่อ่าน ทบทวนบทอ่าน วิเคราะห์เรื่องที่อ่านตามประเด็นที่กำหนด และเปรียบเทียบเรื่องที่อ่านกับสถานการณ์ต่าง ๆ และขั้นสะท้อนผลจากการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนประเมินคุณค่าเรื่องที่อ่าน แสดงความคิดต่อเรื่องที่อ่าน และบันทึกความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ แนวคิดการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการจัดการเรียนรู้และขั้นตอนในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณจากการศึกษาพบว่ามีความสอดคล้องกัน ปรากฏรายละเอียดของการวิเคราะห์ดังนี้

---

[๘] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๘), หน้า ๙๓.

[๙] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓)**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๘), หน้า ๕๑.

03. (34-45).indd 41 28/11/2568 22:00:50

ตารางที่ ๑ ความสอดคล้องระหว่างหลักอริยสัจกับขั้นตอนการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

ความสอดคล้องระหว่างหลักอริยสัจกับขั้นตอนการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ	
การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ	การสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
	๑. ขั้นก่อนการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียน ๑) การสำรวจบทอ่าน ๒) ตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน
๑. ขั้นทุกข์ คือ การทำความเข้าใจปัญหา ⇨	๒. ขั้นระหว่างการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียน ๑) การอ่านเรื่อง ๒) ทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน ๓) ค้นหาสาระสำคัญ ๔) จับใจความสำคัญ
๒. ขั้นสมุทัย คือ การค้นหาสาเหตุ ⇨ ๓. ขั้นนิโรธ คือ ขั้นกำหนดเป้าหมาย ⇨	๓. ขั้นหลังการอ่าน ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียน ๑) ลำดับเรื่องราวที่อ่าน ๒) ทบทวนบทอ่าน ๓) วิเคราะห์เรื่องที่อ่านตามประเด็นที่กำหนด ๔) เปรียบเทียบเรื่องที่อ่านกับสถานการณ์ต่าง ๆ
๔. ขั้นมรรค วางแผนและแก้ปัญหา ⇨	๔. ขั้นสะท้อนผล ขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียน ๑) ประเมินค่าเรื่องที่อ่าน ๒) แสดงความคิดต่อเรื่องที่อ่าน ๓) บันทึกความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ

การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้นมีความสอดคล้องและสามารถกำหนดเป็นขั้นตอนในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นก่อนการอ่าน ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนสำรวจบทอ่าน และตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน

๒. ขั้นระหว่างการอ่าน ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนอ่านและทำความเข้าใจกับเนื้อเรื่องเพื่อค้นหาสาระสำคัญ และจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน

๓. ขั้นหลังการอ่าน ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียนลำดับเรื่องราวที่อ่าน เพื่อทบทวนบทอ่าน จากนั้นวิเคราะห์เรื่องที่อ่านตามประเด็นที่กำหนด พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง

๔. ขั้นสะท้อนผล ในขั้นนี้ผู้สอนต้องกำหนดให้ผู้เรียน ประเมินคุณค่าของเรื่องที่อ่าน แสดงความคิดเห็นในเชิงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และสามารถยกเหตุผลที่ปรากฏในบทอ่านได้ โดยเพิ่มขั้นตอนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อผู้สอน วิธีการสอน และเรื่องที่จะเรียน

03. (34-45).indd 42 28/11/2568 22:00:50

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ เป็นขั้นก่อนการอ่าน ในขั้นนี้ควรนำหลักกัลยาณมิตรธรรมมาประยุกต์ใช้ก่อนการจัดการเรียนรู้โดยการสร้างเจตคติที่ดีของนักเรียนต่อครู ต่อวิธีการเรียน และต่อบทเรียน ด้วยการสนทนาสร้างความเป็นกันเองกับนักเรียน สอบถามปัญหา เรื่องที่นักเรียนต้องการคำตอบ อธิบายถึงคุณประโยชน์ของเรื่องที่จะเรียน และวิธีการเรียน จากนั้นกำหนดให้นักเรียนได้ศึกษาบทอ่านอย่างคร่าว ๆ โดยการสำรวจบทอ่าน เช่น ชื่อเรื่อง ภาพประกอบ ที่มา และนำเข้าสู่บทเรียนโดยเชื่อมโยงประสบการณ์กับเรื่องที่จะอ่านด้วยการสนทนา โดยนักเรียนจะตรวจสอบบทอ่านคร่าว ๆ จากหัวข้อ จากภาพประกอบ หรือครูใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้นักเรียนได้ร่วมกันสนทนาและแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยเรียกขั้นตอนนี้ว่า รู้ที่มา และใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Talking ตัวย่อภาษาอังกฤษคือตัว T

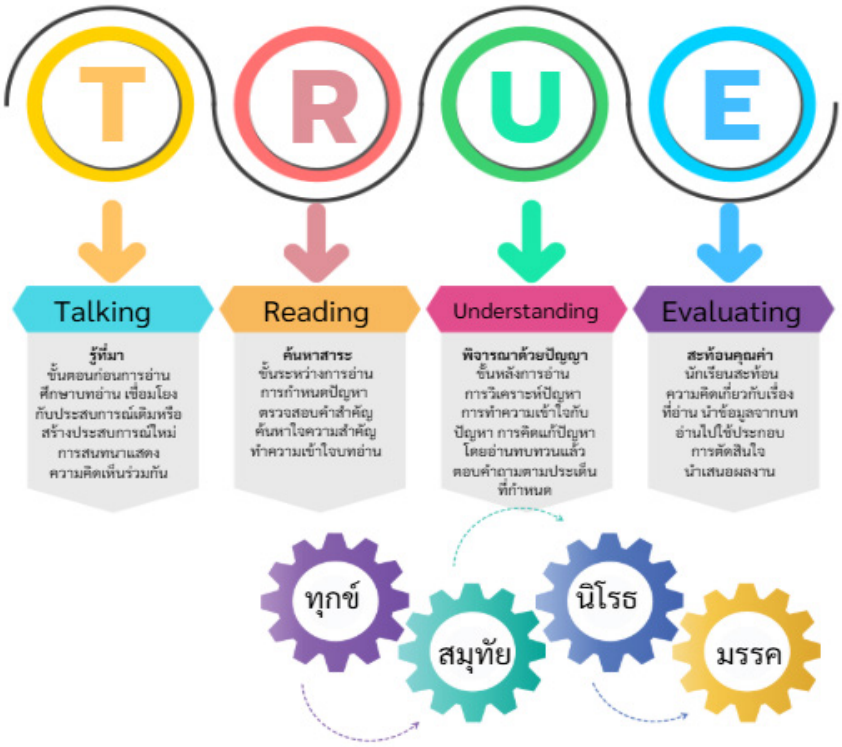
ขั้นที่ ๒ ขั้นระหว่างการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจคือ ทุกข์ ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจปัญหา คือ บทอ่าน และให้นักเรียนศึกษาปัญหาตามข้อเท็จจริง ในขั้นนี้นักเรียนจะอ่านบทอ่านที่ครูกำหนดให้โดยใช้การอ่านในใจเป็นการอ่านโดยละเอียด นักเรียนจะตรวจสอบคำสำคัญ และสามารถค้นหาใจความสำคัญของบทอ่านได้ จับใจความสำคัญและทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน ผู้วิจัยเรียกขั้นตอนนี้ว่า ค้นหาสาระ และใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Reading ตัวย่อภาษาอังกฤษคือตัว R

ขั้นที่ ๓ ขั้นหลังการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ คือ สมุทัย เป็นการค้นหาสาเหตุ โดยการวิเคราะห์ปัญหา และทำความเข้าใจกับปัญหา และ นิโรธ คือ การกำหนดเป้าหมาย โดยการคิดแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหา ครูกำหนดประเด็นปัญหา ซึ่งเป็นคำถามที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง นักเรียนจะอ่านทบทวนแล้วตอบคำถามโดยใช้ข้อมูลจากบทอ่านเป็นเหตุผลในการตอบคำถาม เช่น ระบุแนวคิดสำคัญของบทอ่าน ระบุจุดประสงค์ของผู้เขียน ระบุวิธีการ นักเรียนจะทบทวนเรื่องที่อ่านโดยการลำดับเรื่องราวเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด และจำแนกได้ว่าส่วนใดเป็นข้อเท็จจริง ส่วนใดเป็นความคิดเห็น เสนอแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ความรู้ สรุปประโยชน์หรือโทษของเรื่องที่อ่านโดยการเปรียบเทียบกับสถานการณ์ต่าง ๆ และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ในขั้นนี้ต้องกำหนดได้ว่า จุดมุ่งหมายที่ต้องการคืออะไร จะปฏิบัติอย่างไร เพื่ออะไร ต้องใช้การพิจารณาสืบค้น วิเคราะห์ วินิจฉัยมูลเหตุของปัญหาจนเกิดความเข้าใจ ผู้วิจัยเรียกขั้นตอนนี้ว่า พิจารณาด้วยปัญญา และใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Understanding ตัวย่อภาษาอังกฤษคือตัว U

ขั้นที่ ๔ ขั้นสะท้อนคิดและประเมินผล ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ คือ มรรค วางแผนและแก้ปัญหาโดยการสรุปวิธีแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหา และสรุปเป็นองค์ความรู้ของนักเรียนได้ ในขั้นนี้ นักเรียนจะต้องสะท้อนความคิดของตนเองเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และนำข้อมูลจากบทอ่านไปใช้ประกอบการตัดสินใจ จากนั้นนักเรียนจะนำเสนอผลงานที่เกิดจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน รวบรวม

เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้โดยนักเรียน เพื่อน และครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล ผู้วิจัยเรียกขั้นตอนนี้ว่า สะท้อนคุณค่า และใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Evaluating ตัวย่อภาษาอังกฤษคือตัว E

จากรายละเอียดขั้นตอนการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ สามารถสร้างเป็นรูปแบบการสอน (TRUE Model) ได้ตามภาพที่ปรากฏ

สรุป

การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนได้ โดยสามารถอธิบายได้จากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

๑) การบูรณาการกระบวนการคิดตามหลักอริยสัจ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เข้ากับกระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยการที่นักเรียนได้ฝึกวิเคราะห์เนื้อหาการอ่านโดยการทำความเข้าใจปัญหา (ทุกข์) ค้นหาสาเหตุ (สมุทัย) กำหนดเป้าหมาย (นิโรธ) และวางแผนและแก้ไข (มรรค) ช่วยเสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบและมีเหตุผลในการทำความเข้าใจและประเมินสาร

๒) การนำหลักอริยสัจมาประยุกต์ใช้ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการฝึกให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่การระบุประเด็น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การประเมิน

ความน่าเชื่อถือ ไปจนถึงการสังเคราะห์และนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของความฉลาดรู้

๓) ส่งเสริมความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เน้นการทำความเข้าใจเนื้อหาในบริบทที่กว้างขึ้น โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ความรู้เดิม และโลกภายนอก ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนไม่เพียงแค่เข้าใจความหมายผิวเผิน แต่ยังสามารถวิเคราะห์ เจตนาของผู้เขียน และผลกระทบของสารได้อย่างลึกซึ้ง

การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารญาณเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียนจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.** พิมพ์แยกเล่มเฉพาะบท ครั้งที่ ๒๕. วัดญาณเวศกวัน: ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์, ๒๕๕๖.

พระพุธศักดิ์ แวงสูงเนิน. “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวาปีปทุม โดยการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ”. **ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. “ทำไมจึงต้องสร้างความฉลาดรู้ : ศึกษาจากปรากฏการณ์และทำนายอนาคต”. **หนังสือเนื่องในการประชุมวิชาการบัณฑิตสัญจร**. ราชบัณฑิตยสภา: สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา ร่วมกับ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๖๒. (อัดสำเนา).

ศูนย์ PISA สพฐ. “แนวทางการสร้างข้อสอบความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทางการประเมิน PISA”. **เอกสารประกอบการประชุมชี้แจงการเตรียมความพร้อม PISA 2025**. ศูนย์ PISA สพฐ: สำนักทดสอบทางการศึกษา. ๒๕๖๖. (อัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓).** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๘.

_____. **คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๘.

รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ
A Model for the Rescue and Public Relief Disaster with Buddhist Integration

รัชพล ศิริรัตน์พิริยะ*
Rachaphol Siriratpiriya
พระปัญญาวัชรบัณฑิต**
Phra Paññāvajrapuṇḍit
พระมหาอดิเดช สติวโร***
Phramaha Adidej Sativaro
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Doctor of Philosophy Buddhist Studies Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail: orawan.si@chula.ac.th

Received: July 04, 2025
Revised: July 26, 2025
Accepted: August 01, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการดำเนินการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย (๒) บูรณาการหลักพุทธธรรมและบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และ (๓) เสนอรูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ ศึกษาวิจัยแบบคุณภาพภาคสนาม ด้วยข้อมูลเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์วิมุตติมรรค หนังสือ เอกสารวิจัยและวิชาการ ร่วมกับศึกษาภาคสนามจังหวัดน่าน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือพระสังฆาธิการและผู้แทน

---

* รัชพล ศิริรัตน์พิริยะ Rachaphol Siriratpiriya นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Phylosophy (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. Phra Paññāvajrapuṇḍit, Assoc.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร. Phramaha Adidej Sativaro, Asst.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

04. (46-63).indd 46 28/11/2568 22:01:47

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งภาครัฐและเอกชน รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด วิเคราะห์เนื้อหา นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย บูรณาการหลักพุทธธรรมและบทบาทของพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ แล้วทดสอบรูปแบบที่ได้ถึงความเหมาะสมและปฏิบัติได้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัยพบว่า (๑) องค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยดำเนินการและปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในภาวะฉุกเฉินแข่งกับเวลาเพื่อช่วยชีวิต ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ต้องได้รับอนุมัติเป็นหน่วยปฏิบัติการแพทย์ บุคลากรชุดปฏิบัติการฉุกเฉินต้องผ่านการอบรมตามมาตรฐานการแพทย์ฉุกเฉิน (๒) เจตนา ทั้งกาย วาจา ใจ เป็นเจตสิกคือธรรมประกอบกับจิตที่บูรณาการเข้ากับเจตนาของผู้ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย อีกทั้งช่วยครองตน ครองคน ครองงาน และครองการปฏิบัติงาน เช่น หิริโอตตัปปะ ภาวนา ๔ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อริยทรัพย์ ๗ มรณานุสติ โยนิโสมนสิการ ทั้งนี้ หลักพุทธธรรมเจตนา ๓ คือ บุพเจตนา มุญจนเจตนา และอปรเจตนา รวมถึงการสงเคราะห์ด้านวัตถุและจิตใจของพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ เป็นแนวทางเดียวกันและสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวมเพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืน ด้วยหลักการ 2P2R (Preparedness, Prevention and Mitigation, Response, Recovery) คือการเตรียมพร้อมและป้องกันลดผลกระทบก่อนเกิดเหตุ การเผชิญเหตุขณะเกิดเหตุ และการเยียวยาฟื้นฟูหลังเกิดเหตุสาธารณภัย (๓) รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการเป็นรูปแบบเชิงแผนผังของความสัมพันธ์ การประสานงาน และการทำงานร่วมกันในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวม ด้วยแนวทาง 2P2R กับหลักพุทธธรรมเจตนา ทั้งกาย วาจา และใจ ร่วมกับหิริโอตตัปปะ และสติสัมปชัญญะ ที่เป็นแกนกำกับพฤติกรรม โดยบุพเจตนา มุญจนเจตนา และอปรเจตนาบูรณาการเข้ากับเจตนาของผู้ที่ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในขณะก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุสาธารณภัย ตามลำดับ ร่วมกับบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์และพระคิลานุปัฏฐากในการสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ ทั้งภาวะปกติและภาวะวิกฤต

คำสำคัญ: รูปแบบเชิงแผนผัง; การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย; หลักพุทธธรรมเจตนาหรือกรรม; พระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์; พุทธบูรณาการ

Abstract

The research aims to: (1) study the operations of rescue and disaster relief organizations, (2) integrate Buddhadhamma and the role of monks in public welfare promoted rescue and public relief disaster, and (3) propose a model for the rescue and public relief disaster with Buddhist integration. This qualitative field research was conducted by collecting data from the Tipitaka, Visuddhimuk, Vimuttimuk included textbooks, academic and research articles, besides field research in Nan province by in-depth interviews with structured interview. The key informant groups are ecclesiastical administrative officer and representative from the public and private organizations involved in rescue and public relief disaster. All of data were collected, analysis and synthesis to elaborate by descriptive technique further to develop a model for the rescue and public relief disaster with Buddhist integration, then tests the said model with expert group discussion techniques for its feasibility and practicality.

The results showed that: (1) The operations of rescue and disaster relief organizations are involved in birth, aging, sickness, and death. They have to work against time to save lives and carry out resuscitation under the Emergency Medical Act B.E. 2551 (2008) and public relief disaster under the Disaster Prevention and Mitigation Act B.E. 2550 (2007). The operation unit must be approved as medical unit. Emergency Operations Unit Personnel must be trained in accordance with emergency medical standards. (2) The intention including bodily, verbal, and mental action is the source and the core of all behaviors. The Buddhadhamma that are linked to intentions as mental concomitants, such as Hiri Ottapp, Bhavana 4, Brahma Vihara 4, Itthipat 4, Gharavasa Dhamma 4, Sangkahavattu 4, Ariyasapa 7, and Yonisomanasikan together with proper intention and earnestness integrated for work before, during, and after a public disaster enhanced practitioners' awareness and moral responsibility. The Buddhadhamma intention 3, namely preliminary intention, releasing intention, and subsequent intention, including the role of a public welfare monk plus the role of Phrakilanupatakata in well being are similar and can be integrated with holistic principles of disaster risk management for sustainable safety, in short the 2P2R principle consisted of **P**reparedness, **P**revention and Mitigation, **R**esponse, and **R**ecovery. (3) A model for the rescue and public relief disaster with Buddhist

04. (46-63).indd 48 28/11/2568 22:01:47

integration is a schematic model of relationship, collaboration, and the holistic disaster risk management worked under guideline 2P2R principle and the Buddhist principle of intention which is both the source and core of all behavior in physical, verbal, and mental expressions, including moral dread (Hiri Ottapp) and mindfulness as the axis of behavior by the preliminary intention, releasing intention and subsequence intention have been integrated to intention of the one who involved in practical work before, during and after the occurrence of a rescue and public disaster respectively as well as the role of the monks of public welfare and Phrakilanupatakata who participates in both material and mental assistance in relieving, supporting, developing, and integrating both normal and crisis situations.

Keywords: Schematic Model; Rescue and Public Relief Disaster; Buddhist principle of intention or karma; public welfare monk; Buddhist Integration

บทนำ

ประเทศไทย เผชิญกับสาธารณภัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จำนวนครั้งและความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งมีความเสี่ยงอันดับ ๙ ของโลก[๑] ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือโลกร้อน ส่งผลให้เกิดภาวะลมฟ้าอากาศแปรปรวน ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น การกัดเซาะชายฝั่ง เกิดภาวะแล้งจัด พายุหมุน อุทกภัย ดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก โรคระบาด แผ่นดินไหวฯ ส่งผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สังคม ให้ต้องต่อสู้ดิ้นรนและปรับตัวทั้งทางกายภาพและจิตใจมากยิ่งขึ้น และต้องการแนวทางการรับมืออย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งหลักคิดที่ส่งเสริมความเข้มแข็งมั่นคงทางจิตใจ เพื่อคงสภาพการดำเนินชีวิตได้ตามปกติสุข แม้จะรับรู้ว่า การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย นั้น ล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติ “สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง... สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์... ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา” หรือหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา[๒] แต่การประสบภัยหรือเผชิญเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตอย่างไม่คาดฝัน ทุกคนย่อมต้องการรอดชีวิต ตระหนักถึงคุณค่าของความมีชีวิต ต้องการคนดูแล ห่วงใยและช่วยเหลือแบบฉุกเฉินเพื่อยื้อชีวิต ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผู้ประสบภัยมากกว่าบุคคลอื่นทั่วไป คือ ผู้ปฏิบัติงานในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งล้วนเป็นอาสาสมัคร นั่นเอง

[๑] The Germanwatch Institute, **“Global Climate Risk Index 2021”**, [Online], Available : https://germanwatch.org/en/19777 [July 4, 2022].

[๒] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๗๖/๓๖๘.

การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเป็นกิจกรรมเตรียมการสำหรับรองรับสาธารณภัย ทั้งขณะก่อนเกิด ขณะเกิด และหลังจากเกิดสาธารณภัยขึ้นแล้ว เพื่อการช่วยเหลือให้พ้นจากเหตุอันตราย การช่วยให้รอด และการช่วยฟื้นคืนชีวิต เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การนวดหัวใจผายปอดกู้ชีพ (Cardiopulmonary, CPR) การผจญเพลิง การประดาน้ำ การใช้อุปกรณ์ตัดถ่างช่วยอุบัติเหตุจากรถยนต์ รวมทั้งต้องมีความรู้พื้นฐาน เช่น การใช้วิทยุสื่อสาร การเคลื่อนย้ายผู้บาดเจ็บ การจำลองสถานการณ์[๓] [๔]โดยที่ผู้ปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยและผู้ประสบเหตุ ล้วนต้องการการดูแลด้านจิตใจให้มั่นคง มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเชื่อและความศรัทธาที่เสริมสร้างพลังใจ เมื่อเผชิญกับความไม่แน่นอน ณ จุดแบ่งระหว่างความเป็นกับความตาย รวมทั้งสามารถดำเนินชีวิตภายหลังการเผชิญเหตุได้เป็นปกติสุข ดังนั้น หลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์และวิธีการดับทุกข์ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง เป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ให้ความสำคัญกับสาระ (ธรรม) และรูปแบบ (วินัย) แสดงหลักความจริงสายกลางเรียก “มัชเฌนธรรม” และข้อปฏิบัติสายกลางเรียก “มัชฌิมาปฏิปทา” โดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิตหรือคฤหัสถ์[๕] จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่พึ่งทางใจ ให้มีหลักคิดและหลักธรรมที่เป็นแผนที่ทางใจในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม แก่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ประสบภัย ในสภาพสังคมที่เผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม เทคโนโลยี และมีความคาดหวังถึงความทันสมัย การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสังคมอยู่เป็นสุข

ขณะเดียวกัน งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ยึดหลัก ๑) อัตถายะ เป็นประโยชน์ ๒) หิตายะ เกื้อกูลกัน และ ๓) สุขายะ มีความสันติสุข เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ด้วยการสร้าง “สังคมแห่งการแบ่งปัน” และ “แนวร่วมจิตอาสา” ทั้งด้านกายภาพและจิตใจ ต้องอิงอยู่กับหลักพุทธธรรม เป็นไปตามกรอบของพระธรรมวินัย และข้อกำหนดในระเบียบของมหาเถรสมาคม รวมทั้งข้อกฎหมาย โดยจำแนกการดำเนินงานครอบคลุมการสงเคราะห์ การเกื้อกูล การพัฒนา และการบูรณาการ[๖] พระสงฆ์จึงมีบทบาททั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤติเมื่อเกิดสาธารณภัย ในการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และชักชวนประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

---

[๓] สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, **แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http//www.niems.go.th [๒๑ มกราคม ๒๕๖๕].

[๔] กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, **การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๒๘ มกราคม ๒๕๖๕].

[๕] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๑๐, ๒๖๔.

[๖] พระมงคลวชิรากร, บรรณาธิการ, **คู่มือการปฏิบัติการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม, ๒๕๖๑), หน้า ๕, ๒๓.

04. (46-63).indd 50 28/11/2568 22:01:47

นำพาการดำรงชีวิตของประชาชนผ่านวิกฤตเพื่อพัฒนาสังคม ชุมชน โดยที่พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ ชุมชน และสังคมตามหลักพระธรรมวินัย บนหลักการทางธรรมนำทางโลก หรือความอยู่ดีมีสุขทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิต และทางปัญญา ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๖[๗]

จึงเป็นความน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษารูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการที่ได้บูรณาการหลักพุทธธรรมและบทบาทพระสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งส่งเสริมการดำเนินการและการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย บนพื้นฐานของจิตอาสาในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากหรือผู้ประสบภัยในสังคม ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ และตาย ด้วยความเมตตา กรุณา และการแบ่งปัน รวมทั้งการดำเนินการและปฏิบัติงานภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยศึกษาภาคสนามที่จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำน่าน ไหลผ่านจังหวัดน่านเป็นระยะทางกว่า ๓๐๐ กิโลเมตร เป็นแหล่งน้ำต้นทุนตลอดปีให้กับแม่น้ำเจ้าพระยา ร้อยละ ๔๐ เป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินไหวจากรอยเลื่อนปัวและรอยเลื่อนอุตรดิตถ์ อีกทั้งเกิดสาธารณภัยจากธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง พายุฤดูร้อน แผ่นดินไหว ภัยหนาว และสาธารณภัยจากการกระทำของมนุษย์ เช่น ไฟป่าและหมอกควัน อัคคีภัย ภัยจากสารเคมีและวัตถุอันตราย อุบัติเหตุบนท้องถนน[๘]

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการดำเนินการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ขององค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๒. เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมและบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ ส่งเสริมการกู้ชีพ และบรรเทาสาธารณภัย

๓. เพื่อเสนอรูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Field Research) ด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนาม (Field Research) ในจังหวัดน่าน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ภาคสนาม จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๔ กลุ่ม ดังนี้

---

[๗] สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช), “**ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๖**”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.nationalhealth.or.th [๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗].

[๘] คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดน่าน, “**แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดน่าน พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๗๐**”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http//www.nan.go.th [๒ สิงหาคม ๒๕๖๖].

04. (46-63).indd 51 28/11/2568 22:01:47

- พระสงฆ์ ได้แก่ พระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล “เพชรงามการสาธารณสังเคราะห์”จากมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการที่รับผิดชอบงานด้านสาธารณสงเคราะห์ และผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนา จำนวน ๘ รูป/คน

- ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานขององค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งภาครัฐและเอกชน ตามประกาศสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ[๙] จำนวน ๑๖ คน

- ผู้มีบทบาทในชุมชน ในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย คือ ผู้นำชุมชน (ประธานชุมชน) และผู้แทนศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน ๒ คน

- ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการและการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราช-บัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้แก่ ศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ 1669 สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) จังหวัดน่าน (“ศูนย์นเรนทร น่าน”) หน่วยฉุกเฉินโรงพยาบาลน่าน สถานีตำรวจภูธรน่าน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน (สสจ.น่าน) สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดน่าน (ปภ.น่าน) จำนวน ๕ คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และภาคสนาม ในจังหวัดน่าน ดังนี้

- ข้อมูลเอกสาร เกี่ยวกับ (๑) หลักพุทธธรรมและบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ ที่ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และ (๒) การดำเนินการและการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือคัมภีร์พระไตรปิฎก และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์วิมุตติมรรค หนังสือ เอกสาร/บทความวิชาการ เอกสาร/บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ (Website) ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

-ข้อมูลภาคสนาม ในจังหวัดน่าน (๑) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายบุคคล (Individual Interview) กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งสิ้น ๓๑ รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอน (Structured Interview) (๒) ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมกับผู้แทน พระสังฆาธิการ องค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวนทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน ร่วมกับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

---

[๙] ประกาศสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, **“ประกาศสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ เรื่อง รายชื่อหน่วยปฏิบัติการแพทย์ระดับพื้นฐาน และระดับสูงซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ก่อนและยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ ในขณะที่ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และการกำกับดูแลหน่วยปฏิบัติการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๖๔ มีผลบังคับใช้”**, ประกาศ ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http//www.niems.go.th [๒ สิงหาคม ๒๕๖๖].

04. (46-63).indd 52 28/11/2568 22:01:47

(Observation) ทั้งนี้เตรียมการสนทนากลุ่ม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายบุคคล ด้วยแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มและรูปแบบเชิงแผนผังที่เป็นผลลัพธ์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลเอกสาร ด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

ผลการศึกษา

๑. การดำเนินการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ขององค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

องค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยดำเนินการและปฏิบัติงาน เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทรัพย์สินจากสาธารณภัยและผู้ประสบภัย เป็นการช่วยเหลือให้รอดพ้นจากอันตราย หรือบาดเจ็บหรือรอดชีวิต ต้องปฏิบัติงานแข่งกับเวลา มีความพร้อม เช่น องค์ความรู้ ทักษะ เวชภัณฑ์ เครื่องมือแพทย์ พาหนะ การสื่อสาร อาคารสถานที่ เพื่อปฏิบัติงานกู้ภัย (การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย) ตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ และปฏิบัติงานกู้ชีพตามพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยองค์กรต้องได้รับอนุมัติจากสำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร หรือสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ได้รับอนุญาตให้ใช้สัญญาณไฟวับวาบ (แดง น้ำเงิน) และเสียงสัญญาณจากผู้บังคับการกองบังคับการตำรวจจราจร กรุงเทพมหานคร หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ได้รับสติกเกอร์รับรองมาตรฐานและสติกเกอร์ตราสัญลักษณ์สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ และได้รับการจัดแบ่งพื้นที่บริการ (Zoning) ซึ่งต้องได้รับการสั่งการจากศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ 1669 ศูนย์เอราวัณ สำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร หรือศูนย์นเรนทร ระดับจังหวัด ส่วนบุคลากรชุดปฏิบัติการฉุกเฉินต้องขึ้นทะเบียนและผ่านการอบรมตามมาตรฐานการแพทย์ฉุกเฉิน สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ ทั้งนี้การกู้ชีพและการกู้ภัย ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติงานร่วมกันเสมอไป ขึ้นอยู่กับลักษณะและความรุนแรงของสาธารณภัย กรณีต้องปฏิบัติงานร่วมกัน การกู้ภัยจะเข้าพื้นที่เกิดเหตุก่อนเพื่อช่วยเหลือนำผู้ประสบภัยมาอยู่ในบริเวณปลอดภัย จากนั้นการกู้ชีพจึงจะเข้าไปช่วยปฐมพยาบาลและช่วยให้รอดชีวิต

สาธารณภัยเป็นผลร่วมของการเกิดภัยตามธรรมชาติและสภาพของสังคม บ่งบอกถึงโอกาสที่ชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ จะได้รับผลกระทบจากการเกิดภัยมากน้อยเพียงใด กิจกรรมสาธารณภัยที่พบบ่อย เช่น การผจญเพลิง อุบัติเหตุรถยนต์ กระแสน้ำหลาก ประสบภัยทางน้ำ ดินโคลนถล่ม ฯ จึงจำเป็นต้องฝึกพื้นฐานเป็นระบบ ฝึกจำลองสถานการณ์ให้เกิดความชำนาญ ผสมผสานและประยุกต์ทักษะพื้นฐานเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การบริหารจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย (Disaster Risk Management, DRM) ต้องดำเนินการด้วยหลักการ 2P2R ประกอบด้วยการเตรียมพร้อมก่อนเกิดสาธารณภัย (**P**reparedness) การป้องกันและการลดผลกระทบ (**P**revention and Mitigation)

การเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน (Response) และการฟื้นฟูสภาพจิตใจ สภาพทางกายภาพ และการเยียวยาผู้ประสบภัย (Rehabilitation)

๒. บูรณาการหลักพุทธธรรมและบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

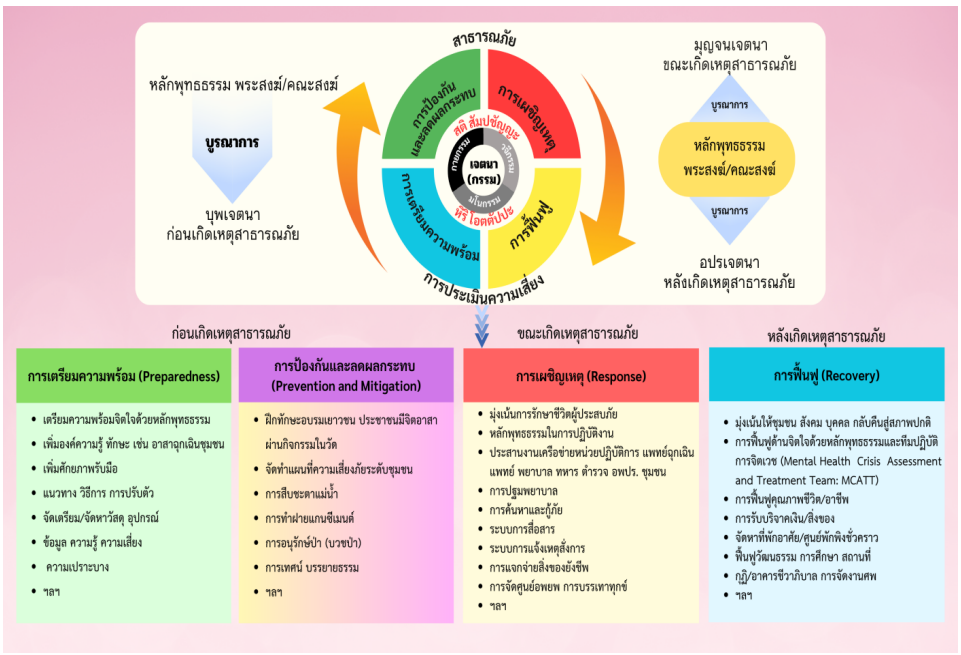
หลักพุทธธรรมเจตนา ทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นทั้งที่มาและเป็นแกนของพฤติกรรมทุกอย่างร่วมกับสติสัมปชัญญะ และหิริโอตตัปปะ บูรณาการเข้าเป็นแกนกลางให้กับผู้ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย โดยที่ เจตนา ๓ คือเจตนาใน ๓ กาล ได้แก่ (๑) บุพเจตนา เป็นเจตนาก่อนจะทำ (๒) มุญจนเจตนา เป็นเจตนาให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย และ (๓) อปรเจตนา เป็นเจตนาสืบเนื่องต่อ ๆ กันไป จากการกระทำด้วยความตั้งใจที่มีอยู่และยังคงอยู่ ร่วมกับบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ ด้วยหลักการสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ ทั้งภาวะปกติและภาวะวิกฤตเมื่อเกิดสาธารณภัย และบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ช่วยเหลือดูแลสุขภาวะ บูรณาการเข้ากับการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวมเพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืนด้วยหลักการ 2P2R กล่าวคือ “บุพเจตนา” บูรณาการเข้ากับก่อนเกิดเหตุสาธารณภัยและ“2P”ของหลักการ 2P2R คือการเตรียมความพร้อม (Preparedness) และการป้องกันและลดผลกระทบ (Prevention and Mitigation) “มุญจนเจตนา” บูรณาการเข้ากับขณะเกิดสาธารณภัยและ“R”ของหลักการ 2P2R คือการเผชิญเหตุในสถานการณ์ฉุกเฉิน (Response) “อปรเจตนา” บูรณาการเข้ากับภายหลังเกิดสาธารณภัยและ“R”ของหลักการ 2P2R คือ การฟื้นฟูสภาพจิตใจ สภาพทางกายภาพ และการเยียวยาผู้ประสบภัย (Recovery) โดยที่วัตรปฏิบัติในการปฏิบัติกิจของพระสงฆ์ตามหลักการสาธารณสงเคราะห์ คือสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการก็เป็นไปตามหลักการ 2P2R ที่สามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกันได้แม้จะเรียงลำดับต่างกัน

เจตนาใช้อธิบายหลักกรรมตามพระไตรปิฎก บ่งบอกถึงความตั้งใจ ความจงใจ ความมุ่งใจหมายจะทำ เป็นอาการหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ศรัทธา เมตตา สติ ปัญญา ฯ ที่เกิดกับจิตทุกดวง เป็นตัวนำในการคิดปรุงแต่ง และเป็นตัวการในการทำกรรมหรือเป็นตัวกรรม ส่งผลให้ผู้ที่ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย สามารถเผชิญกับสถานการณ์ฉุกเฉินหรือสาธารณภัย ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีศรัทธาเชื่อมั่นในคุณงามความดี มีความมั่นคงทางจิตใจ และเสียสละ รวมทั้งมีความระลึกได้และรู้สึกตัวอยู่เสมอ ทั้งในขณะคิด ขณะพูด ขณะกระทำ และระลึกได้เสมอว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ภายใต้ความไม่ประมาทด้วยมีสติสัมปชัญญะ และละอายต่อการทำชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งเกรงกลัวต่อการทำชั่วและผลของการทำชั่วด้วยมีหิริโอตตัปปะ ทั้งนี้ผู้ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ยึดโยงกับเจตนา เช่น อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ฆราวาสธรรม ๔ ภาวนา ๔ สังคหวัตถุ ๔ อริยทรัพย์ ๗ มรณานุสติ เพื่อพิจารณา

เลือกใช้เป็นศูนย์รวมการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสุขภาพจิต สำหรับนำไปปฏิบัติกำกับจิตใจให้ตรงกับที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต จริตแห่งตน บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ความฉุกเฉินของสถานการณ์ และความรุนแรงของสาธารณภัย ส่งผลให้มีหลักคิด ยึดเหนี่ยวจิตใจ เตือนสติในการคิด การพูด การกระทำ เอื้อให้เกิดแผนที่ทางใจในการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ช่วยให้รอดชีวิต อีกทั้งช่วยสร้างสมดุลให้กับการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมกับเพื่อนร่วมงาน ครอบครัว และสังคม ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นรูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) มีลักษณะโครงสร้างที่เป็นระบบระเบียบ ง่ายต่อการรับรู้ในภาพรวม และตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยต่าง ๆ ดัง**ภาพที่ ๑**

ภาพที่ ๑: รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบูรณาการของ (๑) หลักพุทธธรรมเจตนาหรือกรรม (กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม) ทั้งบุพเจตนา มุญจนเจตนา อปรเจตนา ร่วมกับหิริโอตตัปปะ และสติสัมปชัญญะ ที่ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย (๒) บทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ที่ปฏิบัติกิจตามหลักการ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ ทั้งภาวะปกติและภาวะวิกฤตเมื่อเกิดภัยธรรมชาติและสาธารณภัย ที่ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ร่วมกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด

หรือพระอสว. พระบริบาลภิกษุไข้ พระคิลานธรรม ฯ) ในการกู้ชีพด้วยการดูแลสุขภาวะ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การติดต่อศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ 1669 การดูแลและฟื้นฟูสภาพจิตใจ (๓) การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยตามหลักการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวมเพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืน คือ หลักการ2P2R ด้วยการเตรียมพร้อมก่อนเกิดสาธารณภัย (Preparedness) การป้องกันและการลดผลกระทบ (Prevention and Mitigation) การเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน (Response) การฟื้นฟูสภาพจิตใจสภาพทางกายภาพ และการเยียวยาผู้ประสบภัย (Rehabilitation)

อภิปรายผลการวิจัย

๑. การดำเนินการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ขององค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

องค์กรกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยต้องเตรียมพร้อมและมีความพร้อมทั้งขององค์กร และผู้ปฏิบัติงานให้มีองค์ความรู้ ทักษะ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในการกู้ภัยหรือการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย[๑๐] และการกู้ชีพต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑[๑๑] ได้รับอนุญาตให้ใช้สัญญาณไฟวับวาบ (แดง น้ำเงิน) และเสียงสัญญาณจากผู้บังคับการกองบังคับการตำรวจจราจร กรุงเทพมหานคร หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด[๑๒]

การกู้ชีพเป็นภาวะฉุกเฉินเกิดขึ้นรวดเร็ว กะทันหัน ส่งผลคุกคามต่อการอยู่รอดชีวิต ป้องกันหรือลดความพิการและอันตรายต่าง ๆ การรักษาพยาบาลฉุกเฉิน ณ จุดเกิดเหตุ (On Scene Care) ผู้ปฏิบัติงาน ต้องประเมินสภาพแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อความปลอดภัยของตนเองและทีมงาน จากนั้นทำการประเมินสภาพผู้ป่วยและดูแลรักษาตามที่ได้รับมอบหมายจากแพทย์ผู้ควบคุม ใช้เวลาไม่มาก แล้วเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลที่เหมาะสมและทันกาล ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการปฏิบัติการฉุกเฉิน[๑๓] ซึ่งสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ กำหนดและจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติสำหรับหน่วยปฏิบัติการ ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทปฏิบัติการแพทย์ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับสูง และระดับเฉพาะทาง และ (๒) ประเภทปฏิบัติการอำนวยการ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับสูง และระดับที่ปรึกษา[๑๔]

---

[๑๐] “พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐”, **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๒๔ (กันยายน ๒๕๕๐): ๑.

[๑๑] “พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑”, **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๒๕ (มีนาคม ๒๕๕๑): ๒.

[๑๒] “ประกาศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์การขออนุญาตใช้ไฟสัญญาณวับวาบและเสียงสัญญาณ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓”, **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๒๗ (กรกฎาคม ๒๕๕๓): ๔๒.

[๑๓] “ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และการกำกับดูแลหน่วยปฏิบัติการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๖๔” ”, **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๓๘ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๕๒.

[๑๔] “ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง ประเภท ระดับ อำนาจหน้าที่ ขอบเขตความรับผิดชอบ และ ข้อจำกัดของหน่วยปฏิบัติการ พ.ศ. ๒๕๖๒”, **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๓๖ (มีนาคม ๒๕๖๒): ๒.

04. (46-63).indd 56 28/11/2568 22:01:48

สาธารณภัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลให้มีความรุนแรงและความถี่ของการเกิดภัยมากขึ้น ผู้ดำเนินการและปฏิบัติงานจึงต้องการทักษะหลากหลาย ผสมผสานการฝึกพื้นฐานที่เป็นระบบมีคุณภาพ และประยุกต์ทักษะเพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะ เช่น การปฐมพยาบาล การสื่อสาร การเคลื่อนย้ายผู้บาดเจ็บ ระบบบัญชาการเหตุการณ์ (Incident Command System) การบริหารจัดการในสภาวะวิกฤต (Crisis Management) ซึ่งดำเนินการและจัดการได้โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ภัยเกิดขึ้นก่อน ด้วยหลักการ 2P2R[๑๕] การจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย เป็นผลมาจากการเกิดภัยและปัจจัยด้านภัยร่วมกับบริบทของสังคม ผ่านปัจจัยความล่อแหลม (Exposure) หรือการที่มีประชาชน ทรัพย์สิน บ้านอาคาร หรือสภาพแวดล้อมปรากฏอยู่ในอาณาเขตที่สามารถเกิดภัยต่าง ๆ ขึ้น ผสมผสานกับความเปราะบาง (Vulnerability) หรือลักษณะเฉพาะของชุมชน ระบบสิ่งก่อสร้าง หรือทรัพย์สินต่าง ๆ ในพื้นที่ซึ่งจะทำให้ได้รับผลกระทบจากภัยมาก จึงจำเป็นต้องทำทั้งระบบตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุสาธารณภัย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเตรียมทรัพยากรแบบบูรณาการร่วมกันในการปฏิบัติงานการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยใช้กลไกระดับนโยบายและระดับปฏิบัติทั้งระบบ ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับพื้นที่ มีระบบการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การบรรเทาทุกข์ และฟื้นฟูผู้ประสบภัยที่มีประสิทธิภาพ[๑๖] ทั้งนี้ ประเทศไทยดำเนินงานตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๖- ๒๕๗๐ เพื่อให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy, SEP) ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) ด้วยการลดความเสี่ยงเดิมและป้องกันความเสี่ยงใหม่ตามกรอบการดำเนินงานเซนได (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction, SFDRR)[๑๗]

๒. บูรณาการหลักพุทธธรรมและบทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

เจตนาเป็นคำที่ใช้อธิบายหลักกรรมตามพระไตรปิฎก เป็นการเกิดขึ้นและเป็นไปทุกอย่างในโลกหรือสังคม เป็นทั้งที่มาและเป็นแกนของพฤติกรรมทุกอย่าง ครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมการกระทำทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจหรือกระบวนการคิดทั้งหมด เช่น ความคิด ความเชื่อ ความเห็น การยึดถือ การคิดนึก

---

[๑๕] กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, **"การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย"**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://wwwdisaster.go.th [๒๘ มกราคม ๒๕๖๕].

[๑๖] กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, **"แผนยุทธศาสตร์กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔"**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.oic.go.th [๔ มกราคม ๒๕๖๕].

[๑๗] กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, **"แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐"**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๔ มกราคม ๒๕๖๖].

04. (46-63).indd 57 28/11/2568 22:01:48

การคิดปรุงแต่งในใจ[๑๘] บูรณาการเข้ากับเจตนาของผู้ที่ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งนี้ เจตนาใน ๓ กาล ใช้เป็นข้อพิจารณาในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม คือ (๑) บุพเจตนา เป็นเจตนาก่อนจะทำ เป็นการเตรียมพร้อมจิตใจที่จะทำความดี (๒) มุญจนเจตนา เป็นเจตนาให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย มีความตั้งใจแน่วแน่ในการกระทำที่กำลังดำเนินการหรือปฏิบัติงาน และ (๓) อปรเจตนา เป็นเจตนาสืบเนื่องต่อ ๆ กันไปจากการกระทำด้วยความตั้งใจที่มีอยู่และยังคงอยู่[๑๙] เป็นหลักสำหรับการทำบุญทำทานคือทำกรรมดีให้ได้ผลมากด้วยกาย วาจา และใจ เจตนาจึงเป็นหลักพุทธธรรมที่พึงมีไว้กำกับพฤติกรรมของตนเองให้เกิดกุศลเจตนา ซึ่งเป็นต้นเหตุของความดีด้วยกุศลมูล ๓[๒๐] คือ อโลภะ ไม่โลภ (จาคะ) อโทสะ ไม่คิดประทุษร้าย (เมตตา) อโมหะ ไม่หลง (ปัญญา) ร่วมกับหลักพุทธธรรมสติสัมปชัญญะ[๒๑] คือความระลึกได้ และการรู้สึกตัวอยู่เสมอ ทั้งในขณะคิด ขณะพูด และขณะกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความระลึกในขณะนั้นว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยมิให้ความคิดและการกระทำมัวเมาอยู่ภายใต้ความประมาท และหลักพุทธธรรมหิริโอตตัปปะ[๒๒] คือ ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำชั่ว ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว หรือความเกรงกลัวต่ออกุศลทั้งปวง นับเป็นหลักพุทธธรรมที่เป็นแก่นกลางให้กับผู้ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย นอกจากนี้ หลักพุทธธรรมที่ยึดโยงกับเจตนา ซึ่งผู้ปฏิบัติงานควรนำมาศึกษาและพิจารณาเลือกใช้เป็นศูนย์รวมของการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสุขภาพจิต สำหรับนำไปปฏิบัติกำกับจิตใจให้ตรงกับที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต จริตแห่งตน ตามบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ความฉุกเฉินของสถานการณ์ และความรุนแรงของสาธารณภัยที่ต้องเผชิญ ทั้งก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติหรือสาธารณภัย เช่น ภาวนา ๔ (กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา)[๒๓] พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)[๒๔] อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)[๒๕] ฆราวาสธรรม ๔ (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ)[๒๖] สังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) อริยทรัพย์ ๗ (ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ

---

[๑๘] ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๔/๕๐.

[๑๙] ดูรายละเอียดใน อง.ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๓๐๘/๓๗๕; ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๔/๕๖.

[๒๐] ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙๔/๒๙๒.

[๒๑] ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๘/๒๙๐; องฺ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๔๒๔/๑๑๙.

[๒๒] ดูรายละเอียดใน องฺ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕; ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๒๐/๒๕๗.

[๒๓] สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), **ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๖**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https.//www.nationalhealth.or.th [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๗].

[๒๔] ดูรายละเอียดใน องฺ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒, อภิ.สงฺ. (ไทย) ๓๔/๑๙๐/๗๕, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๑๒๔.

[๒๕] ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๕/๒๙๒.

[๒๖] ดูรายละเอียดใน สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖, ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

04. (46-63).indd 58 28/11/2568 22:01:48

พาหุสัจจะ ปัญญา)[๒๗] มรณานุสติ[๒๘] [๒๙] ทั้งนี้ หลักพุทธธรรมที่กล่าวมาจะบรรลุผลมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ดำเนินการและปฏิบัติการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีบทบาทนำพาการดำรงชีวิตของประชาชนด้วยหลักพุทธธรรมในการสงเคราะห์ด้านจิตใจและด้านวัตถุ รวมทั้งปฏิบัติกิจผ่านวิกฤตให้เป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน ด้วยงานสาธารณสงเคราะห์มีจิตอาสาเป็นพื้นฐานในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากหรือผู้ประสบเหตุในสังคม ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ และตาย ด้วยความเมตตา กรุณา และการแบ่งปัน โดยอิงหลักพุทธธรรม เป็นไปตามกรอบของพระธรรมวินัย ข้อกำหนดในระเบียบของมหาเถรสมาคม และข้อกฎหมาย พระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ปฏิบัติกิจด้วย ๔ หลักการ คือสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ ซึ่งบูรณาการนั้น ถือว่ามีส่วนสำคัญ เพราะการทำงานสาธารณสงเคราะห์ มีความจำเป็นต้องบูรณาการกับงานของคณะสงฆ์อีก ๕ ด้าน คือ การปกครอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และงานตามลักษณะโครงการกับภาคีเครือข่าย[๓๐] หลักการสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์คือการใช้ทางธรรมนำทางโลก มีศีลธรรมเป็นเครื่องนำทาง ให้ความช่วยเหลือทั้งกำลังกาย กำลังใจ หรือสิ่งของเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือตนเองได้ ให้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีทั้งการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุแห่งทุกข์ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรม และการแก้ไขปัญหาปลายเหตุแห่งทุกข์ในลักษณะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการบรรเทาความเดือดร้อน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทั้งในภาวะปกติคือการช่วยผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส คนไร้ที่พึ่งคนเปราะบางในสังคม สร้างสุขภาวะที่ดี เสริมคุณภาพชีวิต ให้คำปรึกษา และในภาวะวิกฤติคือการช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ หรือสาธารณภัย หรือภัยพิบัติฉุกเฉิน เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย โรคระบาด การประสบอุบัติเหตุ โดยพระสงฆ์มีบทบาทสนับสนุนภาครัฐในการช่วยเหลือ เกื้อกูล บรรเทาทุกข์ทางกาย และทางใจโดยการประคับประคองจิตใจผู้ประสบภัยด้วยหลักธรรม อีกทั้งสงเคราะห์เร่งด่วนให้ผู้ประสบภัยหรือผู้ด้อยโอกาสรอดพ้นจากสถานการณ์ยากลำบากหรือมีความเป็นอยู่ดีขึ้น[๓๑]

---

[๒๗] ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๖/๒๖๔, องฺ.สตฺตก. (ไทย) ๒๓/๖/๕.

[๒๘] ดูรายละเอียดใน องฺ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๗๙-๑๘๐/๓๙-๔๐, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๒๕๑.

[๒๙] ดูรายละเอียดใน วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑๓๙, สงฺคห. (ไทย) ๕๑.

[๓๐] สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกรเถร), (๑๕ พ.ย.๖๔), “โครงการพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์เสริมสร้างสังคมสุขภาวะ พร้อมย้ำกรอบการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” **หนังสือพิมพ์เดลินิวส์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.dailynews.co.th/news/477949/ [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

[๓๑] พินิจ ลาภธนานนท์, **ต้นแบบพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ขับเคลื่อนสังคมสุขภาวะ**, สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), (นนทบุรี: หจก.นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๕), คำนำ หน้า ๗-๑๒.

04. (46-63).indd 59 28/11/2568 22:01:48

หลักพุทธธรรม บทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ รวมถึงพระสงฆ์ในบทบาทพระคิลานุปัฏฐากบูรณาการเข้ากับการดำเนินการและการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยซึ่งใช้หลักการ 2P2R ในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวม เพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืน[๓๒]

๓. รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นรูปแบบเชิงแผนผังของความสัมพันธ์ การประสานงาน และการทำงานร่วมกันในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวม ด้วยแนวทาง 2P2R กับหลักพุทธธรรมเจตนา ที่ได้บูรณาการ (๑) หลักพุทธธรรม เจตนาหรือกรรม (กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม) ทั้งบุพเจตนา มุญจนเจตนา อปรเจตนา[๓๓] (๒) บทบาทพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ที่ปฏิบัติกิจตามหลักการ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ ที่ส่งเสริมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย[๓๔] ร่วมกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก[๓๕] ที่ดูแลสุขภาวะ ทั้งภาวะปกติและภาวะวิกฤตเมื่อเกิดสาธารณภัย เช่น การเทศน์บรรยายธรรมเพื่อเตรียมพร้อมดูแลจิตใจด้วยหลักพุทธธรรม การจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยของชุมชน การอนุรักษ์ป่าด้วยการบวชป่า การทำฝาย (ดิน) แกนซีเมนต์เพื่อกักเก็บน้ำและป้องกันน้ำท่วม การสืบชะตาแม่น้ำเพื่อรักษาคุณภาพน้ำ การฝึกทักษะประชาชนและเยาวชนให้มีจิตอาสาผ่านกิจกรรมของวัด การแจกจ่ายอาหารและสิ่งของยังชีพ การปฐมพยาบาล การใช้สถานที่ภายในวัดเป็นศูนย์พักพิงหรืออพยพ การฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและอาชีพ การรับบริจาคสิ่งของ การจัดกุฏิและการจัดเตรียมอาคารชีวาภิบาลรองรับผู้เจ็บป่วย การจัดงานศพ การบริจาคโลงศพ และ (๓) การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งประเทศไทยมีระบบการแพทย์ฉุกเฉินตามรูปแบบแองโกล-อเมริกัน (Anglo-American Model) คือ นำผู้ป่วยส่งห้องฉุกเฉินโรงพยาบาลโดยเร็วที่สุด และใช้การบริหารจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวม (Disaster Risk Management, DRM) เพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืน ด้วยหลักการ 2P2R[๓๖] โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมเจตนา ๓ คือ บุพเจตนา มุญจนเจตนา และอปรเจตนา เข้ากับขณะก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุสาธารณภัย ตามลำดับ และสามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกันได้ในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย แม้จะเรียงลำดับต่างกัน

---

[๓๒] กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, **“การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย”**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๒๘ มกราคม ๒๕๖๕].

[๓๓] ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๔/๕๐.

[๓๔] พระมงคลวชิรากร, บรรณาธิการ, **คู่มือการปฏิบัติการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม** (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘-๑๙.

[๓๕] รัชพล ศิริรัตน์พิริยะ, “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖), บทคัดย่อ, หน้า ๘๘-๙๑.

[๓๖] กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, **“การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย”**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๒๘ มกราคม ๒๕๖๕].

04. (46-63).indd 60 28/11/2568 22:01:49

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ มีนโยบายอบรมฟรีเกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเบื้องต้นที่รับรองโดยสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติหรือหน่วยงานมาตรฐาน ให้กับประชาชนทั้งฆราวาสและบรรพชิต โดยเฉพาะผู้เป็นอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตและลดค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคให้กับประชาชนและรัฐบาล และช่วยแบ่งเบาภาระให้กับบุคคลากรทางการแพทย์ด้วยว่าได้รับการดูแลสุขภาพเบื้องต้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

๑.๒ เชื่อมโยงความร่วมมือในการดำเนินการและการปฏิบัติงานของพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์และพระคิลานุปัฏฐาก กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินการและปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อเติมเต็มการรับมือกับสาธารณภัยตามหลักการ 2P2R คือการเตรียมความพร้อม (Preparedness) การป้องกันและลดผลกระทบ (Prevention and Mitigation) การเผชิญเหตุ (Response) การฟื้นฟู (Recovery) ในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยแบบองค์รวม เพื่อความปลอดภัยอย่างยั่งยืน

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ศึกษาวิจัยถึงพระธรรมวินัยที่กำหนดเป็นกรอบและระบุแนวทางปฏิบัติที่เป็นกิจของสงฆ์ในการดำเนินการและการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๒.๒ ศึกษาวิจัยถึงรูปแบบการให้บทบาทแก่เยาวชนที่เป็นปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด เด็กแว้น เป็นอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเชิงพุทธบูรณาการ

บรรณานุกรม

"ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง ประเภท ระดับ อำนาจหน้าที่ ขอบเขต ความรับผิดชอบหรือข้อจำกัดของผู้ปฏิบัติการในการปฏิบัติการฉุกเฉินตามคำสั่งการแพทย์หรือการอำนวยการ พ.ศ. ๒๕๖๖". **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๔๐ (กรกฎาคม ๒๕๖๖): ๔๒.

"ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิฉุกเฉินการแพทย์ (มคฉ.๑) พ.ศ. ๒๕๖๕". **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๓๙ (พฤษภาคม ๒๕๖๕): ๕.

"ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่องหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และการกำกับดูแลหน่วยปฏิบัติการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๖๔". **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๓๘ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๕๒.

"ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง ประเภท ระดับ อำนาจหน้าที่ ขอบเขตความรับผิดชอบ และข้อจำกัดของหน่วยปฏิบัติการ พ.ศ. ๒๕๖๒".**ราชกิจจานุเบกษา** ๑๓๖ (มีนาคม ๒๕๖๒): ๒

"ประกาศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์การขออนุญาตใช้ไฟสัญญาณวับวาบและเสียงสัญญาณ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓" **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๒๗ (กรกฎาคม ๒๕๕๓): ๔๒.

"พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน ๒๕๕๑". **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๒๕ (มีนาคม ๒๕๕๑): ๒.

"พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ๒๕๕๐". **ราชกิจจานุเบกษา** ๑๒๔ (กันยายน ๒๕๕๐): ๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระพุทธโฆสาจารย์. **วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงค์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๕.

พระมงคลวชิรากร (บรรณาธิการ). **คู่มือการปฏิบัติการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม**. สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. **วิมุตติมรรค** แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑.

พระอุปติสสเถระ. **วิมุตติมรรค**. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๕๗.

พินิจ ลาภธนานนท์. **ต้นแบบพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ขับเคลื่อนสังคมสุขภาวะ**. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). นนทบุรี: หจก.นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

รัชพล ศิริรัตน์พิริยะ. "บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย". **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖.

04. (46-63).indd 62 28/11/2568 22:01:49

The Germanwatch Institute. **Global Climate Risk Index 2021**. [Online]. Available : https://germanwatch.org/en/19777 [July 4, 2022].

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. **"การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย"**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๒๘ มกราคม ๒๕๖๕].

_____. **"แผนยุทธศาสตร์กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔"**. คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.oic.go.th [๔ มกราคม ๒๕๖๕].

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. **"แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐"**. คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๔ มกราคม ๒๕๖๖].

คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดน่าน. **"แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดน่าน ๒๕๖๔-๒๕๗๐"**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.disaster.go.th [๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๖].

สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. **"ประกาศสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ เรื่อง รายชื่อหน่วยปฏิบัติการแพทย์ระดับพื้นฐาน และระดับสูงซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ก่อนและยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขณะที่ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน เรื่อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และการกำกับดูแลหน่วยปฏิบัติการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๖๔ มีผลบังคับใช้"**. ประกาศ ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http//www.niems.go.th [๒ สิงหาคม ๒๕๖๖].

_____. **แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http//www.niems.go.th [๒๑ มกราคม ๒๕๖๕].

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกรเถร). "โครงการพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์เสริมสร้างสังคมสุขภาวะ พร้อมย้ำกรอบการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์" **หนังสือพิมพ์เดลินิวส์** (ฉบับวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๖๔). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.dailynews.co. th/news/477949 [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). **"ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๖"**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สิริพัฒนา จำกัด. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.nationalhealth.or.th/sites/default/files/upload_files/ThamanoonPra66.pdf [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๖].

04. (46-63).indd 63 28/11/2568 22:01:49

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์
The Model of Propagation of Buddhism in Norway

พระทินวัฒน์ จนฺทปญฺโญ*
Phra Tinnawat Candapañño
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) The Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: candapanno@gmail.com

Received: July 13, 2025
Revised: July 27, 2025
Accepted: August 01, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ (๒) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ และ (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในประเทศนอร์เวย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๖ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ในปัจจุบันเผยแผ่ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ เผยแผ่ผ่านการจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ผ่านบุคคลคือพระสงฆ์และธรรมทูตคฤหัสถ์ ผ่านกิจกรรมทางศาสนากิจกรรมเพื่อสังคม และการเผยแผ่ผ่านสื่อ ปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ คือ การใช้หลักสานเสวนา (Dialogue) และการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยคือรูปแบบการเผยแผ่ “NORDLIGHT Model” ซึ่งประกอบด้วย (๑) (N) ระบบเครือข่ายการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ (๒) (O) พระสงฆ์ผู้เผยแผ่เชิงรุก (๓) (R) คฤหัสถ์ที่มีความสามารถ (๔) (D) กระบวนการสานเสวนา (๕) (L) การจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เหมาะสม (๖) (I) การบูรณาการสื่อธรรมะให้เหมาะสมกับท้องถิ่น (๗) (G) การสร้างบรรยากาศและสถานที่ให้เหมาะสม และ (๘) (T) การใช้กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ : รูปแบบการเผยแผ่; ประเทศนอร์เวย์; พระพุทธศาสนา

---

* พระทินวัฒน์ จนฺทปญฺโญ (สุขสง) Phra Tinnawat Candapañño (Suksong) นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Philosophy (Buddhist Studies), The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

05. (64-80).indd 64 11/29/2025 1:10:37 PM

Abstract

This article aims to: (1) investigate the current models of Buddhist propagation in Norway.; (2) identify the key factors that contribute to the development of Buddhist outreach in Norway; and (3) propose a suitable model for the propagation of Buddhism in Norway. This qualitative research employed in-depth interviews as the primary data collection method, involving 16 participants from three major target groups. The data were interpreted and synthesized using descriptive and analytical approaches. The findings revealed that the propagation of Buddhism in Norway currently occurs through various approaches, including the establishment of appropriate places and environments, the participation of monks and lay Buddhist missionaries, religious and community-based activities, environmental preservation efforts, and media outreach. The principal factors supporting the development of propagation strategies include dialogue principles and transformative learning. This study proposes the "NORDLIGHT Model," which comprises eight components: (1) N – Networking Systems, (2) O – Outreach Monks, (3) R – Resilient Laity, (4) D – Dialogue Processes, (5) L – Learning Activities, (6) I – Integrated Media, (7) G – Guided Environments, and (8) T – Transformative Learning.

Keywords: Model of propagation; Norway; Buddhism

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานับเป็นภารกิจสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อเกื้อกูลและนำประโยชน์สุขมาสู่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังปรากฏในพุทธพจน์ที่ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า "เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย"[๑] พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกและแพร่หลายอย่างมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งอยู่ใกล้แหล่งกำเนิดของพระพุทธศาสนาคือประเทศอินเดีย สำหรับดินแดนสุวรรณภูมิหรือประเทศไทยในปัจจุบันนั้น มีหลักฐานระบุว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้าสู่ดินแดนแห่งนี้ในช่วงการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ (สันนิษฐานว่าก่อน พ.ศ. ๕๐๐) ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งได้ทรงส่งพระโสณะและพระอุตตระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้[๒]

---

[๑] สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒๘/๑๓๐.

[๒] เสถียร โพธินันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓-๒๔.

05. (64-80).indd 65 11/29/2025 1:10:37 PM

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์มีพัฒนาการที่น่าสนใจ หากศึกษาในอดีต จะพบว่าช่องทางหลักที่ทำให้ชาวต่างชาติได้รู้จักพระพุทธศาสนาคือผ่านวรรณกรรม[๓] และหนังสือคำสอนในทางพระพุทธศาสนา[๔] ควบคู่ไปกับการย้ายถิ่นฐานของประชากรชาวเอเชียที่นำความเชื่อและวิถีปฏิบัติจากบ้านเกิดเมืองนอน มาใช้ในชีวิตต่างแดน นอกจากนี้ ชาวตะวันตกบางส่วนได้เริ่มสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังหลังจากได้เดินทางมายังทวีปเอเชียและสัมผัสกับคำสอนที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล[๕]

ข้อมูลจากสมาคมสหภาพชาวพุทธแห่งประเทศนอร์เวย์ (The Norwegian Buddhist Federation: NBF) ระบุว่า พระพุทธศาสนาเริ่มเข้ามาอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งเป็นปีเดียวกับการก่อตั้งสมาคมฯ ในปัจจุบันประเทศนอร์เวย์มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่ลงทะเบียนอย่างถูกต้องแล้วประมาณ ๔๒,๐๐๐ คน จากประชากรทั้งประเทศ ๕.๕ ล้านคน[๖] (ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๗) คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๕ โดยแบ่งเป็นชาวพุทธเชื้อสายนอร์เวย์ประมาณ ๒,๔๕๐ คน และชาวพุทธที่ย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศอื่นประมาณ ๓๙,๘๓๑ คน อัตราการเติบโตของพระพุทธศาสนาในนอร์เวย์แม้จะเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็มีความต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นทุกปี หนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญของการเผยแผ่คือการที่กระทรวงศึกษาธิการของประเทศนอร์เวย์ได้ประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนระดับประถมและมัธยมศึกษาในปี พ.ศ.๒๕๖๓ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จเชิงนโยบายที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะชาวนอร์เวย์จำนวนมากมองว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเข้าใจทุกข์และมีแนวทางแก้ไขที่เป็นระบบโดยไม่อิงอำนาจภายนอก อีกทั้งยังมองว่าพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาชีวิตที่สอดคล้องกับแนวคิดวิทยาศาสตร์ยุคใหม่[๗]

พระพุทธศาสนามีจุดแข็งสำคัญอยู่ที่หลักธรรมคำสอนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล สามารถพิสูจน์ได้ผ่านการปฏิบัติจริง และนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังปรากฏในคำกล่าวของบรรณาธิการหนังสือ “พุทธศาสนาในนอร์เวย์” (Buddhisme i Norge) ที่ระบุ

---

[๓] Gleig, Ann, **American Dharma: Buddhism Beyond Modernity**, (New Haven: Yale University Press, 2019), p.212.

[๔] สัมภาษณ์ Mr.Egil Lothe, อดีตประธานสหภาพชาวพุทธประจำประเทศนอร์เวย์ และนักวิชาการศาสนาชาวนอร์เวย์, ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗.

[๕] Giraldi, Tullio, ‘The Spread of Buddhism from East to West’, **Psychotherapy, Mindfulness and Buddhist** Meditation, (Cham: Palgrave Macmillan, 2019), pp. 37–49.

[๖] Statistisk sentralbyrå, **Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja,** [Online], Available: https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistikk/trus-og-livssynssamfunn-utanfor-den-norske-kyrkja [19 May 2025].

[๗] Buddhistforbundet, **Buddhisme og skolen**, [Online], Ref: https://buddhistforbun det.no/skole/ [19 May 2025].

05. (64-80).indd 66 11/29/2025 1:10:38 PM

ไว้ว่า *'สิ่งหนึ่งที่พุทธศาสนาและคริสต์ศาสนามีเหมือนกัน คือ เรื่องความทุกข์ (Suffering) อันเป็นหัวใจสำคัญของทั้งสองศาสนา หากแต่แนวทางการดับทุกข์ของทั้งสองศาสนานั้นกลับมีความต่างกันอย่างสิ้นเชิง จนทำให้เราคิดว่าพระพุทธศาสนาควรจะถูกบรรจุไว้ในระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศนอร์เวย์ เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาในอีกมุมมองนี้ด้วยเช่นกัน'* ชาวนอร์เวย์จำนวนไม่น้อยมีทัศนะว่า คำสอนในพระพุทธศาสนามีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เนื่องจากมีเหตุผล สามารถพิสูจน์ได้ผ่านประสบการณ์เชิงประจักษ์ และมิได้ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อที่ต้องยอมรับโดยปราศจากการไตร่ตรอง[๘]

โอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนอร์เวย์มีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ประการแรกคือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ได้ และไม่บังคับให้ต้องเชื่อก่อน ซึ่งสอดคล้องกับวิธีคิดของคนยุคใหม่ ชาวนอร์เวย์จำนวนมากมองว่าพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาเพื่อการดำรงชีวิตที่เน้นความเมตตาและเป็นเหตุเป็นผล[๙] ประการที่สอง สังคมนอร์เวย์เป็นสังคมเปิดกว้างทางความเชื่อและวัฒนธรรม โดยรัฐธรรมนูญให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและรัฐบาลมีหน้าที่สนับสนุนทุกศาสนาอย่างเท่าเทียม[๑๐] ประการสุดท้าย ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อดิจิทัล ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้สะดวกยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนอร์เวย์ยังคงเผชิญกับความท้าทายและข้อจำกัดหลายประการ ปัญหาหลักคือการขาดแคลนบุคลากร โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาทั้งภาษาอังกฤษและภาษานอร์เวย์ และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง[๑๑] นอกจากนี้ ยังขาดเทคนิคการสื่อสารและกลยุทธ์ที่ชัดเจน ไม่มีระบบเครือข่ายการทำงานที่เป็นเอกภาพ ขาดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคมตะวันตก และบุคลากรยังขาดประสบการณ์ในการตอบปัญหาเชิงลึกด้านการปฏิบัติจิตภาวนา[๑๒] วัดไทยส่วนใหญ่ยังขาดแคลนสื่อการสอนที่แปลเป็นภาษาท้องถิ่น ทำให้การเผยแผ่ยังไม่สามารถขยายวงกว้างไปสู่ชาวนอร์เวย์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของสังคม

---

[๘] Jacobsen, Knut A., **Buddhismen i Norge - Verdensreligioner i Norge**, (Oslo: Universitets forlaget, 2011), p.176.

[๙] Lie, Kåre A, **Buddhas budskap: Buddhistiske grunntekster**, (Oslo: Universitetsforlaget, 2000).

[๑๐] Ministry of Foreign Affairs, Norway, **Warsaw Human Dimension Conference: Statement on Freedom of Religion or Belief. Permanent Delegation of Norway to the OSCE**, (September 28, 2022).

[๑๑] สัมภาษณ์, Mr.Egil Lothe, อดีตประธานสหภาพชาวพุทธประจำประเทศนอร์เวย์ และนักวิชาการศาสนาชาวนอร์เวย์, ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗.

[๑๒] สัมภาษณ์, Mr.Bjarne Jakhelln-Semb, อดีตพระสงฆ์ชาวนอร์เวย์ ผู้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

05. (64-80).indd 67 11/29/2025 1:10:38 PM

นอร์เวย์ ซึ่งจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและส่งเสริมให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์

๒ เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์

๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในประเทศนอร์เวย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการ ดังนี้ (๑) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และชั้นทุติยภูมิ คืออรรถกถา หนังสือทางพระพุทธศาสนา รวมถึงบทความวิชาการในภาษาไทย อังกฤษ และภาษานอร์เวย์ (๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดและแบบสัมภาษณ์

๒. การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกขึ้นจากข้อมูลภาคเอกสาร และใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเทศนอร์เวย์ ได้แก่ พระสงฆ์ คฤหัสถ์ และชาวนอร์เวย์ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์จำนวน ๖ รูป/คน คฤหัสถ์ทั้งชาวไทยและชาวนอร์เวย์ที่เกี่ยวข้องกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์รวม ๑๐ คน และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์จำนวน ๒ องค์กร

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาถอดบทเรียน วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบวิชาการอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีลักษณะที่เป็นองค์รวม ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับคณะ โดยเน้นความเข้าใจในธรรมะอย่างถูกต้อง ผ่านการสอนด้วยเมตตา ปัญญา และความเหมาะสมกับอุปนิสัยของผู้ฟัง พระพุทธเจ้าไม่เพียงเป็นครูผู้สอนเท่านั้น แต่ยังทรงเป็นผู้จัดระบบการสืบทอดคำสอนด้วยการจัดตั้งคณะสงฆ์ และเปิดโอกาสให้พระสาวกมีบทบาทในการเผยแผ่อย่างอิสระ

05. (64-80).indd 68 11/29/2025 1:10:38 PM

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล สามารถแบ่งได้ดังนี้

๑. การเผยแผ่ด้วยพระองค์เอง (พุทธปริวรรต) พระพุทธเจ้าทรงเริ่มเผยแผ่พระธรรมคำสอนด้วยพระองค์เองโดยตรง หลังจากตรัสรู้แล้วพระองค์ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อสัตว์โลกด้วยทรงเล็งเห็นว่ามีสัตว์บางพวก “มีธุลีในดวงตาน้อย” ที่จะสามารถเข้าใจธรรมและเข้าถึงความหลุดพ้นได้[๑๓] ดังนั้น พระองค์จึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ซึ่งเป็นการแสดงธรรมครั้งแรก คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นต้นแบบของการแสดงธรรมที่มีโครงสร้างเป็นระบบและมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด คือการที่ให้ผู้ฟังได้บรรลุมรรคผล ถึงซึ่งความสิ้นทุกข์อย่างแท้จริง

๒. การจัดตั้งคณะสงฆ์เพื่อการเผยแผ่ร่วมกัน (สังฆปริวรรต) พระพุทธเจ้ามิได้ทรงเผยแผ่ธรรมด้วยพระองค์เองเพียงลำพังเท่านั้น หากแต่ได้จัดตั้งคณะสงฆ์และอนุญาตให้พระภิกษุทั้งหลายออกไปเผยแผ่ธรรมในสถานที่ต่าง ๆ เมื่อพระสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระองค์ตรัสสั่งให้ภิกษุทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก พร้อมทั้งสั่งมิให้เดินทางไปในทางเดียวกัน เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมมีความกระจายทั่วถึง[๑๔] การจัดตั้งคณะสงฆ์จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเผยแผ่ธรรมในวงกว้าง และสามารถถ่ายทอดธรรมะตามแนวทางที่ถูกต้องสม่ำเสมอ

๓. การเผยแผ่โดยใช้ธรรมะเป็นเครื่องนำ (ธัมมปริวรรต) ในการเผยแผ่ พระพุทธเจ้าทรงใช้ธรรมะเป็นแก่นของการสื่อสาร มิได้มุ่งเน้นความศรัทธาแบบไร้เหตุผลหรือไม่มุ่งเน้นการใช้ความหวาดกลัวข่มขู่ด้วยความเชื่อต่าง ๆ หากแต่ทรงเน้นการให้เหตุผลและการตรวจสอบด้วยปัญญา ตัวอย่างเช่น การที่ทรงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตร พระองค์ทรงใช้การชี้ให้เห็นถึงความทุกข์ที่ยสกุลบุตรกำลังประสบอยู่ แล้วจึงค่อยแสดงอนุปุพพิกถาหรือการสอนตามลำดับ คือ ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม อานิสงส์ของเนกขัมมะ และจึงจบด้วยอริยสัจสี่[๑๕] รูปแบบนี้ถือเป็นแนวทางที่ค่อยเป็นค่อยไป ให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจและเปิดใจรับธรรมะได้

กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น มิได้หยุดอยู่เพียงการบำเพ็ญเพื่อหลุดพ้นส่วนตนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นการนำหลักธรรมไปเผยแผ่ให้บุคคลอื่นได้รับรู้และเข้าถึงหนทางแห่งการดับทุกข์ด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลจึงมีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานทั้งรูปแบบการเทศนาสั่งสอน การแสดงธรรมแก่ปัจเจกชนและสาธารณชน การส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่ในที่ต่าง ๆ รวมถึงการจัดตั้งสังฆะให้มั่นคงเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดและเผยแพร่คำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเป็นระบบ

---

[๑๓] * ดูรายละเอียดใน วินย.(ไทย) ๔/๑๒/๙.

[๑๔] ดูรายละเอียดใน วินย.(ไทย) ๔/๒๕/๑๖.

[๑๕] ดูรายละเอียดใน ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๐/๘.

05. (64-80).indd 69 11/29/2025 1:10:38 PM

ในส่วนของการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ออกเป็น ๓ ประเด็นหลัก ดังนี้

๑. ผลการศึกษาสภาพการณ์งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ปัจจุบันสามารถจำแนกตามช่องทางได้ ๕ รูปแบบหลัก ได้แก่

๑) การเผยแผ่ผ่านการจัดการสถานที่ให้เหมาะสม: วัดไทยหลายแห่งมีการปรับปรุงสถานที่เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดทำป้ายอธิบายรายละเอียดของวัดและหลักธรรมเป็นสองภาษา (ไทย-นอร์เวย์/อังกฤษ) และการผสมผสานสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับศิลปะท้องถิ่นเพื่อสร้างเอกลักษณ์และสื่อสารความเป็นพุทธศาสนาผ่านสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม

๒) การเผยแผ่ผ่านบุคคล: การเผยแผ่ในนอร์เวย์อาศัยบุคคล ๓ กลุ่มหลัก คือ (๑) พระสงฆ์ชาวไทย ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นการดูแลชุมชนชาวไทยเป็นหลัก (๒) พระสงฆ์ชาวนอร์เวย์และชาวตะวันตก ซึ่งมีข้อได้เปรียบด้านภาษาและวัฒนธรรม แต่ยังมีจำนวนน้อย และ (๓) คฤหัสถ์ โดยเฉพาะโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธของวัดไทยนอร์เวย์ ซึ่งมุ่งพัฒนาศักยภาพของคฤหัสถ์ให้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่

๓) การเผยแผ่ผ่านกิจกรรม: มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยกิจกรรมตามประเพณี เช่น การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และการอบรมเยาวชนเพื่อประกาศตนเป็นพุทธมามกะ (Buddhistisk Konfirmasjon) นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเชิงรุก เช่น โครงการวิหารจาริกธรรม ซึ่งเป็นการดัดแปลงรถบ้านเพื่อใช้เป็นที่พำนักเคลื่อนที่สำหรับพระสงฆ์ในการเดินทางไปเผยแผ่ธรรมะตามพื้นที่ห่างไกล รวมถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสังคม เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเข้าร่วมโครงการสานเสวนาเยาวชนระหว่างศาสนา (Ung Dialog)[๑๖]

๔) การเผยแผ่ผ่านสื่อ: วัดไทยส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก (Facebook) ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและแจ้งข่าวสาร แต่การเผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นระบบผ่านช่องทางนี้ยังมีไม่มากนัก ในส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ พบว่าหนังสือธรรมะที่แปลเป็นภาษานอร์เวย์ยังมีจำนวนจำกัด โดยมีสหภาพชาวพุทธแห่งประเทศนอร์เวย์เป็นหน่วยงานหลักในการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์

๕) การเผยแผ่ผ่านเครือข่ายองค์กรศาสนา: มีการสร้างเครือข่ายกับองค์กรศาสนาอื่น ๆ ผ่านเวทีสานเสวนา เช่น The Council for Religious and Life Stance Communities in Norway (STL) และ

[๑๖] Ung Dialog. **Ung Dialog: En evaluering**. (Oslo: Kirkerådet, 2023).

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาระหว่างประเทศในทวีปยุโรป จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือการที่พระพุทธศาสนาได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับของโรงเรียนในนอร์เวย์ ซึ่งเปิดโอกาสให้วัดไทยได้เข้าไปมีบทบาทในการให้ความรู้แก่เยาวชนโดยตรง

๒. ผลการศึกษาปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) พบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีจุดแข็งที่หลักธรรมคำสอนมีความเป็นวิทยาศาสตร์และสอดคล้องกับแนวคิดของชาวนอร์เวย์ อีกทั้งยังมีชุมชนชาวไทยที่เข้มแข็งและรัฐบาลนอร์เวย์ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนสำคัญคือข้อจำกัดด้านภาษาและวัฒนธรรมของพระธรรมทูต การขาดทักษะด้านวาทศิลป์และการขาดความชำนาญในการสอนกรรมฐาน

เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดและพัฒนาการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยเสนอให้นำแนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา ได้แก่

๑) กระบวนการสานเสวนา (Dialogue) เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการถ่ายทอดจากการบรรยายฝ่ายเดียว (Lecture) เช่นการแสดงธรรมเทศนา มาเป็นการสนทนาที่เปิดกว้าง สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดถึงส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน[๑๗] ซึ่งเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของชาวนอร์เวย์ที่เน้นความเสมอภาคและอิสรภาพในการแสดงความคิดเห็น

๒) กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง โดยใช้กระบวนการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการทบทวนความเชื่อและมุมมองเดิมของตนเองผ่านประสบการณ์ตรงและการสะท้อนคิด[๑๘] ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดและพฤติกรรมอย่างยั่งยืน[๑๙]

๓. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในประเทศนอร์เวย์: “NORDLIGHT MODEL” จากผลการศึกษาวิจัยทั้งหมด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้และพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมสำหรับประเทศนอร์เวย์ในชื่อ “NORDLIGHT MODEL” ซึ่งเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธ-ศาสนาเชิงบูรณาการที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศนอร์เวย์ อันเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและเปิดกว้างต่อการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ

---

[๑๗] Bohm, David, **On Dialogue,** (New York: Routledge, 1996), p.12.

[๑๘] Jack Mezirow, **Transformative Dimensions of Adult Learning**, (San Francisco: Jossey-Bass, 1991), p.167.

[๑๙] Edward W. Taylor. “Transformative Learning Theory,” in **Handbook of Transformative Learning: Theory, Research, and Practice.** San Francisco: Jossey-Bass, 2008. p.9.

05. (64-80).indd 71 11/29/2025 1:10:38 PM

NORDLIGHT เป็นคำย่อของแนวคิดที่ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ Networking systems, Outreach monks, Resilient laity, Dialogue processes, Learning activities, Integrated media, Guided environments และ Transformative learning ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีบทบาทเสริมกันและกันอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์เกิดประสิทธิผลในระยะยาวโดยชื่อของโมเดลมีความหมายว่า “เครือข่ายการเผยแผ่เพื่อการสื่อสารอย่างมั่นคงและการเรียนรู้เชิงรุกสู่วิถีการเปลี่ยนแปลงองค์รวม” (**N**etworking **O**utreach for **R**esilient **D**ialogue and **L**earning **I**nitiatives to **G**uide **H**olistic **T**ransformation) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ๘ ประการ ดังนี้

๑) N: Networking Systems (ระบบเครือข่ายการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ) การเผยแผ่ในบริบทข้ามวัฒนธรรมไม่สามารถดำเนินงานแบบแยกส่วนได้ แต่ต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งทั้งในระดับภายใน (Internal Network) คือการเชื่อมโยงระหว่างวัดพุทธทุกนิกาย องค์กร และธรรมทูตคฤหัสถ์ในนอร์เวย์ เพื่อสร้างเอกภาพ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และแบ่งปันทรัพยากร และ ระดับภายนอก (External Network) คือการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่น และกลุ่มผู้สนใจด้านจิตปัญญาที่ไม่ใช่พุทธศาสนิกชน เพื่อขยายขอบเขตการเผยแผ่ให้เข้าถึงสังคมในวงกว้าง

๒) O: Outreach Monks (พระสงฆ์ผู้เผยแผ่เชิงรุก) พระธรรมทูตเป็นหัวใจสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ทำงานเชิงรุกที่มีความพร้อมใน ๓ ด้านหลัก ได้แก่ (๑) ทักษะด้านภาษาและวัฒนธรรม โดยสามารถสื่อสารภาษานอร์เวย์หรืออังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าใจบริบทสังคมเพื่อลดช่องว่างทางวัฒนธรรม (๒) ทักษะด้านวาทศิลป์ โดยสามารถถ่ายทอดหลักธรรมที่ลึกซึ้งให้เป็นเรื่องง่าย ยกตัวอย่างเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันและสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความสนใจในหลักคำสอนที่ลึกซึ้งมากขึ้นได้ และ (๓) มีความเชี่ยวชาญด้านกรรมฐานและสามารถให้คำแนะนำในด้านจิตภาวนาได้ เพื่อตอบสนองความสนใจของชาวตะวันตกที่เน้นการปฏิบัติและแสวงหาประสบการณ์ตรง

๓) R: Resilient Laity (ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีศักยภาพและยืดหยุ่น) คฤหัสถ์ชาวไทยในนอร์เวย์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าอย่างยิ่ง เนื่องจากมีความคล่องตัวและเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีกว่าพระสงฆ์ จึงควรส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของคฤหัสถ์ให้เป็นอีกกำลังสำคัญในการช่วยเหลือพระสงฆ์ในการเผยแผ่ โดยควรพัฒนาทักษะที่จำเป็น ๔ ด้าน คือ (๑) ภาษาเพื่อการสื่อสารธรรมะ (๒) ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น (๓) การอธิบายเหตุผลของพิธีกรรมตลอดถึงหลักธรรมพื้นฐาน และ (๔) ความสามารถในการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตจริงได้จนสามารถทำตนให้เป็นคฤหัสถ์แบบอย่างที่น่าเชื่อถือได้

05. (64-80).indd 72 11/29/2025 1:10:38 PM

๔) D: Dialogue Processes (การใช้กระบวนการสานเสวนา) เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมนอร์เวย์ที่เน้นความเสมอภาคและการมีส่วนร่วม ควรปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจากการเทศนาแบบทางเดียว (Monologue) มาเป็นการจัด “วงสานเสวนา” (Dialogue) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง การระงับการตัดสิน และการตั้งคำถามปลายเปิด เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยในกระบวนการนี้ พระสงฆ์จะเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้สอน” (Lecturer) มาเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) ผู้สร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนสำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเป็นกันเองและเท่าเทียมกัน (๒) การฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เข้าใจมุมมองและความรู้สึกของผู้อื่นโดยไม่ต้องตัดสิน (๓) การระงับการด่วนสรุป โดยผู้ร่วมกิจกรรมต้องเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และ (๔) การชวนตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังได้คิดและสะท้อนความเห็นของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่เกิดจากภายในตลอดถึงการเข้าใจซึ่งกันและกัน

๕) L: Learning Activities (การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม) การออกแบบกิจกรรมควรสอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ของชาวนอร์เวย์ โดยเน้นกิจกรรมที่ (๑) เป็นเหตุเป็นผลและพิสูจน์ได้ผ่านประสบการณ์ตรง (๒) ให้อิสระในการตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี (๓) เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและการประยุกต์ใช้ได้ทันที (๔) เคารพความแตกต่างทางความคิดและวัฒนธรรม และ (๕) มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น การจัดคอร์สปฏิบัติธรรมเชิงประยุกต์ การจัดเสวนาธรรมะในหัวข้อที่ร่วมสมัย หรือกิจกรรมเดินจงกรมในธรรมชาติ (Mindful Walking) ซึ่งผสมผสานการปฏิบัติเข้ากับวิถีชีวิตของชาวนอร์เวย์

๖) I: Integrated Media (การบูรณาการสื่อธรรมะให้เหมาะสมกับท้องถิ่น): การสื่อสารในยุคดิจิทัลต้องอาศัยการใช้สื่ออย่างมีกลยุทธ์เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง โดยเน้นการสร้างสื่อดิจิทัล เช่น พอดแคสต์, วิดีโอสั้น, และคอร์สออนไลน์เป็นภาษานอร์เวย์หรือภาษาอังกฤษ ควบคู่ไปกับการแปลและจัดพิมพ์หนังสือธรรมะคุณภาพสูงให้เป็นภาษาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้สนใจสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

๗) G: Guided Environments (การสร้างบรรยากาศและสถานที่ให้เหมาะสม): สภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร ควรมีการจัดการให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดทำป้ายอธิบายธรรมะและสถานที่ต่าง ๆ เป็นสองภาษา การใช้สัญลักษณ์ทางพุทธศิลป์ และการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานความงามแบบพุทธเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความประทับใจและความรู้สึกเชื่อมโยง

๘) T: Transformative Learning (การใช้กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง): องค์ประกอบนี้ถือเป็นหัวใจของรูปแบบการเผยแผ่ที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงจากภายในของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยอาศัย

05. (64-80).indd 73 11/29/2025 1:10:38 PM

ทฤษฎีของ Jack Mezirow เป็นแกนหลัก ซึ่งมองว่าการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งไม่ใช่แค่การรับข้อมูลใหม่ แต่คือกระบวนการที่ผู้เรียนเกิดการทบทวนและเปลี่ยน “กรอบความคิด” (Frame of Reference) หรือโลกทัศน์ของตนเอง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรม ดังนั้น กระบวนการนี้จึงไม่ใช่การ “สอน” เพื่อให้ “เชื่อ” แต่เป็นการ “สร้างเงื่อนไข” ให้ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างความหมายด้วยตนเอง

กระบวนการนี้เริ่มต้นเมื่อผู้เรียนเผชิญกับ “ประสบการณ์ที่สร้างความไม่สบายใจ” (Disorienting Dilemma) ซึ่งเป็นสถานการณ์หรือคำถามที่ท้าทายความเชื่อเดิมจนรู้สึกสั่นคลอน จากนั้น ผู้อำนวยการเรียนรู้ (Facilitator) จะนำพาผู้เรียนเข้าสู่ขั้นตอนของการ “ตรวจสอบตนเอง” และ “ประเมินสมมติฐานเดิมแบบวิพากษ์” เพื่อให้เห็นข้อจำกัดของกรอบความคิดเก่า การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มจะช่วยให้ตระหนักว่าตนไม่ได้เผชิญปัญหานี้เพียงลำพัง และเกิดความกล้าที่จะ “สำรวจทางเลือกและบทบาทใหม่” เมื่อเห็นแนวทางใหม่ที่น่าสนใจแล้ว ผู้เรียนจะเริ่ม “วางแผนลงมือทำ” และ “เรียนรู้ทักษะที่จำเป็น” เพื่อนำไป “ทดลองปฏิบัติ” จริงในชีวิต เมื่อการปฏิบัติเริ่มให้ผลลัพธ์ที่ดี ก็จะนำไปสู่ “การสร้างความมั่นใจ” ในแนวทางใหม่ และท้ายที่สุดคือการ “บูรณาการมุมมองใหม่” นั้นให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตอย่างสมบูรณ์

ในการประยุกต์ใช้เพื่อเผยแผ่ธรรมะ พระสงฆ์ในฐานะกระบวนการผู้อำนวยความสะดวกอาจเริ่มต้นวงสนทนาด้วยการชวนผู้เรียนชาวนอร์เวย์ตั้งคำถามถึงประสบการณ์ความทุกข์ที่ตรรกะเดิมไม่สามารถอธิบายได้ แทนการบรรยายว่าทุกข์คืออะไร แล้วจึงนำพาผู้เรียนสำรวจความรู้สึกและความเชื่อของตนเกี่ยวกับความสุขและความทุกข์ เมื่อผู้เรียนเริ่มเห็นข้อจำกัดของมุมมองเดิม ผู้อำนวยความสะดวกจะแนะนำแนวทางของพระพุทธศาสนา เช่น การเจริญสติ เป็น “ทางเลือกใหม่” และชวนให้ทดลองปฏิบัติสั้น ๆ แล้วจึงเปิดวงสนทนาเพื่อแบ่งปันประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริง กระบวนการนี้จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียนเอง ซึ่งทรงพลังและยั่งยืนกว่าการรับฟังเพื่อให้จำเพียงอย่างเดียว

โมเดล NORDLIGHT เป็นกรอบการทำงานเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงทุกองค์ประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนอร์เวย์ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้คนอย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งสามประการอย่างชัดเจน และได้เสนอแนวทางใหม่ที่มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมนอร์เวย์ซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากรูปแบบการเผยแผ่แบบดั้งเดิม โดยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ประการแรก จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ พบว่า การเผยแผ่ในปัจจุบันมีการดำเนินการผ่านหลายช่องทาง ได้แก่ สถานที่ บุคลากร กิจกรรม สื่อธรรมะ

05. (64-80).indd 74 11/29/2025 1:10:38 PM

โดยแม้ว่าจะมีความพยายามในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านภาษา ความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น และขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการสื่อสารธรรมะอย่างลึกซึ้งในเชิงวาทศิลป์และจิตภาวนา ทั้งนี้ จุดแข็งของพระพุทธศาสนาในนอร์เวย์คือหลักธรรมคำสอนที่มีลักษณะเป็นเหตุผล สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชาวนอร์เวย์ที่ให้ความสำคัญกับการคิดเชิงวิพากษ์และการพิสูจน์ด้วยตนเอง

ประการที่สอง ปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การประยุกต์ใช้กระบวนการสานเสวนา (Dialogue) และกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและการสะท้อนคิดต่อประสบการณ์เดิม เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับความคิดและพฤติกรรม กระบวนการทั้งสองนี้ช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็นการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมนอร์เวย์ที่ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพทางความคิดและความเสมอภาคในการแลกเปลี่ยน

ประการที่สาม ผลการวิจัยได้นำไปสู่การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมสำหรับบริบทนอร์เวย์ในชื่อว่า “NORDLIGHT Model” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การสร้างเครือข่าย (Networking Systems), การพัฒนาพระสงฆ์เชิงรุก (Outreach Monks), การเสริมสร้างคฤหัสถ์ที่มีศักยภาพ (Resilient Laity), การสื่อสารผ่านการสานเสวนา (Dialogue Processes), การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities), การใช้สื่ออย่างเหมาะสม (Integrated Media), การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (Guided Environments), และการใช้กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) โมเดลนี้มุ่งเน้นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จาก “การสอน” สู่ “การสร้างกระบวนการเรียนรู้” ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับสังคมตะวันตก

งานวิจัยยังได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของคฤหัสถ์ โดยเฉพาะในฐานะ “ธรรมทูตคฤหัสถ์” ที่มีความยืดหยุ่น เข้าใจบริบทท้องถิ่น และสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนได้ดี ซึ่งถือเป็นการขยายมิติของการเผยแผ่ให้พ้นจากขอบเขตของคณะสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้ การพัฒนาคฤหัสถ์ให้สามารถทำหน้าที่ในการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมนอร์เวย์อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอกรอบแนวคิดใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทตะวันตกที่มีความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม และวิธีคิด โดยเฉพาะในประเทศนอร์เวย์ ซึ่งเป็นสังคมเปิดกว้างและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบวิพากษ์ NORDLIGHT Model จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่

05. (64-80).indd 75 11/29/2025 1:10:38 PM

สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตกอื่น ๆ ได้ และมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบของการพัฒนายุทธศาสตร์การเผยแผ่เชิงบูรณาการในระดับนานาชาติต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญที่สุดที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้คือ การสังเคราะห์และนำเสนอ “NORDLIGHT MODEL” ซึ่งเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบสำหรับบริบทของประเทศนอร์เวย์โดยเฉพาะ โมเดลนี้ไม่ได้เป็นเพียงการรวบรวมวิธีการต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม แต่เป็นการสร้างกรอบแนวคิดใหม่ที่เชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญ ๘ ประการเข้าด้วยกันอย่างมีพลวัต เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายและใช้ประโยชน์จากโอกาสในการเผยแผ่ในสังคมตะวันตก

หัวใจขององค์ความรู้ใหม่นี้คือ การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ของการเผยแผ่ จากเดิมที่อาจมุ่งเน้น “การสอนและการถ่ายทอด” (Teaching and Transmitting) ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียว ไปสู่ “การอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง” (Facilitating Learning and Transformation) ซึ่งเป็นกระบวนการแบบสองทางที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีแกนหลักคือการใช้ กระบวนการสานเสวนา (Dialogue) และ การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและยั่งยืน ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการเผยแผ่แบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งยวดของ “ธรรมทูตคฤหัสถ์” (Resilient Laity) ในฐานะที่เป็นสะพานเชื่อมที่ขาดไม่ได้ระหว่างพระสงฆ์และสังคมท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เน้นย้ำถึงศักยภาพของคฤหัสถ์ที่มักถูกมองข้ามไปในกระบวนการเผยแผ่แบบเดิม ๆ การพัฒนาบุคลากรกลุ่มนี้ให้มีความรู้ความสามารถจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับความสำเร็จในระยะยาว

โดยสรุป NORDLIGHT Model คือนวัตกรรมเชิงแนวคิดที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม ซึ่งเสนอทางออกที่เป็นรูปธรรมในการปรับกระบวนทัศน์ วิธีการ และยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สามารถหยั่งรากและเติบโตได้อย่างมีความหมายในสังคมตะวันตกที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมสูง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบัน วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่ที่เหมาะสม จากการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

05. (64-80).indd 76 11/29/2025 1:10:38 PM

สภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ พบว่า มีการเผยแผ่ดำเนินไปใน ๕ รูปแบบหลัก คือ ผ่านการจัดการสถานที่, ผ่านบุคคล (พระสงฆ์และคฤหัสถ์), ผ่านกิจกรรม, ผ่านสื่อ และผ่านเครือข่ายองค์กร การเผยแผ่มีจุดแข็งคือหลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับแนวคิดเชิงเหตุผลของชาวนอร์เวย์ มีชุมชนชาวไทยที่เข้มแข็งเป็นฐานสนับสนุน และได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาลนอร์เวย์ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีจุดอ่อนสำคัญคือ ข้อจำกัดด้านภาษาและวัฒนธรรมของพระธรรมทูต และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนกรรมฐาน แต่โอกาสในการขยายงานเผยแผ่ยังมีอยู่สูง เนื่องจากชาวนอร์เวย์มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และมีการบรรจุวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาแล้ว

ปัจจัยสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า เพื่อให้การเผยแผ่สอดคล้องกับบริบทของสังคมนอร์เวย์ ควรนำเครื่องมือและกระบวนการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ ปัจจัยสำคัญประกอบด้วย กระบวนการสานเสวนา (Dialogue) ซึ่งเปลี่ยนรูปแบบการสอนจากการบรรยายมาเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมและกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ที่มุ่งเน้นการสร้างความเปลี่ยนแปลงจากภายในของผู้เรียนผ่านการสะท้อนคิดและประสบการณ์ตรง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะช่วยก้าวข้ามอุปสรรคทางวัฒนธรรมและสร้างการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีความหมายต่อผู้เรียนชาวนอร์เวย์

การนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำเสนอ “NORDLIGHT MODEL” เป็นรูปแบบการเผยแผ่เชิงบูรณาการที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศนอร์เวย์ โมเดลนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย หัวใจสำคัญของ NORDLIGHT Model คือการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การเผยแผ่จากการมุ่งเน้น “การสอน” (Lecturing) ไปสู่ “การสร้างกระบวนการเรียนรู้” (Facilitating Learning) โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงลึก (Holistic Transformation) ทั้งในระดับความคิดและพฤติกรรมของผู้คน โมเดลนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้การสื่อสารแบบสองทางที่เคารพความแตกต่างทางความคิด และออกแบบกิจกรรมและสื่อที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับชีวิตจริงและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนอร์เวย์มีประสิทธิภาพและยั่งยืน แต่ยังสามารถเป็นต้นแบบสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมตะวันตกอื่น ๆ ได้ต่อไปอีกด้วย

05. (64-80).indd 77 11/29/2025 1:10:38 PM

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และการต่อยอดงานวิจัยในอนาคต ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) การจัดตั้งสถาบันพัฒนาบุคลากร

องค์กรคณะสงฆ์ไทยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาจัดตั้งสถาบันหรือศูนย์พัฒนาบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศโดยเฉพาะ โดยมีภารกิจหลักในการพัฒนาพระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์ตามแนวทางของ NORDLIGHT Model ซึ่งครอบคลุมการอบรมด้านภาษา วัฒนธรรม ทักษะการสื่อสารแบบสานเสวนา และการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

๒) การสนับสนุนด้านทรัพยากร

ภาครัฐและองค์กรทางพระพุทธศาสนาควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการผลิตสื่อการสอนที่เป็นภาษาท้องถิ่น การแปลคัมภีร์และหนังสือธรรมะที่มีคุณภาพ และการจัดกิจกรรมเชิงรุกตามที่ได้นำเสนอในรูปแบบ

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

๑) การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมพระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์สำหรับประเทศนอร์เวย์และกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียโดยเฉพาะ โดยบูรณาการองค์ความรู้จาก NORDLIGHT Model ไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

๒) การศึกษาเปรียบเทียบ

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้ NORDLIGHT Model หรือรูปแบบการเผยแผ่ลักษณะเดียวกันในบริบทของประเทศตะวันตกอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่องค์ความรู้ที่กว้างขวางขึ้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาระดับสากล

๓) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยนำ NORDLIGHT Model ไปทดลองใช้ในวัดหรือองค์กรพุทธในประเทศนอร์เวย์ เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงและพัฒนากระบวนการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาผลของการใช้กระบวนการ Dialogue และ Transformative Learning ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมอย่างเป็นรูปธรรม

05. (64-80).indd 78 11/29/2025 1:10:38 PM

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สัมภาษณ์ Mr.Bjarne Jakhelln-Semb, อดีตพระสงฆ์ชาวนอร์เวย์ ผู้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ Mr.Egil Lothe, อดีตประธานสหภาพชาวพุทธประจำประเทศนอร์เวย์ และนักวิชาการศาสนาชาวนอร์เวย์, ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗.

เสถียร โพธินันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม ๒.** กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

Bohm, David. **On Dialogue.** New York: Routledge, 1996.

Edward W. Taylor. "Transformative Learning Theory," in **Handbook of Transformative Learning: Theory, Research, and Practice**. San Francisco: Jossey-Bass, 2008.

Giraldi, Tullio. 'The Spread of Buddhism from East to West', **Psychotherapy, Mindfulness and Buddhist Meditation**, 37–49. Cham: Palgrave Macmillan, 2019.

Gleig, Ann. **American Dharma: Buddhism Beyond Modernity.** New Haven: Yale University Press, 2019.

Jack Mezirow. **Transformative Dimensions of Adult Learning.** San Francisco: Jossey-Bass, 1991.

Jacobsen, Knut. A. **Buddhismen i Norge - Verdensreligioner i Norge 2. Utg.** Oslo: Universitetsforlaget.

Lie, Kåre A. **Buddhas budskap: Buddhistiske grunntekster**. (Oslo: Universitetsforlaget, 2000).

Ministry of Foreign Affairs, Norway. **Warsaw Human Dimension Conference: Statement on Freedom of Religion or Belief. Permanent Delegation of Norway to the OSCE**, (September 28, 2022).

Ung Dialog. **Ung Dialog: En evaluering**. Oslo: Kirkerådet, 2023.

Buddhistforbundet. "**Over 40.000 buddhister i Norge?**". Buddhistforbundet. [Online]. Available: https://buddhistforbundet.no/buddhismen-i-norge [19 May 2025].

05. (64-80).indd 79 11/29/2025 1:10:38 PM

Buddhistforbundet**. Buddhisme og skolen**. [Online]. Available: https://buddhistforbundet.no/skole [19 May 2025].

Statistisk sentralbyrå. **Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja.** [Online]. Available: https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistikk/trus-og-livssynssamfunn-utanfor-den-norske-kyrkja [19 May 2025].

05. (64-80).indd 80 11/29/2025 1:10:38 PM

การประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการส่งเสริมทักษะสมองของผู้เรียนและพัฒนาสมอง ด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง: การประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมิน 4 ระดับ ของ Kirkpatrick

Effectiveness Evaluation of a Workshop Program for Enhancing Learners' Brain Skills and Brain Development Using Positive Discipline on EF. (Executive Function) at Ban Plong Subdistrict Municipality Kindergarten School Applying Kirkpatrick's Four-Level Evaluation Model

จตุพล โนมณี
Jatupol Nomanee
ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง, ประเทศไทย
Ban Plong Municipality Kindergarten School, Thailand
ธิดาวัลย์ อุ่นกอง
Thidawan Unkong
มหาวิทยาลัยพะเยา วิทยาเขตเชียงราย, ประเทศไทย
Chiangrai Campus, University of Phayao, Thailand
Email: Jnomanee@Gmail.com ; Thidawan.un@up.ac.th

Received: September 18, 2025
Revised: October 15, 2025
Accepted: October 22, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อประเมินปฏิกิริยาตอบสนองต่อการเข้าร่วมโครงการอบรม (๒) เพื่อประเมินการเรียนรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรม (๓) เพื่อประเมินพฤติกรรมหลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรม และ (๔) เพื่อประเมินผลลัพธ์จากการเข้าร่วมโครงการอบรม โดยกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็นครูระดับปฐมวัย จำนวน ๕ คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๘๔ คน รวม ๘๙ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบประเมิน จำนวน ๔ ฉบับ ได้แก่ (๑) แบบประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง

* ดร.จตุพล โนมณี Dr.Jatupol Nomanee.
** ผศ.ดร.ธิดาวัลย์ อุ่นกอง Asst.Prof.Dr.Thidawan Unkong.

06. (81-98).indd 81 11/29/2025 1:11:00 PM

(๒) แบบประเมินการเรียนรู้ (๓) แบบประเมินพฤติกรรม และ (๔) แบบประเมินผลลัพธ์ โดยเป็นการประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมทักษะสมองของผู้เรียนและพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง: การประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมิน ๔ ระดับ ของ Kirkpatrick สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t (Paired t-test)

ผลการวิจัย พบว่า (๑) ผลการประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง ผู้เข้ารับการอบรมในภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด (Mean = ๓.๙๐, SD = ๐.๓๐) (๒) ผลการประเมินการเรียนรู้ก่อนและหลังเข้ารับการอบรม คะแนนเฉลี่ยหลังการอบรม (Mean = ๓๓.๗, SD = ๕.๔) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ (t = -๕.๗๖, p < .๐๐๑) (๓) ผลการประเมินพฤติกรรมก่อนและหลังการอบรม คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทุกข้อหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p < ๐.๐๕) และ (๔) ผลการประเมินผลลัพธ์ พบว่า ทักษะด้านต่าง ๆ ในทุกกลุ่มอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย ระดับ ๓.๔ ขึ้นไป

คำสำคัญ: การประเมินประสิทธิผล; โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก; ทักษะสมองส่วนหน้า; แนวคิดการประเมิน ๔ ระดับ ของ Kirkpatrick

Abstract

This research aimed to (1) Evaluate participants' reactions to attending the training program, (2) Assess the learning acquired from the training, (3) Evaluate behavioral changes following participation, and (4) Assess the overall Results of the training program. The participants included 5 early childhood teachers and 84 parents, totaling 89 individuals. Four instruments were used for data collection: (1) reaction evaluation questionnaire, (2) learning evaluation questionnaire, (3) behavior evaluation questionnaire, and (4) outcome evaluation questionnaire. This study evaluated the effectiveness of a workshop designed to enhance learners' brain skills and brain development through Positive Discipline and Executive Function (EF) at Ban Plong Subdistrict Municipality Kindergarten School, applying Kirkpatrick's Four-Level Evaluation Model. Data were analyzed using mean, standard deviation, and paired t-test statistics.

The results showed that (1) participants' overall satisfaction level with the training was very high (Mean = 3.90, SD = 0.30); (2) mean learning scores after training (Mean =

06. (81-98).indd 82 11/29/2025 1:11:00 PM

33.7, SD = 5.4) were significantly higher than before training at the .001 level (t = -5.76, p < .001); (3) behavior scores for all items after training were significantly higher than before training (p < 0.05); and (4) outcome evaluations indicated that skills across all groups were at a high level, with mean scores of 3.4

Keywords; Program Evaluation; Practical Training for Brain Development Through Positive Discipline; EF : Executive Function, Kirkpatrick's Four-Level Evaluation Model

บทนำ

ปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตและพัฒนาการในทุกด้าน ในทางการแพทย์ถือได้ว่าเป็นช่วงวัยที่พัฒนาการทางด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุดและเป็นฐานรากที่สำคัญสำหรับพัฒนาการในช่วงวัยต่อ ๆ ไป เด็กปฐมวัยที่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมตามช่วงวัย จะสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพและจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต ดังคำกล่าวของ Professor Dr. James J. Heckman นักเศรษฐศาสตร์ รางวัลโนเบล ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ว่า "การลงทุนพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า ให้ผลตอบแทนแก่สังคมที่ดีที่สุดในระยะยาว"[๑] ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยกำหนดให้รัฐ ต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนา ร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม และให้บิดา มารดา หรือ ผู้ปกครอง มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในการสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการ อบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล โดยแผนการศึกษาแห่งชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ในด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย ได้กำหนดให้สถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรปฐมวัยและสมรรถนะของเด็กที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานคุณภาพเด็กปฐมวัยของอาเซียน ให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เพิ่มขึ้น[๒]

---

[๑] สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, **ทุนชีวิตเด็กปฐมวัย การลงทุนที่ไม่มีวันขาดทุน,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.eef.or.th/invest-in-early-childhood-development/. [๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘]

[๒] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา, https://url.in.th/OwDsD [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๘]

สถานการณ์ในปัจจุบัน ศูนย์ควบคุมและป้องกันโรค (CDC) ได้ให้ข้อมูลว่า เด็กระดับปฐมวัย มีพฤติกรรมหลายประการที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว ขาดความอดทน และขาดสมาธิ ซึ่งส่วนหนึ่งมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการเลี้ยงดูที่เน้นความสะดวกสบายมากขึ้น เด็กขาดภูมิคุ้มกันด้านการใช้เทคโนโลยี การขาดกิจกรรมทางกายและการฝึกฝนด้านอารมณ์ ซึ่งทำให้เด็กไม่สามารถจัดการอารมณ์ตัวเองได้ โดยมีเด็กจำนวนมากที่ยังไม่สามารถพัฒนาทักษะตามเกณฑ์ เช่น ทักษะสังคม การสื่อสาร และกล้ามเนื้อพัฒนาการล่าช้า เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ครูและผู้ปกครองขาดความเข้าใจ ทำให้ขาดการส่งเสริมที่ถูกต้องจากครูและผู้ปกครอง รวมถึงเทคโนโลยีที่เข้ามาแทนที่การเล่นแบบมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง[๓] ซึ่งปัญหาดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบทำให้เกิดพัฒนาการที่ล่าช้าของเด็กระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ไปจนถึงวัยรุ่น ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมอย่างรุนแรงในปัจจุบัน สอดคล้องกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบัน RLG (รักลูก เลิร์นนิ่ง กรุ๊ป) บริษัท รักลูกกรุ๊ป จำกัด ได้ให้ข้อมูลว่า ผลกระทบจากพัฒนาการที่ล่าช้าของเด็กไทยในรอบ ๑๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๖๐ ส่งผลต่อเนื่องไปถึงเด็กและเยาวชนในช่วงวัยต่อไป โดยเด็กวัย ๑-๓ ปี มีพัฒนาการโดยรวมไม่สมวัย ร้อยละ ๒๕ และ ช่วงวัย ๔-๕ ปี ไม่สมวัยถึง ร้อยละ ๔๒ มีพัฒนาการทางด้านภาษาล่าช้าถึง ร้อยละ ๒๐ เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งจะมีเพียง ร้อยละ ๕ ถึง ร้อยละ ๑๕ โดยเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ร้อยละ ๑๕ เป็นเด็กที่สมาธิสั้น ออทิสติก มีปัญหาด้านอารมณ์และติดเกมร้อยละ ๑๓ และยังพบว่าถึงขั้นคลั่งไคล้เกม ร้อยละ ๑๕ เล่นเกม เฉลี่ย ๓.๑ ชั่วโมงต่อวัน อยู่อันดับ ๑ ของเอเชีย สูญเสียค่าใช้จ่าย เฉลี่ยคนละ ๑,๑๖๐ บาทต่อเดือน คิดเป็นความเสียหายทางเศรษฐกิจปีละ ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท อีกทั้งยังพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก ประถมศึกษา อายุ ๖ ถึง ๑๑ ปี ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ โดยมีเด็กที่ต้องได้รับการพัฒนาถึง ร้อยละ ๒๖ และเด็กที่ควรได้รับการพัฒนาอีก ร้อยละ ๔๖ ซึ่งมีทั้งปัญหาการปรับตัว การควบคุมอารมณ์ การยอมรับถูกผิด ความมุ่งมั่น และความพยายาม ซึ่งเด็กไทยโดยรวมมีความฉลาดทางอารมณ์ เฉลี่ยต่ำกว่าปกติในรอบ ๑๐ ปี เด็กมีความมุ่งมั่นความพยายาม ลดน้อยลง คุณธรรม จริยธรรม ลดน้อยลง โดยผลการศึกษา ยังพบอีกว่า เด็กไทยเฉลี่ย ๑ ใน ๕ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ ๒๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ ๑๗ และระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๑๔ วัยรุ่นหญิงทุก ๑,๐๐๐ คน จะกลายเป็นแม่วัยใส ๕๔ คน เฉพาะในปี ๒๕๕๔ มีแม่วัยใสให้กำเนิดลูก ๑๒๙,๐๐๐ คน นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ดื่มเหล้า ร้อยละ ๑๖ เล่นพนันร้อยละ ๑๔ พบเห็นการเสพยาในโรงเรียน ร้อยละ ๒๐ และพบเห็นการพกอาวุธใน โรงเรียนร้อยละ ๓๕ เด็กวัยรุ่นร้อยละ ๒๐ สูบบุหรี่ ร้อยละ ๒๕ ดื่มสุรา ระดับสติปัญญา

[๓] Centers for Disease Control and Prevention, **How to protect yourself & others,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://url.in.th/RJvus [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๘]

06. (81-98).indd 84 11/29/2025 1:11:00 PM

ของเด็กประถมศึกษา วัย ๖ ถึง ๑๒ ปี ร้อยละ ๒๘ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยที่ ๙๐ อยู่ในเกณฑ์บกพร่อง ต่ำกว่า ๗๐ ถึงร้อยละ ๕.๘ ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานสากลที่กำหนดไว้ ร้อยละ ๒ รวมถึงเด็กไทย ร้อยละ ๔๘ มีระดับสติปัญญา อยู่ในเกณฑ์ต่ำ PISA ได้เป็นอันดับที่ ๕๐ ของกลุ่ม OECD ที่เข้าร่วมวัดผล[๔]

จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการดูแลและการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการเยนรู้ของเด็กไทยในช่วงวัยเรียน มีข้อผิดพลาดในเชิงกระบวนการอย่างชัดเจน ส่งผลให้ผลลัพธ์ด้านพัฒนาการโดยรวมของเด็ก ทำให้เกิดแนวโน้มในทางลบ ซึ่งเป็นการเน้นการพัฒนาความสามารถด้าน IQ เป็นหลัก รวมทั้งการเน้นการท่องจำ การเรียนด้วยตำรา และการแข่งขันการทดสอบทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับอุดมศึกษา โดยไม่ได้คำนึงถึงความสมดุลในด้านการพัฒนาสมองตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่ รศ.ดร. นัยพินิจ คชภักดี ผู้เชี่ยวชาญด้านสมองของประเทศไทย ได้กล่าวไว้ว่า EF. (Executive Functions) เป็นการพัฒนาทักษะของสมองที่ส่งผลสำคัญรอบด้าน เป็นทั้งการสร้าง Hardware การป้อน Software และการเสริมพลัง People Ware สอดคล้องกับแนวคิดของ Professor Dr. Adele Diamond ผู้เชี่ยวชาญด้านประสาทจิตวิทยา จากมหาวิทยาลัยบริติช โคลัมเบีย ประเทศแคนาดา ได้ให้คำนิยามว่า EF. (Executive Functions) เป็นชุดกระบวนการทาง ความคิด (Mental Process) ที่ทำงานในสมองส่วนหน้า (Prefrontal Corrtex) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการคิด การรู้สึกและการกระทำของมนุษย์ EF. (Executive Functions) ช่วยให้มนุษย์คิดเป็น มีเหตุมีผล ยับยั้งชั่งใจได้ กำกับอารมณ์ และพฤติกรรมตนเองได้ วางแผนทำงานเป็น มุ่งใจจดจ่อ ไม่วอกแวก จำคำสั่ง และจัดการกับงานหลาย ๆ อย่าง ให้ลุล่วงเรียบร้อยได้ จัดลำดับงานเป็นขั้นเป็นตอน ยึดเป้าหมายแล้วทำไปเป็นขั้นเป็นตอนจนสำเร็จ สอดคล้องกับ ผศ.ดร.ปนัดดา ธนเศรษฐกร ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยด้วยทักษะสมอง EF. (Executive Functions) จากสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้นิยามว่า EF. (Executive Function) คือ กระบวนการทำงานของสมองระดับสูง ที่ประมวลประสบการณ์ในอดีตและสถานการณ์ในปัจจุบัน มาประเมิน วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน ริเริ่ม ลงมือทำ ตรวจสอบตนเอง และแก้ไขปัญหา ตลอดจนควบคุมอารมณ์ บริหารเวลาจัดความสำคัญ กำกับตนเอง และมุ่งมั่นทำ จนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ (Goal- Directed Behaviors) และได้ให้คำนิยามว่า EF. (Executive Function) คือ ความสามารถของสมองขั้นสูงที่กำกับความคิด อารมณ์และพฤติกรรม เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งใจไว้[๕] จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การเสริมสร้างสมองในช่วงวัยแรกเกิดถึงปฐมวัยนั้น เป็นกลยุทธ์สำคัญ

---

[๔] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบัน RLG (รักลูก เลิร์นนิ่ง กรุ๊ป) บริษัท รักลูก กรุ๊ป จำกัด, **คู่มือพัฒนาทักษะสมอง EF (Executive Functions) สำหรับครูปฐมวัย,** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท มติชน จำกัด มหาชน,๒๕๖๑), หน้า ๓๔-๓๕.

[๕] สุภาวดี หาญเมธี, **EF ทักษะสมองเพื่อจัดการชีวิตให้สำเร็จและอยู่นรอดได้ในโลกที่แปรปรวน (Executive Functions)**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไอดี ออล ดิจิตอล พริ้นต์ จำกัด, ๒๕๖๗), หน้า ๑๒

ในการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้กับเด็ก เพื่อให้สามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดี

การพัฒนาครู ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในเรื่อง EF. (Executive Functions) เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เพราะการอบรมความรู้เรื่อง การพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า EF. (Executive Functions) จะช่วยให้ครูและผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รับรู้ข้อมูลและเทคนิคในการส่งเสริมพัฒนาการสมองและพฤติกรรมเด็กอย่างมืออาชีพเป็นการลดช่องว่างและความเสี่ยงของความล่าช้าของพัฒนาการ โดยการอบรมฯ เป็นกลยุทธ์สำคัญเพื่อพัฒนาผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกมิติ ทำให้ผู้เข้าอบรมมีศักยภาพและมีความมั่นใจในการนำความรู้ใหม่ ๆ ไปปรับปรุงคุณภาพการพัฒนา EF. (Executive Functions) ในเด็ก ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติ และมีความยึดมั่นผูกพันที่จะปรับปรุงผลลัพธ์การปฏิบัติงานภายหลังการอบรม

อย่างไรก็ตาม การจัดการอบรมในรูปแบบใดก็ตาม มิอาจจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิผล หากปราศจากการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อวัดผลความก้าวหน้าและความครอบคลุมของกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงเพื่อสะท้อนกลับต่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นไปตามมาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวัดและประเมินผล ควรครอบคลุมทั้งด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตร โดยอาศัยแนวคิดการประเมินผลที่ได้รับการยอมรับในวงการวิชาชีพและสถาบันการศึกษาอย่างแพร่หลาย ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการเสนอโดย Kirkpatrick ซึ่งเน้นการประเมินผลใน ๔ ระดับหลัก ได้แก่ ปฏิกิริยา (Reaction) ผลการเรียนรู้ (Learning) พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการฝึกอบรม (Behavior) และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Results)[๖] ซึ่งเป็นแนวทางที่ครอบคลุมและสามารถปรับใช้ได้ในบริบทหลายด้าน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะดำเนินการศึกษาการประเมินประสิทธิผลของโครงการฯ โดยนำแนวคิดของ Kirkpatrick มาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินปฏิกิริยาการตอบสนอง ผลการเรียนรู้ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ ของการอบรมฯ ให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อประเมินปฏิกิริยาตอบสนองต่อการเข้าร่วมโครงการอบรม
๒. เพื่อประเมินการเรียนรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรม
๓. เพื่อประเมินพฤติกรรมหลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรม
๔. เพื่อประเมินผลลัพธ์จากการเข้าร่วมโครงการอบรม

---

[๖] Kirkpatrick, D. L., ***Evaluating training programs: The four levels***, (Berrett-Koehler Publishers, ๑๙๙๖).

06. (81-98).indd 86 11/29/2025 1:11:00 PM

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ แบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม แบบประเมินพฤติกรรมก่อนและหลังการอบรมและแบบประเมินผลลัพธ์การเข้าร่วมโครงการอบรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมิน ๔ ฉบับ ดังนี้

๑. แบบประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) ประกอบด้วย ๒ ส่วน ได้แก่ คำถามเพื่อสอบถามเกี่ยวกับความคาดหวังในการมาอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) และสอบถามความพึงพอใจต่อการเข้าศึกษาอบรมฯ โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การสอบถามความพึงพอใจในบรรยากาศการจัดการอบรมฯ สิ่งอำนวยความสะดวก บุคลิกและความสามารถของวิทยากร เนื้อหาการฝึกอบรม โดยแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า Likert Scale ๔ ระดับ ได้แก่ ๔ หมายถึง มากที่สุด, ๓ หมายถึง มาก, ๒ หมายถึง น้อย และ ๑ หมายถึง น้อยที่สุด

๑.๑ ประชากร

ครูระดับปฐมวัย จำนวน ๕ คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๘๔ คน รวม ๘๙ คน

๑.๒ การหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดย หาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ด้านการพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF.(Executive Function) และด้านการวัดและประเมินผล รวม จำนวน ๓ คน ได้ค่า CVI เท่ากับ .๙๐

๑.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนการประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Re - action Evaluation) เป็นการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองนั้น จะมีการดำเนินการเก็บข้อมูลกับผู้เข้ารับการอบรมหลังจากการอบรมสิ้นสุด

๑.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Re - action Evaluation) เป็นการประเมินระดับความพึงพอใจต่อการอบรม ๕ รายการ คือ (๑) เนื้อหาของการอบรม (๒) กระบวนการอบรม (๓) บรรยากาศการอบรมและการใช้สื่อประกอบการอบรม (๔) ความสามารถและบุคลิกของวิทยากร และ (๕) ปัจจัยสนับสนุน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standards Deviation: SD)

06. (81-98).indd 87 11/29/2025 1:11:00 PM

๒. แบบประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรมฯ เป็นแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง จากการฝึกอบรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบทดสอบคู่ขนานกับแบบทดสอบก่อนเข้าอบรม จำนวน ๖๐ ข้อ ชนิดเลือกตอบ ๔ ตัว เลือก ตอบถูก = ๑ คะแนน ตอบผิด = ๐ คะแนน ข้อสอบผ่านเกณฑ์ความยากง่ายได้มาตรฐานร้อยละ ๖๐ ส่วนข้อสอบหลังการฝึกอบรมได้ปรับแบบทดสอบ จากข้อสอบก่อนเข้ารับการอบรมแบบคู่ขนานและนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างได้ข้อสอบผ่านเกณฑ์ความ ยาก – ง่าย ได้มาตรฐานร้อยละ ๖๒ แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเข้ารับการอบรมนี้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญด้านด้านการพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Functions) จำนวน ๕ คน

๒.๑ ประชากร

ครูระดับปฐมวัย จำนวน ๕ คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๘๔ คน รวม ๘๙ คน

๒.๒ การหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดย หาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ด้านการพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF.(Executive Function) และด้านการวัดและประเมินผล รวม จำนวน ๓ คน ได้ค่า CVI เท่ากับ .๙๐

๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนการประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็น การดำเนินการประเมินการเรียนรู้แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม

๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการเปรียบเทียบผลการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม ของผู้เข้ารับการอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการทดสอบ t แบบจับคู่ (Paired t-test) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standards Deviation: SD)

๓. แบบประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) หลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรมฯ เป็นแบบประเมินผู้รับการอบรม ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติงาน แบ่งเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ การประเมินพฤติกรรมก่อนรับการอบรมและการประเมินพฤติกรรมหลังจากการฝึกอบรม ภายหลังการอบรม ๖ เดือน เป็นแบบประเมิน มาตราส่วนประมาณค่า Likert Scale กำหนด เป็น ๔ ระดับ คือ มากที่สุด ๔ หมายถึง เปลี่ยนแปลงมาก ๓ หมายถึง เปลี่ยนแปลงปานกลาง ๒ หมายถึง เปลี่ยนแปลงน้อย และ ๑ หมายถึง เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด เป็นแบบสอบถามคู่ขนานก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

06. (81-98).indd 88 11/29/2025 1:11:00 PM

๓.๑ ประชากร

ครูระดับปฐมวัย จำนวน ๕ คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๘๔ คน รวม ๘๙ คน

๓.๒ การหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) จากผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวัดและประเมินผลจำนวน ๓ คน ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ได้ค่า CVI เท่ากับ .๙๑ และตรวจสอบ ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มผู้อบรมที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๕ คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha Coefficient เท่ากับ ๐.๘๗ และในกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ๘๙ คน ได้ค่าค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ ๐.๘๕

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการประเมินพฤติกรรมก่อนที่ผู้รับการอบรมและการประเมินพฤติกรรมหลังจากการฝึกอบรม ภายหลังการอบรมแล้ว ๖ เดือน

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนการประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินผู้เข้ารับการอบรมก่อนการอบรมและภายหลังการอบรมแล้ว ๖ เดือน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การทดสอบ t แบบจับคู่ (Paired t-test) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standards Deviation: SD)

๔. แบบประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย จำนวน ๖๕ คน ภายหลังจากครูและผู้ปกครองเข้าร่วมโครงการอบรมฯ โดยการประเมิน ๓ กลุ่มทักษะ ได้แก่ (๑) กลุ่มทักษะพื้นฐาน (Basic skills group) ประกอบด้วย ๑.๑) ความจำเพื่อใช้งาน (Working Memory) ๑.๒) การยับยั้งชั่งใจคิดไตร่ตรอง (Inhibitory Control) ๑.๓) การยืดหยุ่นความคิด (Cognitive Flexibility) (๒) กลุ่มทักษะกำกับตนเอง (Self control skill group) ประกอบด้วย ๒.๑) การจดจ่อใส่ใจ (Focus and Attention) ๒.๒) การควบคุมอารมณ์ (Emotional Control) ๒.๓) การติดตามประเมินตนเอง (Self-Monitoring) และ (๓) กลุ่มทักษะการปฏิบัติ (Action-Oriented Skills group) ประกอบด้วย ๓.๑) การริเริ่มและลงมือทำ (Initiating) ๓.๒) การวางแผนและการจัดระบบดำเนินการ (Planning and Organizing) ๓.๓) การมุ่งเป้าหมาย (Goal-Directed Persistence) เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า Likert Scale กำหนด เป็น ๔ ระดับ คือ ๔ หมายถึง ดีมาก, ๓ หมายถึง ปานกลาง, ๒ หมายถึง น้อย และ ๑ หมายถึง น้อยที่สุด

06. (81-98).indd 89 11/29/2025 1:11:01 PM

๔.๑ ประชากร

เด็กปฐมวัย จำนวน ๖๕ คน

๔.๒ การหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดย หาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ด้านการพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF.(Executive Function) และด้านการวัดและประเมินผล รวม จำนวน ๓ คน ได้ค่า CVI เท่ากับ .๙๐

๔.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย จำนวน ๖๕ คน ภายหลังจากครูและผู้ปกครองเข้าร่วมโครงการอบรม

๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย จำนวน ๖๕ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standards Deviation: SD)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการส่งเสริมทักษะสมองของผู้เรียนและพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง: การประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมิน ๔ ระดับ ของ Kirkpatrick มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ผลการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองต่อการเข้าร่วมโครงการอบรม เป็นการประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) ต่อการเข้าร่วมโครงการอบรม จากผู้เข้ารับการอบรมจำนวน ๘๙ คน พบว่า ในภาพรวมผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด (Mean = ๓.๙๐, SD = ๐.๓๐) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด ได้แก่ ด้าน ปัจจัยสนับสนุน (Mean = ๓.๙๒, SD = ๐.๓๐) รองลงมาคือ บรรยากาศการอบรมและการใช้สื่อประกอบการอบรม (Mean = ๓.๙๐, SD = ๐.๓๐) และ เนื้อหาของการอบรม (Mean = ๓.๙๐, SD = ๐.๓๐)

๒. ผลการประเมินการเรียนรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรม เป็นการประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรม มีผลการประเมินดัง ตาราง ๑

06. (81-98).indd 90 11/29/2025 1:11:01 PM

ตาราง ๑ เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) (n=๘๙)

ผลการทดสอบ	Max	Min	Mean	S.D.	t	p - value
ก่อนการอบรม	๓๓	๑๘	๒๔.๗	๔.๓	-๕.๗๖	< .๐๐๑
หลังการอบรม	๔๔	๓๐	๓๓.๗	๕.๔		

จากตาราง ๑ แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนการเรียนรู้ก่อนและหลังเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) ของผู้เข้าอบรม จำนวน ๘๙ คน พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการอบรม (Mean = ๓๓.๗, SD = ๕.๔) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ (t = -๕.๗๖, p < .๐๐๑) โดยคะแนนสูงสุดเพิ่มขึ้นจาก ๓๓ เป็น ๔๔ และคะแนนต่ำสุดเพิ่มจาก ๑๘ เป็น ๓๐ แสดงให้เห็นว่า การอบรมมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ของผู้เข้าร่วมในเรื่อง Executive Function อย่างมีนัยสำคัญ

๓. ผลการประเมินพฤติกรรมหลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรม เป็นการการประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) หลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรม มีผลการประเมินดัง ตาราง ๒

ตาราง ๒ เปรียบเทียบพฤติกรรม (Behavior Evaluation) ก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) (n=๘๙)

พฤติกรรม	**ก่อนการอบรม**		**หลังการอบรม**		**t**	**p-value**
	mean	S.D.	mean	S.D.		
กลุ่มทักษะพื้นฐาน (Basic skills group)						
ความจำเพื่อใช้งาน (Working Memory) ๑. ผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมให้เด็กได้ทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ กระตุ้นให้เด็กนำข้อมูลหรือประสบการณ์ที่ผ่านมาไปใช้กับสถานการณ์ใหม่	๑.๗๑	๐.๔๙	๓.๕๗	๐.๕๓	-๗.๐๗	<๐.๐๐๑
การยับยั้งชั่งใจคิดไตร่ตรอง (Inhibitory Control) ๒. ผู้เข้ารับการอบรมช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การรอคอยหรือผลัดกันในกิจกรรมต่าง ๆ โดยช่วยให้เด็กฝึกควบคุมอารมณ์ เมื่อต้องการสิ่งใดทันที สามารถยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้	๑.๕๗	๐.๕๓	๓.๒๙	๐.๗๖	-๕.๒๗	<๐.๐๐๑
การยืดหยุ่นความคิด (Cognitive Flexibility) ๓. ผู้เข้ารับการอบรมเปิดโอกาสให้เด็กได้ลองวิธีแก้ปัญหาหลายรูปแบบ สนับสนุนให้เด็กเปลี่ยนแผนหรือปรับตัวเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ยอมรับและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ตระหนักว่าความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้	๑.๒๙	๐.๔๙	๓.๕๗	๐.๕๓	-๙.๑๗	<๐.๐๐๑

พฤติกรรม	ก่อนการอบรม		หลังการอบรม		t	p-value
	mean	S.D.	mean	S.D.		
กลุ่มทักษะกำกับตนเอง (Self Control skill group)						
การจดจ่อใส่ใจ (Focus and Attention) ๔. ผู้เข้ารับการอบรมจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กสามารถ จดจ่อกับกิจกรรมโดยให้กำลังใจเมื่อเด็กตั้งใจทำกิจกรรม จนกระทั่งสำเร็จ	๑.๑๔	๐.๓๘	๓.๗๑	๐.๔๙	-๑๑.๖๖	<๐.๐๐๑
การควบคุมอารมณ์ (Emotional Control) ๕. ผู้เข้ารับการอบรมช่วยแนะนำให้เด็กควบคุมและแสดงออกทางอารมณ์เมื่อเผชิญสถานการณ์ตึงเครียดได้อย่างเหมาะสม	๑.๐๐	๐.๐๐	๓.๒๙	๐.๗๖	-๙.๑๗	<๐.๐๐๑
การติดตามประเมินตนเอง (Self-Monitoring) ๖. ผู้เข้ารับการอบรมมีการกระตุ้นให้เด็กได้สังเกตและประเมินพฤติกรรมของตนเองและมีการสะท้อนความคิดหรือความรู้สึกหลังทำกิจกรรม	๑.๒๙	๐.๔๙	๓.๔๓	๐.๕๓	-๗.๐๗	<๐.๐๐๑
กลุ่มทักษะการปฏิบัติ (Action-Oriented Skills group)						
การริเริ่มและลงมือทำ (Initiating) ๗. ผู้เข้ารับการอบรมสนับสนุนให้เด็กคิดริเริ่มทำกิจกรรมใหม่ด้วยตนเองโดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกหรือเสนอความคิดใหม่ๆ ในการทำกิจกรรม	๑.๑๔	๐.๓๘	๓.๗๑	๐.๔๙	-๑๑.๖๖	<๐.๐๐๑
การวางแผนและการจัดระบบดำเนินการ (Planning and Organizing) ๘. ผู้เข้ารับการอบรมช่วยเด็กวางแผนลำดับขั้นตอนก่อนลงมือทำกิจกรรมรวมถึงแนะนำให้เด็กจัดเตรียมอุปกรณ์หรือสิ่งของที่จำเป็นก่อนเริ่มงาน	๑.๐๐	๐.๐๐	๓.๒๙	๐.๗๖	-๙.๑๗	<๐.๐๐๑
การมุ่งเป้าหมาย (Goal-Directed Persistence) ๙. ผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมให้เด็กอดทนและพยายามทำกิจกรรมจนสำเร็จและให้กำลังใจเด็กเมื่อพบอุปสรรคและช่วยให้ไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ	๑.๕๗	๐.๕๓	๓.๒๙	๐.๗๖	-๕.๒๗	<๐.๐๐๑
คะแนนรวม	๑๓.๐๐	๒.๖๕	๑๖.๗๑	๒.๔๙	-๔.๐๖	<๐.๐๐๑

จากตาราง ๒ เปรียบเทียบพฤติกรรม (Behavior Evaluation) ก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) พบว่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทุกข้อหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < ๐.๐๕$)

06. (81-98).indd 92 11/29/2025 1:11:01 PM

๔. ผลการประเมินผลลัพธ์จากการเข้าร่วมโครงการอบรม เป็นการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) จากการเข้าร่วมโครงการอบรม มีผลการประเมินดัง ตาราง ๓

ตาราง ๓ ผลการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) จากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมทักษะสมองของผู้เรียนและพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) (n=๖๕)

กลุ่มทักษะ / ตัวชี้วัด	ดีมาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)	Mean	SD
๑) กลุ่มทักษะพื้นฐาน (Basic skills group)						
๑.๑) ความจำเพื่อใช้งาน (Working Memory)	๓๙	๒๔	๒	-	๓.๕๔	.๕๘
๑.๒) การยับยั้งชั่งใจคิดไตร่ตรอง (Inhibitory Control)	๔๐	๒๔	๑	-	๓.๕๗	.๕๗
๑.๓) การยืดหยุ่นความคิด (Cognitive Flexibility)	๓๕	๒๘	๒	-	๓.๔๘	.๕๗
๒) กลุ่มทักษะกำกับตนเอง (Self control skills group)						
๒.๑) การจดจ่อใส่ใจ (Focus and Attention)	๓๘	๓๒	๑	-	๓.๕๖	.๕๓
๒.๒) การควบคุมอารมณ์ (Emotional Control)	๓๙	๒๔	๒	-	๓.๕๔	.๕๘
๒.๓) การติดตามประเมินตนเอง (Self-Monitoring)	๓๗	๒๘	-	-	๓.๕๗	.๕๐
๓) กลุ่มทักษะการปฏิบัติ (Action-Oriented skills group)						
๓.๑) การริเริ่มและลงมือทำ (Initiating)	๔๕	๒๐	-	-	๓.๖๙	.๔๗
๓.๒) การวางแผนและการจัดระบบดำเนินการ (Planning & Organizing)	๔๐	๒๓	๒	-	๓.๕๗	.๕๗
๓.๓) การมุ่งเป้าหมาย (Goal-Directed Persistence)	๕๐	๑๕	-	-	๓.๗๗	.๔๒

จากตาราง ๓ ผลการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) แสดงค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของผลการประเมินทักษะ EF. (Executive Function) ของเด็กปฐมวัย จำนวน ๖๕ คน หลังจากครูและผู้ปกครองเข้าร่วมโครงการอบรม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า Likert ๔ ระดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทักษะต่าง ๆ ในทุกกลุ่มอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ยกว่า ๓.๔ ขึ้นไป) โดยทักษะการมุ่งเป้าหมาย (Goal-Directed Persistence) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓.๗๗)

อภิปรายผลการวิจัย

ในการประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) และส่งเสริมทักษะสมองของผู้เรียน โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบ้านปล้อง โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมิน ๔ ระดับ ของ Kirkpatrick ได้แก่ (๑) การประเมินปฏิกิริยา

06. (81-98).indd 93 11/29/2025 1:11:01 PM

ตอบสนอง (Reaction Evaluation (๒) การประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) (๓) การประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) และ (๔) การประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) ผู้วิจัยได้นำประเด็นนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

๑. การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) ต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมฯ ได้แก่ ความพึงพอใจต่อการเข้าเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) จากผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) มีระดับความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (mean = ๓.๙๐, S.D. = .๓๐) โดยผลในรายด้าน พบว่า ด้านที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน (mean = ๓.๙๒, S.D. = .๓๐) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ทรัพยากรที่ใช้ในการอบรมมีความพร้อมและสถานที่จัดการอบรมเอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์[๗] ที่พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจด้านการสนับสนุนจากสื่อและเครื่องมือ พบว่า กิจกรรมมีคุณภาพระดับ เหมาะสมที่สุด (mean = ๔.๘๓, S.D. = .๒๙)

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์อารี กิจจาพิพัฒน์[๘] พบว่า ครูประถมศึกษา ในโรงเรียนมูลนิธิภูมิตะวันวิทยา มีความพึงพอใจใน หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกของครูประถมศึกษา โรงเรียนมูลนิธิภูมิตะวันวิทยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (mean = ๔.๓๕, S.D. = .๕๑) ซึ่ง Vygotsky[๙] กล่าวว่า ผู้เข้ารับการอบรมจะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีขึ้นเมื่อมีผู้เชี่ยวชาญ (More Knowledgeable Other) คอยสนับสนุนในเขตพัฒนาการใกล้ชิด

๒. ผลการประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรมฯ

ผลการเปรียบเทียบคะแนนการเรียนรู้ก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๘๙ คน พบว่า คะแนนเฉลี่ย ก่อนการอบรม เท่ากับ ๒๔.๗ (SD = ๔.๓) และคะแนนเฉลี่ย หลังการอบรม เท่ากับ ๓๓.๗ (SD = ๕.๔) ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .๐๐๑$ ($t = -๕.๗๖$) โดยผลการวิเคราะห์ดังกล่าว บ่งชี้ว่าการอบรมที่ดำเนินการในรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีผลต่อการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของผู้เข้า

---

[๗] จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์, “การพัฒนากิจกรรมการฝึกอบรมแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนบทความวิจัยและการนำเสนอผลงานวิจัยสำหรับครู”, **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๘) : ๑๑๗-๑๓๐.

[๘] ทิพย์อารี กิจจาพิพัฒน์, “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนมูลนิธิภูมิตะวันวิทยา”, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,** (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ปีการศึกษา, ๒๕๖๕).

[๙] Vygotsky, L. S., **Mind in society: The development of higher psychological processes**, (Harvard University Press, 1978).

06. (81-98).indd 94 11/29/2025 1:11:01 PM

อบม สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกระบวนการอบรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Diamond[๑๐] ที่กล่าวว่า การพัฒนา Executive Functions จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจน มีปฏิสัมพันธ์และกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการทำงานของสมองส่วนหน้าและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมและทักษะในระยะยาว ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีราพร ปรีดีวงศ์ [๑๑] ที่ได้ศึกษาผลของการพัฒนาครูปฐมวัยด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะ สมองเพื่อความสำเร็จ (Executive Function : EF) ของเด็กปฐมวัยในโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่าครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะสมองเพื่อความสำเร็จ หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และมีความสามารถในการออกแบบการจัดประสบการณ์การ เรียนรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาครูปฐมวัยด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมการ พัฒนาทักษะสมองเพื่อความสำเร็จ อยู่ในระดับดี

๓. ผลการประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) หลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรมฯ

จากผลการวิจัยที่เปรียบเทียบพฤติกรรมก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมองด้วยวินัยเชิงบวก EF. (Executive Function) พบว่า คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทุกข้อหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < ๐.๐๕$) สะท้อนให้เห็นว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการมีประสิทธิผลในการส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมอบรมอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Barbara Mullan, et[๑๒] ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังการฝึกอบรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ โดยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ($t๔๐=-๕.๒๗$, $P<.๐๐๑$), บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย ($t๔๐=-๓.๔๙$, $P=.๐๐๑$), บรรทัดฐานเชิงพรรณนา ($t๔๐=-๓.๖๕$, $P<.๐๐๑$), การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม ($t๔๐=-๓.๓๐$, $P=.๐๐๒$) และความตั้งใจ ($t๓๖=-๓.๓๒$, $P=.๐๐๒$) ซึ่งแต่ละข้อมีขนาดอิทธิพลที่กว้าง ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทัศนคติหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ ($t๔๐=๐.๗๘$, $P=.๔๔$) ผู้เข้าร่วมยังพบว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นที่ยอมรับในระดับสูง

---

[๑๐] Diamond, A.**Executive functions. Annual Review of Psychology**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://doi.org/๑๐.๑๑๔๖/annurev-psych-๑๑๓๐๑๑-๑๔๓๗๕๐ [๑ สิงหาคม ๒๕๖๘]

[๑๑] ธีราพร ปรีดีวงศ์, “การพัฒนาครูปฐมวัยด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะ สมองเพื่อความสำเร็จ (Executive Function : EF) ของเด็กปฐมวัยในโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น”, **วารสารชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครู,** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) : ๗๔-๙๒.

[๑๒] Barbara Mullan,et, **Behavior Change Training for Health Professionals: Evaluation of a 2-Hour Workshop**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC๙๗๑๙๐๖๓/ [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๘]

06. (81-98).indd 95 11/29/2025 1:11:01 PM

๔. ผลการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) หลังจากการเข้าร่วมโครงการอบรมฯ

จากผลการประเมินผลลัพธ์ (Results Evaluation) หลังจากการเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ทักษะต่าง ๆ ในทุกกลุ่ม อยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ยกว่า ๓.๔ ขึ้นไป) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การออกแบบหลักสูตรการอบรมที่ตอบโจทย์ความต้องการในการแก้ปัญหาในเด็กปฐมวัยด้วยการพัฒนาทักษะ EF. (Executive Function) และสร้างเจตคติให้ผู้เข้าอบรม มีการติดตามผลที่เหมาะสม การบูรณาการทักษะในชีวิตประจำวัน และผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เข้าร่วม ทำให้ทักษะสมอง EF. (Executive Function)

ทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nirapun, et al.[๑๓] ที่ศึกษาการอบรมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยการมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะสมอง EF. (Executive Function) ในเด็กอายุ ๒ – ๕ ขวบ พบว่า ประสบความสำเร็จในการปรับปรุงทัศนคติและการรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรม เจตคติ และพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งมุ่งส่งเสริมทักษะ EF. (Executive Function) ของบุตรหลานในหมู่ผู้ปกครองและพัฒนาทักษะ EF. (Executive Function) ผ่านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการปรับปรุงทัศนคติ เจตนา และการรับรู้ถึงการควบคุมของผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริม EF. (Executive Function) ของเด็กสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทั้งหลังการทดสอบครั้งที่ ๑ และ ๒ และพฤติกรรมของผู้ปกครองมีคะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญในกลุ่มทดลองหลังการทดสอบครั้งที่ ๑ ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในคะแนน EF. (Executive Function) ของเด็กที่ประเมินโดยใช้ BRIEF-P (Behavior Rating Inventory of Executive Function - Preschool Version) ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ($p < ๐.๐๕$) เด็กในกลุ่มทดลองมีคะแนนลดลงอย่างมีนัยสำคัญมากกว่าเด็กในกลุ่มควบคุม ทั้งหลังการทดลอง ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. การดำเนินการกิจกรรมในโครงการพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า EF. (Executive Function) ที่มีการปฏิบัติจริง ควรมีการออกแบบการดำเนินการที่มีความหลากหลาย เน้นการเรียนรู้ผ่านการได้ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอย่างยั่งยืน

๒. ควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างระบบติดตามผลที่เป็นขั้นตอน มีการให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว การจัดกลุ่มสนับสนุน มีการจัดกิจกรรมเสริมและเวิร์กช็อปที่ต่อเนื่อง เพื่อประเมิน

---

[๑๓] Nirapun, et al, **Effects of a Parenting Skills Training Program on Executive Function in Children Two to Five Years: A Quasi-Experimental Study**. [Online], Available: https://he๐๒.tci-thaijo.org/index.php/PRIJNR/article/view/๒๗๒๐๕๙. [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๘]

ผลและปรับปรุงกิจกรรมตามพัฒนาการของเด็กและความต้องการของผู้ปฏิบัติ เพื่อสร้างความยั่งยืนในการเรียนรู้

๓. ผู้ดำเนินการโครงการ ควรมีการประเมิน ความรู้ ทัศนคติ และทักษะ ของผู้เข้าอบรม ทั้งก่อนและหลังการอบรม รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมเด็กในทุกมิติ

๔. การดำเนินการโครงการ ควรมีกระบวนการการสะท้อนผลจากการอบรมที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนผลจากการเข้าร่วมโครงการอบรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) ในเด็กปฐมวัย

๒. ควรศึกษาการจัดทำกลยุทธ์การพัฒนาทักษะสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) เพื่อพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

๓. ควรมีการศึกษาแนวทางการออกแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) ในเด็กปฐมวัยตามบริบท วัฒนธรรมและสังคมไทย

๔. ควรมีการศึกษาอนาคตภาพการส่งต่อการพัฒนาทักษะสมองด้วยวินัยเชิงบวก (EF : Executive Function) จากระดับปฐมวัยสู่ระดับประถมศึกษา

บรรณานุกรม

จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์. “การพัฒนากิจกรรมการฝึกอบรมแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนบทความวิจัยและการนำเสนอผลงานวิจัยสำหรับครู”. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๘) : ๑๑๗-๑๓๐.

ทิพย์อารี กิจจาพิพัฒน์. “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนมูลนิธิภูมิตะวันวิทยา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**. วิทยาลัยครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ปีการศึกษา, ๒๕๖๕).

ธีราพร ปรีดีวงศ์. “การพัฒนาครูปฐมวัยด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะสมองเพื่อความสำเร็จ (Executive Function : EF) ของเด็กปฐมวัยในโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น”.**วารสารชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครู.** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) : ๗๔ – ๙๒.

สุภาวดี หาญเมธี. **EF ทักษะสมองเพื่อจัดการชีวิตให้สำเร็จและอยู่นรอดได้ในโลกที่แปรปรวน (Executive Functions)**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไอดี ออล ดิจิตอล พริ้นต์ จำกัด. ๒๕๖๗.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบัน RLG (รักลูก เลิร์นนิ่ง กรุ๊ป) บริษัท รักลูกกรุ๊ป จำกัด. **คู่มือพัฒนาทักษะสมอง EF (Executive Functions) สำหรับครูปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท มติชน จำกัด มหาชน. ๒๕๖๑.

Kirkpatrick, D. L., **Evaluating training programs: The four levels**. Berrett-Koehler Publishers, 1996.

Vygotsky, L. S., **Mind in society: The development of higher psychological processes**. Harvard University Press., 1978.

สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. **“ทุนชีวิตเด็กปฐมวัย การลงทุนที่ไม่มีวันขาดทุน”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.eef.or.th/invest-in-early-childhood-development/ [5 กรกฎาคม 2568].

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **“แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://url.in.th/OwDsD [1 กรกฎาคม 2568].

Barbara Mullan,et, “**Behavior Change Training for Health Professionals: Evaluation of a 2-Hour Workshop**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9719063/ [12 สิงหาคม 2568].

Centers for Disease Control and Prevention. **How to protect yourself & others**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://url.in.th/RJvus [1 กรกฎาคม 2568]

Diamond, A.Executive functions. “**Annual Review of Psychology**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750 [1 สิงหาคม 2568].

Nirapun, et al, Effects of a Parenting Skills Training Program on Executive Function in Children Two to Five Years: A Quasi-Experimental Study. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://he02.tci-thaijo.org/index.php/PRIJNR/article/view/272059. [12 สิงหาคม 2568].

06. (81-98).indd 98 11/29/2025 1:11:01 PM

รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
A Model for Reducing Anger Through the Cultivation of Loving-Kindness Among Senior High School Students

พระปวริศร์ ปวริสฺสโร*
Phra Pavaris Pavarissaro
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Student Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies,
The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: Pavaris.yansiri@gmail.com

Received: July 04, 2025
Revised: September 07, 2025
Accepted: September 12, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาวะโทสจริตในจิตใจและการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การลดโทสจริตและเพิ่มเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (๒) เพื่อวิเคราะห์บทเรียนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการให้หลักเมตตาในการลดโทสจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และ (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้วิธีการแบบผสานวิธี คือ ใช้วิธีการเชิงปริมาณและคุณภาพกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน ๔๖ คน ระยะเวลา ๕ วันเครื่องมือคือการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มกิจกรรมเพื่อลดโทสจริตด้วยหลักการเจริญเมตตาและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการสรุปผลแบบวิเคราะห์เนื้อหาและเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า สภาวะโทสจริตในจิตใจและการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การลดโทสจริตและเพิ่มเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าต้นเหตุของโทสจริตในนักเรียนเกิดจากการยึดติดในตัวตนและสิ่งที่ให้คุณค่าเมื่อถูกกระทบกระเทือนทางกาย วาจา หรือจิตใจ ทำให้เกิด

---

* พระปวริศร์ ปวริสฺสโร (ญาณศิริ) Phra Pavaris Pavarissaro (Yansiri) นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies, The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

07. (. 99-116).indd 99 28/11/2568 22:45:28

ความไม่พอใจและโกรธ การลดความโกรธของนักเรียนโดยการฝึกเมตตาผ่านกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ช่วยให้จิตใจสงบ ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ช่วยลดความโกรธและส่งเสริมสุขภาพจิตในนักเรียน ส่วนผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าการสอนหลักเมตตาช่วยลดโทสจริตและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในนักเรียนมัธยมปลายอย่างมีนัยสำคัญ โดยคะแนนรวมก่อนและหลังกิจกรรมต่างกัน ๒.๕๒๓ (p = ๐.๐๐๒) โดยเฉพาะเพศหญิงมีความเปลี่ยนแปลงชัดเจน (๓.๓๘๕, p = ๐.๐๐๔) ส่วนเพศชายแม้คะแนนต่างกัน (๑.๘๗๔) แต่ไม่ต่างอย่างมีนัยสำคัญ (p = ๐.๑๘๓) ทั้งนี้ นักเรียนส่วนใหญ่แผ่เมตตาแก่ผู้ใกล้ชิดมากกว่าการแผ่เมตตาในระดับที่ไม่มีเงื่อนไข สะท้อนว่าเมตตายังขึ้นกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ โมเดล “BSEP” ซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้านคือ (๑) (B) (Buddha’s Dhamma) ด้านหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า มีการฝึกเมตตาผ่านการกระทำ เช่น การให้ทาน ใส่บาตร ช่วยเหลือสัตว์ และแบ่งปันสิ่งของเพื่อลดความโกรธและเสริมสร้างความเมตตา (๒) (S) (Smile) ด้านการสร้างรอยยิ้ม มีการใช้ภาษาสุภาพ การพูดไพเราะ และปลอบโยนเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี ลดโทสจริตและเสริมความสุข (๓) (E) (Emotion) ด้านการจัดการรักษาอารมณ์ มีการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความโกรธวิเคราะห์สาเหตุ และฝึกจัดการอารมณ์เชิงบวก (๔) ด้านการสร้างพลังบวก (P) (Positive Thinking)

คำสำคัญ : โทสจริต; การเจริญเมตตา; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

Abstract

The objectives of this research are (1) To study the state of anger (tosacharit) in the minds of high school students and their practice of Buddhist principles that lead to reducing anger and increasing compassion. (2) To analyze lessons and changes resulting from applying compassion principles in reducing anger among high school students. (3) To propose a model for reducing anger through cultivating compassion among high school students. This research is an action research employing a mixed-methods approach, incorporating both quantitative and qualitative methods. The participants consisted of 46 upper secondary school students over a period of five days. The data collection tools included questionnaires, interviews, focus group discussions, and activities aimed at reducing dishonesty based on the principle of cultivating loving-kindness. The data were analyzed using content analysis and statistical methods, including percentage, mean, and standard deviation, along with descriptive and content-based analytical summaries.

07. (. 99-116).indd 100 28/11/2568 22:45:28

The research results found that : The study found that anger (or *tosa-jariya*) in high school students stems from attachment to the self and things they value. When these are threatened—physically, verbally, or emotionally—it leads to dissatisfaction and anger. Practicing loving-kindness (*metta*) through physical actions, speech, and thoughts helps calm the mind, improves relationships, reduces anger, and supports students' mental well-being. The analysis revealed that teaching the principles of loving-kindness significantly reduced anger and enhanced emotional intelligence in students. The overall pre- and post-activity scores differed significantly by 2.523 (p = 0.002). Female students showed a greater significant improvement (3.385, p = 0.004), while male students also improved (1.874), but the change was not statistically significant (p = 0.183). Most students extended loving-kindness to benefactors and close individuals, while fewer expressed unconditional loving-kindness at a higher moral level. This indicates that the practice of loving-kindness still depends on situational and environmental factors. The model for reducing anger (*tosa-jariya*) through the cultivation of loving-kindness among high school students is called the "BSEP" model, which consists of four key components : (1) B (Buddha's Dhamma) – The teachings of the Buddha: This involves practicing loving-kindness through actions such as giving alms, offering food to monks, helping animals, and sharing belongings. These practices help reduce anger and foster a compassionate mindset. (2) S (Smile) – Creating a pleasant atmosphere: This includes using polite language, speaking kindly, and offering comfort to others. Such behaviors promote a positive environment, reduce anger, and enhance happiness. (3) E (Emotion) – Emotional regulation: This component focuses on developing awareness of anger, analyzing its causes, and training in positive emotional management. (4) P (Positive Thinking) – Developing a positive mindset: Encouraging optimistic thinking to build inner strength and reduce negative emotions.

Keywords: Anger-Driven Misconduct; Cultivation of Loving-Kindness; High School Student

บทนำ

ปัจจุบันสังคมทั่วโลกให้ความสำคัญแก่เยาวชนในฐานะเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดยิ่งของประเทศ โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นวัยรุ่นจัดได้ว่าเป็นระยะที่สำคัญมากที่สุดเนื่องจากเป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ และเป็นวัยที่มีพัฒนาการประจำวัยที่ซับซ้อนซึ่งต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอารมณ์และสังคมโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์นับว่าเป็นพัฒนาการที่มีความสำคัญเนื่องจากวัยรุ่นมีอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงง่ายสับสนและมีความเข้มของอารมณ์สูงเป็นวัยที่มีการปรับตัวใหม่ ๆ ในหลาย ๆ ด้าน ประกอบกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของการเข้าสู่วัยรุ่นทำให้เกิดความสับสน ไม่แน่ใจไม่ปลอดภัยและทำให้อารมณ์ที่แปรปรวนง่ายมีความรุนแรง และขาดการควบคุมอารมณ์มักแสดงออกทางอารมณ์อย่างเปิดเผยลักษณะอารมณ์ของวัยรุ่นที่มักส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น ความวิตกกังวลความอิจฉาความกลัวความโกรธ ความรู้สึกผิดและอารมณ์หนึ่งซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรม และก่อให้เกิดความรุนแรงของวัยรุ่นก็คือความโกรธ[๑]

ความโกรธ (anger) เป็นประสบการณ์ที่มีผลต่อสรีรวิทยา อารมณ์ สติปัญญา สังคมและจิตวิญญาณ อาจจะสนองตามธรรมชาติจากความรู้สึกต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพบได้ตั้งแต่เด็กจนถึงตายเกิดได้ทุกขณะและแตกต่างจากความรุนแรง ความโกรธเป็นอารมณ์ปกติที่เกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติเราทุกคนมีความคุ้นเคยกับอารมณ์เป็นอย่างดีไม่ว่าจะสุขเศร้ากลัวหรือโกรธเราต้องเผชิญกับภาวะอารมณ์เหล่านี้ตั้งแต่เกิดจนตาย เราพยายามแสวงหาสภาพการณ์ที่ทำให้เรามีความรู้สึกเป็นสุขและหลีกเลี่ยงสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเศร้าหรือหวาดกลัวแม้บางอารมณ์จะเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแต่เราก็อยู่อย่างไร้อารมณ์ไม่ได้ ดังนั้นอารมณ์จึงมีความสำคัญกับชีวิตจิตใจเช่นเดียวกับที่อาหารมีความสำคัญต่อร่างกาย สุขภาพจิตของคนเราจะดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับการปรุงแต่งของอารมณ์ต่าง ๆ การศึกษาทางการแพทย์พบว่า การที่คนเราเมื่อมีความโกรธหรือความเครียดเกิดขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านอารมณ์ก่อให้เกิดความรู้สึกขุ่นใจและไม่สบายใจและอาจส่งผลต่ออวัยวะภายในผ่านการเปลี่ยนแปลงของหัวใจความดันและระบบฮอร์โมนส์อื่น ๆ ยิ่งความกดดันเกิดขึ้นบ่อยเท่าใดก็ยิ่งส่งผลกระทบถาวรต่อระบบการทำงานของหัวใจประสาท และระบบภูมิคุ้มกัน ดังนั้นความโกรธที่เกิดขึ้นในเชิงลบจะส่งผลเสียทั้งต่อสุขภาพจิต และยังส่งผลเสียไปยังระบบต่าง ๆ ของร่างกายอีกด้วย[๒]

---

[๑] หรรษา แก้วพูลปกรณ์, “ผลของการฝึกควบคุมความโกรธและทักษะทางสังคมที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักศึกษาอาชีวศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

[๒] สมภพ เรืองตระกูล, **ความเครียดและอาการทางจิตเวช**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑-๑๒.

07. (. 99-116).indd 102 28/11/2568 22:45:28

ในพระพุทธศาสนาหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการจัดการความโกรธมีปรากฏอยู่มากมายหลายแห่ง ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสสอนเกี่ยวกับการกำจัดหรือการละวางความโกรธเพื่อมิให้ความโกรธมีอำนาจเหนือจิตใจของมนุษย์ ดังข้อความตอนหนึ่งที่ปรากฏในมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ที่พระพุทธองค์ตรัสเตือนเหล่าพระสาวกว่า ภิกษุทั้งหลาย หากพวกโจรผู้ประพฤติต่ำทรามจะพึงใช้เลื่อยที่มีที่ใจ ๒ ข้างเลื่อยอวัยวะน้อยใหญ่ ผู้มีใจคิดร้ายแม้ในพวกโจรนั้นก็ไม่ชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไว้ไม่ได้ ภิกษุทั้งหลาย หากพวกโจรผู้ประพฤติต่ำทราม จะพึงใช้เลื่อยที่มีที่จับ ๒ ข้างเลื่อยอวัยวะน้อยใหญ่ ผู้มีใจคิดร้ายแม้ในพวกโจรนั้น ก็ไม่ชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไม่ได้นั้น แม้ในข้อนั้นเธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘จิตของเราจักไม่แปรผัน เราจักไม่เปล่งวาจาชั่วหยาบ และจักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิต ไม่มีโทสะ เราจักแผ่เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้นอยู่ และจักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิตไม่มีโทสจริต เราจักแผ่เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้น[๓] ในส่วนลักษณะหรือพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักจริตพระพุทธศาสนาได้แบ่งพฤติกรรมมนุษย์ (จริต) เป็น ๖ ประเภท ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ พระสารีบุตรได้กล่าวยกย่องพุทธคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าพระองค์ทรงมีพระจักษุแจ่มแจ้งด้วย “พุทธจักขุ” นั้นว่า “พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าบุคคลทั้งหลายมีจริยา ๖ คือ (๑) บุคคลนี้มีราคจริต (๒) บุคคลนี้มีโทสจริต (๓) บุคคลนี้มีโมหจริต (๔) บุคคลนี้มีวิตกจริต (๕) บุคคลนี้มีสัทธาจริต (๖) บุคคลนี้มีญาณจริต”[๔] ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าพระผู้มีพระภาคย่อมตรัสอสุภกถาแก่บุคคลราคจริต ตรัสการเจริญเมตตาแก่บุคคลโทสจริต ย่อมทรงแนะนำบุคคลโมหจริตให้ดำรงอยู่ในการเล่าเรียน การไต่ถาม การฟังธรรมตามกาลการสนทนาธรรมตามกาล การอยู่ร่วมกับครู ย่อมตรัสอานาปานสติแก่บุคคลวิตกจริต ตรัสบอกนิมิตที่น่าเลื่อมใสความตรัสรู้ชอบของพระพุทธเจ้าความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรมการปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ และศีลของตนแก่บุคคลสัทธาจริต ย่อมตรัสนิมิตแห่งวิปัสสนามีอาการไม่เที่ยงมีอาการเป็นทุกข์มีอาการเป็นอนัตตาแก่บุคคลญาณจริต[๕]

รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมากยิ่งขึ้น การลดโทสจริต (ความโกรธ) ผ่านการเจริญเมตตาในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นกระบวนการฝึกฝนจิตใจให้เกิดความเมตตากรุณาความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและลดความโกรธหรือความอาฆาตพยาบาทที่เกิดขึ้นในใจ

---

[๓] ม.มู. (ไทย). ๑๒/๒๓๕/๒๔๔.

[๔] ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๖,๑๙๑/๔๓๐, ๕๔๕; ขุ.จู.(ไทย) ๓๐/๘๕/๓๐๔.

[๕] ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๖/๔๓๐; ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๘๕/๓๐๔.

กระบวนการนี้มักใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาโดยมีรูปแบบที่สามารถนำมาใช้ในกลุ่มนักเรียนได้ การเจริญเมตตาภาวนาเป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีเมตตาเริ่มต้นจากการนั่งสมาธิหรือทำจิตใจให้สงบแล้วอธิษฐานให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุขปราศจากทุกข์การภาวนานี้จะช่วยทำให้จิตใจผ่อนคลาย และลดความโกรธในใจลงได้การใช้วิธีเหล่านี้ในโรงเรียนจะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาความมีเมตตาลดความโกรธ และสร้างสังคมที่มีความสุขในชุมชนโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาวะโทสจริตในจิตใจและการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การลดโทสะและเพิ่มเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๒. เพื่อวิเคราะห์บทเรียนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการให้หลักเมตตาในการลดโทสจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ออกแบบในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Reseach) ที่มีขั้นตอนในการดำเนินงานเริ่มต้นจากการวิจัยเชิงปริมาณก่อนในลักษณะของการสำรวจด้วยแบบสอบถามที่เป็นการวัดและประเมินผลรอบแรก หลังจากนั้นจึงดำเนินการทดลองนวัตตกรรมที่เป็นกระบวนการฝึกอบรมในโครงการเมตตาธรรมนำสู่ความสุขจำนวน ๕ วัน ตามแบบแผนกิจกรรมที่กำหนดไว้แล้วทำการสังเกตวัดพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่มีแบบฟอร์มและแบบสังเกตผสมผสานกัน หลังจากนั้นจึงจะทำการสำรวจครั้งสุดท้ายที่เป็นรอบประเมินผลโดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนดำเนินกิจกรรมกับหลังดำเนินกิจกรรมว่าแตกต่างกันตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ว่า “นวัตตกรรมกระบวนการฝึกอบรมจะส่งผลต่อการลดโทสะเพิ่มเมตตา” ที่เป็นการเปรียบเทียบผลต่างของคะแนนค่าเฉลี่ยในลักษณะการวัดผลสัมฤทธิ์ของนวัตตกรรมที่ได้พัฒนาขึ้นที่เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่านวัตตกรรมที่เป็นกระบวนการฝึกอบรมฯ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในจิตใจและพฤติกรรมของเยาวชนได้จริงจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพทั้งในแบบการจัดสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Disscussion) และการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก (In-depth Interview) มาอธิบายขยายความเพื่อบรรยายให้เห็นรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงตามแบบแผนของตัวเลขที่เพิ่มขึ้นในรอบหลังการดำเนินงาน นั่นคือจะเริ่มต้นในลักษณะใช้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นตัวตั้งแล้วเสริมสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนั้นในขั้นตอนนี้จึงเป็นการออกแบบในลักษณะการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ที่เป็นการศึกษาต่อเนื่องเป็นระยะ

07. (. 99-116).indd 104 28/11/2568 22:45:28

(Exploratory Sequential Design) โดยมุ่งศึกษาผลของการใช้ชุดกิจกรรม/โปรแกรม “เมตตาธรรมนำสู่ความสุข” ที่มีเป้าหมายเพื่อลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีวีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. พื้นที่ในการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยในลักษณะการสร้างรูปแบบเพื่อลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาโดยมีการจัดทำโครงการเมตตาธรรมนำสู่ความสุขในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๒ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๒. กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมโครงการเมตตาธรรมนำสู่ความสุขในเขตจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน ๕๗ คน (หมายเหตุ : ในการวิจัยครั้งนี้มีนักเรียนที่กรอกแบบสอบถามและการให้ข้อมูลจำนวน ๔๖ คน)

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ (๑) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมจำนวน ๕๗ คน ซึ่งเหมาะสมและมีศักยภาพในการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจเพื่อลดโทสจริต ด้วยการเจริญเมตตา (๒) ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลสำหรับการการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจเพื่อลดโทสจริต ด้วยการเจริญเมตตา (๓) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้การส่งเสริมการเรียนรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคล สังคม และและหน่วยงานอื่นๆ ต่อไป

๓. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือการวิจัย เนื่องจากว่าในกระบวนการศึกษาจะมีทั้งการรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามและใช้การวิจัยในเชิงคุณภาพมาสนับสนุนให้ทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ความเห็น ทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนั้น จึงมีรายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องมือและการสร้างเครื่องมือดังนี้

๓.๑ แบบสอบถามเพื่อวัดข้อมูลด้านสุขภาพจิต ประเมินความฉลาดทางอารมณ์

แบบสอบถามในครั้งนี้แบ่งออกเป็นทั้งหมด ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) แบบสอบถาม มุ่งเน้นการสัมภาษณ์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายผู้ปฏิบัติธรรม มีเนื้อหาสำคัญใน ๓ ประเด็น คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ารับการอบรม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลด้านประสบการณ์การเจริญเมตตา

ตอนที่ ๓ ข้อมูลด้านสุขภาพจิต ประเมินความฉลาดทางอารมณ์ Emotional Quotient :EQ ก่อนเข้าฝึกอบรมโครงการเจริญเมตตา เพื่อ ลด ละโทสจริต ด้านสุขภาวะด้านกาย ด้านสุขภาวะด้านจิตใจ ด้านสุขภาวะด้านสังคม และสุขภาวะด้านปัญญา

ตอนที่ ๔ การลดโทสจริตและเพิ่มเมตตา มีเนื้อหาในการประเมิน ๗ ประเด็น ได้แก่ (๑) การยิ้มสร้างบรรยากาศต่อคนรอบข้างเสมอ (๒) การพูดกับผู้อื่นด้วยความสุภาพและไพเราะ (๓) การให้ทานและการแบ่งปันสิ่งของ (๔) การฝึกตัดความกังวลรักษาอารมณ์สบาย ๆ ให้ได้เสมอ ๆ (๕) การฝึกคิดบวกและนึกถึงภาพความดี เช่น ตักบาตร ปล่อยปลา (๖) การสวดมนต์ทำสมาธิอยู่เป็นประจำ (๗) แผ่เมตตาต่อคนรอบข้างและสรรพสัตว์อยู่เป็นประจำโดยมีระดับการวัดแบบมาตรวัด ๕ คะแนน คือ ๕ =`มากที่สุด ๔ = มาก ๓ = ปานกลาง ๒ = น้อย และ ๑ = น้อยที่สุด

๒) การรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยในเชิงคุณภาพ จากแบบสังเกต ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษาโดยใช้เครื่องมือคือ แบบสังเกตที่ไม่มีโครงสร้างที่ใช้ประกอบการสังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มแบบเจาะจงและการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึกที่มีเนื้อหาครอบคลุมในด้านสาเหตุของความโกรธ วิธีแก้ปัญหาความโกรธการยิ้มแย้มแจ่มใสสร้างบรรยากาศรอบข้าง การพูดจาด้วยความไพเราะรู้จักแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่น การรู้จักตัดความกังวลฯลฯ

๔. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ในลำดับต่อไปนี้จะขออธิบายอย่างละเอียดถึงขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยที่แบ่งออกเป็นระยะต่างๆ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การศึกษาเชิงเอกสารและการประสานงานกับพื้นที่วิจัย

๑) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี การเจริญเมตตาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้หลักการและทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับหลักการเจริญเมตตา และแนวคิดเกี่ยวกับโทสจริตเพื่อนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตา เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารทุติยภูมิได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัย และบทความทางวิชาการ เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการเกี่ยวกับหลักเมตตาและวิธีการเจริญเมตตาในพระไตรปิฎก

๒) ทำหนังสือขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียนเพื่อจัดโครงการปฏิบัติธรรม ทำการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา ลักษณะครัวเรือน โรคประจำตัว ฯลฯ ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยก่อนดำเนินการอบรมฯ พร้อมกับดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนและพี่เลี้ยงผู้คอยให้คำแนะนำแนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติธรรมตามหลักการที่กำหนดไว้ เช่น การประเคนภัตตาหาร การนั่งสมาธิ การเดินอย่างมีสติ

ระยะที่ ๒ กิจกรรมก่อนการดำเนินการ

๑) หลังจากที่รวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลรอบแรกเสร็จแล้วจะจัดให้มีพี่เลี้ยงเพื่อคอยดูแลและช่วยเหลือผู้ฝึกอบรมให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้สะดวกและมีความสุข อนึ่งจำนวนพี่เลี้ยงในแต่ละกิจกรรมและในแต่ละวันอาจไม่เท่ากัน ทั้งนี้เพราะพี่เลี้ยงบางคนไม่สามารถบริหารเวลาได้วิธีแก้ปัญหาคือจัดให้

07. (. 99-116).indd 106 28/11/2568 22:45:28

พี่เลี้ยง ๑ คน สังเกตุและให้คำแนะนำกับนักเรียนผู้ฝึกปฏิบัติธรรมหลายคนโดยพิจารณาว่ากิจกรรมขั้นต้นนักเรียนจะสามารถฝึกปฏิบัติแบบค่อยเป็นค่อยไปได้ มิได้เคร่งครัดจะเปิดโอกาสให้ยืดหยุ่นได้สำหรับกิจกรรมรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักเจริญเมตตาเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจเพื่อลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนในครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน๒๕๖๖ ถึงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ จำนวนวันเข้าปฏิบัติธรรม รวม ๕ วัน อย่างไรก็ตามในระหว่างการฝึกอบรมฯจะใช้การสังเกตที่มีแบบฟอร์มประเมินการเดินอย่างมีสติการนั่งสมาธิอย่างถูกต้อง และการประเคนภัตตาหารที่สำคัญก่อนที่จะเริ่มดำเนินการฝึกอบรมจะทำการศึกษาสภาวะโทสจริตในจิตใจก่อนที่มีขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๑ ทำการรวบรวมข้อมูลระดับโทสจริตของนักเรียนทุกคนที่จะเข้าร่วมในเชิงปฏิบัติการตามหลักทางพระพุทธศาสนาด้วยแบบสอบถาม (Pre–test/Formative Evalulation) จำนวนทั้งสิ้น ๔๖ คน จากนักเรียนทั้งหมด ๕๗ คน ประเด็นที่รวบรวมในรอบแรกประกอบด้วยเนื้อหา ๗ ด้านประกอบด้วย (๑) การยิ้มสร้างบรรยากาศต่อคนรอบข้างเสมอ (๒) การพูดกับผู้อื่นด้วยความสุภาพและไพเราะ (๓) การให้ทานและการแบ่งปันสิ่งของ (๔) การฝึกตัดความกังวลรักษาอารมณ์สบาย ๆ ให้ได้เสมอ ๆ (๕) การฝึกคิดบวกและนึกถึงภาพความดี เช่น ตักบาตร ปล่อยปลา (๖) การสวดมนต์ทำสมาธิอยู่เป็นประจำ และ (๗) แผ่เมตตาต่อคนรอบข้างและสรรพสัตว์อยู่เป็นประจำพร้อมกับจะทำการจัดสนทนากลุ่มแบบเจาะจงกับนักเรียนกลุ่มนี้อีก ๓ กลุ่ม กลุ่มละ ๑๐ คน แต่ละกลุ่มจะมีทั้ง เพศหญิงเพศชายรวมกัน และจะทำการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึกสัมภาษณ์นักเรียนที่เหลืออีก ๑๐ คน เพื่อนำข้อมูลมายืนยันกันโดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่เป็นตัวต้นเหตุ (Agents) ประเด็นสำคัญที่จะสนทนากลุ่มและเจาะลึกประกอบด้วยสาเหตุของความโกรธวิธีการลดโทสจริตจะเห็นได้ว่าการออกแบบวิธีการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยแบบผสมหรือการผสานวิธี (Mixed method) ในลักษณะการศึกษาต่อเนื่องเป็นระยะ (Exploratory Sequential Design) ที่เริ่มต้นด้วยการพิจารณาถึงระดับโทสจริตหลังจากนั้นขยายความเกี่ยวกับประเด็นและเนื้อหาอันเป็นต้นเหตุมาเสริมสนับสนุนให้เข้าใจอย่างละเอียดมากยิ่งขึ้น

๑.๒ การวิเคราะห์ระดับโทสจริต และตัวต้นเหตุ (Agents) จะใช้สถิติเชิงพรรณา เช่น ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานพร้อมกับจะทำการวิเคราะห์ตามแก่นสาระ(Thematic Analysis) สำหรับข้อมูลที่มาจากเรื่องเล่าที่ได้จากการสนทนากลุ่มแบบเจาะจงและการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึกหลังจากนั้นทำการบรรยายเสริมซึ่งกันและกัน

ระยะที่ ๓ การจัดกิจกรรม/โปรแกรม

ในขั้นตอนนี้เริ่มต้นด้วยการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานรอบแรก โดยนำชุดกิจกรรม/โปรแกรมที่มีรูปแบบเชิงปฏิบัติการมีเป้าหมายเพื่อศึกษาสภาวะโทสจริตในจิตใจของกลุ่มผู้เข้าปฏิบัติธรรมโดยใช้ชื่อโครงการว่า

07. (. 99-116).indd 107 28/11/2568 22:45:28

“เมตตาธรรมนำสู่ความสุข” มีอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๕๗ คน พร้อมกับจะทำการจัดสนทนากลุ่มแบบเจาะจงกับนักเรียนกลุ่มนี้อีก ๓ กลุ่ม กลุ่มละ ๑๐ คน แต่ละกลุ่มจะมีทั้ง เพศหญิง เพศชาย รวมกัน นอกจากนี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก สัมภาษณ์นักเรียนที่เหลืออีก ๑๐ คน เพื่อนำข้อมูลมายืนยันกันโดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆที่เป็นตัวต้นเหตุ (Agents) ประเด็นสำคัญที่จะสนทนากลุ่มและเจาะลึกประกอบด้วยการลดโทสและเพิ่มเมตตา การออกแบบวิธีการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ในลักษณะการศึกษาต่อเนื่องเป็นระยะ (Exploratory Sequential Design) ที่เริ่มต้นด้วยการพิจารณาถึงระดับโทสจริตหลังจากนั้นขยายความเกี่ยวกับประเด็นและเนื้อหาอันเป็นต้นเหตุมาเสริมสนับสนุนให้เข้าใจอย่างละเอียดมากขึ้น ในขั้นตอนการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การลดโทสจริตและเพิ่มเมตตา มีการดำเนินกิจกรรมจำนวน ๕ วัน วันละ ๑๒ ชั่วโมง โดยจะมีเวลาพักระหว่างเวลา๐๖.๑๕-๐๗.๑๕ น. เวลา ๑๒.๑๕-๑๓.๐๐ น. และเวลา ๑๖.๓๐-๑๘.๐๐ น. และจะมีพักเบรคในแต่ละช่วง ช่วงละ ๑๕ นาที ในแต่ละวันจะมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ สวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา ประเคนภัตตาหารพระ รับประทานอาหาร ปฏิบัติธรรมภาคสายและภาคบ่าย ฟังธรรม นันทนาการ ปล่อยปลา ตักบาตรทำความสะอาด รายละเอียดในการดำเนินงานแต่ละวันและตัวชี้วัดตามกิจกรรมต่าง ๆ

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากว่าการวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาที่มีเป้าหมายแสดงให้ทราบว่า นวัตกรรมดำเนินงานที่พัฒนาขึ้นจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านลดโทสจริตและเพิ่มเมตตามีการใช้ทั้งการวิจัยในเชิงปริมาณและการวิจัยในเชิงคุณภาพแบบการศึกษาต่อเนื่องเป็นระยะ ดังนั้น จึงขออธิบายถึงแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ ด้วยการใช้สถิติในเชิงพรรณาในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ค่าความถี่ร้อยละค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับการแสดงให้เห็นถึงลักษณะการกระจายของข้อมูล และการใช้สถิติสำหรับทดสอบสมมุติฐานทางสถิติเพื่อแสดงให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากนวัตกรรมที่เป็นกิจกรรมดำเนินงานฯ จะทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนระหว่างรอบแรกและรอบหลังการดำเนินงานด้วย Pair T-test

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษามีขั้นตอนดังนี้

๑. ทำการอ่านข้อมูลอย่างละเอียดทุกด้านและเนื้อหา

๒. ทำการจัดหมวดตามประเด็นสำคัญที่กำหนดไว้ตามแนวคำถาม

๓. ทำการจัดหมู่เนื้อหาประเด็นตามหัวข้อรองที่แยกจากหมวดในข้อที่ ๒ ข้างต้น

๔. ทำการอ่านและตีความหมายตามเนื้อหาทั้งตามหมวดและตามหมู่ที่จัดไว้

๕. เลือกคำพูดสำคัญ (Quatation) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาในข้อที่ ๔ แล้วตีความหมาย

07. (. 99-116).indd 108 28/11/2568 22:45:29

๖. เขียนเนื้อหาผลที่ได้จากการตีความหมาย (Constructivism) ดังกล่าวในลักษณะการบรรยายแบบตรงไปตรงมาตามลักษณะข้อมูลที่ปรากฏจากคำพูดที่เลือกไว้ (Linear Interpretation)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่มีบทสรุปตามเนื้อหาต่อไปนี้

๑. สภาวะโทสจริตในจิตใจและการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การลดโทสะและเพิ่มเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า

๑) สาเหตุและที่มาอารมณ์โกรธมิติทางพุทธ สาเหตุของอารมณ์โกรธ (โทสจริต) ตามหลักพุทธศาสนาในมิติของ “อาฆาตวัตถุ ๑๐” อารมณ์โกรธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มักเกิดจากการถูกกระทบกระเทือนทาง กาย วาจา หรือจิตใจ โดยเฉพาะคำพูดประชดประชัน เสียดสี หรือการตำหนิที่ไม่เหมาะสมจากบุคคลที่มีอำนาจหรือใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ญาติ ครู หรือเพื่อน ซึ่งมักเกิดในบริบทความสัมพันธ์แนวดิ่งเชิงอำนาจ โดยเฉพาะกับผู้หญิงที่มีความรู้สึกไวต่อคำพูด อาฆาตวัตถุ ๑๐ คือ แหล่งที่มาของความโกรธที่เกิดจากการกระทบต่อ ตัวตนหรือสิ่งที่ตนรักและให้คุณค่า เช่น การถูกกล่าวหาให้เสียหายการดูหมิ่นศักดิ์ศรี การกลั่นแกล้ง ละเมิดสิทธิ การพูดไม่ไพเราะไม่ให้กำลังใจ การทำร้ายจิตใจคนที่รัก สรุปโดยรวมต้นเหตุของโทสจริตคือ ความยึดมั่นในตัวตนและสิ่งที่ตนรัก เมื่อถูกกระทบจากคนอื่นด้วยวาจา กาย หรือเจตนาก็จะก่อให้เกิดอารมณ์โกรธตามหลัก “อาฆาตวัตถุ ๑๐” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งควรตระหนักและฝึกละวางเพื่อลดโทสจริตลง

๒) ลักษณะของความโกรธของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่แสดงออกตามมิติทางพุทธ ความโกรธของนักเรียนมัธยมฯ มีทั้งการแสดงออกทันที (เช่น หน้าบึ้ง เงียบ พูดกระแทก) และการเก็บซ่อนไว้ภายใน (เช่น ร้องไห้ พยาบาท ไม่พูด ไม่กินข้าว) โดยมีต้นเหตุมาจากคนใกล้ชิดเช่น พ่อแม่ ญาติ เพื่อน มิติทางพุทธที่สะท้อนรูปแบบโทสจริต ได้แก่ อุปนาหาน (ผูกโกรธ : ฝังใจไม่หาย) มักขะ (ลบหลู่ : ประชด เงียบ) ปลาสะ (ยกตน : เดินหนี ไม่พอใจ) มัจฉริยะ (ตระหนี่) โกรธจากการถูกเอาเปรียบ การตอบสนองขึ้นอยู่กับระดับอำนาจของผู้เกี่ยวข้อง เช่น โกรธก้าวร้าวกับเพื่อน แต่ร้องไห้เมื่อถูกผู้ใหญ่ตำหนิ วิธีระงับอารมณ์ ได้แก่ ข่มใจ เดินหนี เล่นเกม ออกกำลังกาย เขียนบันทึก คิดบวกทำหน้านิ่ง ฯลฯ สะท้อนการใช้ สติ และ ปัญญา ในการควบคุมอารมณ์

๓) บุคคลที่ทำให้โกรธและความคงอยู่ของความโกรธมิติทางพุทธศาสนา ในพุทธศาสนาความโกรธเปรียบเหมือนอสรพิษ (งูพิษ) เพราะเป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตตนเองและผู้อื่นได้เหมือนงูพิษที่กัดและปล่อยพิษร้ายออกมา การเปรียบเทียบนี้ยังสามารถแบ่ง ตามระดับของพิษที่แล่นและพิษร้ายแรง แบ่งตามลักษณะการเกิดและการคงอยู่เป็น ๔ แบบ คือ (๑) โกรธบ่อย แต่หายเร็ว (๒) โกรธไม่บ่อย แต่ฝังใจนาน

(๓) โกรธบ่อย และฝังใจนาน (๔) โกรธไม่บ่อย และหายเร็ว ส่วนผู้ก่อให้เกิดความโกรธ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม (๑) มีอำนาจสูงกว่า เช่น พ่อแม่ ครู – ทำให้โกรธจากการวิจารณ์หรือดูหมิ่น (๒) ผู้มีอำนาจเท่ากัน เช่น เพื่อน – ทำให้โกรธจากการทะเลาะหรือให้ร้าย (๓) ผู้มีอำนาจต่ำกว่า เช่น น้อง – โกรธน้อยกว่า มักเกิดจากการไม่เคารพหรือก้าวร้าว คำพูด (วจีกรรม) เป็นสาเหตุของความโกรธที่ฝังใจได้นานที่สุด เพราะกระทบจิตใจโดยตรง มากกว่าการกระทำทางกายหรือความคิด

๒. ผลการวิเคราะห์บทเรียนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการให้หลักเมตตาในการลดโทสะ

๑) นักเรียนกับการรู้จักการแผ่เมตตา ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนเพศหญิงรู้จักการแผ่เมตตามากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดย ๗๖.๙ % ของนักเรียนหญิง (๒๐ คน) รู้จักการแผ่เมตตา เพียง ๔๐ % ของนักเรียนชาย (๘ คน) รู้จักการแผ่เมตตา ๖๐ % ของนักเรียนชาย (๑๒ คน) ไม่รู้จักการฝึกเมตตา การวิเคราะห์ทางสถิติยืนยันว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการรู้จักเจริญเมตตา (Chi-Square = ๖.๔๗๐, Sig = ๐.๐๑; Cramer's V = ๐.๓๗๕) โดยเพศหญิงมีแนวโน้มเข้าใจและฝึกฝนเมตตาได้ดีกว่า ซึ่งมีผลต่อการลดอารมณ์โกรธ (โทส) สรุป เพศหญิงมีแนวโน้มรู้จักและฝึกแผ่เมตตามากกว่าเพศชาย และการแผ่เมตตาเกี่ยวข้องโดยตรงกับการลดโทสจริตตามแนวทางพุทธศาสนา

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการเคยเจริญเมตตา ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเพศหญิงและเพศชายในการเคยเจริญเมตตา (Chi-Square = ๒.๑๑๕, Sig = .๑๔๖) ซึ่งหมายความว่า ทั้งสองเพศมีประสบการณ์การเจริญเมตตาใกล้เคียงกัน ถึงแม้นักเรียนชายจะมีจำนวนที่ไม่เคยฝึกเมตตามากกว่าหญิงเล็กน้อย อย่างไรก็ตามเนื่องจากขนาดกลุ่มตัวอย่างมีเพียง ๕๗ คน จึงแนะนำให้เพิ่มจำนวนตัวอย่างในการวิจัยครั้งต่อไป

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการเคยเจริญเมตตา : ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างนักเรียนเพศหญิงและเพศชายในเรื่องการเคยเจริญเมตตา (Chi-Square = ๒.๑๑๕, Sig = .๑๔๖) ซึ่งแสดงว่า ทั้งสองเพศมีประสบการณ์เจริญเมตตาใกล้เคียงกันแม้นักเรียนชายจะมีจำนวนที่ไม่เคยฝึกเมตตามากกว่าหญิง แต่ก็ไม่ถึงระดับที่แสดงความแตกต่างอย่างชัดเจนทางสถิติทั้งนี้ความแตกต่างทางพฤติกรรมในกิจกรรมอื่นๆ เช่น กีฬา หรือศิลปะ ไม่สะท้อนถึงความแตกต่างในการเจริญเมตตา ควรเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งต่อไปให้มากกว่า ๑๐๐ คน เพื่อให้ผลการศึกษาแม่นยำและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างการรู้จักเจริญเมตตากับการเคยแผ่เมตตา : ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่รู้จักการเจริญเมตตาส่วนใหญ่มีประสบการณ์การแผ่เมตตา โดย นักเรียนที่รู้จักการเจริญเมตตา ๒๘ คน มีถึง ๙๒.๙ % (๒๖ คน) ที่เคยแผ่เมตตา ขณะเดียวกัน นักเรียนที่ ไม่รู้จักการเจริญเมตตา ๑๖ คน กลับมี ๘๗.๕ % (๑๔ คน) ที่เคยแผ่เมตตาเช่นกัน สิ่งนี้สะท้อนว่า นักเรียนบางคนมีพฤติกรรมแผ่เมตตา

07. (. 99-116).indd 110 28/11/2568 22:45:29

โดยไม่เข้าใจคำว่า “เจริญเมตตา” อย่างแท้จริง ซึ่งอาจเกิดจากความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่าง “การเจริญเมตตา” กับ “การแผ่เมตตา”

๓. นำเสนอรูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางด้านความฉลาดทางอารมณ์ก่อนและหลังการปฏิบัติธรรมของนักเรียน

๑) สรุปผลการฝึกปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาเพื่อลดโทสจริตเพิ่มเมตตา โครงการเมตตาธรรมนำสู่ความสุขส่งเสริมกิจกรรมเพื่อลดโทสจริตและเพิ่มเมตตาโดยเน้นการปฏิบัติ ๗ ด้านหลัก และทำการวัดผลก่อนและหลังการฝึกปฏิบัติด้วยวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลสรุปได้ดังนี้ (๑) การยิ้มเพื่อสร้างบรรยากาศต่อคนรอบข้างเสมอ (๒) การพูดกับผู้อื่นด้วยความสุภาพไพเราะ (๓) การให้ทาน การแบ่งปันสิ่งของ (๔) การฝึกตัดความกังวลรักษาอารมณ์สบาย ๆ ให้ได้เสมอ ๆ (๕) การฝึกคิดบวกนึกถึงภาพความดี เช่น ตักบาตร ปล่อยปลา (๖) การสวดมนต์ทำสมาธิอยู่เป็นประจำ และ ๗) การแผ่เมตตาต่อคนรอบข้างและสรรพสัตว์อยู่เป็นประจำที่มีการวัดข้อมูลทั้งก่อนและหลังโครงการฯ ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อย

๒) สรุปผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนจากการฝึกปฏิบัติ ๒ รอบ จากการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ พบผลดังนี้ (๑) กิจกรรมการยิ้มเพื่อสร้างบรรยากาศต่อคนรอบข้าง คะแนนเพิ่มขึ้นเพียง ๐.๐๓๔ คะแนน มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เหตุผลเป็นพฤติกรรมใหม่ที่นักเรียนยังไม่เคยชิน (๒) การพูดกับผู้อื่นด้วยความสุภาพไพเราะ คะแนนลดลงเล็กน้อย -๐.๑๐๙ คะแนน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอยู่ในช่วงการปรับตัว เหตุผลนักเรียนไม่คุ้นเคยกับการฝึกพูดสุภาพมาก่อน

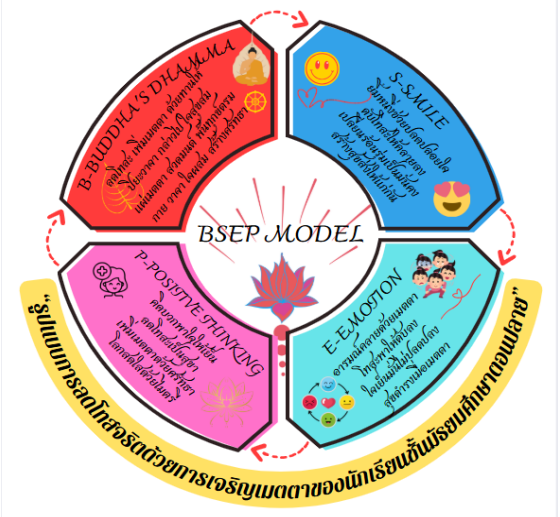
สรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้

๑) สาเหตุที่เมตตาช่วยลดโทสจริตได้ เพราะเมตตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยลดโทสจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อจิตใจมีเมตตาเป็นพื้นฐาน ย่อมทำให้เกิดความสงบเยือกเย็น ลดความโกรธและความเกลียดชังลง จิตจึงมีเหตุผลมากขึ้น นอกจากนี้ เมตตายังช่วยเปลี่ยนมุมมองต่อผู้อื่น จากการมองเป็นศัตรูมาเป็นการมองด้วยความเข้าใจและเห็นใจ ซึ่งนำไปสู่การให้อภัย ไม่จมอยู่กับความอาฆาตพยาบาท เมตตายังช่วยลดความคิดร้ายและพฤติกรรมก้าวร้าว ทำให้ไม่คิดทำร้ายผู้อื่นทั้งทางคำพูดและการกระทำ สุดท้าย เมตตายังมีส่วนสำคัญในการสร้างสังคมที่สงบสุข เพราะช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกัน ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าเมตตาเป็นพลังด้านบวกที่ช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้ห่างไกลจากโทสะได้อย่างแท้จริง

07. (. 99-116).indd 111 28/11/2568 22:45:29

๒) แนวทางการฝึกเมตตาเพื่อลดโทสจริต ด้วยการฝึกเมตตาเป็นวิธีสำคัญในการลดโทสจริต โดยเริ่มจากการเมตตาภาวนา เช่น การกล่าวคำอธิษฐานให้ตนเองและผู้อื่นเป็นสุข ซึ่งช่วยปรับทิศทางจิตใจให้อ่อนโยนและสงบลง ต่อมา คือการฝึกมองผู้อื่นด้วยความเห็นใจ โดยตั้งคำถามแทนการตัดสิน เช่น “เขาอาจมีเหตุผลบางอย่างที่ทำให้เขาทำเช่นนี้” ซึ่งช่วยลดความโกรธและเพิ่มความเข้าใจ อีกทั้ง การฝึกให้อภัย ก็มีบทบาทสำคัญ เพราะการให้อภัยคือการปลดปล่อยตนเองจากความรู้สึกด้านลบ ทำให้จิตใจเบาสบาย และท้ายที่สุด การทำความดีช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน ยิ่งเสริมสร้างเมตตาให้มั่นคง และช่วยลดความโกรธได้อย่างลึกซึ้ง การฝึกเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางที่ใช้สติและปัญญาในการเปลี่ยนแปลงจิตใจให้อ่อนโยนและสงบยิ่งขึ้น

รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นเครื่องมือสำคัญของการลดโทสจริตผ่านการเจริญเมตตาในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายคือการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจิตวิญญาณให้เต็มเปี่ยมไปด้วยความรักและการให้เกียรติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยลดความโกรธและเสริมสร้างเมตตาธรรม โดยรูปแบบ “BSEP” ด้วยการนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้า (Buddha’s Dhamma) มาประยุกต์ใช้ผ่านการฝึกฝนพฤติกรรมของนักเรียน ได้แก่ การใช้คำพูดที่สุภาพ อ่อนโยน การให้ทาน การรู้จักแบ่งปันสิ่งของ การสวดมนต์ทำสมาธิอยู่เป็นประจำ และการสร้างเสริมสุขภาพจิตให้เข้มแข็งตามหลักจิตวิทยา โดยการฝึกยิ้ม (Smile) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นมิตร การฝึกตัดความกังวลและรักษาอารมณ์สบาย (Emotion) และการฝึกคิดบวกเพื่อสร้างพลังด้านบวก (Positive Thinking) องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย “รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” สามารถแสดงเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

๑. รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" ผลการศึกษาพบว่า ความโกรธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถอธิบายได้ผ่านหลัก "อาฆาตวัตถุ ๑๐" ซึ่งมีรากเหง้ามาจาก ความรัก ความผูกพัน การยึดติดในตัวตน สิ่งของ และบุคคลอันเป็นที่รัก โดยมักเกิดขึ้นเมื่อรู้สึกว่าถูกละเมิดสิทธิ หรือไม่ได้รับสิ่งที่คาดหวัง ตัวอย่างเช่น การโกรธเมื่อเพื่อนยืมของแล้วไม่คืน หรือการถูกพูดถึงปมด้อย ล้วนเป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อความรู้สึกสูญเสีย หรือถูกคุกคามในสิ่งที่ตนให้คุณค่า นอกจากนี้นักเรียนจำนวนไม่น้อยเติบโตในครอบครัวที่ขาดความรัก ความอบอุ่น หรือขาดแคลนทรัพย์สิน จึงมีแนวโน้มหวงแหนสิ่งของและบุคคลที่รักอย่างมาก และรู้สึกโกรธเมื่อสิ่งเหล่านั้นถูกคุกคาม การถูกตำหนิบุคคลที่ตนรัก หรือพูดถึงปมด้อย ก็อาจทำให้รู้สึกน้อยใจอาฆาต และโกรธลึกภายใน การลดโทสจริต ในกลุ่มนักเรียนสามารถทำได้ด้วยการปลูกฝังเมตตาโดยเริ่มจากคนใกล้ตัว เช่น ครอบครัว ครู เพื่อน และคนในสังคมรอบข้าง การฝึกระงับความโกรธ และมองผู้อื่นด้วยความเข้าใจจะช่วยให้เปลี่ยนความรู้สึกด้านลบเป็นความเมตตาส่งผลให้ความสัมพันธ์ดีขึ้น และช่วยลดความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สรุปได้ว่า ความโกรธของนักเรียนเกิดจากความยึดติดและความไม่สมบูรณ์ทางอารมณ์ หากได้รับการเข้าใจและได้รับการปลูกฝังเมตตาอย่างเหมาะสมจะสามารถลดโทสจริตเสริมสร้างจิตใจที่เข้มแข็ง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่าปฏิบัติทานคือการให้หรือแบ่งปันสิ่งของขั้นนี้เป็นวิธีการในขั้นลงมือทำเอาของของตนให้แก่คนที่เป็นปรปักษ์และรับของของปรปักษ์มาเพื่อตนหรืออย่างน้อยอาจให้ของของตนแก่เขาฝ่ายเดียวถ้าจะให้ดียิ่งขึ้นควรมีปิยวาจาคือถ้อยคำสุภาพไพเราะประกอบเสริมไปด้วยการให้หรือแบ่งปันกันนี้สามารถระงับเวรที่ผูกกันมายาวนานให้สงบลงได้ทำให้ศัตรูกลายเป็นมิตร เป็นเมตตากรุณาที่แสดงออกในการกระทำเมื่อความโกรธเลือนหายความรักใคร่ก็เข้ามาแทนความเป็นศัตรูกลับกลายเป็นมิตรทุกข์ที่เร้ารุมใจก็กลายเป็นความสดชื่นผ่องใสเบิกบานใจด้วยความสุข วิธีทั้ง ๑๐ ที่ว่ามาเป็นขั้น ๆ นี้ความจริงมิใช่จำเป็นต้องทำไปตามลำดับเรียงรายข้ออย่างนี้วิธีใดเหมาะได้ผลสำหรับตนก็พึงใช้วิธีนั้น วิธีการท่านก็ได้แนะนำไว้อย่างนี้แล้วเป็นเรื่องของผู้ต้องการแก้ปัญหาจะพึงนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อไป[๖]

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องของ เกษม กสิโอฬาร และพัชรี ตันติวิภาวิน ที่พบว่า พุทธธรรมพัฒนาจิตเพื่อระงับความโกรธ หลักคำสอนแนวชาวพุทธการพัฒนาจิตให้รู้ทันความโกรธ, ลดความโกรธ

---

[๖] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **ทำอย่างไรจะหายโกรธ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๒๓.

07. (. 99-116).indd 113 28/11/2568 22:45:31

และตัดความโกรธ และการนำไปปฏิบัติที่ได้ผลคือการพัฒนาจิตสำนึกด้วยหลักเมตตาธรรมซึ่งต้องใช้วิธีการฝึกพัฒนาความเมตตาในตนเองอย่างสม่ำเสมอจะสามารถสร้างและพัฒนาจิตใจอารมณ์ไม่ให้โกรธเป็นการป้องกันที่สาเหตุความโกรธการฝึกฝนอบรมหลักเมตตาธรรมอย่างสม่ำเสมอจะทำให้เมื่อใดที่เกิดความโกรธจะมีสติรู้ตัว,ระลึกได้ถึงโทษของความโกรธ, จะสามารถลดความโกรธ,และเป็นทั้งการระงับปัญหาก่อนที่จะเกิดขึ้นได้และระงับผลร้ายที่จะตามมา ดังนั้น มนุษย์ที่โกรธ โมโหง่ายควรได้รับความรู้ ความเข้าใจและการสร้างจิตสำนึกตนตามหลักเมตตาธรรมของพุทธศาสนาซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการจัดการเพื่อระงับความโกรธมีปรากฏอยู่มากมายหลายแห่งดังพระพุทธพจน์ ที่ตรัสสอนเกี่ยวกับการกำจัด หรือการละวางความโกรธเพื่อมิให้ความโกรธมีอำนาจเหนือจิตใจของมนุษย์ ความโกรธสามารถจำแนกได้เป็น ๒ อย่างคือความโกรธที่อยู่ในใจ และความโกรธที่แสดงออกทางพฤติกรรม การที่บุคคลจะแสดงออกทางด้านใดนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม การควบคุมความโกรธเป็นกระบวนการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นสำคัญเป็นการปรับพฤติกรรมทางกาย ทางวาจาให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้อย่างมีความสุขทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต หลักพุทธธรรมในทางพุทธศาสนาที่สำคัญและจำเป็น ได้แก่ หลักการเจริญสติขันติและเมตตา การพัฒนาจิตมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับทั้งในด้านจิตวิทยาและในทางพระพุทธศาสนา[๗]

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูกิตติพลาธร (กัด กิตติธโร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่าสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักการสงเคราะห์มนุษย์ให้อยู่รวมกันอย่างมีความสงบเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้สร้างความสามัคคีโดยผ่านการให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ และการแบ่งปัน ปิยวาจา การพูดด้วยน้ำใจ อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ตนและผู้อื่น สมานัตตตาความมีตนเสมอคือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลาย[๘] อีกทั้งผลการศึกษายังสอดคล้องกับ สก็อตต์ เวนเทรลลา ได้กล่าวว่าการคิดเชิงบวกเป็นประสิทธิภาพที่เรามีแต่เดิมในการสร้างสรรค์ผลลัพธ์ที่เราต้องการด้วยการคิดในแง่บวก การมีความเชื่อในความเป็นไปได้แม้ว่าข้อเท็จจริงดูเหมือนจะพยายามชี้ชัดไปในทางตรงกันข้ามเกี่ยวข้องกับการสร้างทางเลือกที่สร้างสรรค์การต่อสู้กับปัญหาอย่างไม่ลดละ[๙]

---

[๗] เกษม กสิโอฬาร และพัชรี ตันติวิภาวิน, “พุทธธรรมพัฒนาจิตเพื่อระงับความโกรธ”, **วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑-๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๒๔.

[๘] พระครูกิตติพลาธร (กัด กิตติธโร), “รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

[๙] สก็อตต์ เวนเทรลลา, **อานุภาพแห่งความคิดเชิงบวก**, แปลโดย วิทยา พลายมณี, (กรุงเทพมหานคร: เอ อาร์ .เนส, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

07. (. 99-116).indd 114 28/11/2568 22:45:31

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการลดโทสจริตด้วยการเจริญเมตตาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ควรเสนอแนะ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ โรงเรียนจะต้องกำหนดให้มีโครงการเมตตาธรรมนำสู่ความสุขด้วยการมีพระสงฆ์ หรือผู้เชี่ยวชาญมานำทำกิจกรรมต้นแบบต่างๆ เริ่มต้นด้วยการเดินอย่างมีสติ การถวายภัตตาหารพระ การนั่งสมาธิ แผ่เมตตา การตักบาตร การปล่อยปลา และสถานที่ควรไปคือวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมที่พร้อมทางด้านอุปกรณ์ห้องน้ำ ที่พัก อาหาร พระสงฆ์วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ

๑.๒ โครงการรักษาศีลปฏิบัติธรรที่ควรกระทำต้องให้นักศึกษาตัดสินใจเข้าร่วมโดยการสมัครใจ ไม่มีการบังโดยครูหรือผู้ปกครอง นอกจากนี้ในระหว่างฝึกปฏิบัติหากนักเรียนประสงค์ที่จะออกจากการฝึกก็สามารถออกได้ตามอัธยาศัยเมื่อใดก็ได้

๒. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

ในการศึกษาครั้งนี้อุปสรรคบางประการที่นำมาเป็นข้อเสนอแนะทางวิชาการ ดังนี้

๒.๑ การจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติธรรม “เมตตาธรรมนำสู่ความสุข” ให้มีการวางแผนจัดกิจกรรมในช่วงปิดภาคเรียนหรือช่วงฤดูร้อน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเข้าร่วมได้อย่างต่อเนื่อง และทำให้ผลการประเมินสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริงมากยิ่งขึ้น

๒.๒ ควรวางแผนล่วงหน้าในการกำหนดช่วงเวลาการปฏิบัติงานและการคัดเลือกพระอาจารย์ผู้ฝึกสอน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและประสิทธิภาพสูงสุดของกิจกรรม

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษาในการลดโทสจริตด้วยการใช้หลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

๓.๒ ควรศึกษาหารูปแบบในการพัฒนาและส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบในสังคมไทยให้มีคุณลักษณะทางจริยธรรม

๓.๓ ควรศึกษารูปแบบจำลองกระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งในการลดโทสจริตของนักเรียนต้นแบบในสังคมไทยแบบมีส่วนรวมในทศวรรษหน้า

07. (. 99-116).indd 115 28/11/2568 22:45:31

บรรณานุกรม

เกษม กสิโอฬาร และพัชรี ตันติวิภาวิน. “พุทธธรรมพัฒนาจิตเพื่อระงับความโกรธ”, **วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑-๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๒๔.

พระครูกิตติพลาธร (กัด กิตติธโร). “รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ๒๕๖๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ทำอย่างไรจะหายโกรธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

สมภพ เรืองตระกูล. **ความเครียดและอาการทางจิตเวช.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วกา, ๒๕๔๗.

สก็อตต์ เวนเทรลลา. **อานุภาพแห่งความคิดเชิงบวก**. แปลโดย วิทยา พลายมณี. กรุงเทพมหานคร: เอ อาร์.เนส, ๒๕๔๕.

หรรษา แก้วพูลปกรณ์. “ผลของการฝึกควบคุมความโกรธและทักษะทางสังคมที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักศึกษาอาชีวศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

07. (. 99-116).indd 116 28/11/2568 22:45:31

คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน: การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ

The Palm-leaf Manuscripts in Thosaphon Kantha of Phra That Chom Phrik Temple in Tha Wang Pha District and Pong Kham Temple in Phu Phiang District, Nan Province: Transliteration, Translation and Comparison

พระมหาสราวุธ ธมฺมวุฑฺโฒ (ดีปินตา)*
Phramaha Srawut Thammawuttho (Dipinta)
พระราชนันทวัชรบัณฑิต**
Phra Rajanandhawachrabandit
ชำนาญ เกิดช่อ***
Chamnarn Kerdchor
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ,ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan campus,Thailand
E-mail: srawuthdipinta@gmail.com ; E-mail: pirabngoen@gmail.com

Received: August 06, 2025
Revised: September 02, 2025
Accepted: September 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกอำเภอท่าวังผาและฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน (๒) เพื่อปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอ

* พระมหาสราวุธ ธมฺมวุฑฺโฒ (ดีปินตา) Phramaha Srawut Thammawuttho (Dipinta) นิสิตปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย Master's degree student in the Degree of Master of Arts (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan campus, Thailand

** พระราชนันทวัชรบัณฑิต,รศ.ดร. Phra Rajanandhawachrabandit, Assoc.Prof.Dr. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย the thesis adviser Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan campus, Thailand

*** ดร.ชำนาญ เกิดช่อ Dr.Chamnarn Kerdchor อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ the thesis adviser Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan campus

08. (. 117-125).indd 117 28/11/2568 22:47:51

ภูเพียง จังหวัดน่าน (๓) เพื่อเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกอำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคัมภีร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเนื้อหา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ด้านประวัติความเป็นมา คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี หน้าลาน ๔ กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๔๕ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๙ ใบ ๑๗ หน้าลาน คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ จารลงบนใบลานจารโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี หน้าลาน ๕ กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๔๗ เซนติเมตร มี ๑๐ ใบ ๑๙ หน้าลาน ด้านปริวรรตและแปล คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๗ หน้า ผู้วิจัยปริวรรตและแปลได้ ๑๗ หน้า คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๙ หน้า ผู้วิจัยปริวรรตและแปลได้ ๑๙ หน้า ดังที่ปรากฏในบทที่ ๓ ด้านการเปรียบเทียบ ผู้วิจัยเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับในประเด็น ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ ลายมือในการจารอักขระฉบับของวัดพระธาตุจอมพริกสวยและอ่านง่ายกว่าฉบับของวัดโป่งคำ คัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการเทศน์ (๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก ทั้งสองฉบับ มีบทอุเทสที่เหมือนกัน โดยกล่าวแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า (๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ หลักแห่งกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ หลักการไม่ประมาท (๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับมีรสวรรณคดี ๔ รส คือ คือ (๑) เสาวรจนี โดยการชมโฉมพระนางผุสดีว่าเป็นสตรีที่งดงาม (๒) นารีปราโมทย์ โดยพระเจ้าสญชัยแสดงความรักต่อพระนางผุสดี (๓) สัลลาปังคพิสัย โดยพระนางผุสดีแสดงความเห็นใจต่อบุตรธิดาและอาณาประชาราษฎร์ และ (๔) รสวรรณคดีด้านสันทัดโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำถ่ายทอดความคิดหรือคติธรรมอย่างชัดเจนและมีพลัง เช่น ตอนที่พระนางผุสดีมีพระประสงค์จะโปรดสัตว์ด้วยการสร้างโรงทาน (๕) คัมภีร์กับพระไตรปิฎกและอรรถกถา

คำสำคัญ: การปริวรรต; การเปรียบเทียบ; กัณฑ์ทศพร

Abstract

The objectives of this thesis were: (1) to study the history of The Palm-Leaf Manuscripts in Dasaporn Kantha of Phra That Chom Phrik Temple in Tha Wang Pha District and Pong Kham Temple in Phu Phiang District, Nan Province; (2) to transliterateand translate of The Palm-Leaf Manuscripts in Dasaporn Kantha of Phra That Chom Phrik Temple in Tha Wang Pha District and Pong Kham Temple in Phu Phiang District, Nan

08. (. 117-125).indd 118 28/11/2568 22:47:51

Province; and (3) to compare of The Palm-Leaf Manuscripts in Dasaporn Kanthaof Phra That Chom Phrik Temple in Tha Wang Pha District and Pong Kham Temple inPhu Phiang District, Nan Province: Transliteration, Translation and Comparison in NanProvince. This was a scriptural research, analyzing data by describing the content.

Theresults of the research study found that: This study examines two palm-leaf manuscripts of the *Khandha Thosaphon* text: the Wat Phra That Chom Phrik version, inscribed by Nan Techa in 1920 (B.E. 2463), now 105 years old, comprising 8 leaves and 20 pages; and the Wat Pong Kham version, inscribed by Phra Bunrat in 1903 (B.E. 2446), now 122 years old, comprising 12 leaves and 24 pages. The physical dimensions are as follows: the Wat Phra That Chom Phrik manuscript measures 4.5 cm wide, 45 cm long, and 1.5 cm thick, while the Wat Pong Kham manuscript is 5 cm wide and 47 cm long. In terms of transcription and translation, the researcher successfully transcribed and translated 17 pages of the Wat Phra That Chom Phrik manuscript and 19 pages of the Wat Pong Kham manuscript, as detailed in Chapter 3. The comparative analysis of the two manuscripts focuses on four aspects: (1) Form and use: The script in the Wat Phra That Chom Phrik manuscript is clearer and more aesthetically pleasing than that of Wat Pong Kham, though both are seldom used in preaching. (2) Structure and main content: Both manuscripts share similar introductory verses expressing reverence to the Buddha. (3) Doctrinal themes: They contain comparable moral teachings, notably the law of karma, the four Brahmavihāras, and the principle of heedfulness. (4) Aesthetic literary qualities: Both manuscripts exhibit four literary flavors (*rasas*): (1) *Sauvarjanee* (praise of beauty), seen in descriptions of Queen Phusati's grace; (2) *Nareepramod* (romantic delight), evident in King Sanjaya's affection for Queen Phusati; (3) *Sallapangabhisaya* (compassionate dialogue), shown by Queen Phusati's concern for her children and subjects; (4) *Santhatavohara* (effective rhetoric), employing powerful, clear expressions to convey moral ideas, such as when Queen Phusati desires to benefit beings by establishing a charity hall. (5) Lastly, the manuscripts demonstrate connections with the Tipitaka and its commentaries, reflecting core Buddhist teachings.

Keywords: Transliteration; Comparison; Thosaphon Kantha

08. (. 117-125).indd 119 28/11/2568 22:47:52

บทนำ

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อช่วงพุทธศตวรรษที่ ๓ หรือ ๒,๒๐๐ ปี ที่ผ่านมา โดยการนำของพระโสณมหาเถระและพระอุตรมหาเถระพร้อมคณะ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป หรือประเทศอินเดียในปัจจุบันเป็นผู้ส่งมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล ในขณะนั้นประเทศไทย รวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ ไม่น้อยกว่า ๖ ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรกวางหมอบ เป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้ โดยปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี การรับพระพุทธศาสนาเข้ามาในไทยนั้นเป็นการรับผ่านระบอบการปกครองโดยเชื่อมโยงกับสถานะของพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏชัดเจนผ่านการปกครองแบบพ่อปกครองลูกในยุคสุโขทัย รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ[๑] ยุคอาณาจักรล้านนา สถาปนาโดยพญามังราย นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๑๘๙๓ (รวมอาณาจักรหริภุญชัย ของพระนางจามเทวี เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๓) มีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ประกอบไปด้วยชนหลายชาติพันธุ์ แต่กลุ่มใหญ่ที่สุด เรียกตนเองว่า คนเมือง มีภาษาล้านนา หรือ ตั๋วเมือง เป็นภาษาสื่อสาร แม้จะมีภาษาถิ่นอื่นบ้าง เช่น ภาษาเขิน ภาษาลื้อ เป็นต้น ก็สามารถสื่อสารกันได้[๒] ชาวล้านนานับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีจารีต ข้อห้าม และข้อที่พึงปฏิบัติกำหนดเอาไว้ มีศาสนสถาน เช่น พระธาตุ วัด ในแต่ละชุมชน ยิ่งในตัวเมือง เช่น เชียงใหม่ จะมีวัดในเขตเมืองไม่น้อยกว่า ๔๐-๕๐ วัด มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีไมตรีต่อคนต่างถิ่นอย่างจริงใจ[๓] มีประเพณีที่งดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของพุทธศาสนา เช่น ประเพณีไหว้พระธาตุ ประเพณีปี๋ใหม่เมือง (สงกรานต์) ประเพณียี่เป็ง (บูชาประทีป ปล่อยโคม) ประเพณีตักบาตรพระอุปคุตในวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ (เป็งพุด) เป็นต้น ด้านวิถีสังคม ชาวล้านนามีความผูกพันกันทางสังคมสูง นับถือกันตามสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีอัธยาศัยอ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีไมตรีต่อคนต่างถิ่น

---

[๑] สมบูรณ์ วัฒนะ และคณะ, “พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตคนไทยในดินแดนสุวรรณภูมิ”, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔): ๙๕๒.

[๒] ธิดา สาระยา, **อารยธรรม-วัฒนธรรมในสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘๙.

[๓] พระพรหมราชปัญญา, **รัตนพิมพวงศ์**, แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิทูร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๒.

08. (. 117-125).indd 120 28/11/2568 22:47:52

อย่างจริงใจ[๔] ด้านคัมภีร์ทางศาสนามีเอกสารใบลานตามวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือกว่า ๕๐๐ วัด โดยพบว่ามหาเวสสันดรชาดก มีมากกว่าคัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ มีผู้แปลแต่ง คือการแปลวรรณกรรมจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาไทยและมีการแต่งเพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ เข้าไปให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้นด้วย เป็นสำนวนต่าง ๆ มากมาย[๕] โดยเรื่องมหาชาตินี้แต่ละสำนวนมีเนื้อหาสั้นยาวแตกต่างกัน ชาวล้านนารู้จักในชื่อมหาเวสสันดรชาดกหรือธรรมมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งนิยมแต่งสร้างถวายวัด[๖]

การแต่งเรื่องมหาเวสสันดรชาดกเน้นภาษาพื้นบ้านโดยผู้ประพันธ์ได้เรียบเรียงในลักษณะของความเรียงและร้อยกรองฟังแล้วเข้าใจง่ายอ่านง่าย[๗] การเทศน์มหาชาติที่นิยมเทศน์ในเดือนยี่เป็งหรือวันเพ็ญเดือน ๑๒ ของภาคเหนือ กัณฑ์ทศพร เป็นกัณฑ์แรกในเรื่องเวสสันดรเป็นประเพณีของสังคมล้านนาเพราะมีเนื้อหาสาระที่เน้นความเสียสละ กระทบความรู้สึกของผู้ฟังจะเห็นได้ว่าคติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาโดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์คือพระเวสสันดร ความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เนื้อหาของพระธรรมเทศนาที่นำมาเทศนั้นมักใช้เรื่องของพระเวสสันดร ซึ่งมีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์[๘]

พระเวสสันดรชาดกฉบับภาษาล้านนาทั้งในจังหวัดน่านและต่างจังหวัดในดินแดนล้านนา มีอยู่หลายฉบับแต่กัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก เป็นคัมภีร์ใบลานของวัดพระธาตุจอมพริก ตำบลยม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ได้นำมาจารลงบนใบลานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ เป็นคัมภีร์ใบลานของวัดโป่งคำ ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ได้นำมาจารลงบนใบลานจารโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี คัมภีร์ใบลานฉบับวัดพระธาตุจอมพริก และฉบับวัดโป่งคำ ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก และฉบับวัดโป่งคำ

---

[๔] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

[๕] สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๓๔๗.

[๖] สรัสวดี อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้ง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๑.

[๗] มณี พะยอมยงค์, **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗๖.

[๘] พญาลิไท, **ไตรภูมิพระร่วง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖), หน้า ๒๕๔.

08. (. 117-125).indd 121 28/11/2568 22:47:52

(น้ำเกี๋ยน) โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ ปริวรรตและแปล เปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก และฉบับวัดโป่งคำน้ำเกี๋ยน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๒. เพื่อปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๓. เพื่อเปรียบเทียบกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาเนื้อหาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๒. ปริวรรตคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับโดยการปริวรรตจากต้นฉบับ

๓. แปลคัมภีร์ใบลานภาษาล้านนาทั้งสองฉบับเป็นภาษาไทยกลาง

๔. เปรียบเทียบทั้งสองฉบับโดยเปรียบเทียบประเด็น ๔ ด้าน

๕. สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

๑. ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๑) ความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก

คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพร เป็นคัมภีร์ใบลานของวัดพระธาตุจอมพริก ตำบลยม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี หน้าลาน ๔ กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๔๕ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๙ ใบ ๑๗ หน้าลาน

๒) ความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ

คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพร เป็นคัมภีร์ใบลานของวัดโป่งคำ ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน นำมาจารลงบนใบลานโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี หน้าลาน ๕ กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๔๗ เซนติเมตร มี ๑๐ ใบ ๑๙ หน้าลาน

08. (. 117-125).indd 122 28/11/2568 22:47:52

๒. ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผาและฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง

๑) ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก

ผู้วิจัยได้ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกจากต้นฉบับใบลาน จำนวน ๑๗ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๑๗ หน้า

๒) ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ

ผู้วิจัยได้ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำจากต้นฉบับใบลานจำนวน ๑๙ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๑๙ หน้า

เนื้อหาในคัมภีร์ใบลานได้บรรยายถึงเรื่องราวของพระนางผุสดีขอพรสิบประการ เป็นการกล่าวถึงเหตุที่มาของเรื่องเวสสันดรชาดก โดยกล่าวถึงเรื่องพระนางผุสดีในอดีตจนเกิดเป็นผุสดีเทพธิดามเหสีท้าวสักกเทวราชได้ทูลขอพร ๑๐ ประการ จากพระสวามี เมื่อถึงคราวสิ้นบุญจากสวรรค์และอุบัติเป็นพระมารดาของพระเวสสันดร ณ เมืองเชตุดร แคว้นสีพี

๓. เปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก อำเภอท่าวังผา และฉบับวัดโป่งคำ อำเภอภูเพียง

ในการเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริกและฉบับวัดโป่งคำ ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับในประเด็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้

กัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี กัณฑ์ทศพรฉบับวัดโป่งคำ โดยได้นำมาจารลงบนใบลานจารโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี แต่ลายมือในการจารอักขระฉบับของวัดพระธาตุจอมพริกจะสวยและอ่านง่ายกว่าฉบับของวัดโป่งคำ คัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการเทศน์

๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก

กัณฑ์ทศพรทั้งสองฉบับ มีบทอุเทส (คำขึ้นต้นเรื่อง) ที่เหมือนกันว่า อันว่าพระพุทธเจ้าแห่งเราตนเป็นนายนำหมู่ นำสัตว์เข้าสู่อมตมหาเนรพาน เมื่อพระยังสถิตสำราญ อาศัยยังเมืองกปิลวัตถุราชธานี เป็นที่โคจรคามจระเดินปิณฑบาต ยังอิริยาบททั้งสี่หื้อเป็นไป ในนิโครธารามแล้ว ก็ปรากฏเชิงกิริยาอันตกลงมา แห่งห่าฝนโบกขรพัสหื้อเป็นเหตุแก่ญาณประญา แล้วจิ่งประวัตติเทสนามหาเวสสันดรชาดกอันนี้ อันมีคาถาบาทต้นว่า ผุสฺสตี วรณฺณาเภติ อุปฺปฺติ นิทาน เหตุการณ์อันพระพุทธเจ้าจักได้เทสนาแก่พระประยูรญาติดั่งนี้เตอะ

๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ หลักแห่งกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ หลักการไม่ประมาท

๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับมีรสวรรณคดี ๓ รส คือ

เสาวรจนี เช่น พระนางผุสดีมีความประเสริฐล้ำเลิศกว่าผู้อื่น พระนางผุสดีเป็นสตรีรูปร่างที่งดงาม การที่พระนางขอให้มีดวงเนตรดำขลับดั่งลูกเนื้อทรายนั้น เพราะว่าคนเราที่มีนัยน์ตาดำสดใส ไม่ขุ่นมัว หรือนัยน์ตาไม่พิการไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมจะทำให้มีเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น เพราะดวงตานั้นเป็นหน้าต่างของดวงใจ ถ้าดวงตาหม่นหมองไม่ผ่องใสและเป็นที่ยกย่องของอาณาประชาราษฎร์ และแว่นแคว้นทั้งปวงในชมพูทวีป เพราะฉะนั้นพระนางได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้าสญชัย จึงถือเป็นพระเกียรติยศยิ่งใหญ่ที่สตรีเพศจักพึงมีพึงได้ เพราะไม่มีสตรีใดจะไม่พึงพอใจในความเป็นคนดี มีอิสริยยศของสามี

นารีปราโมทย์ คือ อารมณ์ที่แสดงถึงความรักตั้งแต่ชื่นชม ชื่นชอบ เกี้ยวพาราสี รักใคร่ พระนางผุสดีได้เป็นที่รักที่เจริญใจแห่งพระเจ้าสญชัย ครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราช เมื่อทรงอาวัชชนาการก็ทรงทราบว่า บรรดาพรทั้ง ๑๐ ประการที่เราให้แก่นางผุสดี

สัลลาปังคพิสัย หมายถึง การแสดงความเศร้าโศกเสียใจ ร้องไห้คร่ำครวญ เช่น พระนางผุสดีในฐานะพระราชมารดา ทรงเป็นแม่ ที่รักลูก ห่วงใยลูก เมื่อลูกมีปัญหาก็รีบหาทางช่วยเหลือแก้ไขในฐานะของผู้ปกครองประเทศก็จะออกเดินทางไปเยี่ยมเยือน ดูแลทุกข์สุขของประชาชนและประทานเงินทองให้แก่ราษฎร ส่วนในฐานะของพระอัครมเหสีก็สามารถเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้ากรุงสัญชัยได้เป็นอย่างดี

สรุป

คัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพร ฉบับวัดพระธาตุจอมพริก ตำบลยม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ จารโดยหนานเตจา มีอายุได้ ๑๐๕ ปี มี ๙ ใบ ๑๗ หน้าลาน ปริวรรตและแปลได้ ๑๗ หน้า และคัมภีร์ใบลานกัณฑ์ทศพร ฉบับวัดโป่งคำ ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน นำมาจารลงบนใบลานโดยพระบุญรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๑๒๒ ปี มี ๑๐ ใบ ๑๙ หน้าลาน ปริวรรตและแปลได้ ๑๙ หน้า การเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนาทั้ง ๒ ฉบับ

๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ กัณฑ์ทศพรฉบับวัดพระธาตุจอมพริก จะมีลายมือในการจารอักขระสวยกว่าและอ่านง่ายกว่าฉบับวัดโป่งคำ คัมภีร์ทั้งสองฉบับไม่ค่อยได้รับความนิยมในการเทศน์มหาชาติ

๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก ทั้งสองฉบับ มีบทอุเทสเหมือนกัน

๓) ด้านหลักธรรม ทั้งสองฉบับมีหลักธรรมที่คล้ายกัน คือ หลักแห่งกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ หลักการไม่ประมาท

08. (. 117-125).indd 124 28/11/2568 22:47:52

๔) ด้านรสวรรณคดี ทั้งสองฉบับมีรสวรรณคดี ๓ รส คือ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ และสัลลาปังค-พิสัย

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรรัฐและเอกชน ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาคัมภีร์ใบลานล้านนา โดยศึกษาในหลากหลาย เช่น พระพุทธศาสนา อักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะนำในการนำวิจัยไปใช้

ควรนำเอาหลักธรรมคำสอนในพระเวสสันดรชาดกกัณฑ์ทศพรไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น หลักธรรมที่ใช้คือหลักแห่งกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ หลักการไม่ประมาท เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีงามของครอบครัว ในการเรียนการสอนและสื่อในหลากหลายทาง

๓. ข้อเสนอแนะสาหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานและเรื่องทศพร ผู้วิจัยเห็นว่าควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระนางผุสดีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานทุกฉบับ ตลอดจนถึง ๑๓ กัณฑ์ เพื่อให้เห็นบทบาทและตัวตนของพระนางผุสดีให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

ธิดา สาระยา. **อารยธรรม-วัฒนธรรมในสังคมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พญาลิไท. **ไตรภูมิพระร่วง.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ.ปยุตฺโต). **กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.

พระพรหมราชปัญญา. **รัตนพิมพวงศ์.** แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิทูร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๐.

มณี พะยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.** เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประชุมตำนานล้านนาไทย เล่ม ๒.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕.

สมบูรณ์ วัฒนะ และคณะ. “พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตคนไทยในดินแดนสุวรรณภูมิ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔): ๙๕๒.

สรัสวดี อ๋องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้ง, ๒๕๕๑.

ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล เพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา
Digital Leadership and Digital Transformation Challenges for Higher Education Institution Management

เบญญาภา ยวงอักษร*
Benyapa Yuangaksorn
เอื้ออารี จันทร**
Ua-aree Janthon
สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์***
Supaporn Tungdamnernsawad
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย
Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand
Email: supapornpolitical@gmail.com

Received: August 28, 2025
Revised: September 15, 2025
Accepted: September 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรู้ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลวรรณกรรม พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและทรัพยากรอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อนำพาองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล สร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อนวัตกรรม และตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัล ได้แก่ วิสัยทัศน์ดิจิทัล ความรู้และทักษะดิจิทัล ความคล่องตัวและการปรับตัว ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การบริหารการเปลี่ยนแปลง การคิดเชิงกลยุทธ์ และความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอน สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วย กลยุทธ์และการกำกับดูแล หลักสูตรและวิธีการวัดและการประเมินผล การสนับสนุนและพัฒนาตนเอง และโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากร

---

* นางสาวเบญญาภา ยวงอักษร Miss Benyapa Yuangaksorn
** ผศ.ดร.เอื้ออารี จันทร Asst.Prof.Dr.Ua-aree Janthon
*** ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnernsawad
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย
Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand

09. (126-148).indd 126 11/29/2025 1:11:29 PM

ความท้าทายสำคัญของผู้นำดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย องค์กรและวัฒนธรรม ทักษะดิจิทัล และการพัฒนาบุคลากร ทรัพยากรและการลงทุน โครงสร้างพื้นฐานและเทคนิค การบูรณาการข้อมูล แรงกดดันในการสร้างนวัตกรรม และการปรับตัวขององค์กร แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลควรมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะผู้นำ การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การพัฒนาทักษะดิจิทัล และการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำดิจิทัล, การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล, การบริหารสถาบันอุดมศึกษา

Abstract

This academic article aimed to analyze knowledge regarding digital leadership and digital transformation challenges for higher education institution management. The literature review findings revealed that digital leadership was the ability to strategically utilize digital technology and resources to guide organizations through digital transformation, create innovation-conducive culture, and respond to stakeholder needs. The components of digital leadership included digital vision, digital knowledge and skills, agility and adaptability, communication and collaboration skills, digital culture creation, change management, strategic thinking, and uncertainty management capabilities. Digital transformation in higher education institutions comprised strategy and governance, curriculum and measurement and evaluation methods, support and self-development, and infrastructure and resources. The key challenges for digital leaders in higher education institutions consisted of organizational and cultural factors, digital skills and personnel development, resources and investment, infrastructure and technical aspects, data integration, innovation pressure, and organizational adaptation. The approaches for developing digital leadership should have focused on leadership competency development, digital vision and strategy creation, digital culture building, digital skills development, and digital learning ecosystem development.

Keywords: Digital Leadership; Digital Transformation; Higher Education Institution Management

09. (126-148).indd 127 11/29/2025 1:11:29 PM

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงแนวคิด กระบวนทัศน์ และวัฒนธรรมองค์กรอย่างถึงรากฐาน การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (Digital Transformation) จึงกลายเป็นความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลกที่ต้องการคงความสามารถในการแข่งขันและความเกี่ยวข้องกับดิจิทัล อย่างไรก็ตาม การดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลให้ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) ที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์

ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบริบทของสถาบันอุดมศึกษา Mwita and Joanthan[๑] กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นความสามารถในการกำหนดทิศทาง มีอิทธิพลต่อผู้อื่น และริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างคุณค่าให้กับองค์กร ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม องค์กร สังคม ความคิดสร้างสรรค์และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ภาวะผู้นำดิจิทัลเกี่ยวข้องกับการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการดำเนินงานทุกมิติขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นกลยุทธ์ โครงสร้าง กระบวนการ และวัฒนธรรม Sacavém et al.[๒] กล่าวว่า ผู้นำดิจิทัลต้องมีความสามารถในการมองเห็นภาพรวมและเข้าใจว่าเทคโนโลยีดิจิทัลจะส่งผลกระทบต่อองค์กรในระยะยาวอย่างไร ในบริบทของสถาบันอุดมศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้เรียนและสังคม

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (Digital Transformation) Maltese[๓] อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลไม่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ แต่ยังทำให้เกิดการให้บริการ การจัดหาสินค้า การสร้างประสบการณ์ การค้นหา การประมวลผล และการเข้าถึงข้อมูลขนาดใหญ่ โดยไม่จำกัดด้วยทรัพยากรที่มีอยู่จริง และสร้างความเชื่อมโยงใหม่ ๆ ระหว่างผู้คน สถานที่ และสิ่งของ Onan[๔] อธิบายว่า

---

[๑] Mwita, M. M., & Joanthan, J., “Digital leadership for digital transformation”, **International Journal of Information Systems and Project Management,** Vol.11 No.1, (2023) : 1-20.

[๒] Sacavém, A., de Bem Machado, A., dos Santos, J. R., Palma-Moreira, A., Belchior-Rocha, H., & Au-Yong-Oliveira, M., “Leading in the digital age: The role of leadership in organizational digital transformation”, **Administrative Sciences,** Vol.15 No.2 (2025) : 43.

[๓] Maltese, V., "Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services”, **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019).

[๔] Onan, G., “Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature”, **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No. 2 (2024) : 198-213.

09. (126-148).indd 128 11/29/2025 1:11:29 PM

ดิจิทัลทรานส์ฟอร์เมชันของสถาบันอุดมศึกษา เป็นกระบวนการที่บูรณาการเทคโนโลยีในทุกด้านของสถาบันการศึกษา เพื่อปรับปรุงผลลัพธ์การเรียนรู้ ประสิทธิภาพการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของนักศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาใช้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โครงสร้าง และการดำเนินงานที่เปลี่ยนแปลงวิธีที่องค์กรสร้างคุณค่า มีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวางตำแหน่งตัวเองในการแข่งขัน

การศึกษาวิจัยของ Khurniawan et al.[๕] แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา โดยภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลได้ แสดงให้เห็นว่าผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถปรับตัวต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมขององค์กร ภาวะผู้นำดิจิทัลช่วยให้ผู้นำสามารถกำกับ นำ และประเมินกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามการดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษาเผชิญกับความท้าทายในการจัดการข้อมูลที่กระจัดกระจายและหลากหลาย ความยากลำบากในการนำเสนอมุมมองที่สมบูรณ์ทันสมัย และสอดคล้องกันเกี่ยวกับสินทรัพย์หลักขององค์กรผ่านช่องทางการสื่อสารดิจิทัลและบริการดิจิทัลต่าง ๆ เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข นอกจากนี้ การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การขาดทักษะดิจิทัล ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินการดิจิทัลทรานส์ฟอร์เมชัน

Phakamach et al.[๖] กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล โดยชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลโดยอาศัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ขององค์กรและระบบนิเวศทางธุรกิจ ผู้นำดิจิทัลเป็นผู้ที่สร้างแนวคิดนวัตกรรมในบริบทดิจิทัลและสร้างแรงจูงใจให้ทีม มีความเชี่ยวชาญในการสร้างการสื่อสารกับพนักงานในสภาพแวดล้อมดิจิทัล พร้อมกับความสามารถในการคิดกลยุทธ์ดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในช่วงที่มีการระบาดของโควิด-๑๙ ที่เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาอย่างรวดเร็ว

---

[๕] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024) : 677-690.

[๖] Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Onsampant, S., “Conceptualization and development of digital leadership to drive corporate digital transformation for sustainable success”, **International Journal of Educational Communications and Technology (IJECT),** Vol.3 No.2 (2023) : 30-42.

09. (126-148).indd 129 11/29/2025 1:11:29 PM

การศึกษาและทำความเข้าใจภาวะผู้นำดิจิทัลและความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จในยุคดิจิทัล บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลและความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา โดยจะครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความหมายและความสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัล องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัล ความหมายและองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา ความท้าทายของภาวะผู้นำดิจิทัลต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงการนำเสนอกรณีศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล

ความหมายภาวะผู้นำดิจิทัล

ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลกำลังเปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบริบทของสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้นิยามความหมายของภาวะผู้นำดิจิทัลดังนี้

Mwita and Joanthan[๗] กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการกำหนดทิศทางมีอิทธิพลต่อผู้อื่น และริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างคุณค่าให้กับองค์กร ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม องค์กร สังคม ความคิดสร้างสรรค์และการบริหารจัดการที่ดี ภาวะผู้นำดิจิทัลเกี่ยวข้องกับการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการดำเนินงานทุกมิติขององค์กร ทั้งกลยุทธ์ โครงสร้าง กระบวนการ และวัฒนธรรม Khurniawan et al.[๘] อธิบายว่าภาวะผู้นำดิจิทัล เป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบภาวะผู้นำแบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยีเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล โดยผู้นำดิจิทัลต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างอิทธิพลและให้ทิศทางแก่สมาชิกในทีมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ผู้นำดิจิทัลนำวิธีการผู้นำแบบร่วมมือมาใช้ โดยเน้นความยืดหยุ่นและการปรับตัวในระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลง ปรับโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการของยุคดิจิทัล และสร้างสมดุลของการปฏิบัติงานกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์

---

[๗] Mwita, M. M., & Joanthan, J., “Digital leadership for digital transformation”, **International Journal of Information Systems and Project Management,** Vol.11 No.1 (2023) : 1-20.

[๘] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024) : 677-690.

09. (126-148).indd 130 11/29/2025 1:11:29 PM

Phakamach et al.[๙] กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลโดยอาศัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ขององค์กรและระบบนิเวศขององค์กร ผู้นำดิจิทัลเป็นผู้ที่สร้างแนวคิดนวัตกรรมในบริบทดิจิทัลและสร้างแรงจูงใจให้ทีม มีความเชี่ยวชาญในการสร้างการสื่อสารกับพนักงานในสภาพแวดล้อมดิจิทัล พร้อมกับความสามารถในการคิดกลยุทธ์ดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ

ในบริบทของสถาบันอุดมศึกษา Onan[๑๐] นิยามภาวะผู้นำดิจิทัลว่าเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมทักษะและวิธีการผู้นำที่จำเป็นสำหรับการจัดการนวัตกรรมเทคโนโลยีและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมนวัตกรรม ปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรและสร้างวัฒนธรรมที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ปรับตัวตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและความต้องการทางการศึกษาที่เปลี่ยนไป Sacavém et al.[๑๑] กล่าวว่า ผู้นำดิจิทัลต้องมีความสามารถในการมองเห็นภาพรวมและเข้าใจว่าเทคโนโลยีดิจิทัลจะส่งผลกระทบต่อองค์กรในระยะยาวอย่างไร ต้องเสริมพลังให้ผู้อื่นสามารถรับผิดชอบงานและสร้างทีมที่สามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมและการช่วยเหลือจากสมาชิกทุกคนในองค์กร ภาวะผู้นำดิจิทัลเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรดิจิทัลขององค์กรอย่างมีกลยุทธ์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ โดยความรับผิดชอบนี้สามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล

โดยสรุปภาวะผู้นำดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีกลยุทธ์ เพื่อนำพาองค์กรไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล สร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อนวัตกรรม และตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ใช่เพียงเรื่องของการเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี แต่เป็นการผสมผสานความเข้าใจในเทคโนโลยีกับทักษะการนำการเปลี่ยนแปลง การคิดเชิงกลยุทธ์ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม

---

[๙] Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Onsampant, S., “Conceptualization and development of digital leadership to drive corporate digital transformation for sustainable success”, **International Journal of Educational Communications and Technology (IJECT),** Vol.3 No.2 (2023) : 30-42.

[๑๐] Onan, G., “Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature”, **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No. 2 (2024) : 198-213.

[๑๑] Sacavém, A., de Bem Machado, A., dos Santos, J. R., Palma-Moreira, A., Belchior-Rocha, H., & Au-Yong-Oliveira, M., “Leading in the digital age: The role of leadership in organizational digital transformation”, **Administrative Sciences,** Vol.15 No.2 (2025) : 43.

09. (126-148).indd 131 11/29/2025 1:11:29 PM

องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัล

การศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลของนักวิชาการ (๑) Sağbaş & Erdoğan[๑๒] ปี 2022 (๒) Mwita & Joanthan ปี 2023 (๓) Phakamach et al ปี 2023 (๔) Khurniawan et al ปี 2024 และ (๕) Sacavém et al ปี 2025 ได้องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลดังนี้

๑. วิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Vision) ผู้นำต้องมีความสามารถในการคาดการณ์และโน้มน้าวผู้อื่นเกี่ยวกับโอกาสของเทคโนโลยีใหม่และกลยุทธ์ดิจิทัลที่เหมาะสม วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนช่วยให้พนักงานเข้าใจและร่วมขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้นำดิจิทัลยังต้องสามารถคาดการณ์แนวโน้มเทคโนโลยีในอนาคต กล้าเสี่ยงในการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ และมีความมั่นใจในการนำพาองค์กรสู่ความเปลี่ยนแปลง

๒. ความรู้และทักษะด้านดิจิทัล (Digital Literacy) ความรู้และทักษะในการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ต ทักษะทางเทคนิค ทักษะด้านการรู้คิด การคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการสร้างสรรค์ รวมถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อองค์กร เพื่อสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาใช้และการบริหารความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ความคล่องตัวและการปรับตัว (Agility and Adaptability) ผู้นำดิจิทัลสามารถปรับตัวและพร้อมที่จะตัดสินใจที่จะมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อองค์กร สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อโอกาสและความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

๔. ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน (Communication and Collaboration Skills) การสื่อสารวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัลให้กับทีมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างทีม ในองค์กร

๕. การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล (Digital Culture Building) ผู้นำดิจิทัลต้องสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมดิจิทัลที่ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม บรรยากาศและวัฒนธรรมดิจิทัลสามารถสร้างนวัตกรรมที่มีคุณค่าได้

๖. ความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management Capability) การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในกระบวนการทำงาน โครงสร้างองค์กร วัฒนธรรมองค์กร การจัดการความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง และการสื่อสารประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง

๗. การคิดเชิงกลยุทธ์และการวางแผน (Strategic Thinking and Planning) การคิดเชิงกลยุทธ์ช่วยให้ผู้นำสามารถระบุโอกาสและความท้าทายที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล และพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อให้องค์กรได้รับประโยชน์จากโอกาสและจัดการกับความท้าทายอย่างมีประสิทธิภาพ

---

[๑๒] Sağbaş, M., & Erdoğan, F. A., “Digital leadership: A systematic conceptual literature review”, **İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,** Vol.3 No.1 (2022) : 17-36.

09. (126-148).indd 132 11/29/2025 1:11:29 PM

๘. ความเป็นผู้นำที่เน้นนวัตกรรม (Innovation-focused Leadership) ผู้นำดิจิทัลต้องส่งเสริมและสนับสนุนนวัตกรรมในองค์กร การคาดการณ์อนาคต ความรอบรู้ด้านดิจิทัล การกล้าเสี่ยง และความมั่นใจ เพื่อสร้างกำลังคนที่มีความสามารถทางดิจิทัล

๙. ความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอน (Uncertainty Handling Capability) ผู้นำดิจิทัลต้องสามารถคาดการณ์ความไม่แน่นอนและภัยคุกคาม คำนวณวิธีการที่จะเอาชนะสิ่งเหล่านั้น และเมื่อเกิดความล้มเหลว ไม่ยอมแพ้แต่มองว่าเป็นบทเรียนและก้าวต่อไป

โดยสรุป องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลที่สำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ดิจิทัล ความรู้และทักษะด้านดิจิทัล ความคล่องตัวและการปรับตัว ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลง การคิดเชิงกลยุทธ์และการวางแผน ความเป็นผู้นำที่เน้นนวัตกรรม และความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอน องค์ประกอบช่วยให้ผู้นำสามารถนำองค์กรผ่านการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา

ภาวะผู้นำดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญโดยตรงต่อการปรับตัว การพัฒนา และความอยู่รอดของสถาบันอุดมศึกษา ดังนี้

Khurniawan et al.[๑๓] ศึกษาวิจัยอิทธิพลของภาวะผู้นำดิจิทัลต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา พบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล โดยภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลได้ถึงร้อยละ ๓๒.๕ แสดงว่าผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถปรับตัวต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมขององค์กร ภาวะผู้นำดิจิทัลช่วยให้ผู้นำสามารถเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลขององค์กรได้ Onan[๑๔] กล่าวว่า ในบริบทของการศึกษาระดับอุดมศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลกำลังปรับเปลี่ยนวิธีการสอนและวิธีการดำเนินงานของสถาบัน ผู้นำดิจิทัลที่บูรณาการความรู้ดิจิทัลเข้ากับการจัดการเชิงกลยุทธ์จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับความเป็นผู้ใหญ่ขององค์กร สร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการปรับตัวทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ยั่งยืน แนวทางที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการรวมดิจิทัลจะสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อนวัตกรรมและการดำเนินงาน

---

[๑๓] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol. 67 No.1 (2024): 677-690.

[๑๔] Onan, G., “Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature”, **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No. 2 (2024) : 198-213.

Maltese[๑๕] กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษากำลังเผชิญกับความท้าทายในการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล โดยเฉพาะในด้านการจัดการข้อมูลที่มีความซับซ้อนและกระจัดกระจาย ผู้นำดิจิทัลต้องเผชิญกับความท้าทายด้านองค์กรและทรัพยากร ด้านเทคนิคและการบูรณาการข้อมูล ด้านกฎหมายและความปลอดภัยของผู้ใช้ และด้านวัฒนธรรม การมีภาวะผู้นำดิจิทัลที่เข้มแข็งจะช่วยให้จัดการกับความท้าทายได้ Gurkan et al.[๑๖] กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การจัดการองค์ความรู้ และการสร้างนวัตกรรมใหม่ ผู้นำดิจิทัลต้องมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ความสามารถทางเทคโนโลยี การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ความฉลาดทางข้อมูล ความคล่องตัวและการปรับตัว ความเข้าใจในผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทักษะการสื่อสารดิจิทัล ตัวอย่างการศึกษานโยบาย “The Power of SDU” ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเข้ากับยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัย[๑๗] โดยการพัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัลของผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับ การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลภายในมหาวิทยาลัย การบูรณาการดิจิทัลในการบริหารและการเรียนการสอน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับดิจิทัล และการส่งเสริมจริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล

โดยสรุป ภาวะผู้นำดิจิทัลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสถาบันอุดมศึกษาในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล พัฒนาคุณภาพการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน และรองรับความต้องการของผู้เรียนและสังคมดิจิทัล ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อนำพาองค์กรไปสู่การปรับตัว การพัฒนาอยู่รอดและการเติบโต

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (Digital Transformation) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในองค์กร แต่เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐาน กระบวนการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร และรูปแบบการสร้างคุณค่าขององค์กรอย่างสมบูรณ์ Maltese[๑๘] กล่าวว่า

---

[๑๕] Maltese, V., "Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services", **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019).

[๑๖] Gurkan, G. C., Ciftci, G., & Ozyurt, B., **Mutual relationships between digital transformation and leadership. In Current academic studies in social science**. (Trakya University: Turkey, 2020), pp.311-331.

[๑๗] พิทักษ์ จันทร์เจริญ, **The Power of SDU**, (2567), การประชุมมอบนโยบาย "ไร้รอยต่อ", หอประชุมรักตะกนิษฐ ชั้น 2 มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

[๑๘] Maltese, V., "Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services", **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019).

09. (126-148).indd 134 11/29/2025 1:11:29 PM

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลไม่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ แต่ยังทำให้เกิดการให้บริการ การจัดหาสินค้า การสร้างประสบการณ์ การค้นหา การประมวลผล และการเข้าถึงข้อมูลขนาดใหญ่ โดยไม่จำกัดด้วยทรัพยากรที่มีอยู่จริง และสร้างความเชื่อมโยงใหม่ ๆ ระหว่างผู้คน สถานที่ และสิ่งของอย่างแพร่หลาย Phakamach et al.[๑๙] กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเป็นการนำมาใช้และการนำไปปฏิบัติของเทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยการเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบอย่างมากต่อความชอบของผู้คน วิธีการสื่อสาร การบริโภคสื่อ การเรียนรู้ การทำธุรกรรมธนาคาร การซื้อสินค้าและบริการ และการจัดการวิถีชีวิต

ในบริบทของสถาบันอุดมศึกษา Khurniawan et al.[๒๐] กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเป็นกระบวนการที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างสิ่งใหม่หรือปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน Onan[๒๑] กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษาสามารถอธิบายได้ว่าเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมซึ่งมุ่งบูรณาการเทคโนโลยีในทุกด้านของสถาบันการศึกษาเพื่อปรับปรุงผลลัพธ์การเรียนรู้ ประสิทธิภาพการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของนักศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาใช้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โครงสร้าง และการดำเนินงานที่เปลี่ยนแปลงวิธีที่องค์กรสร้างคุณค่า มีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวางตำแหน่งของสถาบันในการแข่งขัน รวมถึงความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียน

โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลง ที่ไม่ใช่เพียงการใช้เทคโนโลยีใหม่ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมทั้งระบบขององค์กร รวมถึงการพัฒนาความสามารถใหม่ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง และการสร้างคุณค่าใหม่ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงในทุกด้านของการดำเนินงาน เช่น การบริหาร การศึกษา การสื่อสาร การใช้ชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมและสังคม

---

[๑๙] Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Onsampant, S., “Conceptualization and development of digital leadership to drive corporate digital transformation for sustainable success”, **International Journal of Educational Communications and Technology (IJECT),** Vol.3 No.2 (2023) : 30-42.

[๒๐] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024) 677-690.

[๒๑] Onan, G., “Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature”, **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No.2 (2024): 198-213.

09. (126-148).indd 135 11/29/2025 1:11:29 PM

องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

การศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของนักวิชาการ มีดังนี้

Khurniawan et al.[๒๒] วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลทางการศึกษา ได้องค์ประกอบหลัก ๕ ประการ ได้แก่

๑) กลยุทธ์และการกำกับดูแล (Strategy and Governance) เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการจัดการกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลในระดับองค์กร รวมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายดิจิทัล

๒) หลักสูตรและวิธีการ (Curriculum and Method) เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและปรับปรุงเนื้อหาการเรียนการสอนและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล

๓) การประเมินผล (Assessment) การพัฒนาวิธีการวัดและการประเมินผลที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัล

๔) การสนับสนุนและพัฒนาตนเอง (Self-Support and Development) การสร้างกลไกสนับสนุนและโอกาสในการพัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับบุคลากรและนักศึกษา

๕) โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากร (Infrastructure and Resources) การจัดหาและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล

Maltese[๒๓] กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่

๑) การปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีให้ทันสมัยและรองรับการเติบโต

๒) การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานใหม่โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน

๓) การปรับเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ใช้เป็นการพัฒนาบริการดิจิทัลที่มุ่งเน้นความต้องการของผู้ใช้และสร้างประสบการณ์ที่ดี

๔) การจัดการข้อมูลและสารสนเทศ ทำให้เกิดข้อมูลที่สมบูรณ์ ทันสมัย และสอดคล้องกันในทุกช่องทางการสื่อสารและบริการดิจิทัล

๕) การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมนวัตกรรม การเรียนรู้ และการปรับตัว

---

[๒๒] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024) : 677-690.

[๒๓] Maltese, V., "Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services”, **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019).

ในมุมมองที่กว้างขึ้น Onan[๒๔] กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมีองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ ได้แก่

๑) เทคโนโลยี การนำเครื่องมือดิจิทัลใหม่ ๆ มาใช้ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการใช้เครื่องมือ และการฝึกอบรม

๒) องค์กร การปรับโครงสร้างและการปรับตัวทางวัฒนธรรมองค์กรเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

๓) สังคม การปรับปรุงประสบการณ์ของผู้ใช้และคุณภาพการบริการ

Mwita and Joanthan[๒๕] กล่าวถึงปัจจัยที่ผลักดันให้องค์กรนำการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมาใช้มีดังนี้

๑) ราคาของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ลดลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงกำลังใช้ประโยชน์จากราคาที่ต่ำลงของทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์และการเชื่อมต่อเครือข่ายทั่วโลกเพื่อปรับโครงสร้างพื้นฐานทางธุรกิจให้เข้ากับยุคดิจิทัลใหม่

๒) แรงกดดันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยแรงกดดันจากลูกค้า พนักงาน คู่แข่ง เป็นปัจจัยที่เร่งการนำการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมาใช้โดยองค์กร

๓) การแข่งขันและโลกาภิวัตน์ โดยองค์กรต่าง ๆ มีกลยุทธ์ในการขยายธุรกิจไปทั่วโลกและอำนวยความสะดวกในการเปลี่ยนแปลงการไหลของสินค้า บริการ เงิน และผู้คนทั่วโลก

โดยสรุป องค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ได้แก่ กลยุทธ์และการกำกับดูแล การพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีให้ทันสมัย การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน การพัฒนาบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กร การจัดการข้อมูลและสารสนเทศให้สมบูรณ์ ให้ใช้ประโยชน์จากราคาที่ต่ำการพัฒนาบริการดิจิทัลที่ตอบสนองความต้องการและสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้ใช้

---

[๒๔] Onan, G., “Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature”, **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No. 2 (2024): 198-213.

[๒๕] Mwita, M. M., & Joanthan, J., “Digital leadership for digital transformation”, **International Journal of Information Systems and Project Management,** Vol.11 No.1 (2023) : 1-20.

การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาเริ่มต้นในช่วงปลายศตวรรษที่ ๒๐ ด้วยการนำคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมาใช้ ในช่วงแรก เทคโนโลยีเหล่านี้ถูกใช้เพื่อระบบงานอัตโนมัติในงานบริหารและปรับปรุงการสื่อสารผ่านอีเมลและพอร์ทัลออนไลน์ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตไปไกลกว่านั้น โดยครอบคลุมทุกด้านของการศึกษาระดับอุดมศึกษา[๒๖]

Coral and Bernuy[๒๗] กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษาเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล เช่น ทักษะดิจิทัล โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ การลงทุน และความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษา ความท้าทายเหล่านี้มีผลกระทบต่อความสำเร็จของดิจิทัลทรานส์ฟอร์เมชัน เช่น การขาดทักษะดิจิทัลและขีดความสามารถที่จำกัดของคณาจารย์และนักศึกษาในการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่ล่าช้าก็เป็นความท้าทายสำคัญเช่นกัน นอกจากนี้การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญ สภาพแวดล้อมการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีลักษณะแนวปฏิบัติแบบดั้งเดิมจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการอาจมองวิธีการสอนหรือสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบใหม่ว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงในงานของตน

Maltese[๒๘] กล่าวว่า ความท้าทายของข้อมูลในบริการดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา การดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเผชิญกับความท้าทายในการจัดการข้อมูลที่กระจัดกระจายและหลากหลาย ความยากลำบากในการนำเสนอมุมมองที่สมบูรณ์ ทันสมัย และสอดคล้องกันเกี่ยวกับสินทรัพย์หลักขององค์กรผ่านช่องทางการสื่อสารดิจิทัลและบริการดิจิทัลเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข

ปัจจัยขับเคลื่อนสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินการ Wang et al.[๒๙] พบว่า ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุดสำหรับการนำการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมาใช้คือ การพัฒนา การปรับปรุงให้ทันสมัย และการปรับเปลี่ยนหลักสูตร และ

---

[๒๖] Alenezi, M., “Deep dive into digital transformation in higher education institutions”, **Education Sciences,** Vol.11 No.12, 770 (2021) : 2-13.

[๒๗] Coral, M. A., & Bernuy, A. E., “Challenges in the digital transformation processes in higher education institutions and universities”, **International Journal of Information Technologies and Systems Approach (IJITSA),** Vol.15 No.1 (2022) : 1-14.

[๒๘] Maltese, V., "Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services”, **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019).

[๒๙] Wang, K., Li, B., Tian, T., Zakuan, N., & Rani, P., “Evaluate the drivers for digital transformation in higher education institutions in the era of industry 4.0 based on decision-making method.”, **Journal of Innovation & Knowledge,** Vol.8 No.3 (2023) : 100364.

09. (126-148).indd 138 11/29/2025 1:11:29 PM

การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการศึกษาที่เป็นสากล การเข้าใจปัจจัยขับเคลื่อนเหล่านี้ช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถพัฒนาแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ Aytar and Aslan[๓๐] กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษาต้องมีการปรับตัวด้านการจัดการ กลยุทธ์และแนวทางที่มีประสิทธิภาพต้องถูกกำหนดขึ้น รวมถึงการเข้าถึงอย่างชาญฉลาดและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

โดยสรุป การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของ สถาบันอุดมศึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องการการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและทักษะดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลขึ้นอยู่กับความสามารถของ สถาบันอุดมศึกษาในการปรับตัวและนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความท้าทายของภาวะผู้นำดิจิทัลต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา

ผู้นำดิจิทัลต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ดังนี้[๓๑]

๑. ความท้าทายด้านองค์กรและวัฒนธรรม การเปลี่ยนจากแนวปฏิบัติและมาตรฐานที่เคยใช้ไปสู่แนวทางใหม่ ถ้าสถาบันอุดมศึกษามีลักษณะแนวปฏิบัติแบบดั้งเดิมและต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม ผู้นำดิจิทัลต้องสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากบุคลากรทุกระดับ รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมที่เปิดรับนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง

๒. ความท้าทายด้านทักษะดิจิทัลและการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากรทุกระดับ ตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงไปจนถึงเจ้าหน้าที่สนับสนุน การพัฒนาทักษะดิจิทัลไม่ได้จำกัดเพียงการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีต่อการทำงานและการเรียนการสอน รวมถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

---

[๓๐] Aytar, O., & Arslan, R., “Future-shaping themes: Digital age foresight in Turkish university strategic plans”, **Strategic Management-International Journal of Strategic Management and Decision Support Systems in Strategic Management,** Vol.29 No.4 (2024) : 70-81.

[๓๑] Coral, M. A., & Bernuy, A. E., “Challenges in the digital transformation processes in higher education institutions and universities”, **International Journal of Information Technologies and Systems Approach (IJITSA),** Vol.15 No.1 (2022) : 1-14.

๓. ความท้าทายด้านทรัพยากรและการลงทุน การจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนด้านเทคโนโลยีและการตัดสินใจว่าควรลงทุนในเทคโนโลยีใดเพื่อให้เกิดผลตอบแทนสูงสุด นอกจากนี้ การรักษาสมดุลระหว่างการลงทุนในเทคโนโลยีและการลงทุนในด้านอื่น เช่น การวิจัย การเรียนการสอน และการบริการวิชาการ ก็เป็นความท้าทายที่สำคัญ

๔. ความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐานและเทคนิค การพัฒนาและบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลาย

๕. ความท้าทายด้านการบูรณาการข้อมูลและการกำกับดูแล การสร้างระบบการจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย การบูรณาการข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสร้างภาพรวมที่สมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ รวมถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบด้านความเป็นส่วนตัวและการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล

๖. ความท้าทายด้านแรงกดดันในการสร้างนวัตกรรมและการแข่งขัน สถาบันอุดมศึกษาต้องเผชิญกับแรงกดดันในการสร้างนวัตกรรม ดิจิทัล และการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น ผู้นำดิจิทัลต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของผู้เรียน รวมถึงการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดการศึกษา

๗. ความท้าทายด้านการปรับตัวและความคล่องตัวขององค์กร การสร้างองค์กรที่มีความคล่องตัวและสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงและความยืดหยุ่น การบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคลากรและผู้เรียน

โดยสรุป ผู้นำดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาต้องเผชิญความท้าทายหลายด้าน เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรที่มักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ต้องสร้างการยอมรับและเปิดรับนวัตกรรมในทุกระดับ การพัฒนาทักษะดิจิทัลแก่บุคลากร ผู้นำต้องจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

09. (126-148).indd 140 11/29/2025 1:11:29 PM

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลส่งผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ และความอยู่รอดของสถาบันอุดมศึกษา โดยมีแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษาการพัฒนาสมรรถนะผู้นำดิจิทัล ดังนี้

๑. การพัฒนาสมรรถนะผู้นำดิจิทัล การศึกษาของ Khurniawan et al.[๓๒] พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลประกอบด้วยสมรรถนะสำคัญ ๘ ด้าน ได้แก่ การรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) วิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Vision) การป้องกัน (Defence) การปรากฏตัว (Presence) การสื่อสาร (Communication) ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) และการตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Awareness) สถาบันอุดมศึกษาควรจัดพัฒนาผู้นำที่ครอบคลุมสมรรถนะทั้ง ๘ ด้านนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้เท่าทันดิจิทัลและวิสัยทัศน์ดิจิทัล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นผู้นำดิจิทัล

๒. การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล Mwita and Joanthan[๓๓] กล่าวถึง ความสำคัญของบทบาทวิสัยทัศน์ของผู้นำดิจิทัล ประกอบด้วยการมีวิสัยทัศน์และการให้กำลังใจ ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาวิสัยทัศน์ดิจิทัลที่สอดคล้องกับพันธกิจและค่านิยมของมหาวิทยาลัย โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม วิสัยทัศน์นี้ควรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรพัฒนากลยุทธ์ดิจิทัลที่ครอบคลุมทุกด้านของการดำเนินงาน ตั้งแต่การเรียนการสอน การวิจัย การบริหารจัดการ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมกับชุมชน

๓. การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล Phakamach et al.[๓๔] กล่าวว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมวัฒนธรรมที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมดิจิทัล โดยสนับสนุนให้บุคลากรทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่และสร้างสรรค์วิธีการใหม่ในการทำงาน ควรสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ด้านดิจิทัล นอกจากนี้ควรมีการให้รางวัลและยกย่องบุคลากรที่มีผลงานด้านนวัตกรรมดิจิทัล เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

---

[๓๒] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024) : 677-690.

[๓๓] Mwita, M. M., & Joanthan, J., “Digital leadership for digital transformation”, **International Journal of Information Systems and Project Management,** Vol.11 No.1 (2023) : 1-20.

[๓๔] Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Onsampant, S., “Conceptualization and development of digital leadership to drive corporate digital transformation for sustainable success”, **International Journal of Educational Communications and Technology (IJECT),** Vol.32 No.2 (2023) : 30-42.

09. (126-148).indd 141 11/29/2025 1:11:29 PM

๔. การพัฒนาทักษะและความสามารถดิจิทัล Sacavém et al.[๓๕] กล่าวว่าผู้นำดิจิทัลต้องมีความรู้และทักษะทางเทคนิคที่เพียงพอเพื่อเข้าใจและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล และความสามารถทางเทคนิคเพื่อจัดการกับความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมดิจิทัล สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับผู้บริหารทุกระดับ โดยครอบคลุมทั้งทักษะพื้นฐานและทักษะขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ ปัญญาประดิษฐ์ และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง เพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการตัดสินใจ

๕. การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัย แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ และทรัพยากรการเรียนรู้ดิจิทัลที่หลากหลาย การพัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับนักศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การเรียนรู้แบบผสมผสาน การเรียนรู้แบบกลับด้าน และการเรียนรู้ตามความต้องการ[๓๖]

โดยสรุป การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่นและการลงทุนอย่างเพียงพอ สถาบันอุดมศึกษาที่ต้องการประสบความสำเร็จในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะผู้นำดิจิทัล การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การพัฒนาทักษะและความสามารถดิจิทัล และการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล

กรณีศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลและความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา

จากการศึกษาวรรณกรรมภาวะผู้นำดิจิทัลและความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล พบว่ามีสถาบันอุดมศึกษาที่นำไปประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา โดยขอนำเสนอกรณีศึกษาจาก ๓ สถาบันใน ๓ ประเทศ ดังนี้

๑. University of Trento ประเทศอิตาลี การบูรณาการข้อมูลเพื่อความเป็นเลิศทางดิจิทัล[๓๗] University of Trento มีความโดดเด่นของการดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล โดยริเริ่มโครงการ “Digital University” ในปี ๒๐๑๕ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าผ่านกลยุทธ์การกำกับดูแลที่รับประกันคุณภาพและอำนวยความสะดวกในการนำข้อมูลที่มีอยู่กลับมาใช้ใหม่

---

[๓๕] Sacavém, A., de Bem Machado, A., dos Santos, J. R., Palma-Moreira, A., Belchior-Rocha, H., & Au-Yong-Oliveira, M., “Leading in the digital age: The role of leadership in organizational digital transformation”, **Administrative Sciences,** Vol.15 No. 2. (2025) : 43.

[๓๖] Onan, G., “Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature”, **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No.2 (2024): 198-213.

[๓๗] Maltese, V., "Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services”, **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019).

09. (126-148).indd 142 11/29/2025 1:11:29 PM

ความท้าทายหลักที่มหาวิทยาลัยต้องเผชิญคือ การกระจัดกระจายของข้อมูลและความหลากหลายของแหล่งข้อมูล ซึ่งทำให้ยากต่อการนำเสนอมุมมองที่สอดคล้องและเป็นปัจจุบันเกี่ยวกับสินทรัพย์สำคัญของมหาวิทยาลัย เช่น ข้อมูลบุคลากร ผลงานวิจัย และทรัพยากรการสอน ผ่านช่องทางการสื่อสารและบริการดิจิทัล เพื่อแก้ไขปัญหานี้ มหาวิทยาลัยได้ใช้แนวทาง Hub-and-Spoke ซึ่งเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับข้อมูลที่กระจัดกระจาย โดย Hub ทำหน้าที่เป็นคลังข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และเข้ารหัสในรูปแบบ โครงสร้าง และคำศัพท์ที่เป็นมาตรฐาน ในขณะที่ Spoke เป็นระบบ IT (Information Technology) ที่พัฒนาขึ้นเพื่อสนับสนุนบริการดิจิทัล

ภาวะผู้นำดิจิทัลของ University of Trento แสดงให้เห็นผ่านการสร้างทีมประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ที่ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับแผนกกฎหมาย ห้องสมุด และการสื่อสารของมหาวิทยาลัย ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการนี้คือ พอร์ทัล (Portal) จุดรวมข้อมูลและบริการต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ต ของมหาวิทยาลัย ให้ภาพรวมของมหาวิทยาลัยแก่หน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งเว็บเพจสำหรับบุคลากรแต่ละคนที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสอนและทรัพยากรการวิจัยไว้ในที่เดียว และมีแดชบอร์ด (Dashboard) การแสดงข้อมูลในรูปแบบภาพเพื่อให้ผู้ใช้สามารถติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว

๒. Universitas Terbuka ประเทศอินโดนีเซีย อิทธิพลของภาวะผู้นำดิจิทัลต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล[๓๘] เป็นการวิเคราะห์มุมมองของนักศึกษาที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในองค์กรมหาวิทยาลัย ความท้าทายที่มหาวิทยาลัยต้องเผชิญในการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล เช่น การจัดการความไม่แน่นอน การจัดการกับความหลากหลายของคนในองค์กร การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การบูรณาการเทคโนโลยีกับการศึกษา การพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากร และการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง

ผู้บริหารมหาวิทยาลัย เป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถปรับตัวต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมขององค์กร ทำให้สามารถกำกับ นำ และประเมินกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลของมหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่สนับสนุนการนำการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมาใช้ในวัฒนธรรมองค์กรเพื่อเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขันของมหาวิทยาลัย

---

[๓๘] Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., “The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views”, **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024) : 677-690.

09. (126-148).indd 143 11/29/2025 1:11:29 PM

๓. Suan Dusit University (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต) ประเทศไทย The Power of SDU และการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล[๓๙] มหาวิทยาลัยสวนดุสิตมีการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารอย่างเป็นระบบ ผ่านนโยบาย “The Power of SDU” ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของมหาวิทยาลัยภายใต้นิยาม “Move forward with Wisdom & Collaboration” หรือ “ก้าวไปข้างหน้าด้วยพลังและปัญญาของเรา” โดยมีแนวคิดหลัก คือ Power of Management: Achieve better outcomes (พลังแห่งการบริหารจัดการ สร้างการเปลี่ยนแปลงสู่ผลลัพธ์ที่ดีขึ้น)

นโยบาย “The Power of SDU” ประกอบด้วย ๕ พลังสำคัญ ได้แก่

๑) Power of Academic Excellence (พลังแห่งความเป็นเลิศทางวิชาการ)

๒) Power of Research & Innovation (พลังแห่งการวิจัยและนวัตกรรม)

๓) Power of Student & Alumni (พลังแห่งนักศึกษาและศิษย์เก่า)

๔) Power of Community Engagement (พลังแห่งการมีส่วนร่วมของชุมชน)

๕) Power of Next Learning Ecosystem (พลังแห่งระบบนิเวศการเรียนรู้แบบวิถีใหม่)

นโยบายนี้มีกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ Share & Care (การแบ่งปันและการดูแล), Planning (การวางแผน), People (บุคลากร), Process (กระบวนการ) และ Resources (ทรัพยากร) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรและกระบวนการทำงานควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารมหาวิทยาลัยสวนดุสิตภายใต้นโยบาย “The Power of SDU” มีลักษณะเด่นหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล การพัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การบูรณาการดิจิทัลในการบริหารและการเรียนการสอน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล และการส่งเสริมจริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล

กรณีศึกษาจาก ๓ สถาบันใน ๓ ประเทศ เป็นตัวอย่างการบูรณาการแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเข้ากับยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัย และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรและกระบวนการทำงานควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

---

[๓๙] พิทักษ์ จันทร์เจริญ, **The Power of SDU**, การประชุมมอบนโยบาย "ไร้รอยต่อ", หอประชุมรักตะกนิษฐ ชั้น ๒ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, (๒๕๖๗).

09. (126-148).indd 144 11/29/2025 1:11:29 PM

บทสรุป

ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันที่เทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วนอย่างรวดเร็ว สถาบันอุดมศึกษาในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจสำคัญในการผลิตบัณฑิตและสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาสังคม จำเป็นต้องมีการปรับตัวและพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและรองรับความท้าทายที่เกิดขึ้น

ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) มีความหมายมากกว่าความสามารถในการใช้เทคโนโลยี แต่หมายถึงความสามารถในการกำหนดทิศทาง มีอิทธิพลต่อผู้อื่น และริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างคุณค่าให้กับองค์กรและระบบนิเวศทางธุรกิจ และเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม องค์กร สังคม ความคิดสร้างสรรค์และการบริหารจัดการในทุกด้านขององค์กร สำหรับองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัล ได้แก่ วิสัยทัศน์ดิจิทัล ความรู้และทักษะด้านดิจิทัล ความคล่องตัวและการปรับตัว ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลง การคิดเชิงกลยุทธ์และการวางแผน และความเป็นผู้นำที่เน้นนวัตกรรม

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (Digital Transformation) เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐาน กระบวนการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร และรูปแบบการสร้างคุณค่าขององค์กรอย่างสมบูรณ์ องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลประกอบด้วยหลายมิติ ทั้งองค์ประกอบด้านเทคโนโลยี องค์กร สังคม รวมถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี กระบวนการทำงาน ประสบการณ์ของผู้ใช้ การจัดการข้อมูลและสารสนเทศ และการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร

สถาบันอุดมศึกษากำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการในการดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ความท้าทายเหล่านี้ประกอบด้วย ความท้าทายด้านองค์กรและวัฒนธรรม การขาดทักษะดิจิทัลและการพัฒนาบุคลากร ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการลงทุน ความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐานและเทคนิค การบูรณาการข้อมูลและการกำกับดูแล แรงกดดันในการสร้างนวัตกรรมและการแข่งขัน รวมถึงความท้าทายในการปรับตัวและสร้างความคล่องตัวขององค์กร

ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา ผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถปรับตัวต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมขององค์กร ช่วยให้สามารถกำกับ นำ และประเมินกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษาต้องอาศัยแนวทางที่บูรณาการประกอบด้วยการพัฒนาสมรรถนะผู้นำดิจิทัล การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรม

09. (126-148).indd 145 11/29/2025 1:11:29 PM

ดิจิทัล การพัฒนาทักษะและความสามารถดิจิทัล การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล และการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนดิจิทัล การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่นและการลงทุนอย่างเพียงพอ สถาบันอุดมศึกษาที่ต้องการประสบความสำเร็จในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลและการดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร นักศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล การเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง และการมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลง จะช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลและดำเนินการการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ดิจิทัลแบบบูรณาการ สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ดิจิทัลที่ครอบคลุมและบูรณาการกับพันธกิจหลักทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการบริหารจัดการ โดยนโยบายดังกล่าวควรมีเป้าหมายชัดเจน การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่วัดผลได้จริง และมีการทบทวนและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๑.๒ การพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลที่เอื้อต่อการเรียนรู้และนวัตกรรม สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดนโยบายการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัล ที่ครอบคลุมทั้งโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล แพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล ทรัพยากรการเรียนรู้ดิจิทัล และระบบสนับสนุนการเรียนรู้ดิจิทัลที่มีคุณภาพ และการสร้างพื้นที่นวัตกรรมดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้นักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรได้ทดลองและพัฒนานวัตกรรมใหม่

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

๒.๑ การจัดตั้งหน่วยงานความเป็นเลิศด้านการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของสถาบัน มีทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษา การบริหารจัดการ และการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ ทำการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากร การติดตามและประเมินผลโครงการดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

๒.๒ การพัฒนาโปรแกรมผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership Program) สำหรับผู้บริหารทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง ไปจนถึงผู้บริหารระดับต้น โดยครอบคลุมเนื้อหาสำคัญ เช่น

09. (126-148).indd 146 11/29/2025 1:11:30 PM

การพัฒนาวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ดิจิทัล การบริหารการเปลี่ยนแปลง การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และการบริหารความเสี่ยงด้านดิจิทัล รวมถึงมีการติดตามและประเมินผลการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริง

บรรณานุกรม

พิทักษ์ จันทร์เจริญ. (๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗). **The Power of SDU**. [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การประชุมมอบนโยบาย “ไร้รอยต่อ”. หอประชุมรักตะกนิษฐ ชั้น ๒ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๗,

Mwita, M. M., & Joanthan, J., “Digital leadership for digital transformation”, **International Journal of Information Systems and Project Management,** Vol.11 No.1 (2023) : 1-20.

Alenezi, M., Deep dive into digital transformation in higher education institutions. **Education Sciences,** Vol.11 No.12, (2021) : 2-13. [Online]. Available : https://doi.org/10.3390/educsci11120770 [2025].

Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Onsampant, S., “Conceptualization and development of digital leadership to drive corporate digital transformation for sustainable success”, **International Journal of Educational Communications and Technology (IJECT),** Vol.3 No.2 (2023) :30-42.

Sağbaş, M., & Erdoğan, F. A., Digital leadership: A systematic conceptual literature review. **İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,** Vol.3 No.1 (2022) : 17-36. e-ISSN 2717-9737.

Aytar, O., & Arslan, R., Future-shaping themes: Digital age foresight in Turkish university strategic plans. **Strategic Management-International Journal of Strategic Management and Decision Support Systems in Strategic Management,** Vol.29 No.4 (2024): 70-81. [Online]. Available : https://doi.org/10.5937/StraMan2300062A [2025].

Coral, M. A., & Bernuy, A. E., “Challenges in the digital transformation processes in higher education institutions and universities”,**International Journal of Information Technologies and Systems Approach (IJITSA),** Vol.15 No.1 (2022) : 1-14. [Online]. Available : https://doi.org/10.4018/IJITSA.290002 [2025].

09. (126-148).indd 147 11/29/2025 1:11:30 PM

Gurkan, G. C., Ciftci, G., & Ozyurt, B., **Mutual relationships between digital transformation and leadership. In Current academic studies in social science**. Trakya University: Turkey (2020) : 311-331. [Online]. Available :https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1125-1.ch013 [2025].

Khurniawan, A. W., Irmawaty, & Supriadi, D., The impact of digital leadership on digital transformation in university organizations: an analysis of students' views. **Perspectives of Science and Education,** Vol.67 No.1 (2024): 677-690. [Online]. Available : https://doi.org/10.32744/pse [2025].

Maltese, V., Digital transformation challenges for universities: Ensuring information consistency across digital services. **Cataloging & Classification Quarterly,** Vol.56 No.7 (2019). [Online]. Available : https://doi.org/10.1080/01639374.2018.1504847 [2025].

Onan, G., "Digital transformation and digital leadership in higher education institutions: Insights from the literature", **International Journal of New Approaches in Social Studies,** Vol.8 No.2 (2024) : 198-213. [Online]. Available : https://doi.org/10.38015/sbyy.1587587 [2025].

Sacavém, A., de Bem Machado, A., dos Santos, J. R., Palma-Moreira, A., Belchior-Rocha, H., & Au-Yong-Oliveira, M., "Leading in the digital age: The role of leadership in organizational digital transformation", **Administrative Sciences,** Vol.15 No.2 (2025) : 43. [Online]. Available : https://doi.org/10.3390/admsci15020043 [2025].

Wang, K., Li, B., Tian, T., Zakuan, N., & Rani, P.," Evaluate the drivers for digital transformation in higher education institutions in the era of industry 4.0 based on decision-making method", **Journal of Innovation & Knowledge,** Vol.8 No.3 (2023) : 100364. [Online]. Available : https://doi.org/10.1016/j.jik.2023.100364 [2025].

09. (126-148).indd 148 11/29/2025 1:11:30 PM

พุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ

Buddhist Integration to Strengthen the Sangha Activities of the Sangha Leaders of Samut Prakan Province

พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมาหิโต)*
Phravajirathamvithan (Somnuk Samāhito)
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: samahito34@gmail.com

Received: August 17, 2025
Revised: September 18, 2025
Accepted: September 25, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการ (๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ และ (๓) เพื่อพัฒนาแบบจำลอง DHARMA-๖ สำหรับพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๔ รูป/คน และ การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน ๑๓ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และพัฒนาแบบจำลองใหม่สำหรับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) การปกครอง (๒) ศาสนศึกษา (๓) การเผยแผ่ (๔) สาธารณูปการ (๕) ศึกษาสงเคราะห์ และ (๖) สาธารณสงเคราะห์ มีความแตกต่างในการบูรณาการ โดยด้านสาธารณสงเคราะห์มีความเข้มแข็งที่สุด ขณะที่ด้านศาสนศึกษายังคงกระจายตัวเป็นจุด ๆ และยังขาดการเชื่อมโยงเชิงระบบในระดับจังหวัด ทำให้ภาพรวมยังไม่บรรลุเอกภาพและประสิทธิภาพสูงสุด ๒) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหาร พระสังฆาธิการได้บูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารในแต่ละด้านอย่างเป็นระบบ ได้แก่ อปริหานิยธรรม ๗ การสร้างเอกภาพและความยั่งยืนในด้านปกครอง ไตรสิกขา ๓ พัฒนาศาสนศึกษาและสร้างศาสนทายาทคุณภาพ สังคหวัตถุ ๔

* พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมาหิโต) Phravajirathamvithan (Somnuk Samāhito) นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

10. (. 149-167).indd 149 11/29/2025 1:11:57 PM

สนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์และสร้างเครือข่ายสังคม พุทธวิธีการสอน เสริมสร้างประสิทธิภาพการเผยแผ่ พรหมวิหาร ๔ พัฒนาการบริหารงานสาธารณูปการด้วยเมตตาและกรุณา สาราณียธรรม ๖ ส่งเสริมความสามัคคีในการสาธารณสงเคราะห์ ๓) แบบจำลอง DHARMA-๖ Model ผลการวิจัยได้พัฒนา DHARMA-๖ Model เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำหรับพุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก ดังนี้ D – Dhamma Integration ⟶ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าสู่ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ H – Holistic Development ⟶ การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านอย่างสมดุล A – Administrative Leadership ⟶ การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธของพระสังฆาธิการ R – Religious Education ⟶ การสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพด้วยหลักไตรสิกขา M – Management Innovation ⟶ การพัฒนากลไกการบริหารให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและยั่งยืน A – Alliance Collaboration ⟶ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน หัวใจสำคัญของ DHARMA-๖ Model คือแนวคิด “สร้างคนก่อนสร้างวัตถุ” โดยยึดหลักไตรสิกขาเป็นรากฐานในการผลิตศาสนทายาทที่มีคุณภาพ และขับเคลื่อนด้วยกลไกการปกครองที่อาศัยอปริหานิยธรรม เพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้เกิดเอกภาพ ความเข้มแข็ง และยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ; การเสริมสร้าง; กิจการคณะสงฆ์; พระสังฆาธิการ

Abstract

In this research, the objectives were purposely made: 1) to study the current state of Sangha administration in Samut Prakan Province, 2) to study the Buddhist principles for strengthening Sangha affairs, and 3) to develop the DHARMA-6 Model as a framework for Buddhist integration in Sangha administration. A qualitative research design was employed through in-depth interviews with 14 key informants and focus group discussions with 13 participants.

Content analysis was applied to synthesize knowledge and construct the model accordingly. (1) The findings showed that Sangha administration comprises of six key dimensions: governance, religious education, propagation, public utilities, educational welfare, and public welfare. Public welfare demonstrated the highest level of integration and effectiveness, while religious education, though strong in some aspects, lacked comprehensive integration at the provincial level where the highest uniqueness and effectiveness of such administration are still awaited to obtain. (2) Buddhist principles were systematically applied across these dimensions, including 7 kinds of Aparihāniya-

dhamma (unity and sustainability in governance), 3 kinds of Threefold Training or Trisikkhā (development of religious education and successors), 4 kinds of Saṅgahavatthu (support for educational welfare and community networking), Buddhist teaching methods (effective propagation), 4 kinds of Brahmavihāra (compassion and loving-kindness in public utilities), and 6 kinds of Sāraṇīyadhamma (harmony and solidarity in public welfare). (3) The DHARMA-6 Model integrates these principles into a comprehensive framework consisting of six components: Dhamma Integration, Holistic Development, Administrative Leadership, Religious Education, Management Innovation, and Alliance Collaboration. Guided by the principle of "Developing People before Developing Infrastructure," the model emphasizes the Trisikkhā as the foundation for producing qualified successors, supported by governance based on Aparihāniyadhamma. This integrated approach enables the Sangha to achieve unity, enhance institutional capacity, and ensure sustainable service to both the Buddhist community and society at large.

Keywords: Buddhist Integration; Strengthening; Sangha Activities; Sangha Leaders

บทนำ

สถาบันคณะสงฆ์เป็นเสาหลักของพระพุทธศาสนาและสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระธรรมคำสอน การเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และการชี้นำสังคมไปสู่ความสงบสุข การบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความเข้มแข็งและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม) ซึ่งกำหนดภารกิจหลักของคณะสงฆ์ไว้ ๖ ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์มุ่งหมายเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์[๑]

อย่างไรก็ตาม ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คณะสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายหลากหลายมิติ ทั้งปัญหาภายในองค์กร และความคาดหวังจากสังคมภายนอก การบริหารงานในรูปแบบเดิมที่แยกส่วนการทำงานอาจไม่เพียงพอที่จะรับมือกับความท้าทายเหล่านี้

[๑] พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

10. (. 149-167).indd 151 11/29/2025 1:11:57 PM

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดแนวคิด “พุทธบูรณาการ” ซึ่งเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแกนกลางในการหลอมรวมและเชื่อมโยงองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ากับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อสร้างระบบการทำงานที่เป็นองค์รวม มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อบริบทของสังคมได้อย่างยั่งยืน

จังหวัดสมุทรปราการเป็นพื้นที่ปริมณฑลที่มีความหลากหลายทางสังคมสูง มีทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนอุตสาหกรรม ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่มีความท้าทายเฉพาะตัว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการว่ามีการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการบริหารงานทั้ง ๖ ด้านอย่างไร เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้และนำเสนอเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นที่พึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการ

๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการ

๓. เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิด “พุทธบูรณาการ” ซึ่งหมายถึงการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแกนกลางในการหลอมรวมและเชื่อมโยงองค์ความรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบองค์รวม โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญเป็นฐานในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กำหนดภาระงานของพระสังฆาธิการไว้ ๖ ด้าน[๒] ซึ่งเป็นขอบเขตหลักของการวิจัย ได้แก่

๑) การปกครอง การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย

๒) การศาสนศึกษา การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม บาลี และสามัญศึกษา

๓) การศึกษาสงเคราะห์ การสนับสนุนการศึกษาของเยาวชนและประชาชนทั่วไป

๔) การเผยแผ่ การประกาศและสั่งสอนพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

๕) การสาธารณูปการ การก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ และดูแลรักษาสังฆาราม

๖) การสาธารณสงเคราะห์ การช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมและผู้ประสบความเดือดร้อน

[๒] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **กฎมหาเถรสมาคม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

10. (. 149-167).indd 152 11/29/2025 1:11:57 PM

๒. หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการ ผู้วิจัยได้คัดเลือกหลักพุทธธรรมที่มีความสอดคล้องกับภารกิจแต่ละด้านเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ของพระสังฆาธิการ ดังนี้

๑) อปริหานิยธรรม ๗[๓] ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว เหมาะสำหรับเป็นกรอบในการปกครอง เพื่อสร้างความสามัคคีและความมั่นคงของหมู่คณะ

๒) ไตรสิกขา[๔] (ศีล สมาธิ ปัญญา) ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ ประการ เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนา “คน” ในพระพุทธศาสนา จึงเป็นหลักการพื้นฐานของการศาสนศึกษา

๓) สังคหวัตถุ ๔[๕] ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เหมาะสำหรับการศึกษาสงเคราะห์

๔) พุทธวิธีการสอน ลีลาและเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและนำไปปฏิบัติได้ เป็นหลักการสำคัญของการเผยแผ่

๕) พรหมวิหาร ๔[๖] ธรรมประจำใจอันประเสริฐ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นพื้นฐานทางจิตใจในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น เหมาะสำหรับการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

๖) สาราณียธรรม ๖[๗] ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์อันดีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เหมาะสำหรับการสาธารณสงเคราะห์ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ในบริบทจริงอย่างลึกซึ้ง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ๒ แหล่งหลัก คือ

๑) ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ตลอดจนเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

๒.๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับสูงและผู้บริหารองค์กรภาคคฤหัสถ์ในจังหวัดสมุทรปราการที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญโดยตรง รวมจำนวน ๑๔ รูป/คน

---

[๓] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.

[๔] อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙-๓๒๐.

[๕] อง.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

[๖] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

[๗] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑-๓๒๒.

๒.๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดเวทีอภิปรายกลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายการศึกษา และภาคประชาสังคม จำนวน ๑๓ รูป/คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และระดมความคิดเห็นเพื่อสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะ

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นทำการตีความและสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัย

๑. สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการอภิปรายกลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านในจังหวัดสมุทรปราการ มีการทำงานในลักษณะบูรณาการที่แตกต่างกันไปในแต่ละด้าน โดยมีพลวัตที่น่าสนใจดังนี้

๑.๑ ด้านการปกครอง ผ่านกลไก “บวร” และเทคโนโลยี พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดสมุทรปราการมีการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยมีนโยบาย “บวร” (บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน) เป็นกลไกขับเคลื่อนหลักที่สำคัญและดำเนินมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมได้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายเชิงโครงสร้างประการหนึ่ง คือเขตการปกครองของคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองที่ไม่ได้ซ้อนทับกันอย่างสมบูรณ์ ซึ่งอาจสร้างความสับสนในการประสานงานได้ในบางกรณีนี้ได้รับการยืนยันและขยายความจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยพระสังฆาธิการต่างชี้ให้เห็นถึงการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ พระมหาวิฑูร ธมฺมโชโต, ดร., ป.ธ.๘ ได้กล่าวถึงหลักการทำงานว่า “มีการบูรณาการ โดยใช้หลักการทำงานก็คือคำว่า ‘บวร’ บ้าน วัด ราชการ หรือว่า บ้าน วัด โรงเรียน ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของคณะสงฆ์ร่วมกัน”[๘] ขณะที่พระครูภาวนาสมณคุณ วิ. ได้ให้ภาพที่ชัดเจนถึงการทำงานที่เป็นระบบตามลำดับชั้นการปกครอง และความร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการกำกับดูแลบุคคลที่จะเข้ามาอุปสมบท “การปกครอง มันเป็นระบบอยู่แล้ว...แม้กระทั่งจะบวชก็ต้องให้ตำรวจช่วยตรวจ ก่อนจะมาบวชก็ต้องไปหาสำนักพุทธ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเราอยู่”[๙]

---

[๘] สัมภาษณ์ พระมหาวิฑูร ธมฺมโชโต, ดร. ป.ธ.๘, เจ้าคณะอำเภอพระสมุทรเจดีย์ เจ้าอาวาสวัดใหญ่, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๙] สัมภาษณ์ พระครูภาวนาสมณคุณ วิ., เจ้าคณะอำเภอเมือง เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 154 11/29/2025 1:11:57 PM

๑.๒ ด้านการศาสนศึกษา รากฐานสำคัญที่ยังขาดการบูรณาการในภาพรวม พบว่า แม้การศาสนศึกษาจะเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของกิจการคณะสงฆ์ แต่การบูรณาการในด้านนี้ยังไม่เป็นภาพรวมทั้งจังหวัด กล่าวคือ มีความเข้มแข็งเป็นจุด ๆ ในบางสำนักเรียนที่สำคัญ แต่ในวัดอื่น ๆ หรือสำนักเรียนส่วนใหญ่ยังดูอ่อนแรงและขาดการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ประเด็นนี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึก พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ได้ย้ำถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นรากฐานของกิจการทุกด้าน “การศึกษาเป็นงานที่มีความสำคัญ เพราะว่าคนจะมีความรู้ความเข้าใจจะไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะไปปกป้องพระพุทธศาสนาก็ต้องมีการศึกษาเป็นเบื้องต้น”[๑๐] อย่างไรก็ตาม พระราชวัชรบัณฑิต ได้วิพากษ์ระบบการศึกษาปริยัติธรรมในปัจจุบันว่า มักจะให้ความสำคัญและวัดผลกันที่ “การสอบผ่าน” มากเกินไป และเสนอว่าการศึกษาที่สมบูรณ์ต้องไปให้ไกลกว่านั้น “การจบการศึกษาจึงได้แค่กระดาษใบเดียวกับตาลปัตรอันหนึ่ง ซึ่งด่านแรกการสอบผ่าน ด่านที่สอง ต้องเข้าใจเนื้อหานั้นจริง ๆ ด่านที่สาม คุณต้องเอาไปใช้ได้จริง ๆ”[๑๑] การศึกษาในวงการศาสนา ยังคงมีจุดที่ต้องพัฒนาและบูรณาการอีกมาก โดยมีประเด็นหลักที่สำคัญอยู่สองประการคือ (๑) การบูรณาการในภาพรวม และ (๒) การวัดผลที่ครอบคลุมมากกว่าแค่การสอบผ่าน

การบูรณาการและการพัฒนาในภาพรวม ข้อความนี้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่ว่า การศาสนศึกษาของไทยยังคงมีความเข้มแข็งเป็นเพียงบางจุดหรือในบางสำนักเรียนเท่านั้น แต่ในภาพรวมระดับจังหวัดหรือระดับประเทศยังขาดการเชื่อมโยงที่เป็นระบบ ทำให้การศึกษาในหลายพื้นที่ยังอ่อนแรงและขาดมาตรฐานที่เท่าเทียมกัน ประเด็นนี้สะท้อนว่า แม้จะมีสำนักเรียนที่เข้มแข็งเป็นอย่างดี แต่ก็ยังไม่สามารถยกระดับการศึกษาในภาพรวมได้ทั้งหมด จึงอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางวิชาการและคุณภาพของพระสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ การวัดผลที่มุ่งเน้นความเข้าใจและการประยุกต์ใช้จริง การวิพากษ์ของพระราชวัชรบัณฑิต นั้นสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาในยุคปัจจุบันที่เน้นความเข้าใจและการนำไปใช้จริง ไม่ใช่แค่การท่องจำเพื่อสอบผ่านเพียงอย่างเดียว ท่านได้เสนอแนวคิดการศึกษาแบบ ๓ ด่านที่น่าสนใจ คือ ด่านแรกการสอบผ่านคือด่านพื้นฐานที่แสดงว่าผู้เรียนมีความรู้ทางทฤษฎีในระดับหนึ่ง ด่านที่สองการเข้าใจเนื้อหาจริงเป็นการยกระดับจากการท่องจำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเนื้อหาที่เรียนมา ด่านที่สามการนำไปใช้ได้จริงนี่คือเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา คือการนำความรู้ที่เข้าใจแล้วไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทัศนะนี้เน้นย้ำว่า “กระดาษใบเดียวกับตาลปัตรอันหนึ่ง” ที่ได้มาจากการสอบผ่านนั้นไม่เพียงพอที่จะสร้างพระสงฆ์ที่สามารถเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาได้ในระยะยาว ศาสนศึกษาที่สมบูรณ์จึงควรส่งเสริมให้พระสงฆ์สามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติธรรมและช่วยเหลือสังคมได้อย่างแท้จริง

---

[๑๐] สัมภาษณ์ พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ป.ธ.๙, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๑๑] สัมภาษณ์ พระราชวัชรบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดจากแดง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

๑.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ บูรณาการผ่านเครือข่ายและความร่วมมือที่หลากหลาย พบว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นอีกด้านหนึ่งที่มีการทำงานเชิงบูรณาการที่ชัดเจนและหลากหลายรูปแบบ โดยมีหัวใจสำคัญคือความร่วมมือระหว่างวัดกับสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งได้รับการยืนยันจากทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายการศึกษา นายวิโรจน์ จำปาทอง ได้กล่าวถึงความร่วมมือที่ประสบความสำเร็จ “มีการส่งสอบธรรมศึกษาของโรงเรียนบางบ่อวิทยาคม ส่งสอบธรรมศึกษาเยอะสุดในเขตบางบ่อ ชั้น ม.๑ ก็ธรรมศึกษาตรี ชั้น ม.๒ ธรรมศึกษาโท และชั้น ม.๓ ธรรมศึกษาเอก”[๑๒] การสงเคราะห์ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การส่งเสริมการเรียนธรรมศึกษา แต่ยังขยายไปสู่การสร้างถาวรวัตถุทางการศึกษา ดังที่ พระวชิรคณาทร “พระนักพัฒนา” ได้กล่าวถึงบทบาทของท่าน “ปัจจุบันนี้มีอาคารเรียนทั้งหมด ๑๙ อาคารเรียนในประเทศไทย”[๑๓] นอกจากนี้ การระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายอย่างกว้างขวางในการจัดตั้งกองทุนเพื่อมอบทุนการศึกษาก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ การศึกษาสงเคราะห์มีรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจนและหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นหลักได้ดังนี้ (๑) การบูรณาการเครือข่ายและความร่วมมือ (๒) การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการและโครงสร้างพื้นฐาน และ (๓) การระดมทุนและการจัดตั้งกองทุน รูปแบบการศึกษาสงเคราะห์ที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบัน คือการทำงานแบบองค์รวมที่เน้นความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และสถานศึกษา โดยมีการสนับสนุนทั้งในด้านวิชาการ โครงสร้างพื้นฐาน และทุนการศึกษา เพื่อให้การช่วยเหลือครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุด

๑.๔ ด้านการเผยแผ่ ความท้าทายในการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล พบว่า ความท้าทายสำคัญของการเผยแผ่ในยุคปัจจุบัน คือรูปแบบดั้งเดิมไม่สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อีกต่อไป และเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารให้ทันสมัย โดยย่อยเนื้อหาให้กระชับและใช้สื่อดิจิทัลเป็นช่องทางหลัก ประเด็นนี้ได้รับการขานรับจากพระสังฆาธิการหลายรูปที่ได้เริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานแล้ว พระครูโสภณสุตาธาร ได้กล่าวถึงการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ “ปัจจุบันนี้การส่งข้อมูลข่าวสารก็ใช้ช่องทางโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook รวมทั้งสื่อโซเชียลต่าง ๆ ทั้งภาพนิ่งและมัลติมีเดียที่เป็นไลฟ์สด”[๑๔] ขณะที่ พระราชวัชรบัณฑิต ได้แสดงให้เห็นถึงการทำงานเชิงรุกที่นำธรรมะออกไปสู่สังคมผ่านการบรรยายให้แก่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ครอบคลุมทุกภาคส่วน ตัวอย่างเช่น “โรงพยาบาลทุกโรงพยาบาลไปเทศน์ไปบรรยายให้ทั้งหมด... เครือบริษัท CP เครือ MK และ ปตท. ธนาคารต่าง ๆ ได้ไปบรรยายมาหมดแล้ว”[๑๕]

---

[๑๒] สัมภาษณ์, นายวิโรจน์ จำปาทอง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบางบ่อวิทยาคม จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๑๓] สัมภาษณ์, พระวชิรคณาทร, เจ้าอาวาสวัดบางพลีใหญ่กลาง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๑๔] สัมภาษณ์, พระครูโสภณสุตาธาร, เจ้าคณะตำบลคลองด่าน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดปานประสิทธาราม, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๑๕] สัมภาษณ์, พระราชวัชรบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดจากแดง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 156 11/29/2025 1:11:57 PM

ความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เครื่องมือและวิธีการเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบัน การใช้สื่อดิจิทัล การนำโซเชียลมีเดีย มาใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ธรรมะ เช่น Facebook, การไลฟ์สด และมัลติมีเดีย ทำให้เข้าถึงผู้คนได้ในวงกว้างและสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนในยุคดิจิทัล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทันสมัยและความพยายามในการเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับชีวิตประจำวันของผู้คน และการทำงานเชิงรุก ตัวอย่างเช่น การที่พระราชวัชรบัณฑิตสามารถเข้าถึงและบรรยายธรรมะให้กับองค์กรใหญ่ ๆ ตัวอย่างเช่น โรงพยาบาล, เครือบริษัท (CP, MK, ปตท.) และธนาคารต่าง ๆ ได้นั้น แสดงให้เห็นถึงการทำงานเชิงรุกที่ไม่รอให้ผู้คนเข้ามาหาธรรมะเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการนำธรรมะออกไปสู่สังคมในทุกภาคส่วนอย่างครอบคลุม

๑.๕ ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ด้านสาธารณูปการยังเป็นจุดอ่อน โดยเฉพาะการขาดการบูรณาการองค์ความรู้ทางโลก เช่น วิศวกรรม และการบริหารจัดการ เข้ากับการดำเนินงาน ทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะถูกเอาเปรียบและใช้ปัจจัยจากศรัทธาไม่คุ้มค่า อย่างไรก็ตาม ในการสัมภาษณ์เชิงลึกได้พบเห็นมิติของการบูรณาการที่น่าสนใจ เช่น การบูรณาการกับหน่วยงานราชการท้องถิ่นในการขออนุญาตก่อสร้างตามกฎหมาย และการบูรณาการแนวคิดด้านภูมิทัศน์เพื่อสร้าง “ความสัปปายะ” ดังที่พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ได้ให้ทัศนะว่า “จะไปเน้นสิ่งที่เป็นการก่อสร้างมากเกินไปก็ไม่ดี ต้องคงความเป็นธรรมชาติของสิ่งนั้นไว้ มันก็จะขาดความเป็นอาราม ขาดความเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม”[๑๖] นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอเชิงนวัตกรรมจากภาคสาธารณสุขในการบูรณาการพื้นที่วัดเพื่อประโยชน์ด้านสุขภาพ เช่น การจัดตั้ง “กุฏิชีวาภิบาล” หรือสถานดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่าด้านสาธารณูปการในกิจการคณะสงฆ์ยังมีทั้งจุดอ่อนและโอกาสในการพัฒนา โดยเฉพาะในเรื่องของการบูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการ จุดอ่อนที่พบได้แก่ ขาดการบูรณาการองค์ความรู้ทางโลก ข้อมูลระบุว่ายังขาดการนำความรู้ด้านวิศวกรรมและการบริหารจัดการมาใช้ ซึ่งทำให้วัดมีความเสี่ยงที่จะถูกเอาเปรียบและบริหารจัดการเงินบริจาคได้อย่างไม่คุ้มค่า การพึ่งพาเพียงความรู้ดั้งเดิมในการก่อสร้างและดูแลวัด อาจทำให้เกิดความผิดพลาดหรือสูญเสียงบประมาณโดยไม่จำเป็น อีกประเด็นก็คือ โอกาสและการบูรณาการที่น่าสนใจ แม้จะมีจุดอ่อน แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงมิติการบูรณาการที่เริ่มเกิดขึ้นแล้วและเป็นแนวทางที่น่าจับตามอง อันได้แก่ การบูรณาการกับหน่วยงานราชการ มีความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นในการขออนุญาตก่อสร้างตามกฎหมาย ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำระเบียบทางโลกมาปรับใช้เพื่อความถูกต้องและปลอดภัยในการดำเนินงาน การให้ความสำคัญกับภูมิทัศน์ที่เน้นให้วัดยังคงความเป็นธรรมชาติและไม่เน้นการก่อสร้างมากเกินไป แสดง

[๑๖] สัมภาษณ์, พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ป.ธ.๙, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 157 11/29/2025 1:11:57 PM

ให้เห็นถึงการบูรณาการแนวคิดด้านภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อสร้างความสัปปายะหรือบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ถือเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าซึ่งมองข้ามการสร้างอาคารขนาดใหญ่ไปสู่การสร้างพื้นที่ที่ส่งเสริมสุขภาพจิตและจิตวิญญาณของผู้มาเยือน และนวัตกรรมด้านสุขภาพ ที่เสนอให้ใช้พื้นที่วัดจัดตั้ง “กุฏิชีวาภิบาล” เพื่อดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายเป็นนวัตกรรมที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เป็นการบูรณาการด้านสาธารณูปการเข้ากับสาธารณสุข และการดูแลชุมชน ทำให้วัดไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือสังคมด้านอื่น ๆ ได้อีกด้วย โดยสรุปแล้ว การบริหารจัดการด้านสาธารณูปการยังคงเป็นความท้าทายหลัก แต่ก็มีแนวโน้มที่ดีจากการเริ่มนำความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ จากภาคส่วนอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้กิจการวัดมีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดียิ่งขึ้น

๑.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า กิจการด้านนี้ได้รับการยอมรับจากทุกแหล่งข้อมูลว่ามีการทำงานที่โดดเด่นและเป็นรูปธรรมที่สุด โดยที่ประชุมอภิปรายกลุ่มถึงกับยกย่องให้เป็น “พระเอก” ในยุคปัจจุบัน ที่จะช่วยฟื้นฟูศรัทธาของประชาชนที่มีต่อสถาบันสงฆ์ได้เป็นอย่างดี

ภาพความสำเร็จนี้เกิดจากการทำงานเชิงรุกที่หลากหลายและกว้างขวาง พระวชิรคณาทรได้สร้างโรงพยาบาลชุมชนภายในวัดเพื่อให้บริการแก่ประชาชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ “ผมสร้างโรงพยาบาลเขาเรียกว่าถวายแพทย์ชุมชน มีแพทย์มีพยาบาล มีทำฟัน รคฮิตที่สุดคือวันพฤหัสบดี เบาหวานคนเฒ่าคนแก่มารับยามาฉีดรับยาที่วัด”[๑๗] ในขณะที่ พระราชวัชรบัณฑิต ได้แสดงบทบาทนำในการช่วยเหลือสังคมอย่างยิ่งยวดในช่วงวิกฤตโควิด-๑๙ ทั้งในและต่างประเทศ “วัดจากแดงผลิตน้ำยาฆ่าเชื้อวันละ ๑,๐๐๐ ลิตร ผลิตฟ้าทะลายโจรวันละ ๔,๐๐๐ แคปซูล ผลิตหน้ากาก ผลิตชุด PPE ส่งความช่วยเหลือไปพม่า ๕ คันรถ แล้วก็เงินอีก ๔ ล้าน”[๑๘] ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการเป็นที่พึ่งของสังคมที่จับต้องได้ และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๒. หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์

ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรปราการได้น้อมนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แต่ละด้านอย่างสอดคล้องและลึกซึ้ง โดยบูรณาการเข้ากับบริบทการทำงานสมัยใหม่ได้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

๒.๑ ด้านการปกครอง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ พบว่า หลักอปริหานิยธรรม ๗ เปรียบเสมือนธรรมนูญหรือหัวใจของการปกครองคณะสงฆ์ที่จะนำไปสู่ความเจริญและป้องกันความเสื่อมของหมู่คณะ โดยเฉพาะหลักการ “หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์” และ “พร้อมเพรียงกันทำกิจ” ถูกมองว่า

---

[๑๗] สัมภาษณ์, พระวชิรคณาทร, เจ้าอาวาสวัดบางพลีใหญ่กลาง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๑๘] สัมภาษณ์, พระราชวัชรบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดจากแดง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 158 11/29/2025 1:11:57 PM

เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสามัคคีและความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ภาพดังกล่าวได้รับการขยายความอย่างชัดเจนจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ได้ให้ทัศนะว่าหลักอปริหานิยธรรมเป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้ระบบการปกครองมีความสมบูรณ์แบบ “หลักนี้ถือว่าเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา ถ้าเราสามารถถอดแบบหลักของอปริหานิยธรรมมาใช้ในเรื่องของการปกครองจะเป็นระบบการปกครองที่มีความสมบูรณ์แบบเป็นอย่างมาก”[๑๙] ในทางปฏิบัติ พระราชวัชรบัณฑิต ได้ยืนยันถึงการนำหลักการนี้มาใช้อย่างเข้มข้น โดยเฉพาะการประชุมหารือกันบ่อยครั้งเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน “ที่วัดก็ใช้ทุกวันเลยโดยเฉพาะข้อ ๑ และ ๒ ประชุมกันบ่อยมากวันนี้ก็ประชุม เมื่อวานก็ประชุม และก็พร้อมใจกันประชุมและเลิกประชุม พร้อมทำกิจอย่างพร้อมเพรียง”[๒๐] ยิ่งไปกว่านั้น การประชุมยังถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความโปร่งใส ดังที่ พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ ได้ชี้ให้เห็นถึงการนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารการเงินของวัด “อาศัยหลักธรรม คือหลักอปริหานิยธรรม หมั่นประชุมกันเนืองนิจ รายรับรายจ่ายของบัญชีทุกเดือนจะปรากฏ สามารถให้คณะกรรมการตรวจสอบได้คือ เราอาศัยหลักประชุมเป็นรูปธรรมเห็นได้จริง”[๒๑]

โดยทัศนะของผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการนำหลักอปริหานิยธรรม มาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในด้านการสร้างความสามัคคีและการบริหารจัดการที่โปร่งใส ประเด็นสำคัญคือการใช้การประชุมเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความเข้าใจร่วมกันและตรวจสอบการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ “หมั่นประชุมกันเนืองนิจ” ตามหลักอปริหานิยธรรม การที่พระราชวัชรบัณฑิตยืนยันว่ามีการประชุมกัน “ทุกวัน” และ “พร้อมใจกัน” นั้น ชี้ให้เห็นว่าการประชุมไม่ได้เป็นเพียงพิธีการแต่เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้หลักการนี้กับการบริหารการเงินของวัดก็เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมเพราะช่วยสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การเปิดเผยบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้คณะกรรมการทราบทุกเดือนผ่านการประชุม แสดงให้เห็นถึงการยึดถือหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน การนำหลักธรรมมาใช้ในทางปฏิบัติเช่นนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน

๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา การบูรณาการหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) พบว่า ที่ประชุมอภิปรายกลุ่มได้เห็นพ้องต้องกันว่า หลักไตรสิกขาคือหัวใจและเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาในพระพุทธ-

---

[๑๙] สัมภาษณ์, พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ป.ธ.๙, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๒๐] สัมภาษณ์, พระราชวัชรบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดจากแดง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๒๑] สัมภาษณ์, พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ, เจ้าคณะตำบลสำโรงเหนือ เจ้าอาวาสวัดแพรกษา, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 159 11/29/2025 1:11:57 PM

ศาสนา ซึ่งไม่ใช่เพียงการเรียนรู้เพื่อสอบผ่าน แต่เป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบทุกมิติ พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ได้อธิบายอย่างเป็นขั้นตอนว่า พระพุทธศาสนาคือ “ศาสนาแห่งการศึกษา” ซึ่งหมายถึงการศึกษาที่ครบวงจรทั้ง ๓ ด้าน “การศึกษาที่สมบูรณ์แบบจะต้องประกอบไปด้วยศีล สมาธิ ปัญญา...การบูรณาการให้มีความสมบูรณ์ให้มีความถึงพร้อมจำเป็นจะต้องอาศัยหลักของไตรสิกขาเป็นกรอบในการบริหารจัดการด้านการศึกษา”[๒๒] ในขณะที่ พระครูภาวนาสมณคุณ วิ. ได้ชี้ให้เห็นว่า “ไตรสิกขา” ไม่ใช่เรื่องทางทฤษฎีที่แยกขาดจากการปฏิบัติ แต่เป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนได้ผ่านกิจวัตรประจำวันที่ทำอย่างสม่ำเสมอ “อย่างการทำวัตรหรือทำกิจกรรมอะไรก็เป็นข้อวัตรอยู่แล้ว การนั่งปฏิบัติธรรมหรือการไหว้พระสวดมนต์เจริญภาวนาก็เป็นการทำสมาธิ สวดบ่อย ๆ ว่าบ่อย ๆ ก็เกิดปัญญาเห็นนี่นั่นก็อยู่ในแนวศีล สมาธิและปัญญาทั้งสิ้น”[๒๓]

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการนำหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นแก่นสำคัญของพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการบริหารจัดการด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ประเด็นที่น่าสนใจคือการมองว่าไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ไม่ใช่เพียงแค่ทฤษฎีในตำราแต่เป็นสิ่งที่สามารถบูรณาการเข้ากับกิจวัตรประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่พระครูภาวนาสมณคุณ วิ. ได้กล่าวไว้ การทำวัตรสวดมนต์ การนั่งปฏิบัติธรรม และการไหว้พระ ล้วนเป็นการฝึกฝนศีล สมาธิ และปัญญา ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาที่สมบูรณ์แบบนั้นไม่ใช่แค่การท่องจำเนื้อหา แต่เป็นการลงมือปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ทัศนะนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการยกระดับการศึกษาจากเพียงแค่การเรียนรู้ทางวิชาการไปสู่การฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน ทำให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อขัดเกลาจิตใจและพัฒนาปัญญาได้อย่างแท้จริง นี่คือหัวใจสำคัญของการศึกษาทางพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นทั้งความรู้และคุณธรรมไปพร้อม ๆ กัน

๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่า หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ยั่งยืน โดยเฉพาะหลัก “ทาน” หรือการให้ ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความไว้วางใจ พระครูศรีภาวนา-วิสุทธิคุณ วิ. ได้นำเสนอปรัชญาการ “ให้ก่อน” ที่แยบคาย โดยเริ่มต้นจากการให้ทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่าง ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน จนกระทั่งโรงเรียนเหล่านั้นเกิดความศรัทธาและไว้วางใจ “เราเดินเข้าไปหาแต่ละ ผอ. เราไม่ได้ไปขอเขานะเราไปให้ เราจะให้ทุน พอเราทำไปประมาณสัก ๕ ปี ๖ ปี เขารู้ว่าเรา

[๒๒] สัมภาษณ์, พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ป.ธ.๙, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๒๓] สัมภาษณ์, พระครูภาวนาสมณคุณ วิ., เจ้าคณะอำเภอเมือง เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 160 11/29/2025 1:11:57 PM

ให้เขา เขาบอกหลวงพ่อไม่ต้องแล้วเดี๋ยวหนูตั้งงบให้เองทั้งโรงเรียน”[๒๔] การให้ในที่นี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เงินทอง แต่รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรทุกอย่างที่วัดมีเพื่อส่งต่อไปยังผู้ที่ต้องการ ดังที่ พระครูโสภณสุตาธาร ได้ยกตัวอย่าง “เช่น โรงเรียนวัดปานฯ ไปรื้อเอาไม้มาเก็บไว้ ท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรีให้กระเบื้องมาอีกก็นำไปกั้นเขื่อนได้”[๒๕]

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นถึงหลักการทำงานแบบ “การให้” ที่สร้างความยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินงานของคณะสงฆ์ การเข้าไปช่วยเหลือสถานศึกษาโดยเริ่มต้นจากการให้ทุนการศึกษา อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาระหว่างวัดกับโรงเรียน จนในที่สุดโรงเรียนก็พร้อมที่จะเข้ามาสนับสนุนตนเองได้ในอนาคต นอกจากนี้ การให้ยังไม่ได้จำกัดอยู่แค่เงินทอง แต่เป็นการบริหารจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างชาญฉลาดเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุด ดังเช่นการนำไม้และกระเบื้องที่เหลือใช้มาสร้างเขื่อน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเป็นตัวอย่างของการทำงานแบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ในทางปฏิบัตินี่คือรูปแบบการทำงานที่สร้างความร่วมมือและความไว้เนื้อเชื่อใจจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

๒.๔ ด้านการเผยแผ่ การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีการสอน พบว่า ความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัยและผู้รับสาร โดยต้องย่อยเนื้อหาให้กระชับ เข้าใจง่าย และน่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธวิธีการสอนที่เน้นความแจ่มแจ้งและจูงใจ พระเมธีวรญาณ ผศ.ดร. ได้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสื่อสารธรรมะ “การสอนที่เกิดความชัดเจนแจ่มแจ้งถูกต้องตรงประเด็นเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวัง การใช้เทคโนโลยีแพลตฟอร์มหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ทันสมัยก็ทำให้กลุ่มคนยุคใหม่สามารถเข้าถึงพระพุทธศาสนาง่ายยิ่งขึ้น”[๒๖] อย่างไรก็ตาม พระราชวัชรบัณฑิตได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาพื้นฐานคือการขาดเทคนิคการสอนของบุคลากรสงฆ์ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญ “เทคนิคการสอนเราไม่พร้อม พระทุกองค์ไม่ได้ผ่านวิทยาลัยครู ย่อความก็ไม่เป็น ทำ mind map ก็ไม่เป็น เขียนแผนการสอนก็ไม่เป็น ไม่รู้จักแผนการสอน”[๒๗]

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล นั่นคือ การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับทักษะการสอนที่ยังขาดอยู่ แม้ว่าการใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์ม

---

[๒๔] สัมภาษณ์, พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ, เจ้าคณะตำบลสำโรงเหนือ เจ้าอาวาสวัดแพรกษา, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๒๕] สัมภาษณ์, พระครูโสภณสุตาธาร, เจ้าคณะตำบลคลองด่าน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดปานประสิทธาราม, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๒๖] สัมภาษณ์, พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. ป.ธ.๙, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๒๗] สัมภาษณ์, พระราชวัชรบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดจากแดง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 161 11/29/2025 1:11:57 PM

ที่ทันสมัยจะช่วยให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวัง แต่ปัญหาสำคัญคือพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังขาดเทคนิคการสอนสมัยใหม่ เช่น การย่อความ การทำ Mind Map หรือการเขียนแผนการสอน การขาดทักษะเหล่านี้ทำให้การสื่อสารธรรมะไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าสนใจเท่าที่ควร ทัศนะนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาบุคลากรสงฆ์ ให้มีความพร้อมทั้งด้านเนื้อหาธรรมะและด้านเทคนิคการสอน เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างน่าสนใจและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ พบว่า การใช้หลัก “อุเบกขา” ในการปฏิเสธการก่อสร้างที่ไม่จำเป็น เพื่อไม่ให้เป็นภาระในอนาคต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญญาในการบริหารจัดการที่นอกเหนือไปจากการตีความตามตัวอักษร การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในงานสาธารณูปการได้รับการตีความอย่างลึกซึ้งจากการสัมภาษณ์ พระครูโสภณสุตาธาร ได้ชี้ว่าหลักธรรมนี้ถูกนำมาใช้ในการบริหาร “บุคคล” ที่เกี่ยวข้องกับงานก่อสร้างเป็นหลัก และเจตนารมณ์ของการก่อสร้างทุกชิ้นในวัดล้วนตั้งอยู่บนฐานของความเมตตากรุณา “พรหมวิหารเป็นสิ่งที่จะดูแลน้ำจิต น้ำใจ หรือว่าความคิดของบุคคล คนงานที่จะดำเนินงานสาธารณูปการให้เป็นไปด้วยความปีนระเบียบเรียบร้อย ทุกสิ่งปลูกสร้างของทางวัดไม่ได้ทำตามกิเลส ส่วนมากทำตามปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อดูแลให้ญาติโยมได้รับความผาสุก”[๒๘] นอกจากนี้ พระวชิรคณาทร ยังได้แสดงให้เห็นถึงการมี “อุเบกขา” ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ในการทำงาน ซึ่งทำให้สามารถมุ่งมั่นทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อไปได้โดยไม่หวั่นไหว

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมชั้นสูงอย่างพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ในการบริหารงานสาธารณูปการได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการใช้ “อุเบกขา” เพื่อปฏิเสธการก่อสร้างที่ไม่จำเป็นซึ่งเป็นการบริหารจัดการด้วยปัญญาเพื่อไม่สร้างภาระในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีการนำหลักพรหมวิหารมาใช้ในการบริหารบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานก่อสร้าง เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีระเบียบเรียบร้อย เจตนารมณ์ของการก่อสร้างทุกชิ้น จึงไม่ได้มาจากความต้องการส่วนตัว แต่มาจากความเมตตากรุณาที่ต้องการแก้ไขปัญหาและสร้างความผาสุกให้กับญาติโยมอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการมี “อุเบกขา” ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ทำให้สามารถมุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมต่อไปได้

๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ พบว่า การช่วยเหลือผู้ยากไร้โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งเป็นการสร้างความระลึกถึงกันด้วยดี หลักการนี้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรของวัดเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน ดังที่ พระครูโสภณสุตาธาร

[๒๘] สัมภาษณ์, พระครูโสภณสุตาธาร, เจ้าคณะตำบลคลองด่าน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดปานประสิทธาราม, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

10. (. 149-167).indd 162 11/29/2025 1:11:57 PM

ได้อธิบายถึงการบริหารจัดการตลาดน้ำ “เมื่อเรามีทรัพยากรอะไรเกิดขึ้น มีข้าวของอะไรเกิดขึ้นเราก็จะคิดแล้วว่าเราจะบริหารยังไงให้เป็นประโยชน์ และเท่าเทียมของที่วัดทุกอย่างจะเป็นของส่วนกลาง”[๒๙] ยิ่งไปกว่านั้น การสงเคราะห์ตามหลักธรรมนี้ไม่ใช่เพียงการให้แล้วจบไป แต่รวมถึงการติดตามดูแล ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงเมตตาธรรมอย่างครบวงจร ดังที่ พระมหาวิฑูร ธมฺมโชโต, ดร., ป.ธ.๘ ได้ให้มุมมองเพิ่มเติมว่า “การไปติดตามดูความเป็นอยู่ต่าง ๆ ที่เราได้ไปช่วยว่าดีขึ้นไหมแล้วก็มีโอกาสได้ไปนำหลักธรรมต่าง ๆ ไปบอกกล่าว”[๓๐]

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการนำหลักการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน มาใช้ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเป็นรูปธรรมและครบวงจร โดยเฉพาะการบริหารจัดการทรัพยากรของวัดเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ดังเช่นการบริหารตลาดน้ำที่จัดให้ของทุกอย่างเป็นส่วนกลาง ประเด็นที่น่าสนใจคือ การสงเคราะห์ตามหลักธรรมนี้ไม่ได้จบลงเพียงแค่การให้สิ่งของ แต่ยังรวมถึงการติดตามดูแลความเป็นอยู่ของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงเมตตาธรรมอย่างแท้จริง การกระทำเช่นนี้ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน แต่ยังเป็นการเผยแผ่หลักธรรมและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของกิจการคณะสงฆ์ในสังคมสมัยใหม่ แม้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่จะมองว่าในการปกครองและการปฏิบัติกิจการคณะสงฆ์ สิ่งสำคัญคือ “การศาสนศึกษา” เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นการลงทุนในการ “สร้างคน” ซึ่งสอดคล้องกับแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร) พบว่า กลยุทธ์ในการปกครองผู้ปกครองและคณะสงฆ์ต้องมีความรู้ความสามารถสูง มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการสื่อสารและการคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว การปกครองคณะสงฆ์ให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักโดยเน้นบริหารจัดการเชิงพุทธ มุ่งการสร้างความสามัคคีโดยบริหารแบบพ่อปกครองลูก ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการปกครอง การสร้างคนและสร้างงาน[๓๑] และผลการศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติภารกิจที่โดดเด่นและสร้างผลกระทบต่อสังคมได้มากที่สุดในปัจจุบันกลับเป็น “การสาธารณสงเคราะห์” ซึ่งถูกมอง

---

[๒๙] สัมภาษณ์, พระครูโสภณสุตาธาร, เจ้าคณะตำบลคลองด่าน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดปานประสิทธาราม, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๓๐] สัมภาษณ์, พระมหาวิฑูร ธมฺมโชโต, ดร. ป.ธ.๘, เจ้าคณะอำเภอพระสมุทรเจดีย์ เจ้าอาวาสวัดใหญ่, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

[๓๑] พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร), “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐๔.

ว่าเป็น “พระเอก” ในการฟื้นฟูศรัทธาของประชาชน การค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า คณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันต้องสร้างสมดุลระหว่างการสร้างคุณภาพภายใน (ศาสนศึกษา) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (ปกครอง) การสืบทอดอุดมการณ์ (เผยแผ่) และการตอบสนองต่อความต้องการของสังคม (สาธารณสงเคราะห์) ซึ่งทั้งหมดนี้คือหัวใจของ “พุทธบูรณาการ” ที่แท้จริง และสอดคล้องกับโชติ บดีรัฐ พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วยการบริหารคนต้องมีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายโดยใช้คนตรงกับความรู้และความสามารถในการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารอย่างประหยัดคุ้มค่าและสนองตอบต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และในการบริหารควรเน้นเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมโดยยึดเจตนาในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งคณะสงฆ์ต้องมีความสามารถให้ความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้วิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป[๓๒]

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็น “รูปแบบพุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ (DHARMA-6 Model)” ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีพลวัต (Dynamic Process) มีหัวใจสำคัญคือ “การสร้างคน (ศาสนศึกษา) นำการสร้างวัตถุ” โดยสามารถสรุปเป็นแบบจำลอง “DHARMA-6” ได้ดังนี้

- D - Direction (การปกครอง): กำหนดทิศทางและกำกับดูแลกิจการทั้งหมดให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม โดยใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗
- H - Human Development (การศาสนศึกษา): พัฒนาทรัพยากรบุคคล (ศาสนทายาท) ให้มีคุณภาพ เป็นรากฐานของกิจการทั้งหมด โดยใช้หลักไตรสิกขา
- A - Aid & Support (การศึกษาสงเคราะห์): ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการศึกษาแก่สังคม สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔
- R - Religion Propagation (การเผยแผ่): เผยแผ่หลักธรรมคำสอนสู่สังคม เป็นสะพานเชื่อมระหว่างวัดกับชุมชน โดยใช้พุทธวิธีการสอน
- M - Material Development (การสาธารณูปการ): พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเสนาสนะให้เป็นสัปปายะและเกื้อกูลต่อกิจการอื่น โดยใช้หลักพรหมวิหาร ๔

---

[๓๒] โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๒๕-๓๕.

10. (. 149-167).indd 164 11/29/2025 1:11:57 PM

• A - Active Service (การสาธารณสงเคราะห์): ให้บริการสังคมเชิงรุก เป็นที่พึ่งของประชาชน และสร้างศรัทธา โดยใช้หลักสาราณียธรรม ๖

กระบวนการนี้เริ่มต้นจากการให้ความสำคัญสูงสุดกับ การศาสนศึกษา (H) เพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ จากนั้นบุคลากรเหล่านี้จะเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนกิจการด้านอื่น ๆ ภายใต้การปกครอง (D) ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเชิงพันธกิจคือ การเผยแผ่ (R) และการแสดงบทบาทเชิงรุกต่อสังคมผ่าน การศึกษาสงเคราะห์ (A) และการสาธารณสงเคราะห์ (A) โดยมีการสาธารณูปการ (M) เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุน

สรุปผลการวิจัย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน มีความแตกต่างกันโดยการสาธารณสงเคราะห์มีความโดดเด่นและเป็นรูปธรรมที่สุด ในขณะที่การศาสนศึกษา แม้จะมีความเข้มแข็งในบางสำนักเรียน แต่ยังขาดการบูรณาการในภาพรวมทั้งจังหวัด การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม พระสังฆาธิการได้น้อมนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารแต่ละด้านอย่างสอดคล้อง เช่น หลักอปริหานิยธรรม ๗ สำหรับการปกครอง, ไตรสิกขา สำหรับการศาสนศึกษา, และ สังคหวัตถุ ๔ สำหรับการศึกษาสงเคราะห์ องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยได้นำเสนอ “รูปแบบพุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์” หรือ DHARMA-6 Model ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีหัวใจสำคัญคือ “การสร้างคน (ศาสนศึกษา) นำการสร้างวัตถุ” โดยเน้น

ให้การศาสนศึกษาเป็นรากฐานในการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อขับเคลื่อนภารกิจด้านอื่น ๆ ให้เป็นที่พึ่งของสังคมได้อย่างยั่งยืน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสมุทรปราการมีการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านสาธารณสงเคราะห์ที่มีความโดดเด่นสูงสุด การวิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็น “รูปแบบพุทธบูรณาการการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์” ที่มีหัวใจสำคัญคือการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นรากฐานในการขับเคลื่อนภารกิจด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

๑. ต่อมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑.๑ ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลาง “ทะเบียนประวัติ” ของภิกษุในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้การดูแลเป็นไปโดยความเรียบร้อย

๑.๒ ควรพัฒนา “หลักสูตรกลาง” ด้านการบริหารจัดการสำหรับพระสังฆาธิการ โดยบูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ากับหลักพุทธธรรม

๒. ต่อคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการและพระสังฆาธิการ

๒.๑ ควรยกระดับความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายจากความสัมพันธ์ส่วนตัวไปสู่ “ข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)” ที่เป็นทางการ

๒.๒ ควรจัดตั้ง “ช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการ (Official Channel)” ของคณะสงฆ์จังหวัดในรูปแบบดิจิทัล เพื่อเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและเข้าถึงคนรุ่นใหม่

๒.๓ ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing Forum) ระหว่างสำนักเรียนและวัดต่าง ๆ ในจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อยกระดับการทำงานให้เป็นภาพรวม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจทัศนะต่อรูปแบบพุทธบูรณาการในวงกว้าง

๒. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ระหว่างจังหวัดสมุทรปราการกับจังหวัดในภูมิภาคอื่น

๓. ควรมีการวิจัยเชิงลึกในประเด็นเฉพาะด้าน เช่น “บทบาทของวัดในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย”

10. (. 149-167).indd 166 11/29/2025 1:11:57 PM

หรือ “การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”

บรรณานุกรม

โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.** ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๒๕-๓๕.

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร). “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** สาขาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สัมภาษณ์, นายวิโรจน์ จำปาทอง. ผู้อำนวยการโรงเรียนบางบ่อวิทยาคม จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์, พระครูภาวนาสมณคุณ วิ. เจ้าคณะอำเภอเมือง เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์, พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ. เจ้าคณะตำบลสำโรงเหนือ เจ้าอาวาสวัดแพรกษา, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์, พระครูโสภณสุตาธาร. เจ้าคณะตำบลคลองด่าน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดปานประสิทธาราม, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์, พระเมธีวรญาณ. ผศ.ดร. ป.ธ.๙. ผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์, พระราชวัชรบัณฑิต. เจ้าอาวาสวัดจากแดง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์, พระวชิรคณาทร. เจ้าอาวาสวัดบางพลีใหญ่กลาง, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖

สัมภาษณ์, พระมหาวิฑูร ธมฺมโชโต. ดร. ป.ธ.๘. เจ้าคณะอำเภอพระสมุทรเจดีย์ เจ้าอาวาสวัดใหญ่, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎมหาเถรสมาคม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

10. (. 149-167).indd 167 11/29/2025 1:11:57 PM

การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
An Analysis on the Usage of Rhetorical Technigues as Appeared in Visuddhimagga

พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ (แจ่มพันธ์)
Phramaha Wutthikrai Puṇṇavuddḥi (Jampan)
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ประเทศไทย
The Master of Arts in Buddhist Studies degree, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: wudthai.wutt@gmail.com

Received: August 18, 2025
Revised: October 01, 2025
Accepted: October 04, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดโวหารภาพพจน์ (๒) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของคัมภีร์วิสุทธิมรรค (๓) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร Documentary Research โดยศึกษาจากคัมภีร์คัมภีร์วิสุทธิมรรค และหนังสือที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า โวหารภาพพจน์เป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยสร้างอารมณ์ จินตภาพ และความหมายที่ลึกซึ้ง ทำให้การสื่อสารมีความชัดเจน มีอรรถรส และเข้าถึงผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ง่ายขึ้น โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏแบ่งได้เป็น ๙ ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อติพจน์ สัทพจน์ นามนัย ปรพากย์ สัญลักษณ์ และอวพจน์ โดยการใช้โวหารภาพพจน์เหล่านี้ ต้องสัมพันธ์กับบริบท เพื่อสร้างภาพและอารมณ์ที่สอดคล้องกับคำสอน ในเชิงประยุกต์ โวหารภาพพจน์สามารถนำไปใช้ในงานเขียน วรรณคดี การพูด และการสื่อสาร โดยเฉพาะในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ช่วยถ่ายทอดหลักธรรมเชิงลึกให้เข้าใจง่าย และในวรรณกรรมไทยช่วยเพิ่มความงามและคุณค่าทางอารมณ์ จึงนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่ทำให้เนื้อหามีชีวิตชีวาและทรงพลัง การศึกษาคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่าเป็นผลงานสำคัญของพระพุทธโฆสาจารย์ แต่งขึ้นราวพุทธ-ศตวรรษที่ ๑๐ เพื่อเป็นคู่มือปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุและพุทธศาสนิกชน โดยมีโครงสร้างครอบคลุมไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา รวม ๒๓ ปริจเฉท เนื้อหามุ่งอธิบายการฝึกกาย วาจา จิต และการเจริญปัญญาเพื่อบรรลุวิมุตติ ด้วยการใช้ร้อยแก้วและร้อยกรองอย่างเป็นระบบ ทำให้คัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “คัมภีร์แม่บทแห่งการปฏิบัติ”

11. (. 168-183).indd 168 28/11/2568 22:51:36

ผลการวิเคราะห์กลวิธีโวหารภาพพจน์ พบว่ามีการใช้รวม ๒๐๓ ครั้ง โดยเด่นชัดที่เกี่ยวกับศีล สมาธิ และปัญญา ๕ ประเภท คือ อุปมา อุปลักษณ์ ปฏิพจน์ อติพจน์ และบุคลาธิษฐาน ซึ่งพบมากที่สุดในหมวดศีล รองลงมาคือหมวดสมาธิ และหมวดปัญญา การใช้โวหารภาพพจน์เหล่านี้ มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มคุณค่าทางภาษา กระตุ้นจินตนาการ และทำให้เนื้อหาที่ซับซ้อนเข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้พัฒนา R.I.C.E.S. Model เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการอธิบายกระบวนการสื่อสารเชิงโวหาร ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) R–การบูรณาการโวหาร (๒) I–การสร้างภาพในจิต (๓) C–การกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ (๔) E–การสร้างอารมณ์ร่วม (๔) S–การใช้สัญลักษณ์ทำให้เข้าใจง่าย โมเดลนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การเผยแผ่ธรรมะ การปฏิบัติธรรม และนวัตกรรมดิจิทัล โดยสรุป การใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคไม่เพียงช่วยถ่ายทอดหลักธรรมให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงผู้เรียน แต่ยังเชื่อมโยงงานวิจัยเข้ากับการสื่อสารและการปฏิบัติธรรมในปัจจุบัน ทำให้พระพุทธศาสนามีชีวิตชีวา และนำผู้ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือความหลุดพ้น

คำสำคัญ: การวิเคราะห์กลวิธี; กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์; คัมภีร์วิสุทธิมรรค

Abstract

This research article has three objectives: (1) to study the concept of figurative language, (2) to examine the historical background, structure, and content of the Visuddhimagga, and (3) to analyze the stylistic strategies of figurative language found in the Visuddhimagga. This study employs documentary research, drawing on the Visuddhimagga itself and related scholarly works.

The findings showed that figurative language functions as a linguistic device that evokes emotion, imagery, and profound meaning, thereby enhancing clarity, aesthetic value, and accessibility in communication. The study identifies nine types of figurative language—simile, metaphor, personification, hyperbole,onom atopoeia, metonymy, irony, symbolism, and litotes. Effective use of these figures of speech must correspond to context in order to evoke imagery and emotions aligned with the intended teachings. In practice, figurative language can be applied to writing, literature, speech, and communication—particularly in Buddhist literature, where it conveys profound doctrines in an accessible manner, and in Thai literature, where it enhances beauty and emotional value. Thus, it is regarded as a vital tool in creative communication, imbuing content with vitality and power.

11. (. 168-183).indd 169 28/11/2568 22:51:36

The study further shows that the Visuddhimagga, composed by Buddhaghosa in the 5th century CE, serves as a practical manual for both monks and lay Buddhists. Its structure encompasses the threefold training—morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā)—across 23 chapters. The text systematically explains the cultivation of body, speech, mind, and insight leading to liberation, employing both prose and verse. Hence, the Visuddhimagga has been hailed as the "master manual of practice." Analysis of figurative language within the text identifies 203 instances, most prominently connected to morality, concentration, and wisdom. Five types—simile, metaphor, irony, hyperbole, and personification—appear most frequently, especially in the section on morality, followed by concentration and wisdom. Their use plays a crucial role in enriching language, stimulating imagination, and simplifying complex ideas. Additionally, the research proposes the R.I.C.E.S. Model as a new conceptual framework for rhetorical communication, consisting of five stages: R – Rhetorical integration, I – Imagery creation, C – Critical thinking stimulation, E – Emotional engagement, and S – Symbolic representation for clarity. This model can be applied to teaching, research, Dhamma dissemination, meditation practice, and digital innovation. In conclusion, the use of figurative language in the Visuddhimagga not only facilitates the transmission of Buddhist doctrines in an accessible and engaging way but also bridges academic research with contemporary communication and spiritual practice. This integration enlivens Buddhism and guides practitioners toward the ultimate goal—liberation.

Keywords: Rhetorical Analysis; Rhetorical Strategies; Visuddhimagga

11. (. 168-183).indd 170 28/11/2568 22:51:36

บทนำ

การใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาถือเป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยให้การถ่ายทอดคำสอนทางศาสนาเป็นไปอย่างเข้าใจง่ายและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น โวหารภาพพจน์ หมายถึง การใช้คำอุปมาอุปไมย การเปรียบเทียบ หรือการใช้ภาพที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวัน[๑] เพื่ออธิบายแนวคิดหรือหลักธรรมที่มักจะเป็นนามธรรมและซับซ้อนให้ชัดเจนและเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งการใช้โวหารภาพพจน์มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ในคัมภีร์ต่าง ๆ ช่วยให้เนื้อหามีความชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย เชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของผู้ฟังหรือผู้อ่าน

พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้โวหารภาพพจน์ในการสอนธรรมอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ เช่น การทรงสอนเรื่องบุญและบาปโดยการเปรียบเทียบบุญที่บุคคลกระทำว่าเหมือนเงาที่ติดตามตัวตลอดเวลา ส่วนบาปที่บุคคลทำก็จะติดตามเหมือนล้อเกวียนที่หมุนตามรอยของเจ้าโค[๒] หรือแม้แต่การใช้กลุ่มปัญจวัคคีย์เป็นสัญลักษณ์ในการสอนเรื่องที่สุดโต่งที่บรรพชิตไม่ควรเสพ[๓] และการเดินตามเส้นทางสายกลาง ซึ่งก็คืออริยมรรคมีองค์ ๘[๔] รวมถึงการเปรียบจากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เกิดเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น ศีลของภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นศีลขาด เหมือนผ้าที่ขาดชาย[๕] เป็นต้น ซึ่งศีลที่ขาดไปเป็นนามธรรม ส่วนผ้าขาดเป็นรูธรรม การเปรียบเทียบเช่นนี้ ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดจิตนาการตามนำอันไปสู่ความเข้าใจในลหักที่จะสื่อมากที่สุด โวหารภาพพจน์เหล่านี้ ทำให้คำสอนที่เป็นนามธรรมสามารถเข้าใจได้ง่ายและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตจริงของผู้ฟัง นอกจากนี้ ยังทำให้คำสอนเหล่านั้นเป็นที่จดจำและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้เราเข้าใจธรรมะในพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุม คัมภีร์นี้ถือเป็นผลงานที่โดดเด่นในด้านการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดหลักธรรมที่ซับซ้อนให้ง่ายต่อการเข้าใจ ด้วยการเลือกใช้โวหารภาพพจน์ เช่น การใช้อุปมาอุปไมย การเปรียบเทียบ[๖] และการอธิบายที่มีความชัดเจน ทั้งนี้กลวิธีเหล่านี้ ไม่ได้มีเพียง

---

[๑] ปถวีธร เพชรสุริยา, “การวิเคราะห์โวหารภาพพจน์ในโคลนโลกนิติ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), ๑.

[๒] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑-๒/๑.

[๓] ประยงค์ อ่อนตา, “การสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วารสารปัญญาปณิธาน**, ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๓ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๘.

[๔] วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

[๕] วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๒๑/๗๓.

[๖] พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ (แจ่มพันธ์), “การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔): หน้า ๔๑.

11. (. 168-183).indd 171 28/11/2568 22:51:37

แค่ความสวยงามทางภาษา แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงหลักธรรมกับประสบการณ์ของผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีลักษณะเฉพาะที่ทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงจิตใจของผู้เรียนได้ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือการใช้อุปมาอุปไมยซึ่งเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรม[๗] อาทิ การเปรียบบุคคลควรละเว้นบาปทั้งหลาย ดุจพ่อค้ามีทรัพย์มากแต่มีพวกน้อย หลีกเลี่ยงทางที่มีภัย และดุจคนรักชีวิตหลีกเลี่ยงยาพิษ ฉะนั้น[๘] สิ่งเหล่านี้ช่วยให้หลักธรรมที่ซับซ้อนกลายเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้

การเลือกใช้คำบอกอุปมาในคัมภีร์นี้แสดงให้เห็นถึงความประณีตและลึกซึ้งของผู้แต่ง โดยคำบอกอุปมาแต่ละคำไม่ได้ถูกเลือกใช้อย่างบังเอิญ แต่เป็นการคัดสรรที่สอดคล้องกับเนื้อหาและบริบทของคำสอน ซึ่งส่งผลให้การถ่ายทอดธรรมะเป็นไปอย่างตรงประเด็นและทรงพลัง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับคำบอกอุปมาจึงช่วยเปิดเผยกระบวนการคิดและเจตนาเบื้องหลังการใช้ภาษาในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ยังทำให้เราเห็นถึงวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการถ่ายทอดคำสอนเพื่อให้เข้าใจง่ายและนำไปปฏิบัติได้จริง นี่ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความเชี่ยวชาญทางภาษาและการสื่อสารของพระพุทธองค์ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดคำสอนสู่ผู้คนในยุคต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ[๙]

การใช้โวหารภาพพจน์ (Figurative Devices) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักธรรมที่ซับซ้อนให้ง่ายต่อการเข้าใจและเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังและผู้อ่าน งานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับโวหารภาพพจน์ในวรรณคดีไทยและงานเขียนพุทธศาสนา มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงภาษา วรรณศิลป์หรือการตีความเชิงสัญลักษณ์เป็นหลัก แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกในมิติ กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์สำคัญอย่างวิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นคัมภีร์หลัก ในการอธิบาย “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

แม้จะมีงานศึกษาบางส่วนที่กล่าวถึง อุปมา หรือ อุปลักษณ์ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค แต่ส่วนใหญ่เน้นการรวบรวมตัวอย่าง ไม่ได้ลงลึกถึงโครงสร้าง และบทบาทของโวหารภาพพจน์ในการสร้างความเข้าใจหลักธรรม ขาดการเชื่อมโยงระหว่างภาษาเชิงสุนทรียศาสตร์ กับ ผลเชิงพุทธปฏิบัติ และยังไม่มีการสร้างกรอบแนวคิดใหม่ หรือโมเดลการวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่สามารถอธิบายการใช้โวหารภาพพจน์เชื่อมโยงกับการปฏิบัติธรรมได้อย่างเป็นระบบ

---

[๗] วรรณยุทธ สิมมา และคณะ, “แรงบันดาลใจภาพปริศนาธรรม: จากนามธรรมสู่รูปธรรมสะท้อนชีวิตสังคมร่วมสมัย”, **วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์**, ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๗ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑๘.

[๘] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๓/๖๙.

[๙] บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, “พลวัตของจิตรกรรมร่วมสมัยลาวจากยุคอาณานิคมถึงปัจจุบัน”, **วารสารศิลปกรรมศาสตร์**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑.

11. (. 168-183).indd 172 28/11/2568 22:51:37

ดังนั้น งานวิจัยนี้ จึงเข้ามาเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยศึกษากลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์ลักษณะการใช้ ความหมายเชิงลึก และบทบาทในการสร้างภาพจิตและอารมณ์ร่วม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นฐานสำหรับงานวิชาการและการสื่อสารธรรมะในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดโวหารภาพพจน์

๒. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๓. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาแนวคิดโวหารภาพพจน์ มี _ ประเด็น ได้แก่

๑) ที่มาของโวหารภาพพจน์ ๒) ความเป็นมาของโวหารภาพพจน์

๓) ความสำคัญของโวหารภาพพจน์ ๔) หลักการของโวหารภาพพจน์

๕) ประเภทของโวหารภาพพจน์ ๖) วิธีการใช้โวหารภาพพจน์

๗) การประยุกต์ใช้โวหารภาพพจน์ ๘) รูปแบบการใช้โวหารภาพจน์

๒. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาประวัติความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของคัมภีร์วิสุทธิมรรคมี ๕ ประเด็น ได้แก่

๑) ประวัติพระพุทธโฆษาจารย์ ๒) ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๓) โครงสร้างของคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๔) เนื้อหาของคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๕) ลักษณะการประพันธ์คัมภีร์วิสุทธิมรรค

๓. การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มี ๔ ประเด็น ได้แก่

๑) ประเภทของโวหารภาพพจ์

๒) กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๓) คุณค่าของการใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๔) เป้าหมายการใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๔. สรุปผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

11. (. 168-183).indd 173 28/11/2568 22:51:37

ผลการศึกษา

การศึกษาความหมาย และความสำคัญ ประเภทของโวหารภาพพจน์ และวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ ซึ่งมีความละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๑. ความหมายของโวหารภาพพจน์ คือ กลวิธีทางภาษาในการจัดเรียงถ้อยคำ เพื่อสร้างความประทับใจและสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านหรือผู้ฟัง โดยใช้ภาษาที่พลิกแพลงให้แตกต่างจากความหมายตามตัวอักษร เพื่อให้เกิดการสะเทือนใจหรือความรู้สึกประทับใจ และช่วยให้เกิดภาพในจิตใจได้ชัดเจนมากขึ้น โวหารภาพพจน์มีความสำคัญในการทำให้ข้อความมีความหมายลึกซึ้งทั้งในแง่ของนัยตรงและนัยแฝง การใช้โวหารภาพพจน์ทำให้การสื่อสารมีอรรถรสและสุนทรียรส โดยการเปรียบเทียบหรือแสดงภาพในใจของผู้อ่านอย่างชัดเจน เพื่อเพิ่มความเข้าใจและสร้างความรู้สึกที่ลึกซึ้งต่อเนื้อหา

๒. ประเภทของโวหารภาพพจน์ คือ ประเภทที่มีกลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่แสดงไว้ ๙ ประเภท ได้แก่

๑) อุปมา (Simile) คือ ภาพพจน์ที่นำเอาสิ่งต่างกัน ๒ สิ่งมาเปรียบเทียบในคุณลักษณะที่เหมือนกันภาพพจน์ชนิดนี้อาจจะเรียกอีกอย่างว่า อุปมาอุปไมย โดยอุปมาจะเป็นของที่นำมาเปรียบ อุปไมยจะเป็นตัวตั้งในการเปรียบส่วนใหญ่จะมีคำเชื่อม เช่น เหมือน เปรียบ ดัง ดั่ง ดุจ ประดุจ ประหนึ่ง ละม้าย เสมอ ปาน เพียง ราว เทียบ เทียม เฉก ปูน ปานคล้าย ฯลฯ

๒) อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ ภาพพจน์ที่นำเอาสิ่งต่างกัน ๒ สิ่งหรือมากกว่ามาเปรียบเทียบในคุณลักษณะ ที่ร่วมกันโดยตรงไม่ต้องมีคำเชื่อมโยง บอกได้เลยว่าคืออะไร เป็นอะไร ตามลักษณะเด่นที่ต้องการเปรียบ กวีและนักเขียนนิยมใช้อุปลักษณ์ในงานวรรณกรรมเพราะได้ความกะทัดรัดที่แสดงความเฉียบแหลมในการหาจุดเหมือนที่บ่งบอกถึงประสบการณ์และทัศนคติของผู้แต่ง คำเชื่อมที่ใช้ในอุปลักษณ์จะใช้คำว่า เป็นและคือ

๓) บุคคลวัต (Personification) บุคลาธิษฐาน หรือบุคคลสมมุติ คือ การกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความคิดไม่มีวิญญาณ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ อิฐ ปูน หรือสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น ต้นไม้ สัตว์ โดยให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงกิริยาอาการและความรู้สึกได้เหมือนมนุษย์ (บุคลาธิษฐาน มาจากคำว่า บุคคล + อธิษฐาน หมายถึง อธิษฐานให้กลายเป็นบุคคล)

๔) อติพจน์ (Hyperbole) หรือ อธิพจน์ คือโวหารที่กล่าวเกิน (มาก) ความจริง เพื่อสร้างและเน้นความรู้สึกและอารมณ์ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ภาพพจน์ชนิดนี้นิยมใช้กันมากในภาษาพูดเพราะเป็นการกล่าวที่ทำให้เห็นภาพได้ง่ายและแสดงความรู้สึกของกวีได้อย่างชัดเจน

๕) สัทพจน์ (Onematoboeia) คือ ภาพพจน์ที่ใช้เสียงธรรมชาติต่างๆ เช่น เสียงดนตรี เสียงสัตว์ เสียงคลื่น เสียงลมเสียงฝนตก เสียงน้ำไหล ฯลฯ มาแสดงประกอบเพื่อให้เกิดมโนภาพ ภาพพจน์

11. (. 168-183).indd 174 28/11/2568 22:51:37

ชนิดนี้มีลักษณะที่เด่นชัดมากและเข้าใจง่ายที่สุดในบรรดาภาพพจน์ทั้งหมดและยังเป็นที่นิยมของกวีในการแต่งคำประพันธ์

๖) นามนัย (Metonymy) ภาพพจน์ที่ใช้คำหรือวลีบ่งบอกลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแสดงความหมายแทนสิ่งของที่มีลักษณะเด่นหรือสิ่งของที่มีสัมพันธภาพใกล้ชิดกับสิ่งที่แทนในความหมายเป็นสากล นามนัยอาจจะคล้ายกับสัญลักษณ์แต่ต่างกันที่นามนัยจะแสดงความหมายที่ตรงตัวและชัดเจนกว่า

๗) ปรพากย์ (Paradox) คือ การใช้โวหารบอกความตรงข้าม ภาพพจน์ที่ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมากล่าวอย่างกลมกลืนกันเพื่อเพิ่มความหมายให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น

๘) สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นการเรียกชื่อสิ่งๆหนึ่งโดยใช้คำอื่นมาแทน ไม่เรียกตรง ๆ ส่วนใหญ่คำที่นำมาแทนจะเป็นคำที่เกิดจากการเปรียบเทียบและตีความ ซึ่งใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจและรู้จักกันโดยทั่วไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ประพันธ์ต้องการเปรียบเทียบเพื่อสร้างภาพพจน์หรือมิฉะนั้นก็อาจจะอยู่ในภาวะที่กล่าวโดยตรงไม่ได้จึงต้องใช้สัญลักษณ์แทน

๙) อวพจน์ คือการกล่าวน้อยกว่าจริง เช่น คอยสึกอีดใจเดียว เส้นยาแดงผ่าแปด

๓. วิธีการใช้โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ มีวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ ประกอบด้วยการเลือกใช้คำที่แสดงถึงการเปรียบเทียบหรือการสร้างภาพในใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ที่ตรงกับเนื้อหาที่ต้องการสื่อ โดยการเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับบริบทและการสร้างความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพและเข้าใจได้อย่างชัดเจน การศึกษาหลักการเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจการใช้โวหารภาพพจน์ในทางวรรณกรรมและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การศึกษาถึงความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของคัมภีร์วิสุทธิมรรค ทำให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของคัมภีร์เล่มนี้ในฐานะผลงานทางพระพุทธศาสนาที่มีความสมบูรณ์และเป็นระบบสูง เริ่มจากประวัติพระพุทธโฆสาจารย์ พระเถระผู้มีภูมิความรู้ลึกซึ้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ท่านได้เดินทางจากชมพูทวีปไปยังลังกาทวีป เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาและเพื่อเรียบเรียงคัมภีร์วิสุทธิมรรคขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมหลักธรรมและแนวทางการปฏิบัติให้เป็นระบบ เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ได้จริง คัมภีร์วิสุทธิมรรคแต่งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ โดยมุ่งเป็นคู่มือการปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุและพุทธศาสนิกชน เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถก้าวสู่ความหลุดพ้นตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทด้วยความลึกซึ้งและครอบคลุมของเนื้อหา คัมภีร์เล่มนี้จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น “คัมภีร์แม่บทแห่งการปฏิบัติ” และยังถูกอ้างอิงในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกามาอย่างต่อเนื่อง ในด้านโครงสร้าง คัมภีร์วิสุทธิมรรคประกอบด้วย สามภาคหมวดใหญ่ ครอบคลุมหลักไตรสิกขา ได้แก่ หมวดศีล (ปริจเฉทที่ ๑-๒) ว่าด้วยการฝึกกายและวาจาให้บริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิตและปัญญา หมวดสมาธิ (ปริจเฉทที่

๓-๑๓) อธิบายวิธีฝึกสมาธิหลากหลายรูปแบบ ทั้งกสิณ อสุภะ อนุสสติ ตลอดจนสมาบัติและอรูปฌาน หมวดปัญญา (ปริจเฉทที่ ๑๔-๒๓) เน้นการเจริญปัญญาตามลำดับขั้น ตั้งแต่การวิเคราะห์ขันธ์ อายตนะ และปฏิจจสมุปบาท จนถึงญาณทัสสนะ และการบรรลุวิมุตติ ในเชิงวรรณศิลป์ คัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ ใช้ทั้งบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองอย่างประณีตและเป็นระบบ สะท้อนความสามารถในการสื่อสารแนวคิดเชิงปรัชญาและหลักธรรมเชิงทฤษฎีให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติอย่างมีเหตุผลและเป็นลำดับขั้น

โดยภาพรวมแล้ว คัมภีร์วิสุทธิมรรคจึงไม่ใช่เพียงงานอรรถกถาที่สรุปหลักธรรมจากพระไตรปิฎกเท่านั้น แต่ยังเป็นคู่มือการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนและเป็นระบบที่สุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท อันเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังมุ่งให้ผู้ศึกษาเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและสามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์เด่นชัดที่เกี่ยวกับศีล สมาธิ และปัญญา มากถึง ๕ ลักษณะ มีการใช้โวหารภาพพจน์ รวมทั้งหมด ๒๐๓ ครั้ง ซึ่งถูกประพันธ์ ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา ในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง ดังนี้

๑. อุปมา คือการเปรียบเทียบสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน โดยใช้คำเชื่อมว่า ดุจ ดัง ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม อย่าง ลักษณะการใช้อุปมาในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญานี้ เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมซึ่งผู้วิจัยได้แยกประเภท และจำนวนครั้งที่ใช้ไว้ รวมทั้งหมด ๙๘ ครั้ง มีการแบ่งแยกประเภทการเปรียบเทียบ ดังนี้ หมวดศีล ได้แก่ เปรียบเทียบเกี่ยวกับสิ่งของ เปรียบเทียบเกี่ยวกับคน เปรียบเทียบเกี่ยวกับสัตว์ เปรียบเทียบเกี่ยวกับพืช, ผัก, ของกิน เปรียบเทียบเกี่ยวกับคำพูด เปรียบเทียบเกี่ยวกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เปรียบเทียบเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นนามธรรม หมวดสมาธิ ได้แก่ เปรียบเทียบเกี่ยวกับสิ่งของ เปรียบเทียบเกี่ยวคน เปรียบเทียบเกี่ยวพืช, ผัก, ของกิน, เปรียบเทียบเกี่ยวธรรมชาติ, สภาพแวดล้อม เปรียบเทียบเกี่ยวกับคน และเปรียบเทียบกับสิ่งของ หมวดปัญญา ได้แก่ เปรียบเทียบเกี่ยวกับคน เปรียบเทียบเกี่ยวกับน้ำ เปรียบเทียบเกี่ยวกับดวงจันทร์ เปรียบเทียบเกี่ยวกับไม้, พืช, ผัก, ของกิน การใช้ถ้อยคำเหล่านี้ จะช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพเปรียบเทียบที่ชัดเจนระหว่างสองสิ่งที่คล้ายกันทำให้เกิดความเข้าใจและชัดเจนมากขึ้น

๒. อุปลักษณ์ คือการเปรียบเทียบโดยตรงระหว่างสิ่งสองสิ่ง โดยคำเชื่อมว่า “เป็น” หรือว่า “คือ” มีการใช้ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา รวมทั้งหมด ๔๕ ครั้ง ลักษณะเปรียบเหมือนเชื่อมด้วยคำว่า “คือ” และ คำว่า “เป็น” มีความหมายทั้งหมด ดังนี้ หมวดศีล ได้แก่ ความยุ่งคือตัณหา แผ่นดินคือศีล ศัสตราคือวิปัสสนาปัญญา ศิลาคือสมาธิ มือคือปาริหาริกปัญญา ความยุ่งคือตัณหา

11. (. 168-183).indd 176 28/11/2568 22:51:37

การชำระธรรมอันเป็นเหตุเศร้าหมองคือทุจริต การชำระธรรมอันเป็นเหตุเศร้าหมองคือตัณหา การชำระธรรมอันเป็นเหตุเศร้าหมองคือทิฏฐิ ศีลมีความสะอาดเป็นปัจจุปัฏฐาน ศีลมีหิริและโอตตัปปะเป็นปทัฏฐาน ศีลที่เป็นกุศลมีอวิปฏิสารเป็นผล ศีลที่เป็นกุศลมีอวิปฏิสารเป็นอานิสงส์ ศีลมีความเป็นที่รักและเป็นที่ชอบใจเป็นเบื้องต้น ศีลมีความสิ้นอาสวะเป็นที่สุด น้ำคือศีล ศีลคือความบริสุทธิ์อันมีที่สุด ศีลคือความบริสุทธิ์อันไม่มีที่สุด ศีลคือความบริสุทธิ์บริบูรณ์ ศีลคือความบริสุทธิ์ที่ไม่ยึดมั่นด้วยอำนาจแห่งทิฏฐิ ศีลคือความบริสุทธิ์เพราะการสงบระงับ ศีลที่มีลาภเป็นที่สุด ศีลที่มียศเป็นที่สุด ศีลที่มีญาติเป็นที่สุด ศีลที่มีอวัยวะเป็นที่สุด ศีลที่มีชีวิตเป็นที่สุด ลาภเป็นเหตุ ลาภเป็นปัจจัย ลาภเป็นตัวการณ์ ศีลจัดเป็นโลกิยศีล ศีลจัดเป็นโลกุตตรศีล สังวรคือปาฏิโมกข์ ทางกันดารคือภพ รถมีศีลเป็นเครื่องอลังการ รถมีฌานเป็นเพลา รถมีวิริยะเป็นล้อ ความขาดเป็นต้นเป็นความเศร้าหมองแห่งศีล ความไม่ขาดเป็นต้นเป็นความผ่องแผ้วแห่งศีล ความขาดอันมีลาภและยศเป็นต้นเป็นเหตุ และป่าคือตบะ หมวดสมาธิ ได้แก่ การงานคือการหมั่นประกอบภาวนา มรดกกองใหญ่กล่าวคือพระสัทธรรม หมวดปัญญา ได้แก่ ความมืดคือโมหะ สภาวธรรมเป็นลักษณะ ความไม่หลงเป็นผล ลักษณะทั้งหมดนี้ ช่วยให้ความหมายถูกสื่อออกมาได้เร็วและชัดเจนขึ้น โดยไม่ต้องอธิบายมาก

๓. ปฏิพจน์ คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมาอยู่ร่วมกัน ในลักษณะที่กลมกลืน มีการใช้ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา รวมทั้งหมด ๕ ครั้ง ลักษณะดังนี้ หมวดศีล ได้แก่ ศีลที่มีความเห็นเป็นที่สุดด้วยสามารถแห่งลาภ ยศ ญาติ อวัยวะ และชีวิต ชื่อว่า สปริยันตศีล (สปริยนฺตํ นาม) ศีลที่ตรงกันข้าม ชื่อว่า อปริยัตศีล (อปริยนฺตํ) และลักษณะคือ ศีลที่มีอาสวะแม้ทั้งหมด จัดเป็นโลกิยศีล (โลกิยํ) ศีลที่ไม่มีอาสวะ จัดเป็นโลกุตตรศีล (โลกุตฺตรํ) หมวดสมาธิ ได้แก่ ความเศร้าหมองกับความผ่องแผ้ว และ มือที่จับไว้มั่น กับมือที่ขัดถู หมวดปัญญา ได้แก่ รูปมี ๕ ประการมีจักษุรูปเป็นต้น จัดเป็นอัชฌัตติกรูป รูปที่เหลือจัดเป็นพาหิรรูป ทั้งหมดนี้จะเพิ่มน้ำหนักให้กับความหมายและทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความตึงเครียดหรือความสมดุลได้ชัดเจน

๔. อติพจน์ คือการใช้การเปรียบเทียบหรือการกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นความสำคัญ หรือขยายความให้ใหญ่กว่าความเป็นจริง การใช้ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา รวมทั้งหมด ๒๘ ครั้ง มีลักษณะคือประเภทอติพจน์แต่ละอย่าง ดังนี้ หมวดศีล ได้แก่ การตายแล้วไปเกิดบนสวรรค์ แม่น้ำ ๔ สาย ก็ไม่สามารถชำระมลทินได้ ศีลอันบริสุทธิ์สามารถชำระความเร่าร้อนของสัตว์ได้ ลมเจือฝนระงับความเร่าร้อนไม่ได้ แก่นจันทน์เหลืองก็ระงับไม่ได้ แก้วมณีก็ระงับไม่ได้ รัศมีอ่อนๆแห่งดวงจันทร์ก็ระงับไม่ได้ การจะเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่งด้วยศีล การยืนอยู่เฉยๆ ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล การมรณภาพตรงนั้นแล้วไปบังเกิดในพรหมโลก การอยู่ในถ้ำ ๖๐ ปียังไม่รู้ว่ามีจิตกรรมอยู่ การอยู่ในถ้ำ ๖๐ ปียังไม่เคยลืมตาแหงนมองดูถ้ำ การบรรลุพระอรหันต์ในเวลาสั้น ๆ แผลหายไปก้อนฟองน้ำแตกหายไป ไส้ใหญ่ทะลัก

11. (. 168-183).indd 177 28/11/2568 22:51:37

ออกมาเรี่ยราดอยู่บนพื้นดิน การนั่งบนอาสนะเดียวก็บรรลุพระอรหันต์ อยู่บนหลังของอุบาสกก็ได้บรรลุพระอรหันตผลแล้ว เทวดามนุษย์และพรหมก็สรรเสริญ เวลาอรุณขึ้นก็ได้บรรลุอรหัตตผล นอนอยู่ตรงนั้นก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล กลิ่นศีลฟุ้งไปทั่วทุกทิศ หมวดสมาธิ ได้แก่ การกระโดดลงไปในเหวลึก ๑๐๐ ชั่วคน การถูหน้าเท้าและหลังเท้าสะอาด การกลั้นหายใจแล้วมรณภาพ การตั้งอยู่ในโอวาทแล้วบรรลุพระอรหันต์พร้อมกัน การเข้าฌานแล้วบรรลุพระอรหันต์ใช้เวลานิดเดียว หมวดปัญญา ได้แก่ การกล่าวเกินจริงเกี่ยวกับการบรรลุพระอรหันต์ ตายไป จิตดับทันที เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่มีผลกระทบใหญ่หลวง ซึ่งช่วยให้ข้อความนั้นดูโดดเด่นและจับความสนใจ

๕. บุคคลวัต หรือ บุคลาธิษฐาน คือการให้คุณลักษณะหรือกิริยาต่างๆ ของมนุษย์แก่สิ่งอื่น ๆ ให้มองเห็นภาพเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การใช้ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา รวมทั้งหมด ๓๑ ครั้ง ลักษณะมีดังนี้ หมวดศีล ได้แก่ เปรียบเทียบกิเลสที่ครอบงำเหมือนบ้านที่ปิดประตูสนิดดีและไม่ดี ราคะเสียดแทงเหมือนฝนรั่วรดเรืองที่มุงดีและไม่ดี ศีลเหมือนผ้า ศีลเหมือนแม่โคมีสีด่าง คนมีผิวพรรณทราม คนทุศีลเหมือนหลุมคูถ, ดุ้นฟืน, ลาติดตามฝูงโค, บุรุษผู้มีเวร, ซากศพ, ไฟป่าช้า, คนบอด, เด็กจัณฑาล การรักษาศีลให้ดีเหมือนนกต้อยตีวิดรักษาฟองไข่ เหมือนจามรีรักษาขนหาง เหมือนมารดารักษาบุตรคนเดียว เหมือนคนมีตาข้างเดียวรักษาตา ความยุ่งคือตัณหาเหมือนพุ่มไม้ไผ่ใหญ่ ศีลสมาธิและปัญญาเหมือนอาวุธ ศีลเป็นเครื่องอลังการเป็นเพลาและเป็นล้อ หมวดสมาธิ ได้แก่ เปรียบเทียบการจุดไฟได้ง่ายต้องให้ไม้แห้ง ไม่ใช่ไม้สด และ เวลาจิดหดหู่ ไม่ควรเจริญกัมมัฏฐานโพชฌงค์ หมวดปัญญา ได้แก่ เปรียบเทียบจิตไม่ติดในอารมณ์ เหมือนน้ำไม่ติดในกลีบบัว จิตไม่มีความหวนแหน เหมือนภิกษุไม่หวงแหนในฆราวาส จิตไม่แช่ติดในอารมณ์ เหมือนตกอยู่ในที่โสโครกไม่อยากแช่อยู่นาน การใช้บุคลาธิษฐานทำให้สิ่งที่ไม่มีชีวิตดูมีชีวิตชีวาและสามารถสร้างความรู้สึกที่ลึกซึ้งได้

กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดภาพในใจ เกิดความประทับใจ และสร้างความรู้สึกสะเทือนใจได้อย่างลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นภาพชัดเจนและเข้าใจสาระธรรมได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเสริมสร้างคุณค่าในการใช้โวหารภาพพจน์ในหลายด้าน เช่น การอธิบายแนวคิดทางธรรมที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น การเพิ่มความงามให้กับภาษาหรือการสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรม

นอกจากนี้แล้ว ยังได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย (R.I.C.E.S. Model) งานวิจัยนี้ ได้สร้าง R.I.C.E.S. Model ขึ้นเพื่ออธิบายกระบวนการสื่อสารเชิงโวหารในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ให้เข้าใจง่ายและลึกซึ้งขึ้น โดยมี ๕ องค์ประกอบ คือ

๑) R – Rhetorical Integration: บูรณาการโวหารกับการถ่ายทอดธรรมะ ทำให้เนื้อหาซับซ้อนเข้าใจง่าย

11. (. 168-183).indd 178 28/11/2568 22:51:37

๒) I – Imagery Construction: สร้างภาพในจิตผ่านการเปรียบเทียบ เช่น ศีลเปรียบเหมือน “เกราะป้องกัน “มารดารักษาบุตรผู้เป็นที่รักคนเดียว”

๓) C – Cognitive Engagement: กระตุ้นการคิด วิเคราะห์ และตีความช่วยให้เข้าใจและนำหลักธรรมไปใช้ได้จริง

๔) E – Emotional Resonance: ใช้โวหารปลุกเร้าอารมณ์ เช่น ความซาบซึ้งหรือแรงบันดาลใจ ทำให้ผู้ฟังผูกพันกับคำสอน

๕) S – SymbolicSimplification: ใช้สัญลักษณ์ช่วยให้หลักธรรมที่ซับซ้อนเข้าใจง่าย และนำไปสู่แนวทางการประยุกต์ใช้ ได้แก่ การเรียนการสอน: ช่วยให้การสอนธรรมะน่าสนใจและจดจำง่าย ผ่านการเปรียบเทียบ ภาพเล่า และกิจกรรมวิเคราะห์ การวิจัยและวิชาการ: ใช้เป็นกรอบวิเคราะห์โวหารในคัมภีร์ต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลเชิงวิชาการ การเผยแผ่ธรรมะ: พัฒนาเนื้อหาที่เข้าใจง่าย เหมาะกับสื่อสมัยใหม่ และเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ การปฏิบัติธรรม: ใช้โวหารสร้างภาพจิตและแรงบันดาลใจ ช่วยให้เข้าใจการภาวนาได้ชัดเจน นวัตกรรมดิจิทัล: ขยายไปสู่ Infographic, คอร์สออนไลน์ และ AI เพื่อการสอนและเผยแผ่

สรุป: R.I.C.E.S. Model เป็นนวัตกรรมที่เชื่อมโยงงานวิจัยกับการสอน การเผยแผ่ การปฏิบัติธรรม และสื่อดิจิทัล ทำให้ธรรมะเข้าถึงง่าย แต่ยังคงความลึกซึ้งและทรงพลังในการสื่อสาร

ฉะนั้นแล้ว กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค จึงมีการใช้เด่นชัดทั้งหมด ๕ ประเภท รวมการใช้ลักษณะประเภทโวหารภาพพจน์ ทั้งหมด ๒๐๓ ครั้ง ทำให้เห็นคำสอนทางพุทธศาสนา มีความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังได้องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสร้าง (R.I.C.E.S. Model) อีกด้วย ที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและทำให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจ ช่วยให้ผู้อ่านนำหลักธรรมไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เช่นกัน

อภิปรายผล

การศึกษานี้มุ่งทำความเข้าใจแนวคิดและการใช้ โวหารภาพพจน์ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วนสำคัญ ดังนี้

๑) แนวคิดและประเภทของโวหารภาพพจน์โวหารภาพพจน์เป็นกลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างอารมณ์และภาพในใจ ทำให้การสื่อสารลึกซึ้งและเข้าใจง่ายขึ้น มีทั้งหมด ๙ ประเภท เช่น อุปมา, อุปลักษณ์, บุคลาธิษฐาน, อติพจน์, สัทพจน์, นามนัย, ปรพากย์, สัญลักษณ์ และอวพจน์

๒) คัมภีร์วิสุทธิมรรค ผลงานสำคัญของพระพุทธโฆสาจารย์ รจนาในพุทธศตวรรษที่ ๑๐ เพื่อเป็นคู่มือปฏิบัติธรรมที่ครอบคลุมไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มีเนื้อหาลึกซึ้งและเป็นระบบ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น “คัมภีร์แม่บทแห่งการปฏิบัติ” ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓) การวิเคราะห์การใช้โวหารภาพพจน์ พบการใช้โวหารภาพพจน์ ๑๐๓ ครั้ง ในหมวดศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้น ๕ ลักษณะหลัก ได้แก่ อุปมา, อุปลักษณ์, ปฏิพจน์, อติพจน์ และบุคลาธิษฐาน ซึ่งช่วยให้การสื่อสารหลักธรรมชัดเจน มีชีวิตชีวา และเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงเนื้อหาเชิงลึกได้ดียิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้ R.I.C.E. Model สร้างขึ้นจากการถอดรหัสผลการวิจัย โดยออกแบบให้เป็นองค์ความรู้ในการอธิบายกระบวนการสื่อสารเชิงโวหารในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เพื่อให้เข้าใจหลักธรรมได้ง่ายและลึกซึ้งมากขึ้น โดยประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. R-Rhetorical Integration (การบูรณาการเชิงโวหาร) เป็นการบูรณาการ โวหารภาพพจน์เข้ากับการถ่ายทอดธรรมะ เพื่อทำให้เนื้อหาที่ซับซ้อนเข้าถึงง่ายและทรงพลังยิ่งขึ้นใช้เทคนิคการเปรียบเทียบและการสร้างภาพในใจ ทำให้แนวคิดนามธรรมถูกถ่ายทอดอย่างเป็นรูปธรรมช่วยให้ผู้ฟังและผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมได้ชัดเจน

๒. I-Imagery Construction (การสร้างภาพในจิต) มุ่งเน้นการสร้างภาพทางจินตนาการ (Mental Imagery) เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจที่ลึกขึ้น ใช้การเปรียบเทียบที่จับต้องได้ เช่น การเปรียบศีลที่จะต้องรักษาให้ดี “เหมือนมารดารักษาบุตรคนเดียว” กระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเชิงธรรมะกับประสบการณ์ชีวิตจริง ทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้ามีชีวิตชีวาและจดจำได้ง่าย

๓. C-Cognitive Engagement (การกระตุ้นการคิดเชิงลึก) เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมีส่วนร่วมทางความคิด ผ่านการตีความเนื้อหาธรรมะเชิงลึกช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงท่องจำ แต่ “เข้าใจ” สร้างการคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) และการตีความ (Interpretative Understanding) ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถนำหลักธรรมไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน

๔. E-Emotional Resonance (การสร้างอารมณ์ร่วม) เป็นการใช้โวหารภาพพจน์เพื่อสร้างแรงกระตุ้นทางอารมณ์ ทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังรู้สึกเชื่อมโยงกับเนื้อหาใช้ถ้อยคำที่สร้างพลังทางอารมณ์ เช่น ความซาบซึ้ง ความสงสาร หรือแรงบันดาลใจทำให้คำสอนธรรมะ ใส่ตัวอย่างเกิดผลกระทบทางจิตใจอย่างลึกซึ้งช่วยให้ผู้รับสารเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมและพัฒนาตนเอง

๕. สรุปแก่นของ R.I.C.E.S. Model โมเดลนี้เน้นการเชื่อมโยง โวหารภาพพจน์ เข้ากับการเรียนรู้เชิงลึกผ่าน ๕ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ **R** = บูรณาการโวหาร ⟶ **I** = สร้างภาพในจิต ⟶ **C** = กระตุ้นการคิด ⟶ **E** = สร้างอารมณ์ร่วม ⟶ **S** = ทำให้เข้าใจง่าย ผลที่ได้คือ การเปลี่ยนถ้อยคำธรรมะในคัมภีร์วิสุทธิมรรคให้กลายเป็นภาพที่จับต้องได้ และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ทั้งในมิติการเรียน การสอนและการปฏิบัติธรรม

11. (. 168-183).indd 180 28/11/2568 22:51:37

บทสรุป

การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ เน้นการศึกษาวิธีการใช้ภาษาที่ช่วยอธิบายหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายและลึกซึ้งขึ้น โดยการใช้โวหารภาพพจน์ทั้งหมด ๕ ประเภท คือ อุปมา, อุปลักษณ์, ปฏิพจน์, อติพจน์, บุคลาธิษฐาน มีการใช้ลักษณะแต่ละประเภทรวมทั้งหมด ๒๐๓ ครั้ง แบ่งออกเป็น ๓ หมวด แต่ละหมวดมีประเภท ดังนี้ (๑) หมวดศีล มีอุปมา ๗๕ ครั้ง อุปลักษณ์ ๔๐ ครั้ง ปฏิพจน์ ๑ ครั้ง อติพจน์ ๒๒ ครั้ง บุคลาธิษฐาน ๒๖ ครั้ง (๒) หมวดสมาธิ มีอุปมา ๑๑ ครั้ง อุปลักษณ์ ๒ ครั้ง ปฏิพจน์ ๒ ครั้ง อติพจน์ ๕ ครั้ง บุคลาธิษฐาน ๒ ครั้ง (๓) หมวดปัญญา มีอุปมา ๙ ครั้ง อุปลักษณ์ ๓ ครั้ง ปฏิพจน์ ๑ ครั้ง อติพจน์ ๑ ครั้ง บุคลาธิษฐาน ๓ ครั้ง และมีการใช้ลักษณะโวหารภาพพจน์มากที่สุด คืออุปมา คือการเปรียบเทียบ หรือการใช้คำซ้ำ เพื่ออธิบายแนวคิดสำคัญ ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญา ตามหลักไตรสิกขา คัมภีร์นี้ประพันธ์ที่ลังกา โดยพระพุทธโฆสเถระ ซึ่งได้แปลและเรียบเรียงคำสอนของพระพุทธเจ้าจากภาษาสันสกฤต และสีหล ไปเป็นภาษามคธ (บาลี) ในหมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดปัญญานี้ จะเน้นการฝึกฝน โดยใช้การเปรียบเทียบ เช่น การเปรียบศีลขาดเหมือนผ้าที่ขาดชาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงศีลที่ขาดอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และให้เห็นความสำคัญของการรักษาศีลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้น โวหารภาพพจน์นี้ช่วยเสริมสร้างภาพในจินตนาการ และทำให้หลักธรรม ในหมวดทั้ง ๓ นี้ ซึ่งเข้าใจยากให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายขึ้น และยังช่วยเพิ่มความเข้าใจลึกซึ้งในวิธีการปฏิบัติ

11. (. 168-183).indd 181 28/11/2568 22:51:38

ฉะนั้นแล้ว กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค จึงมีการใช้ทั้งหมด ๕ ประเภท รวมการใช้ลักษณะประเภทโวหารภาพพจน์ที่เด่นชัด ทั้งหมด ๒๐๓ ครั้ง ทำให้เห็นคำสอนทางพุทธศาสนามีความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและทำให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจ ช่วยให้ผู้อ่านนำหลักธรรมไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

ผลการวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหลายด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาและการสอนธรรมะ ด้านการถ่ายทอดและการเผยแพร่ธรรมะ ด้านการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติธรรม ด้านการเข้าใจสภาวะทางจิตใจ ด้านการสร้างความเข้าใจลึกซึ้งในธรรมะ ด้านการสร้างความงามในภาษาและการสร้างสุนทรียะ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ผู้วิจัยได้เน้นการวิเคราะห์ทั้งด้านเนื้อหาโดยรวมและรูปแบบการใช้โวหารภาพพจน์ ซึ่งถือเป็นความสำคัญในคัมภีร์นี้ อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่ควรได้รับการศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์เพิ่มเติม เพื่อให้ทราบวิธีการใช้และให้ได้รับข้อมูลที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนี้

๑. การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ระหว่างคัมภีร์วิสุทธิมรรคกับคัมภีร์มิลินทปัญหา

๒. การวิเคราะห์ลักษณะด้านบาลีไวยากรณ์ ในรูปแบบโวหารภาพพจน์

๓. การวิเคราะห์ลักษณะด้านฉันทลักษณ์ ในรูปแบบโวหารภาพพจน์

การศึกษาเหล่านี้จะช่วยให้การทำความเข้าใจในคัมภีร์วิสุทธิมรรคลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. “พลวัตของจิตรกรรมร่วมสมัยลาวจากยุคอาณานิคมถึงปัจจุบัน”. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑.

ปถวีธร เพชรสุริยา. “การวิเคราะห์โวหารภาพพจน์ในโคลนโลกนิติ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาศาสตรประยุกต์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ประยงค์ อ่อนตา. “การสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วารสารปัญญาปณิธาน**. ฉบับที่ ๒ ปีที่ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๘.

11. (. 168-183).indd 182 28/11/2568 22:51:38

พระพุทธโฆสเถระ, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑. แปลโดย คณะกรรมการแผนกตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ (แจ่มพันธ์). “การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วรรณยุทธ สิมมา และรองศาสตราจารย์ ดร.สมพร ธุรี. “แรงบันดาลใจภาพปริศนาธรรม: จากนามธรรมสู่รูปธรรมสะท้อนชีวิตสังคมร่วมสมัย”. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์**. ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๗ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑๘.

11. (. 168-183).indd 183 28/11/2568 22:51:38

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑
Guidelines for developing innovative leadership of school administrators under Pathumthani Primary Educational Service Area Office 1

ตวงทอง ชาญกิจกรรณ์*
Tuangthong Chankitkan
วีรภัทร ภัทรกุล**
Weeraphat Phattharakul
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
Email: krumilktp@gmail.com

Received: August 19, 2025
Revised: November 12, 2025
Accepted: November 14, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (๒) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากครู จำนวน ๓๒๙ คน ด้วยแบบสอบถามความคิดเห็น วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศ รองลงมาได้แก่ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง (๒) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

---

* นางสาวตวงทอง ชาญกิจกรรณ์ Miss Tuangthong Chankitkan นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

** ดร.วีรภัทร ภัทรกุล Dr.Weeraphat Phattharakul มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

12. (. 184-200).indd 184 11/29/2025 1:12:26 PM

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ประกอบด้วยรายการปฏิบัติ ๒๘ รายการ โดยแบ่งเป็น ๕ ด้าน ดังนี้ ด้านที่ ๑ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง มี ๖ รายการ ได้แก่ ผู้บริหารต้องกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนและมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแก่บุคลากร ๒. ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม มี ๕ รายการ ได้แก่ ผู้บริหารเปิดพื้นที่ให้บุคลากรและชุมชนเสนอความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอกองค์กร (๓) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ มี ๕ รายการ ได้แก่ ผู้บริหารต้องเป็นต้นแบบในการริเริ่มสิ่งใหม่และแสดงให้เห็นผ่านการลงมือทำจริงเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่ครู (๔) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มี ๖ รายการ ได้แก่ ผู้บริหารต้องจัดลำดับความสำคัญ โดยการวิเคราะห์ความคุ้มค่า และความจำเป็น ในการลงทุนด้านเทคโนโลยี (๕) ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม มี ๖ รายการ ได้แก่ ผู้บริหารต้องส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ที่เน้นความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และการมีส่วนร่วม และการแสดงความชื่นชมในความพยายามของครูอย่างจริงใจ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม; แนวทางการพัฒนา; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were: (1) to examine the level of innovative leadership of school administrators under Pathumthani Primary Educational Service Area Office 1, and (2) to propose guidelines for the development of innovative leadership of school administrators under Pathum Thani Primary Educational Service Area Office 1. A mixed-methods research design was employed. Quantitative data were collected from 329 teachers through a questionnaire and analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation. Qualitative data were obtained from in-depth interviews with 7 experts and analyzed using content analysis.

The findings revealed that: (1) The overall level of innovative leadership of school administrators was high. When considered by dimension, all aspects were rated at a high level. The highest mean score was found in the dimension of creating an innovative organizational atmosphere, followed by creativity, while the lowest mean score was in the dimension of vision for change. (2) The proposed guidelines for the development of innovative leadership of school administrators consisted of 28 practices, classified into 5 dimensions: 1) Vision for Change (6 practices), setting a clear and shared vision to foster

12. (. 184-200).indd 185 11/29/2025 1:12:26 PM

a sense of ownership among personnel; (2) Teamwork and Participation (5 practices), such as providing opportunities for staff and community members to express their opinions in order to enhance participation both inside and outside the organization; (3) Creativity (5 practices),serving as a role model in initiating new ideas and demonstrating them through practice to inspire teachers; (4) Information and Communication Technology (6 practices), prioritizing technology investment based on cost-effectiveness and necessity; and (5) Creating an Innovative Organizational atmosphere (6 practices), promoting a positive organizational culture that emphasizes understanding, empathy, participation, and sincere recognition of teachers' efforts.

Keywords: Innovative Leadership; Guidelines for developing;
School Administrators

บทนำ

จากสภาวการณ์ในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ภายใต้สังคมที่เป็นพลวัต ส่งผลต่อพฤติกรรมของประชากรที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีทำให้มีการแข่งขันเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาประเทศที่สูงขึ้นในสังคมโลก ส่งผลให้การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม เพื่อให้ได้แนวคิดและสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้นเป็นแนวทางหลักในการผลักดันการพัฒนานวัตกรรมและการนำมาใช้เชิงบูรณาการ โดยส่งเสริมความร่วมมือทุกฝ่ายเริ่มต้นที่ภาคการศึกษา ในการบูรณาการการวิจัยและพัฒนาเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ซึ่งเป็นความต้องการของตลาดและสังคมในการสร้างสังคมคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่ได้กล่าวถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ว่ารัฐต้องจัดให้มีการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและศิลป-วิทยาการแขนงต่าง ๆ ให้เกิดความรู้และการพัฒนา เพื่อความเข้มแข็งของสังคมและเสริมสร้างความสามารถของคนในชาติ[๑] และในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ที่โลกขับเคลื่อนด้วยความรู้ความสามารถในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ ยังต้องอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ผ่านคน เทคโนโลยีและกระบวนการความรู้ ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อพัฒนานวัตกรรมที่แปลกใหม่ และตอบสนองความต้องการมากขึ้น จึงส่งผลให้ผู้บริหารองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดการบริหารรองค์กรให้ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันและก้าวทันอนาคต

[๑] สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐**, (กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พริ้นท์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๘.

12. (. 184-200).indd 186 11/29/2025 1:12:26 PM

ซึ่งภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาองค์การหรือสถานศึกษา เพราะทุกองค์การหรือสถานศึกษาจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี รวมถึงศักยภาพของพลเมือง ดังนั้นหากผู้นำองค์การหรือสถานศึกษามีผู้นำเชิงนวัตกรรมย่อมส่งผลให้สามารถเตรียมรับมือและพัฒนาองค์การหรือสถานศึกษาให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลง[๒]

จากผลการติดตามและประเมินผลการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ตามมาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (พ.ศ. 2560) ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ในมาตรฐานที่ ๓ สัมฤทธิผลการบริหารและการจัดการศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ ๒ สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามที่ครอบคลุมสถานศึกษาทุกขนาด พร้อมทั้งมีโครงการกิจกรรม กระบวนการดำเนินงานที่สร้างความตระหนักให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน และขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง[๓] ซึ่งผลการประเมินดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรที่นวัตกรรม ดังนั้นการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญที่ต่อการขับเคลื่อนองค์กรสู่องค์กรนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ เพื่อนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถบริหารงานเพื่อการสร้างนวัตกรรมในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

---

[๒] คณิน คำแพง, โมเดลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น: โมเดลแข่งขันภาวะผู้นำเชิง นวัตกรรมและภาวะผู้นำแบบดิจิทัล. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๓), หน้า ๔๑

[๓] สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑. (๒๕๖๕). **แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)**. ปทุมธานี. หน้า ๒๒.

12. (. 184-200).indd 187 11/29/2025 1:12:26 PM

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการเก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดจากกลุ่มตัวอย่างครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ จำนวน ๓๒๙ คน และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ คน เพื่อดำเนินการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงกำหนดการวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ขั้นตอนที่ ๒ นำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก วิเคราะห์รายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศ รองลงมาได้แก่ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ โดยภาพรวม

ข้อที่	ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{x}$	S.D.	แปลความ	อันดับ
๑	ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง	๔.๒๔	๐๖๘	มาก	๕
๒	ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	๔.๒๙	๐.๖๗	มาก	๔
๓	ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์	๔๓๗	๐๖๙	มาก	๒
๔	ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	๔.๓๖	๐๖๕	มาก	๓
๕	ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรมนวัตกรรม	๔.๓๙	๐.๗๖	มาก	๑
ภาพรวม		๔.๓๑	๐.๗๑	มาก	

จากตาราง ๑ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๓๑, S.D.= ๐.๗๑) วิเคราะห์รายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม ($\overline{X}$ = ๔.๓๙, S.D.= ๐.๗๖) รองลงมาได้แก่ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ ($\overline{X}$ = ๔.๓๗, S.D. = ๐.๖๙) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง ($\overline{X}$ = ๔.๒๔, S.D.= ๐.๖๘)

12. (. 184-200).indd 188 11/29/2025 1:12:26 PM

๒. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ทั้ง ๕ ด้าน มีรายการปฏิบัติรวมจำนวน ๒๘ ข้อ โดยสรุปรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

๑. **ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง**

๑.๑ ผู้บริหารกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนและมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแก่บุคลากร เน้นการมีส่วนร่วมตั้งแต่การสร้างวิสัยทัศน์โดยการประชุมร่วมกับบุคลากรเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทาง

๑.๒ ผู้บริหารถ่ายทอดวิสัยทัศน์ผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย โดยการสื่อสารต้องมีความสม่ำเสมอและเน้นย้ำเป้าหมายร่วมอย่างชัดเจน

๑.๓ ผู้บริหารใช้การสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นในการดำเนินการตามวิสัยทัศน์ของโรงเรียนผ่านการประชุม เพื่อสร้างแรงผลักดันจากการมีส่วนร่วมโดยตรง

๑.๔ ผู้บริหารแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ด้วยการลงมือทำอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้บุคลากรเห็นภาพที่ชัดเจนและเกิดความศรัทธาในเป้าหมายร่วม

๑.๕ ผู้บริหารถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล เพื่อให้ทุกคนเข้าใจบทบาทของตนเองในการขับเคลื่อนเป้าหมายขององค์กร

๑.๖ ผู้บริหารทบทวนและติดตามผลของการสื่อสารวิสัยทัศน์อย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินความเข้าใจของบุคลากร และปรับแนวทางให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

๒. **ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม**

๒.๑ ผู้บริหารเปิดพื้นที่ให้บุคลากรและชุมชนเสนอความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอกองค์กร เช่น การประชุมหารือ การชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การประชุมผู้ปกครอง

๒.๒ ผู้บริหารสื่อสารแบบเปิดกว้างและสองทาง เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี และรับฟังด้วยความจริงใจ สนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทีมงาน เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดและเชื่อใจ

๒.๓ ผู้บริหารยกย่องและสร้างแรงเสริมในเชิงบวกผ่านการยอมรับ การกล่าวชื่นชมในที่สาธารณะ หรือการเผยแพร่ผลงานของครูผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมและความกระตือรือร้น

๒.๔ ผู้บริหารเป็นแบบอย่างและสร้างบรรยากาศที่ดี เป็นตัวอย่างที่กล้าเปลี่ยนแปลง เปิดรับความคิดใหม่ ๆ และพร้อมเผชิญกับความผิดพลาดด้วยทัศนคติเชิงบวก เพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้

12. (. 184-200).indd 189 11/29/2025 1:12:26 PM

๒.๕ ผู้บริหารวางแผนพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ สนับสนุนให้ครูเข้ารับการอบรม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง นำข้อเสนอจากบุคลากรและชุมชนไปปรับใช้จริง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นองค์กร

๓. **ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์**

๓.๑ ผู้บริหารเป็นต้นแบบในการริเริ่มสิ่งใหม่และแสดงให้เห็นผ่านการลงมือทำจริง เช่น การทดลองใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และนำผลการปฏิบัติมาแบ่งปันในที่ประชุมเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่ครู

๓.๒ ผู้บริหารสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจเพื่อให้บุคลากรกล้าที่จะเสนอแนวคิดใหม่ ซึ่งสามารถทำได้ผ่านกิจกรรมกลุ่มย่อย เวทีระดมความคิด และการประชุมแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นทางการ

๓.๓ ผู้บริหารทักษะในการเป็นผู้นำแบบโค้ช ที่สอดคล้องภาวะผู้นำสร้างสรรค์ โดยสามารถส่งเสริมบุคลากรให้ต่อยอดแนวคิดของตนเองจนสามารถพัฒนาเป็นนวัตกรรมหรือแนวทางปฏิบัติใหม่ได้อย่างเป็นระบบ

๓.๔ ผู้บริหารจัดสรรงบประมาณ เวลา พื้นที่ และวัสดุอุปกรณ์อย่างเหมาะสม รวมถึงเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้าร่วมการอบรม ดูงาน หรือสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับหน่วยงานอื่น

๓.๕ ผู้บริหารมีบทบาทในการปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ ให้กำลังใจ และส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้างอย่างต่อเนื่อง ใช้กระบวนการสื่อสารเชิงบวกเพื่อส่งต่อแรงบันดาลใจแก่บุคลากร

๔. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๔.๑ ผู้บริหารจัดลำดับความสำคัญ โดยวิเคราะห์ความคุ้มค่า และความจำเป็น ในการลงทุนด้านเทคโนโลยี โดยพิจารณาจากผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้และการจัดการ และให้ความสำคัญกับการเลือกเทคโนโลยีที่ใช้งานง่าย ราคาประหยัด และสามารถขยายผลได้ในระยะยาว เช่น ระบบคลาวด์

๔.๒ ผู้บริหารวางแผนงบประมาณอย่างเป็นระบบและเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดการบริหารและการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เพื่อจัดลำดับความสำคัญของการลงทุน และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาเทคโนโลยี มีการวางแผนแบบแยกรายการงบประมาณเฉพาะด้านเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถบริหารและตรวจสอบได้ง่าย รวมถึงใช้ข้อมูลสารสนเทศและการวิเคราะห์บริบทอย่างรอบด้านเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ

๔.๓ ผู้บริหารแสวงหาทุนสนับสนุนเพิ่มเติมจากภายนอก โดยจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น ทุนภาครัฐ หรือภาคเอกชน เพื่อเพิ่มศักยภาพโดยไม่จำกัดเฉพาะงบประมาณประจำ

12. (. 184-200).indd 190 11/29/2025 1:12:26 PM

๔.๔ ผู้บริหารส่งเสริมศักยภาพบุคลากรให้มีทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรควบคู่ไปกับโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๕ ผู้บริหารเป็นผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยี และสามารถกำหนดทิศทางเชิงดิจิทัลขององค์กรได้อย่างชัดเจน มีการวางแผนรองรับเทคโนโลยีเกิดใหม่ เพื่อให้โรงเรียนทันสมัยและตอบโจทย์ผู้เรียน

๔.๖ ผู้บริหารมีระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่สามารถจัดเก็บ วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลที่สำคัญ เช่น ข้อมูลนักเรียน งบประมาณ และผลสัมฤทธิ์ ดำเนินโครงการพัฒนาด้าน ICT ควรเชื่อมโยงกับเป้าหมายของโรงเรียน เช่น การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงาน

๕. ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม

๕.๑ ผู้บริหารส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ที่เน้นความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการเปิดช่องทางให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี รวมถึงการจัดกิจกรรมเชิงบวก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ และการแสดงความชื่นชมในความพยายามของครูอย่างจริงใจ

๕.๒ ผู้บริหารคำนึงถึงสุขภาวะของบุคลากร ดูแลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และความสัมพันธ์ในที่ทำงาน เช่น กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ เวทีพูดคุยนอกเวลา และการให้คำปรึกษาแบบเป็นกันเอง เพื่อสร้างองค์กรแห่งความสุข

๕.๓ ผู้บริหารต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการผ่อนคลาย โดยออกแบบพื้นที่ภายในโรงเรียน เช่น มุมพักผ่อน หรือพื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศที่ผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในการทำงาน

๕.๔ ผู้บริหารสื่อสารแบบเปิดใจรับฟังครูและบุคลากร ปรับการบริหารแบบยืดหยุ่น และส่งเสริมการสื่อสารสองทาง เพื่อให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็น และรู้สึกได้รับความเคารพในบทบาทของตน

๕.๕ ผู้บริหารเข้าใจอารมณ์ แรงจูงใจ และพฤติกรรมของบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบการบริหารและการสื่อสาร มีการให้ผลสะท้อนเชิงบวกและการสร้างบรรยากาศองค์กรที่ปลอดภัยทางจิตใจ

๕.๖ ผู้บริหารนำองค์กรแบบยืดหยุ่น โดยอนุญาตให้บุคลากรสามารถปรับวิธีทำงานตามความถนัด เช่น การเลือกเวลา การใช้เทคโนโลยี หรือการจัดแผนการสอนตามบริบท

12. (. 184-200).indd 191 11/29/2025 1:12:26 PM

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑” จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ในแต่ละด้าน พบว่า

๑. ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้บริหารกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนและมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแก่บุคลากรโดยเน้นการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์โดยการประชุมร่วมกับบุคลากรเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทาง

๒. ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหารเปิดพื้นที่ให้บุคลากรและชุมชนเสนอความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอกองค์กร เช่น การประชุมหารือ การจัดเวทีแสดงความคิดเห็น การประชุมกลุ่มย่อย หรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การประชุมผู้ปกครอง การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา

๓. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ คือ ผู้บริหารเป็นต้นแบบในการริเริ่มสิ่งใหม่และแสดงให้เห็นผ่านการลงมือทำจริง เช่น การทดลองใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนาเครื่องมือหรือแนวทางการสอนใหม่ ๆ และการนำผลลัพธ์จากการปฏิบัติมาแบ่งปันในที่ประชุมเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่ครู

๔. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร คือ ผู้บริหารจัดลำดับความสำคัญ โดยการวิเคราะห์ความคุ้มค่า และความจำเป็น ในการลงทุนด้านเทคโนโลยี โดยพิจารณาจากผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้และการจัดการ และให้ความสำคัญกับการเลือกเทคโนโลยีที่ใช้งานง่าย ราคาประหยัด และสามารถขยายผลได้ในระยะยาว เช่น Open Source, ระบบคลาวด์, Google Workspace ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก การจัดการองค์กรในการใช้เทคโนโลยีโดยสำรวจความต้องการและจัดลำดับความสำคัญจำเป็นของการใช้ทรัพยากรทางเทคโนโลยีของครู บุคลากรและนักเรียนเพื่อใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอน

๕. ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม คือ ผู้บริหารส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกที่เน้นความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจและการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการเปิดช่องทางให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี เช่น การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ รวมถึงการจัดกิจกรรมเชิงบวก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ และการแสดงความชื่นชมในความพยายามของครูอย่างจริงใจ

12. (. 184-200).indd 192 11/29/2025 1:12:26 PM

จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ดังภาพที่ ๑

อภิปรายผลการวิจัย

๑. ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ จากผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นพื้นฐานของการสร้างสรรค์นวัตกรรมของครูและบุคลากรในสถานศึกษา การบริหารงานที่สร้างบรรยากาศขององค์กรที่ผ่อนคลาย มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สนับสนุนให้บุคลมีการพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ ๆ จากแหล่งการเรียนรู้และจากผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลาย รวมถึงการเสริมแรงจูงใจให้บุคลากรในการสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑ ส่งเสริมการจัดอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนแนวคิดการบริหารงานและการสะท้อนผลการบริหารงาน มีการนำเสนอผลการปฏิบัติงานดีเด่นด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ในระดับเขตพื้นที่และขยายผลโดยเผยแพร่ผลงานเทคโนโลยีที่สร้างขึ้นสู่เครือข่ายสังคมการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเข้าถึงองค์ความรู้อย่าง

12. (. 184-200).indd 193 11/29/2025 1:12:26 PM

เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริพร พงษ์เนตร[๔] ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ พบว่า การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เห็นคุณค่าของนวัตกรรม สร้างค่านิยมองค์กรใหม่ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งสรรหาอุปกรณ์เครื่องมือให้กับผู้เรียนได้เข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างสะดวก และได้สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีในสถานศึกษาทำให้บุคลากรผ่อนคลาย ไม่ตึงเครียด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ลัดดาวัลย์ ซาซิโย[๕] ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑ พบว่า สภาวะแวดล้อมในการทำงานสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ จะช่วยส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการต่อยอดแนวคิดการสร้างสรรค์นวัตกรรม ให้รางวัลเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรในการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

๒. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

๒.๑ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางปฏิบัติในการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้บริหารต้องกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนและมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแก่บุคลากร โดยการประชุมร่วมกับบุคลากรเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางของวิสัยทัศน์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมเป็นการวางเป้าหมายระยะยาวเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษา สามารถสื่อสารและขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ผ่านการประชุมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของของบุคลากร มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมและยกระดับคุณภาพการศึกษาในการพัฒนาองค์กรนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปวีณา กันถิน[๖] ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประชารัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕ พบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์สู่การเปลี่ยนแปลงโดยรวมมีระดับภาวะผู้นำอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ๓ อันดับ ได้แก่

---

[๔] ศิริพร พงษ์เนตร, **การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒,** (คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๕).

[๕] ลัดดาวัลย์ ซาซิโย, “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการศึกษา**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๖).

[๖] ปวีณา กันถิน. “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประชารัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕”, **Veridian E-Journal, Silpakorm University,** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๑๘-๔๐.

12. (. 184-200).indd 194 11/29/2025 1:12:26 PM

ผู้บริหารสถานศึกษาประชุมเพื่อกำหนดค่านิยมร่วมในการเปลี่ยนแปลงทั้งโรงเรียน รองลงมาได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและชุมชนแสดงความเชื่อมั่นในวิสัยทัศน์ของโรงเรียน รองลงมาได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์และยุติธรรมสำหรับทุกคน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริพร พงษ์เนตร[๗] ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ด้านการคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรมด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง และด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๒.๒ ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางปฏิบัติในการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหารเปิดพื้นที่ให้บุคลากรและชุมชนเสนอความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอกองค์กร เช่น การจัดเวทีแสดงความคิดเห็น หรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การประชุมผู้ปกครอง การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การเปิดโอกาสให้บุคลากรและชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี มีบรรยากาศที่ผ่อนคลายและส่งเสริมความไว้วางใจในองค์กร จะส่งผลต่อการพัฒนาแนวคิดและวิธีการที่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะการนำความคิดเห็นจากหลากหลายฝ่ายมาประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนและผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปวีณา กันถิน[๘] ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประชารัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕ พบว่า การมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีมโดยรวมมีระดับภาวะผู้นำอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ๓ อันดับ ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครูมีการสอนงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมที่พัฒนาร่วมกัน รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเปิดกว้างและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างได้ และผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับครูจัดประชุมเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย บทบาท เพื่อสร้างภารกิจในการปฏิบัติงานตามความสามารถและความถนัดของครู รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานร่วมกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริพร พงษ์เนตร[๙] ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของ

---

[๗] ศิริพร พงษ์เนตร, “การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒”, **คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๔), หน้า ๔๖.

[๘] ปวีณา กันถิน. “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประชารัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕”. **Veridian E-Journal, Silpakorm University**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า๑๘๔๐.

[๙] ศิริพร พงษ์เนตร, “การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒”, **คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๔), หน้า ๔๖.

12. (. 184-200).indd 195 11/29/2025 1:12:26 PM

ผู้บริหารศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ด้านการคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรมด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง และด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๒.๓ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางปฏิบัติในการมีความคิดสร้างสรรค์ คือ ผู้บริหารต้องเป็นต้นแบบในการริเริ่มสิ่งใหม่และแสดงให้เห็นผ่านการลงมือทำจริง เช่น การทดลองใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และการนำผลลัพธ์จากการปฏิบัติมาแบ่งปันในที่ประชุมเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่ครู ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การดำเนินนโยบายส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้ระบบบริหารจัดการสารสนเทศ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่ครูและบุคลากร การใช้แอปพลิเคชันในการบริหารงาน การพัฒนาสื่อดิจิทัล หรือการส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน รวมถึงการสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา เป็นการสนับสนุนให้ครูเกิดแนวการปฏิบัติงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ ส่งผลให้ครูปรับตัวและพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประสิทธิ์

สารีนาค[๑๐] ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๑ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์[๑๑] ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ในด้านการคิดสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมากที่สุด

๒.๔ ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร คือ ผู้บริหารต้องจัดลำดับความสำคัญ โดยการวิเคราะห์ความคุ้มค่า และความจำเป็น ในการลงทุนด้านเทคโนโลยีโดยพิจารณาจากผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้และการจัดการ และให้ความสำคัญกับการเลือก

---

[๑๐] ประสิทธิ์ สารีนาค, “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๑”, **วารสารการวิจัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๗): ๖๔.

[๑๑] นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์, “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร”, **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๖๖): ๑๒๕.

12. (. 184-200).indd 196 11/29/2025 1:12:26 PM

เทคโนโลยีที่ใช้งานง่าย ประหยัด และสามารถขยายผลได้ในระยะยาว เช่น Open Source, ระบบคลาวด์, Google Workspace ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การจัดการองค์กรในการใช้เทคโนโลยีโดยสำรวจความต้องการและจัดลำดับความสำคัญจำเป็นของการใช้ทรัพยากรทางเทคโนโลยีของครู บุคลากร และนักเรียนเพื่อใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้และการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในสถานศึกษา ต้องมีการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนา ปรับปรุงระบบสารสนเทศที่เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่ง่ายต่อการใช้งานภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณการนำระบบคลาวด์มาใช้ในการจัดเก็บและแบ่งปันข้อมูลครูให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสรวุฒิ นุชถาวร[๑๒] ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของครูยุคดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี พบว่า ระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของครูยุคดิจิทัลจำนวน ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการองค์กร อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของชัญญาภัค ใยดี[๑๓] ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า ระดับภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา ด้าน การพัฒนาอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมาก

๒.๕ ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางปฏิบัติใน**การสร้างบรรยากาศองค์กร** คือ ผู้บริหารต้องส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกและการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการเปิดช่องทางให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี เช่น การจัดกิจกรรมเชิงบวก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการและการแสดงความชื่นชมในความพยายามของครูอย่างจริงใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นการบริหารงานแบบกัลยาณมิตรให้บุคลากรในสถานศึกษาทำงานร่วมกัน ส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานของสถานศึกษา จัดการประชุมทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ครูได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ทำให้ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมงาน มีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและขวัญกำลังใจให้กับครู จะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในการพัฒนางานและความรู้สึกผูกพันต่อองค์กร ทำให้ครูมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาริยา เจ๊ะยะหลี[๑๔] ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

---

[๑๒] สรวุฒิ นุชถาวร, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของครูยุคดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี”, **วารสาร มจร เพชรบุรีปริทัศน์**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๗): ๕๑๔.

[๑๓] ชัญญาภัค ใยดี, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา”, **วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๑): ๑๕๐-๑๖๔.

[๑๔] อาริยา เจ๊ะยะหลี, “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย**, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, ๒๕๖๓): ๘๖.

12. (. 184-200).indd 197 11/29/2025 1:12:26 PM

ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งการส่งเสริมองค์กรนวัตกรรมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริพร พงษ์เนตร[๑๕] ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งการส่งเสริมองค์กรนวัตกรรมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะไปยังผู้บริหารสถานศึกษา สถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ให้นำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

๑.๑ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของตนเอง เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต1 โดยภาพรวมด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะการเลือกใช้สื่อและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความเข้าใจและเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารแบบสองทางที่เปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

๑.๒ สถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ที่เน้นการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ และการเปิดรับความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ควรส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นความสุขในการทำงาน เช่น กิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ มุมผ่อนคลายภายในโรงเรียน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ควรมีระบบสนับสนุนที่ชัดเจน เช่น ระบบเสนอแนวคิดออนไลน์ กลไกรับฟังข้อเสนอแนะ และการยกย่องบุคลากรที่มีผลงานโดดเด่น เพื่อส่งเสริมแรงจูงใจในการคิดริเริ่มสิ่งใหม่และการร่วมพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง

๑.๓ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดอบรมพัฒนาศักยภาพ

---

[๑๕] ศิริพร พงษ์เนตร, “การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒”, **คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๔), หน้า ๔๖.

12. (. 184-200).indd 198 11/29/2025 1:12:26 PM

ในด้านการคิดเชิงนวัตกรรม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน การส่งเสริมการจัดทำโครงการนวัตกรรมเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

๒.๒ ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

๒.๓ ควรศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นองค์การนวัตกรรมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๑

บรรณานุกรม

คณิน คำแพง. โมเดลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น: โมเดลแข่งขันภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและภาวะผู้นำแบบดิจิทัล. **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๓.

จีราภา ประพันธ์พัฒน์. "การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี". **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๐.

ชัญญาภัค ใยดี. "การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา". **วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๑)

นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์. "แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร". **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๖๖)

ประสิทธิ์ สารีนาค. "ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๑". **วารสารการวิจัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๗).

ปวีณา กันถิน. "ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประชารัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕". **Veridian E-Journal, Silpakorm University**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐).

12. (. 184-200).indd 199 11/29/2025 1:12:26 PM

ลัดดาวัลย์ ซาซิโย. “ แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาการบริหารจัดการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๖.

ศิริพร พงษ์เนตร. “การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒”. **วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น.** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๕).

สรวุฒิ นุชถาวร. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของครูยุคดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี”. **วารสาร มจร เพชรบุรีปริทัศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๗).

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐”. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พริ้นท์, ๒๕๖๐.

สุรเดช จองวรรณศิริ. “การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, ๒๕๖๒.

อาริยา เจ๊ะยะหลี. “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.** สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, ๒๕๖๓.

Ailin,M.,& Lindgren, P. “Conceptualizing strategic innovation leadership for competitive survival and excellence”. **Journal of Knowledge Globalization**. Vol. 1 No. 2. (2008): 87-108.

Anand, P. and Saraswati, A. K. “Innovative Leadership: A Paradigm in Modern HR Pratices”. **Global Journal of Finance and Management**, Vol. 6 No. 6. (2014).

12. (. 184-200).indd 200 11/29/2025 1:12:26 PM

รำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช*
Ram Thap Yao Folk Dance Of Nakhon Si Thammarat

โชติกา ปาณะศรี**
Chotika Panasri
สุรัตน์ จงดา***
Surat Jongda
สุขสันติ แวงวรรณ****
Suksanti Wangwon
สาขาวิชานาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ประเทศไทย
Department of Performing Arts,Bunditpatanasilpa Institute, Thailand
Email:Chotikapanasri@gmail.com

Received: September 15, 2025
Revised: October 01, 2025
Accepted: October 04, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาประวัติ ที่มา รูปแบบ และองค์ประกอบการแสดงการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบการแสดงรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๔ คณะ ได้แก่ ทับยาวคณะท่าดีสุนทรศิลป์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทับยาวคณะนาไม้ไผ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทับยาวคณะลูกแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ ทับยาวคณะนายปิ่ม อมรชร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้แสดง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล และนำผลการศึกษาที่ได้นำมาเขียนในรูปแบบความเรียง

ผลการวิจัย พบว่า การรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีต้นแบบมาจากการรำกลองยาวของกรมศิลปากรและนำมารวมกับเครื่องดนตรีภาคใต้คือทับ แต่ประดิษฐ์ให้มีลักษณะที่ใหญ่การทับในการ

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่องรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช Ram Thap Yao Folk Dance Of Nakhon Si Thammarat

** นางโชติกา ปาณะศรี Chotika Panasri นักศึกษาสาขานาฏศิลป์

*** ผศ.ดร.สุรัตน์ จงดา Asst.Prof.Dr Surat Jongda อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก Thesis Advisor.

**** ผศ.ดร.สุขสันติ แวงวรรณ Asst.Prof.Dr Suksanti Wangwon อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่ม Co-Thesis Advisor.

13. (201-217).indd 201 11/29/2025 1:13:10 PM

แสดงหนังตะลุง โนรา ที่รำจะใช้ท่าโนราซึ่งคนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความถนัดเพราะเป็นการแสดงพื้นบ้านอันเป็นที่นิยมเป็นส่วนมาก รูปแบบการรำแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ เป็นการรำไหว้ครู ช่วงที่ ๒ เป็นการประโคมทับยาวเพื่อรำตามจังหวะของแต่คณะ ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยกันทั้งหมด ๑๒ เพลง ช่วงที่ ๓ เป็นช่วงสุดท้ายในการบรรเลงประกอบการรำทับยาว ทุกคณะจะยึดปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยทุกคณะจะจบด้วยเพลงหักคอไอ้เท่ง ท่ารำจะใช้ท่าโนราเรียกว่าท่านาด ท่านาดนี้จะเหมือนที่รำส่ายในนาฏยศัพท์ของนาฏศิลป์ไทย ไม่ว่าจะเป็นการรำส่ายมือเดียวข้างใดข้างหนึ่งหรือรำส่ายทั้ง ๒ ข้าง ก็ใช้ได้เหมือนกันหมดซึ่งจะมีอยู่ในท่านาดของโนราทั้งสิ้นลักษณะการแต่งกาย ในการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัย พบว่า มีรูปแบบเครื่องแต่งกาย ๓ แบบ โดยแบบแรกจะเป็นการนุ่งผ้านุ่งสั้นครึ่งเข่าแบบการรำเชิ้งสวมเสื้อแขนกระบอกคอกลมผ่าหน้า แบบที่ ๒ เป็นการนุ่งกางเกงหรือโจงกระเบนสวมเสื้อคอกลมคาดศีรษะด้วยผ้าและคาดสะเอว แบบที่๓ แต่งกายสวยงามแบบทันสมัยผ้านุ่งถุงสำเร็จเสื้อคอกลมแขนกระบอก เอกลักษณ์ของการแต่งกายที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง ๓ แบบที่กล่าวมา คือต้องมีผ้าคาดสะพายเฉียงบ่า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วย ทับยาว ปี่โนรา ฆ้อง ฉาบ กรับไม้ไผ่ ในยุคต่อมามีการเพิ่มเครื่องดนตรีมากขึ้น เช่น กลองควอท ฉิ่ง คีย์บอร์ด

คำสำคัญ : ทับยาว; รำทับยาว; โนรา

Abstract

The objectives of this research work were (1) to study on the history, origins, patterns, and components of the Thap Yao Dance (Dance to Long Drum) Performance in Nakhon Si Thammarat Province, and (2) to analyze the components of four Thap Yao Folk dances in Nakhon Si Thammarat Province of 4 Thap Yao (Long Drum) Bands, namely, Thadee Sunthonsilp Band from Lan Saka District, Nakhon Si Thammarat Province; Na Mai Pai Band from Thung Song District, Nakhon Si Thammarat Province; Luk Mae Chao Yu Hua Band from Chian Yai District, Nakhon Si Thammarat Province; and Nai Pim Amornchon's Band from Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. Data were collected from documents, relevant research works, participatory observation, and interviews with academics, performers, and general informants. The data were compiled and analyzed with the results presented with the analytical descriptive technique.

The research findings showed that Thap Yao Dance Performance of Nakhon Si Thammarat Province was adapted from Ram Klong Yao (Long Drum Dance) Performance

13. (201-217).indd 202 11/29/2025 1:13:10 PM

that was invented by the Fine Arts Department, with combination with the southern Thai musical instrument or Thap (Drum). However, the performance has been designed to have fancier pattern than the original version. Thap Yao (Southern Long Drum) is always played along with the in the shadow puppet (Nang Talung) and Nora (dance imitating gestures of a Mythical Creature that is a half woman and half bird creature) performances. The Thap Yao Dance uses Nora postures, which people in Nakhon Si Thammarat Province are skilled at because it is a popular folk performance. The dance patterns were divided into 3 phases. Phase 1 was the Wai Khru Dance (Dance Commemorating Maestros). Phase 2 was the dance to the rhythm of the music, depending on each band. However, in general, this phase consisted of 12 songs in total. Phases 3 was the final part of the Thap Yao Folk Dance. The entire band will adhere to the same practice, ending with the Hak Kor Ai Teng song. The dance posture would be a Nora posture called Tha Nat. This Tha Nat posture is similar to the Ram Sai (Swaying Dance) posture of Thai classical dance, whether it was the swaying dance with one hand on one side or the dance with both hands, which were seen in Nora Performance as well. As for the costumes for the Thap Yao Dance Performance of Nakhon Si Thammarat Province, three styles of costumes were discovered. The first style consisted of a knee-length sarong like the Soeng Dance (Northeastern Thai Dance) Performance, with a round-necked shirt with long sleeves and a front slit. The second style consisted of a pair of trousers or a Chong Kra Ben (trousers like outfits created from a piece of cloth or ready-to-wear capris), with a round-necked shirt and loin cloths tied at the head and the waist. The third style consisted of a modern ready-to-wear wrap-around skirt with a round-necked shirt with long sleeves. The unique component of all the three styles of costumes that has not changed was a cloth slung across the body and over the shoulder (Sabai). The musical instruments used included Thap Yao (long drums), Nora pipes, a gong, cymbals, and bamboo castanets. In more modern eras, more musical instruments such as quadruple drum, cup-shaped cymbals and keyboard were added.

Keyword: Thap Yao (Long Drum); Ram Thap Yao; Nora

13. (201-217).indd 203 11/29/2025 1:13:10 PM

บทนำ

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมากมายที่รู้จักกันในชื่อ “วัฒนธรรมไทย” ซึ่งวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยอันเป็นแบบแผนในการปฏิบัติที่ดีงามและยอมรับ เช่น ภาษา มารยาท การแต่งกาย ประเพณี พิธีทางศาสนา ศิลปกรรมการแสดง การแสดงดนตรีไทย เพลงไทยประเภทต่าง ๆ และรวมถึงการละเล่นของไทย คำว่าวัฒนธรรมมักจะมาควบคู่กับคำว่าประเพณี ทำให้ คุ้นเคยกับคำว่า “วัฒนธรรมประเพณี”

วัฒนธรรมประเพณีจะมีความความแตกต่างกันไปตามภูมิภาคของประเทศ ซึ่งประเทศไทย แบ่งได้เป็น ๔ ภาคด้วยกัน คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยในแต่ละภูมิภาคก็จะมีวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไปตามความเชื่อของแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะภาคใต้เป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลายแห่งเพราะเป็นภูมิประเทศที่ติดชายทะเลจึงเป็นที่สำหรับการค้าขายกับต่างประเทศมาตั้งแต่อดีต จึงได้รับวัฒนธรรมต่าง ๆ มาอย่างหลากหลาย รวมถึงคนในท้องถิ่นเองที่มีความแตกต่างกันทางด้านศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ของภูมิภาคนี้จะมีศาสนาหลัก ๆ อยู่ ๒ ศาสนาที่เห็นได้ชัดเจน คือ ประชากรชุมชนไทย-พุทธ และ ประชากรชุมชนไทย-มุสลิม โดยพื้นที่ตอนบน นับจากชุมพรไปถึง พัทลุง ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยนับถือพุทธศาสนา ส่วนทางพื้นที่ตอนล่างประชากรส่วนใหญ่เป็นเป็นชาวไทยมุสลิม อาทิ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ประเพณีที่สำคัญของประชากรไทย-พุทธ ที่เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับความศรัทธาในพระพุทธ-ศาสนา ได้แก่ ประเพณีชักพระ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นพระธาตุ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีต่าง ๆ นี้ มีการจัดกันในทุก ๆ ปี ในการจัดงานในแต่ละครั้งจะเห็นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมีการจัดขบวนแห่กันอย่างสนุกสนาน บ้างก็จะเป็นวงดนตรีประเภทวงโยธวาทิตที่เคยเห็นกันอยู่ทั่วไป บ้างก็เป็นขบวนแห่ของชาวบ้านซึ่งจะเห็นเป็นขบวนการแห่กลองยาวโดยมีการร่ายรำอย่างสนุกสนานของคนที่มาร่วมอย่างรื่นเริง ในการรำกลองยาวหรือบรรเลงกลองยาวและยังมีให้เห็นในพิธีและงานอื่นๆ อีก อาทิ งานบวช งานแต่ง งานแก้บน

อมรา กล่ำเจริญ[๑] ได้กล่าวว่ารำกลองยาว การเล่นบันเทิงเทิงบ้องกลองยาวเป็นการละเล่นพื้นบ้านเกือบทุกภูมิภาคของประเทศไทย อาจมีความแตกต่างกันบ้างในลักษณะของตัวกลอง แต่ก็เรียกกลองยาวเหมือนกัน การเล่นเทิงบ้องกลองยาวของภาคกลาง ไม่ได้เน้นความสนุกสนานของจากผู้ตีกลองยาว ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง เท่านั้น ในแต่ละท้องถิ่นยังเสริมการเล่นต่าง ๆ เช่น การใช้นางรำ การเล่นกลองในรูปแบบต่าง ๆ กายกรรม กระตั้วแทงเสือ หรือหัวโต เพื่อให้การเล่นกลองยาวแปลกตาสวยงาม มีผลต่อการได้รับความนิยมจากผู้ชม รำกลองยาวเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของการละเล่นพื้นบ้านของภาคกลาง รำกลองยาวมีหลายรูปแบบ เช่น

[๑] อมรา กล่ำสกุล, **เพลงและการละเล่น**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๕๒.

13. (201-217).indd 204 11/29/2025 1:13:10 PM

๑) รำกลองยาวที่เป็นพื้นบ้านของชาวบ้าน ในเทศกาลประเพณีงานบุญต่าง ๆ จะใช้กลองยาวร่วมบันเทิง เสียงของกลองยาวจะเชิญชวนชาวบ้านทั้งหญิงและชายออกไปร่ายรำไปกับขบวนแห่ในงานเทศกาลของท้องถิ่นด้วยความสนุกสนานการเล่นกลองยาวประเภทนี้ไม่เน้นรูปแบบการร่ายรำ และการแต่งกาย

๒) การรำกลองยาวแบบกรมศิลปากร เป็นการปรับปรุงการเล่นมาจากการเล่นกลองยาวพื้นบ้าน มีการประดิษฐ์ท่าร่ายรำสวยงามตามแบบนาฏศิลป์ไทย ตามจังหวะของกลองยาวที่มีการร้อยเรียงใหม่ และมีการวางรูปแบบการแต่งกาย ทั้งผู้รำและผู้ตีกลอง โดยเน้นเรื่องของการแสดงให้ดูงดงามมากกว่าการรำนำขบวนแห่ของชาวบ้านในงานเทศกาลต่าง ๆ

๓) รำกลองยาวพื้นบ้านแบบประยุกต์ เช่น ใช้ผู้หญิงรำล้วน แต่งกายสวยงามนำขบวนเหมือนกันฟ้อน หรือใช้เด็กหญิงหรือเด็กชาย แต่งกายเป็นชายหมด สะพายกลองยาว มีทั้งการรำและการต่อตัว ๒ ชั้น ถึง ๓ ชั้น โดยใช้การเหยียบกลองเป็นฐานเหยียบต่อตัวรำ ซึ่งมีการเล่นหลายท้องถิ่น เช่น รำกลองยาวของจังหวัดนครสวรรค์ รำกลองยาวพื้นบ้าน ของโปรแกรมนาฏศิลป์และการละคร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาร่วมกับคณะกลองยาวชาวบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

มนตรี ถิรวิทย์วรกุล[๒] ได้กล่าวถึงกลองยาวไว้ว่า กลองยาว ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าใครเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นมาก่อน แต่ได้กล่าวต่อ ๆ กันมาว่า เป็นกลองที่ได้แบบอย่าง มาจากพม่าในราวสมัยกรุงธนบุรีหรือกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยที่ไทยได้สงครามกับพม่าอยู่บ่อย ๆ เวลาพักรบพวกทหารพม่าก็เล่นกลองยาวกันสนุกสนาน พวกคนไทยได้เห็นและจำเอาไปเป็นแบบอย่างมาเล่นบ้าง แต่บางท่านก็บอกว่ากลองยาวนี้มีพม่าพวกหนึ่งนำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย

เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีการนำบทเพลงกราวยกทัพพม่ามาแสดงในละครเรื่องพระอภัยมณีตอนเก้าทัพว่า

ทุงเล ๆ ที่นี้จะเห่พม่าใหม่
ตกมาเมืองไทย มาเป็นผู้ใหญ่ตีกลองยาว
ตีว่องตีไวตีได้จังหวะ ทีนี้กะจะเป็นเพลงกราว
เลื่องชื่อลือฉาว ตีกลองยาวสลัดไดฯ

มนตรี ถิรวิทย์วรกุล, ๒๕๔๙, น. ๔๒ - ๔๓)

มีบางท่านกล่าวว่า คำว่า สลัดได เป็นชื่อของพม่าพวกหนึ่งที่เข้ามาสอนการเล่นกลองยาวให้กับคนไทยมีชื่อว่า “หม่องสลักได”

[๒] มนตรี ถิรวิทย์วรกุล, **กลองยาวศิลปะพื้นบ้านของไทยทุกภาค,** (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒ – ๔๓.

13. (201-217).indd 205 11/29/2025 1:13:10 PM

นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ได้นำคณะนาฏศิลป์ไทยไปแสดงที่นครย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ ประเทศพม่า เมื่อเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ.๒๕๐๙ ในคณะนี้มีนายปฐมรัตน์ ถิ่นมณี นักดนตรีไทย ของกรมศิลปากรอยู่ด้วย ได้ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานและโบราณสถานของพม่า ท่านได้มีโอกาสเห็น กลองพม่าชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายกลองยาวของไทยมาก แต่หากของพม่ามีการปิดทองและประดับกระจก ที่หุ่นกลอง มีความสวยงามตามแบบศิลปะของพม่า พม่าเรียกกลองชนิดนี้ว่า “โอสิ” และในครั้งนี้เอง ที่ท่านอธิบดีธนิต อยู่โพธิ์ ได้มีโอกาสถามเรื่องกลองยาวจากนักโบราณคดีชาวพม่า ได้รับคำตอบว่า พม่ารับกลองยาวมาจากไทยใหญ่อีกต่อหนึ่ง

ยังมีกลองอีกอย่างหนึ่งของภาคเหนือที่มีลักษณะคล้ายกลองยาว แต่หากของภาคเหนือมีลักษณะ ยาวกว่าของภาคกลางมาก ชาวเหนือเรียกกลองชนิดนี้ว่า “กลองพุเจ่” ซึ่งกลองนี้มีวิธีการตีเช่นเดียวกับ กลองยาว แต่จังหวะการตีมีเพียงไม่กี่จังหวะ ใช้ตีร่วมกับฉาบใหญ่และโหม่ง ๒ ใบ วงหนึ่งใช้กลองพุเจ่ เพียงลูกเดียว การตีเพื่อมุ่งประกอบการแสดงเป็นใหญ่ จังหวะจะเน้นท่ารุกเร้าให้การรำบางท่าเท่านั้น เช่น การรำนกกิงการ่า (นกยูง) เป็นต้น กลองพุเจ่จึงอาจเป็นต้นกำเนิดของกลองยาวก็เป็นไปได้

การเล่นกลองยาวได้แพร่กระจายไปตามภูมิภาคของไทย จากการศึกษาจากข้อมูลต่าง ๆ เห็นได้ว่า การเล่นกลองของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีปรากฏในขบวนแห่ในงานประเพณีของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้กลองที่มีลักษณะรูปร่างของกลองคล้ายทับที่ใช้กันในวงดนตรีพื้นบ้านของภาคใต้แต่มีขนาดใหญ่กว่า เอาสายมาร้อยสายสะพายเฉวียงบ่าของผู้ตี โดยชาวบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชจะรู้จักกันในชื่อเรียก ว่า “ทับยาว” ซึ่งนำมาตีประกอบการรำแห่ในขบวนและประโคมในงานพิธีต่างๆ

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์[๓] กล่าวไว้ว่า ในการแห่นาค เครื่องดนตรีที่ใช้ในขบวนแห่ก็มีทับยาว แตรวง สีซอ และอื่น ๆ (ทางตรัง มีดนตรีกาหลอด้วย) ถ้าไม่มีใช้โหม่งคู่เดียวก็ได้ ประกอบกับร้องรำ ทำเพลง ระหว่างทางของหญิงสาวชายหนุ่ม และคนเฒ่าคนแก่ร่วมขบวนวันแห่นาคจากบ้านไปวัด พอถึงประตูวัด เจ้านาคจะลงจากหลังสัตว์ พาหนะจำลองใช้ขี่คนแทน ทับยาวเป็นเครื่องดนตรีชนิดตีที่พบในจังหวัด นครศรีธรรมราชเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ชนิดหนึ่ง ซึ่งคนรุ่นหลังนั้นมีคนรู้จักกับชื่อเครื่องดนตรี ชนิดนี้น้อยมาก เพราะได้ถูกแทนที่ด้วยกลองยาวมานาน จึงทำให้การรำทับยาวหาดูได้ยากในปัจจุบัน และท่ารำต่าง ๆ ทับยาวแต่เดิมก็มีผู้ที่สืบทอดน้อยลง ด้วยปัจจุบันบุตรหลานที่มาเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ หลังจากที่เรียนจบพอกลับยังภูมิลำเนาได้นำท่ารำทางนาฏศิลป์ไปใช้ประกอบการรำจึงทำให้ท่ารำเดิม มีผู้ที่รำได้มีจำนวนน้อย ประกอบกับความเชื่อของคนในชุมชนว่า ท่ารำเดิมได้รับการถ่ายทอดโดย พระพิราพจากคณะลิเกป่าซึ่งได้ท่ามาจากการทรงองค์พระพิราพคนจึงไม่กล้าที่จะสืบทอดท่ารำเพราะกลัว ในองค์พระพิราพ โดยในการรำทับยาวในปัจจุบันนั้นจึงนำท่ารำที่มีท่าทางไปในทางด้านนาฏศิลป์ไทย

[๓] ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, **ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้**, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๒

13. (201-217).indd 206 11/29/2025 1:13:10 PM

มาใส่ในทำนองเพลงเพราะมีความสวยงามและทันสมัย แม้กระทั่งวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดให้มีการประกวดทับยาวแล้วก็ตาม ทั้งเครื่องดนตรี การบรรเลงและการรำประกอบก็ล้วนแต่เป็นแบบแผนทางด้านนาฏศิลป์ไทยทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุให้การรำทับยาวแบบดั้งเดิมนั้นแทบจะไม่เหลือเค้าโครงเดิม

ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องประวัติที่มาของทับยาว องค์ประกอบของการแสดง รวมทั้งอัตลักษณ์ของท่ารำที่ใช้ในการรำทับยาว จังหวัดนครศรีธรรมราชที่ยังคงเหลือหลักฐาน ในการค้นคว้าข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติ ที่มา รูปแบบ และองค์ประกอบการแสดงการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบการแสดงรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษารำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุเพื่อศึกษาประวัติที่มาของรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาองค์ประกอบของการแสดงรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช วิเคราะห์อัตลักษณ์ท่ารำที่ใช้ในการแสดงทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา องค์ความรู้ จากปราชญ์ชาวบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มเป้าหมายและการเลือกกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเรื่องรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้แบ่งบุคคลผู้ให้ข้อมูลออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑.๑ กลุ่มนักวิชาการ

ประกอบด้วยนักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ข้อมูลสำคัญในการทำวิจัยในครั้งนี้ โดยเจาะจงหัวหน้าคณะทับยาว จำนวน ๔ คณะ และนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับการรำทับยาว โดยวิธีการเก็บข้อมูลนั้นจะใช้กระบวนการเก็บข้อมูลแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

๑) พระครูปลัดอัมรินทร์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร รักษาการเจ้าอาวาสวัดเทพนิมิต เจ้าคณะตำบลนาพรุ ผู้ฟื้นฟูทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) วาที ทรัพย์สิน อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการวัฒนธรรมเพื่อการสร้างสรรค์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

13. (201-217).indd 207 11/29/2025 1:13:10 PM

๓) นายเขียน สุขขนาน หัวหน้าคณะทับยาวลูกแม่เจ้าอยู่หัว

๔) นายปิ่ม อรชร หัวหน้าคณะทับยาวนายปิ่ม อมรชร

๕) นายสุมล ศักดิ์แก้ว ครูพื้นบ้าน (หนังตะลุง) วิทยาลัยนาฏศิลปะนครศรีธรรมราช

๖) นายมณี ริวรรณ ผู้ฟื้นฟูการแสดงรำทับยาว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗) นายช่วย ยอดไทย ครูสอนการรำทับยาวแบบโบราณ คณะท่าดีสุนทรศิลป์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๒ กลุ่มผู้แสดง

คณะทับยาว จำนวน ๔ คณะ โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง กระบวนการเก็บข้อมูลแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

๑) ทับยาวคณะท่าดีสุนทรศิลป์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) ทับยาวคณะนาไม้ไผ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) ทับยาวคณะลูกแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) ทับยาวคณะนายปิ่ม อมรชร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

ประกอบด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเข้าร่วมกับคณะทับยาวดังนี้

๑) นายเขม ตะบันพฤกษ์ ผู้เข้าร่วมบรรเลงทับยาวอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) ว่าที่ร้อยตรีพรรัตนะ ขันทอง ครู วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช ผู้เคยเป็นกรรมการในการแข่งขันทับยาว จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) ผู้ชมที่เป็นนักเรียน นักศึกษา หรือเยาวชน จำนวน ๑๐ คน

๔) ผู้ชมที่เป็นบุคคลทั่วไป จำนวน ๒๐ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ผู้วิจัยโดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๒.๑ แบบสัมภาษณ์

สำหรับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำมาถอดความแล้วพิมพ์เป็นตัวอักษรรวมทั้งเรียบเรียงเป็นสำนวนทางวิชาการ และให้เจ้าของข้อมูลตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

๒.๒ แบบสังเกตการณ์

ผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตการณ์ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยรับการถ่ายทอดองค์ประกอบกระบวนการรำทับยาว จังหวัดนครศรีธรรมราช

13. (201-217).indd 208 11/29/2025 1:13:10 PM

๒) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยศึกษาและสังเกตรูปแบบการแสดงองค์ประกอบการแสดง บทบาทกระบวนการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการชมวีดิทัศน์ เครื่องมือบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป โดยมีการสังเกตดังต่อไปนี้

(๑) โครงสร้างกระบวนท่ารำ

(๒) เครื่องแต่งกาย

(๓) เครื่องดนตรี

(๔) โอกาสที่แสดง

๓. การเก็บรวบรวมและการจัดทำข้อมูล

๓.๑ ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สื่อวิดีทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร หนังสือ ตำรา สูจิบัตร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สื่อวีดิทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องเรื่องประวัติความเป็นมาการรำทับยาว และเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

๓.๒ รวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างด้วยวิธีการจดบันทึก บันทึกเสียง บันทึกภาพ กับบุคคลข้อมูลที่มีความรู้กระบวนท่ารำทับยาว และด้านวรรณกรรมการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การสัมภาษณ์นักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ นักแสดง นักดนตรี จำนวน ๔ คณะ โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ด้วยวิธีการจดบันทึก บันทึกเสียง บันทึกภาพ

๒) การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง

๑. กลุ่มนักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้าน

๑) พระครูปลัดอัมรินทร์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

๒) วาที ทรัพย์สิน อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการวัฒนธรรมเพื่อการสร้างสรรค์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

๓) นายเขียน สุขขนาน หัวหน้าคณะทับยาวลูกแม่เจ้าอยู่หัว

๔) นายปิ่ม อมรชร หัวหน้าคณะทับยาวนายปิ่ม อมรชร

๕) นายสุมล ศักดิ์แก้ว ครูพื้นบ้าน (หนังตะลุง) วิทยาลัยนาฏศิลปะนครศรีธรรมราช

13. (201-217).indd 209 11/29/2025 1:13:10 PM

๖) นายมณี ริวรรณ ผู้ฟื้นฟูการแสดงรำทับยาว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗) นายช่วย ยอดไทย ครูสอนการรำทับยาวแบบโบราณ คณะท่าดีสุนทรศิลป์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. กลุ่มผู้แสดงคณะทับยาว

๑) ทับยาวคณะท่าดีสุนทรศิลป์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) ทับยาวคณะนาไม้ไผ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) ทับยาวคณะลูกแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) ทับยาวคณะนายปิ่ม อมรชร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. กลุ่มผู้เข้าร่วมการแสดง

๑) นายเขม ตะบันพฤกษ์ ผู้เข้าร่วมบรรเลงทับยาวอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) ว่าที่ร้อยตรีพรรัตน ขันทอง ครู วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช ผู้เคยเป็นกรรมการในการแข่งขันทับยาว จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) ผู้ชมที่เป็นนักเรียน นักศึกษา หรือเยาวชน

๔) ผู้ชมที่เป็นบุคคลทั่วไป

การลงภาคสนาม

โดยการศึกษาจากการสังเกต จะจำแนกได้ดังนี้

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาจากการถ่ายทอดกระบวนท่ารำและฝึกปฏิบัติกระบวนท่ารำ ซึ่งมีการสังเกตการณ์ ดังนี้

๑) ศึกษากระบวนท่ารำ

๒) ศึกษาเครื่องแต่งกาย

๓) ศึกษาเครื่องดนตรี

๔. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ทำการเก็บรวบรวมมาตรวจสอบความแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นมีความถูกต้องแม่นยำตรงกับความเป็นจริง โดยได้ตรวจสอบ ดังนี้

๑. การตรวจสอบข้อมูลในระหว่างการเก็บข้อมูล โดยพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูล ความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้มาหลังจากที่ได้ออกไปเก็บข้อมูลภาคสนามในแต่ละครั้ง นำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

13. (201-217).indd 210 11/29/2025 1:13:10 PM

๒. การตรวจสอบข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนและสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และทบทวนให้ผู้ให้ข้อมูลฟังเพื่อตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลอีกครั้งเป็นครั้งสุดท้ายก่อนนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์

๓. ตรวจสอบข้อมูลกับอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและที่อาจารย์ปรึกษาร่วมจนได้ข้อมูลครบถ้วนและถูกต้อง

๕. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

โดยเริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ โดยมีวิธีการนำข้อมูลที่ได้รับจากการบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์มาถอดความและตรวจสอบข้อมูล

๖. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยสรุปประเด็นตามวัตถุประสงค์ และได้นำเสนอการเขียนข้อมูลโดยใช้วิธีเชิงคุณภาพเชิงวิเคราะห์ และจัดพิมพ์รูปเล่มตามระเบียบของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ดังนี้

๑. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาสรุป เรียบเรียง และนำเสนอในรูปแบบงานวิจัย ๓ บท ต่อคณะกรรมการ

๒. นำเสนอโครงร่างงานวิจัย ๓ บท ต่อคณะกรรมการ

๓. ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

๔. นำเสนอบทความทางวิชาการ ตีพิมพ์ลงวารสารทางวิชาการ

๕. นำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาภาคสนาม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์กระบวนการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อสรุปผลการดำเนินการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัย

๖. นำเสนอรายงานการวิจัย ๖ บท ต่อคณะกรรมการสอบ เพื่อรับคำแนะนำและปรับปรุงแก้ไขนำเสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อโครงการบัณฑิตศึกษา

๗. จัดพิมพ์รูปเล่มตามระเบียบของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผลการวิจัย

จากการวิจัยผู้วิจัย พบว่า การรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีรูปแบบการรำ แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ

ช่วงที่ ๑ เป็นการรำไหว้ครู โดยแต่ละคณะที่ทำการวิจัยการเริ่มต้นรำจะต้องเป็นการรำเพื่อไหว้ครูก่อนดำเนินการรำในช่วงต่อไป มีการรำขอขมาเจ้าที่และเพื่อเป็นการป้องกันภัยจากสิ่งที่มองไม่เห็น

13. (201-217).indd 211 11/29/2025 1:13:10 PM

ซึ่งคณะรำทับยาวแต่ละคณะมีความเชื่อต่อครูหมอ คือ ครูหมอทับยาว เช่นเดียวกับโนราที่มีครูหมอโนรา ความเชื่อของคณะทับยาวแต่ละคณะจะถือครูพระพิราพหน้าทองเป็นบรมครูสูงสุดของทุกคณะ เพราะที่ใช้ประโคมไหว้ครูจะใช้การประโคมทับยาวพร้อมกันผู้รำก็ทำการไหว้ครู ซึ่งแล้วแต่ว่าคณะของตนจะปฏิบัติเช่นไร กระบวนท่ารำเป็นท่าเฉพาะของแต่ละคณะ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า คณะนายปิ่ม อมรชร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีบทร้องประกอบการรำไหว้ครู ซึ่งบทร้องนี้มีทำนองคล้ายกับบทการรำวงเวียนครกจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีคำร้องดังนี้

สิบนิ้วประคองเอย ลูกขอจำลองขึ้นเหนือเกษี
ไหว้บ่ลิหิ้วกรุงพาลี พระภูมิเจ้าที่ลูกจะขอวันทา(ซ้ำที่ขีดเส้นใต้)
แม่ธรณีที่เป็นใหญ่ ปกครองทั่วไปทั้งพื้นสุธา(ซ้ำที่ขีดเส้นใต้)
โปรดจงหลีกเกล้าไปเสียเธอจำ อย่าอยู่ใกล้บาทาตัวข้าจะร่ายรำ(ซ้ำที่ขีดเส้นใต้)
ข้าจะไหว้พระพุทธ ข้าจะไหว้พระธรรม
ข้าจะไหว้พระสงฆ์ ทั้งสามองค์มาช่วยอุปถัมภ์
คุณบิดรมารดามารักษา เวลาลูกรำลูกยาจะวันทาไหว้วอน(ซ้ำที่ขีดเส้นใต้)
อีกทั้งครูท่านผู้ฝึก อาจารย์ท่านผู้สอน
ลูกจะขอไหว้วอนไหว้วอน เวลาฟ้อนกลองยาว

เมื่อรำไหว้ครูเสร็จสิ้นก็จะปฏิบัติท่ารำในช่วงที่ ๒ ต่อไป ส่วนคณะที่เหลืออีก ๓ คณะจะไม่มีบทร้องประกอบ แต่จะเป็นการประโคมกลองแล้วทำท่าไหว้ครู

ช่วงที่ ๒ เป็นการประโคมทับยาวเพื่อรำตามจังหวะ แล้วแต่คณะ ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยกันทั้งหมด ๑๒ เพลง ดังนี้

๑. เพลงลงโรง เป็นเพลงไหว้ครู ๒. เพลงเชิด
๓. เพลงเพิ่งบอม ๔. เพลงสามทอม
๕. เพลงเท่งตุ้ง ๖. เพลงเจ็ดชั้น
๗. เพลงน้ำจิ้มผักลวก ๘. เพลงกินรีเล่นน้ำ
๙. เพลงเชิ้ง ๑๐. เพลงรำวง
๑๑. เพลงค้างคาวกินกล้วย ๑๒. เพลงหักคอไอ้เท่ง

ช่วงที่ ๓ เป็นช่วงสุดท้ายในการบรรเลงประกอบการรำทับยาว ทุกคณะจะยึดปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยทุกคณะจะจบด้วยเพลงหักคอไอ้เท่ง ท่ารำจะใช้ท่าโนราเรียกว่าท่านาด ท่านาดนี้จะเหมือนที่รำส่ายในนาฏยศัพท์ของนาฏศิลป์ไทย ไม่ว่าจะเป็นการรำส่ายมือเดียวข้างใดข้างหนึ่งหรือรำส่ายทั้ง ๒ ข้าง ก็ใช้ได้เหมือนกันหมดซึ่งจะมีอยู่ในท่านาดของโนราทั้งสิ้น

13. (201-217).indd 212 11/29/2025 1:13:10 PM

การแต่งกาย ในการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราชผู้วิจัย พบว่า มีรูปแบบเครื่องแต่งกาย ๓ แบบ โดยแบบที่ ๑ จะเป็นการนุ่งผ้านุ่งสั้นครึ่งเข่าแบบการรำเซิ้งสวมเสื้อแขนกระบอกคอกลมผ่าหน้า แบบที่ ๒ เป็นการนุ่งกางเกงหรือโจงกระเบนสวมเสื้อคอกลมคาดศีรษะด้วยผ้าและคาดสะเอว แบบที่ ๓ แต่งกายสวยงามแบบทันสมัยผ้านุ่งถุงสำเร็จ เสื้อคอกลมแขนกระบอก เอกลักษณ์ของการแต่งกายที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง ๓ แบบที่กล่าวมา คือต้องมีผ้าคาดสะพายเฉียงบ่า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วย ทับยาว ปี่โนรา ฆ้องฉาบ กรับไม้ไผ่ ในยุคต่อมามีการเพิ่มเครื่องดนตรีมากขึ้น เช่น กลองควอท ฉิ่ง คีย์บอร์ด

ผลการวิจัย พบว่า การรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีต้นแบบมาจากการรำกลองยาวของกรมศิลปากรและนำมารวมกับเครื่องดนตรีภาคใต้คือทับที่ใช้ประกอบการตีประกอบการรำโนราและหนังตะลุง แต่จะประดิษฐ์ให้มีลักษณะที่ใหญ่กว่า ท่ารำที่ใช้ประกอบการรำทับยาวจะเป็นท่าโนราซึ่งคนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความถนัดเพราะเป็นการแสดงพื้นบ้านอันเป็นที่นิยมเป็นส่วนมาก รูปแบบการรำแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ เป็นการรำไหว้ครู ช่วงที่ ๒ เป็นการประโคมทับยาวเพื่อรำตามจังหวะ แล้วแต่คณะ ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยกันทั้งหมด ๑๒ เพลง ช่วงที่ ๓ เป็นช่วงสุดท้ายในการบรรเลงประกอบการรำทับยาว ทุกคณะจะยึดปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยทุกคณะจะจบด้วยเพลงหักคอไอ้เท่ง ท่ารำจะใช้ท่าโนราเรียกว่าท่านาด ท่านาดนี้จะเหมือนที่รำส่ายในนาฏยศัพท์ของนาฏศิลป์ไทย ไม่ว่าจะเป็นการรำส่ายมือเดียวข้างใดข้างหนึ่งหรือรำส่ายทั้ง ๒ ข้าง ก็ใช้ได้เหมือนกันหมดซึ่งจะมีอยู่ในท่านาดของโนรา ทั้งสิ้นลักษณะการแต่งกาย ในการรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราชผู้วิจัย พบว่า มีรูปแบบเครื่องแต่งกาย ๓ แบบ โดยแบบแรกจะเป็นการนุ่งผ้านุ่งสั้นครึ่งเข่าแบบการรำเซิ้งสวมเสื้อแขนกระบอกคอกลมผ่าหน้า แบบที่ ๒ เป็นการนุ่งกางเกงหรือโจงกระเบนสวมเสื้อคอกลมคาดศีรษะด้วยผ้าและคาดสะเอว แบบที่ ๓ แต่งกายสวยงามแบบทันสมัยผ้านุ่งถุงสำเร็จ เสื้อคอกลมแขนกระบอก เอกลักษณ์ของการแต่งกายที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง ๓ แบบที่กล่าวมา คือต้องมีผ้าคาดสะพายเฉียงบ่า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วย ทับยาว ปี่โนรา ฆ้องฉาบ กรับไม้ไผ่ ในยุคต่อมามีการเพิ่มเครื่องดนตรีมากขึ้น เช่น กลองควอท ฉิ่ง คีย์บอร์ด

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง รำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการแสดงพื้นบ้านที่สืบทอดกันมานานจากรุ่นสู่รุ่นสอดคล้องกับบุญศรี รุ่งเรือง[๔] หัวหน้าคณะ ศ สำราญศิลป์ ได้กล่าวว่า ตนได้สืบทอดการเล่นทับยาวมาจากรุ่นปู่และพ่อ ทับยาวเป็นเครื่องดนตรีโบราณ เล่นกันเยอะมาก มีทุกตำบล ทุกอำเภอ เรียกกลองชนิดนี้ว่าทับยาว ต่อมาก็มีการนำกลองชนิดนั้นโดยลอกเลียนแบบมาแล้วนำมาทำในแบบของเราโดยแต่แรกยังไม่ได้ตั้งชื่อว่าทับยาว แต่เนื่องด้วยลักษณะของทับมีลักษณะคล้าย ๆ ทับมโนรา

[๔] สัมภาษณ์, บุญศรี รุ่งเรือง หัวหน้าคณะ ศ สำราญศิลป์, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

13. (201-217).indd 213 11/29/2025 1:13:10 PM

หนังตะลุงแต่ลักษณะจะยาวกว่าเลยเรียกว่าทับยาวซึ่งตรงกับการให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ของนายสมนึก รักชาติ[๕] หัวหน้าคณะทับยาว ศ สมนึกว่าทับยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเป็นมโหรสพคู่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียงมานานโดยแต่แรกทับยาวยังมีรูปร่างไม่ค่อยสมบูรณ์มากนัก เริ่มมีการปรับปรุงสมบูรณ์ตอน นายกระจ่าง พุทธศรี นำแบบกลองมาให้ช่างทวี สมพงศ์ เป็นผู้ประดิษฐ์ และสุมล ศักดิ์แก้ว[๖] ได้กล่าวว่า “ทับยาวมีมานานมากแล้วมีตั้งแต่รุ่นพ่อครูแล้วประมาณ ๖๐ ปี แต่ด้วยสมัยโบราณไม่มีการบันทึกหลักฐานต่าง ๆ หรือเอกสารทางวิชาการไว้ ตรงกับที่ยงยุทธ สมล่ำ[๗] ได้กล่าวว่า ทับยาวได้มีเล่นกันมานานแล้ว น่าจะได้แบบอย่างมาจากการเล่นกลองยาวของภาคกลางแต่เนื่องด้วยคนใต้จะเรียกเครื่องดนตรีที่เป็นกลองหน้าเดียวว่าทับและลักษณะกลองชนิดนี้มีลักษณะที่ยาวกว่าทับหนังตะลุง มโนรา จึงเรียกกลองชนิดนี้ว่าทับยาว นายภูวนาถ ลาดทุ่ง[๘] ได้กล่าวว่าจากการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลกลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติทับยาวผู้วิจัยวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของทับยาวสันนิษฐานได้ว่าเดิมอำเภอปากพนังเป็นชุมชนที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมหลายอย่างและยังเป็นเมืองท่าในการขนส่งสินค้าทางเรืออีกด้วย ครั้งแรกที่ได้เจอทับยาวคือที่วัดนาควารี อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ของชาวอำเภอปากพนัง ซึ่งทับยาวภาคใต้ ตัวหุ่นกลองมีความยาวประมาณ ๑๖ – ๑๗ นิ้ว หน้ากลองกว้างประมาณ ๖–๑๒ นิ้ว ก้นกลองกว้างประมาณ ๓–๔ นิ้ว ขยายออกเหมือนถ้วยแก้วเพื่อใช้ในการตั้งพื้นได้และเพื่อให้เสียงนั้นมีความดังกังวาน ลักษณะการตีทับยาวคล้ายการตีกลองยาวเชื่อกันว่าการนำทับยาวมาแข่งขันกับกลองยาวความดังจะแตกต่างกันอย่างมากใช้กลองยาว ๑๐ ใบเท่ากับใช้ทับยาว ๓ – ๔ ลูก ฉะนั้น ทับยาวจึงเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งโดยนำมาเล่นมารำควบคู่กับประเพณีและวันสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทับยาวนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลองยาวของภาคอื่น ๆ แต่รูปร่างและเสียง ที่เป็นความเฉพาะของภาคใต้ ทับยาวมีความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ การรำทับยาวถือได้ว่าเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงและความสนุกสนานสอดคล้องกับ อานันท์ นาคง[๙] ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นการแสดงที่มีการละเล่นระหว่างประชาชนในแต่ละท้องถิ่น เพื่อความรื่นเริงในฤดูเทศกาลต่าง ๆ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านนับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นสิ่งจรรโลงใจให้แก่ผู้ชม เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รังสรรค์

---

[๕] สัมภาษณ์, สมนึก รักชาติ หัวหน้าคณะทับยาว ศ สมนึก, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓.

[๖] สัมภาษณ์, สุมล ศักดิ์แก้ว ครูพื้นเมืองวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓

[๗] สัมภาษณ์, ยงยุทธ สมล่ำ ปราชญ์การละเล่นกลองยาวพื้นบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลเทพราช อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

[๘] ภูวนาถ ลาดทุ่ง, “ทับยาวในดนตรีพื้นบ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิตสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย,** (บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ๒๕๖๗).

[๙] อานันท์ นาคง, “ **รวมศิลป์แผ่นดินสยามประชันการแสดง ๔ ภาค”,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.thaipost.net/main/detail/๓๒๘๑๕ [๓ มีนาคม ๒๕๖๖].

13. (201-217).indd 214 11/29/2025 1:13:10 PM

มาเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน การแสดงพื้นบ้านของแต่ละที่มีความแตกต่างกันจากคำกล่าวของ อานันท์ นาคง ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เป็นการแสดงที่มีการละเล่นระหว่างประชาชนในแต่ละท้องถิ่น เพื่อความรื่นเริงในฤดูเทศกาลต่าง ๆ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านนับได้ว่าเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นสิ่งจรรโลงใจให้แก่ผู้ชม เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รังสรรค์มาเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน โดยการรำทับยาวจะมีให้เห็นในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีชักพระ ประเพณีแห่นางดาน ประเพณีบุญสารทเดือนสิบ เป็นต้น การรำทับยาวมีความแตกต่างจากการรำกลองยาวที่มีความคล้ายกันแต่ที่แตกต่างคือ การนำท่าโนรามาใช้ในการรำจะไม่รำเกี้ยวพาราสีกันเพียงแต่จะรำคู่กันบ้างเป็นบางครั้งสอดคล้องกับ คณปกรณ์ จันทร์สมบูรณ์[๑๐] ได้กล่าวไว้ว่าการแสดงพื้นบ้าน ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่เนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม วัฒนธรรม การรำทับยาวเป็นการแสดงพื้นบ้านที่แพร่กระจายมาจากภาคกลางโดยนำลักษณะการตีมาจากกลองยาวสอดคล้องกับ หรรษา ติ่งสุวรณ[๑๑] นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ[๑๒] กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมคือกระบวนการกระจายของนวัตกรรมทางวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปยังสังคมหนึ่ง โดยมีศูนย์กลางอยู่จุดใดจุดหนึ่งได้ขยายออกไปในวงกว้างในลักษณะของแก่นกลางวัฒนธรรมเมื่อศูนย์กลางต่างฝ่ายต้องการขยายออกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและยอมรับวัฒนธรรมได้อาจมีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมที่เป็นศูนย์กลาง วัฒนธรรมย่อมมีคุณค่ามีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสังคมของตนในลักษณะเฉพาะตัวของสังคมนั้นๆ เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายจากศูนย์กลางไปปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงที่มีอยู่แล้วย่อมมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเรียกว่าการยืมวัฒนธรรมเมื่อเห็นว่าเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมของตนจึงเข้าสู่การยอมรับวัฒนธรรม “การแพร่กระจาย” ทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) จึงเกิดการกระจายตัวของแบบแผนทางวัฒนธรรมจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง รูปแบบการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะมีในรูปแบบการแพร่จากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่งโดยวัฒนธรรมในที่เดิมยังคงมีพลังและแพร่ออกไปมีพลังในที่อื่นด้วย โดยการรำทับยาวเป็นการแพร่กระจายของกลองยาวภาคกลางมายังจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการรำโนราและมีการตีทับประกอบแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง เมื่อกลองยาวแพร่กระจายมายังจังหวัดนครศรีธรรมราชปราชญ์ชาวบ้านจึงได้นำทับมาเป็น

---

[๑๐] คณปกรณ์ จันทร์สมบูรณ์, “เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลาง : บทบาทและการนำเสนอที่เกี่ยวข้องกับมหันตภัยโควิด-๑๙”, **วารสารข่วงผญามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕-๘๗.

[๑๑] หรรษา ติ่งสุวรณ, **การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย,** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๘),หน้า ๒๖.

[๑๒] นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, **การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๘), หน้า ๔๖-๔๘.

13. (201-217).indd 215 11/29/2025 1:13:10 PM

เครื่องตีเพื่อให้จังหวะและนำท่ารำโนรามาใส่ประกอบการรำในการตีทับยาว ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาใช้ในการทำวิจัยเรื่องรำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อให้เห็นถึงการแพร่กระจายของรูปแบบการแสดงจากภูมิภาคอื่นมาสู่ภาคใต้โดยเฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รำทับยาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการนำการรำไทยมาผสมกับการรำโนราเพื่อเป็นการสืบทอด อนุรักษ์ภูมิปัญญาของการแสดงพื้นบ้าน และเพื่อให้มีการพัฒนาให้มีความสนุกสนานมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความนิยมต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. งานวิจัยนี้ช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติ, ที่มา, รูปแบบ, และองค์ประกอบของการแสดงรำทับยาวในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ที่สนใจในนาฏศิลป์, ดนตรี, และวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคใต้

๒. ภาครัฐควรจัดทำเรื่องของการรำทับยาวให้เป็น Soft Power ทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพื่อมุ่งเน้นการอนุรักษ์ สร้างสรรค์ควบคู่กัน และเพื่อประชาสัมพันธ์ให้การแสดงรำทับยาวของจังหวัดนครศรีธรรมราชให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

๓. เป็นแนวทางในการพัฒนาการแสดงร่วมสมัยจากการวิจัยนี้จะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของรำทับยาวที่มีการเพิ่มเครื่องดนตรีที่ทันสมัยขึ้น เช่น คีย์บอร์ด ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยใหม่ ๆ ที่ยังคงรากฐานจากศิลปะพื้นบ้านดั้งเดิมได้

บรรณานุกรม

คณปกรณ์ จันทร์สมบูรณ์. “เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลาง : บทบาทและการนำเสนอที่เกี่ยวข้องกับมหันตภัยโควิด-๑๙”. **วารสารข่วงผญามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๕๕-๘๗.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. **การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๘.

ภูวนาถ ลาดทุ่ง. “ทับยาวในดนตรีพื้นบ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **ปริญญาวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ๒๕๖๗.

มนตรี ถิรวิทย์วรกุล. **กลองยาว:ศิลปะพื้นบ้านของไทยทุกภาค**, กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙.

สัมภาษณ์, บุญศรี รุ่งเรือง. หัวหน้าคณะ ศ สำราญศิลป์, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์, พระครูปลัดอัมรินทร์. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, เมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, มณี ริวรรณ. ผู้ฟื้นฟูการแสดงรำทับยาว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

13. (201-217).indd 216 11/29/2025 1:13:10 PM

สัมภาษณ์, ยงยุทธ สมล่ำ ปราชญ์การละเล่นกลองยาวพื้นบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลเทพราช อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์, ลับ ตลึงจิตต์, นักดนตรีทับยาวอาวุโสบ้านท่างิ้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, วาที ทรัพย์สิน, อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการวัฒนธรรมเพื่อการสร้างสรรค์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, สมทรัพย์ อมรชร, นางรำคณะนายปิ่ม อมรชร, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, สมนึก รักชาติ หัวหน้าคณะทับยาว ศ สมนึก, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์, สุจินต์ นวลชนะ, นางรำคณะนายปิ่ม อมรชร, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, สุมล ศักดิ์แก้ว, ครูพื้นบ้าน (หนังตะลุง) วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, หนูพริ้ม ยอดไทย, ผู้แสดงรำทับยาว เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, เขม ตะบันพฤกษ์ ผู้เข้าร่วมบรรเลงทับยาวอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, เขียน สุขขนาน หัวหน้าคณะทับยาวลูกแม่เจ้าอยู่หัว, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, ช่วย ยอดไทย ครูสอนการรำทับยาวแบบโบราณ คณะท่าดีสุนทรศิลป์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, ดรุณี อมร การฟื้นฟูกลองยาวเยาวชนนาไม้ไผ่, เมื่อ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, ปิ่ม อรชร หัวหน้าคณะทับยาวนายปิ่ม อรชร, เมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์, พรรัตนะ ขันทอง ครูวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช ผู้เคยเป็นกรรมการในการแข่งขันทับยาว จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

หรรษา ติ่งสุวรณ. **การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๘.

อมรา กล่ำสกุล. “**เพลงและการละเล่น**”. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. ๒๕๕๓.

อานันท์ นาคง. “ **รวมศิลป์แผ่นดินสยามประชันการแสดง ๔ ภาค”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.thaipost.net/main/detail/๓๒๘๑๕[๓ มีนาคม ๒๕๖๖].

13. (201-217).indd 217 11/29/2025 1:13:10 PM

คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร จังหวัดน่าน: การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ

The Lanna Palm-Leaf Manuscripts in Maharaj Kantha of Wat Mongkol and Wat Montien in Nan Province: Transliteration, Translation and Comparison

พระพงษ์สิทธิ์ ปญฺญาทีโป*
Phra Pongsit Paññateepo
เชษฐ์ นิมมาทพัฒน์**
Chet Nimmataphat
พระชัยชนะ อคฺคปญฺโญ นราศรี***
Phra Chaichana Aggapañño Narasri
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Campus, Thailand
Email: Chaichananarasri@gmail.com
Email: nm_ch21@hotmail.com

Received: August 06, 2025
Revised: September 02, 2025
Accepted: September 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน (๒) เพื่อปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน (๓) เพื่อเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราช

---

* พระพงษ์สิทธิ์ ปญฺญาทีโป Phra Pongsit Paññateepo นิสิตปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ Master's degree student in the Degree of Master of Arts (Buddhism) Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Campus

** นายเชษฐ์ นิมมาทพัฒน์ Mr.Chet Nimmantphathn อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ The thesis adviser Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Campus

*** ดร.ชำนาญ เกิดช่อ Dr.Chamnarn Kerdchor อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ The thesis adviser Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Campus

ฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคัมภีร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเนื้อหา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า (๑) คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร จารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๘๓ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีอายุได้ ๑๐๒ ปี หน้าลาน ๕ กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๕๔ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๑๙ ใบลาน ๓๘ หน้าลาน คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียร ผู้จารชื่อพระชัย (ตุ้ชัย) จารเมื่อ จ.ศ. ๑๑๙๙ ตรงกับ พ.ศ.๒๓๘๐ มีอายุได้ ๑๘๖ ปี หน้าลาน ๔ กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๕๑ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๑๙ ใบลาน ๔๐ หน้าลาน (๒) คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๓๘ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๓๕ หน้า คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดมณเฑียร มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๓๘ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๓๓ หน้า (๓) ผลการเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร ในประเด็น ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ ฉบับวัดมงคล มีตัวอักษรสวยงาม อ่านง่ายเข้าใจง่าย ฉบับวัดมณเฑียร มีตัวอักษรไม่ค่อยสวยงาม ทั้งสองฉบับถูกเก็บไว้ในตู้ธรรมไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการเทศน์ (๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก ทั้งสองฉบับมีบทอุเทสไม่เหมือนกัน คือ ฉบับวัดมงคล ขึ้นต้นด้วยคำว่า โพธิสตฺโต จ มทฺที จ สโมทมานา ตามด้วยเนื้อเรื่อง ส่วนฉบับวัดมณเฑียร ขึ้นต้นด้วยคำว่า นโม ตสฺส ภควโต อารหโต ตามด้วยเนื้อเรื่อง (๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักกตัญญู-กตเวที และ (๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีรสวรรณคดี ๔ รส คือ (๑) เสาวรจนี (บทชมโฉม) (๒) พิโรธวาทัง (บทตัดพ้อ) (๓) สัลลาปังคพิไสย (บทโศก) (๔) นารีปราโมทย์ (บทเกี้ยว โอ้โลม)

คำสำคัญ: การปริวรรต; การเปรียบเทียบ; กัณฑ์มหาราช

Abstract

The purpose of this article was to present The objectives of this thesis were: (1) to study the history of the Lanna palm-leaf manuscripts in Maharat Kantha of Wat Mongkol and Wat Montien in Nan Province; (2) to transliterate and translate of the Lanna palm-leaf manuscripts in Maharat Kantha of Wat Mongkol and Wat Montien in Nan Province; and (3) to compare of the Lanna palm-leaf manuscripts in Maharat Kantha of Wat Mongkol and Wat Montien in Nan Province. This was a scriptural research, analyzing data by describing the content.

The results of the research study found that: The Lanna palm-leaf manuscript in Maharat Kantha of Wat Mongkol had no scribe, was written in C.S. 1283, corresponding to B.E. 2464, and was 102 years old. The palm-leaf manuscript was 5 centimeters wide, 5 centimeters long, and 1.5 centimeters thick. There were 19 palm-leaf manuscripts and 38 palm-leaf manuscripts. The inscriber of the Lanna palm-leaf manuscript in Maharat Kantha of Wat Montien was Phra Chai (Tuchai). He inscribed it in C.S. 1199, corresponding to B.E. 2380, at the age of 186. The front was 4 cm wide, 4.5 cm long, 51 cm thick, and has 19 palm leaves, 40 palm pages. The Lanna palm-leaf manuscript manuscript in Maharat Kantha of Wat Mongkol edition had 38 original palm-leaf pages, 35 pages transliterated and translated. The Lanna palm-leaf manuscript in Maharat Kantha of Wat Montien edition had 38 original palm leaf pages, 33 pages transliterated and translated. The results of the comparison of the Lanna palm leaf manuscript in Maharat Kantha of Wat Mongkol edition and Wat Montien edition in 4 aspects: (1) in terms of appearance and use, the Wat Mongkol edition had beautiful letters, easy to read and understand. The Wat Montien edition had letters that were not very beautiful. Both editions were kept in the Dharma cabinet and were not often used in sermons. (2) in terms of structure and main content, the two versions had different Udesa. That was, the Wat Mongkol version began with the words “Podhissatto ca matti ca samodamana” followed by the story. The Wat Montien version began with the words “Namotassa Bhagavato Arahato” followed by the story. (3) In terms of the principles of Dhamma embedded in both scriptures, the principles of Dhamma embedded in both scriptures were similar, namely the Four Principles of Laypeople, the Four Principles of Socialization, the Four Divine Abodes, and the Principle of Gratitude. (4) In terms of the literary taste, the two scriptures had four literary tastes, namely: (1) Saowarajani (verse of admiration), (2) Pirodhavadang (verse of reproach), (3) Sallapangkhaphisai (verse of sadness), and (4) Nari Pramote (verse of courtship)

Keywords: Transliteration; Comparison; Maharaj Kantha

14. (218-228).indd 220 28/11/2568 22:54:36

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญของประเทศไทย ด้วยเป็น ๑ ใน ๓ สถาบันหลักของชาติไทย เผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนล้านนาครั้งแรกเมื่อพระนางจามเทวีย้ายจากแคว้นละโว้สู่แคว้น หริภุญชัย เมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๖ โดยพระนางได้ทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้ในพระไตรปิฎกมาด้วย ๕๐๐ รูป[๑] พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองในแคว้นหริภุญชัย ทำให้อาณาจักรล้านนาระยะแรกเริ่ม นับถือพระพุทธศาสนานิกายนี้และรู้จักกันในชื่อว่านิกายพื้นเมืองเดิม[๒] ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช ภิกษุชาวล้านนามีความเชี่ยวชาญในด้านภาษาบาลีและมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก อีกทั้งยังมีการเข้าศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างลึกซึ้ง ได้เกิดการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) ในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ การทำสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๘ ของโลกและครั้งแรกในประเทศไทย พระไตรปิฎกฉบับที่ชำระในสมัยพญาติโลกราช บันทึกลงในใบลาน ถือเป็นหลักปฏิบัติของภิกษุนิกายต่าง ๆ ในล้านนาสืบต่อกันมา[๓] เอกสารใบลานธรรมชาดกใบลานธรรมกรรมวาจา ธรรมพระวินัย ธรรมพระสุตันตะ ธรรมพระอภิธรรม ธรรมมหาวิบาก ธรรมมหามูลนิพพาน ตำรายา และประวัติศาสตร์ของจังหวัดน่านที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ วัดพระเกิดตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และตามวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือกว่า ๕๐๐ วัด แต่พบว่า มหาเวสสันดรชาดก[๔] มีมากกว่าคัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ มีผู้แปลแต่ง คือ การแปลวรรณกรรมจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาไทยและมีการแต่งเพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ เข้าไปให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยนั้นด้วย เป็นสำนวนต่าง ๆ มากมายหลายประการ โดยเรื่องมหาชาตินี้แต่ละสำนวนมีเนื้อหามีความสั้นความยาวแตกต่างกัน ชาวล้านนารู้จักในชื่อมหาเวสสันดรชาดกหรือธรรมมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งนิยมแต่งสร้างถวายให้ไว้กับวัด การแต่งเรื่องมหาเวสสันดรชาดกเน้นภาษาพื้นบ้านโดยผู้ประพันธ์ได้เรียบเรียงในลักษณะของความเรียงและร้อยกรองฟังแล้วเข้าใจง่ายอ่านง่าย ในเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงพระเวสสันดร บำเพ็ญทานบารมีและพระนางมัทรีมีความรักต่อบุตรธิดาทั้งสองพระองค์คือเจ้าชาลีและนางกัณหา ปู่พระยาสัญชัย ย่าผุสดี ทั้งหกพระองค์มีบทบาทแตกต่างกันไป ที่สำคัญยังแฝงไปด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาของชาวล้านนาอย่างเห็นได้ชัดเจน[๕]

---

[๑] อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๗.

[๒] สุรพล ดำริห์กุล, **ล้านนาสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มรดกไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๖.

[๓] สวัสดี อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๒.

[๔] ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๔๗-๕๖๐/๑๖๕๕-๒๔๔๐.

[๕] สิงฆะ วรรณสัย, **ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย**, (เชียงใหม่: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓), หน้า ๒๙-๓๐.

มหาเวสสันตระของชาวล้านนา มีการเทศน์ออกเสียงและทำนองลีลาคล้ายคลึงกับภาคกลาง แม้ภาษาจะแตกต่างกันบ้าง ก็พอสันนิษฐานได้ว่ามาจากแหล่งเดียวกัน ชาวภาคกลาง หรือ ชาวล้านนา ใครจะเป็นผู้ริเริ่มตกแต่งให้มีขึ้นครั้งแรก เพราะภาคกลางก็ดี ภาคเหนือก็ดี มีธรรมมหาชาติทำนองมานมนานเช่นกัน ภาคอีสานของประเทศไทย ประเทศลาว และรัฐฉานประเทศเมียนมาร์ มีการจัดงานที่ยิ่งใหญ่และอลังการมาก มีประเพณีเทศน์มหาชาติเหมือนกับภาคเหนือ ซึ่งเสียงการเทศน์ ทำนองลีลาตลอดจนตัวหนังสือภาษาล้านนามีความคล้ายคลึงกันมาก เช่น อักขระ พยัญชนะ ตัวสะกด ภาษาล้านนาเกือบจะเหมือนกันทีเดียว[๖] ซึ่งแต่ละที่จะเรียกชื่อต่างกันไป อย่างภาคอีสานจะเรียกว่า บุญผะเหวด หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสองของชาวอีสาน แต่ถ้าถือเป็นเรื่องทานก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ คืองานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยิ่งใหญ่อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลมนุษยชาติ ในตำนานฮีตสิบสองได้กล่าวถึงการทำบุญผะเหวด ไว้ว่า “ฮอดเดือนสี่ ให้พากันเก็บ ดอกจาน สานบั้งไผ่เสียบดอกจิก” ก็พอจะอนุมานได้ถึงสภาพทั่วไปของชาวอีสานว่า ดอกจิก ดอกจาน บานราวต้นเดือนสาม พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาตินี้เอง และในงานนี้ ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้อานิสงส์ ไปเกิดในภพพระอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตามพุทธคติ การจัดงานประเพณีบุญผะเหวด ในรอบหนึ่งปีจะจัดเพียงครั้งเดียว คือ ระหว่างเดือนสามเดือนสี่ ไปจนถึงกลางเดือนห้า โดยจะมีวันรวม ตามภาษาอีสาน เรียกว่า ธูปเทียน วันโฮมบุญ พุทธศาสนิกชนมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลา หรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอกอย่างละพันก้อน มีการตั้งธงใหญ่ ไว้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพันก้อนและเครื่องคาวหวานสำหรับผี เปรต และมารรอบ ๆ ศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าผะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดรตั้งแต่กัณฑ์ที่หนึ่งทศพร ถึงกัณฑ์สุดท้ายกัณฑ์นคร[๗] ส่วนการเทศน์ทำนองมหาชาติกัณฑ์มหาราช เป็นกัณฑ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในสังคมล้านนาเพราะมีเนื้อหาสาระที่เน้นความเสียสละ กระทบความรู้สึกของผู้ฟัง บทบาทของชาลีกัณหาที่ปรากฏในการถูกพ่อพระเวสสันดรยกลูกชาลีกับลูกกัณหาถวายเป็นทานให้กับชูชกพราหมณ์ไป ต้องทนทุกข์ลำบากถูกมัดมือเอาไม้เรียวแส้เฆี่ยนตีอย่างกับคนตีวัวตีควาย ความอดทนความยากลำบาก รู้กาลเทศะและมีจิตอันเป็นกุศล เรื่องราวในการที่เจ้าชาลี ได้ถวายความตกทุกข์ได้เป็นข้าทาสของพราหมณ์ ให้ปู่พระญาสัญชัยได้รับทราบแล้ว ปู่พระญาสัญชัยก็ไถ่เอาหลานทั้งสอง ชาลีกับ

---

[๖] พระอุบาลีคุณูปมาจารย์, **มหาชาติภาคพยัพสำนวนเอกกัณฑ์มหาราชสร้อยลังกร**, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑๙ –๑๒๐.

[๗] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม**, ฮีตสิบสองครองสิบสี่: บุญผะเหวด**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://mahasarakham.m-culture.go.th /th/db_24_mahasarakham_34/82468/ [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

14. (218-228).indd 222 28/11/2568 22:54:37

กัณหาให้เป็นไทยให้พ้นจากการเป็นข้าทาสรับใช้ ให้พ้นจากการเป็นทาสของพราหมณ์ชูชก เจ้าชาลีก็พรรณนาความทุกข์ยากลำบากของพระเวสสันดร พระนางมัทรี ชาลี กัณหา ที่อยู่ป่าเขาวงกตบำเพ็ญบารมีธรรม[๕]

พระเวสสันดรชาดกฉบับภาษาล้านนาทั้งในจังหวัดน่าน และจังหวัดในดินแดนล้านนามีอยู่หลายฉบับแต่คัมภีร์กัณฑ์มหาราชวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร เป็นฉบับที่น่าสนใจ กล่าวคือ คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล เป็นคัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดมงคล ตำบลในเวียง เขต ๓ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีอายุได้ ๑๐๒ ปี ยังไม่มีผู้ปริวรรต และแปลเป็นภาษาไทยกลาง และเปรียบเทียบ คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียร เป็นคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชของวัดมณเฑียร ตำบลในเวียง เขต ๒ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีอายุได้ ๑๘๖ ปี ยังไม่มีใครปริวรรต และแปลเป็นภาษาไทยกลาง และเปรียบเทียบ ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ คัมภีร์ใบลานฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรได้เก็บไว้ในตู้ธรรมพิพิธภัณฑ์ โดยไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้านำมาเทศน์ นำมาอ่าน ให้เข้าใจและเผยแพร่ความรู้ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเกิดทำวิจัยเรื่อง “คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน: การปริวรรต การแปล และการเปรียบเทียบ” โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ ปริวรรตและแปล พร้อมทั้งเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน

๒. เพื่อปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน

๓. เพื่อเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคำภีร์ (Canonical Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน

๒. ศึกษาความเป็นมาและบริบทวัดมงคลและวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน

---

[๕] อิทธิพล กันติวงศ์, “เรื่องทำนองเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาราช ในประเพณีตั้งธัมม์หลวง”, **วารสารวิจิตรศิลป์**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๐ มีนาคม ๒๕๕๑): ๘๙.

๓. ศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร จังหวัดน่าน

๔. ศึกษาโครงสร้างของคัมภีร์ใบลานกัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน

๕. ศึกษาเนื้อหากัณฑ์มหาราชที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา

๖. ปริวรรตคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับโดยการปริวรรตจากต้นฉบับ

๗. แปลคัมภีร์ใบลานทั้งสองฉบับเป็นภาษาไทยกลาง

๘. เปรียบเทียบทั้งสองฉบับโดยเปรียบเทียบประเด็น ๔ ด้าน

๙. สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

๑. ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาพบว่า คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล เป็นคัมภีร์ใบลาน ของวัดมงคล ตำบลในเวียง เขต ๓ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร จารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๘๓ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีอายุได้ ๑๐๒ ปี หน้าลาน ๕ กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๕๔ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร มี ๑๙ ใบ ๓๘ หน้าลาน

๒. ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาพบว่า คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียร เป็นคัมภีร์ใบลานที่จารลงบนใบลานใหม่ ณ วัดมณเฑียร จังหวัดน่าน ผู้จารชื่อพระชัย (ตุ้ชัย) จารเมื่อ จ.ศ.๑๑๙๙ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๘๐ มีอายุได้ ๑๘๖ ปี หน้าลาน ๔ กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๕๑ เซนติเมตร หนา ๔๐ หน้าลาน

๓. การปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร จังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้

๑) ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลจังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลจังหวัดน่าน จากต้นฉบับใบลานจำนวน ๓๘ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๓๕ หน้า

๒) ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้ปริวรรตและแปลคัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน จากต้นฉบับใบลานจำนวน ๓๘ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๓๓ หน้า

14. (218-228).indd 224 28/11/2568 22:54:37

เนื้อหาในคัมภีร์ใบลานได้บรรยายถึงเรื่องราว พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระนางกัณหา ได้ไปอยู่ป่าหิมพานต์เขาวงกต ในอาศรมบถอันวิสุกัมมะเทวบุตร หากได้เนรมิตแปลงศาลาให้ อยู่ด้วยความสวัสดิมีความสุข และบำเพ็ญเพียรภาวนา ในกัณฑ์มหาราชนี้ ว่าด้วยเรื่องพราหมณ์ชูชกได้นำเอาสองกุมารชาลีกัณหา เพื่อที่จะเอาไปเป็นคนรับใช้ภรรยาของพราหมณ์ชูชก ในเมืองกะลิงครัฐ เมื่อเดินทางไปด้วยหนทางอันยาวไกล พระอาทิตย์ก็ตกต่ำค่ำลับดอยไป พราหมณ์ชูชกก็ผูกมัดเอาเจ้าชาลีนางกัณหาไว้ใต้ต้นไม้ส่วนตัวของพราหมณ์ก็ขึ้นไปนอนบนกิ่งค่าไม้ กลัวสัตว์ร้ายจะมาทำร้ายตัวเอง ในเวลาต่อจากนั้นก็มีเทพบุตรองค์หนึ่งก็ได้แปลงร่างเนรมิตให้ตัวเองเหมือนกับพระเวสสันดร เข้ามาแก้มัดและนวดตัวนวดเท้าให้เจ้าชาลี อาบน้ำสรงน้ำแล้วให้เสวยภัตตาหารอันเป็นทิพย์ ยังมีเทวดาอีกองค์หนึ่งก็เข้ามาแปลงร่างเนรมิตให้เหมือนนางมัทรี แล้วแก้เชือกให้นางกัณหาแล้วก็นวดตัวนวดเท้าอาบน้ำสรงน้ำให้แล้วให้เสวยภัตตาหารอันเป็นทิพย์

๔. เปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียรจังหวัดน่าน ผู้วิจัยเปรียบเทียบในประเด็น ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ กัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลจังหวัดน่าน จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร มีอายุ ๑๐๒ ปี ลายมือตัวอักษรอักขระ จะสวยงามอ่านง่ายเข้าใจง่าย กัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียร จังหวัดน่าน จารเมื่อ พ.ศ.๒๓๘๐ จารโดยพระชัย (ตุ้ชัย) มีอายุ ๑๘๖ ปี โดยได้นำมาจารลงบนใบลาน ตัวหนังสืออักษรอักขระ พออ่านได้ ตามยุคสมัยของผู้จาร ทั้งสองฉบับถูกเก็บไว้ในตู้ธรรมไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการเทศน์

๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก ทั้งสองฉบับมีบทอุเทสไม่เหมือนกัน คือ คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล จังหวัดน่าน จะขึ้นต้นด้วยคาถาบาลีก่อนว่า โพธิสตฺโต จ มทฺที จ สโมทมานา สกฺกทวฺติเย อสเมวสิงสุ ชูชโกปิ กุมาเร คเหตฺวา สฏฺฐิ โยชนมคฺคำ ปฏิปชฺชิเทวตา กุมารานำ อารกฺขำ กรึสุ ลำดับธรรมเทศนามา ตามด้วยเนื้อเรื่อง ส่วนคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียร จังหวัดน่าน จะขึ้นต้น นโมตสฺส ภควโต อารหโต สมฺมา สมฺพุทธสฺส กล่าวนอบน้อมพระพุทธเจ้า ตามด้วยเนื้อเรื่อง

๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักกตัญญูกตเวที

๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีรสวรรณคดี ๔ รส คือ

๑) เสาวรจนี (บทชมโฉม) ดังเนื้อหาว่า พระเจ้ากรุงสัญชัย ท้าวก็พรรณนายกยอยังกุมารทั้งสองพี่น้องก็กล่าวคาถาว่า กเสตมุกฺขำ มาตาติเหมำ บุตฺตาต มคฺคินานิกฺข วชาฏฺรู บสฺส อุปาคมุกฺขำ มหำสิตำ อามจฺฉา ดูราอามาตย์ทั้งหลาย อันว่าคะเบ็ดหน้าอันรุ่งเรืองไรใสงามเหมือนดั่งคำอันหลอมหล่อ

ด้วยกองไฟนั้น เป็นหน้าแห่งกุมารน้อยหน้อยชายใดนั้นชา คะเบ็ดหน้าอันรุ่งไรใสบ่เส้าเป็นดั่งต่อมคำอันออกมาแต่ปากเบ้าเรืองเรือดเร้าด้วยกองไฟนั้น จักว่าเป็นหน้าแห่งกุมารีสาวศรีหญิงใดนั้นชา

๒) พิโรธวาทัง (บทตัดพ้อ) ดังเนื้อหาว่า ที่นั้นท้าวบรัมมสัญชัยจักถามพราหมณ์ ผู้เที่ยวเทศไค่รู้เหตุ อันได้สองหลานตนมา จึงกล่าวคาถาว่า กุตฺโตนุตวัภารทวาช อิเมอเนสิทารกา อชฺชรฐอนุปตฺโต คจฺฉสิ พฺรหฺมณ ดูราพราหมณ์ผู้เกิดมาในภารทวาชโกฏิ ส่วนว่าราชกุมารทั้งสองนี้ท่านได้แต่ที่ใดมา เมืองเราไกลบ่ใช่ใกล้พราหมณ์แขกได้มาเถิงเทิงที่นี้แล้ว พอยจักนำเอาหลานแก้วกูไปในที่ใดเล่านั้นชา

๓) สัลลาปังคพิไสย (บทโศก) ดังเนื้อหาว่า เจ้าชาลีกุมาร จึงจักขานคำพระยาตนปู่ว่า ทุกฺขสหทยํ อาสิอาโร อุณฺหปิ อสฺสรสิ โรหิณี เหวตามกฺขิ อสุณีวตฺตีติ ข้าแด่ปู่พระยาเจ้า อันว่าหรทัยใจพ่อพระยาเขือข้า ยามเมื่อจักหื้อข้าเป็นทานวันนั้นก็เป็นทุกข์หนักหนา จักหายใจออกทางดังบ่ได้ เป็นอันร้อนข้ำเขือกไปมา อันว่าพระราชเนตรตาท้าวทังกู่ ก็ดูแดงเป็นดั่งดาวไฟ น้ำตาไหลบ่ใช่น้อย ปางเมื่อหื้อเขือข้าหลานก่ำฟ้าเป็นทานมานี้แล

๔) นารีปราโมทย์ (บทเกี้ยว โอ้โลม) ดังเนื้อหาว่า กูปู่จักไถ่เอาเจ้าทังสองด้วยข้าวของบัดนี้แล เจ้าทังสองก่ำฟ้าปู่บ่ไว้หื้อเป็นข้าแก่ท่านชินพราหมณ์แล กิงมฆิยํ เท่าว่ามีแท้บัดนี้เขือสองหลานหลอนหากเป็นค่านักน้อยว่าปู่จักฟังยามพ่อเขือเจ้าแลจักหื้อทานวันนั้น ยังกดค่าสั่งไว้ว่าปูนใดนั้นชาเจ้าอย่าได้ขามใจปู่ กล่าวแจ้งอันมีข้าวของเรามีบ่ไร้ปู่จักให้แก่ท่านพราหมณ์ชาแล

ข้อเสนอแนะ

๑. องค์กรรัฐหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ควรจะต้องส่งเสริมให้มีการเรียนการศึกษาคัมภีร์ใบลานล้านนาน่าน โดยศึกษาในหลากหลายในแง่มุม เช่น พระพุทธศาสนา อักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

๒. ควรนำหลักธรรมคำสอนในพระเวสสันดรชาดกกัณฑ์มหาราชไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น หลักธรรมที่ใช้สำหรับครองเรือน หลักความกตัญญูกตเวทีเพื่อส่งเสริมการเป็นอยู่ที่ดีงามของครอบครัว ผ่านการเรียนการสอนและสื่อในหลากหลายช่องทาง

๓. สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานล้านนาเรื่องกัณฑ์มหาราช ผู้วิจัยเห็นว่าควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของเจ้าชาลีนางกัณฑ์ และพระเจ้ากรุงสญชัย พราหมณ์เฒ่าชูชก และพระเวสสันดรนางมัทรี ที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนาฉบับต่าง ๆ ตลอดทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เพื่อให้เห็นบทบาทและตัวตนของแต่ละท่านมากขึ้น

14. (218-228).indd 226 28/11/2568 22:54:37

บทสรุป

คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีอายุ ๑๐๒ ปี มี ๑๙ ใบลาน ๓๘ หน้าลาน คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมณเฑียร ผู้จารชื่อพระชัย (ตุ้ชัย) จารเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ มีอายุ ๑๘๖ ปี มี ๑๙ ใบลาน ๔๐ หน้าลาน คัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคล มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๓๘ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๓๕ หน้า คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดมณเฑียร มีต้นฉบับใบลานจำนวน ๔๐ หน้า ปริวรรตและแปลได้ ๓๘ หน้า ผลการเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานล้านนากัณฑ์มหาราชฉบับวัดมงคลและฉบับวัดมณเฑียร ในประเด็น ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านรูปลักษณ์และการนำไปใช้ ฉบับวัดมงคล มีตัวอักษรสวยงาม อ่านง่ายเข้าใจง่าย ฉบับวัดมณเฑียร มีตัวอักษรไม่ค่อยสวยงาม

๒) ด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลัก ทั้งสองฉบับมีบทอุเทสไม่เหมือนกัน คือ ฉบับวัดมงคล ขึ้นต้นด้วยคำว่า โพธิสตฺโต จ มทฺที จ สโมทมานา ตามด้วยเนื้อเรื่อง ส่วนฉบับวัดมณเฑียร ขึ้นต้นด้วยคำว่า นโมตสฺส ภควโต อารหโต ตามด้วยเนื้อเรื่อง

๓) ด้านหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีหลักธรรมที่แทรกอยู่ในคัมภีร์คล้ายกัน คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักกตัญญูกตเวที

๔) ด้านรสวรรณคดีในคัมภีร์ทั้งสองฉบับ มีรสวรรณคดี ๔ รส คือ (๑) เสาวรจนี (บทชมโฉม) (๒) พิโรธวาทัง (บทตัดพ้อ) (๓) สัลลาปังคพิไสย (บทโศก) (๔) นารีปราโมทย์ (บทเกี้ยว โอ้โลม) คัมภีร์ใบลานล้านนาทั้ง ๒ ฉบับนี้ ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของนักปราชญ์ล้านนาน่าน ควรอนุรักษ์และศึกษาเพื่อประโยชน์แก่อนุชนสืบไป

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๐๐.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์. **มหาชาติภาคพยัพสำนวนเอกกัณฑ์มหาราชสร้อยลังกร.** เชียงใหม่: โรงพิมพ์ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๑๖.

สวัสดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา.** กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์, ๒๕๕๑.

สิงฆะ วรรณสัย. **ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย.** เชียงใหม่: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓.

สุรพล ดำริห์กุล. **ล้านนาสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: มรดกไทย, ๒๕๔๒.

อิทธิพล กันติวงศ์, “เรื่องทำนองเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มหาราช ในประเพณีตั้งธัมม์หลวง”. **วารสารวิจิตรศิลป์.** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๐ มีนาคม ๒๕๕๑): ๘๙.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. **ฮีตสิบสองครองสิบสี่: บุญผะเหวด**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://mahasarakham.m-culture.go.th /th/db_24_mahasarakham_34/82468/ [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

14. (218-228).indd 228 28/11/2568 22:54:37

การจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร
The Creative Buddhist Tourism Management of Temples in Bangkok

จิรกิติยา บุญครองทรัพย์*
Jirakitiya Boonkrongsupya
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) The Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
พระสุธีรัตนบัณฑิต**
Phra Sutheerattanabundit
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม***
Maechee Kritsana Raksachom
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: Mingmoonoi@gmail.com

Received: September 15, 2025
Revised: October 06, 2025
Accepted: October 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร (๒) เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร และ (๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนากิจกรรมและสื่อสร้างสรรค์การท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานคร กลุ่มเป้าหมายเป็นวัดที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในระดับสูงทั้งในระดับประเทศ

---

* นางสาวจิรกิติยา บุญครองทรัพย์ Miss Jirakitiya Boonkrongsupya นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Doctor of Philosophy Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากโร), รศ.ดร. Phra Sutheerattanabundit (Suthit Ābhākaro), Assoc.Prof.Dr., ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม Assoc.Prof.Dr.Maechee Kritsana Raksachom ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

15. (229-249).indd 229 28/11/2568 22:55:45

ผลการวิจัยพบว่า (๑) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการบริหารเริ่มต้นจากการจัดกิจกรรมของวัด ทรัพยากรภายในวัด และสิ่งสนับสนุนกิจกรรมของวัด ถือว่าเป็นกระบวนการจัดการท่องเที่ยวตามความเชื่อและวัฒนธรรม รวมถึงศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับบริบทของกิจกรรมท่องเที่ยวของวัดและนักท่องเที่ยวเข้ามาชมวัด เนื่องจากมีผู้เที่ยวชมและเรียนรู้ภายในวัดเป็นจำนวนมากขึ้น โดยในสมัยก่อนวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก จากนั้นสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมศิลปกรรมโบราณต่าง ๆ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น วัดจึงต้องจัดภูมิสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ปรับภูมิทัศน์ที่ดีต่อ และเขตผนังบริเวณวัดให้ชัดเจน เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ (๒) การท่องเที่ยววิถีพุทธเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาในมิติของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธ-ศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีปัจจัยทางการท่องเที่ยว คือ ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่คอยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่เกิดจากภูมิปัญญาทางด้านการปั้นพุทธรูป การสร้างสถาปัตยกรรม และการเขียนจิตรกรรมฝาผนัง ก่อเกิดศักยภาพที่จะพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ได้ (๓) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ต่อการบริหารกิจกรรมของวัด มีกระบวนการจัดการในลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดที่มีความต่อเนื่องกัน โดยเน้นที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความสะดวกสบาย การเรียนรู้และการได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ (๑) กลุ่มคน (๒) วัดและสถานที่ (๓) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว และ ๔) ประโยชน์และคุณค่าจากการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : การจัดการท่องเที่ยว; วิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์; วัดในกรุงเทพมหานคร

Abstract

This research aims to study (1) to study temple tourism in Bangkok and (2) to develop and promote temple tourism activities in Bangkok. and (3) to propose a creative Buddhist tourism management model for temples in Bangkok. This is a mixed research method, consisting of documentary research qualitative research and participant Observation. It is a research process that aims to develop activities and creative media for Buddhist tourism in temples in Bangkok. The target group is 4 temples that are important sources of learning about Buddhism and culture at a high level at the national level.

15. (229-249).indd 230 28/11/2568 22:55:45

From the study (1) The process of managing temple tourism in Bangkok found that the management process starts from organizing temple activities, temple resources, and temple activity support. It is considered a process of managing tourism according to beliefs and culture.Including Buddhist art depending on the context of the temple's tourism activities and tourists visiting the temple because there are more people visiting and learning in the temple. In the past, temples mainly served to spread Buddhism and organize activities on important Buddhist days. Then society began to change until it became a modern learning society. Tourists began to visit the ancient art of the temple which is a tourist attraction. The physical environment must be arranged. Environment: Improve the landscape and clear the temple walls to promote tourism and learning activities. (2) Buddhist tourism for developing the mind and wisdom in the dimensions of practicing the principles of Buddhism at temples in Bangkok found that There are tourism factors, namely the beauty of Buddhist art, culture, traditions and Buddhist activities that support learning and practicing according to Buddhist principles that arise from the wisdom of Buddha statue making. The creation of architecture and painting has the potential to be developed into a creative tourism learning resource. (3) The creative Buddhist tourism management model of temples in Bangkok found that the components of tourism that emphasize on strengthening the relationship with the management of temple activities There is a management process in the form of organizing temple tourism activities continuously while tourists receive convenience. Learning and participating in cultural and Buddhist activities consists of four elements: groups of people, temples and places, tourism management, and tourism benefits.

Keywords: Tourism Management; Creative Buddhist Practices; Temples in Bangkok

15. (229-249).indd 231 28/11/2568 22:55:45

บทนำ

ภาพรวมนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มฟื้นตัวต่อเนื่อง โดยในช่วงครึ่งปีแรก ๒๕๖๗ ไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ ๑๗.๕ ล้านคน ฟื้นตัวได้ราว ๘๘ % เมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๒ โดยได้แรงหนุนสำคัญจากนักท่องเที่ยวจีนที่ฟื้นตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องกอปรกับนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักอื่น ๆ เติบโตได้ค่อนข้างดี นำโดยนักท่องเที่ยวมาเลเซีย รัสเซีย อินเดีย ที่มีจำนวนสูงสุดเป็นประวัติการณ์ โดยนักท่องเที่ยวมาเลเซียได้รับอานิสงส์เพิ่มเติมจากการยกเลิกบัตร ตม. ๖ ณ ด่านสะเดา ทำให้ชาวมาเลเซียเดินทางมายังไทยสะดวกขึ้น นักท่องเที่ยวอินเดีย ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการเติบโต และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังได้รับปัจจัยบวกจากมาตรการวีซ่า-ฟรี ขณะที่สถานการณ์ความไม่สงบในรัสเซีย-ยูเครนยังส่งผลให้ชาวรัสเซียบางส่วนยังคงเดินทางมายังไทยต่อเนื่อง[๑] โดยสถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ขึ้นไปสู่ระดับนานาชาติพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ดีต่อสุขภาพ สังคมและโลกอย่าง “Sustainable Wellness” และการท่องเที่ยวที่เป็นการเดินทางกับครอบครัวยังคงอยู่ในความสนใจต่อเนื่อง แต่อาจเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง เช่น เรื่องสุขภาพที่หันมามองหากิจกรรมใหม่ ๆ อย่าง เช่น การอาบป่า หรือ ศาสตร์จักระบำบัดมากกว่ากีฬา สปา โยคะที่มีแต่เดิม โดยในปี ๒๐๒๓ จะมีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า “Hay-cations” หรือการท่องเที่ยวในสไตล์ชีวิตชนบทที่กำลังได้รับความนิยม นักท่องเที่ยวต้องการบ้านพักตากอากาศส่วนตัวที่มีพื้นที่มากมายและทิวทัศน์สวยงาม หลีกหนีความวุ่นวายจากผู้คนพลุกพล่านเพื่อสัมผัสประสบการณ์ที่ไม่คุ้นเคย

ด้วยสถานการณ์ในปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวมีรูปแบบที่หลากหลายที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคม ได้แก่

๑) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Brighter Future of Culinary Tourism) อาหารเป็นสื่อที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศต่าง ๆ การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเดินทางท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ในแต่ละประเทศมีเมนูอาหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกันตามวัฒนธรรม ทั้งวัตถุดิบ รสชาติ ไปจนถึงอาหารแนะนำและสินค้าของแต่ละพื้นที่

๒) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustain to Regain) การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งยังต้องปลูกจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว คนท้องถิ่น ผู้ประกอบการและหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีหลักการเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

---

[๑] Krungthai COMPASS, “**เจาะ ๖ เทรนด์ท่องเที่ยวยุคใหม่ สู่โอกาสภาคการท่องเที่ยวไทย**”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResources Download_4956_trends.pdf [๗ มีนาคม ๒๕๖๗].

๓) การท่องเที่ยวพร้อมการทำงาน (Work from Anywhere & Digital Nomad) รูปแบบใหม่ของคนชอบเที่ยวอยู่ที่ไหนก็ทำงานได้ ช่วยเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการทำงาน ท่ามกลางบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ช่วยให้สร้างสรรค์งานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในเวลาเดียวกันยังเป็นการพยุงธุรกิจท่องเที่ยวให้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง โดยอาชีพที่เหมาะกับการทำงานไปด้วยท่องเที่ยวไป ได้นั่งทำงานและยังได้เปลี่ยนบรรยากาศการทำงานใหม่

๔) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Wellness a Gift from Pandemic) การเดินทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ อาทิ ทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจนการตรวจร่างกายและอื่น ๆ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล

๕) นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทำให้โลกน่าอยู่ขึ้น (Innovation for a Betterment) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ หรือการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นอย่างชัดเจน ไปจนถึงกระบวนการผลิต วิธีการทำการตลาด การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร การลดใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็น การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งในประเทศไทยและนานาชาติ[๒]

นอกจากนี้ ยังมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งสนใจและต้องการที่จะศึกษาปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาชีวิตแบบชาวตะวันออก ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พบว่า รูปแบบและกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น มีแนวทางการพัฒนาและรูปแบบที่เหมาะสม ๔ ประการ คือ[๓]

๑) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัตถุธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และการเที่ยวชมบริเวณวัด ที่อาศัยความงดงามทางด้านศิลปกรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

---

[๒] บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน), **“เทรนด์การท่องเที่ยว ๒๐๒๓ ชาร์จพลังความสุข ปลอดภัยจากโควิด”**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.ktc.co.th/article/travel-guide/travel-trends-2023 [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

[๓] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ, “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๐-๒๐๕.

15. (229-249).indd 233 28/11/2568 22:55:45

๒) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการไหว้พระ การท่องเที่ยวตามเทศกาลและวันสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของไทยและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัด ที่อาศัยความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความต่อเนื่องของการสืบสานประเพณี ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องดึงดูดใจในการเที่ยวชม

๓) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่สนใจในลักษณะของการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม เช่น พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม เป็นต้น ที่อาศัยประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ องค์ความรู้ และกระบวนการสร้างสรรค์ที่อยู่ภายในวัดหรือศิลปกรรมนั้น ๆ เป็นเครื่องดึงดูดใจ

๔) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวและการศึกษาเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในเชิงลึก โดยเป็นการศึกษาถึงหลักพุทธธรรม การปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา การไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น ที่อาศัยความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยวในด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวพุทธ เป็นเครื่องดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม ผลการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า แม้จะมีการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่บ้าง แต่ยังขาดการวิจัยเชิงลึกที่มุ่งเน้นการพัฒนา โมเดลการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถบูรณาการ หลักพุทธธรรม–ศิลปวัฒนธรรม–นวัตกรรม–การมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างเป็นระบบ โดยปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือ การจัดการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ยังขาดกรอบแนวคิดและแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน กิจกรรมท่องเที่ยวที่จัดขึ้นมักมุ่งเน้นการเผยแผ่ศาสนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม แต่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่ให้ความสำคัญกับ ประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ (Creative Experiences) และการมีส่วนร่วมเชิงลึก (Engagement) อีกทั้งยังพบข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และสื่อสมัยใหม่เพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่การท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นจากช่องว่างทางการวิจัย (Research Gap) ดังกล่าว จึงเกิดความจำเป็นในการพัฒนา CBTM Model (Creative Buddhist Tourism Management Model) เพื่อสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระพุทธศาสนา ชุมชน และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ด้วยเหตุผลผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร” ทั้งด้านวิถีวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ และการพัฒนาจิตใจของวัดในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

15. (229-249).indd 234 28/11/2568 22:55:45

และวัดสุทธิวราราม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครอันจะเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในสังคมสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร

๒. เพื่อพัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

๓. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้เน้นการศึกษาเชิงลึก (In-depth Study) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การจัดการท่องเที่ยวของวัดในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม นวัตกรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร และภาคสนาม ผ่านเทคนิคการวิจัยหลัก ๓ ประการ ได้แก่

๑. การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ศึกษางานวิจัย บทความ หนังสือ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และพุทธศิลป์ โมเดลการจัดการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัด

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์และเจ้าอาวาสในวัดตัวอย่าง ผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ การสัมภาษณ์ใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมุมมองที่หลากหลาย โดยดำเนินการดังนี้

๑) ทราบการจัดการการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

๒) ส่งเสริมกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

๓) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เห็นกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

15. (229-249).indd 235 28/11/2568 22:55:45

๔) วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

๓. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจและสังเกตการณ์ภายในวัดในเชิงปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสมาธิภาวนา การสวดมนต์ และการเยี่ยมชมพุทธศิลป์ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประสบการณ์ที่สะท้อนการจัดการและการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริง

๔. พื้นที่และองค์กรในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาในรูปแบบของพื้นที่กรณีศึกษาใน ๔ วัด โดยมีเกณฑ์ดังนี้

๑) เป็นวัดที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในระดับสูงทั้งในระดับประเทศหรือเป็นสถานที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีกิจกรรมที่แสดงถึงการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม

๒) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ในเขตพื้นที่เดียวกัน

๓) เป็นวัดที่มีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ และกระบวนการสื่อสารคุณค่าเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม โดยมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน

๔) กลุ่มเป้าหมาย เป็นวัดที่มีลักษณะเด่นชัดในแต่ละด้าน ประกอบด้านศาสนวัตถุโบราณด้านศิลปะร่วมสมัย ด้านพุทธศิลป์ และด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จำนวน ๔ วัด ได้แก่

(๑) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ที่มีลักษณะเด่นด้านศาสนวัตถุ

(๒) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ที่มีลักษณะเด่นด้านพุทธศิลป์

(๓) วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร ที่มีลักษณะเด่นด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม

(๔) วัดสุทธิวราราม ที่มีลักษณะเด่นด้านศิลปะร่วมสมัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้วสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ดังนี้คือ

๑. สภาพการจัดการการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของวัดในกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของวัด ตำนานต่างๆ รวมถึงพุทธศิลป์ลวดลายต่างๆ ของวัดที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ เช่น การบริหารจัดการท่องเที่ยวของวัด กิจกรรมการท่องเที่ยว อัตลักษณ์ การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและ

15. (229-249).indd 236 28/11/2568 22:55:45

ปัญญา เส้นทางการท่องเที่ยวของวัดสำคัญในกรุงเทพมหานครทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัดในพระนครและนอกพระนครที่สำคัญทั้งยังคงไว้ซึ่งพุทธศิลป์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตำนานต่าง ๆ ในสังคมไทย การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัด การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและเครือข่ายในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดนำเสนอเกี่ยวกับบริบทของวัด ประวัติของวัด พุทธสถานสำคัญ พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รูปแบบและอัตตาลักษณ์ของวัดในกรุงเทพมหานครที่บริหารกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจนทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้สมัยใหม่นั้นโดยเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมศิลปกรรมโบราณต่างๆของวัด จึงทำให้วัดเริ่มมีวิวัฒนาการปรับเปลี่ยนกลยุทธวิธีในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวเชิงพุทธมากยิ่งขึ้น โดยมีการจัดกิจกรรมภายในวัดที่หลากหลาย สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น และสร้างรูปแบบบริหารวัดผ่านการแบ่งเขตต่างๆเพื่อให้เกิดเข้าใจตรงกัน ว่า เขตพุทธาวาส คืออะไร เขตสังฆาวาส และเสนาสนะภายในวัด

การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัด จากการศึกษาพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องจัดภูมิสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ปรับภูมิทัศน์ที่ดี และเขตผนังบริเวณวัดให้ชัดเจน เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ การบริหารจัดการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดนั้น พบว่าวัดต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวนั้นมีการจัดทำแผนการพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว โดยมีกระบวนการจัดทำแผนการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีการปรับภูมิทัศน์ การบำรุงรักษา และการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยเฉพาะการสร้างเสนาสนะขึ้นใหม่ เพื่อรับรองนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติธรรม หรือการปรับพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับวัด มีลานจอดรถ มีร้านค้า และมิสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนในการปรับสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมแบบใหม่ และมีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาให้ชัดเจน มีคิวอาร์โค้ดมาติดไว้บริเวณรอบวัด และมีแผนที่บอกจุดสำคัญของวัด นอกจากนี้ ยังมีการจัดวางตู้รับบริจาค การวางพื้นที่ร้านค้า และของที่ระลึก การจัดเก็บค่าเข้าชมของชาวต่างชาติ รวมไปถึงการจำหน่ายวัตถุมงคล เป็นต้น

๒. พัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดทำสื่อเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของเกื้อกูลต่อกันในการจัดการทั้งในเรื่องในการอำนวยการอละการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของวัดด้านการท่องเที่ยว โดยการออกแบบพื้นที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น ชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเอกลักษณ์ของวัด เช่น การเที่ยวชมพุทธศิลปกรรมเชิงวัตถุธรรม การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม การไหว้พระ สวดมนต์ การเจริญ

15. (229-249).indd 237 28/11/2568 22:55:45

จิตภาวนา รวมถึง ประวัติศาสตร์ และตำนานเกี่ยวกับวัด โดยกระบวนการผลิตและพัฒนาเนื้อหาเกี่ยวกับวัดเชิงท่องเที่ยว หรือเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วีดิทัศน์, โปสเตอร์, หรือเว็บไซต์ เพื่อดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนได้มองเห็นถึงความสวยงามเกี่ยวกับพุทธศิลป์ของวัดในกรุงเทพมหานครและส่งเสริมภาพลักษณ์ของพุทธศิลปกรรมของวัดผ่านการสื่อสารคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและกระตุ้นให้เกิดการเดินทางและการใช้จ่าย ซึ่งต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่ทันสมัย

เพื่อให้เข้าทราบชัดถึงแนวทางพัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธอย่างสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครเชิงบูรณาการ ผู้วิจัยจักได้สรุปวิธีดำเนินการจัดการกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ของวัดทั้ง ๔ ในกรุงเทพมหานครตามลำดับ ดังนี้

๑) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จากการศึกษาพบว่า เป็นวัดที่ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ อันได้แก่ การจัดปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนากาย ใจ และวาจา การจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ เนื่องจากวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางในการอบรมวิปัสสนาจารย์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและให้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธีอัฐมีบูชา พิธีสวดพระพุทธมนต์ในโอกาสต่าง ๆ

๒) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จากการศึกษาพบว่า เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรมและการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนรอบวัดอย่างแน่นแฟ้น เช่น งานสมโภช สงกรานต์ การจัดตลาด OTOP และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการนวดแผนโบราณ ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ วัดโพธิ์ยังริเริ่มโครงการ “อินไซท์วัดโพธิ์” เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๓) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร หรือวัดภูเขาทอง จากการศึกษาพบว่า มีความโดดเด่นด้านการจัดงานประเพณีใหญ่ประจำปี เช่น งานนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง การห่มผ้าแดง และการลอยกระทง ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบ เช่น บ้านบาตรและย่านนางเลิ้ง ที่เป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างการตีบาตร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัด วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน

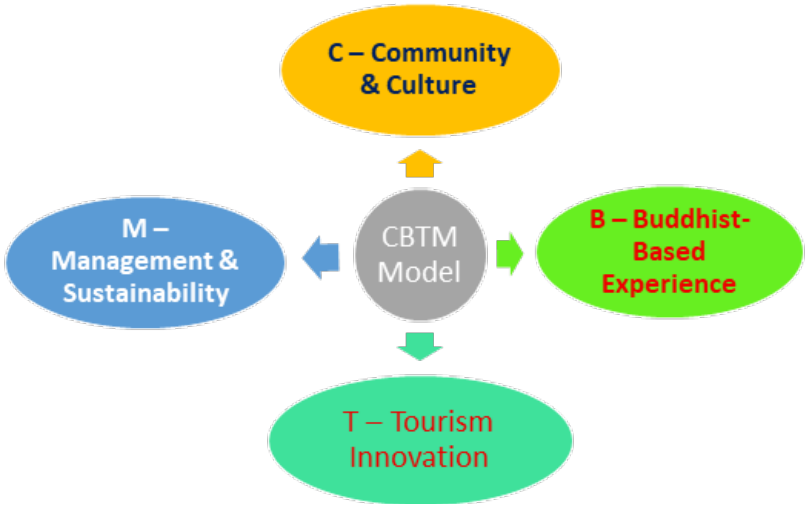
๔) วัดสุทธิวราราม จากการศึกษาพบว่า เป็นวัดที่ส่งเสริมกิจกรรมโดยเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมสำหรับเยาวชน ผ่านการจัดกิจกรรมจิตศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องในช่วงวันหยุด รวมถึงการจัดค่ายศีลธรรมและกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนวัดสุทธิวราราม ซึ่งตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด นอกจากนี้ยังมีการจัดตลาดย้อนยุคและกิจกรรมแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์

15. (229-249).indd 238 28/11/2568 22:55:45

จากข้อสรุปดังกล่าวทำให้ทราบว่า กิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ของวัดทั้ง ๔ แห่งดังกล่าวนั้น เป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวได้เล็งเห็นถึงความสำคัญผ่านความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างไว้ให้ชนรุ่นหลังได้อนุรักษ์ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม การแพทย์แผนไทย ตำรายาโบราณ พุทธศิลป์แห่งความงดงามทางพระพุทธศาสนาและเป็นสถานที่เก็บสมบัติของชาติ จึงทำให้เห็นว่า วัดมีบทบาทสำคัญโดยฐานะเป็นศาสนวัตถุที่เป็นที่สถิตของศาสน-สมบัติและเป็นที่อาศัยของศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างแน่นเฟ้น ทั้งในด้านประเพณี ภูมิปัญญา การศึกษา และการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของวัดในสังคมไทยโดยฐานะเป็น “ศูนย์รวมของความดี ความรู้ และความเป็นไทย” อย่างแท้จริง

๓. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวผ่านอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พุทธศิลปกรรม พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของแหล่งเรียนรู้สำคัญของวัดในกรุงเทพมหานคร ในมิติการจัดการกระบวนการสื่อสารที่ทรงคุณค่า การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาให้เกิดแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ อันจะเป็นการเสริมสร้างฐานความรู้ด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาแนวทางในการปฏิบัติเชิงวิถีพุทธสร้างสรรค์เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและการสืบสาน อนุรักษ์ศิลปกรรมให้คงอยู่สืบไป การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นลักษณะของการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และการเที่ยวชมวัด ซึ่งเป็นการเที่ยวชมพุทธศิลปกรรมภายในวัด โดยอาศัยความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้นั้น เพราะว่าความสนใจของนักท่องเที่ยวนั้นส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละวันและช่วงเวลาตามการท่องเที่ยว ล้วนก่อให้เกิดการเที่ยวชมที่มีคุณค่าทางจิตใจและมูลค่าทางการท่องเที่ยว ดังนั้น วัดจึงได้มีการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ที่มีความสวยงามเพื่อแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และการสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยม ดังแผนภาพที่ ๑

15. (229-249).indd 239 28/11/2568 22:55:46

ภาพที่ ๑: องค์ความรู้จากการวิจัย CBTM Model

จากแผนภาพดังกล่าวทำให้เห็นโครงสร้างของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนของวัดทั้ง ๔ ในกรุงเทพมหานครเชิงบูรณาการ ซึ่งสรุปเป็นองค์ความรู้ผ่านรูปแบบ CBTM Model ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบหลัก ดังนี้

องค์ประกอบ	ความหมาย	กลยุทธ์หลัก
C – Community & Culture (ชุมชนและวัฒนธรรม)	วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น	อนุรักษ์อัตลักษณ์วัด สืบสานภูมิปัญญาชุมชน และสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น
B–Buddhist-Based Experience (ประสบการณ์วิถีพุทธ)	จัดกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้เชิงลึกตามหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาจิตใจและสติปัญญาของผู้มาเยือน	จัดปฏิบัติสมาธิภาวนา, สวดมนต์, เรียนรู้พุทธศิลป์ และกิจกรรมเชิงธรรมะ
T – Tourism Innovation (นวัตกรรมการท่องเที่ยว)	ใช้ความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับประสบการณ์ของผู้มาเยือน	นำเสนอมัลติมีเดีย, นิทรรศการแบบ Interactive, ระบบ QR Guide และการเล่าเรื่องราวแบบสร้างสรรค์
M–Management&Sustainability (การบริหารจัดการและความยั่งยืน)	พัฒนาแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยววัดอย่างเป็นระบบเพื่อความยั่งยืน	จัดทำแผนกลยุทธ์, พัฒนาบุคลากร, ใช้เทคโนโลยีสนับสนุน และวางระบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

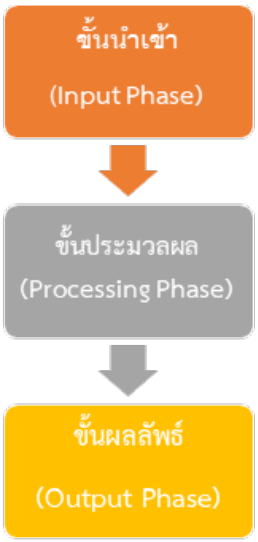
15. (229-249).indd 240 28/11/2568 22:55:46

ส่วนกระบวนการทำงานของ CBTM Model นั้น แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้คือ

ขั้นที่ ๑ – ขั้นนำเข้า (Input Phase) ทรัพยากรวัฒนธรรมและศิลปกรรมของวัด ข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและ นวัตกรรมและสื่อสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

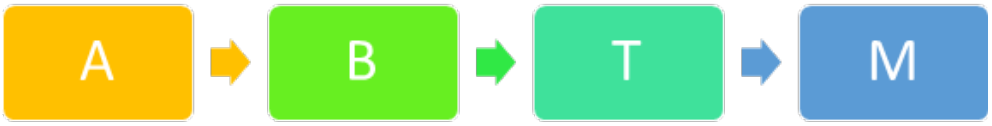
ขั้นที่ ๒ – ขั้นประมวลผล (Processing Phase) ดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และประสบการณ์วิถีพุทธบูรณาการกิจกรรมปฏิบัติ เช่น สมาธิภาวนา และการเยี่ยมชมพุทธศิลป์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ ๓ – ขั้นผลลัพธ์ (Output Phase) ยกระดับประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและอนุรักษ์พระพุทธ-ศาสนา ดังแผนภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒: กระบวนการทำงานของ CBTM Model

อนึ่ง การสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ชุมชน เกิดความรักและรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวให้เกิดการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ผ่านการอนุรักษ์ รักษาโดยการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน โดยสรุปองค์ความรู้ออกเป็น ๔ มิติสำคัญ ที่เป็นรากฐานในการสร้างโมเดล CBTM ดังแผนภาพที่ ๓ ดังนี้

ภาพที่ ๓: รากฐานในการสร้างโมเดล CBTM

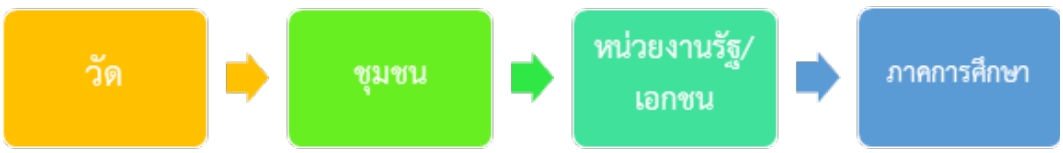
(A) องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีพุทธทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม พุทธศิลปกรรม และกิจกรรมการท่องเที่ยวในวัด พร้อมทั้งศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

(B) องค์ความรู้ด้านการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์การออกแบบกิจกรรมและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง เชื่อมโยงกับคุณค่าพุทธศาสนา เช่น นิทรรศการสื่อสร้างสรรค์เวิร์กช็อปพุทธศิลป์ และการแสดงเชิงปฏิบัติ

(C) องค์ความรู้ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วมพัฒนาวิธีการและสื่อสร้างสรรค์ที่ช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่าง นักท่องเที่ยว พระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(D) องค์ความรู้ด้านการจัดการอย่างยั่งยืน พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สมดุลระหว่าง จิตวิญญาณ เศรษฐกิจ ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของวัดและพื้นที่โดยรอบ

แนวทางการประยุกต์ใช้ CBTM Model (Creative Buddhist Tourism Management Model) โมเดลการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งโมเดล CBTM ได้รับการพัฒนาจากงานวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธที่บูรณาการ พุทธธรรม–ศิลปวัฒนธรรม–นวัตกรรม–การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน แนวทางการประยุกต์ใช้โมเดลนี้สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ (๑) วัด (๒) ชุมชน (๓) หน่วยงานรัฐ/เอกชน และ (๔) ภาคการศึกษา ตามแผนภาพที่ ๔ ดังนี้

ภาพที่ ๔: แนวทางการประยุกต์ใช้ CBTM Model

จากแผนภาพดังกล่าวทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์เชิงองค์รวมของ วัด ชุมชุน หน่วยงานรัฐ/เอกชน และภาพการศึกษา ผ่าน CBTM Model โดยผู้วิจัยจะแสดงโดยสรุปดังนี้

๑) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในระดับวัด หมายถึง การพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้เชิงพุทธและการท่องเที่ยวสร้างสรรค์แนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๑.๑) พัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น จัด คอร์สปฏิบัติธรรม, เวิร์กช็อปพุทธศิลป์, การเยี่ยมชมโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมรวมถึงการออกแบบกิจกรรมให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น เยาวชน ผู้สูงอายุ หรือชาวต่างชาติ

15. (229-249).indd 242 28/11/2568 22:55:47

๑.๒) สร้างระบบการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดผ่านการจัดทำป้ายสื่อความหมาย (QR Code, AR, VR) ปรับภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

๑.๓) สื่อสารคุณค่าทางพุทธศาสนาผ่านกระบวนการจัดทำ คู่มือการท่องเที่ยววิถีพุทธหลายภาษา ผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น วิดีโอ สารคดีออนไลน์ และ Podcast เพื่อเผยแพร่คุณค่าเชิงศาสนาและศิลป-วัฒนธรรม

๒) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในระดับชุมชน หมายถึง ชุมชนเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๒.๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ จัดตั้งเครือข่ายชุมชน–วัด–ผู้ประกอบการท่องเที่ยวผ่านการใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงบูรณาการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพ

๒.๒) พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม คือ การสร้างผลิตภัณฑ์ OTOP เชิงพุทธ เช่น ของที่ระลึก เครื่องสักการะ และอาหารพื้นบ้าน และบรรจุเนื้อหาทางพุทธศิลป์และเรื่องราวท้องถิ่นลงในสินค้าเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

๒.๓) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการจัดระบบการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามศักยภาพพื้นที่ (Carrying Capacity)

๓) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในระดับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อสร้างนโยบายและโครงการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑) จัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สำนักงานพระพุทธศาสนา, และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถบูรณาการ CBTM Model เข้ากับยุทธศาสตร์ชาติ

๓.๒) ส่งเสริมการลงทุนด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชัน CBTM เพื่อจองกิจกรรม, ศึกษาข้อมูลวัด, และติดตามกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๓.๓) สร้างระบบการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing) ผ่านการทำแคมเปญ “Buddhist Creative Tourism in Bangkok” เจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ และจัดทำเว็บไซต์กลางสำหรับประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดและชุมชน

๔) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในภาคการศึกษาและการวิจัย เพื่อพัฒนาความรู้และบุคลากรในด้านการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๔.๑) พัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรม คือ การบรรจุ CBTM Model ในรายวิชา การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และ พุทธศิลป์ประยุกต์ รวมถึงการจัดเวิร์กช็อปและฝึกอบรมสำหรับพระสงฆ์ นักศึกษา และมัคคุเทศก์

15. (229-249).indd 243 28/11/2568 22:55:47

๔.๒) สร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อสนับสนุนงานวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธต่อเศรษฐกิจชุมชน และการวิจัยเพื่อพัฒนา Buddhist Creative Tourism Indicators สำหรับการประเมินคุณภาพ

๔.๓) การจัดตั้งศูนย์พัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ผ่านการทำหน้าที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ ถ่ายทอดนวัตกรรม และสร้างเครือข่ายระดับชาติ

๕) ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการประยุกต์ใช้ CBTM Model ดังนี้

๕.๑) ด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับวัด ชุมชน และผู้ประกอบการ

๕.๒) ด้านสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและค่านิยมพุทธในสังคมไทย

๕.๓) ด้านวัฒนธรรมเพื่อเกิดการอนุรักษ์และสืบสานพุทธศิลป์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมรดกทางศาสนา

๕.๔) ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและยั่งยืน

๕.๕) ด้านวิชาการเพื่อพัฒนากรอบความรู้และนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า การสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ชุมชน เกิดความรักและรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวให้เกิดการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ผ่านการอนุรักษ์ รักษาโดยการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ดังแผนภาพที่ ๔ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารจัดการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดนั้น พบว่า วัดต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวนั้นมีการจัดทำแผนการพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว โดยมีกระบวนการจัดทำแผนการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีการปรับภูมิทัศน์ การบำรุงรักษา และการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยเฉพาะการสร้างเสนาสนะขึ้นใหม่ เพื่อรับรองนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติธรรม หรือการปรับพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับวัด มีลานจอดรถ มีร้านค้า และมิสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนในการปรับสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมแบบใหม่ และมีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาให้ชัดเจน มีคิวอาร์โค้ดมาติดไว้บริเวณรอบวัด และมีแผนที่บอกจุดสำคัญของวัด นอกจากนี้ยังมีการจัดวางตู้รับบริจาค การวางพื้นที่ร้านค้า และของที่ระลึก การจัดเก็บค่าเข้าชมของชาวต่างชาติ รวมไปถึงการจำหน่ายวัตถุมงคล เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศรีสังคม ชยานุวฑฺโฒ (ธนาวงษ์) ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัด การท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย แบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑) รูปแบบของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์และทำบุญไหว้พระขอพร ที่มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายนอกและภายในตามบริบทของวัด มีการใช้สัญลักษณ์และการสื่อสารที่ทันสมัย เข้าใจง่าย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมากนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒) รูปแบบของวัดที่เน้นส่งเสริมให้เป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม กำลังได้รับความสนใจมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ บทบาทของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ทำบุญ ไหว้พระ ขอพร พบว่า มีการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ งานวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชุมชน โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นนี้ เป็นการพึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน และวัดจะสอดแทรกให้มีการนั่งสมาธิ การปฏิบัติวิปัสสนาเข้าไปร่วมด้วยอยู่เสมอตามโอกาส เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัตถุธรรม ได้มีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในเชิงลึกที่เป็นนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดพฤติกรรมการเปลี่ยน แปลงขึ้นในจิตใจของนักท่องเที่ยวให้สนใจกับการปฏิบัติธรรม ในวัดที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยรวมแล้ว การจัดการเครือข่ายเหล่านี้ส่งผลดีต่อผู้ปฏิบัติ สังคมไทยและสังคมโลก[๔]

การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาในมิติของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร ข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย มีปัจจัยทางการท่องเที่ยว คือ ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่คอยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่เกิดจากภูมิปัญญาทางด้านการปั้นพุทธรูป การสร้างสถาปัตยกรรม และการเขียนจิตรกรรมก่อให้เกิดศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ เป็นเพราะว่าทุกวัดจะปรากฏเด่นชัดที่มีความงามเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นตำนานเล่าขานเชิงตำนาน ยกตัวอย่างเช่น ยักษ์วัดโพธิ์ท้าชนยักษ์วัดแจ้ง มีความวิจิตรด้านประติมากรรมต่าง ๆ ที่ประดับด้วยถ้วยโถโอชามยุคต้นรัตนโกสินทร์ มีพระนอนใหญ่ปางสีหไสยาสน์ ที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ ซึ่งมีความงามเชิงพุทธศิลป์ และมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอิงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ชาติไทย ผ่านงานวิจิตรศิลป์ฝีมือคนไทยโบราณที่มีความอ่อนช้อยงดงาม ซึ่งเป็นผลงานอมตะ และเปี่ยมไปด้วยบรรยากาศแห่งสมาธิและการศึกษา ภายในบริเวณวัดมีต้นไม้ร่มรื่น อาคารสถาปัตยกรรมงดงาม และพระอุโบสถที่มีความวิจิตรตระการตา ทุกอย่างดูถูกจัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบ สะท้อนถึงความเคารพในพระธรรมวินัยและความตั้งใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวรรธน์ สงึมรัมย์ ได้ศึกษา การจัดการ

[๔] พระศรีสังคม ชยานุวฑฺโฒ (ธนาวงษ์), “การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัด การท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย”, **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

15. (229-249).indd 245 28/11/2568 22:55:47

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท วัดศาลาแดง และวัดพระพุทธฉาย ผลการวิจัยพบว่า ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา เกิดจากศรัทธาของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างถาวรวัตถุด้วยศิลปะไทยจนกลายเป็นพุทธศิลปกรรมไทยที่มีความวิจิตรงดงามตระการตาจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน รวมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อบำเพ็ญบุญกริยาวัตถุ ๑๐ และปฏิบัติธรรม การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน เพื่อเข้าร่วมศาสนพิธีงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ จังหวัดสระบุรี มีวัดพระพุทธบาท วัดพระพุทธฉาย และ วัดศาลาแดง ที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้ การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่วัดพระพุทธบาท วัดพระพุทธฉาย และวัดศาลาแดง จังหวัดสระบุรี เกิดขึ้นเพราะ

๑) ความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธบาท พระพุทธฉาย และ พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

๒) ศรัทธาในรอยพระพุทธบาท พระพุทธฉาย และ พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

๓) ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญบุญ

๔) ศึกษาประวัติรอยพระพุทธบาท ตำนานพระพุทธฉาย ศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างพระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

๕) ชื่นชมวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน

๖) สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณี

๗) นักท่องเที่ยวต้องการใช้เวลาท่องเที่ยวกับครอบครัว อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์กลางการศึกษา และการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี[๕]

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัด รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของเกื้อกูลต่อกันในการจัดการทั้งในเรื่องในการอำนวยการอละการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของวัดด้านการท่องเที่ยว โดยการออกแบบพื้นที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น ชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเอกลักษณ์ของวัด เช่น การเที่ยวชมพุทธศิลปกรรมเชิงวัตถุธรรม การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม การไหว้พระ สวดมนต์ การเจริญจิตภาวนา รวมถึง ประวัติศาสตร์ และตำนานเกี่ยวกับวัด โดยความสัมพันธ์

[๕] ณัฐวรรธน์ สงึมรัมย์, “การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท วัดศาลาแดง และวัดพระพุทธฉาย”, **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

15. (229-249).indd 246 28/11/2568 22:55:47

ทางการท่องเที่ยวจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการสังคมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่

๑) กลุ่มคน วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปกรรม พุทธศิลป์ และเรื่องราว เหตุการณ์สำคัญ รวมถึงการรวบรวมคัมภีร์ทางโบราณ เช่น พระสงฆ์ ชุมชน นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

๒) วัด สถานที่แหล่งท่องเที่ยว หรืออาณาบริเวณ ล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอันเป็นสถานที่ตั้ง หรือตำแหน่งที่สำคัญให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเที่ยวชม และสิ่งสำคัญของภายในวัด เช่น ตำนานยักษ์วัดโพธิ์ ตำนานแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ตำนานแร้งวัดสระเกศ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น

๓) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการกระทำทางการท่องเที่ยวหรือทางสังคม ซึ่งกลุ่มคนหรือฝ่ายต่าง ๆ จะต้องมีการปฏิบัติหรือการกระทำต่อกันในฐานะนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเรียนรู้ ศึกษาประวัติศาสตร์ รวมถึงเรื่องราวทางพุทธศิลป์ต่างๆของวัด สิ่งปลูกสร้าง และการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของวัด เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ การถวายสังฆทาน ขอพร การนำเที่ยวชมความงดงาม

๔) ประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การเรียนรู้และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว ผ่านผู้ประกอบการ บริษัท ชุมชน และร้านค้า โดยมีชมรมกลุ่มหรือสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า

๑) วัดจัดการท่องเที่ยวเรียบร้อย สวยงาม มีการพัฒนา และปรับปรุงศาสนสถาน แบบประหยัด เรียบง่าย มีการส่งเสริมการศึกษาแก่บุคลากร

๒) พระสงฆ์และประชาชนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๓) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ ได้แก่ การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และการบูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนอื่นอย่างสันติสุข[๖]

---

[๖] พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๓) : บทคัดย่อ.

15. (229-249).indd 247 28/11/2568 22:55:47

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร เป็นเสมือนองค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ต่อการบริหารกิจกรรมของวัด การบริหารจัดการท่องเที่ยว และประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมของวัดเชิงท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์

๒) คณะสงฆ์ กรรมการวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการบริหารการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้านพุทธศิลปกรรม

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายวัดเพื่อเป็นการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในการมาเที่ยวชมวัด

๒) ศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ควรนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครไปใช้ในการดำเนินการประยุกต์เป็นกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครในภาษาต่างประเทศ

๒) ควรศึกษาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์เพื่อส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมด้านพุทธศิลป์โดยใช้แนวคิดเชิงรุกและตรวจสอบทางประวัติศาสตร์

บรรณานุกรม

ณัฐวรรธน์ สงึมรัมย์. “การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท วัดศาลาแดง และวัดพระพุทธฉาย”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ. “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๔.

พระศรีสังคม ชยานุวฑฺโฒ (ธนาวงษ์). “การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๓) : บทคัดย่อ.

บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน). **“เทรนด์การท่องเที่ยว ๒๐๒๓ ชาร์จพลังความสุข ปลอดภัยจากโควิด”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.ktc.co.th/article/travel-guide/travel-trends-2023 [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

Krungthai COMPASS. **“เจาะ ๖ เทรนด์ท่องเที่ยวยุคใหม่ สู่โอกาสภาคการท่องเที่ยวไทย”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResourcesDown load_4956_trends.pdf [๗ มีนาคม ๒๕๖๗].

15. (229-249).indd 249 28/11/2568 22:55:47

การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร อย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ ๒๑

Enhancing Thai Language Proficiency for Effective Communication in The 21st Century

พระมหาโกศล ธีรปญฺโญ
Phramaha Kosol Thirapaññо
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: Kosol.mad@mcu.ac.th

Received: June 13, 2025
Revised: October 27, 2025
Accepted: September 04, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมอย่างรวดเร็ว การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงกลายเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ การทำงาน และการดำรงชีวิตในสังคม ทั้งนี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์และเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะพื้นฐานทั้งสี่ด้าน ได้แก่ การฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างบูรณาการ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรับและส่งสารได้อย่างครบถ้วน ถูกต้อง และเหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังเน้นการใช้ภาษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสถานการณ์ เช่น การโน้มน้าวใจ การอธิบาย การแสดงความคิดเห็น และการติดต่อธุรกิจ รวมถึงการส่งเสริมการใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรม เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่มีคุณค่าและรับผิดชอบต่อสังคม และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่โลกการทำงานและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ ๒๑

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทย; ประสิทธิภาพของการสื่อสาร; การสื่อสารในยุคศตวรรษที่ ๒๑

---

* พระมหาโกศล ธีรปญฺโญ Phramaha Kosol Thirapaññо นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการสอนภาษาไทย.

Abstract

This article explores methods for cultivating effective Thai language skills necessary for the 21st century, a time marked by swift advancements in technology and social transformations. Proficient communication has become a cornerstone for success in education, work, and everyday interactions. The analysis focuses on integrated strategies to enhance four core language skills—listening, speaking, reading, and writing—aimed at enabling individuals to comprehend and articulate messages thoroughly, accurately, and appropriately across various scenarios. The study also underscores the ability to adapt language use to suit specific goals and situations, such as persuasion, explanation, opinion-sharing, and professional communication. Additionally, the article emphasizes the cultivation of language use that is both creative and ethical, encouraging meaningful and socially responsible communication. It further highlights the critical role of the Thai language as a resource for lifelong learning and skill development, advocating its integration into professional and social contexts to better prepare individuals for meaningful careers and a high quality of life with the ever-evolving demands of the 21st century.

Keywords: Enhancing Thai Language Proficiency; Effective Communication; Communication in The 21st Century

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเตรียมคนให้มีศักยภาพเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ประชากรถือเป็นทรัพยากรปัจจัยหนึ่งที่ชี้ขาดในยุคการแข่งขัน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพ เพื่อยกระดับประเทศให้อยู่ในระดับสากลจึงเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน การเตรียมความพร้อมประชากรในวัยเรียนให้มีทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ จึงได้มีการนำมาพูดถึงอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะวงการศึกษาที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาคน ต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าว ซึ่งภาคีเครือข่ายเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้กล่าวถึง ทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ว่าผู้เรียนควรได้เรียนรู้วิชาแกนและแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่จิตสำนึกต่อโลก ความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เศรษฐกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้พื้นฐานด้านความเป็นพลเมือง ความรู้พื้นฐาน

ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้พื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น ประกอบด้วย ทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและการทำงาน[๑]

แนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน คือ การพัฒนาประชากรให้มีความสามารถในการอ่านออก เขียนได้ และคิดคำนวณได้ ได้แก่ การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) และการคิดคำนวณ (Arithmetic) อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันที่สังคมและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมุ่งเน้นเพียงทักษะทั้ง ๓ ด้านนี้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะการอ่านออกในระดับพื้นฐานหมายถึง ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงได้ แต่ยังไม่เข้าใจความหมายหรือวิเคราะห์เนื้อหาได้อย่างลึกซึ้ง เช่นเดียวกับการเขียนที่ผู้เรียนสามารถเขียนคำหรือประโยคได้ แต่ยังไม่สามารถเรียบเรียงความคิดของตนเองอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ทักษะทั้งสามจึงถือเป็นความสามารถพื้นฐานที่ผู้เรียนควรพัฒนาให้สูงขึ้นไปสู่การคิดวิเคราะห์และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น[๒]

ทั้งนี้ ภาษาเป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อสังคมต่าง ๆ ทำให้แต่ละสังคมต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะหากไม่เรียนรู้ภาษา การสื่อสารย่อมมีข้อจำกัดและด้อยพัฒนา อีกทั้งการศึกษาภาษาในมุมมองการแปรทางภาษาสามารถสะท้อนการใช้ภาษาในสังคมตามที่เกิดขึ้นจริง เพราะแน่นอนว่าการใช้ภาษาแต่ละครั้งของผู้พูดแต่ละคนไม่สามารถปรากฏออกมาเป็นรูปภาษาที่เหมือนกันทุกประการได้เสมอไป ผู้พูดแต่ละคนย่อมใช้รูปภาษาที่แตกต่างกันออกไป หรือแม้แต่ผู้พูดคนเดียวกันก็อาจเลือกใช้รูปภาษาที่ต่างกันไปในแต่ละครั้งได้เช่นกัน[๓] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ภาษาไทยของคนไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเกิดความผิดเพี้ยนทางภาษา หรือที่เรียกว่า ภาษาวิบัติ ในระดับที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น การประดิษฐ์คำศัพท์ใหม่ที่ใช้เฉพาะกลุ่ม การนำศัพท์แสลงที่เลียนแบบภาษาต่างประเทศมาใช้ รวมถึงการผสมผสานการใช้ภาษาหลากหลายรูปแบบปะปนกันภายในประโยคเดียวกัน ดังนั้น ทักษะการสื่อสารจึงนับเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านการเรียนและการทำงาน โดยทักษะการสื่อสารพื้นฐานประกอบด้วย ๔ ทักษะหลัก ได้แก่ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ซึ่งถือเป็นทักษะทางภาษาที่จำเป็นในการสื่อสาร

---

[๑] Battelle for Kids, “The Partnership for 21st Century Learning (2012)”, **Framework for 21st Century Learning,** Retrieved February 28, 2015, [Online], Source, http://www.p.org/aboutus/ [๒ ตุลาคม ๒๕๖๘].

[๒] เฉลิมลาภ ทองอาจ, “การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้สมรรถนะในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นฐาน: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ”, **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ปีที่ ๔๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑): ๑๗๒.

[๓] ประภัสสร ถิรตันติ, “การแปรของคำว่า “คะ” และ “ค่ะ” ในภาษาเขียนภาษาไทยและความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องระบบวรรณยุกต์ของผู้ใช้ภาษา”, **วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ**, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๕): ๑๕๐.

16. (250-267).indd 252 28/11/2568 22:57:28

หากขาดทักษะใดทักษะหนึ่ง การสื่อสารก็จะไม่สมบูรณ์หรืออาจไม่บรรลุผลตามที่ตั้งใจไว้ ซึ่งการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในชีวิตประจำวันจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างเหมาะสม รวมถึงความเข้าใจในองค์ประกอบของการสื่อสาร โดยทั่วไปแล้ว หากต้องการให้การสื่อสารเกิดผลสมบูรณ์ ควรพัฒนาทักษะทั้ง ๔ ด้านควบคู่กัน เพราะเมื่อมีความเข้าใจในหลักภาษาและสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง จะช่วยให้สามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ[๔]

ดังนั้นแล้ว บทความวิชาการนี้จึงมุ่งนำเสนอในประเด็นที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ ๒๑ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้คนไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ชัดเจน และเหมาะสมกับบริบทของการสื่อสารในยุคปัจจุบัน ตลอดจนสามารถพัฒนาทักษะด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างรอบด้าน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความต้องการด้านการสื่อสารในระดับโลก อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ และการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

แนวคิดเกี่ยวกับภาษา

“ภาษา” หมายถึง ถ้อยคำที่ใช้ในการพูดหรือเขียนเพื่อการสื่อความหมายของกลุ่มชนใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อการสื่อสารเฉพาะด้าน เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงเสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สามารถสื่อความหมายได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง และภาษามือ ทั้งยังมีความหมายโดยนัยถึงสาระหรือเนื้อหาที่เข้าใจกัน เช่น ในประโยคว่า “ตกใจจนพูดไม่เป็นภาษา” หรือ “ทำงานไม่เป็นภาษา”[๕] โดยภาษามีความสำคัญต่อมนุษย์ในหลายด้าน ดังนี้[๖]

๑. ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญ ซึ่งมนุษย์ใช้ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด และความต้องการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

๒. ภาษาเป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ ช่วยให้มนุษย์แสวงหาความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดชีวิต

---

[๔] เบญจวรรณ ศริกุล, จตุพล ยงศร และจักรกฤษณ์ โปณะทอง, “การศึกษาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มภาคใต้ตอนบน”, **สุทธิปริทัศน์**, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๐๘ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๙๓.

[๕] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๖), หน้า ๘๖๘.

[๖] คำนูณ สิทธิสมาน และคณะ, “การใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและการประกอบอาชีพของประชาชน ในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี”, **รายงานการศึกษา**, (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๕), หน้า ๘.

๓. ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด มนุษย์คิดเป็นระบบผ่านภาษา และภาษายังส่งอิทธิพลต่อวิธีคิดและมุมมองของแต่ละบุคคล

๔. ภาษาสะท้อนเอกลักษณ์ของบุคคล โดยรูปแบบการใช้ภาษาของแต่ละคนแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะและบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน

๕. ภาษาเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนา ทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยใช้ภาษานำความรู้และประสบการณ์ไปสู่ความก้าวหน้า

๖. ภาษามีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในอาชีพ โดยการสื่อสารที่ชัดเจนและเหมาะสมย่อมส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน

๗. ภาษาช่วยธำรงและรักษาระเบียบของสังคม โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และส่งผ่านคุณค่าทางสังคม

๘. ภาษาเป็นเครื่องหล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์ เพราะการใช้ภาษาเดียวกันส่งเสริมความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน

๙. ภาษาเป็นเครื่องมือในการบันทึกเหตุการณ์ ทั้งในรูปแบบลายลักษณ์อักษรหรือสื่ออื่น ๆ เพื่อเก็บรักษาเรื่องราวในอดีต

๑๐. ภาษาเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางและวางแผนอนาคต โดยใช้ในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจ

๑๑. ภาษาสามารถโน้มน้าวใจและจูงใจผู้อื่นได้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอิทธิพลทางความคิดและความรู้สึก

๑๒. ภาษาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ ช่วยปลอบประโลม ให้กำลังใจ และสร้างความรื่นรมย์

๑๓. ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชาติ ที่สะท้อนวิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิปัญญาของชนชาตินั้น ๆ

๑๔. ภาษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะมีหลักเกณฑ์ที่สามารถศึกษาได้อย่างเป็นระบบ และสามารถใช้ภาษาด้วยความงดงามอย่างมีศิลปะในการสื่อสาร

ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า ความเป็นภาษาได้สะท้อนถึงบทบาทและคุณค่าของภาษาที่หลากหลายและครอบคลุมในชีวิตมนุษย์ ทั้งในมิติการสื่อสาร การเรียนรู้ การคิด การสร้างเอกลักษณ์ส่วนบุคคล และการพัฒนาสังคม ภาษาไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และข้อมูลเท่านั้น แต่ยังเป็นพลังขับเคลื่อนที่ส่งเสริมความก้าวหน้าในชีวิตและอาชีพ ทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและธำรงรักษาระเบียบของสังคม นอกจากนี้ ภาษายังสะท้อนวัฒนธรรม ค่านิยม และภูมิปัญญาของแต่ละชนชาติ ทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้จากอดีต วางแผนอนาคต และโน้มน้าวใจผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

16. (250-267).indd 254 28/11/2568 22:57:28

การใช้ภาษาจึงเป็นทั้งศาสตร์ที่สามารถศึกษาอย่างเป็นระบบ และศิลป์ที่สร้างความงดงามและความรื่นรมย์ในสังคม ดังนั้น ภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีหลายมิติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งระดับบุคคลและสังคมโดยรวม

ทักษะการใช้ภาษา

การใช้ภาษาเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การเรียนรู้ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคม มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะทางภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และข้อมูลต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และเหมาะสมกับบริบท ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ ทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น ประกอบด้วย ทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยีและทักษะชีวิตและการทำงาน[๗]

ภาษา คือ เครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อสารกัน เพื่อบอกหรือแสดงออกถึงสิ่งที่มนุษย์ต้องการไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์หรือการออกเสียงหรือการทำท่าทางกิริยาต่างๆ นั้นก็ถือว่าเป็นภาษาที่เราใช้สื่อสารกันแล้วและคนเราก็ยังสามารถใช้ภาษาสื่อสารกันได้โดยแม้ว่าสารนั้นจะมีเนื้อหาที่ละเอียดอ่อนหรือยากมากขนาดไหนคนเราก็ยังสามารถสื่อสารออกมาให้ตรงกับความต้องการของตัวเองได้ ทักษะการใช้ภาษาในโลกนี้มีทักษะหลัก ๔ ด้านคือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ดังนี้[๘]

๑) ทักษะการฟัง

การฟัง หมายถึง กระบวนการรับรู้เสียงผ่านประสาทสัมผัสทางหู ซึ่งอาจเกิดความเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการตีความหมายของสิ่งที่ได้ยิน หากเสียงหรือข้อความที่รับฟังสามารถถ่ายทอดความหมายได้ชัดเจน และผู้ฟังสามารถนำไปคิด วิเคราะห์ หรือปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องจนเกิดความเข้าใจ ก็ถือว่าเป็นกระบวนการฟังที่สมบูรณ์ ในทางกลับกัน หากการฟังเต็มไปด้วยความสับสน ขาดความชัดเจน หรือปราศจากสาระสำคัญที่สามารถตีความได้ การฟังในลักษณะนั้นจะไม่ถือว่าเป็นการฟังที่สมบูรณ์ แต่เป็นเพียงการ “ได้ยิน” เท่านั้น การฟังนับเป็นทักษะที่มนุษย์ใช้มากที่สุดในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยการฟังที่ดีต้องประกอบด้วยการตั้งใจรับฟัง

---

[๗] Battelle for Kids, “The Partnership for 21st Century Learning (2012)”, **Framework for 21st Century Learning,** [Online], Available : http://www.p.org/aboutus/ [๒ ตุลาคม ๒๕๖๘].

[๘] พระมหานรินทร์ ประสมพงศ์ และพระมหาสมศักดิ์ ทองบ่อ, “การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในยุค ๔.๐”, **วารสารพุทธมัคค์**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๕): ๒๗๕-๒๗๘.

16. (250-267).indd 255 28/11/2568 22:57:28

การตีความเสียงหรือคำพูดอย่างมีวิจารณญาณ และการคัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง การเป็นผู้ฟังที่ดีจึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจสารที่ได้รับ แต่ยังเป็นช่องทางในการเปิดรับองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

๒) ทักษะการพูด

การพูด เป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และข้อมูลต่าง ๆ ไปสู่ผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว การสอบถามสารทุกข์สุขดิบ หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ กระบวนการที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๕ องค์ประกอบ คือ ผู้พูด ผู้ฟังสาร สื่อ และการตอบสนอง[๙] การพูดที่มีคุณภาพไม่เพียงช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสาร แต่ยังส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลอีกด้วย การพูดที่ดีต้องอาศัยการเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเหมาะสมตามกาลเทศะ การรู้จักพูดในเวลาที่เหมาะสม ด้วยเนื้อหาที่สร้างสรรค์ ถือเป็นศิลปะในการสื่อสารที่ต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในสังคมไทยเองก็ให้ความสำคัญต่อการพูดผ่านสื่อวรรณกรรม เช่น สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย อาทิ “ปลาหมอตายเพราะปาก” หรือ “ปากหอยปากปู” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทเรียนเกี่ยวกับการใช้คำพูด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทอย่างแพร่หลาย การพูดยิ่งต้องประกอบด้วยความระมัดระวัง เพราะคำพูดที่เผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์อาจส่งผลกระทบกว้างไกลและรวดเร็ว หากขาดการไตร่ตรองอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น ตัวอย่างเช่น บุคคลในวิชาชีพสื่อสารมวลชน หากขาดความรับผิดชอบในการใช้ถ้อยคำ อาจถูกสังคมวิจารณ์หรือลงโทษถึงขั้นหมดความน่าเชื่อถือในวิชาชีพได้ ดังนั้น การพัฒนาทักษะการพูดอย่างมีจริยธรรมและมีวิจารณญาณจึงเป็นสิ่งจำเป็นในทุกบริบทของชีวิต

๓) ทักษะการอ่าน

การอ่าน เป็นกระบวนการรับสารที่สำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้เขียนถ่ายทอดความคิดผ่านตัวอักษรไปยังผู้อ่าน โดยผู้อ่านจะทำหน้าที่ตีความหมายของตัวอักษรเหล่านั้นให้กลับมาเป็นความคิดอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น หัวใจสำคัญของการอ่านจึงอยู่ที่ความสามารถในการทำความเข้าใจความหมายของคำและข้อความที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารอย่างชัดเจน ตรงตามเจตนารมณ์ การอ่านในที่นี้มิได้หมายถึงเพียงการอ่านออกเสียงได้ถูกต้องเท่านั้น แต่หมายถึง “การอ่านเป็น” ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเข้าใจเรื่องราวที่อ่านได้อย่างลึกซึ้ง สามารถสรุปสาระสำคัญ ประเมินคุณค่า และนำสิ่งที่ได้จากการอ่านไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม ผู้อ่านที่อ่านเป็นจะสามารถเข้าถึงความคิด ความรู้สึก และเจตนาของผู้เขียนได้อย่างถูกต้อง

---

[๙] อนนต์ ศรีศักดา, **การใช้ภาษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๕.

16. (250-267).indd 256 28/11/2568 22:57:28

รวมถึงได้รับอรรถรสจากการอ่านอย่างแท้จริง ดังนั้น การฝึกฝนทักษะการอ่านอย่างสม่ำเสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะยิ่งอ่านมาก ยิ่งเพิ่มพูนทักษะในการวิเคราะห์ ตีความ และประเมินเนื้อหา ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้อ่านที่มีคุณภาพ และสามารถใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๑๐]

๔) ทักษะการเขียน

การเขียน เป็นทักษะสำคัญด้านการสื่อสารที่ใช้การถ่ายทอดสารผ่านลายลักษณ์อักษร โดยผู้เขียนเป็นผู้ส่งสารที่แสดงออกถึงประสบการณ์ ความรู้ ความคิดเห็น หรือเจตคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยังผู้รับสาร การเขียนที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสื่อสารเนื้อหาได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนมุ่งหมายไว้ การเขียน เป็นทักษะสำคัญของการใช้ภาษาที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน หากผู้เขียนถ่ายทอดสารได้ไม่ดี เช่น เขียนสะกดคำผิดบ่อยครั้ง หรือใช้ถ้อยคำไม่ชัดเจน อาจก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในหมู่ผู้อ่าน และอาจส่งผลให้เกิดความผิดพลาดในภารกิจหรือกิจธุระต่าง ๆ ได้[๑๑] การเขียนจึงถือเป็นทักษะขั้นสูงในกระบวนการใช้ภาษา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด และความต้องการของผู้เขียนออกมาอย่างเป็นระบบ เพื่อแสดงแนวคิดและสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ นอกจากนี้ การเขียนยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสติปัญญา โดยอาศัยการเรียบเรียงถ้อยคำให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย

ภาษาไทยกับการสื่อสาร

ภาษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่มนุษย์ใช้ในการแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก และเจตนารมณ์ผ่านกระบวนการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการใช้ภาษาอย่างเหมาะสม ถูกต้อง และชัดเจน เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเนื้อหาและความหมายที่ต้องการถ่ายทอดได้ตรงตามเจตนาของผู้ส่งสาร ในบริบทของสังคมปัจจุบันซึ่งเต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การใช้ภาษาจึงไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล กลุ่มชน และสังคมโดยรวม การพัฒนาทักษะทางภาษาจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพการสื่อสารของมนุษย์อย่างรอบด้าน

---

[๑๐] สุวรรณา ตั้งทีฆะรักษ์, **การใช้ภาษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๕), หน้า ๖๓.

[๑๑] จิรวัฒน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ**, ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. ๒๕๕๕), หน้า ๒๘๗.

16. (250-267).indd 257 28/11/2568 22:57:28

ภาษาไทย เป็นวิชาที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสื่อสารของมนุษย์ โดยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยทักษะที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งแต่ละทักษะมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีความสำคัญอย่างใกล้ชิดต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศไทย เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารระหว่างคนในสังคม ทั้งการสื่อสารภายในครอบครัว การสื่อสารในสังคมอาชีพ และการสื่อสารในสังคมโดยทั่วไป นอกจากนี้ ภาษาไทยยังใช้ในการเรียนการสอนทุกระดับ ตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย ทำให้ภาษาไทยเป็นองค์ความรู้ที่ช่วยให้ประชาชนเข้าใจโลกและสังคมในมิติที่หลากหลาย ภาษาไทยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนและสังคมไทย และเป็นเครื่องมือที่ทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของสังคมไทยได้อย่างลึกซึ้ง ภาษาไทยยังมีบทบาทในการให้คำแนะนำ การสอบถามข้อมูล และการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคม ดังนั้น ภาษาไทยจึงเป็นภาษาที่สำคัญและควรได้รับการเรียนรู้และเข้าใจอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน[๑๒] ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของภาษาไทยในฐานะเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คน การให้คำแนะนำ และการสอบถามข้อมูล ชี้ให้เห็นว่าภาษาไทยไม่ใช่เพียงสื่อกลางในการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในสังคม การเรียนรู้และเข้าใจภาษาไทยอย่างกว้างขวางจึงมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะภาษาไทยจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปรับตัวได้ในสังคมยุคใหม่ และการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรจำเป็นต้องครอบคลุมทั้ง ๔ ทักษะ ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่เกื้อหนุนกัน ผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาอย่างรอบด้าน และสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตมากยิ่งขึ้น ผู้ที่สามารถใช้ภาษาได้อย่างชัดเจนและสละสลวย ย่อมส่งผลให้มีบุคลิกภาพที่น่าประทับใจ ซึ่งการใช้ภาษาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพนี้ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาตนเอง ที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและภาพลักษณ์ที่ดีในสังคม[๑๓] สะท้อนให้เห็นถึงให้เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างบูรณาการ โดยครอบคลุมทักษะพื้นฐานทั้งสี่ด้าน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งทักษะเหล่านี้เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนสามารถสื่อสาร ถ่ายทอดความคิด และความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ภาษาอย่างชัดเจนและสละสลวยยังสะท้อนบุคลิกภาพและสร้างความ

---

[๑๒] รัตนกูล กองผา, “ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์”, **วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และการศึกษาทั่วไป**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม –สิงหาคม ๒๕๖๖): ๕๗.

[๑๓] สุจริต เพียรชอบ, “การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร”, **ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนภาษาไทย หน่วยที่ ๙ – ๑๕**, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

16. (250-267).indd 258 28/11/2568 22:57:28

ประทับใจในสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะภาษาไทยยังเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตนเอง ช่วยเสริมความมั่นใจและสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จทั้งด้านการศึกษาและชีวิตส่วนตัวในสังคม

การสื่อสารถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะในระดับบุคคล สังคม หรือองค์กร เพราะการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และข้อมูลระหว่างกัน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ หากปราศจากการสื่อสารที่ชัดเจนและมีคุณภาพ ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจผิด ความขัดแย้ง หรือแม้กระทั่งความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น การพัฒนาทักษะการสื่อสารจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จในทุกด้านของชีวิต ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญดังนี้[๑๔]

๑. การสื่อสารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกเพศทุกวัย ไม่มีผู้ใดสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสมบูรณ์หากปราศจากการสื่อสาร ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใดหรือประกอบอาชีพใดก็ตาม ล้วนต้องอาศัยการสื่อสารในการทำงานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทางสังคมจึงควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านการสื่อสารเสมอ

๒. การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม โดยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และสะท้อนภาพความเจริญรุ่งเรืองของวิถีชีวิตมนุษย์ อันเป็นปัจจัยที่ช่วยธำรงรักษาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความกลมเกลียว

๓. การสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าทั้งในระดับบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรือศาสตร์แขนงต่าง ๆ ล้วนต้องพึ่งพาการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่องจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์และส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมในทุกมิติ

ดังนั้นแล้ว ภาษาไทยกับการสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นและเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยภาษาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหลักในการถ่ายทอดสาร ความคิด ความรู้สึก และเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ทำให้ภาษานั้นเกิดความหมายและสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนได้อย่างลึกซึ้ง การพัฒนาทักษะทางภาษา จึงเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพด้านการสื่อสาร เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและมีประสิทธิผล

---

[๑๔] อุเทน สวัสดิ์ทอง, **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสาร**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://introcommunications.wikispaces.com/ [๕ มิถุนายน ๒๕๖๘].

16. (250-267).indd 259 28/11/2568 22:57:28

การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ แม้สาระวิชาจะมีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ปัจจุบัน การเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนรู้จากการค้นคว้าของนักเรียนเอง โดยครูทำหน้าที่ให้คำแนะนำและออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้[๑๕] ทั้งนี้ สาระวิชาหลัก (Core Subjects) ประกอบด้วย ภาษาแม่และภาษาสำคัญของโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ การปกครองและหน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ วิชาแกนหลักเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือหัวข้อสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ โดยส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาของวิชาแกนหลักและสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เข้าไปในทุกวิชาอย่างเหมาะสม ดังนี้[๑๖]

๑. ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม เป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนในการเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนในปัจจุบัน ทักษะนี้รวมถึง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ตลอดจนทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี เนื่องจากปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารผ่านสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อ และความรู้ด้านเทคโนโลยี

๓. ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันได้อย่างประสบความสำเร็จ นักเรียนจึงต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการเป็นตัวของตัวเอง ทักษะสังคมและความสามารถในการอยู่ร่วมกับสังคมข้ามวัฒนธรรม ความสามารถในการสร้างสรรค์หรือผลิตผลงาน (Productivity) ความรับผิดชอบเชื่อถือได้ (Accountability) และภาวะผู้นำพร้อมความรับผิดชอบ (Responsibility)

ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ไม่สามารถพึ่งพาสาระวิชาเพียงอย่างเดียวได้ แต่ต้องผสานการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการและการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เข้าไปควบคู่กัน โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีโอกาสค้นคว้าและประเมินความก้าวหน้าของตนเองอย่างต่อเนื่อง

---

[๑๕] วิจารณ์ พาณิช, **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖-๒๑.

[๑๖] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๔.

16. (250-267).indd 260 28/11/2568 22:57:29

ทักษะที่จำเป็นประกอบด้วย ๑) การเรียนรู้และนวัตกรรม ซึ่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิจารณญาณ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ๒) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์และใช้เครื่องมือดิจิทัลได้อย่างหลากหลาย และ ๓) ทักษะด้านชีวิตและอาชีพที่ช่วยเสริมความยืดหยุ่น การปรับตัว ความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำ การผสมผสานระหว่างสาระวิชาและทักษะเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และการสื่อสาร อันเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการดำรงชีวิตและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในโลกยุคปัจจุบันและอนาคต

การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์ และภาษาไทยในฐานะภาษาประจำชาติเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ พัฒนา และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลและสังคม ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี สังคม และเศรษฐกิจ การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยจึงมิใช่เพียงการใช้ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาเท่านั้น แต่ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีวิจารณญาณ รู้เท่าทันสื่อ สามารถประยุกต์ใช้ภาษาได้ในหลากหลายบริบท และพร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในศตวรรษที่ ๒๑ จึงเป็นภารกิจสำคัญของการจัดการศึกษา ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ และการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๑. การพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน อย่างบูรณาการ

การพัฒนาทักษะฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างบูรณาการเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารอย่างรอบด้าน โดยไม่แยกทักษะแต่ละด้านออกจากกันอย่างเด็ดขาด หากแต่นำมาเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์และเสริมพลังซึ่งกันและกัน การฟังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสารที่ผู้อื่นถ่ายทอด รับรู้เนื้อหา น้ำเสียง และอารมณ์ที่แฝงอยู่ในถ้อยคำ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพูดตอบ การพูดในบริบทนี้จึงไม่ใช่เพียงการเปล่งเสียงเท่านั้น แต่รวมถึงความสามารถในการถ่ายทอดความคิดอย่างชัดเจน มีเหตุผล และเหมาะสมตามสถานการณ์ เมื่อฟังและพูดได้ดี การอ่านก็ช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจ และการตีความสารจากแหล่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และส่งผลต่อการเขียนที่มีคุณภาพ โดยสามารถถ่ายทอดเนื้อหาอย่างเป็นระบบ ถูกต้องตามหลักภาษา และเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ทั้งนี้ การบูรณาการทั้งสี่ทักษะยังช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออก และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการใช้ทักษะทั้งสี่ในสถานการณ์จริง เช่น การอภิปราย การเขียนสรุปข่าวจากการฟัง หรือการอ่านแล้วนำมาเล่าให้ผู้อื่นฟัง ล้วนช่วยเสริมสร้างความสามารถในการรับสารและส่งสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในยุคที่การสื่อสารมีความหลากหลายทั้งรูปแบบและช่องทาง ผู้เรียนที่มีพื้นฐานการฟัง พูด อ่าน เขียนอย่างบูรณาการ จะสามารถปรับตัวและสื่อสารได้อย่างเหมาะสมในทุกบริบท ทั้งในชีวิตประจำวัน การศึกษา และการทำงาน

16. (250-267).indd 261 28/11/2568 22:57:29

๒. การพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาไทยตามวัตถุประสงค์

ความสามารถในการใช้ภาษาตามวัตถุประสงค์เป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะในการเลือกใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง และรูปแบบภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ จุดประสงค์ และผู้รับสาร ตัวอย่างเช่น การใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวต้องอาศัยการเลือกถ้อยคำที่กระตุ้นอารมณ์ มีน้ำหนักทางเหตุผล และสร้างความน่าเชื่อถือ ส่วนการใช้ภาษาเพื่ออธิบายจำเป็นต้องมีความชัดเจน เป็นลำดับ และใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ขณะที่การแสดงความคิดเห็นต้องแสดงออกถึงความคิดอย่างมีเหตุผล เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และมีการใช้ภาษาอย่างสุภาพ สำหรับการติดต่อทางธุรกิจ ผู้เรียนควรสามารถใช้ภาษาอย่างเป็นทางการ ใช้คำศัพท์เฉพาะทาง และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผ่านการสื่อสารที่ชัดเจน กระชับ และเหมาะสมกับบริบท ทั้งนี้ ความสามารถในการแยกแยะและปรับเปลี่ยนภาษาตามจุดประสงค์ต่าง ๆ ยังสะท้อนถึงความเข้าใจในวัฒนธรรมและบริบทของสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความฉลาดทางการสื่อสาร การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลอง เช่น การเขียนจดหมายธุรกิจ การจัดกิจกรรมอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ หรือการนำเสนอความคิดเห็นผ่านสื่อดิจิทัล สามารถส่งเสริมความสามารถในการเลือกใช้ภาษาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิผล ผู้เรียนที่มีความสามารถเช่นนี้ย่อมสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว สร้างความเข้าใจร่วม และนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้ในอนาคต

๓. การใช้ภาษาไทยด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรม

การใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารที่ลึกซึ้งและทรงคุณค่า ไม่เพียงเน้นความถูกต้องทางไวยากรณ์หรือความชัดเจนของเนื้อหาเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงเจตนา มารยาท และความรับผิดชอบต่อผู้รับสาร การใช้ภาษาด้วยจริยธรรมหมายถึงการสื่อสารโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิผู้อื่น ไม่ใส่ร้าย ปลุกปั่น หรือบิดเบือนข้อมูล และต้องเคารพความแตกต่างหลากหลายของผู้ฟังหรือผู้อ่าน ในขณะเดียวกัน การใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิดกล้าแสดงออกอย่างมีเอกลักษณ์ เช่น การเขียนเรื่องสั้นที่มีแนวคิดใหม่ การใช้ถ้อยคำอย่างมีศิลปะในบทกลอน หรือการพูดโน้มน้าวที่ดึงดูดใจและเปี่ยมด้วยจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ในภาษาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการประพันธ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการหาวิธีนำเสนอสารที่น่าสนใจ สร้างแรงบันดาลใจ และเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเชิงบวก ผู้เรียนที่สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีจริยธรรมและสร้างสรรค์จะมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน การจัดกิจกรรมส่งเสริม เช่น การเขียนเชิงสร้างสรรค์ การโต้วาทีเชิงคุณธรรม หรือการนำเสนอปัญหาโดยใช้ภาษาที่รอบคอบและน่าฟัง จะช่วยหล่อหลอมทั้งจริยธรรมและความคิดริเริ่มในผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

16. (250-267).indd 262 28/11/2568 22:57:29

๔. การเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการการพัฒนาทักษะภาษา

การเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านภาษาเป็นแนวคิดที่เน้นการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาษาไทยที่ควรถูกพัฒนาให้เป็นฐานรากของการเรียนรู้ในวิชาอื่น ๆ ผู้เรียนที่มีทักษะภาษาไทยที่ดี จะสามารถอ่าน ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นตำราเรียน งานวิจัย หรือสื่อสมัยใหม่ เช่น บทความออนไลน์และสื่อดิจิทัล การใช้ภาษาในการแสวงหาความรู้จึงเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ และการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง นอกจากนี้ ภาษาไทยยังช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการสะท้อนตนเอง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารอย่างถูกต้องและเหมาะสม จะสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ดี และมีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา การส่งเสริมทักษะภาษาไทยจึงไม่ใช่แค่การสอนภาษาตามหลักสูตรเท่านั้น แต่ควรผนวกกับการสร้างแรงจูงใจและโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝน การใช้ภาษาในบริบทต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น การอ่านข่าวสาร การเขียนสรุป หรือการอภิปรายในหัวข้อที่สนใจ เพื่อให้ภาษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยเปิดโลกทัศน์และเสริมสร้างศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง

๕. การประยุกต์ใช้ภาษาไทยในบริบทอาชีพและสังคม

การประยุกต์ใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคมถือเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เพราะภาษาไม่ใช่เพียงเครื่องมือสื่อสารทั่วไป แต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือในการทำงานและการเข้าสังคม การฝึกฝนการใช้ภาษาไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเขียนจดหมายราชการที่ต้องมีความเป็นทางการและถูกต้องตามรูปแบบ การนำเสนอข้อมูลที่ต้องชัดเจน กระชับและตรงประเด็น หรือการเขียนรายงานที่ต้องมีความละเอียด รอบคอบและแสดงความเข้าใจในเนื้อหาล้วนเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารในสถานการณ์จริงได้อย่างมั่นใจและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพูดในที่ประชุมยังเป็นทักษะที่ช่วยพัฒนาความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ การเตรียมพร้อมทางภาษาในบริบทอาชีพและสังคมยังเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งมีความสำคัญในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างราบรื่นและเกิดประสิทธิผล การเรียนรู้และฝึกฝนการใช้ภาษาในบริบทเหล่านี้ ควรผนวกกับการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมองค์กร มารยาท และกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและแสดงออกได้อย่างเหมาะสมในทุกสถานการณ์ โดยรวมแล้ว การประยุกต์ใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคมจึงเป็นการเตรียมความพร้อมที่ครบถ้วนสำหรับผู้เรียน เพื่อให้ก้าวเข้าสู่โลกการทำงานและสังคมด้วยความมั่นใจและความสามารถในการสื่อสารที่มีคุณภาพสูง

16. (250-267).indd 263 28/11/2568 22:57:29

จากการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยในบริบทการเรียนรู้และการสื่อสาร เราจะเห็นว่าการพัฒนาทักษะภาษาอย่างครบวงจร ทั้งในด้านฟัง พูด อ่าน เขียน และการเลือกใช้ภาษาตามวัตถุประสงค์นั้น เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกบริบท ไม่ว่าจะเป็นการเรียน การทำงาน หรือชีวิตสังคม นอกจากนี้ การใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรมยังส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารที่มีคุณค่าและยั่งยืน ในขณะที่การใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ การประยุกต์ใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคมยังเสริมสร้างความพร้อมและความมั่นใจในการเข้าสู่โลกการทำงานอย่างมืออาชีพ ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าภาษาไทยไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นสะพานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็วในปัจจุบัน การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยอย่างบูรณาการและหลากหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรได้รับความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพถือเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทความนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยอย่างครบถ้วนทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง และเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน การศึกษา และการทำงาน

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะภาษาควรทำอย่างบูรณาการ โดยเชื่อมโยงทักษะพื้นฐานทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนเข้าด้วยกัน เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความสามารถในการรับ-ส่งสารอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ การเลือกใช้ภาษาตามวัตถุประสงค์ถือเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับการสื่อสารให้เหมาะสมกับเป้าหมาย เช่น การโน้มน้าวใจ การอธิบาย การแสดงความคิดเห็น หรือการติดต่อธุรกิจ ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ อีกประเด็นสำคัญคือ การใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่ใช้ภาษาอย่างถูกต้อง แต่ยังสามารถสื่อสารอย่างมีคุณค่า มีมารยาท และรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งในศตวรรษที่ ๒๑ การสื่อสารไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ต้องเชื่อมโยงกับทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและชีวิตในโลกสมัยใหม่ เช่น การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา การปรับตัว ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันดิจิทัล การจัดการเวลา ความฉลาดทางอารมณ์ ความยืดหยุ่น ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ การพัฒนาทักษะภาษาไทยในบริบทนี้จึงหมายถึงการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แก้ไขปัญหา และสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถใช้ภาษาในการสร้างสรรค์เนื้อหา การนำเสนอข้อมูล และการสื่อสารผ่านสื่อ

16. (250-267).indd 264 28/11/2568 22:57:29

ดิจิทัลอย่างเหมาะสม และในส่วนของการเรียนรู้ตลอดชีวิต บทความเน้นว่าภาษาไทยควรเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนต้องมีทักษะในการอ่าน วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลจากสื่อหลากหลายรูปแบบ เพื่อพัฒนาตนเองและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การประยุกต์ใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคมถือเป็นความจำเป็น ตั้งแต่การเขียนจดหมายราชการ การจัดทำรายงาน การนำเสนอข้อมูล ไปจนถึงการพูดในที่ประชุม เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่โลกการทำงานและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมอย่างมีคุณภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่ง โดยการพัฒนาทักษะภาษาไทยต้องเน้นการบูรณาการทักษะพื้นฐานทั้งสี่ด้าน ได้แก่ การฟัง พูด อ่าน และเขียน ให้สัมพันธ์และเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรับสารและส่งสารได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง นอกจากนี้ การเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมตามวัตถุประสงค์และบริบทการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงการส่งเสริมการใช้ภาษาด้วยความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรม เพื่อให้การสื่อสารมีคุณค่าและรับผิดชอบต่อสังคม การใช้ภาษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการประยุกต์ใช้ในบริบทอาชีพและสังคมยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยในลักษณะบูรณาการที่เน้นการพัฒนาทักษะฟัง พูด อ่าน และเขียนควบคู่กัน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถสื่อสารอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพในทุกบริบท

๒. ควรให้ความสำคัญกับการฝึกฝนการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และบริบทต่าง ๆ รวมถึงส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจริยธรรมในการใช้ภาษา เพื่อให้การสื่อสารเกิดผลลัพธ์ที่ดีและยั่งยืน

๓. ควรสนับสนุนการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้และพัฒนาทักษะภาษาอย่างต่อเนื่อง

๔. ควรเน้นการฝึกทักษะการใช้ภาษาในบริบทอาชีพและสังคม เช่น การเขียนจดหมายราชการ การนำเสนอข้อมูล และการพูดในที่ประชุม เพื่อเตรียมความพร้อมสู่โลกการทำงานและการเข้าสังคมอย่างมีคุณภาพ

16. (250-267).indd 265 28/11/2568 22:57:29

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. **ปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑.

คำนูณ สิทธิสมาน และคณะ. “การใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและการประกอบอาชีพของประชาชนในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี”, **รายงานการศึกษา**. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๕.

จิรวัฒน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕.

เฉลิมลาภ ทองอาจ. “การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้สมรรถนะในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นฐาน: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ”. **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. ปีที่ ๔๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑): ๑๗๒.

เบญจวรรณ ศริกุล, จตุพล ยงศร และจักรกฤษณ์ โปณะทอง. “การศึกษาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มภาคใต้ตอนบน”. **สุทธิปริทัศน์**. ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๐๘ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๙๓.

ประภัสสร ถิรตันติ. “การแปรของคำว่า “คะ” และ “ค่ะ” ในภาษาเขียนภาษาไทยและความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องระบบวรรณยุกต์ของผู้ใช้ภาษา”. **วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ**. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๕): ๑๕๐.

พระมหานรินทร์ ประสมพงศ์ และพระมหาสมศักดิ์ ทองบ่อ. “การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในยุค ๔.๐”. **วารสารพุทธมัคค์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๕): ๒๗๕-๒๗๘.

รัตนกูล กองผา. “ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์”. **วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และการศึกษาทั่วไป**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม –สิงหาคม ๒๕๖๖): ๕๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

วิจารณ์ พาณิช. **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘.

16. (250-267).indd 266 28/11/2568 22:57:29

สุจริต เพียรชอบ. “การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร”. **ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนภาษาไทย หน่วยที่ ๙ – ๑๕.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖.

สุวรรณา ตั้งทีฆะรักษ์. **การใช้ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๕.

อนนต์ ศรีศักดา. **การใช้ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๕.

อุเทน สวัสดิ์ทอง. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสาร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://introcommunications.wikispaces.com/ [๕ มิถุนายน ๒๕๖๘].

Battelle for Kids. “The Partnership for 21st Century Learning (2012)”. **Framework for 21st Century Learning**. [Online]. Available : http://www.p.org/aboutus/ [๒ ตุลาคม ๒๕๖๘].

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Higher Education Institutional Libraries in the Digital Era: Suan Dusit University

ทิพสุดา คิดเลิศ*
Thipsuda Kitlert
สุขุม เฉลยทรัพย์**
Sukum Chaleysub
เอื้ออารี จันทร***
Ua-aree Janthon
สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์****
Supaporn Tungdamnernsawad
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University
Email: supapornpolitical@gmail.com

Received: September 16, 2025
Revised: October 05, 2025
Accepted: October 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยครอบคลุมแนวคิด แนวโน้มสากล ความท้าทาย และกรณีศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี จากการวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลกำลังเปลี่ยนผ่านจากการเป็นแหล่งเก็บรักษาทรัพยากรสารสนเทศแบบเดิม ไปสู่การเป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน บทบาทของบรรณารักษ์เปลี่ยนจากผู้ดูแลหนังสือเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และผู้สอนทักษะสารสนเทศและเทคโนโลยีใหม่ที่ช่วยเพิ่มประสบการณ์ผู้ใช้บริการ ความท้าทายสำคัญที่ห้องสมุดเผชิญ ได้แก่ การลดลงของผู้ใช้บริการแบบดั้งเดิม ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร การจัดการทรัพยากรดิจิทัลและประเด็นลิขสิทธิ์ทางปัญญา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

---

* ผศ.ทิพสุดา คิดเลิศ Asst.Thipsuda Kitlert
** รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ Assoc.Prof.Dr.Sukum Chaleysub
*** ผศ.ดร.เอื้ออารี จันทร Asst.Prof.Dr.Ua-aree Janthon
**** ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnernsawad
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University

17. (268-289).indd 268 11/29/2025 1:13:35 PM

รุ่นใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล กรณีศึกษาแนวคิด “One World Library: OWL” แสดงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของระบบนิเวศการเรียนรู้ ด้วยปรัชญา “Open Wonder Learn” การขยายพื้นที่เรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้งมหาวิทยาลัย และการบูรณาการเทคโนโลยีกับพื้นที่ทางกายภาพอย่างสร้างสรรค์ สำหรับปัจจัยสำเร็จในการปรับเปลี่ยนห้องสมุด ได้แก่ ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะบุคลากรและการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ

คำสำคัญ: ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา; ห้องสมุดยุคดิจิทัล; มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Abstract

This academic article aimed to analyze knowledge about the development of higher education institutional libraries in the digital era: Suan Dusit University, covering concepts, global trends, challenges, and exemplary case studies. Analysis of related literature found that higher education libraries in the digital era were transitioning from traditional information resource repositories to collaborative learning spaces. The role of librarians changed from book custodians to learning facilitators and instructors of information and new technology skills that enhanced user experiences. Major challenges that libraries faced included declining traditional users, budget and resource constraints, digital resource management and intellectual property issues, as well as changing behaviors of new generation learners who grew up with digital technology. The “One World Library (OWL)” concept case study demonstrated a paradigm shift in the learning ecosystem with the “Open Wonder Learn” philosophy, expanding learning spaces to cover the entire university, and creatively integrating technology with physical spaces. Success factors for library transformation included clear leadership and vision, effective change management, staff skill development and organizational culture change, appropriate use of technology, and user participation.

Keywords: Higher Education Institutional Libraries; Digital Era Libraries; Suan Dusit University

17. (268-289).indd 269 11/29/2025 1:13:35 PM

บทนำ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาถือเป็น “หัวใจสำคัญ” ของการเรียนรู้และการวิจัยมาหลายศตวรรษ ทำหน้าที่รวบรวม จัดระเบียบ และเผยแพร่องค์ความรู้แก่นักวิชาการ ผู้ศึกษา และประชาชน ไม่เพียงเป็นพื้นที่เก็บรักษาความรู้ แต่ยังเป็นศูนย์กลางพัฒนาทางปัญญาและวัฒนธรรม ดังที่ Islam and Hazarika กล่าวไว้ว่า “ห้องสมุดมีอยู่เพื่อรวบรวม ให้การเข้าถึง และปกป้องสิ่งที่บรรจุความรู้และสารสนเทศในทุกรูปแบบ และเพื่อให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในการค้นหาความรู้หรือข้อมูลที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้”[๑]

ความสำคัญหลักของห้องสมุดคือการสนับสนุนพันธกิจสถาบัน ได้แก่ การเรียนการสอน การวิจัยและนวัตกรรม การเสริมสร้างประสบการณ์ผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ห้องสมุดทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เชื่อมโยงและสนับสนุนพันธกิจให้สำเร็จ[๒] นอกจากนี้ยังส่งเสริมทักษะสารสนเทศและการคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ ในบริบทประเทศไทย ห้องสมุดมีความสำคัญต่อการสนับสนุนนโยบายไทย ๔.๐ และการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ เมื่อสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สร้างนวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ ห้องสมุดจึงต้องพัฒนาบริการสนับสนุนการสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ[๓]

การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อห้องสมุด Nasir and Tyagi[๔] อธิบายว่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเป็นห้องสมุดวิชาการมีประวัติศาสตร์ยาวนาน ตั้งแต่ห้องสมุดที่มีการเปิดปิดตามเวลาในอดีต จนถึงห้องสมุดแบบผสมผสาน ดิจิทัล และเสมือนจริงในปัจจุบันที่ใช้เทคโนโลยีในการให้บริการความรู้ผ่านบริการที่หลากหลาย การเปลี่ยนแปลงสำคัญคือการเปลี่ยนผ่านจากทรัพยากรกายภาพเป็นทรัพยากรดิจิทัล ห้องสมุดต้องปรับจากแหล่งเก็บหนังสือและวารสาร มาเป็นผู้จัดการและให้การเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัลหลากหลาย เช่น e-books, e-journals, ฐานข้อมูลออนไลน์ และสื่อดิจิทัลอื่น การเปลี่ยนแปลงนี้เพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลและแก้ไขข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลา

---

[๑] Islam, S., & Hazarika, B. J., “Future of academic libraries”, **Educational Administration: Theory and Practice**, Vol.29 No.4 (2024): 1893-1895.

[๒] Harrison, A., & Finlay, G., **The future of the academic library: Executive summary of "32 libraries: Opportunities and challenges",** (Auckland : Warren and Mahoney, 2024), pp. 1-18.

[๓] กัลยา ยังสุขยิ่ง. “การปรับห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่:สาระจากการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดออนไลน์ครั้งที่ ๔๕ พุทธศักราช ๒๕๖๔”, **วารสารห้องสมุด**. ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๒, (๒๕๖๔): ๔๑-๕๖.

[๔] Nasir, M., & Tyagi, P. K., **Transforming academic libraries for the future: Adapting to changing times,** International Conference on Recent Trends in Academic Libraries Systems and Services, (Faridabad : Manav Rachna International Institute of Research and Studies, 2023), pp. 18-19.

17. (268-289).indd 270 11/29/2025 1:13:35 PM

แนวคิด “พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Spaces)” ได้เปลี่ยนห้องสมุดสมัยใหม่เป็น “พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Commons)” ที่ผสมผสานห้องสมุด เทคโนโลยี และพื้นที่สำหรับกิจกรรมและสื่อสาร ทำให้ห้องสมุดกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และการแลกเปลี่ยนความรู้ บทบาทของบรรณารักษ์เปลี่ยนจากผู้ดูแลความรู้เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Learning Facilitators)” ผู้ให้คำปรึกษาด้านการวิจัย และผู้สอนทักษะการรู้สารสนเทศ บรรณารักษ์แห่งอนาคตต้องเข้าใจเทคโนโลยีดิจิทัล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดการความรู้ รวมทั้งทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การบูรณาการเทคโนโลยีใหม่เข้าสู่บริการห้องสมุด เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality: VR) และความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality: AR) ช่วยเพิ่มประสบการณ์ผู้ใช้และประสิทธิภาพการดำเนินงาน ดังที่ Ari[๕] กล่าวว่า การบูรณาการเทคโนโลยีเสมือนจริงและความจริงเสริมเข้าสู่บริการห้องสมุดเป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหนึ่ง ห้องสมุดกำลังใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีแบบดื่มด่ำเหล่านี้เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์และน่าสนใจ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเผชิญความท้าทายและโอกาสในการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล โดยความท้าทายสำคัญ Ari ได้แก่

๑) ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร การพัฒนาสู่ยุคดิจิทัลต้องการลงทุนมากในเทคโนโลยี การพัฒนาบุคลากร และการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน

๒) การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจากบุคลากรและผู้ใช้บริการ การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและพฤติกรรมการใช้บริการ การสื่อสารชัดเจน และการสร้างการมีส่วนร่วม

๓) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนรุ่นใหม่ ผู้เรียนที่เกิดและเติบโตในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลคาดหวังประสบการณ์การใช้งานที่ราบรื่น การเข้าถึงที่สะดวกรวดเร็ว และบริการที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล

๔) ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ไม่ใช่ผู้ใช้ทุกคนที่มีความพร้อมในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ห้องสมุดต้องเชื่อมช่องว่างดิจิทัลโดยให้การฝึกอบรมและสนับสนุนผู้ใช้ที่มีความต้องการแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีโอกาสในการพัฒนา โดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลการจัดการศึกษาแบบออนไลน์จากประสบการณ์จากการแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ที่ทำให้มีพัฒนาบริการออนไลน์และระบบดิจิทัล

---

[๕] Ari, R., “The future of libraries: Trends, challenges, and innovations”, **Journal of Emerging Technologies and Innovative Research**, Vol.5 No.8 (2018): 255-263.

17. (268-289).indd 271 11/29/2025 1:13:36 PM

แนวโน้มการพัฒนาห้องสมุดอนาคต การศึกษาวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลกแสดงแนวโน้มการพัฒนาห้องสมุดที่เปลี่ยนผ่านจากแหล่งเก็บหนังสือเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่มีบทบาทสำคัญในพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย[๖] ดังนี้

๑) การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นพื้นที่มีชีวิตส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและสังคม และการสร้างความรู้ร่วมกัน

๒) การให้ความสำคัญกับการรู้สารสนเทศและทักษะดิจิทัล บรรณารักษ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะความรู้ด้านข้อมูลในหมู่ผู้ใช้บริการ โดยไม่เป็นเพียงผู้เฝ้าประตูของหนังสือ แต่ปรับเป็นผู้แนะนำที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เหมือนมหาสมุทรกว้างใหญ่

๓) การใช้เทคโนโลยีล้ำหน้าในการให้บริการ การบูรณาการ AI เข้าสู่บริการห้องสมุดอย่างไร้รอยต่อ เพิ่มประสบการณ์ผู้ใช้และทำให้การดำเนินงานคล่องตัวขึ้น

๔) การสร้างความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วน ด้วยการสร้างพันธมิตรกับสถาบัน องค์กร และบริษัทเทคโนโลยี ทำให้ห้องสมุดสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน[๗]

กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่สร้างต้นแบบการพัฒนาห้องสมุดสู่ยุคดิจิทัลด้วยแนวคิด “One World Library: OWL” การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์อย่างสิ้นเชิง จากหน่วยงานสนับสนุนเป็นศูนย์กลางของระบบนิเวศการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย แนวคิด One World Library มีปรัชญาหลัก “Open Wonder Learn” การเปิดกว้างต่อการเรียนรู้ (Open) การสร้างความอยากรู้อยากเห็นและแรงบันดาลใจ (Wonder) และการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Learn) ศิโรจน์ ผลพันธิน[๘] อธิบายว่า “ในยุคปัจจุบันนั้นการเรียนรู้ไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงแค่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง อย่างเช่นห้องสมุดเสมือนหรือห้องเรียน การเรียนรู้จากหนังสือ หรือสื่อต่าง ๆ ควรปรับให้เข้ากับสิ่งรอบตัวที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วตลอดเวลา”

วิวัฒนาการของห้องสมุดแสดงการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ห้องสมุดแบบดั้งเดิม พัฒนาเป็น Virtual Library ที่เป็นห้องสมุดแรกในไทยที่ทันสมัยและใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูล ขยายพื้นที่เป็น Café Library, Co-Working Space และ Activities Space และปรับเป็น Suan Dusit One World Library ที่ต่อยอดให้ทุกพื้นที่การเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งเรียนรู้ แนวคิด One World Library

---

[๖] Harrison, A., & Finlay, G., **The future of the academic library: Executive summary of "32 libraries: Opportunities and challenges",** (Auckland : Warren and Mahoney, 2024), pp. 1-18.

[๗] Johnston, N., **Library of the Future Report: ECU Library Services Centre 2021,** (Joondalup : Edith Cowan University, 2021), pp. 1-35.

[๘] ศิโรจน์ ผลพันธิน, **From Library to...University การเดินทางสู่ One World Library เพื่อไปสู่... University,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๕), หน้า ๑-๑๕.

17. (268-289).indd 272 11/29/2025 1:13:36 PM

สอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษาระดับอุดมศึกษาอนาคต ทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้แบบผสมผสาน การเรียนรู้แบบส่วนบุคคล และการเรียนรู้แบบร่วมมือ การพัฒนานี้แสดงวิสัยทัศน์ก้าวหน้าในการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและบูรณาการ ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบสำหรับสถาบันอุดมศึกษาอื่นได้

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล โดยครอบคลุมทั้งแนวคิด แนวโน้มสากล ความท้าทาย และกรณีศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา บรรณารักษ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาห้องสมุดให้เข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงห้องสมุดระดับโลก

การเปลี่ยนผ่านจากคลังหนังสือสู่พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของห้องสมุดในศตวรรษที่ ๒๑ คือการปรับเปลี่ยนจากการเป็นแหล่งเก็บรักษาทรัพยากรสารสนเทศแบบเดิม ไปสู่การเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาและส่งเสริมการมีส่วนร่วม การศึกษาวิจัยของ Harrison and Finlay[๙] พบว่า ในด้านการเรียนการสอน ห้องสมุดได้ปรับบทบาทให้เป็นผู้ให้บริการพื้นที่เรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่พื้นที่เงียบสำหรับการศึกษาเฉพาะบุคคล ไปจนถึงห้องสำหรับการทำงานกลุ่ม พร้อมสนับสนุนทั้งการเรียนการสอนแบบผสมผสานและเทคโนโลยีการศึกษาใหม่ สำหรับด้านการวิจัยและนวัตกรรม ห้องสมุดทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและเผยแพร่ผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัย จัดการฐานข้อมูลวิจัย และสนับสนุนการวิจัยสหสาขาวิชาผ่านการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกัน เน้นการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับพื้นที่และบริการห้องสมุด และพัฒนาเป็น “พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Commons)” เป็นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน สร้างบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผสมผสานพื้นที่สำหรับการศึกษา บริการให้คำปรึกษา และการสนับสนุนการเรียนการสอนจากบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศ[๑๐]

---

[๙] Harrison, A., & Finlay, G., The future of the academic library: Executive summary of "32 libraries: Opportunities and challenges". (Auckland : Warren and Mahoney, 2024), pp. 1-18.

[๑๐] ธานินทร์ สิทธิวิรัชธรรม, สุขุม เฉลยทรัพย์, พิทักษ์ จันทร์เจริญ, และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์, “ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ “ศาสตราจารย์” ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (ประเทศไทย)”, **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๘): ๒๔๓-๒๕๘.

17. (268-289).indd 273 11/29/2025 1:13:36 PM

บทบาทใหม่ของบรรณารักษ์ในยุคดิจิทัล

บทบาทของบรรณารักษ์ได้เปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงจากผู้ดูแลและจัดระบบหนังสือ ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้ให้คำปรึกษาด้านการวิจัย และผู้สอนทักษะการรู้สารสนเทศ Hassans[๑๑] กล่าวว่า บรรณารักษ์แห่งอนาคตไม่ใช่เพียงผู้ดูแลหนังสือ แต่เป็นนักการศึกษาที่เข้าใจเทคโนโลยี สถาปนิกข้อมูล และผู้สร้างชุมชน ภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและการพัฒนาวิชาชีพเพื่อให้บรรณารักษ์มีทักษะที่จำเป็นสำหรับบทบาทที่ขยายในระบบนิเวศข้อมูลที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้รวมถึงการเป็นผู้แนะนำที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถค้นหาข้อมูลที่กว้างใหญ่ การแนะนำแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และประเมินแหล่งข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ

การบูรณาการเทคโนโลยีกับการให้บริการ

เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงการให้บริการของห้องสมุด Johnston[๑๒] กล่าวไว้ในรายงานห้องสมุดแห่งอนาคตของมหาวิทยาลัย Edith Cowan ว่า อาคารห้องสมุดเปิด ๒๔/๗ (เปิดให้บริการสัปดาห์ละ ๗ วัน วันละ ๒๔ ชั่วโมง) เทคโนโลยีช่วยให้ห้องสมุดให้การสนับสนุนแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง Chatbots โปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือระบบดิจิทัลที่ทำงานเหมือนหุ่นยนต์ (Robot) ออกแบบมาเพื่อโต้ตอบการสนทนากับมนุษย์ผ่านข้อความหรือเสียงได้อย่างอัตโนมัติ จะนำใช้มากขึ้นเพื่อประหยัดเวลาและให้กระบวนการพื้นที่และการเรียกคืนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ พร้อมกับเทคโนโลยีการระบุข้อมูลด้วยคลื่นวิทยุ (Radio Frequency Identification: RFID) ที่ใช้ปรับปรุงกระบวนการวางหนังสือ การบูรณาการเทคโนโลยีเสมือนจริง (VR) และความจริงเสริม (AR) เข้าสู่บริการห้องสมุดเป็นอีกแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ห้องสมุดกำลังใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่มากมายเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ การเยี่ยมชมห้องสมุดเสมือนจริง การจำลองการศึกษาและทรัพยากรที่เสริมด้วยความจริงเสริม เป็นตัวอย่างของวิธีที่ห้องสมุดใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มประสบการณ์ผู้ใช้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ด้วยวิธีใหม่[๑๓]

---

[๑๑] Hassans, A., “The future of libraries: Evolving roles in the digital age”, **Eurasian Experiment Journal of Arts and Management**, Vol.7 No.3 (2025): 72-75.

[๑๒] Johnston, N., **Library of the Future Report: ECU Library Services Centre 2021,** (Joondalup: Edith Cowan University, 2021), pp. 1-35.

[๑๓] Baker, M., Sharma, P., & Wilson, K., “Digital leadership and library transformation: A systematic review of effective practices”, **Journal of Library Administration**, Vol. 64 No.3 (2024): 248-267.

17. (268-289).indd 274 11/29/2025 1:13:36 PM

ห้องสมุดในศตวรรษที่ ๒๑ เปลี่ยนผ่านจากการเป็นแหล่งเก็บหนังสือแบบดั้งเดิม ไปสู่การเป็น พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำคัญของ

๑) การเรียนการสอน โดยให้บริการพื้นที่เรียนรู้หลากหลายรูปแบบ พร้อมสนับสนุนการเรียนการสอนแบบผสมผสานและเทคโนโลยีการศึกษาใหม่ ๆ

๒) บทบาทบรรณารักษ์ เปลี่ยนจากผู้ดูแลหนังสือเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

๓) การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ความท้าทายห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

การลดลงของผู้ใช้บริการแบบดั้งเดิม

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเผชิญกับความท้าทายสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ Islam and Hazarika[๑๔] กล่าวว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จำนวนผู้มาใช้บริการประจำปีได้ลดลง รวมถึงการยืมหนังสือและการบริการแบบเผชิญหน้าอื่น ๆ ทรัพยากรดิจิทัลที่หลากหลายกำลังแข่งขันกับห้องสมุดในการดึงดูดเวลาและความสนใจของลูกค้า การใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่มขึ้นได้เปลี่ยนความคาดหวังของผู้ใช้และส่งผลกระทบต่อทิศทางอนาคตของห้องสมุด การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากผู้ใช้บริการคาดหวังการเข้าถึงข้อมูลตลอด ๒๔ ชั่วโมง แต่การเข้าถึงมีความแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากการขาดความเป็นเจ้าของเทคโนโลยีหรือทักษะการรู้เขียนดิจิทัลที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Natives) ทำให้รูปแบบการเรียนรู้และการใช้สารสนเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ผู้เรียนรุ่นใหม่คาดหวังประสบการณ์การใช้งานที่ราบรื่น การเข้าถึงที่สะดวกรวดเร็ว และการบริการที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล

ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร

งบประมาณเป็นอุปสรรคสำคัญที่ห้องสมุดต้องเผชิญ Ari[๑๕] กล่าวว่าห้องสมุดหลายแห่งต้องต่อสู้กับข้อจำกัดทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็วให้ทันกับแนวโน้มที่เกิดขึ้น การจัดหาทรัพยากรดิจิทัล การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และการดำเนินโปรแกรมนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการที่พัฒนาไปของผู้ใช้บริการที่ต้องการงบประมาณที่เพียงพอ จากการศึกษาของ Harrison and Finlay[๑๖] พบว่า ข้อจำกัดงบประมาณ นำไปสู่การใช้พื้นที่ร่วมกัน และการลดพื้นที่อาคาร

---

[๑๔] Islam, S., & Hazarika, B. J., “Future of academic libraries”, **Educational Administration: Theory and Practice**, Vol.29 No.4 (2024): 1893-1895.

[๑๕] Ari, R., “The future of libraries: Trends, challenges, and innovations”, **Journal of Emerging Technologies and Innovative Research**, Vol.5 No.8 (2018): 255-263.

[๑๖] Harrison, A., & Finlay, G., **The future of the academic library: Executive summary of "32 libraries: Opportunities and challenges",** (Auckland : Warren and Mahoney, 2024), pp. 1-18.

17. (268-289).indd 275 11/29/2025 1:13:36 PM

ความท้าทายนี้ทำให้ห้องสมุดต้องหาวิธีการใหม่ในการจัดการทรัพยากรและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น เพื่อแบ่งปันค่าใช้จ่ายและทรัพยากร

การจัดการการรวบรวมความรู้หนังสือหรือข้อมูลดิจิทัลและลิขสิทธิ์ทางปัญญา

การเปลี่ยนผ่านสู่การรวบรวมความรู้หนังสือหรือข้อมูลดิจิทัลก่อให้เกิดความท้าทายใหม่ที่ซับซ้อน Johnston[๑๗] ห้องสมุดมยังคงเปลี่ยนผ่านไปสู่การรวบรวมความรู้หนังสือหรือข้อมูลดิจิทัลหรือออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงทรัพยากรห้องสมุดไม่ว่าผู้ใช้จะอยู่ที่ไหนทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านนี้อาจสร้างความซับซ้อนกับผู้ใช้บริการได้ เช่น การรับรู้ของผู้ใช้ว่าการย้ายไปใช้ทรัพยากรออนไลน์ส่งผลให้เข้าถึงรายการทั้งหมดได้ไม่จำกัด ในขณะที่ความจริงคือข้อจำกัดการออกใบอนุญาตจำกัดจำนวนผู้ใช้ที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ในเวลาหนึ่ง ความซับซ้อนอีกประการหนึ่งคือผลกระทบที่มีต่อผู้ใช้จากสาขาวิชาต่าง ๆ เนื่องจากมีหลักฐานว่ารูปแบบการใช้งาน eBook และการพิมพ์แตกต่างกันไปตามสาขาวิชาหรือสำนักพิมพ์นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์ทางปัญญาและลิขสิทธิ์ดิจิทัล การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และการประกันการเข้าถึงในระยะยาวของทรัพยากรดิจิทัล ซึ่งล้วนเป็นความท้าทายที่ห้องสมุดต้องหาทางแก้ไข[๑๘]

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเผชิญความท้าทายหลักที่สำคัญ ได้แก่

๑) การลดลงของผู้ใช้บริการ เนื่องจากทรัพยากรดิจิทัลที่หลากหลายที่เข้าถึงสะดวกรวดเร็ว

๒) ข้อจำกัดทางการเงินในการจัดหาทรัพยากรดิจิทัล

๓) การจัดการทรัพยากรดิจิทัล เช่น การรักษาความปลอดภัยข้อมูล และการประกันการเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัล

นวัตกรรมและแนวทางการปรับตัวห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

แนวคิดพื้นที่การเรียนรู้

พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Spaces) เป็นนวัตกรรมสำคัญที่ช่วยให้ห้องสมุดสามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป การออกแบบสถานที่ทางกายภาพเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ภายในอาคารหรือกลางแจ้ง โดยมีความโดดเด่นในด้านความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ตามกิจกรรมต่าง ๆ พื้นที่

---

[๑๗] Johnston, N., **Library of the Future Report: ECU Library Services Centre 2021,** (Joondalup: Edith Cowan University, 2021), pp. 1-35.

[๑๘] Ullah, A., Jan, S., Naeem, K. M., Aziz, F., Sohu, J. M., Ali, J., Khan, M., & Chohan, S. R., "Managing change in university libraries in the 21st century: An Australian perspective", **Journal of the Australian Library and Information Association**, Vol.71 No.2 (2022): 120-138.

17. (268-289).indd 276 11/29/2025 1:13:36 PM

เหล่านี้ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐานที่หลากหลายและทันสมัย เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต ระบบไฟฟ้าที่เพียงพอ เฟอร์นิเจอร์ที่สามารถจัดเรียงได้หลายรูปแบบ และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม รวมถึงการจัดแสงสว่างที่เอื้อต่อการทำงาน ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์ มีอิสระในการเลือกวิธีการเรียนรู้ และสร้างประสบการณ์การทำงานร่วมกันที่มีคุณภาพ ศิโรจน์ ผลพันธิน[๑๙] การออกแบบพื้นที่ห้องสมุดได้เปลี่ยนจาก “ฟังก์ชันคงที่” ที่มุ่งเน้นการใช้พื้นที่สำหรับการจัดเก็บหนังสือและวารสารจำนวนมาก ไปสู่การเป็น “พื้นที่การเรียนรู้” ที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อกิจกรรมที่หลากหลาย ห้องสมุดสมัยใหม่ได้รับการออกแบบให้เป็นพื้นที่แบบ “มัลติฟังก์ชั่น (Multifunction)” โดยออกแบบการใช้พื้นที่ห้องสมุดให้แตกต่างกันมากกว่าสองอย่างขึ้นไป เพื่อตอบรับกิจกรรมที่หลากหลายของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดสมัยใหม่มีการจัดแบ่งเป็นโซน (Zone หมายถึง เขตพื้นที่หรือบริเวณ) เช่น โซนเงียบสำหรับการอ่าน โซนสำหรับการทำงานกลุ่ม พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรม และพื้นที่พักผ่อน

การใช้เทคโนโลยี AI, VR และ AR ในห้องสมุด

AI กำลังถูกผสานเข้าสู่บริการห้องสมุดอย่างไร้รอยต่อ เพิ่มประสบการณ์ผู้ใช้และทำให้การดำเนินงานคล่องตัวขึ้น AI ขับเคลื่อนการแนะนำที่เป็นส่วนตัว ตอบคำถามอ้างอิง และสนับสนุนประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยรวมของบริการห้องสมุด ฆการศึกษาระดับอุดมศึกษากำลังทดลองกับเทคโนโลยี Extended Reality (XR) ในหลักสูตร รวมถึง Virtual Reality (VR) และ Augmented Reality (AR) ห้องสมุดนำเทคโนโลยี VR และ AR มาใช้ผ่านการเปิดใช้งานเกมและการเล่นฟรี และใช้ VR และ AR สำหรับสอนชั้นเรียนและฝึกปฏิบัติการ เทคโนโลยีใหม่เหล่านี้จะมีผลกระทบมากที่สุดต่อมหาวิทยาลัยในอนาคต[๒๐] การใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ไม่ได้จำกัดเพียงฮาร์ดแวร์ล่าสุดที่มีอยู่ การใช้เสมือนจริงหรือแม้กระทั่งการรวม AI และChatbot โปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือระบบดิจิทัลที่ออกแบบมาเพื่อโต้ตอบกับมนุษย์ผ่านการสนทนาด้วยข้อความหรือเสียงในรูปแบบอัตโนมัติเข้าสู่บริการออนไลน์ และกำลังเป็นที่นิยมเมื่อเทคโนโลยีใหม่เหล่านี้มีราคาไม่แพงและเข้าถึงได้มากขึ้น

การพัฒนาบริการแบบบูรณาการ

การพัฒนาบริการแบบบูรณาการเป็นแนวทางสำคัญที่ห้องสมุดใช้ในการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้ Johnston แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของสถาบันวิชาการและห้องสมุดในการรวมบริการเข้าสู่พื้นที่การเรียนรู้บริการแบบบูรณาการ เช่น Commons หรือ Hubs บริการที่พบบ่อยที่สุดที่รวม

---

[๑๙] ศิโรจน์ ผลพันธิน, **From Library to...University การเดินทางสู่ One World Library เพื่อไปสู่... University**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2565), หน้า 1-15.

[๒๐] Johnston, N., **Library of the Future Report: ECU Library Services Centre 2021,** (Joondalup: Edith Cowan University, 2021), pp. 1-35.

17. (268-289).indd 277 11/29/2025 1:13:36 PM

เข้าสู่อาคารห้องสมุดคือศูนย์การเขียนงานต่าง ๆ บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำ ศูนย์พัฒนาอาชีพ บริการความพิการ ศูนย์ความหลากหลาย ศูนย์การเรียนรู้ของผู้เรียน บริการภาษาอังกฤษ (English as a Second Language: ESL) การสนับสนุนเทคโนโลยี การสนับสนุนการสอน และบริการช่วยสอนให้ความรู้เพิ่มเติม

แนวคิด One World Library ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตเป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาบริการแบบบูรณาการ ศิโรจน์ ผลพันธิน[๒๑] อธิบายว่า OWL (One World Library) คือ “Open Wonder Learn” (เปิดกว้าง มหัศจรรย์ เรียนรู้) มีวิสัยทัศน์ที่ข้ามผ่านขีดจำกัดของสถานที่หรือพื้นที่การเรียนรู้ของความเป็นห้องสมุดในรูปแบบเดิม เพื่อให้มหาวิทยาลัยสวนดุสิตเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบบนมาตรฐานความเข้มแข็งทางวิชาการของตนเอง ให้ทุกพื้นที่คือพื้นที่แห่งการเรียนรู้ แสดงให้เห็นถึงการวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องของการบูรณาการบริการ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการเพิ่มเทคโนโลยี แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งมหาวิทยาลัย

การร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนเป็นส่วนสำคัญของอนาคตของห้องสมุด ด้วยการสร้างพันธมิตรกับสถาบันอื่น ๆ องค์กรชุมชน และบริษัทเทคโนโลยี ห้องสมุดสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน ความเชี่ยวชาญ และโปรแกรมนวัตกรรม ความพยายามในการร่วมมือเหล่านี้ขยายผลกระทบของห้องสมุด ทำให้สามารถให้บริการที่กว้างขวางขึ้นซึ่งตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้บริการ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล: แนวโน้มการพัฒนาระดับสากล และกรณีศึกษา One World Library มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

แนวโน้มการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาระดับสากล

การศึกษาของ Harrison and Finlay[๒๒] ได้แบบจำลองห้องสมุดอนาคต ๕ รูปแบบที่สะท้อนการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมการศึกษาที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งแต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะและข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. ห้องสมุดแบบ ‘เกาะ (Island)’ เป็นแนวคิดแบบดั้งเดิมที่ยังคงมีความสำคัญ โดยเป็นอาคารเฉพาะที่รองรับฟังก์ชันห้องสมุดทั้งหมดในที่เดียว มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนและเป็นที่รู้จักในมหาวิทยาลัย แต่อาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงและการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ

---

[๒๑] ศิโรจน์ ผลพันธิน, **From Library to...University การเดินทางสู่ One World Library เพื่อไปสู่... University,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2565), หน้า 1-15.

[๒๒] Harrison, A., & Finlay, G., **The future of the academic library: Executive summary of "32 libraries: Opportunities and challenges"**, (Auckland : Warren and Mahoney, 2024), pp. 1-18.

17. (268-289).indd 278 11/29/2025 1:13:36 PM

๒. ห้องสมุดแบบ ‘ศูนย์กลาง (Hub)’ ผสมผสานเข้ากับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เรียน เช่น ศูนย์อาหาร พื้นที่พักผ่อน และบริการต่าง ๆ เพื่อสร้าง “ใจกลางมหาวิทยาลัย” ที่มีชีวิตชีวา ช่วยเพิ่มการใช้บริการและสร้างความรู้สึกเป็นศูนย์กลางสิ่งอำนวยความสะดวก

๓. ห้องสมุดแบบ ‘เครือข่าย (Network) ‘ ขยายบริการไปยังคณะและอาคารต่าง ๆ ทั่วมหาวิทยาลัย โดยห้องสมุดกลางทำหน้าที่จัดการและกำกับดูแลพื้นที่ศึกษาเหล่านี้ ช่วยเพิ่มการเข้าถึงและลดความแออัดในอาคารกลาง

๔. ห้องสมุดแบบ ‘คลินิก (Clinic)’ เน้นการให้บริการความเชี่ยวชาญด้านสารสนเทศและการวิจัย โดยพื้นที่ศึกษาหลักถูกกระจายไปยังหน่วยงานอื่น ห้องสมุดทำหน้าที่เป็นศูนย์ให้คำปรึกษาและสนับสนุนข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๕. ห้องสมุดแบบ ‘เมตาเวิร์ส (Metaverse)’ เป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าที่สุด ใช้เทคโนโลยี AI, VR, และ AR สร้างประสบการณ์ดิจิทัลแบบทำให้ผู้ใช้บริการรู้สึกเข้าไปในประสบการณ์นั้น ๆ อย่างเต็มที่ (Immersive) ทั้งทางด้านอารมณ์ ความคิด หรือประสาทสัมผัส เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมและน่าตื่นเต้นที่สามารถเข้าถึงได้จากทุกที่ทุกเวลา

ตามการศึกษาของ Harrison และ Finlay ห้องสมุดอนาคตจะเป็นการผสมผสานแบบจำลองเหล่านี้ โดยมีพื้นที่กายภาพที่เป็นศูนย์กลางของผู้ใช้บริการ ผนวกกับเครือข่ายพื้นที่กระจาย และเสริมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล พร้อมบริการเฉพาะทางที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้บริการ

การบูรณาการดิจิทัลและกายภาพ

การบูรณาการดิจิทัลและกายภาพของห้องสมุดอนาคตจัดเป็น ๒ มิติหลัก คือ ดิจิทัล (Digital) และกายภาพ (Physical) โดยแต่ละมิติมี ๓ ระดับการเข้าถึง ดังนี้[๒๓]

๑. ระดับสาธารณะ (Public - Open Access) ดิจิทัล ได้แก่ เว็บไซต์ห้องสมุด แคตตาล็อก การเยี่ยมชมเสมือนจริง โซเชียลมีเดีย การเผยแพร่แบบเปิด และนิทรรศการออนไลน์ สำหรับกายภาพ ได้แก่ พื้นที่บริการข้อมูล พื้นที่จัดแสดง ห้องจัดงาน พื้นที่อ่านหนังสือ คาเฟ่ และร้านค้า

๒. ระดับเชิญเข้าร่วม (Invited Access) ดิจิทัล ได้แก่ การเข้าร่วมบรรยายและสัมมนาออนไลน์ การฝึกอบรมทักษะสารสนเทศ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสมือนจริง และประสบการณ์ AR/VR/XR สำหรับกายภาพ ได้แก่ การรวบรวมหนังสือ ห้องอ่าน พื้นที่ศึกษาและวิจัย ศูนย์การศึกษาดิจิทัล พื้นที่ทำงานร่วมกันภายในห้องสมุด และพื้นที่บ่มเพาะธุรกิจ

---

[๒๓] Hassans, A., “The future of libraries: Evolving roles in the digital age”, **Eurasian Experiment Journal of Arts and Management**, Vol. 7 No. 3 (2025): pp. 72-75.

17. (268-289).indd 279 11/29/2025 1:13:36 PM

๓. ระดับส่วนตัว (Private - Protected Access) ดิจิทัล ได้แก่ โครงสร้างระบบความรู้ที่เก็บข้อมูล อินทราเน็ตเจ้าหน้าที่ และการประชุมออนไลน์ พื้นที่ทำงานเจ้าหน้าที่ พื้นที่โครงการวิจัย ห้องปฏิบัติการดิจิไทซ์ และการรวบรวมหนังสือพิเศษ สำหรับกายภาพ ได้แก่ การจัดระดับนี้ช่วยให้ห้องสมุดสามารถให้บริการที่หลากหลายตามความต้องการและสิทธิ์การเข้าถึงของผู้ใช้แต่ละกลุ่ม โดยผสานประสบการณ์ดิจิทัลและกายภาพเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์

แนวโน้มการปรับตัวห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

Harrison and Finlay[๒๔] ระบุแนวโน้มแนวโน้มการปรับตัวห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ดังนี้

๑. การเพิ่มประสบการณ์ห้องสมุด เป็นการตอบสนองต่อการแข่งขันเพิ่มขึ้นและจำนวนผู้เรียนที่ลดลง ห้องสมุดปรับปรุงการเข้าสู่อาคาร ผ่อนคลายกฎระเบียบ เพิ่มความปลอดภัย ขยายเวลาเปิดบริการ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกเป็น “บ้านหลังที่สอง” ที่อบอุ่นและเป็นมิตร

๒. การสร้างประสบการณ์ที่ครอบคลุม ตอบสนองประชากรผู้เรียนที่หลากหลายขึ้น ห้องสมุดร่วมมือกับชุมชนพื้นที่ในการออกแบบพื้นที่วัฒนธรรมและผนวกงานศิลปะพื้นเมือง พัฒนาพื้นที่สำหรับผู้มีความแตกต่างทางประสาท เทคโนโลยีช่วยเหลือผู้พิการ และ “Library of Things” ที่ให้ยืมอุปกรณ์เทคโนโลยี กีฬา หรือแม้แต่อุปกรณ์ตั้งแคมป์

๓. การสนับสนุนนวัตกรรมการเรียนรู้ ห้องสมุดใช้ความเชี่ยวชาญในการออกแบบและจัดการพื้นที่ศึกษาขยายไปทั่วมหาวิทยาลัย เพื่อหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อนและสร้างประสิทธิภาพ

๔. การจัดการการรวบรวมความรู้ เกือบทุกห้องสมุดในการศึกษากำลัง “ปรับขนาดให้เหมาะสม” โดยลดสิ่งของกายภาพเพื่อสร้างพื้นที่ศึกษาเพิ่มเติม แต่เน้นการรวบรวมความรู้พิเศษเป็นจุดขายเฉพาะของมหาวิทยาลัย

๕. การสนับสนุนเทคโนโลยี ห้องสมุดพัฒนาเป็นศูนย์กลางเทคโนโลยีขั้นสูง มีศูนย์การศึกษาดิจิทัล Makerspaces พื้นที่ผลิตสื่อดิจิทัล และเป็น “living lab” ทดลองเทคโนโลยี AR/VR/XR และ AI

๖. การเพิ่มการวิจัยและนวัตกรรม ห้องสมุดขยายบทบาทจากการดูแลผลงานวิจัยเป็นการสนับสนุนการวิจัยแบบครบวงจร มีศูนย์ HDR (Higher Degree by Research) บ่มเพาะธุรกิจ และพื้นที่สำหรับการวิจัยสหสาขาวิชา

๗. การมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ ระดับการเชื่อมต่อกับชุมชนแตกต่างกันตามที่ตั้งและนโยบาย บางแห่งเปิดพื้นที่สาธารณะ จัดนิทรรศการ ร่วมมือกับธุรกิจท้องถิ่น และโรงเรียนในพื้นที่

---

[๒๔] Harrison, A., & Finlay, G., **The future of the academic library: Executive summary of "32 libraries: Opportunities and challenges",** (Auckland : Warren and Mahoney, 2024), pp. 1-18.

17. (268-289).indd 280 11/29/2025 1:13:36 PM

๘. การเน้นความยั่งยืน แม้ห้องสมุดส่วนใหญ่มองว่าความยั่งยืนอยู่นอกการควบคุม แต่มีการปรับปรุงประสิทธิภาพพื้นที่ ลดการใช้พลังงาน และจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งอนาคตใช้การบูรณาการดิจิทัลและกายภาพใน ๒ มิติ โดยแบ่งเป็น ๓ ระดับการเข้าถึง ได้แก่ สาธารณะ (เว็บไซต์ แคตตาล็อก และพื้นที่อ่านหนังสือ) เชิญเข้าร่วม (การฝึกอบรม AR/VR และศูนย์การศึกษาดิจิทัล) และส่วนตัว (ระบบความรู้เจ้าหน้าที่ และห้องปฏิบัติการ) สำหรับแนวโน้มการปรับตัว ได้แก่ การเพิ่มประสบการณ์ให้เป็นบ้านหลังที่สอง การสร้างประสบการณ์ผู้เรียนหลากหลาย การสนับสนุนนวัตกรรมการเรียนรู้ การปรับขนาดให้เหมาะสมกับทรัพยากรกายภาพ การพัฒนาเป็นศูนย์เทคโนโลยีขั้นสูง และการขยายบทบาทสนับสนุนการวิจัย การเชื่อมโยงชุมชนพื้นที่ และการเน้นความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ทันสมัย[๒๕]

กรณีศึกษา แนวคิด One World Library มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

แนวคิด One World Library มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จากห้องสมุดดั้งเดิมสู่ Virtual Library และ Café Library การพัฒนาห้องสมุดอย่างต่อกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของผู้ใช้ ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๕๓๙ เป็นลักษณะห้องสมุดแบบดั้งเดิมให้บริการหนังสือ สิ่งพิมพ์ มีกฎระเบียบที่เข้มงวดเช่น ห้ามส่งเสียงดัง และไม่สามารถรับประทานอาหารภายในห้องสมุดได้ ซึ่งสะท้อนแนวคิดแบบดั้งเดิมของห้องสมุดที่เน้นการอนุรักษ์และเงียบสงบ ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๗ การพัฒนาสู่ Virtual Library ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ โดยเป็นห้องสมุดแห่งแรกในประเทศไทยที่มีความทันสมัยและใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูล มีระบบฐานข้อมูลกลาง ครอบคลุมทุกพื้นที่ศูนย์การศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนถึงการรับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาบริการห้องสมุด และช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงปัจจุบัน เป็นการขยายพื้นที่การเรียนรู้ ไม่จำกัดอยู่ในห้องสมุดเพียงอย่างเดียว เพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย ลักษณะ Café Library, Co-Working Space, Activities Space, Environment Design for Learning and Services ทำให้ผู้เรียน บุคลากร และบุคคลภายนอกที่มาใช้บริการมีพื้นที่การเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

การปรับเปลี่ยนเพื่อเป็น Suan Dusit One World Library มีปรัชญาว่า “Open Wonder Learn” (OWL) ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งหลายระดับ ศิโรจน์ ผลพันธิน[๒๖] อธิบายว่า ในยุคปัจจุบัน การเรียนรู้ไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงแค่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง อย่างเช่นห้องสมุดเสมือนหรือห้องเรียน การเรียนรู้จากหนังสือ หรือสื่อต่าง ๆ ควรปรับให้เข้ากับสิ่งรอบตัวที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ตลอดเวลา การเรียนรู้จากพื้นที่ทุกพื้นที่ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น Open (เปิดกว้าง) หมายถึง การเปิดกว้างต่อการ

---

[๒๕] ศรีวรรณ พูลต่าย, ศิโรจน์ ผลพันธิน,สุขุม เฉลยทรัพย์, และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์, “กลยุทธ์การตลาดสำหรับธุรกิจสิ่งพิมพ์ของมหาวิทยาลัย”, **วารสารมหาจุฬาวิชาการ,** ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๘): ๒๖๑-๒๗๓.

[๒๖] ศิโรจน์ ผลพันธิน. **From Library to...University การเดินทางสู่ One World Library เพื่อไปสู่... University,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2565), หน้า ๑-๑๕.

17. (268-289).indd 281 11/29/2025 1:13:36 PM

เรียนรู้ การยอมรับความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงได้สำหรับทุกคน Wonder (มหัศจรรย์) หมายถึง การสร้างความอยากรู้อยากเห็น แรงบันดาลใจ และความตื่นตาตื่นใจในการเรียนรู้ โดยผ่านการออกแบบพื้นที่และประสบการณ์ที่น่าสนใจ และ Learn (เรียนรู้) หมายถึง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความหมาย การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างความรู้ใหม่ การขยายพื้นที่เรียนรู้ใน One World Library มุ่งเน้นให้ “ทุกพื้นที่ของมหาวิทยาลัยต้องสามารถเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “From Library to University” ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยทั้งหมดกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบ

One World Library ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตได้แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการเทคโนโลยีกับพื้นที่ทางกายภาพอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มสากลที่ Gul and Bano[๒๗] กล่าวว่า “การบูรณาการเทคโนโลยี บริการ และเทคโนโลยีอัจฉริยะใหม่สามารถส่งผลต่อประสิทธิภาพในการให้บริการผู้ใช้ของห้องสมุดได้” ดังนี้

๑) การพัฒนาเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสวนดุสิตได้พัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงานและการเรียนการสอนในส่วน On-line Learning Room, Hybrid Learning ซึ่งสะท้อนถึงการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการเรียนรู้ในยุคหลังโควิด-๑๙

๒) การออกแบบพื้นที่ การออกแบบพื้นที่ใน One World Library เน้นการสร้าง “ความเป็นสวนดุสิต” ในทุกสถานที่ของมหาวิทยาลัย เป็นการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนวัฒนธรรมและค่านิยมของมหาวิทยาลัย

๓) การบูรณาการการบริหารจัดการ การทำให้องค์กรเป็นแนวราบเป็นกระบวนการที่แนะนำแต่เครื่องมือและพื้นที่เชิงกายภาพยังคงเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นของการเรียนรู้ แม้ว่าจะเป็นการเรียนรู้แบบดิจิทัลก็ตาม

ตามที่ Rubin and Rubin[๒๘] กล่าวว่า เทคโนโลยีได้เปลี่ยนโฉมหน้าของห้องสมุดและกำลังเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานและการให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดอย่างต่อเนื่อง การปรับตัวของห้องสมุดจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละสถาบันและความต้องการของผู้ใช้ รูปแบบห้องสมุดอนาคตแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของทางเลือกในการพัฒนา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ตามบริบทและทรัพยากรที่มีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การบูรณาการดิจิทัลและกายภาพที่มี ๓ ระดับการเข้าถึงให้แนวทางในการจัดการบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้ กรณี

---

[๒๗] Gul, S., & Bano, S., “Smart libraries: An emerging and innovative technological habitat of 21st century”, **The Electronic Library**, Vol.37 No.5 (2019): 764-783.

[๒๘] Rubin, R. E., & Rubin, R. G., **Foundations of library and information science**. (Chicago : American Library Association, 2020), p. 197.

17. (268-289).indd 282 11/29/2025 1:13:36 PM

ศึกษา One World Library ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำแนวคิดสากลมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัล

ปัจจัยสำเร็จในการปรับเปลี่ยนห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจัยสำเร็จในการปรับเปลี่ยนห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา มีดังนี้

๑. ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ Hassans[๒๙] กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญอันดับแรกในความสำเร็จของการปรับเปลี่ยนห้องสมุดสู่ยุคดิจิทัลคือภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและกล้าหาญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจน สร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมงาน และสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ผู้นำต้องมีความกล้าหาญในการตัดสินใจลงทุนในเทคโนโลยีใหม่และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน แม้ว่าจะมีความเสี่ยงและความไม่แน่นอน

๒. การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล Ari[๓๐] กล่าวว่า บรรณารักษ์แห่งอนาคตไม่ใช่เพียงผู้ดูแลหนังสือ แต่เป็นนักการศึกษาที่เข้าใจเทคโนโลยี สถาปนิกข้อมูล และผู้สร้างชุมชน ภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและการพัฒนาวิชาชีพเพื่อให้บรรณารักษ์มีทักษะที่จำเป็นสำหรับบทบาทที่ขยายในระบบนิเวศข้อมูลที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว

๓. การพัฒนาทักษะบุคลากรและการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร Hassans กล่าวถึงความสำคัญของการปรับตัวของบุคลากรว่า การปรับตัวของห้องสมุดในยุคดิจิทัลไม่ใช่เพียงการเพิ่มเทคโนโลยีเข้าไปในระบบเดิม แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนทัศน์ในการให้บริการ ห้องสมุดสมัยใหม่ต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ที่มีความหลากหลายทางดิจิทัล ตั้งแต่ผู้ที่เชี่ยวชาญเทคโนโลยีไปจนถึงผู้ที่ต้องการการสนับสนุนพื้นฐาน ดังนี้

- ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล บุคลากรต้องมีความเข้าใจในเทคโนโลยีใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ การเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัล และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ รวมถึงความสามารถในการประเมินและนำเทคโนโลยีมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

- ทักษะการให้บริการแบบใหม่ บรรณารักษ์ต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ดูแลคอลเลกชันไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้ให้คำปรึกษาด้านการวิจัย และผู้สอนทักษะความรู้สารสนเทศ ซึ่งต้องการทักษะการสื่อสาร การสอน และการให้คำปรึกษาเชิงลึก

---

[๒๙] Hassans, A., “The future of libraries: Evolving roles in the digital age”, **Eurasian Experiment Journal of Arts and Management**, Vol.7 No.3 (2025): 72-75.

[๓๐] Ari, R., “The future of libraries: Trends, challenges, and innovations”, **Journal of Emerging Technologies and Innovative Research**, Vol.5 No.8 (2018): 255-263.

17. (268-289).indd 283 11/29/2025 1:13:36 PM

- ทักษะการทำงานร่วมกัน ในยุคที่ห้องสมุดต้องบูรณาการบริการกับหน่วยงานอื่น บุคลากรต้องมีทักษะการทำงานเป็นทีมข้ามสาขาวิชา การจัดการโครงการ และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนภายนอกการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การยอมรับความผิดพลาดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ และการให้รางวัลกับพฤติกรรมที่สร้างสรรค์และนวัตกรรม

- การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมห้องสมุดควรใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น โดยไม่ได้หมายความว่าต้องใช้เทคโนโลยีที่ล้ำสมัยที่สุดเสมอ แต่เป็นการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความต้องการและความพร้อมของผู้ใช้บริการ

- การพัฒนาระบบบูรณาการ ห้องสมุดควรพัฒนาระบบที่เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรดิจิทัลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งระบบห้องสมุด ระบบการเรียนการสอน และระบบบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างราบรื่นและไม่ซับซ้อน

- การสร้างเนื้อหาท้องถิ่น ห้องสมุดมีโอกาสในการสร้างและดูแลเนื้อหาดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวบรวมข้อมูลพิเศษและการสร้างหอจดหมายเหตุดิจิทัลจะช่วยเพิ่มคุณค่าและความเป็นอัตลักษณ์ของห้องสมุด

- การพัฒนาบริการอัจฉริยะ การนำ AI มาใช้ในการพัฒนาระบบแนะนำทรัพยากรแบบส่วนบุคคล การใช้ Chatbot ในการตอบคำถาม และการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้ใช้เพื่อปรับปรุงบริการ อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ต้องคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูลผู้ใช้

- การสร้างสมดุลระหว่างดิจิทัลและกายภาพ ห้องสมุดควรสร้างประสบการณ์แบบผสมผสาน (Hybrid Experience) ที่ผสานระหว่างโลกดิจิทัลและพื้นที่กายภาพ การออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งแบบเฉพาะบุคคลและกลุ่ม การจัดเฟอร์นิเจอร์ที่ยืดหยุ่น และการสร้างบรรยากาศที่เชิญชวนและสร้างแรงบันดาลใจ

๔. การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการในกระบวนการออกแบบและพัฒนาบริการเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปรับเปลี่ยนตอบสนองความต้องการจริงของผู้ใช้ Johnston[๓๑] กล่าวว่า ผู้เรียนต้องการพื้นที่ที่หลากหลายในอนาคต รวมถึงพื้นที่สำหรับการศึกษาเดี่ยวและกลุ่ม และต้องการอยู่ในพื้นที่เปิดโล่งที่มีการเข้าถึงพื้นที่ส่วนตัว ผู้เรียนยังต้องการพื้นที่ที่มีแสงสว่างดีและทัศนียภาพสวยงาม เฟอร์นิเจอร์ที่สะดวกสบายและปรับเปลี่ยนได้ และตัวเลือกการนั่งที่หลากหลาย ข้อมูลเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบพื้นที่และบริการที่ตอบสนองความต้องการจริงของผู้ใช้ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการยังรวมถึงการสร้าง

[๓๑] Johnston, N., **Library of the Future Report: ECU Library Services Centre 2021,** (Joondalup : Edith Cowan University, 2021), pp. 1-35.

17. (268-289).indd 284 11/29/2025 1:13:36 PM

กลไกการรับฟังความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนผู้ใช้ และการปรับปรุงบริการตามข้อเสนอแนะ ห้องสมุดที่ประสบความสำเร็จมักมีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและเปิดกว้าง ทำให้ผู้ใช้รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาห้องสมุด

ปัจจัยสำเร็จในการปรับเปลี่ยนห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วย ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน กล้าหาญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและลงทุนเทคโนโลยีใหม่ การพัฒนาทักษะบุคลากรการพร้อมเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาระบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทรัพยากรดิจิทัล การพัฒนาบริการอัจฉริยะด้วย AI และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ

บทสรุป

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างน่าอัศจรรย์เพื่อรับมือกับการเทคโนโลยีคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความท้าทายและโอกาสใหม่ ๆ การวิวัฒนาการจากแหล่งเก็บรักษาหนังสือและสารสนเทศแบบดั้งเดิมสู่การเป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันที่มีชีวิตชีวาและทันสมัยนั้น สะท้อนถึงศักยภาพในการปรับเปลี่ยนโฉมหน้าของตนเองอย่างรากฐาน

ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มต้นจากการขยายบทบาทและภารกิจอย่างสร้างสรรค์ ห้องสมุดสมัยใหม่ไม่เพียงแต่รักษาหน้าที่เดิมในการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศ แต่ยังสามารถปรับตัวเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่พื้นที่เงียบสำหรับการศึกษาเฉพาะบุคคลไปจนถึงห้องสำหรับการทำงานกลุ่ม พร้อมสนับสนุนทั้งการเรียนการสอนแบบผสมผสานและเทคโนโลยีการศึกษาใหม่ การปรับเปลี่ยนนี้แสดงถึงความยืดหยุ่นและความสามารถในการคาดการณ์ความต้องการในอนาคตของผู้เรียน

บรรณารักษ์ในฐานะกำลังสำคัญของห้องสมุดได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเปลี่ยนแปลงบทบาทอย่างโดดเด่น จากการเป็นผู้ดูแลและจัดระบบหนังสือ สู่การเป็นนักการศึกษาที่เข้าใจเทคโนโลยี สถาปนิกข้อมูล และผู้สร้างชุมชน การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เพียงการเพิ่มทักษะใหม่ แต่เป็นการปรับรูปแบบความคิดและแนวทางการทำงานอย่างสมบูรณ์ บรรณารักษ์สมัยใหม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้ให้คำปรึกษาด้านการวิจัย และผู้สอนทักษะความรู้สารสนเทศ ซึ่งต้องการการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องในด้านเทคโนโลยีดิจิทัล การให้บริการแบบใหม่ และการทำงานร่วมกันข้ามสาขาวิชา

การบูรณาการเทคโนโลยีเข้าสู่บริการห้องสมุดแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวอย่างเป็นระบบและมีวิสัยทัศน์ ไม่ใช่การเพิ่มอุปกรณ์ดิจิทัลเข้าไปในระบบเดิม แต่เป็นการสร้างประสบการณ์การให้บริการที่ราบรื่นและเชื่อมโยงกันอย่างครบวงจร ห้องสมุดแสดงความสามารถในการนำเทคโนโลยีล้ำสมัย เช่น AI การให้คำแนะนำแบบส่วนบุคคล ระบบ Chatbot ที่ช่วยตอบคำถามของผู้ใช้ เทคโนโลยี RFID

17. (268-289).indd 285 11/29/2025 1:13:36 PM

ที่ปรับปรุงกระบวนการจัดการทรัพยากร และเทคโนโลยี VR และ AR ที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้งอารมณ์และความคิดมาประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าจะเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การลดลงของผู้ใช้บริการแบบดั้งเดิม ข้อจำกัดด้านงบประมาณ และความซับซ้อนของการจัดการลิขสิทธิ์ดิจิทัล แต่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาได้แสดงความสามารถในการหาทางออกและสร้างนวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามกิจกรรมต่าง ๆ การจัดแบ่งเป็นโซนต่าง ๆ และการพัฒนาบริการแบบบูรณาการที่รวมหลายหน่วยงานเข้าด้วยกัน กรณีศึกษา One World Library ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตเป็นตัวอย่างการนำแนวคิด “Open Wonder Learn” (OWL) ขยายพื้นที่เรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้งมหาวิทยาลัย แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวอย่างต่อเนื่องและมีทิศทาง การพัฒนาเทคโนโลยีในการทำงานและการเรียนการสอน รวมถึงการสร้างความเป็นสวนดุสิตในทุกพื้นที่ของมหาวิทยาลัย

ความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและกล้าหาญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะบุคลากรและการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การพัฒนาระบบบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการในกระบวนการออกแบบและพัฒนาบริการ

การสร้างสมดุลระหว่างดิจิทัลและกายภาพถือเป็นหัวใจสำคัญที่แสดงถึงความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน ประสบการณ์แบบผสมผสานโลกดิจิทัลและพื้นที่กายภาพเป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้ การออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งแบบเฉพาะบุคคลและกลุ่ม การจัดเฟอร์นิเจอร์ที่ยืดหยุ่น และการสร้างบรรยากาศที่เชิญชวนและสร้างแรงบันดาลใจ แสดงถึงความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้และความสามารถในการแปลงความเข้าใจนี้เป็นพื้นที่จริงความหลากหลายของทางเลือกในการพัฒนาที่แสดงให้เห็นจากรูปแบบห้องสมุดอนาคต สะท้อนถึงความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์และการปรับตัวตามบริบท ไม่ว่าจะเป็นการรักษารูปแบบดั้งเดิมที่มีประสิทธิภาพ การผสมผสานกับสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ การขยายเครือข่ายการให้บริการ การเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือการก้าวสู่เทคโนโลยีชั้นสูง สถาบันอุดมศึกษาสามารถวิเคราะห์และเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการเฉพาะของตนได้

ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด แต่เป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการสร้างคุณค่าใหม่และนำทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จมาจากการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และการ

17. (268-289).indd 286 11/29/2025 1:13:36 PM

สร้างคุณค่าที่แท้จริงให้กับผู้เรียนและชุมชนสังคม รวมถึงการสร้างอนาคตการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ การพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล (Digitization) เพื่อสร้างคุณค่าของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ควรร่วมกันพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลที่ชัดเจน ครอบคลุมมาตรฐานการให้บริการดิจิทัล การจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และแนวทางการพัฒนาบุคลากร ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของชาติ

๑.๒ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการแบ่งปันทรัพยากรระหว่างสถาบัน รัฐบาลควรส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการแบ่งปันทรัพยากรดิจิทัล การจัดซื้อใบอนุญาตซอฟต์แวร์และฐานข้อมูลร่วมกัน การพัฒนามาตรฐานการให้บริการและการแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการดำเนินงาน

๑.๓ การจัดตั้งหน่วยงานพัฒนานวัตกรรมห้องสมุดดิจิทัล เพื่อทำหน้าที่เป็นแหล่งวิจัยและพัฒนาให้คำปรึกษาทางเทคนิค จัดฝึกอบรมบุคลากร และเป็นศูนย์กลางการทดลองเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น AI, VR, AR และ Metaverse สำหรับห้องสมุดทั่วประเทศ

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

๒.๑ การพัฒนาแผนการบริหารการเปลี่ยนผ่านสู่ห้องสมุดดิจิทัล แต่ละสถาบันควรจัดทำแผนการบริหารเฉพาะที่มีเป้าหมายชัดเจน ตัวชี้วัดความสำเร็จ แผนการใช้งบประมาณ และกรอบเวลาการดำเนินงานที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ โดยเน้นการบูรณาการระหว่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การปรับปรุงพื้นที่กายภาพ และการพัฒนาทักษะบุคลากรไปพร้อมกัน

๒.๒ การจัดตั้งทีมงานบริหารห้องสมุดดิจิทัล ประกอบด้วยบรรณารักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นักออกแบบพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา และตัวแทนผู้ใช้บริการ เพื่อทำหน้าที่วางแผนดำเนินการ และติดตามประเมินผลการบริหารเพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ การพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการและการประเมินความพึงพอใจ กลไกการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ใช้บริการผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การสำรวจออนไลน์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้เทคโนโลยีการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้ใช้ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการให้บริการและการออกแบบพื้นที่ให้ตรงกับความต้องการจริง

17. (268-289).indd 287 11/29/2025 1:13:36 PM

บรรณานุกรม

กัลยา ยังสุขยิ่ง. “การปรับห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่:สาระจากการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดออนไลน์ครั้งที่ ๔๕ พุทธศักราช ๒๕๖๔”. **วารสารห้องสมุด**. ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๒, (๒๕๖๔) : ๔๑-๕๖.

ธานินทร์ สิทธิวิรัชธรรม, สุขุม เฉลยทรัพย์, พิทักษ์ จันทร์เจริญ, และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์. “ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ “ศาสตราจารย์” ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (ประเทศไทย)”. **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๘): ๒๔๓-๒๕๘.

ศิโรจน์ ผลพันธิน. **From Library to...University การเดินทางสู่ One World Library เพื่อไปสู่... University**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๕.

ศรีวรรณ พูลต่าย, ศิโรจน์ ผลพันธิน,สุขุม เฉลยทรัพย์, และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์. “กลยุทธ์การตลาดสำหรับธุรกิจสิ่งพิมพ์ของมหาวิทยาลัย”. **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๘): ๒๖๑-๒๗๓.

Rubin, R. E., & Rubin, R. G., **Foundations of library and information science**. Chicago : American Library Association, 2020.

Ari, R., The future of libraries: Trends, challenges, and innovations. **Journal of Emerging Technologies and Innovative Research**, Vol.5 No.8 (2018): 255-263. (Online). Available: https://www.jetir.org(October 8, 2025)

Baker, M., Sharma, P., & Wilson, K., Digital leadership and library transformation: A systematic review of effective practices. **Journal of Library Administration**, Vol. 64 No.3 (2024): 248-267. (Online).Available: https://doi.org/10.1080/01930826.2023.2268193(October 8, 2025)

Gul, S., & Bano, S., Smart libraries: An emerging and innovative technological habitat of 21st century. **The Electronic Library**, Vol.37 No.5 (2019): 764-783. (Online). Available: https://doi.org/10.1108/EL-02-2019-0052(October 8, 2025)

Harrison, A., & Finlay, G., **The future of the academic library: Executive summary of “32 libraries: Opportunities and challenges”**. Auckland : Warren and Mahoney, 2024.

Hassans, A., The future of libraries: Evolving roles in the digital age. Eurasian Experiment **Journal of Arts and Management**, Vol.7 No.3 (2025): 72-75.

17. (268-289).indd 288 11/29/2025 1:13:36 PM

Islam, S., & Hazarika, B. J., Future of academic libraries. **Educational Administration: Theory and Practice**, Vol.29 No.4 (2024): 1893-1895. (Online).Available: https://doi.org/10.53555/kuey.v29i4.6726(October 8, 2025)

Johnston, N., **Library of the Future Report: ECU Library Services Centre 2021**. Joondalup : Edith Cowan University, 2021. (Online).Available: https://www.ecu.edu.au/library(October 8, 2025)

Nasir, M., & Tyagi, P. K., **Transforming academic libraries for the future: Adapting to changing times**. International Conference on Recent Trends in Academic Libraries Systems and Services. (Faridabad : Manav Rachna International Institute of Research andStudies,2023.(Online).Available:https://www.researchgate.net/publication/382298331(October 8, 2025)

Ullah, A., Jan, S., Naeem, K. M., Aziz, F., Sohu, J. M., Ali, J., Khan, M., & Chohan, S. R., Managing change in university libraries in the 21st century: An Australian perspective. **Journal of the Australian Library and Information Association**, Vol.71 No.2 (2022): 120-138. (Online).Available: https://doi.org/10.1080/24750158.2020.1756598 (October 8, 2025)

17. (268-289).indd 289 11/29/2025 1:13:36 PM

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพ สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคาร

The Development Of A Learning Management Model To Promote The Productivity Competencies Related To Citizenship, Culture, And Daily Life In Society For 2nd-Year High School Students At Phayakphum Wittayakhan School

สุธาศินี ศิริกิจ
Sutasinee Sirikit
คณะครุศาสตร์ การสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Social Studies Teaching, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: boonmee.pan@mcu.ac.th

Received: September 18, 2025
Revised: November 08, 2025
Accepted: November 16, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ (๑) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ (๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ (๓) เพื่อศึกษาความพึงพอใจการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้แบบแผนแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design) ซึ่งเริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หลังจากนั้นเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๕ รูป/คน ด้วยการเลือก

* สุธาศินี ศิริกิจ Sutasinee Sirikit คณะครุศาสตร์ การสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Social Studies Teaching, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

18. (. 290-307).indd 290 28/11/2568 22:59:24

แบบเจาะจง (Purposive Selection) และกลุ่มทดลองคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๒๐ คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ผลการวิจัย พบว่า (๑) ข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ได้แก่ ๑) สภาพการจัดการเรียนรู้ ๒) แนวทางหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๓) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ๔) บรรยากาศในการเรียนรู้ ๕) สมรรถนะของผู้เรียนด้านความรู้, การสังเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) จุดมุ่งหมาย ๓) เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ๔) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ ๕) การวัดและการประเมินผล, การสังเคราะห์หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็น พื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นหลักการที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เน้นการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตภาพผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี (๒) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า คะแนนหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ($\overline{X}$ = ๕๗.๘๕, S.D. = ๑.๙๘) สูงกว่าคะแนนก่อนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = ๓๔.๗๕, S.D. = ๓.๕๗) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ (๓) การศึกษาความพึงพอใจการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; สมรรถนะเชิงผลิตภาพ; พลเมืองและวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research are (1) to study the basic information and synthesize the components of the learning management system to promote productivity competencies in civic duties, culture, and social living for second-year high school students, (2) to develop the learning management system to promote

productivity competencies in civic duties, culture, and social living for second-year high school students, (3) to study the satisfaction with the use of the learning management system to promote productivity competencies in civic duties, culture, and social living for second-year high school students. This research employs a mixed-methods approach using an exploratory sequential design, starting with qualitative research and followed by quantitative research. The instruments used in the research included interviews with five key informants selected through purposive sampling. The experimental group consisted of 20 second-year high school students, obtained through purposive selection.

Research findings: (1) Basic information on the learning management model for productivity in civic duties, culture, and social living includes: 1) Learning management conditions, 2) Guidelines or steps for organizing learning activities, 3) The teacher's learning management model, 4) The learning atmosphere, and 5) The learners' knowledge competencies., The synthesis of the components of the learning management model to promote productivity in civic duties, culture, and social living reveals that the learning management model consists of five components: 1) Principles, 2) Objectives, 3) Content related to civic duties, culture, and social living, 4) Learning management processes, and 5) Measurement and evaluation., The synthesis of the principles of the learning management model from theories, principles, and concepts, being the basis for developing the learning management model to promote productivity in civic duties, culture, and social living, shows that the principles of the learning management model focus on the learners' learning processes. Learners independently research and seek knowledge through interaction with the environment, emphasizing practice and real-life application. Learners create knowledge themselves and apply it to develop productive ideas into works or projects independently using media and technology. (2) The development of a learning management system to promote productivity competencies in civic duties, culture, and social living found that the post-trial scores ($\overline{X}$ = 57.85, S.D. = 1.98) were significantly higher than the pre-trial scores ($\overline{X}$ = 34.75, S.D. = 3.57) at the 0.05 statistical significance level. (3) A study on the satisfaction of using a learning management model to promote the productivity competencies related to citizenship, culture, and

18. (. 290-307).indd 292 28/11/2568 22:59:25

daily life in society found that, overall, the average score was 4.34, which falls within the high range according to the established criteria.

Keywords: Learning Management; Productivity Competencies; Citizenship and Culture

บทนำ

เป้าหมายหลักของการพัฒนาการศึกษาชาติ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามทั้งของบุคคลและสังคม โดยมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ครอบคลุมทั้ง “๓R” ได้แก่ การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) และการคำนวณ (Arithmetic) รวมถึง “๘C” คือ การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ความเข้าใจในความต่างทางวัฒนธรรม การทำงานเป็นทีม การสื่อสารและรู้เท่าทันสื่อ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเรียนรู้ตลอดชีวิต และจริยธรรม[๑] โดยเฉพาะทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม[๒]

ทั้งนี้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ พัฒนาความคิด นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ในลักษณะการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมในยุคประเทศไทย ๔.๐ ที่เน้นองค์ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่ล้ำหน้านำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อสร้างนวัตกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพของเศรษฐกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) คือ “ประเทศที่มีความมั่นคง มั่นคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์ชาติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต[๓] การสร้างแนวคิดและนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมเป็นไปตามแนวคิดของการศึกษา ๔.๐ ที่เป็นแนวคิดใหม่ทางการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และสามารถนำองค์ความรู้มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเป็นนวัตกรรมต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการทางสังคมซึ่ง ไพฑูรย์ สินลารัตน์[๔]

---

[๑] พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข, **การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๘๐.

[๒] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๐), หน้า ฉ.

[๓] กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ารับส่งสินค้าพัสดุครุภัณฑ์, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

[๔] ไพฑูรย์ สินลารัตน์. **โรงเรียน ๔.๐: โรงเรียนผลิตภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๐), หน้า ๑๗.

กล่าวว่า “การศึกษาไทย ๔.๐ คือ การศึกษายุคผลิตภาพ ยุคที่ต้องการผลผลิตหรือ Products ให้ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ของชุมชนตนเองและชุมชนอื่น ๆ ด้วยทักษะของการศึกษาจึงจะต้องเน้นการทำได้ลงมือทำ แล้วจะออกมาเป็นผลผลิต” สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุล ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ เป็นคนทันต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีเศรษฐกิจและสังคมในโลกสมัยศตวรรษที่ ๒๑[๕]

ประการสำคัญ ผู้เรียนในยุคการศึกษา ๔.๐ คือ ผู้เรียนเชิงผลิตภาพที่จะต้องมีความสามารถในการสร้างผลผลิตเชิงนวัตกรรมที่ต้องใช้การบูรณาการองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ประกอบกับทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและความคิดวิเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานใหม่ ๆ ได้ปรับปรุงผลผลิตให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม สามารถปรับตัวและมีศักยภาพในการแข่งขันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมไทย[๖] ได้เสนอว่าผู้เรียนในยุคการศึกษา ๔.๐ จะต้องมีคุณลักษณะแบบ CCPR Model ตามแนวทางปรัชญาการสร้างสรรค์เชิงผลิตภาพ ผู้เรียนต้องมีทักษะ ๔ ประการคือ ทักษะคิดวิเคราะห์ (Critical Mind) ทักษะคิดสร้างสรรค์ (Creative Mind) ทักษะคิดผลิตภาพ (Productive Mind) และทักษะคิดรับผิดชอบ (Responsible Mind) นอกจากนี้ อรณี สุวรรณะชฎ[๗] ได้ให้ความหมายนักเรียนเชิงผลิตภาพ (Productive Student) ว่าเป็นนักเรียนที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีความชอบในการสร้างผลงานจากข้อมูลที่ได้ศึกษาด้วยตนเองมาบูรณาการความคิดวิเคราะห์ให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมีคุณค่าต่อสังคม นักเรียนเชิงผลิตภาพจะมีลักษณะ ๗ ประการ ได้แก่ (๑) มีจิตใจมุ่งมั่นสร้างผลงานใหม่ (Productive-Oriented mind) (๒) มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ได้ผลผลิตใหม่ ๆ (Creative and innovative mind) (๓) มีความคิดที่สามารถเป็นผู้ประกอบการธุรกิจของผลผลิตที่สร้างขึ้นเอง (Entrepreneurship) (๔) มีความอดทนมุ่งมั่นที่จะสร้างผลผลิต โดยสามารถเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค (Persistence) (๕) มีคุณธรรมและจริยธรรม (Ethics) (๖) การทำงานเป็นทีม (Teamwork) และ (๗) การเป็นพลโลก (Global Citizenship) อาจสรุปได้ว่าผู้เรียนในยุคการศึกษา ๔.๐ คือ “ผู้เรียนเชิงผลิตภาพ” ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายสาขา ร่วมกับทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ ความคิดวิเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์

---

[๕] กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**, หน้า ๕.

[๖] สุนันท์ สีพาย และไพฑูรย์ สินลารัตน์, “เปลี่ยนผ่านการศึกษาไทยสู่การศึกษา ๔.๐”, **วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๑): ๑๔-๑๘.

[๗] อรุณี สุวรรณะชฎ, “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทีมเป็นฐาน ของคณะแพทยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา**, (วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๒), หน้า ๕.

18. (. 290-307).indd 294 28/11/2568 22:59:25

เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ทั้งยังมีคุณลักษณะพึงประสงค์ เช่น คิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ คิดสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการคัดสรรข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาเป็นประโยชน์สูงสุดต่อคนในสังคม มีทักษะในการแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผล ประเมินและตัดสินปัญหามากกว่าอารมณ์และความรู้สึกสามารถทำงานเป็นทีม สามารถเข้าใจธุรกิจและกลไกตลาด มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างความรู้ให้กับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๕]

ดังนั้นแล้ว การจัดการเรียนการสอนเชิงผลิตภาพมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลงานที่ตอบสนองต่อสังคม อย่างไรก็ตาม ยังขาดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาสมรรถนะเชิงผลิตภาพในสาระหน้าที่พลเมืองอย่างชัดเจน งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพื่อเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันนำไปสู่การเป็นพลเมืองดีในสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

๓. เพื่อศึกษาความพึงพอใจการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคาร” ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๑) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และคุณภาพผู้เรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ

---

[๕] ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ, **คิดผลิตภาพสอนและสร้างได้อย่างไร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๗๐.

18. (. 290-307).indd 295 28/11/2568 22:59:25

วัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างพื้นฐาน การคิดการเรียนรู้และการแก้ปัญหา การสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีสาระความสำคัญประกอบ ด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลก สังคม ชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสภาพสิ่งแวดล้อม การปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การขัดเกลาทางสังคม เพื่อสร้างให้คนในสังคมมี ความรับผิดชอบ รู้เท่าทันเหตุการณ์ มีพื้นฐานทางการคิด มีทักษะทางสังคม มีวิจารณญาณ คุณธรรม และ ค่านิยม มีความเป็นไทย ความเป็นสากล สืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม และเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพ สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความ แตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลกได้ เนื้อหาสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๕ สาระ[๙]

๒) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

ในทางศึกษาศาสตร์มีคำที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ คือ รูปแบบการสอน Model of Teaching หรือ Teaching Model และรูปแบบการเรียนการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียน การสอน Instructional Model หรือ Teaching Learning Model และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ Learning Management Model คำว่า รูปแบบการสอน มีนักการศึกษาและนักวิชาการอธิบายไว้[๑๐] สอดคล้องกับ Procter & Paul[๑๑] ได้กล่าวว่า คือ Model ที่หมายถึงสิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของจริง ความหมายนี้ตรงกับภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองของเรือดำน้ำ เป็นต้น Model ที่ หมายถึง สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลป์ เป็นต้น Model ที่หมายถึง แบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น HP ๑๙๓ MX เป็นต้น และ SaylorSaylor and Alexander[๑๒] กล่าวว่า รูปแบบการสอน (teaching model) หมายถึง แบบ (pattern) ของการเรียนการสอน ที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้นจำนวนหนึ่งที่มีความแตกต่างกัน เพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นที่ เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง

---

[๙] กรมวิชาการ, **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.พ.ส.), ๒๕๕๑), หน้า ๓-๔.

[๑๐] Joyce, Bruce, Marsha Weil, and Emily Calhoun, **Models of Teaching**, 9th ed., (Boston, MA: Pearson Education, **2011**).

[๑๑] Procter, Paul, **Longman Dictionary of Contemporary English**, (London: Longman, 1978).

[๑๒] Saylor, J. Galen, and William M. Alexander, **Planning Curriculum for Schools**, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1978).

18. (. 290-307).indd 296 28/11/2568 22:59:25

๓) แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ

การคิดเชิงผลิตภาพ หรือ Product Oriental Thinking คือ ความสามารถทางสมองของบุคคลในการทำภาพที่เกิดขึ้น ให้ออกมาเป็นสิ่งที่เป็นภาพ เป็นรูปธรรม ที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาหรือไปทำประโยชน์ในงานต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ การคิดผลิต ภาพยังมีขอบข่ายเกี่ยวข้องกับการคิดและความสามารถอื่น ๆ ดังนี้

๓.๑. การคิดเชิงผลิตภาพกับการคิดสังเคราะห์ การคิดสังเคราะห์เป็นการคิดรวมส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันมาอยู่รวมกันทำให้ เกิดผลงานเป็นของสิ่งใหม่ขึ้นซึ่งการคิดผลิตภาพก็ต้องมีการผลิตผลงานขึ้นมาเช่นกัน

๓.๒. การคิดผลิตภาพกับการคิดจินตนาการ การคิดจินตนาการเป็นความสามารถในการคิดสร้างภาพสิ่งของหรือเหตุการณ์ โดยอาจ มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่จินตนาการหรือเป็นการคิดอิสระ ในการคิดผลิตภาพผู้คิดอาจใช้การคิด จินตนาการได้หลายขั้นตอน การใช้การคิดจินตนาการได้มาจากการใช้ความคิดอิสระ

๓.๓. การคิดผลิตภาพกับการคิดสร้างสรรค์ การคิดสร้างสรรค์เป็นการคิดเชิงบวกเพื่อให้ได้ผลผลิตของการคิดเป็น สิ่งที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำแบบใคร และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาหรือไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการดำรงชีวิต ในทางที่ดีขึ้น การคิดผลิตภาพจึงเป็นส่วนที่ผลักดันให้การคิดสร้างสรรค์มีผลเป็นรูปธรรมและนำไปใช้ประโยชน์ ได้จริง

๓.๔. การคิดผลิตภาพกับการคิดเชิงระบบ การคิดเชิงระบบเป็นการคิดเชิงองค์รวมหรือภาพรวมโดยตระหนักถึงองค์ประกอบย่อย ที่มีความสัมพันธ์และมีหน้าที่เชื่อมโยงกันในลักษณะที่เรียกว่าระบบ ซึ่งต้องประกอบด้วย (๑) ความคิดและความเข้าใจภาพรวมทั้งระบบ (๒) การคิดในลักษณะเชื่อมโยง เป็นการคิดมองแบบภาพรวมมองให้เห็นภาพทั้งหมด ๓) การคิดเชิงเครือข่าย ทำให้ผู้คิดเห็นความสัมพันธ์แบบเครือข่ายและมองเห็น ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันภายในระบบนั้น ๔) การคิดที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดไซเบอร์เนติกส์ (Cybernetics) เป็นแบบแผนของ เครือข่ายและการค้นพบวงจรป้อนกลับ (Feedback Loop) ๕) การคิดที่ทำให้ผู้คิดมองเห็นความสัมพันธภาพ และเกิดความเข้าใจต่อสัมพันธภาพนั้น ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องแบบแผน (pattern) และนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ[๑๓]

---

[๑๓] ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒.

18. (. 290-307).indd 297 28/11/2568 22:59:25

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้แบบแผนแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design) ซึ่งเริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)โดยการเก็บรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยตำรา บทความวิชาการ บทความ วิจัย งานวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนารูปแบบ และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ หลังจากนั้นเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ สร้างและพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และศึกษาประสิทธิผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้ให้ความสำคัญทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณนำข้อมูลเชิงคุณภาพมาสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณในการแปลผลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องหรือทำให้ผลการวิจัยสมบูรณ์มากขึ้น[๑๔]

ผลการวิจัย

๑) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ผลการวิจัย ข้อมูลสะท้อนว่า ข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพฯ ได้แก่ (๑) สภาพการจัดการเรียนรู้ (๒) แนวทางหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (๓) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน (๔) บรรยากาศในการเรียนรู้ (๕) สมรรถนะของผู้เรียนด้านความรู้, การสังเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ

ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) หลักการ (๒) จุดมุ่งหมาย (๓) เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม (๔) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ (๕) การวัดและการประเมินผล, การสังเคราะห์หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็น พื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะ

---

[๑๔] Creswell, John W., and Vicki L. Plano Clark, **Designing and Conducting Mixed Methods Research**, 2nd ed., (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2017), p. 57.

18. (. 290-307).indd 298 28/11/2568 22:59:25

เชิงผลิตภาพฯ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นหลักการที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เน้นการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตภาพผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี

๒) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า การเปรียบเทียบคะแนนการทดสอบก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า คะแนนหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ ($\overline{X}$ = ๕๗.๘๕, S.D. = ๑.๙๘) สูงกว่าคะแนนก่อนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = ๓๔.๗๕, S.D. = ๓.๕๗) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

๓) ศึกษาความพึงพอใจการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อที่ ๙. ระยะเวลาในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม ($\overline{X}$ = ๔.๖๑, S.D. = ๐.๕๓) รองลงมาคือ ข้อที่ ๓. เนื้อหาที่สอนทันสมัยนำไปใช้ได้จริง ($\overline{X}$ = ๔.๕๕, S.D. = ๐.๕๙) รองลงมาคือ ข้อที่ ๒. การจัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = ๔.๕๐, S.D. = ๐.๕๙) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ ๖. กิจกรรมการเรียนสนุกและน่าสนใจ ($\overline{X}$ = ๔.๐๐, S.D. = ๐.๖๔) สรุปได้ว่า ความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า (๑) ข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพฯ ได้แก่ ๑) สภาพการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ เนื้อหาของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อประกอบ

การเรียนการสอน และด้านการวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับครูและนักเรียนเป็นอย่างมาก ๒) แนวทางหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ควรมีแนวทางหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการทั้งด้านความรู้และสมรรถนะสำคัญต่าง ๆ เข้าเกี่ยวข้องด้วย การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ให้นักเรียนได้ลองปฏิบัติจริง ๓) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน การจัดการเรียนรู้จะต้องมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการเรียนการสอนมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้และผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง เน้นการฝึกฝนและผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ๔) บรรยากาศในการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศในการเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมและได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและ ๕) สมรรถนะของผู้เรียนด้านความรู้ ด้านทักษะและสมรรถนะเชิงผลิตภาพ มุ่งเน้นความสามารถของนักเรียนในการนำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ มาใช้ในการสร้างผลงานหรือชิ้นงานให้ประสบความสำเร็จ โดยให้มีผลงานที่มีคุณภาพได้มาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด (๒) การสังเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) จุดมุ่งหมาย ๓) เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ๔) กระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นเตรียมบริบททบทวนความรู้ (๒) ขั้นปฏิสัมพันธ์ สร้างสรรค์ความรู้ (๓) ขั้นเผชิญสถานการณ์เพื่อการประยุกต์ใช้ (๔) ขั้นรวมความคิดผลิตชิ้นงาน (๕) ขั้นประเมินผล ชื่นชมชิ้นงาน และ ๕) การวัดและการประเมินผล (๓) การสังเคราะห์หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นหลักการที่มุ่งเน้น กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อม เน้นการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตภาพผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงผลิตภาพ (Productivity – Based Learning) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น สร้างผลงาน (Product) สร้างผลผลิต สร้างองค์ความรู้จากการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี เมื่ออยู่ในที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามอย่างเป็นกันเอง มีการใช้สื่อเทคโนโลยีส่งเสริมการเรียนรู้ มีเครื่องมือหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยจูงใจและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะเกิดการคิดผลิตภาพและการสร้างชิ้นงานได้สำเร็จมากยิ่งขึ้น บรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีมีผลต่อความสนใจในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่ดีในการ

18. (. 290-307).indd 300 28/11/2568 22:59:26

เรียนรู้เพิ่มขึ้น การประเมินการคิดเชิงผลิตภาพ สามารถวัดได้หลายแนวทาง เช่น ประเมินจากผลงานหรือผลผลิตที่เป็นชิ้นงานและสิ่งประดิษฐ์ สอดคล้องกับ วัชรพงศ์ โนทะนะ[๑๕] ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับ แนวคิดการเสริมต่อความรู้ ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ๑. สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพในภาพรวมมี สมรรถนะอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๓.๖๕, S.D. = ๐.๖๖) ประเด็นที่ครูมีสมรรถนะน้อยที่สุด ได้แก่ มี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลผลิตชิ้นงานจากสถานการณ์ปัญหารอบตัว ($\overline{X}$ = ๓.๓๓, S.D. = ๐.๖๖) ลำดับต่อมาคือมีการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียน ให้มีการวิเคราะห์สร้างสรรค์ผลผลิตชิ้นงาน ($\overline{X}$ = ๓.๓๗, S.D. = ๐.๖๑) และมีการเลือกใช้สถานการณ์ รอบตัวในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลผลิตชิ้นงาน (= ๓.๓๘, S.D. = ๐.๖๓) ตามลำดับ แนวคิดสำคัญในการพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูได้แก่ การจัดการเรียนรู้ เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ การสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงาน การเสริมต่อความรู้การพัฒนา สมรรถนะครูและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับเหมาะสมมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อที่ ๑๐. รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีเครื่องมือสำหรับประเมินผลและติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน ($\overline{X}$ = ๔.๖๔, S.D. = ๐.๔๙) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔. รูปแบบการจัดการเรียนรู้สนับสนุนให้ผู้เรียน รู้จักคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ($\overline{X}$ = ๔.๖๐, S.D. = ๐.๕๐) รองลงมาคือ ข้อที่ ๗. รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีคู่มือการใช้งานที่ชัดเจนเหมาะสม ($\overline{X}$ = ๔.๕๖, S.D. = ๐.๕๑) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ ๕. ขอบเขตของเนื้อหาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสม ($\overline{X}$ = ๔.๒๘, S.D. = ๐.๕๔) ตามลำดับ ดังนั้น ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ อยู่ในระดับเหมาะสมมาก, ผลการศึกษาระดับคุณภาพก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า คะแนนก่อนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ และคะแนนหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก การเปรียบเทียบคะแนนการทดสอบก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการ

---

[๑๕] วัชรพงศ์ โนทะนะ, "การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเสริมต่อความรู้", **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต,** (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕).

เรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า คะแนนหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพ ($\overline{X}$ = ๕๗.๘๕, S.D. = ๑.๙๘) สูงกว่าคะแนนก่อนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = ๓๔.๗๕, S.D. = ๓.๕๗) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ สอดคล้องกับ วุฒฒินันท์ ศรีแสน[๑๖] ได้ทำการศึกษา ผลการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพที่มีต่อความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า (๑) ความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) ความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ หลังได้รับการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ สอดคล้องกับ วัชรพงศ์ โนทะนะ[๑๗] ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับ แนวคิดการเสริมต่อความรู้ ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ผลการทดลองนำร่อง ผลการวิเคราะห์ชี้ว่ารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะมีค่าดัชนีประสิทธิผลมีค่าเท่ากับ ๐.๕๓๐๒ คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๐๒ ๓. ผลการทดลองใช้รูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ความรู้ความเข้าใจในการจัด การเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพของครูหลังพัฒนาสูงกว่าก่อนพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ของ ครูหลังการพัฒนา คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๓๗ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ความสามารถในการปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูหลังการพัฒนา คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๒๘ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และครูที่เข้าร่วมการพัฒนามีเจตคติต่อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์แลผลิตภาพหลังพัฒนาสูงกว่าก่อนพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สอดคล้องกับ นฤเบศน์ นิยมทรัพย์[๑๘] ได้ทำการศึกษา ผลของการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพที่มีต่อความสามารถความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ (๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเศรษฐศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ หลังเรียนด้วยการใช้การจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

---

[๑๖] วุฒฒินันท์ ศรีแสน, “ผลการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพที่มีต่อความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๗): ๑๕.

[๑๗] วัชรพงศ์ โนทะนะ, “การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเสริมต่อความรู้”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕).

[๑๘] นฤเบศน์ นิยมทรัพย์, “ผลของการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพที่มีต่อความสามารถความเป็ผู้ประกอบการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๕).

18. (. 290-307).indd 302 28/11/2568 22:59:26

(๒) ความสามารถความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ด้วยการจัดการ เรียนรู้เชิงผลิตภาพอยู่ในระดับสูง

การศึกษาความพึงพอใจการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อที่ ๙. ระยะเวลาในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม ($\overline{X}$ = ๔.๖๑, S.D. = ๐.๕๓) รองลงมาคือ ข้อที่ ๓. เนื้อหาที่สอนทันสมัยนำไปใช้ได้จริง ($\overline{X}$ = ๔.๕๕, S.D. = ๐.๕๙) รองลงมาคือ ข้อที่ ๒. การจัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = ๔.๕๐, S.D. = ๐.๕๙) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ ๖. กิจกรรมการเรียนสนุกและน่าสนใจ ($\overline{X}$ = ๔.๐๐, S.D. = ๐.๖๔) สรุปได้ว่า ความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ชลิตา ลาปะ[๑๙] ได้ศึกษา การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการเรียนรู้เชิงผลิตภาพร่วมกับสื่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนชุมแพศึกษา ผู้เรียนมีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพร่วมกับสื่อสังคมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ[๒๐] ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงผลิตภาพ เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างนวตักรรม การศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ผลการเปรียบเทียบทักษะการสร้างนวัตกรรมการศึกษาของนักศึกษา กลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า คะแนนด้านพุทธิพิสัยของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ คะแนนด้านทักษะพิสัย ผู้เรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งมากกว่ากลุ่มควบคุม และด้านจิตพิสัย ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

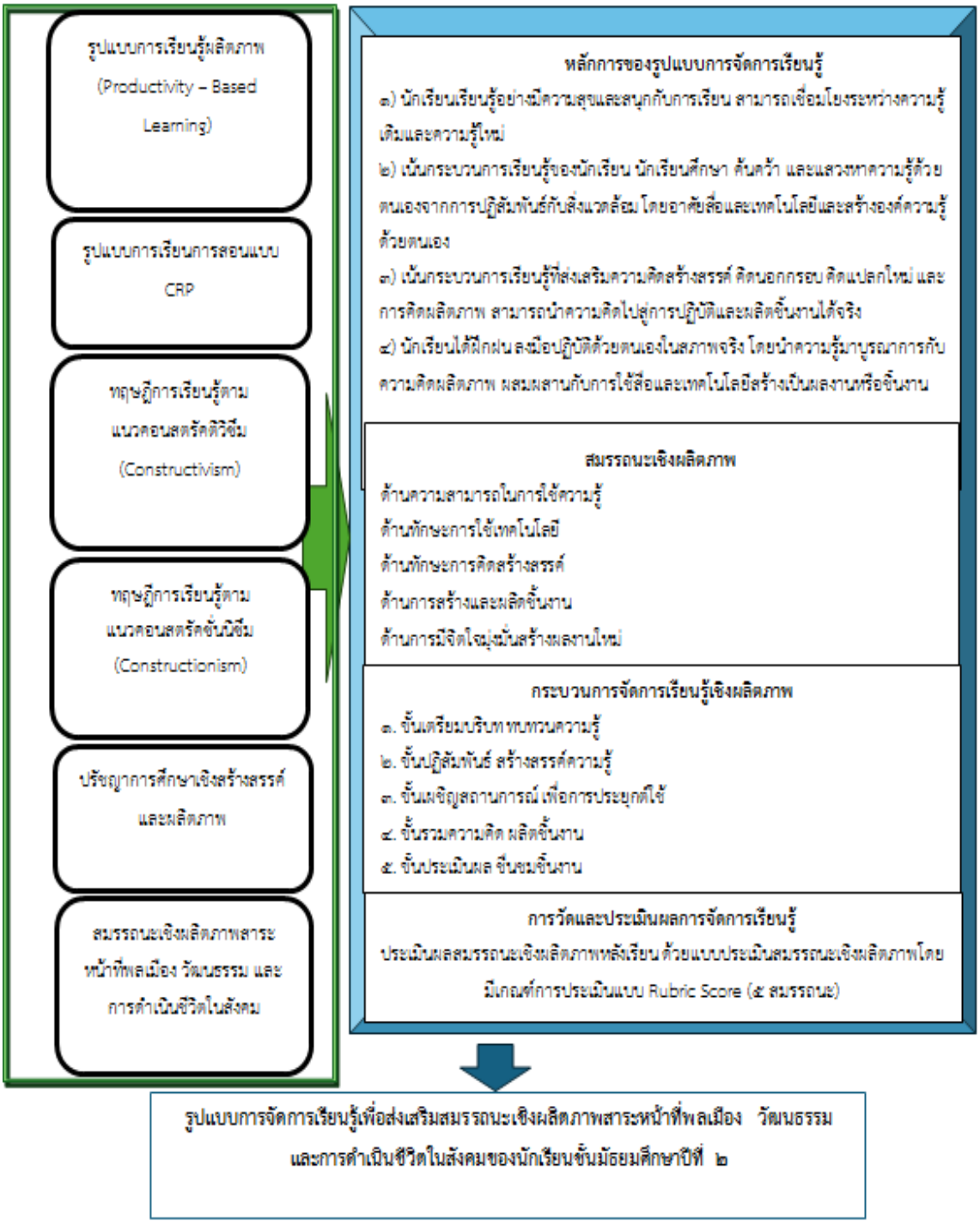
---

[๑๙] ชลิตาลาปะ, “การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการเรียนรู้เชิงผลิตภาพร่วมกับสื่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนชุมแพศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๖๑).

[๒๐] ทนันยา คำคุ้ม, “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงผลิตภาพ เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างนวัตกรรมการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๐).

18. (. 290-307).indd 303 28/11/2568 22:59:27

สรุปองค์ความรู้

แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนารูปแบบแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพฯ นี้สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบทิศทางที่ชัดเจนสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาในการจัดการเรียนรู้แบบฐานสมรรถนะอย่างเป็นระบบ ช่วยให้การวางแผนหลักสูตร การนิยามผลลัพธ์การเรียนรู้และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ มากขึ้น อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการยกระดับแนวทางการจัดการเรียนรู้ของเขตพื้นที่การศึกษา หรือแม้แต่สนับสนุนการพัฒนานโยบายระดับชาติในเรื่องการสร้างสมรรถนะเชิงผลิตภาพให้กับเยาวชนไทย ส่วนในเชิงปฏิบัติ แบบจำลองนี้เป็นคู่มือที่ครูสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทห้องเรียน โดยช่วยให้รูปแบบการสอนมีทิศทางและองค์ประกอบที่ชัดเจน ตั้งแต่การออกแบบประสบการณ์เรียนรู้ การใช้กระบวนการเชิงสร้างสรรค์ การบูรณาการปัญหาในชีวิตจริง ตลอดจนการวัดประเมินผลตามสมรรถนะ ซึ่งทำให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกันมากขึ้น นอกจากนี้ แบบจำลองยังช่วยเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาสื่อการสอน การอบรมครู การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการขยายผลไปสู่โรงเรียนอื่นหรือรายวิชาอื่นได้อย่างยืดหยุ่น ดังนั้นแล้ว แบบจำลองนี้ไม่เพียงประสบความสำเร็จในระดับการทดลองในชั้นเรียน แต่ยังช่วยวางรากฐานให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในภาพรวม นำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและสนับสนุนการพัฒนานโยบายด้านการเรียนรู้ฐานสมรรถนะในอนาคตได้อย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) ครูสามารถนำกระบวนจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพ ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้น ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้จริงและส่งผลให้นักเรียนจะเกิดสมรรถนะเชิงผลิตภาพ และสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนได้ทั้งระดับชั้นอื่นๆได้

๒) การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพไปใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนควรจัดเตรียมเทคโนโลยีสนับสนุนต่าง ๆ ให้พร้อม ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ รูปแบบอินเตอร์เน็ต แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งความพร้อมของครูผู้สอนเองในบทบาทของการเป็นสนับสนุนและผู้ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓) ในการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยแบบประเมินสมรรถนะเชิงผลิตภาพ ครูต้องมีการดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะความแตกต่างของนักเรียนและนำข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาสมรรถนะเชิงผลิตภาพของนักเรียนรายบุคคลต่อไป

18. (. 290-307).indd 305 28/11/2568 22:59:27

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพที่จะช่วยพัฒนาสมรรถนะหรือทักษะด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสมรรถนะเชิงผลิตภาพ เช่น ทักษะการสร้างนวัตกรรม ทักษะการรู้คิด เป็นต้น

๒) ควรมีการศึกษาและวิจัยเพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะเชิงผลิตภาพในระดับที่สูงขึ้นและศึกษากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

๓) ควรศึกษาการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพลักษณะอื่น ๆ เช่น การเรียนแบบบูรณาการ การเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน การเรียนรู้ในบริบทจริง เป็นต้น เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาสมรรถนะเชิงผลิตภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และในระดับชั้นอื่น ๆ ที่สูงขึ้น

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.พ.ส.), ๒๕๕๑.

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๗๙.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๐.

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ารับส่งสินค้าพัสดุครุภัณฑ์, ๒๕๕๕.

ชลิตา ลาปะ. “การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการเรียนรู้เชิงผลิตภาพร่วมกับสื่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนชุมแพศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๑

ทนันยา คำคุ้ม. “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงผลิตภาพ เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างนวัตกรรมการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๐.

นฤเบศน์ นิยมทรัพย์. “ผลของการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพที่มีต่อความสามารถความเป็ผู้ประกอบการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๕.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข. **การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

18. (. 290-307).indd 306 28/11/2568 22:59:27

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ. **คิดผลิตภาพสอนและสร้างได้อย่างไร.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. **ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ.** กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

_____. **โรงเรียน ๔.๐: โรงเรียนผลิตภาพ.** กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๐.

วัชรพงศ์ โนทะนะ. “การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเสริมต่อความรู้”**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕.

วุฑฒินันท์ ศรีแสน. “ผลการจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพที่มีต่อความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์.** ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๗): ๑๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๗๙.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐.

สุนันท์ สีพาย และไพฑูรย์ สินลารัตน์. “เปลี่ยนผ่านการศึกษาไทยสู่การศึกษา ๔.๐”. **วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๑): ๔๕.

อรุณี สุวรรณะชฎ. “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทีมเป็นฐาน ของคณะแพทยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา.** วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๒.

Creswell, John W., and Vicki L. Plano Clark. **Designing and Conducting Mixed Methods Research.** 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2017.

Joyce, Bruce, Marsha Weil, and Emily Calhoun. **Models of Teaching.** 9th ed. Boston, MA: Pearson Education, 2011.

Procter, Paul. **Longman Dictionary of Contemporary English.** London: Longman, 1978.

Saylor, J. Galen, and William M. Alexander**. Planning Curriculum for Schools.** New York: Holt, Rinehart and Winston, 1978.

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
High Performance Human Resource Development to Enhance National Competitiveness

สุวิมล แมตสอง*
Suwimon Maetsong
ศิโรจน์ ผลพันธิน**
Sirote Pholpuntin
สุขุม เฉลยทรัพย์***
Sukum Chaleysub
สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์****
Supaporn Tungdamnernsawad
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย
Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand
Email: supapornpolitical@gmail.com

Received: Septembdr 25, 2025
Revised: November 07, 2025
Accepted: November 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนศักยภาพในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญจากระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาแรงงานเข้มข้นไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงต้องดำเนินการบนพื้นฐานของขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ ๖ ประการ ได้แก่ ทุนมนุษย์ การเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน ความสอดคล้องเชิงกลยุทธ์ วัฒนธรรม และภาวะ

---

* นางสาว สุวิมล แมตสอง Suwimon Maetsong
** รศ.ดร.ศิโรจน์ ผลพันธิน Assoc.Prof.Dr.Sirote Pholpuntin
*** รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ Assoc.Prof.Dr.Sukum Chaleysub
**** ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnernsawad
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University

19. (308-323).indd 308 11/29/2025 1:22:26 PM

ผู้นำ โดยต้องขับเคลื่อนผ่านกลยุทธ์สำคัญ ๓ ด้าน คือ การศึกษา การฝึกอบรม และการจัดวางตำแหน่งบุคลากร เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับแนวทางการผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงใน ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่ การผลิตกำลังคนเพื่อทดแทนตำแหน่งงานในปัจจุบัน การผลิตผู้สร้างงาน และการผลิตนวัตกร โดยมีกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ประกอบด้วย การจัดทำแผนที่ทักษะ การส่งเสริมการศึกษาผ่านประสบการณ์ และการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น นอกจากนี้ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นด้านทรัพยากรมนุษย์ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงเทคนิคและเชิงกลยุทธ์ และการให้ความสำคัญกับกำลังคนเชิงกลยุทธ์ ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างกำลังคนที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, สมรรถนะสูง, ความสามารถในการแข่งขัน

Abstract

This academic article aims to present concepts, theories, and applications of high-performance human resource development in enhancing national competitiveness. High-performance human resource development is a crucial mechanism for driving potential in an era of rapid technological and innovative changes, particularly as Thailand undergoes a significant transition from a labor-intensive economy to a knowledge-driven, technology-based, and innovation-oriented economy. High-performance human resource development must be built upon 6 strategic capabilities: human capital, learning, collaboration, strategic alignment, culture, and leadership. It should be driven through three key strategies: education, training, and personnel placement to achieve efficient and sustainable development. The article presents approaches for producing high-performance workforce in three main groups: workforce for current position replacement, job creators, and innovators. Key driving mechanisms include skill mapping, experiential learning promotion, and flexible education management. Furthermore, critical success factors include HR flexibility, technical and strategic HRM, and strategic workforce emphasis. High-performance human resource development requires systematic implementation to build a capable workforce that can drive national competitiveness.

Keywords: Human Resource Development; High Performance; Competitiveness

19. (308-323).indd 309 11/29/2025 1:22:26 PM

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญจากระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาแรงงานเข้มข้นไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีส่งผลให้โครงสร้างอุตสาหกรรมและการจ้างงานของประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เกิดอุตสาหกรรมใหม่ที่ต้องการกำลังคนที่มีองค์ความรู้และทักษะที่แตกต่างจากเดิม ทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง หมายถึง แรงงานที่มีความรู้และทักษะในระดับสูงตามมาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ที่สามารถปฏิบัติงานที่มีความซับซ้อนและต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ตามแนวคิดของ Ulrich et al[๑] ได้นำเสนอว่า ขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๖ ประการ ได้แก่ ทุนมนุษย์ การเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน ความสอดคล้องเชิงกลยุทธ์ วัฒนธรรม และภาวะผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบสมรรถนะสูงของ Lewin[๒] ที่เน้นการผสมผสานระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์และการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษาของ Zainal et al[๓] พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรและประเทศให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการให้บริการประชาชนและพัฒนาประเทศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงจำเป็นต้องดำเนินการในหลายมิติ ทั้งการพัฒนาระบบการศึกษา การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะแรงงาน และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

---

[๑] Ulrich, M. D., Way, S. A., & Wright, P., “Building strategic human capabilities that drive performance”, **The International Journal of Human Resource Management**, Vol.35 No. 20, (2024): 3341–3373.

[๒] Lewin, D., **High Performance Human Resources (HPHR),** In: Wilkinson, A., Townsend, K. (eds) The Future of Employment Relations. (London: Palgrave Macmillan, 2011), pp. 11-29.

[๓] Zainal, H., Rakib, M., Andi Idham Ashar, I. A., Manda, D., Sose, T. A., & Setitit, I., (2020). “Strategy of Human Resources Development in Improving Performance, Apparatus in the Bone Regency Regional Inspectorate”, **Pinisi Business Administration Review**, Vol.29 No.1 (2020): 35-44.

19. (308-323).indd 310 11/29/2025 1:22:26 PM

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ริเริ่มกลไกสำคัญในการผลิตกำลังคนทักษะสูง ได้แก่ การจัดทำแผนที่ทักษะของผู้เรียน การส่งเสริมการศึกษาผ่านประสบการณ์ และการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานอุดมศึกษา[๔] สำหรับการผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่ การผลิตกำลังคนเพื่อทดแทนตำแหน่งงานในปัจจุบัน การผลิตกำลังคนที่สามารถสร้างงานให้กับตนเอง (Job Creator) และการผลิตนวัตกรที่สามารถสร้างตำแหน่งงานใหม่ (Job Innovator)[๕]

การขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและบูรณาการ มีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน การจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ การพัฒนาระบบและกลไกที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มีแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญได้ดังนี้

๑. ความหมายและความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง

ทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง (High Performance) หมายถึง แรงงานที่มีความรู้และทักษะในระดับสูงตามมาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ที่สามารถปฏิบัติงานที่มีความซับซ้อนและต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยลักษณะสำคัญของทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงประกอบด้วยความสามารถหลายด้าน ดังนี้[๖]

๑) ความสามารถในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงต้องสามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน โดยอาศัยความเข้าใจที่ลึกซึ้งในทฤษฎีและองค์ความรู้ทางวิชาการตามความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

---

[๔] ศุภชัย ปทุมนากุล, “แนวทางการพัฒนากำลังคนทักษะสูงในประเทศไทย”, **จุลสารสำนักวิทยาศาสตร์ราชบัณฑิตยสภา,** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๖): ๑๐-๑๗.

[๕] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๕), หน้า ข-ฌ.

[๖] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๕), หน้า ข-ฌ.

19. (308-323).indd 311 11/29/2025 1:22:26 PM

๒) ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอ ต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทั้งการพูดและการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และมีทักษะการนำเสนอที่โดดเด่น

๓) ทักษะเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถใช้ทักษะเชิงปริมาณที่เหมาะสมกับลักษณะงาน และประยุกต์ใช้ร่วมกับองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อยกระดับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน

๔) ความสามารถในการเข้าใจและใช้เทคโนโลยี มีความสามารถในการทำความเข้าใจเอกสารและข้อมูลที่มีความซับซ้อน และสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่รับผิดชอบ

๒. แนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบสมรรถนะสูง

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources: HR) เป็นแนวคิดการจัดการบุคลากรในองค์กรที่มีวิวัฒนาการมาจาก “การบริหารงานบุคคล” (Personnel Management) แบบดั้งเดิม สู่การเป็น “การบริหารทรัพยากรมนุษย์” (Human Resource Management) ในปัจจุบัน โดยมีการปรับเปลี่ยนจุดเน้นจากการจัดการเชิงปฏิบัติการไปสู่การจัดการเชิงกลยุทธ์มากขึ้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ครอบคลุมการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคลากร เช่น การสรรหาและว่าจ้าง การจัดการกำลังคน การจัดเวรการทำงาน การรักษาวินัย กระบวนการยุติธรรมในองค์กร การบริหารค่าตอบแทน และการจัดการเกี่ยวกับการเลิกจ้าง

สมรรถนะสูง (High Performance) ในบริบทของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HPHR - High Performance Human Resources) หมายถึง แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานขององค์กร โดยเฉพาะในองค์กรธุรกิจ การจัดการทรัพยากรมนุษย์แบบสมรรถนะสูงมักประกอบด้วยชุดของแนวปฏิบัติด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เชื่อมโยงกันและส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กร ซึ่งในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา มีงานวิจัยจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการปฏิบัติด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมกับผลการดำเนินงานทางธุรกิจ แนวคิดนี้ได้กลายเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการคนในองค์กรและความสัมพันธ์ในการจ้างงานในภาพกว้าง

การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบสมรรถนะสูงจึงเป็นการผสมผสานระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์และการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างคุณค่าและผลการดำเนินงานที่เป็นเลิศให้กับองค์กร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรควบคู่ไปกับการสร้างระบบและกระบวนการที่เอื้อต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

19. (308-323).indd 312 11/29/2025 1:22:26 PM

๓. ความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์

Ulrich et al[๗] ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ (Strategic Human Capabilities) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๖ ประการ ดังนี้

๑) ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่สุด โดยมุ่งเน้นการพัฒนากำลังคนให้มีทักษะระดับสูงที่เป็นที่ยอมรับในอุตสาหกรรม ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงความรู้และทักษะทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และทักษะทางสังคม นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะเหล่านี้เพื่อสร้างคุณค่าให้กับองค์กร รวมถึงมีทัศนคติเชิงบวกและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

๒) การเรียนรู้ (Learning) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในองค์กร กำลังคนต้องสามารถสร้างความรู้ใหม่ผ่านการคิดค้นและทดลอง สามารถแบ่งปันและขยายผลความรู้ไปยังผู้อื่นในองค์กร และที่สำคัญคือต้องสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรต้องสนับสนุนทั้งการเรียนรู้แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์และความผิดพลาด

๓) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน โดยเน้นการสร้างความร่วมมือข้ามหน่วยงานและระดับชั้น กำลังคนต้องมีทักษะในการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การประสานงาน และการแก้ไขความขัดแย้ง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความหลากหลายทั้งด้านความคิด ประสบการณ์ และวัฒนธรรม รวมถึงสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร

๔) ความสอดคล้องเชิงกลยุทธ์ (Strategic Alignment) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเน้นการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในกลยุทธ์องค์กร กำลังคนต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายขององค์กรอย่างชัดเจน สามารถเชื่อมโยงงานของตนเองกับเป้าหมายใหญ่ขององค์กร และมีความมุ่งมั่นในการสร้างผลงานที่สอดคล้องกับทิศทางองค์กร รวมถึงมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวเมื่อกลยุทธ์องค์กรเปลี่ยนแปลง

๕) วัฒนธรรม (Culture) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยเน้นการสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานที่สนับสนุนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ กำลังคนต้องเข้าใจและยึดมั่นในค่านิยมองค์กร มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กร และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น วัฒนธรรมองค์กรต้องส่งเสริมการเรียนรู้ นวัตกรรม ความร่วมมือ และการมุ่งเน้นผลงาน รวมถึงการให้คุณค่ากับความหลากหลายและการเคารพซึ่งกันและกัน

---

[๗] Ulrich, M. D., Way, S. A., & Wright, P., "Building strategic human capabilities that drive performance", **The International Journal of Human Resource Management**, Vol.35 No.20. (2024): 3341–3373.

๖) ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร โดยเน้นการพัฒนาผู้นำที่มีทั้งความสามารถในการบริหารงานปัจจุบันและการสร้างอนาคต ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ ความสามารถในการตัดสินใจ การสร้างแรงบันดาลใจ และการพัฒนาผู้อื่น สามารถนำการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรม รวมถึงการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในองค์กร นอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำในทุกระดับขององค์กร

องค์ประกอบทั้ง ๖ ประการนี้ มีความเชื่อมโยงและเสริมแรงซึ่งกันและกัน การพัฒนาขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์จึงต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยคำนึงถึงความสมดุล และความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงขององค์กร

๔. การพัฒนากำลังคนและผลการปฏิบัติงาน

ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) คือ บุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญขององค์กร ซึ่งเปรียบเสมือนสินทรัพย์ที่มีค่าและเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมาย ทรัพยากรมนุษย์มีความแตกต่างจากทรัพยากรประเภทอื่น ๆ เนื่องจากมีความคิด จิตใจ ความรู้สึก และศักยภาพที่สามารถพัฒนาได้อย่างไม่มีขีดจำกัด การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขในการทำงาน

ผลการปฏิบัติงาน (Performance) คือ ผลลัพธ์ของการทำงานที่เกิดจากความรู้ ความสามารถและความพยายามของบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ผลการปฏิบัติงานสามารถวัดได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เช่น จำนวนผลงานที่ทำได้ คุณภาพของงาน ความรวดเร็วในการให้บริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ เป็นต้น ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กร การพัฒนาผลการปฏิบัติงานจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งต้องอาศัยการวางแผน การพัฒนา การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร

Zainal et al[๘] ได้ศึกษาวิจัยกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร โดยพบว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรและประเทศให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยการพัฒนาควรดำเนินการผ่านกลยุทธ์หลัก ๓ ด้าน ดังนี้

---

[๘] Zainal, H., Rakib, M., Andi Idham Ashar, I. A., Manda, D., Sose, T. A., & Setitit, I., (2020). “Strategy of Human Resources Development in Improving Performance, Apparatus in the Bone Regency Regional Inspectorate”, **Pinisi Business Administration Review**, Vol.29 No.1 (2020): 35-44.

19. (308-323).indd 314 11/29/2025 1:22:26 PM

๑) ด้านการศึกษา หน่วยงานได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ของบุคลากรผ่านระบบการศึกษาทั้งในและนอกระบบ โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้ารับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นอย่างอิสระ จากผลการสำรวจพบว่า ร้อยละ ๔๘.๗๒ ของบุคลากรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับนโยบายนี้ เนื่องจากเชื่อว่าการยกระดับการศึกษาจะช่วยให้บุคลากรสามารถปรับตัวกับความต้องการของงานที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ภาระงานประจำที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาต่อ และค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่สูงขึ้น

๒) ด้านการฝึกอบรม หน่วยงานได้จัดให้มีการฝึกอบรมหลายรูปแบบ ทั้งการฝึกอบรมด้านเทคนิคการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมตามตำแหน่งหน้าที่ และการฝึกอบรมผู้บริหาร จากข้อมูลพบว่า บุคลากรร้อยละ ๖๕.๓๘ ได้รับการฝึกอบรมด้านการปฏิบัติงาน (Job Training) ในขณะที่ร้อยละ ๓๔.๖๑ ได้รับการฝึกอบรมด้านการบริหาร (Leadership Training) ทั้งในระดับต้น กลาง และสูง อย่างไรก็ตาม การฝึกอบรมยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถจัดได้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายด้านการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วและคุณภาพการให้บริการที่ยังต้องปรับปรุง

๓) ด้านการจัดวางตำแหน่งบุคลากร หน่วยงานพยายามจัดวางบุคลากรให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ แต่ผลการสำรวจพบว่า ร้อยละ ๔๖.๑๕ ของบุคลากรเห็นว่าการจัดวางตำแหน่งยังไม่สอดคล้องกับทักษะและความสามารถเท่าที่ควร สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เพื่อยกระดับการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะสูงขึ้น ควรดำเนินการดังนี้

๑) พัฒนาระบบการศึกษาและฝึกอบรมที่ยืดหยุ่น เน้นการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เพื่อให้บุคลากรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่กระทบต่อภาระงานประจำ

๒) จัดสรรงบประมาณด้านการพัฒนาบุคลากรอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง โดยอาจแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกหรือแหล่งทุนสนับสนุน

๓) พัฒนาระบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างบุคลากร

๔) ปรับปรุงระบบการประเมินสมรรถนะและการจัดวางตำแหน่งให้มีความโปร่งใสและสอดคล้องกับความสามารถของบุคลากรมากขึ้น

๕) สร้างเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path) ที่ชัดเจน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองของบุคลากร และ ๖) ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

19. (308-323).indd 315 11/29/2025 1:22:26 PM

๕. การผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง

การผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก[๙] ดังนี้

๑) การผลิตกำลังคนเพื่อทดแทนตำแหน่งงานในปัจจุบัน เป็นการรักษาระดับกำลังแรงงานที่มีอยู่ โดยเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการทำงานในปัจจุบัน

๒) การผลิตกำลังคนที่สามารถสร้างงานให้กับตนเอง (Job Creator) มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพในการสร้างธุรกิจหรือการงานของตนเอง สามารถสร้างโอกาสและการจ้างงานใหม่ในระบบเศรษฐกิจ

๓) การผลิตนวัตกรที่สามารถสร้างตำแหน่งงานใหม่ (Job Innovator) เน้นการพัฒนาบุคลากรที่มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและรูปแบบธุรกิจใหม่ ซึ่งนำไปสู่การสร้างตำแหน่งงานและอุตสาหกรรมใหม่

๖. กลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ริเริ่มกลไกสำคัญในการผลิตกำลังคนทักษะสูง[๑๐] ดังนี้

๑) การจัดทำแผนที่ทักษะของผู้เรียน (Skill Mapping) เพื่อเป็นแนวทางออกแบบหลักสูตรให้ตรงความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต โดยวิเคราะห์จากฐานข้อมูลการจ้างงานทั้งในและต่างประเทศ ปัจจุบันมีการประกาศทักษะที่พึงประสงค์แล้ว ๕ ด้าน ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง การตลาดดิจิทัล การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ วิทยาศาสตร์ข้อมูล และยานยนต์ไฟฟ้า

๒) การส่งเสริมการศึกษาผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากภาคผู้ใช้บัณฑิตระหว่างเรียน ผ่านโครงการสำคัญเช่น สหกิจศึกษา การจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Cooperative and Work Integrated Education: CWIE) และโครงการบัณฑิตพันธุ์ใหม่[๑๑]

๓) การจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานอุดมศึกษา (Higher Education Sandbox) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต

---

[๙] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๕), หน้า ข-ฌ.

[๑๐] ศุภชัย ปทุมนากุล, “แนวทางการพัฒนากำลังคนทักษะสูงในประเทศไทย”, **จุลสารสำนักวิทยาศาสตร์ราชบัณฑิตยสภา,** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๖): ๑๐-๑๗.

[๑๑] สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, **โครงการผลิตบัณฑิตพันธุ์ใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ๒๕๖๕), หน้า ๑.

19. (308-323).indd 316 11/29/2025 1:22:26 PM

๗. ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง

จากผลการวิจัยของ Ulrich et al[๑๒] พบว่ามีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

๑) ความยืดหยุ่นด้านทรัพยากรมนุษย์ เกี่ยวข้องกับความสามารถของพนักงานที่มีทักษะหลากหลายและปรับตัวได้ รวมถึงระบบ HR ที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง

๒) การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงเทคนิค เน้นการจัดการกระบวนการพื้นฐานด้าน HR อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

๓) การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาบุคลากร การวางแผนสืบทอดตำแหน่ง และการพัฒนาผู้นำ

๔) การให้ความสำคัญกับกำลังคนเชิงกลยุทธ์ สะท้อนการที่องค์กรเห็นความสำคัญของกำลังคนต่อความสำเร็จเชิงกลยุทธ์

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การสรุปเนื้อหาสำคัญได้ดังนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา[๑๓] ได้ให้ความหมายของทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงว่าเป็นแรงงานที่มีความรู้และทักษะในระดับสูงตามมาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ที่สามารถปฏิบัติงานที่มีความซับซ้อนและต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

Lewin[๑๔] ได้นำเสนอแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบสมรรถนะสูง (HPHR) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรควบคู่ไปกับการสร้างระบบและกระบวนการที่เอื้อต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ulrich และคณะ ที่นำเสนอแนวคิดขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทุนมนุษย์ การเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน ความสอดคล้องเชิงกลยุทธ์ วัฒนธรรม และภาวะผู้นำ

---

[๑๒] Ulrich, M. D., Way, S. A., & Wright, P., “Building strategic human capabilities that drive performance”, **The International Journal of Human Resource Management**, Vol.35 No.20. (2024): 3341–3373.

[๑๓] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๕), หน้า ข-ฌ.

[๑๔] Lewin, D., **High Performance Human Resources (HPHR),** In: Wilkinson, A., Townsend, K. (eds) The Future of Employment Relations, (London: Palgrave Macmillan, 2011), pp. 11-29.

19. (308-323).indd 317 11/29/2025 1:22:26 PM

Zainal et al[๑๕] ได้ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่าน ๓ ด้านหลัก คือ การศึกษา การฝึกอบรม และการจัดวางตำแหน่งบุคลากร ขณะที่ศุภชัย ปทุมนากุล[๑๖] ได้นำเสนอกลไกสำคัญในการผลิตกำลังคนทักษะสูงของประเทศไทย ประกอบด้วย การจัดทำแผนที่ทักษะของผู้เรียน การส่งเสริมการศึกษาผ่านประสบการณ์ และการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานอุดมศึกษา

การผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่ การผลิตกำลังคนเพื่อทดแทนตำแหน่งงานในปัจจุบัน การผลิตกำลังคนที่สามารถสร้างงานให้กับตนเอง และการผลิตนวัตกรที่สามารถสร้างตำแหน่งงานใหม่ โดยความสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ ความยืดหยุ่นด้านทรัพยากรมนุษย์ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงเทคนิค การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ และการให้ความสำคัญกับกำลังคนเชิงกลยุทธ์

แนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและบูรณาการ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการดำเนินการที่ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนากำลังคนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศต่อไป

การวิเคราะห์และการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับสถาบันอุดมศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง สามารถนำมาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้สำหรับสถาบันอุดมศึกษา ดังนี้

สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นหน่วยงานหลักในการผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงของประเทศ โดยต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดแรงงาน การดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้เชิงทฤษฎีและทักษะปฏิบัติ รวมถึงสมรรถนะที่จำเป็นต่อการทำงานในศตวรรษที่ ๒๑

ตามแนวคิดของ Ulrich et al[๑๗] พบว่าการพัฒนาขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบสำคัญ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร

---

[๑๕] Zainal, H., Rakib, M., Andi Idham Ashar, I. A., Manda, D., Sose, T. A., & Setitit, I., (2020). “Strategy of Human Resources Development in Improving Performance, Apparatus in the Bone Regency Regional Inspectorate”, **Pinisi Business Administration Review**, Vol.29 No.1 (2020): 35-44.

[๑๖] ศุภชัย ปทุมนากุล, “แนวทางการพัฒนากำลังคนทักษะสูงในประเทศไทย”, **จุลสารสำนักวิทยาศาสตร์ราชบัณฑิตยสภา** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๖): ๑๐-๑๗.

[๑๗] Ulrich, M. D., Way, S. A., & Wright, P., “Building strategic human capabilities that drive performance”, **The International Journal of Human Resource Management**, Vol.35 No.20. (2024): 3341–3373.

19. (308-323).indd 318 11/29/2025 1:22:26 PM

และการผลิตบัณฑิต โดยเริ่มจากการพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรที่ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ ควบคู่ไปกับองค์ความรู้เชิงวิชาการ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของผู้เรียนทั้งในด้านกายภาพและดิจิทัล รวมถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การพัฒนาความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมเป็นอีกประเด็นสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญ ตามแนวคิดของ Zainal และคณะ ที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการจัดวางตำแหน่งบุคลากรอย่างเหมาะสม สถาบันอุดมศึกษาควรสร้างความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการกับการทำงาน การฝึกงาน และสหกิจศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและพัฒนาทักษะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

นอกจากนี้ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมก็มีความสำคัญยิ่ง สถาบันอุดมศึกษาควรลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย จัดให้มีห้องปฏิบัติการและพื้นที่สร้างสรรค์นวัตกรรม พัฒนาระบบการเรียนรู้ดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนและบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรและผู้สอนเป็นอีกประเด็นที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญ ตามแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบสมรรถนะสูงของ Lewin[๑๘] ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรควบคู่ไปกับการสร้างระบบและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรและผู้สอนได้พัฒนาความรู้และทักษะในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน

การประกันคุณภาพและการรับรองสมรรถนะเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาระบบการประกันคุณภาพที่เข้มแข็ง มีการกำหนดมาตรฐานสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน พัฒนาระบบการประเมินและรับรองสมรรถนะที่มีประสิทธิภาพ และสร้างความร่วมมือกับองค์กรวิชาชีพในการรับรองคุณวุฒิของผู้สำเร็จการศึกษา

---

[๑๘] Lewin, D., **High Performance Human Resources (HPHR),** In: Wilkinson, A., Townsend, K. (eds) The Future of Employment Relations, (London: Palgrave Macmillan, 2011), pp. 11-29.

19. (308-323).indd 319 11/29/2025 1:22:26 PM

การนำแนวคิดและทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในสถาบันอุดมศึกษาให้ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง มีการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ และได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกระดับ นอกจากนี้ ยังต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สถาบันอุดมศึกษายังต้องคำนึงถึงความท้าทายที่อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง เช่น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี การแข่งขันที่สูงขึ้นในระดับนานาชาติ และความคาดหวังที่เพิ่มขึ้นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเตรียมความพร้อมและวางแผนรับมือกับความท้าทายเหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถรักษาและพัฒนาคุณภาพการผลิตบัณฑิตได้ นอกจากนี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงในสถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการ ทักษะปฏิบัติ และคุณธรรมจริยธรรม เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความพร้อมในการทำงาน และสามารถปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศ

ข้อเสนอแนะ

๑. การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการฝึกอบรม สถาบันอุดมศึกษาควรปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง (Experiential Learning) และการศึกษาที่มุ่งเน้นสมรรถนะ (Competency-based Education) นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่ผสานการเรียนในชั้นเรียนกับการเรียนออนไลน์ เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการเรียนรู้

๒. การสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ สถาบันอุดมศึกษาควรเสริมสร้างความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการวิจัยที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคม โดยการจัดทำความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน การฝึกงานและสหกิจศึกษา การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนบุคลากรและทรัพยากร เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และเพิ่มขีดความสามารถของทั้งผู้เรียนและบุคลากร

๓. การพัฒนาระบบสนับสนุนและโครงสร้างพื้นฐาน สถาบันอุดมศึกษาควรลงทุนในการพัฒนาระบบสนับสนุนและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูง โดยการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย จัดหาอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการวิจัย สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรม รวมถึงพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาตลอดชีวิต

19. (308-323).indd 320 11/29/2025 1:22:26 PM

๔. การพัฒนาบุคลากรและระบบบริหารจัดการ สถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็น โดยการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรรายบุคคล สนับสนุนการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะใหม่ สร้างระบบแรงจูงใจและความก้าวหน้าในอาชีพ รวมถึงพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม เพื่อสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนาองค์กร

๕. การประกันคุณภาพและการติดตามประเมินผล สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาระบบการประกันคุณภาพและการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ โดยการกำหนดตัวชี้วัดที่สะท้อนคุณภาพและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน พัฒนาระบบการประเมินและรับรองสมรรถนะที่ได้มาตรฐาน จัดให้มีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน รวมถึงการสร้างระบบการประกันคุณภาพที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานระดับชาติและนานาชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและการผลิตบัณฑิตให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

บทสรุป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงได้นำไปสู่ข้อค้นพบที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงต้องดำเนินการบนพื้นฐานของขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ ๖ ประการ ได้แก่ ทุนมนุษย์ที่เน้นการพัฒนาทักษะระดับสูง การเรียนรู้ที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ การทำงานร่วมกันที่ส่งเสริมความร่วมมือข้ามหน่วยงาน ความสอดคล้องเชิงกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายองค์กร วัฒนธรรมที่สนับสนุนการพัฒนา และภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ องค์ประกอบเหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลและเป็นระบบ

ประการที่ ๒ การขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงต้องดำเนินการผ่านกลยุทธ์สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ การศึกษาที่มุ่งสร้างองค์ความรู้พื้นฐานและความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง การฝึกอบรมที่พัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน และการจัดวางตำแหน่งบุคลากรที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ กลยุทธ์เหล่านี้ต้องได้รับการออกแบบและดำเนินการอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ประการที่ ๓ แนวทางการผลิตทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่ การผลิตกำลังคนเพื่อทดแทนตำแหน่งงานในปัจจุบันที่เน้นการรักษาระดับคุณภาพของแรงงาน การผลิตผู้สร้างงานที่สามารถพัฒนาธุรกิจของตนเอง และการผลิตนวัตกรที่สามารถสร้างนวัตกรรมและตำแหน่ง

19. (308-323).indd 321 11/29/2025 1:22:26 PM

งานใหม่ในอุตสาหกรรม การผลิตกำลังคนทั้งสามกลุ่มนี้ต้องดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อสร้างความสมดุลในตลาดแรงงาน

ประการที่ ๔ กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงประกอบด้วยการจัดทำแผนที่ทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การส่งเสริมการศึกษาผ่านประสบการณ์จริงที่เชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ และการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง กลไกเหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของตลาด

ประการที่ ๕ ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงประกอบด้วยความยืดหยุ่นด้านทรัพยากรมนุษย์ที่พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงเทคนิคที่มีประสิทธิภาพ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระยะยาว และการให้ความสำคัญกับกำลังคนเชิงกลยุทธ์ที่เป็นกำลังสำคัญขององค์กร ปัจจัยเหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงต้องมีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ มีการพัฒนาระบบและกลไกที่มีประสิทธิภาพ และที่สำคัญคือต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม นอกจากนี้ ยังต้องให้ความสำคัญกับการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงจึงเป็นทั้งความท้าทายและโอกาสสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

บรรณานุกรม

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. **โครงการผลิตบัณฑิตพันธุ์ใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ๒๕๖๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมรรถนะสูงที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๕.

ศุภชัย ปทุมนากุล. “แนวทางการพัฒนากำลังคนทักษะสูงในประเทศไทย”. **จุลสารสำนักวิทยาศาสตร์ราชบัณฑิตยสภา.** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๖): ๑๐-๑๗.

19. (308-323).indd 322 11/29/2025 1:22:26 PM

Lewin, D., **High Performance Human Resources (HPHR)**. In: Wilkinson, A., Townsend, K. (eds) The Future of Employment Relations. London: Palgrave Macmillan, 2011: 11-29. [Online]. Available : https://doi.org/10.1057/9780230349421_2

Ulrich, M. D., Way, S. A., & Wright, P., Building strategic human capabilities that drive performance. **The International Journal of Human Resource Management**, Vol.35 No.20 (2024): 3341–3373. [Online]. Available :https://doi.org/10.1080/09585192.2024.2408026

Zainal, H., Rakib, M., Andi Idham Ashar, I. A., Manda, D., Sose, T. A., & Setitit, I., Strategy of Human Resources Development in Improving Performance, Apparatus in the Bone Regency Regional Inspectorate. **Pinisi Business Administration Review**, Vol.2 No.1 (2020): 35-44. [Online]. Available : http://ojs.unm.ac.id/index.php/pbar/index

19. (308-323).indd 323 11/29/2025 1:22:26 PM

การประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย
Application of the Rule of Law to Support the Administration of Thai Monastic Affairs

พระธรรมวชิราจารย์
Phradhammavachirajahn
พระปัญญารัตนากร
Phrapanyarattanakorn
พระมงคลสุตาคม
Phramongkolsutakam
พระครูศรีวชิรานุรักษ์
Phrakrusivachiranurak
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Palisueksabuddhaghosa Campus, Nakhon Pathom Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email : cd15_tu2007@hotmail.com

Received: October 22, 2025
Revised: November 08, 2025
Accepted: November 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักนิติธรรมเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ ๒) เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักนิติธรรมในการสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ในหลักนิติธรรมของคณะสงฆ์ไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารระดับสูงของคณะสงฆ์ ๖ รูป และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับพระสังฆาธิการ ๘ รูป ผลการวิจัยพบว่า หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักพุทธธรรมสำคัญ ๘ ประการ ได้แก่ อธิปไตย ๓,

* พระธรรมวชิราจารย์, รศ.ดร. Phradhammavachirajahn Assoc.Prof.Dr. ผู้อำนวยการมหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย Director of the Mahavajiralongkornrajavidyalaya University

** พระปัญญารัตนากร, ผศ.ดร. Phrapanyarattanakorn Asst.Prof.Dr. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส Assistant Rector for Administration Palisueksabuddhaghosa Campus, Nakhon Pathom

*** พระมงคลสุตาคม, ดร. Phramongkolsutakam Dr. อาจารย์พิเศษ วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม, Visiting Lecturer, Palisueksabuddhaghosa Campus, Nakhon Pathom

**** พระครูศรีวชิรานุรักษ์ Phrakrusivachiranurak ผู้อำนวยการวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส, Director of the Palisueksabuddhaghosa Campus, Nakhon Pathom

20. (324-340).indd 324 28/11/2568 23:01:48

อคติ ๔, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔, สังคหวัตถุ ๔, สาราณียธรรม ๖, สัปปุริสธรรม ๗ และอปริหานิยธรรม ๗ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ งานวิจัยได้นำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เรียกว่า “6D+3C” โดย 6D หมายถึง ภารกิจทั้ง 6 ด้านที่ขับเคลื่อนด้วยหลักนิติธรรม และ 3C คือปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ Competency (ขีดความสามารถ), Compatibles (การเข้ากันได้), และการป้องกัน Corruption (การทุจริต) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปพัฒนาระบบการบริหารของคณะสงฆ์ให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม ทั้งและสอดคล้องพระธรรมวินัยกับยุคสมัย

คำสำคัญ: พระธรรมวินัย; หลักนิติธรรม; การบริหารกิจการคณะสงฆ์; กฎหมายคณะสงฆ์; พระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research paper are 1) to study the concepts, theories and principles of the rule of law for the administration of monastic affairs in accordance with the law of the monastic community, 2) to study the application of the rule of law in supporting the administration of monastic affairs, and 3) to propose a model of management of monastic affairs in accordance with the law of the monastic community in the rule of law of the Thai monastic community. The results of the research show that the rule of law in Buddhism consists of 8 important Buddhist principles: Sovereignty 3, Prejudice 4, Brahma Vihara 4, Influence 4, Sangkha 4, Saraniyadhamma 6, Sappurisdharma 7 and Apriha Niyadhamma 7, which can be effectively applied to the management of monastic affairs in 6 areas: administration, religious education, education, welfare, mission, public utilities, and public work. The research has presented a model of monastic affairs management called “6D+3C”, where 6D refers to the 6 missions that are driven by the rule of law, and the 3Cs are supporting factors, namely competency, compatibility, and corruption prevention, which are new knowledge that can be used to develop the administrative system of the monastic community to be transparent, fair, and in line with the Dharma Discipline with the times.

Keywords: Dhamma Discipline; Rule of Law; Administration of Monastic Affairs; Sangha Law; Buddhism

20. (324-340).indd 325 28/11/2568 23:01:48

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน รวมถึงสถาบันศาสนา การที่ประชาชนต้องเผชิญกับปัญหาและความเครียดต่าง ๆ ทำให้วัดกลายเป็นที่พึ่งทางใจ อย่างไรก็ตาม ข่าวคราวเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์บางรูปได้สร้างความมัวหมองและบั่นทอนศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการปกครองคณะสงฆ์ไทย กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้มานานกว่า ๖๓ ปี และอาจมีข้อบกพร่องหรือช่องว่างที่นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ได้

โครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันเป็นไป ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และในส่วนที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ ในระดับการปกครองส่วนภูมิภาคได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล โดยมีเจ้าคณะชั้นนั้น ๆ เป็น พระสังฆาธิการหรือพระผู้ปกครอง มีรองเจ้าคณะเป็นผู้ช่วย และกาหนดวัดออกเป็น ๒ ประเภทคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ โดยให้เจ้าอาวาสเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบำรุง รักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด ตลอดจน ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย หากบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเจ้าอาวาสมีอำนาจสั่งให้ออกไปเสียจากวัดนั้น ๆ ได้ (มาตรา ๒๑, ๒๒, ๓๑, ๓๗)[๑]

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและเป็นที่พึ่งของสังคม การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรม (Rule of Law) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง บทความวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาและนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการคือ

๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักนิติธรรมเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

๒) เพื่อการประยุกต์หลักนิติธรรมในการสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

---

[๑] วรชัย แสนสีระ, “พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ กับการปกป้องพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ปัจจุบัน”, **จุลนิติ,** (กรกฎาคม-สิงหาคม, ๒๕๕๒): ๑๓๓.

20. (324-340).indd 326 28/11/2568 23:01:48

๓) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ในหลักนิติธรรมของคณะสงฆ์ไทย

จะเห็นได้จากโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ดำเนินไปตามกรอบของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างหลักพระธรรมวินัยกับกฎหมายของฝ่ายอาณาจักร[๒] โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองสูงสุด ทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้านหลัก ได้แก่ การปกครอง, การศาสนศึกษา, การศึกษาสงเคราะห์, การเผยแผ่, การสาธารณูปการ, และการสาธารณสงเคราะห์[๓] แก่นแท้ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์คือการปกครองตามพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเปรียบให้เป็นศาสดาแทนพระองค์หลังปรินิพพาน[๔] อย่างไรก็ตาม ในสภาวการณ์ที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้คณะสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพและธำรงไว้ซึ่งศรัทธาของประชาชน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา **“หลักนิติธรรม” (Rule of Law)** เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามกฎหมายคณะสงฆ์ สร้างมาตรฐานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป[๕]

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาหลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ เนื่องจากในสภาวการณ์ของสังคมสงฆ์กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นปัจจัยสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ของคณะสงฆ์ให้มีการพัฒนาทรัพยากรทั้งปวงให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ฐานะที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการบริหารองค์กรสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคสังคมออนไลน์ ได้น้อมนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีทางด้านพระธรรมวินัย ด้านคำสอนทางพระพุทธศาสนาและด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เป็นบรรทัดฐานจรรโลงและธำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง มั่นคงพัฒนาสถาพรตลอดไป

---

[๒] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

[๓] กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

[๔] พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), (๒๕๓๙), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย,** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, หน้า ๗๘.

[๕] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนูญชีวิต,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙ - ๒๐.

20. (324-340).indd 327 28/11/2568 23:01:48

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักนิติธรรมเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

๒. เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักนิติธรรมในการสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๓. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ในหลักนิติธรรมของคณะสงฆ์ไทย

แนวคิดและทฤษฎี งานวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดหลักนิติธรรม หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นแนวคิดที่สำคัญในการบริหารจัดการภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ โดยเน้นการปกครองด้วยกฎหมายที่ชอบธรรมและเป็นธรรม ไม่ใช่การปกครองด้วยอำเภอใจของบุคคล หลักนิติธรรมครอบคลุมถึงหลักการสำคัญหลายประการ เช่น ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในบริบทของพระพุทธศาสนา หลักนิติธรรมสามารถเชื่อมโยงกับหลักธรรมหลายประการที่ส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดีและเป็นธรรม

หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักนิติธรรมในบริบทของพระพุทธศาสนามิได้หมายถึงเพียงกฎหมายที่ตราขึ้น แต่หมายถึงการยึดถือ “ธรรม” เป็นใหญ่ หรือ **ธรรมาธิปไตย** ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าประเสริฐที่สุด[๖] งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์หลักพุทธธรรม ๘ ประการ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นหลักนิติธรรมเพื่อการบริหารองค์กร ดังนี้[๗]

- **อธิปไตย ๓**: หลักความเป็นใหญ่ ๓ ประการ คือ อัตตาธิปไตย (ถือตนเป็นใหญ่), โลกาธิปไตย (ถือโลกหรือเสียงส่วนใหญ่เป็นใหญ่), และธรรมาธิปไตย (ถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่)[๘]

- **อคติ ๔**: ความลำเอียง ๔ ประการที่ผู้บริหารพึงละเว้น คือ ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะรัก), โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง), โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง), และภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)[๙]

- **พรหมวิหาร ๔**: ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐของผู้ปกครอง ได้แก่ เมตตา, กรุณา, มุทิตา, และอุเบกขา

---

[๖] ธีระพล อรุณะกสิกร (บรรณาธิการ), **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญชน, ๒๕๔๒), หน้า ๘ – ๑๐.

[๗] อรนุช กนกสิริรัตน์**, คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๒.

[๘] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์,** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๔๘๔.

[๙] วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี, **อธิปไตย**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://th.wikipedia.org/wiki/อธิปไตย (๘ มิถุนายน ๒๕๖๕).

20. (324-340).indd 328 28/11/2568 23:01:48

- **อิทธิบาท ๔**: คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความเอาใจใส่), และวิมังสา (การไตร่ตรอง)

- **สังคหวัตถุ ๔**: หลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่คณะ ได้แก่ ทาน, ปิยวาจา, อัตถจริยา, และสมานัตตตา[๑๐]

- **สาราณียธรรม ๖**: ธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ[๑๑]

- สัปปุริสธรรม ๗: ธรรมของสัตบุรุษ ๗ ประการ สำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างมีปัญญา เช่น ความเป็นผู้รู้จักเหตุ (ธัมมัญญุตา) รู้จักผล (อัตถัญญุตา) และรู้จักตน (อัตตัญญุตา)

- **อปริหานิยธรรม ๗**: ธรรมที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม นำมาซึ่งความเจริญของหมู่คณะ เช่น การหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์[๑๒]

หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมถึงองค์กรศาสนาด้วย หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเข้ากับหลักธรรมาภิบาลสากล เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม โดยเน้นหลักคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ งานวิจัยหลายชิ้นได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยพบว่าหลักธรรมาภิบาลสามารถนำมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ได้ครบทุกองค์ประกอบ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในประเทศไทยมีรากฐานมาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่วางรากฐานการปกครองคณะสงฆ์ไทย กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม และมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังได้แบ่งภารกิจของคณะสงฆ์ออกเป็น ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

---

[๑๐] สิริ อัญญา, **พุทธทาสกับธรรมาธิปไตย,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.paisalvision. com [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

[๑๑] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), **คำวัด,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.kalyanamitra.org [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

[๑๒] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

20. (324-340).indd 329 28/11/2568 23:01:48

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน

มหาเถรสมาคมได้แบ่งภารกิจหลักของคณะสงฆ์ออกเป็น ๖ ด้าน[๑๓] เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นระบบ ดังนี้

- **ด้านการปกครอง**: การดูแลคุ้มครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์

- **ด้านการศาสนศึกษา**: การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา[๑๔]

- **ด้านการศึกษาสงเคราะห์**: การช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษาแก่สังคมนอกเหนือจากศาสนศึกษา เช่น การตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด[๑๕]

- **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**: การประกาศหลักธรรมคำสอนให้แพร่หลาย เพื่อให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและนำไปปฏิบัติ[๑๖]

- **ด้านการสาธารณูปการ**: การก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ และดูแลรักษาสิ่งปลูกสร้างและศาสนสมบัติของวัด[๑๗]

- **ด้านการสาธารณสงเคราะห์**: การจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือการสนับสนุนกิจการของรัฐและเอกชนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม[๑๘]

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ที่บูรณาการองค์ประกอบ ๔ ส่วนหลักเข้าด้วยกัน ได้แก่ **หลักนิติธรรมพุทธวิธี** (แก่นทางจริยธรรม), **กฎหมายคณะสงฆ์ไทย** (กรอบทางนิตินัย), **การบริหารกิจการคณะสงฆ์** (ขอบเขตภารกิจ), และ **เครื่องมือการประยุกต์ใช้** (กระบวนการเชิงกลยุทธ์) เพื่อสร้างศาสนทายาทที่มีทั้งคุณธรรมและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ให้เจริญมั่นคงสืบไป ดังแผนภาพที่ ๑.๑ ดังนี้

---

[๑๓] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), **คำวัด**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.kalyanamitra.org [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

[๑๔] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.nidambe11.net [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

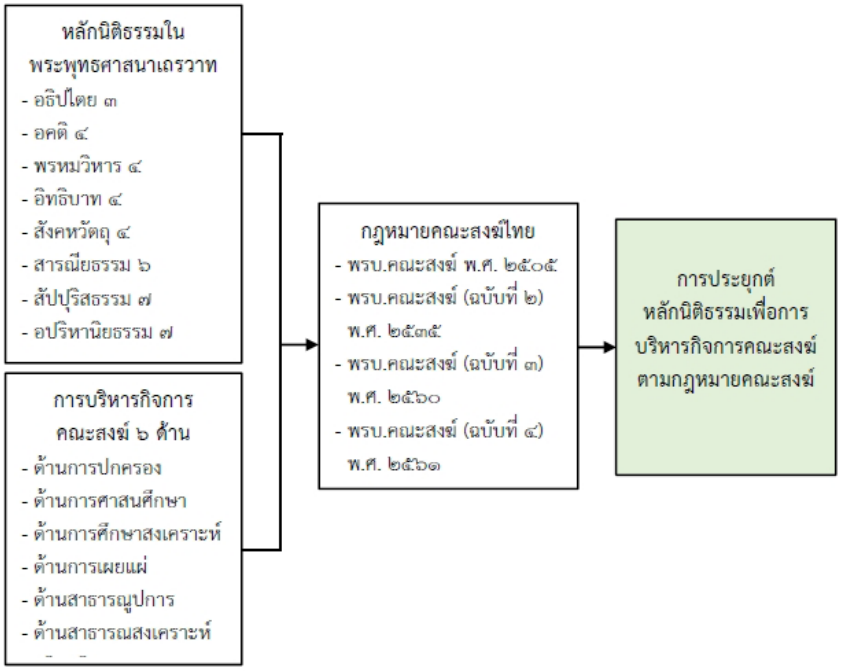
[๑๕] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕๓-๗๘.

[๑๖] สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๘๐/๘๕.

[๑๗] สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๕๑/๖๗.

[๑๘] องฺ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

20. (324-340).indd 330 28/11/2568 23:01:48

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย ได้แก่ พระภิกษุและผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการใช้หลักนิติธรรมในการบริหารงานคณะสงฆ์ กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย พระภิกษุจำนวน ๖ รูป สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ พระภิกษุจำนวน ๘ รูป สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นผู้มีตำแหน่งหรือบทบาทสำคัญในงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพจริงและมุมมองที่หลากหลาย

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาข้อมูลเอกสารทั้งแหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) และทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น พระไตรปิฎก หนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการ และกฎหมายคณะสงฆ์ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ประเด็นคำถามที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย

20. (324-340).indd 331 28/11/2568 23:01:49

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลภาคสนามดำเนินการดังนี้ (๑) ศึกษาเอกสารและข้อมูลเบื้องต้นเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นสัมภาษณ์ (๒) ประสานและขออนุญาตจากกลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมการวิจัย (๓) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกพระภิกษุจำนวน ๖ รูป โดยบันทึกข้อมูลด้วยเสียงและจดบันทึกประกอบ (๔) จัดสนทนากลุ่มเฉพาะกับพระภิกษุจำนวน ๘ รูป เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและยืนยันข้อมูลจากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

๔. การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ตามหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคดังนี้ (๑) การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ (Triangu-lation) ทั้งจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มและเอกสารอ้างอิง (๒) การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Member Check) โดยนำสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจทานอีกครั้ง และ (๓) การบันทึกและเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ (๑) ถอดเทปการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มออกมาเป็นข้อความ (๒) อ่านข้อมูลทั้งหมดหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจ (๓) จัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) และแยกเป็นประเด็นสำคัญ (๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นย่อยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และ (๕) วิเคราะห์ความสัมพันธ์และเชื่อมโยงแนวคิดเพื่อสรุปเป็นแนวทางการประยุกต์หลักนิติธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์” คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยโดยมีสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. ผลการศึกษาแนวคิดหลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในหลักนิติธรรมเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ๘ หลักนิติธรรม ดังนี้

๑) อธิปไตย ๓ หมายถึง ความเป็นใหญ่ ประกอบด้วย (๑) อัตตาธิปไตย เป็นการบริหารแบบเอาตัวเป็นใหญ่ในการตัดสินสั่งการโดย ไม่ต้องขอความเห็นจากคนอื่น เมื่อสั่งการไปแล้วผู้สั่งจะรับผิดชอบแต่ผู้เดียว ข้อดีคือ ทำให้รวดเร็วทันใจ ได้งานมาก ข้อเสียคือ โอกาสที่จะผิดพลาดมีสูง และเป็นการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของคนอื่น (๒)โลกาธิปไตย เป็นการบริหารเอาเสียงส่วนมากเป็นเกณฑ์ตัดสิน หรือแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ผู้เป็นหัวหน้าต้องฟังเสียงคนอื่นด้วย เมื่อเสียงส่วนมากว่าอย่างไร ก็เอาตามนั้น ข้อดีนี้คือ ทุกคนมีสวนร่วมในการบริหารหรือแสดงความคิดเห็น การบริหารโปรงใส เพราะมีระบบการตรวจสอบ ข้อเสียคือ ทำให้ล่าช้าเพราะต้องผ่าน กระบวนการหลายขั้นตอน และ (๓) ธัมมาธิปไตย เป็นการบริหารแบบยึดเอาความถูกต้องเป็นเกณฑ์ ไม่ได้คำนึงเสียงส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม ที่เน้น

20. (324-340).indd 332 28/11/2568 23:01:49

ความเป็นธรรมในสังคม รวมทั้งความเป็นธรรมของตัวผู้ปกครองเพื่อให้เกิดความสมดุลและความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒) อคติ ๔ หมายถึง ความลำเอียงความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นธรรม ที่นักปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วพึงละเว้นประกอบด้วย (๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ (๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง (๓) โมหาคติ ลำเอียงหลงหรือเขลา และ (๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว เมื่อผู้บริหาร/ผู้ปกครองพึงละเว้นขณะทำการตัดสินใจ เป็นอกุศลธรรมทีทำลายจิตใจ นำไปสู่ความลำเอียงความไม่ยุติธรรมและก่อให้เกิดความขัดแย้งได้

๓) พรหมวิหาร หมายถึง เป็นธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ ผู้นำ ผู้บริหาร ใช้เป็นหลักในการควบคุมความประพฤติเชื่อว่า จะดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น และปฏิบัติต่อมนุษย์และสัตว์ได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย (๑) เมตตา คือความรักความปรารถนาดีต้องการช่วยเหลือคนให้มีความสุขสำเร็จ สมหวัง (๒) กรุณา คือความสงสาร ที่อยากให้คนอื่นพ้นทุกข์สนใจที่จะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ความเดือดร้อนให้กับทั้งมนุษย์และสัตว์ (๓) มุทิตา คือความเบิกบานทางจิต พลอยยินดีเมื่อเห็นคนอื่น ได้ดีมีความสุข ไม่อิจฉา ริษยา (๔) อุเบกขา คือความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงและปฏิบัติไปด้วยความเที่ยงธรรม

๔) อิทธิบาท หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย (๑) ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ (๒) วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความขยัน อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย (๓) จิตตะ หมายถึง ความคิด การตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด (๔) วิมังสา หมายถึง ความไตร่ตรอง การหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น

๕) สังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวในการสงเคราะห์ประกอบด้วย (๑) ทาน คือ การเสียสละ การให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์คือ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ธรรม) (๒) ปิยวาจา คือการพูดโดยยึดถือหลักวจีสุจริต คือพูดจริง พูดไพเราะ อ่อนหวาน พูดคำให้สามัคคี พูดแต่คำมีประโยชน์ (๓) อัตถจริยา คือการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ เช่น การขวนขวายช่วยเหลือ การเอาใจใส่ (๔) สมานัตตตา คือการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ถูกต้องตามกาลเทศะ เป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอ

๖) สารณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย (๑) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๒) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพ

20. (324-340).indd 333 28/11/2568 23:01:49

นับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๓) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดท าสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแงดีมีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน (๔) สาธารณโภคีได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกันคือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวน ามาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ให้ ได้มีส่วนร่วม ใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อัปปฏิวัตตโภคีก็ได้ (๕) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอ กันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบ วินัยไม่ทำตนให้เป็นผู้น่ารังเกียจของหมู่คณะ (๖) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อน พรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ ขจัดปัญหา

๗) สัปปุริสธรรม เป็นธรรม ๗ ประการของสัตบุรุษ สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมประกอบด้วย (๑) ธัมมัญญุตา รู้จักเหตุที่กระท า (๒) อัตถัญญุตา รู้จักผล (๓) อัตตัญญุตา รู้จักตนว่าเป็น อย่างไร (๔) มัตตัญญุตา รู้จักประมาณในความพอดี (๕) กาลัญญุตา รู้กาล รู้เวลาอันเหมาะสม (๖) ปริสัญญุตา รู้จักชุมชนรู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น (๗) ปุคคลัญญุตา รู้ความแตกต่างของบุคคล

๘) อปริหานิยธรรม ซึ่งเป็นธรรมสำหรับการปกครองที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของหมู่คณะ ประกอบด้วย (๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน (๓) ไม่บัญญัติหรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้และไม่เหยียบย่ำ ล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ (๔) ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่/ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมี ประสบการณ์มามาก (๕) ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น อดทนต่อความอยากที่เกิดโดยไม่ลุอำนาจ (๖) ยินดีในเสนาสนะป่าเพื่อฝึกฝนอบรมจิตใจให้เป็นสมาธิ และ (๗) ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทรงธรรม บริสุทธิ์ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับหวังให้ท่านอยู่ผาสุก

๒. ผลการศึกษาแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน การบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดขึ้นภายหลังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา เกิดพระปัญจวัคคีย์และทรงบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทเพื่อประโยชน์ของสงฆ์ในการอยู่ร่วมกันด้วยดี ในประเทศไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเกิดการปฏิรูปการปกครององค์กรสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๔๕ (ร.ศ. ๑๒๑) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดให้ตรา

20. (324-340).indd 334 28/11/2568 23:01:49

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยการรวมอำนาจเข้าศูนย์กลางได้มีการพัฒนาจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของรัฐอย่างต่อเนื่องมาจนถึงการบริหารองค์กรสงฆ์ในปัจจุบันที่เรียกว่า “มหาเถรสมาคม” ทำหน้าที่เทียบได้กับคณะรัฐมนตรี-คณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง มีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูป เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง (ปัจจุบันมีจำนวน ๘ รูป) และพระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง มีจำนวนไม่ เกิน ๑๒ รูป รวมกรรมการมหาเถรสมาคม มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๑ รูป ขณะที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม เพื่อบริหารงาน ออกนโยบาย และแผนปฏิบัติการ ประจำปี กำกับและสั่งการการทำงานกิจการพระพุทธศาสนา ผ่านช่องทางของหน่วยงานปกครองในระดับต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์คือ (๑) คณะใหญ่ (๒) คณะสงฆ์ภาค (๓) คณะสงฆ์จังหวัด (๔) คณะสงฆ์อำเภอ (๕) คณะสงฆ์ตำบล (๖) คณะสงฆ์วัด ตามลำดับ นอกจากนี้ ได้กำหนดให้มีการทำงานด้วย คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม ๖ ฝ่ายหรือ ๖ ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ดำเนินการเพื่อการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามภารกิจด้านต่าง ๆ นั้น

๓. ผลการศึกษารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักนิติธรรม จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis) ในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ข้างต้นนั้น เมื่อนำหลักนิติธรรมมาใช้ บูรณาการการบริหารกิจการคณะสงฆ์กล่าวคือพัฒนาในส่วนของจุดแข็งปรับปรุงในส่วนของจุดอ่อน เสริมสร้างในส่วนของโอกาส และป้องกันในส่วนของภาวะคุกคาม ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์นั้น ทำให้ผู้วิจัยได้รูปแบบจากงานวิจัยนี้คือ “6D+3C” โดย “6D” หมายถึง ภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ซึ่งเน้นหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่แตกต่างกันไปตามภาระหน้าที่ในภารกิจด้านนั้นๆ และ “3C” หมายถึง (๑) ขีดความสามารถบุคคลากร (Competency) (๒) การเข้ากันได้ (Compatibles) และ (๓) การทุจริต (Corruption)

อภิปรายผลการวิจัย

๑) การประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการได้สะท้อนภาพรวม การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักนิติธรรมที่ตนเองปฏิบัติอยู่ พบว่าอยู่ในระดับที่ดีมาก ในทางตรงกันข้าม หากทุกอย่างอยู่ในระดับที่ดีมากอย่างที่กล่าวนั้น ปัญหาและอุปสรรคที่พบต้องอยู่ในระดับที่น้อยมาก ทั้งนี้สอดคล้องกับ *พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต*[๑๙] เรื่อง

[๑๙] พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต (ภิรมย์พร), “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

20. (324-340).indd 335 28/11/2568 23:01:49

การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) คือ แนวทางในการนาหลักธรรมาภิบาลใช้ในการปกครองคณะสงฆ์เกิดจากแนวคิดที่สอดคล้องกันของธรรมาภิบาล และหลักการของพระพุทธศาสนา คือ ธรรมาภิบาลมีหลักคุณธรรมเป็นองค์ประกอบหลัก และหลักการของพระพุทธศาสนาใช้ระบบคุณธรรมเป็นเครื่องนำ เมื่อวิเคราะห์โดยภาพรวมจึงพบแนวทางในการนำธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ได้ครบทุกองค์ประกอบ แม้หลักธรรมาภิบาลจะรับต้นแบบมาจากประเทศตะวันตก แต่ด้วยคุณสมบัติเฉพาะพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สามารถวิวัฒนาการไปตามรูปแบบของการปกครองฝ่ายบ้านเมืองได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องตามพระธรรมวินัยพระพุทธเจ้าทรงเข้าใจถึง ความจำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบของการปกครอง เพื่อให้มีความสอดคล้องกับปัญหา สภาพแวดล้อม และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จึงทรงอนุญาตให้สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการไปตามกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองได้ หากแต่การอนุวัตรนี้จะต้องไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย เช่น อาจจะปรับรูปแบบของการพิจารณาคดีหรือ รูปแบบของการนุ่งห่มให้สอดคล้องตามวัฒนธรรมได้เพื่อไม่ให้เป็นการเก้อเขิน ในเวลาเข้าสู่สังคม เช่น เมื่อเวลาไปแสดงธรรมเทศนา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) สามารถนาหลักนิติธรรมทั้ง ๘ ด้าน มาประยุกต์ใช้ได้จริงกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๒) หลักนิติธรรมเป็นการปกครองที่ดี เมื่อนำไปบริหารกิจการคณะสงฆ์จะใช้ การบริหารตามหลักธัมมาธิปไตย ในภาพรวมที่ยึดเอาความถูกต้องเป็นเกณฑ์ที่รวมอยู่ในระบบการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับ *พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)*[๒๐] ที่ว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบบแยกต่างหาก อีกระบบจากประชาธิปไตย แต่เป็นคุณภาพ “เป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่มีอยู่หรือรวมอยู่ในระบบการปกครองนั้น” ส่วนอคติ เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร/ผู้ปกครองต้องละเว้นขณะทาการตัดสินใจ อคติ เป็นอกุศลธรรมที่ทำลายจิตใจนำไปสู่ความลำเอียง ความไม่ยุติธรรมและก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ สำหรับการปกครองในกิจการคณะสงฆ์ที่ระดับชั้น จะใช้หลักนิติธรรมบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับ *พระปลัดสุชินชยันต์ เพ็ชรนิล*[๒๑] เรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาลแนวพุทธ ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓ คือ

๑) ระดับการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาลแนวพุทธ ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ และประชาชนการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาลแนวพุทธ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

---

[๒๐] พระพรหมคุณาภรณ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.nidambe11.net [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

[๒๑] พระปลัดสุชินชยันต์ เพ็ชรนิล, “การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาลแนวพุทธ ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๕.

20. (324-340).indd 336 28/11/2568 23:01:49

๒) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ และประชาชน ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ในหลักการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ต้องสอดคล้องตาม (๑) หลักพระธรรมวินัย ๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎ ระเบียบ มติ มหาเถรสมาคม

๓) จารีต ประเพณีสิ่งเหล่านี้มีผลต่อระบบและมุมมองทางความคิดที่ได้รับการหล่อหลอมกล่อมเกลาอย่างแน่นอน ซึ่งแน่นอนโดยหลักการแล้วส่วนใหญ่ระบบและมุมมองทางความคิดเช่นนี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์แต่บางอย่างอาจทาให้ปิดกั้นการพัฒนา ปรับปรุงเพื่อให้ทันต่อระบบสังคม ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่แผนยุทธศาสตร์ชาติต้องการขับเคลื่อนให้เป็นไทยแลนด์ ๔.๐ จารีต ประเพณีเช่นนี้ (รวมถึงความรู้ทักษะ และทัศนคติ) อาจต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยไม่ทิ้งคนรุ่นเก่าแต่เดินไปพร้อม ๆ เคียงข้างกับคนรุ่นใหม่และคนรุ่นต่อ ๆ ไปที่จะเติบโตตามมา หากไม่แล้วการขับเคลื่อนงานพระพุทธศาสนาตามภารกิจทั้ง ๖ ด้าน อาจเป็นเพียงแค่การบริหารงาน อย่างผิวเผิน มิได้หยั่งลงรากลึก ซึ่งเรื่องนี้จะทาให้ขัดแย้งกับหลักการพระธรรมวินัยที่ทรงเน้นเรื่องการ ปลูกฝังลงลึกที่ใจเป็นสำคัญดังที่กล่าวว่า “ใจเป็นหัวหน้า ใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ”

๓) หากการปรับตัวในการบริหารกิจการคณะสงฆ์สามารถปฏิบัติได้ดังได้กล่าว ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าการเชื่อมโยง การได้รับความร่วมมือกับกองงาน คณะ องค์กรต่าง ๆ จะดีขึ้น โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณที่มักจะเป็นปัญหาอยู่นั้น อาจต้องปรับวิธีคิดและทักษะการหาแหล่งทุน ซึ่งแหล่งทุนงบประมาณนี้ต้องขยายกระบวนการคิดพิจารณาว่า ไม่จำเป็นจะต้องเป็นตัวเงินเท่านั้น อาจเป็นแหล่งบุคลากรหรือสิ่งของที่สามารถปรับใช้เชื่อมโยงให้ทันต่อเหตุการณ์และความจำเป็นของ การปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ *พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิทูร*[๒๒] ที่มีการเปิดวิสัยทัศน์จึงเป็นเรื่องจาเป็นและสำคัญในประเด็นเช่นนี้จึงต้องกลับมาพิจารณาเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ (๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) (๒) การศึกษา (Education) (๓) การอบรม (Training) และ (๔) การดูงาน (Study Tour) หลักนิติธรรมในงานวิจัยนี้ เน้นหลักธัมมาธิปไตย อคติ พรหมวิหารเป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์เป็นธรรมที่ ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่า การดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น โดยในรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักนิติธรรมที่ได้จากงานวิจัยนี้คือ “6D+3C” นั้น หากพิจารณาตามหลักการการบริหารแล้ว รูปแบบที่ได้นี้ ไม่ได้มีความ

[๒๒] พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิทูร,“รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, **วารสารบัณฑิตศึกษา**, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๖๕.

20. (324-340).indd 337 28/11/2568 23:01:49

แตกต่างมากนัก แต่นัยสำคัญของรูปแบบนี้คือ การบูรณาการของหลักนิติ และหลักพุทธธรรมดังได้กล่าวแล้ว เพื่อการนำรูปแบบนี้ไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ปิดช่องว่างของปัญหาให้ทุกอย่างเป็นไปตาม “6D” คือหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่าในทุกประบวนการของ “3C” หมายถึง (๑) ขีดความสามารถบุคคลากร (Competency) (๒) การเข้ากันได้ (Compatibles) และ (๓) การทุจริต (Corruption) นอกจากนี้แล้วในแต่ละกระบวนการของ “6D+3C” นั้นในทางปฏิบัติสามารถนำหลักการของวงจรเดมิง (Deming Cycle: PDCA) กล่าวคือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Doing) การตรวจสอบการปฏิบัติการ (Check) และการปรับปรุงประเมินผล (Act) มาใช้ควบคู่กับไป จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

ในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑.๑ คณะสงฆ์ควรนำรูปแบบการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักนิติธรรม มาประยุกต์และขยายผล ให้เกิดประโยชน์ต่อการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น ไม่เพียงแต่คณะสงฆ์เท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงาน ด้วยการกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์ หรือแผนในการขับเคลื่อนตั้งแต่ระดับภาคจนสู่ระดับวัดที่เจ้าอาวาสต้องมีองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในแผนพัฒนา แผนโครงการหรือกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๑.๒ คณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป รวมถึงระดับรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ควรมีแผนการปฏิบัติการหรือแผนการดำเนินงานในการพัฒนาบุคลากร ให้ออกจากความคุ้นเคยเดิม ๆ ด้วยวิธีการเดิม ๆ ให้สามารถปรับตนเองให้มีความเข้าใจ เข้าถึงพร้อมนำหลักนิติธรรม มาปรับใช้กับหมวดงานที่ตนเองรับผิดชอบ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนและครอบคลุม อานาจหน้าที่ตามภารกิจ ทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ให้เกิดการบริหารงานที่เหมาะสม ทันสมัย ลดช่องว่างในการทำงานตามหลักนิติธรรมด้วยการเสริมจุดแข็ง ปรับปรุงจุดด้อย เสริมสร้างโอกาส และป้องกันอุปสรรค

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ในงานวิจัยนี้แม้ข้อมูลที่ได้จะอิ่มตัวและมีความครบถ้วนตามกระบวนการวิจัยก็จริง แต่เห็นได้ชัดเจนว่า บริบทวิถีวัฒนธรรมมีผลอย่างยิ่งในการให้ข้อมูลหรือตอบคำถาม บางครั้งอาจตอบหรือไม่ตอบด้วยความเกรงใจ ซึ่งผู้วิจัยถือว่า เป็นส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์ที่ถูกหล่อหลอม กล่อมเกลามาจากบริบทวิถี

20. (324-340).indd 338 28/11/2568 23:01:49

วัฒนธรรมแบบนี้เช่นเดียวกัน ทำให้ตั้งข้อสังเกตว่า มุมมองทางความคิด อาจมีการแทรกแซงของระบบบริบทวิถีวัฒนธรรมเหล่านี้ จะมีผลการวิจัยที่แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้แล้วงานวิจัยครั้งต่อไป อาจกำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลักให้แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เช่น พระลูกวัดที่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะมีมุมมองทางความคิดที่แตกต่างจากพระสังฆาธิการอย่างไรบ้าง หรืออีกกรณีหนึ่งเน้นเฉพาะพระสังฆาธิการระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น เช่น เจ้าอาวาสทุกวัดในเขตปกครอง ตำบล อำเภอ จังหวัดนั้น ๆ เป็นต้น

๒.๒ ควรจัดทำคู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักนิติธรรม พร้อมด้วยตัวชี้วัดหรือเกณฑ์การประเมินการทางานในภารกิจทั้ง ๖ ด้านที่สามารถตอบสนอง ต่อความต้องการของสังคม และการวิจัยเรื่อง การทุจริต (Corruption) เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญมากต่อการพัฒนาในโลกอนาคต เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นและอย่างยั่งยืนสืบไป

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.

_____. **ธรรมนูญชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระปลัดสุชินชยันต์ เพ็ชรนิล. “การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาลแนวพุทธ ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๕.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต (ภิรมย์พร). “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

20. (324-340).indd 339 28/11/2568 23:01:49

พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิทูร. “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, **วารสารบัณฑิตศึกษา.** มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๖๕.

ธีระพล อรุณะกสิกร. **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญูชน, ๒๕๔๒.

มหาจุฬาลงกรณราชวิยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วรชัย แสนสีระ. “พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ กับการปกป้องพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ปัจจุบัน”. **จุลนิติ**. (กรกฎาคม-สิงหาคม, ๒๕๕๒): ๑๓๓.

อรนุช กนกสิริรัตน์. **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี.** กรุงเทพมหานคร : พิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔.

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. **อธิปไตย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://th.wikipedia.org/wiki/อธิปไตย (๘ มิถุนายน ๒๕๖๕).

สิริ อัญญา. **พุทธทาสกับธรรมาธิปไตย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.paisalvision. com [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.nidambe11.net [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต). **คำวัด.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.kalyanamitra.org [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔].

20. (324-340).indd 340 28/11/2568 23:01:49

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Development of Library and Information Technology Management at Mahachulalongkornrajavidyalaya University

สุวัฒสัน รักขันโท
Suwatsan Ragkhanto
ถนัด ไชยพันธ์
Thanad Chaiyaphan
ธนศักดิ์ พรทัพพสาร
Thanasak Pontappasan
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Graduate Program in Buddhist Psychology, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: od65_tu2007@hotmail.com

Received: September 15, 2025
Revised: October 08, 2025
Accepted: October 14, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒) ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการและบุคลากร และ (๓) เสนอแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณแบบสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี โท เอก และบุคลากร รวมทั้งสิ้น ๓๖๓ คน เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการของสำนักหอสมุดฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านทรัพยากรสารสนเทศ อาคารสถานที่ และการบริการตามลำดับ

---

* ผศ.ดร.สุวัฒสัน รักขันโท Asst.Prof. Dr. Suwatsan Ragkhanto อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา Lecturer, Master of Arts Program in Buddhist Psychology

** ดร.ถนัด ไชยพันธ์ Dr.Thanad Chaiyaphan นักวิชาการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา Academic Officer, Doctor of Philosophy Program in Buddhist Psychology

*** ดร.ธนศักดิ์ พรทัพพสาร Dr.Thanasak Pontappasan อาจารย์พิเศษ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา Visiting Lecturer, Graduate Program in Buddhist Psychology

21. (341-366).indd 341 28/11/2568 23:03:19

ส่วนความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการด้านการพัฒนาบุคลากรและการเพิ่มทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล ข้อเสนอแนะคือ ควรพัฒนาการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ เน้นการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร การลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการยกระดับคุณภาพบริการดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนิสิตและบุคลากรอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; ห้องสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ; การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) examine the conditions and problems of the administration of the Office of Library and Information Technology at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, (2) investigate the opinions and needs of students and staff, and (3) propose guidelines for administrative development. A quantitative survey research design was employed. The sample consisted of 363 participants, including undergraduate and graduate students as well as staff. Data were collected through questionnaires and analyzed using descriptive statistics: percentage, mean, and standard deviation.

The findings revealed that, overall, the administration of the Office of Library and Information Technology was rated at a “high” level. The personnel dimension scored the highest, followed by information resources, facilities, and services, respectively. Regarding opinions and needs, all aspects were rated highly, particularly personnel development and the provision of digital information resources. The study recommends strategic administrative development focusing on enhancing personnel competency, investing in information technology, and improving digital services to support continuous and sustainable learning for students and staff.

Keywords: Administration; Library and Information Technology; Higher Education Development.

บทนำ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในการกำกับของรัฐ ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างส่วนงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ และหน่วยงานในกำกับของรัฐ และการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง จึงได้มีการปรับโครงสร้างและเปลี่ยนไปตามโครงสร้างที่มหาวิทยาลัยตราข้อกำหนด

21. (341-366).indd 342 28/11/2568 23:03:19

มหาวิทยาลัย เรื่องการจัดตั้งส่วนงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ประกาศ ณ วันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ และประกาศมหาวิทยาลัย เรื่องการแบ่งส่วนงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ประกาศ ณ วันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็น “สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ” แบ่งงานออกเป็น ๓ ส่วนคือ (๑) สำนักงานบริหาร (๒) ส่วนหอสมุดกลาง (๓) ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ

สำนักหอสมุด มีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย ในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาและการวิจัยของมหาวิทยาลัย จำเป็นต้องมีแหล่งสารนิเทศที่สมบูรณ์ ทันสมัยและมีคุณภาพ สำนักหอสมุดจึงมุ่งมั่นที่จะให้บริการทางวิชาการ เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพ ประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย โดยการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย เป็นห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งความรู้ในระบบดิจิทัล และเป็นห้องสมุดที่มีชีวิต (Living Library) ในขณะเดียวกันได้พัฒนาศูนย์ข้อมูลในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เป็นแหล่งความรู้ในเชิงการจัดการฐานข้อมูล การสงวนรักษาและการอนุรักษ์ทรัพยากรสารนิเทศ รวมทั้งได้พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติงานและสามารถให้บริการทางวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากสถานการณ์การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานราชการในภาพรวมของประเทศและในระดับส่วนราชการทั่วประเทศ เกี่ยวกับโครงสร้างระบบราชการแนวคิด และทิศทางการบริหารจัดการเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน รวมทั้งตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการนั้น สำนักหอสมุดในฐานะหน่วยราชการในมหาวิทยาลัย มีพันธกิจหลักด้านสนับสนุนการเรียนการสอน จัดหาและให้บริการทรัพยากรสารนิเทศแก่คณาจารย์ นักวิจัย นิสิตและชุมชนในท้องถิ่นจึงควรเร่งปรับปรุงพัฒนาองค์กรให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรที่เหมาะสมโดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดของสถานศึกษาแห่งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ศึกษาหาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

21. (341-366).indd 343 28/11/2568 23:03:19

แนวคิดและทฤษฎี งานวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

ความหมายของการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เรียกกันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนั้น การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการระยะยาว และจากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้ ส่วน **ราชบัณฑิตยสถาน** ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญ เติบโต หรือก้าวหน้า[๑] ในขณะเดียวกัน **ยุวัฒน์ วุฒิเมธี** ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การกระทำให้ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า[๒] อย่างไรก็ตาม **ทิตยา สุวรรณชฎ** ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ[๓] ในขณะที่ **สมศักดิ์ ศรีสันติสุข** ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น[๔] สำหรับ **พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต)** ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น[๕] ทางด้าน **สนธยา พลศรี** กล่าวไว้ว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจาก

---

[๑] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒,** (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๕.

[๒] ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

[๓] ทิตยา สุวรรณชฎ, **สังคมวิทยา,** (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๓๕๔.

[๔] สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๙.

[๕] พระราชวรมุนี (ป. อ. ปยุตฺโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖-๑๘.

21. (341-366).indd 344 28/11/2568 23:03:20

หลายแหล่ง และหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใครด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียง แนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุง

21. (341-366).indd 345 28/11/2568 23:03:20

เปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ[๖]

นอกจากนี้ **สนธยา พลศรี** ยังได้สรุปแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ดังนี้

๑) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้นเป็นต้น การพัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

๒) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต อันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูป คือ เฉพาะในโครงสร้างใด โครงสร้างหนึ่ง และเป็นการปฏิวัติ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

๓) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกเป็น ประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้ จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัย และการเจริญเติบโตมาก

๔) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผน ปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การพัฒนา

๕) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา[๗]

ในขณะที่ **โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัชฎ์** ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่อง

---

[๖] สนธยา พลศรี, **กระบวนการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

[๗] สนธยา พลศรี, **กระบวนการพัฒนาชุมชน**, หน้า ๗.

21. (341-366).indd 346 28/11/2568 23:03:20

ที่ได้รับความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

๒) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนาก็ต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

๓) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย[๘]

กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าและคุณภาพ ประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

มีนักวิชาการ นักการศึกษาและนักการบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย ดังนี้ ส่วน จันทรานี สงวนนาม กล่าวว่า การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม[๙] ในขณะเดียวกัน สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยกฤษฎ์ กล่าวว่า การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ

---

[๘] โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัชฎ์, **การพัฒนาประเทศไทย,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

[๙] จันทรานี สงวนนาม, **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

21. (341-366).indd 347 28/11/2568 23:03:20

(Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน[๑๐] อย่างไรก็ตาม ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวว่า การบริหารงานเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัตถุสามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้และในขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด[๑๑] ในขณะที่ สมยศ นาวีการ ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ว่าเป็น การตัดสินใจและการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาวขององค์การ ประกอบด้วยการกำหนดกลยุทธ์และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอกและมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท[๑๒] ทางด้าน สุพิณ เกชาคุปต์ ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้พนักงานได้รู้ว่า ฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงานที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง[๑๓] สำหรับ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กรอำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Contorting) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็บริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ[๑๔] นอกจากนี้ พระมหา

---

[๑๐] สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยกฤษฎ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

[๑๑] ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

[๑๒] สมยศ นาวีการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์,** (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

[๑๓] สุพิณ เกชาคุปต์, **การจัดการปฏิบัติงาน,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒-๙๓.

[๑๔] พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

21. (341-366).indd 348 28/11/2568 23:03:20

วุฒิชัย วชิรเมธี กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ[๑๕]

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้นเป็นแนวคิดการบริหารงานที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะมุ่งเป้าหมายไปที่องค์กรที่ควบคุมถึงทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรคณะผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงต่อสถานการณ์และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายในการทำงานของบุคคลในองค์การที่วางไว้และเพื่อพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงานและการงบประมาณ นอกจากหน้าที่ ในการบริหารแล้ว การบริหารจะได้ผลหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่แน่นอนเป็นสำคัญ

การพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

จากสภาพปัจจุบันซึ่งเป็นยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ และพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ เช่น ความหลากหลายขององค์ความรู้ การขยายตัวเชิงปริมาณของสถาบัน อุดมศึกษา การปฏิรูปการศึกษาของโลก ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ความต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่ดีขึ้นและมากขึ้น ตลอดจนข้อกำหนดด้านงบประมาณ ทาให้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาประสบกับปัญหาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านการปฏิบัติงานเทคนิค บริหาร บริการ และผู้ใช้บริการ ห้องสมุดต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการองค์การ การบริการ บุคลากร ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด และพัฒนาคุณภาพในเรื่องต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐานเพื่อส่งเสริมความอยู่รอดอย่างมีประสิทธิภาพ และความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัด[๑๖]

๑. โครงสร้างและการบริหาร

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เป็นห้องสมุดที่ได้รับการพัฒนามากกว่าห้องสมุดประเภทอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับรองสถานภาพ อาคารสถานที่ การบริการ เทคโนโลยี งบประมาณ การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคใหม่นี้จะต้องเป็นห้องสมุดระบบอัตโนมัติ ซึ่งได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบการทางานแบบเก่าเป็นการทางานด้วยเครื่องจักรกลและให้

---

[๑๕] พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

[๑๖] สุริทอง ศรีสะอาด, **แนวทางการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาไปสู่เกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ**.๒๕๔๔, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

21. (341-366).indd 349 28/11/2568 23:03:20

ทัศนะว่าสภาพการณ์โครงสร้างการจัดการองค์กรของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันเป็นโครงสร้างองค์กรที่มุ่งในแง่ของปริมาณ (Quality) จะต้องมีการปรับรื้อโครงสร้างองค์กรใหม่เพื่อเน้นคุณภาพ (Quality) จะเกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรมีฝ่ายหลัก ๆ อยู่เพียง ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการทางด้านเทคนิค และฝ่ายบริการผู้ใช้[๑๗]

๒. งบประมาณและการเงิน

งบประมาณ เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการบริหารจัดการห้องสมุด ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอเป็นปัญหาเรื้อรังในทุกยุคทุกสมัย การขาดแคลนงบประมาณหรือมีงบประมาณน้อยย่อมทำให้การบริหารและดำเนินงานมีอุปสรรค มีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอในการปฏิบัติงานเพราะงบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอสำหรับการจัดซื้อทรัพยากร สารสนเทศ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่สามารถก่อสร้างอาคารใหม่และจัดซื้อครุภัณฑ์ที่มีมาตรฐานได้ในเชิงปริมาณ มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ระบุไว้ว่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรได้รับงบประมาณอย่างน้อยร้อยละ ๘ ของงบดำเนินการทั้งหมดของสถาบันอุดมศึกษาและต้องแยกเป็นอิสระในกรณีมีห้องสมุดสาขาผู้บริหารห้องสมุดมีหน้าที่จัดเตรียมและบริหารงบประมาณ เพื่อการดาเนินงานสำหรับห้องสมุดสาขาตามความจำเป็นและเหมาะสม รายได้จากกิจกรรมและบริการของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ได้สงวนไว้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายที่จาเป็นของห้องสมุด นอกเหนือจากงบประมาณที่ได้รับ[๑๘] งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการทุกรายการ ควรมีการวางแผนและการสร้างระบบและวินัยในการใช้จ่ายเงินงบประมาณที่ดี จะทำให้สามารถควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณได้ตรงตามวัตถุประสงค์และคุ้มค่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนไปถึงความมีคุณภาพของส่วนอื่น ๆ ด้วย[๑๙]

๓. บุคลากร

บุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาห้องสมุด การจัดสรรบุคลากรที่มีคุณวุฒิที่เหมาะสมให้เพียงพอและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ ทักษะและความสามารถในการบริหาร วิชาการใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาให้ตอบสนองความต้องการในการให้การศึกษาแก่ผู้ใช้ บรรณารักษ์เอง นอกจากจะมีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

---

[๑๗] อภัย ประกอบผล, **การสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๔๔).

[๑๘] สุริทอง ศรีสะอาด, **แนวทางการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาไปสู่เกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.**๒๕๔๔, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

[๑๙] วันชัย ศิริชนะ, **รายงานการสัมมนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ครั้งที่ ๑๕ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความเป็นเลิศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา**, (มหาสารคาม : สานักวิทยบริการและภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

21. (341-366).indd 350 28/11/2568 23:03:20

มีความรู้เรื่องหนังสือและสารสนเทศทุกรูปแบบแล้วยังจะต้องมีจิตสานึกที่ดีในการให้บริการ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการติดต่อกับคนอื่น มีความสามารถในการบริหารจัดการ ต้องปรับบทบาทในการให้บริการเชิงรุก[๒๐]

ปัจจุบันห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแทบทุกแห่ง ได้แปรสภาพเป็นห้องสมุดอัตโนมัติหรือกึ่งอัตโนมัติ เทคโนโลยีชั้นสูงที่นำมาใช้ในห้องสมุดจะต้องมีการใช้อย่างถูกต้องเต็มที่ตามสมรรถนะของระบบ บุคลากรในห้องสมุดจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีเหล่านั้น เพื่อให้สามารถเลือกนามาใช้กับงานแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสม และจะต้องรู้จักวิธีใช้บำรุงรักษา เพื่อให้เครื่องมือดังกล่าวได้เกิดประโยชน์เต็มที่ในทุก ๆ ด้านทั้งในด้านการบริหาร ด้านบริการ และด้านการปฏิบัติงานเพื่อผลิตและเผยแพร่สารสนเทศ สถาบันการศึกษาที่ผลิตบรรณารักษ์จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของห้องสมุดและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารสนเทศทั้งในปัจจุบันและยังจะต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงอันเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้อีกด้วย[๒๑]

๔. ทรัพยากรสารสนเทศ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรจัดหาและรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกรูปแบบให้ครบถ้วนตามความเหมาะสมและจำเป็น ตามเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๔ กำหนดให้มีหนังสือไม่น้อยกว่า ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม จำนวนทรัพยากรสารนิเทศในรูปสื่ออื่น ๆ ให้นับเท่าจำนวนเล่มของหนังสือที่บันทึกลงสื่อ ที่สามารถค้นหามาใช้ได้ในทันที นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสูตรการคิดคำนวณจำนวนหนังสือต่อ นิสิต อาจารย์ สาขาวิชาเฉพาะ ระดับปริญญา การศึกษาของสถาบันหรือมหาวิทยาลัยที่สังกัด การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกและจัดหาควรมีการกำหนดทั้งนโยบายเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ[๒๒] ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีอย่างเหมาะสมและเพียงพอและได้เกณฑ์มาตรฐาน คือ หนังสือ ๕๐ เล่ม ต่อ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ๑ คน หนังสือ ๗๕ เล่ม ต่อนักศึกษาระดับปริญญาโท ๑ คน หนังสือ ๑๐๐ เล่ม ต่ออาจารย์ ๑ คน นอกจากหนังสือ ตารา วารสารทางวิชาการแล้ว ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจะต้องจัดหาสื่อในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ฐานข้อมูลในรูปคอมแพคดิสก์ ซีดีรอม สื่อผสมมัลติมีเดีย และโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ คุณภาพของตาราและสาระทางวิชาการในห้องสมุดนี้จะรวมถึงการได้บอกรับเป็นสมาชิกฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์อีกด้วย ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีวิธีการในการคัดเลือกที่ดี มีการตัดสินร่วมกันหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาอาจตั้งคณะ

---

[๒๐] วรางคณา อินทรพินทุวัฒน์, “บทบาทของบุคลากรสารนิเทศกับความสาเร็จในการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา”, **สานักวิทยบริการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓** (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๔๑) : ๑๒-๑๗.

[๒๑] นวนิตย์ อินทรามะ, **การสัมมนาความร่วมมือะหว่างห้องสมุดการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษากับการประกันคุณภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : สานักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๔๘).

[๒๒] สุริทอง ศรีสะอาด,**แนวทางการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาไปสู่เกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.**๒๕๔๔, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

21. (341-366).indd 351 28/11/2568 23:03:20

กรรมการในการคัดเลือกขึ้นมาพิจารณา มีการประเมินหนังสือตำราที่มีอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อคัดหนังสือที่ล้าสมัยหรือไม่มีคุณภาพออกจากหนังสือตำราที่มีอยู่ สาเหตุของการได้หนังสือตำราที่ไม่มีคุณภาพเข้าในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาอาจเกิดจากการได้รับบริจาค การจัดซื้อที่ไม่มีหลักการ โดยเฉพาะในขณะที่จะสิ้นเปลืองปีงบประมาณ ฯลฯ เป็นต้น

๕. อาคารสถานที่และครุภัณฑ์

อาคารและสถานที่ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จะต้องเป็นอาคารเอกเทศ มีการออกแบบระบบโดยสถาปนิกที่มีความชำนาญทางด้านการออกแบบห้องสมุด ติดตั้งเครื่องปรับอากาศทั้งอาคาร ครุภัณฑ์ภายในอาคารมีความเหมาะสมและได้มาตรฐาน การตกแต่งภายในจะต้องเป็นที่ดึงดูดใจให้ผู้ใช้บริการมีความอยากที่จะเข้าไปใช้ห้องสมุด จานวนที่นั่งอ่านหนังสือในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ตามมาตรฐานได้กำหนดไว้ สถานที่ตั้งของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจะต้องตั้งอยู่ใกล้อาคารเรียนหรือ แหล่งชุมชนภายในสถาบันการศึกษานั้น ๆ เพื่อให้สะดวกแก่ผู้ใช้บริการ สถานที่ตั้งจะมีผลต่อการไปใช้ห้องสมุดของอาจารย์และนักศึกษา ซึ่งธรรมชาติของผู้ใช้บริการเหล่านี้มักจะชอบความสะดวกสบายและใกล้ตัว[๒๓]

๖. การบริการ

บริการห้องสมุดเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งในสถาบันอุดมศึกษา การปรับปรุงบริการ ห้องสมุดนั้นจะต้องเริ่มที่ตัวบรรณารักษ์และบุคลากรห้องสมุดทุกระดับ บริการห้องสมุดจะต้องเป็นบริการในเชิงรุกมุ่งให้ผู้ใช้ได้รับบริการด้วยความพึงพอใจ จัดบริการให้วัสดุและสภาพแวดล้อมของห้องสมุดอยู่ในสภาพเรียบร้อยและเป็นปัจจุบัน การนาเทคโนโลยีชั้นสูงมาใช้ในการบันทึกข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศในห้องสมุดเพื่อให้สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว สามารถสื่อสารข้อมูลเหล่านั้นได้ทั้งในระยะใกล้และไกล ยังไม่เพียงพอสาหรับบริการของห้องสมุด หัวใจสำคัญของงานด้านบริการคือ ต้องมุ่งเน้นที่ตัวผู้ใช้ ฉะนั้นเนื้อหาที่จะบันทึกลงในสื่อต่าง ๆ จะต้องให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ มีความถูกต้องตรงกับความต้องการ สมบูรณ์ ทันสมัย ค้นหามาใช้ได้สะดวก รวดเร็ว[๒๔]

๗. ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดอันเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ทรัพยากรร่วมกันกว้างขวาง เพื่อประสิทธิภาพในการให้บริการและประหยัดในการร่วมมือนั้น ไม่ควรทำเฉพาะระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเท่านั้น ควรสร้างความร่วมมือให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นห้องสมุดประเภทใด เช่น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและ

---

[๒๓] อ้างแล้ว

[๒๔] นวนิตย์ อินทรามะ, **การสัมมนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษากับการประกันคุณภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : สานักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๔๘).

21. (341-366).indd 352 28/11/2568 23:03:20

เอกชน ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น ควรให้มีการสร้างเครือข่ายเป็นหนึ่งเดียวในประเทศ ช่วยกันหาแนวทางดาเนินกิจกรรมเพื่อความร่วมมือในขณะที่ประเทศชาติประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ และบริการจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น[๒๕] ตามมาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ตั้งเกณฑ์ไว้สั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางว่าห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรดำเนินการให้เกิดความร่วมมือ โดยการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีร่วมกัน โดยคำนึงถึงหลักการประหยัดและประสิทธิภาพของบริการ ทั้งนี้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งควรได้รับงบประมาณประจำปีเพื่อการนี้ด้วย[๒๖]

๘. การประเมินคุณภาพห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา และห้องสมุดของมหาวิทยาลัยของรัฐได้เริ่มพัฒนาคุณภาพมาเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปีโดยได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา และได้ประกาศใช้เกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เพื่อเป็นแนวทางให้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา/มหาวิทยาลัยได้พัฒนาทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ[๒๗] ซึ่งปัจจุบันมาตรฐานดังกล่าวได้แก้ไขปรับปรุงใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา/มหาวิทยาลัย คือประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.๒๕๔๔

มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้กำหนดมาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๙ ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นแนวทางสำหรับสถาบันอุดมศึกษาได้พัฒนาห้องสมุดของสถาบันให้ได้มาตรฐาน ตลอดจนมีประสิทธิภาพและคุณภาพยิ่งขึ้น จึงได้ออกประกาศทบวงมหาวิทยาลัยเรื่อง มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.๒๕๔๔ ขึ้น แบ่งเป็นตอน ๆ และในตอนที่ ๔ ว่าด้วยการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ กำหนดให้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรจัดหาและรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศที่มีการบันทึกในทุกรูปแบบ ได้แก่ วัสดุตีพิมพ์โสตทัศนวัสดุ สารสนเทศที่บันทึกในรูปเสียง รูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รูปกราฟิก สื่อสามมิติ และฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ ให้ครบถ้วนตามความจำเป็นและอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนองตอบภาระหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาต้นสังกัด ดำเนินการจัดเก็บอย่างมีระบบ เพื่อให้สามารถสืบค้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นอกจากนี้ ต้องมีหลักเกณฑ์การเพิ่มจำนวนทรัพยากรสารสนเทศอย่างมีระบบและต่อเนื่องให้สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษา

---

[๒๕] อ้างแล้ว

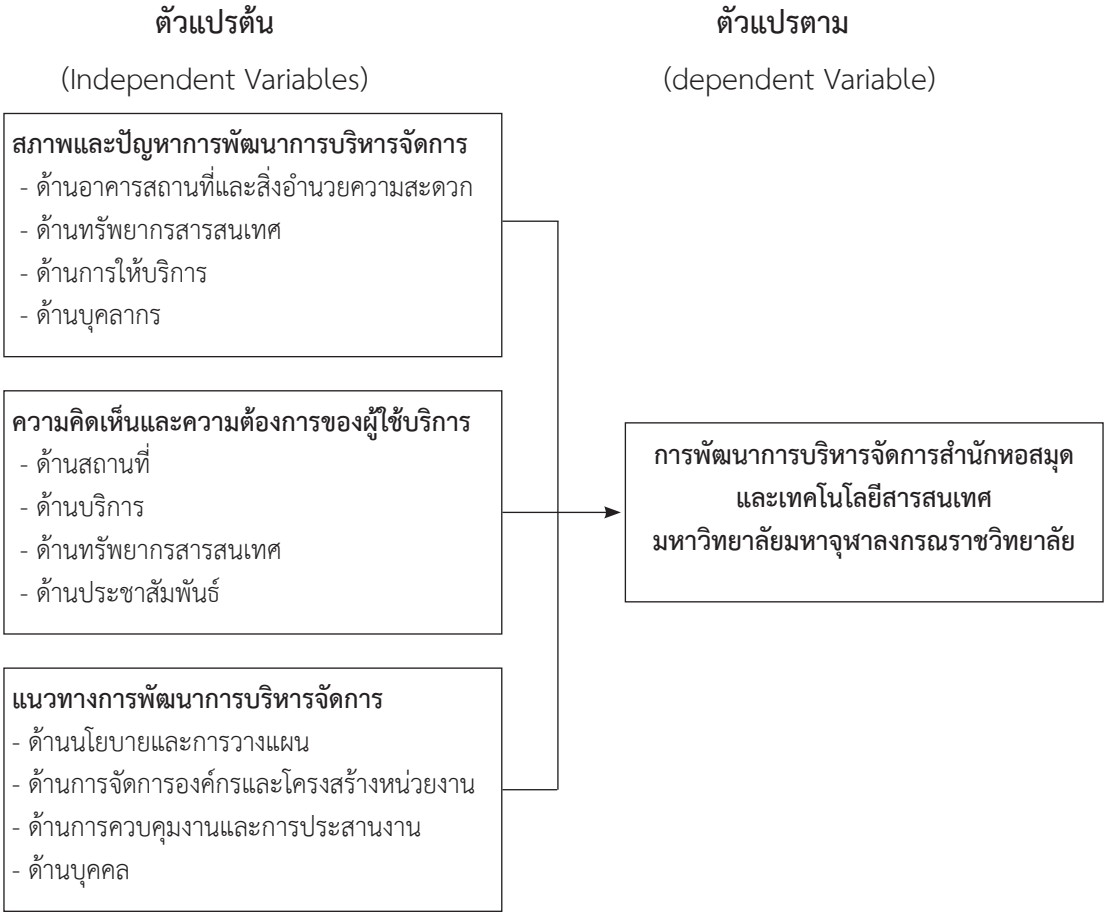
[๒๖] อ้างแล้ว

[๒๗] อภัย ประกอบผล, **การสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา,** (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๔๔).

21. (341-366).indd 353 28/11/2568 23:03:21

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาข้างต้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๑.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) คณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางระเบียบวิจัยซึ่งประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

21. (341-366).indd 354 28/11/2568 23:03:21

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ ๑ ผู้ใช้บริการสำนักหอสมุด และเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นนิสิต ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้ง ๑๑ วิทยาเขต จำนวนประมาณ ๑,๗๐๐ รูป/คน โดยใช้ข้อมูลนิสิตคงสภาพเป็นนิสิตจากสำนักทะเบียนและวัดผล และกลุ่มที่ ๒ เป็นบุคลากรทั้งอาจารย์และเจ้าหน้าที่ปัจจุบันที่เป็นทั้งพนักงานและอัตราจ้าง จำนวน ๕๐ รูป/คน โดยใช้ข้อมูลจากกองกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ของนิสิตและบุคลากรของมหาวิทยาลัย แบบสอบถามมี ๒ ชุด สำหรับชุดที่ ๑ สำหรับนิสิตและชุดที่ ๒ สำหรับบุคลากร, คณาจารย์และเจ้าหน้าที่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลกับคณะผู้วิจัย โดยเก็บข้อมูลจากนิสิตระดับปริญญาตรี และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๓๖๓ ชุด ดังนี้

๑. ในส่วนของนิสิต คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขอความร่วมมือจากอาจารย์ผู้สอน หัวหน้าห้องเรียนในการเก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามตามห้องเรียน และที่เข้ามาใช้บริการในห้องสมุดของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ

๒. การเก็บข้อมูลจากบุคลากร คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขอความร่วมมือจากหัวหน้าส่วนงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้ง ๑๑ วิทยาเขต ในการเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามให้กับบุคลากรตามส่วนงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้ง ๑๑ วิทยาเขต

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๓๖๓ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ ต้องการมาดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. จัดระเบียบข้อมูลและลงรหัส (Coding)

๒. นำข้อมูลดังกล่าวไปคำนวณหาค่าทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

๒.๑ ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ (Percentage) ใช้ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)

21. (341-366).indd 355 28/11/2568 23:03:21

๒.๒ ข้อมูลที่เกี่ยวกับระดับความคิดเห็นที่มีต่อความต้องการบริการของสำนักหอสมุด และเทคโนโลยีสารสนเทศ และแนวทางการพัฒนาห้องสมุดที่พึงประสงค์ของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิเคราะห์โดย การใช้สถิติร้อยละ (Percentage) และหาค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากนิสิตของมหาวิทยาลัย

จากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การแจกแบบสอบถามให้กับนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคปกติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งส่วนกลางและ ๑๑ วิทยาเขต ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยตอบให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ดังนี้

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามและพฤติกรรมการใช้สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๒๑ คนคิดเป็นร้อยละ ๗๐.๖ และเพศหญิง จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๒๓ ปี จำนวน ๑๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑ รองลงมาอยู่ระหว่างอายุ ๑๘-๒๐ ปี จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๖ และรองลงมาอยู่ระหว่างอายุ ๒๔-๒๖ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑

ชั้นปีที่ศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๑ จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๗ รองลงมากำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๑๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๙ และน้อยที่สุดศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓

ช่วงเวลาที่เข้าใช้บริการห้องสมุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีช่วงเวลาที่เข้าใช้บริการห้องสมุด ช่วงเวลา ๑๒.๐๑ – ๑๓.๐๐ น. จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑ รองลงมาเป็นช่วงเวลา อื่น ๆ เช่น เวลาว่าง แล้วแต่มีเวลา จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕ และน้อยที่สุดช่วงเวลา ๑๓.๐๑ – ๑๗.๐๐ น. จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นจำนวนร้อยละ ๑๙.๘

เวลาที่ใช้โดยเฉลี่ยแต่ละครั้ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีเวลาที่ใช้โดยเฉลี่ยแต่ละครั้ง ๑ ชั่วโมง จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๖ รองลงมามีเวลาที่ใช้โดยเฉลี่ยแต่ละครั้ง ๒ ชั่วโมง จำนวน ๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙ และน้อยที่สุดมีเวลาที่ใช้โดยเฉลี่ยแต่ละครั้ง ๓ ชั่วโมง จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐

21. (341-366).indd 356 28/11/2568 23:03:21

ความถี่ในการเข้าใช้บริการต่อสัปดาห์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความถี่ในการเข้าใช้บริการ ๑-๒ ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๒ รองลงมามีความถี่ในการเข้าใช้บริการน้อยกว่า ๑ ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ และน้อยที่สุดมีความถี่ในการเข้าใช้บริการ ๓-๔ ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๖

เหตุผลในการเข้าใช้บริการห้องสมุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีเหตุผลในการเข้าใช้บริการห้องสมุดเพื่อค้นคว้าข้อมูลทำรายงาน จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๒ รองลงมามีเหตุผลในการเข้าใช้บริการห้องสมุดเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำรายงาน โครงงาน สารนิพนธ์หรือวิจัย จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๙ และน้อยที่สุดมีเหตุผลในการเข้าใช้บริการห้องสมุดเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓

สภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก (๒) ด้านทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (๓) ด้านการให้บริการ (๔) ด้านบุคลากร พบว่า นิสิตมีความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย **โดยภาพรวม**อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = ๒.๙๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลำดับที่หนึ่ง คือ ด้านบุคลากร ($\overline{X}$ =๓.๒๕) ลำดับที่สอง คือ ด้านทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ($\overline{X}$ =๓.๒๔) ลำดับที่สาม คือ ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ($\overline{X}$ =๒.๗๕) และลำดับสุดท้าย คือ ด้านการให้บริการ ($\overline{X}$ =๒.๖๑)

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านบริการ (๓) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ (๔) ด้านประชาสัมพันธ์ พบว่า นิสิตมีความคิดเห็นต่อความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**โดยภาพรวม**อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๓.๘๙)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลำดับที่หนึ่ง คือ ด้านสถานที่ ($\overline{X}$ =๔.๓๗) และด้านทรัพยากรสารสนเทศ ($\overline{X}$ =๔.๓๗) ลำดับที่สอง คือ ด้านบริการ ($\overline{X}$ =๔.๒๐) ลำดับที่สาม คือ ด้านประชาสัมพันธ์ ($\overline{X}$ =๒.๖๑)

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านนโยบายและการวางแผน (๒) ด้านการจัดการองค์กรและโครงสร้างหน่วยงาน (๓) ด้านการควบคุมงานและการประสานงาน (๔) ด้านบุคคล พบว่า นิสิตมีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย **โดยภาพรวม**อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๑๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลำดับที่หนึ่ง คือ ด้านนโยบายและการวางแผน ($\overline{X}$ =๔.๒๒) ลำดับที่สอง คือ ด้านการควบคุมงานและการประสานงาน ($\overline{X}$ =๔.๑๙) ลำดับที่สาม คือ ด้านบุคคล ($\overline{X}$ =๔.๑๓) และลำดับสุดท้าย คือ ด้านการจัดการองค์กรและโครงสร้างหน่วยงาน ($\overline{X}$ =๔.๐๘)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า จำนวนและร้อยละการแสดงความคิดเห็นของนิสิตเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของนิสิตเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้านสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ขาดแคลนงบประมาณในการบริหารจัดการ มีผู้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมากที่สุด จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๒ รองลงมา คือ ไม่มีบริการถ่ายเอกสารและปริ้นงาน จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๒ ไม่มีที่นั่งอ่านส่วนบุคคล หรือห้องศึกษาค้นคว้ากลุ่ม จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๓๕ ห้องสมุดมีขนาดเล็กไม่เพียงพอต่อการรับหนังสือใหม่เข้ามา จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๗๕ ควรมีการบริการที่รวดเร็วและมีระบบที่ทันสมัย จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๙ ควรมีการพัฒนาหนังสือหรือมีการอัพเกรดหนังสือที่ทันสมัย จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๓ และอาคารห้องสมุดค่อนข้างที่จะอยู่ไกลจากอาคารเรียน จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๒

21. (341-366).indd 358 28/11/2568 23:03:22

ด้านความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ไม่มีจุดบริการเครื่องดื่มต่าง ๆ ไว้จำหน่าย มีผู้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมากที่สุด จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑๐ รองลงมา คือ ควรมีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพ จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗๘ ควรมีการจัดให้บริการสื่อที่ทันสมัย เช่น Tablet หรือ Notebook จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑๔ และควรเพิ่มหนังสือภาษาต่างประเทศให้มาก จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๑ และควรมีรูปแบบการยืม/คืน หนังสือที่สะดวกและรวดเร็ว จำนวน ๑๓ คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๕

ด้านแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ควรมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีผู้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมากที่สุด จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๗๐ รองลงมา คือ ควรปรับปรุงห้องหมุดให้น่าเข้าไปค้นคว้าหาข้อมูลจำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๒ ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒๗ และพัฒนาบุคลากรและจัดทำนิทรรศการเพื่อให้เกิดความสนใจ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๖

สรุปความคิดเห็นของนิสิตและบุคลกรต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความคิดเห็นของนิสิตและบุคลกร เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า นิสิตและบุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =๓.๐๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลำดับที่หนึ่ง คือ ด้านบุคลากร ($\overline{X}$ =๓.๓๙) ลำดับที่สอง คือ ด้านทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ($\overline{X}$ =๓.๒๑) ลำดับที่สาม คือ ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ($\overline{X}$ =๒.๘๖) และลำดับสุดท้ายด้านการให้บริการ ($\overline{X}$ =๒.๘๒)

ความคิดเห็นของนิสิตและ บุคลากรเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า นิสิตและบุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =๓.๘๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลำดับที่หนึ่ง คือ ด้านสถานที่ ($\overline{X}$ =๔.๒๕) ลำดับที่สอง คือ ด้านทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ($\overline{X}$ =๔.๒๓) ลำดับที่สาม คือ ด้านบริการ ($\overline{X}$ =๔.๐๖) และลำดับสุดท้ายด้านประชาสัมพันธ์ ($\overline{X}$ =๒.๘๑)

ความคิดเห็นของนิสิตและ บุคลากรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า นิสิตและบุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =๔.๑๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลำดับที่หนึ่ง คือ ด้านการควบคุมงานและการประสานงาน ($\overline{X}$ =๔.๑๗) ลำดับที่สอง คือ ด้านบุคคล ($\overline{X}$ =๔.๑๗) ลำดับที่สาม คือ ด้านนโยบายและการวางแผน ($\overline{X}$ =๔.๑๕) และลำดับสุดท้ายด้านการจัดการองค์กรและโครงสร้างหน่วยงาน ($\overline{X}$ =๔.๐๔)

อภิปรายผลการวิจัย

นิสิตและบุคลากรต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและวิทยาเขตทั้ง ๑๑ แห่ง อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เกิดจากการที่นิสิตและบุคลากรของมหาวิทยาลัย มีความต้องการที่จะเป็นผู้ให้บริการและเป็นผู้รับบริการที่ดี มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ตรงกับความต้องการทุกครั้งที่นิสิตและบุคลากรเข้าใช้บริการสำนักหอสมุดสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ นิสิตและบุคลากรได้มีการสะท้อนถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ไขใน ๓ ด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ ด้านความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการ และด้านแนวทางการบริหารจัดการ ทั้ง ๓ ด้านนี้ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ เพื่อให้การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีเกิดประสิทธิภาพสูงสุดทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการอันได้แก่ นิสิตและบุคลากรของมหาวิทยาลัย

ด้านสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ เป็นสิ่งที่นิสิตและบุคลากรต้องการชี้ให้เห็นสภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยี อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านบุคลากรของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีการพัฒนาบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการมีมนุษย์สัมพันธ์และความกระตือรือร้นในการให้บริการของบุคลากร บุคลากรความรู้ความสามารถในการให้บริการ บุคลากรมีความรวดเร็วถูกต้องในการให้บริการ มีบุคลิกภาพและการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย และมีความละเอียดรอบคอบในการให้บริการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ บานชื่น ทองพันชั่ง[๒๘] ได้ศึกษาเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดในสังกัดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดในสังกัดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี พ.ศ.๒๕๕๔ ผลของการวิจัยพบว่าแนวโน้มการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดในสังกัดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ด้านบุคลากรเป็นดังนี้ ด้านบุคลากร การบริการบุคลากรจะมีระบบประเมิน

[๒๘] บานชื่น ทองพันชั่ง, **แนวโน้มการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดในสังกัดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (**เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

21. (341-366).indd 360 28/11/2568 23:03:22

ประสิทธิภาพของบุคลากร จำนวนบุคลากรจะลดลงโดยมีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยการทำงานของบุคลากร ดังนั้นบุคลากรต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนได้ จะต้องทางานในเชิงรุก มีบทบาทหน้าที่ตรงตามภาระงานของแต่ละตำแหน่ง มีความรู้ความสามารถในเรื่องภาษาต่างประเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีมัลติมีเดียที่สามารถให้คำปรึกษาเป็นระดับช่วยวิชาการ และให้บริการแก่ผู้ใช้บริการได้

ด้านความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการ เป็นสิ่งที่นิสิตและบุคลากรแสดงถึงความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยี อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสถานที่ ที่นิสิตและบุคลากรมีความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการต้องการให้มีจุดให้บริการถ่ายเอกสาร/น้ำดื่ม ต้องการให้จัดอุปกรณ์ตกแต่งห้องสมุดให้ทันสมัย ต้องการให้ห้องสมุดมีห้องประชุมเล็กไม่เกิน ๑๐ คน ๔-๕ ห้อง ไว้บริการ ต้องการให้มีความทันสมัยของอุปกรณ์ในการสืบค้น และต้องการให้มีความสะดวกในการเข้า-ออก ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พิสุทธิ์ ศรีจันทร์[๒๙] ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีต่อการบริการของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีต่อการบริการของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ตลอดจนศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของนักศึกษาระดับปริญญาตรีผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการบริการในภาพรวมของสำนักวิทยบริการอยู่ในระดับมากทั้งสิ้นโดยมีความพึงพอใจด้านบุคลากรให้บริการมากที่สุด และมีความพึงพอใจด้านอาคารสถานที่น้อยที่สุด เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านบริการสารสนเทศนักศึกษามีความพึงพอใจต่อบุคลิกภาพและการแต่งกายมากที่สุด ด้านทรัพยากรสารสนเทศมีความพึงพอใจต่อทรัพยากรสารสนเทศในภาพรวม โดยพิจารณาจากปริมาณเพียงพอความทันสมัยและความสอดคล้องกับหลักสูตรซึ่ง มีความพึงพอใจต่อวารสารวิชาการ/หนังสือพิมพ์มากที่สุด ด้านวัสดุและครุภัณฑ์ มีความพึงพอใจต่อจำนวนและความเหมาะสมของโต๊ะเก้าอี้ที่ใช้สำหรับนั่งค้นคว้าในห้องสมุดมากที่สุด ด้านอาคารสถานที่มีความพึงพอใจต่อระบบแสงสว่างภายในอาคารมากที่สุด

ด้านแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ เป็นสิ่งที่นิสิตและบุคลากรได้แสดงถึงแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยี อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการควบคุมงานและการประสานงาน ซึ่งจะต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานในแต่ละหน้าที่อย่างชัดเจน มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการประสานงานและการรายงานผลการปฏิบัติงาน มีช่องทางในการสื่อสารเพื่อประสานงานระหว่างหน่วยงานที่หลากหลายช่องทาง มีการกำหนดแบบฟอร์ม

---

[๒๙] พิสุทธิ์ ศรีจันทร์, **ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีต่อการบริการของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์**, (อุตรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๒).

ในการปฏิบัติงานและการรายงานผลการดำเนินงานของบุคลากรและส่วนงาน และสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศกับต่างสถาบัน ศิริมนัส อินต๊ะแก้ว[๓๐] ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิผลการบริหารงานของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) วิเคราะห์ประสิทธิผลการบริหารงานของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (๒) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานสำนักหอสมุด พบว่า ระดับความคิดเห็นสูงสุดในระดับมากของผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย นโยบายการปรับลดกำลังคนภาครัฐทำให้บุคลากรปฏิบัติงานในลักษณะที่ต้องใช้ทักษะความรู้ความสามารถหลายด้าน บุคลากรต้องรับผิดชอบภาระงานที่เพิ่มขึ้น นโยบายการปฏิรูปการศึกษาทำให้บุคลากรต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาและบุคลากรต้องพัฒนาแนวคิดและวิธีการในการปฏิบัติงานให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี สำหรับระดับความคิดเห็นสูงสุดในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งของผู้บริหาร ได้แก่ปัจจัยด้านลักษณะสภาพแวดล้อมของงาน ประกอบด้วย การแสวงหาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน ความไม่แน่นอนของงบประมาณที่ได้รับมีผลต่อการบริหารจัดการอย่างมาก มหาวิทยาลัยจัดสรรงบประมาณให้ห้องสมุดกลาง และแยกย่อยให้คณะจัดสรรให้ห้องสมุดคณะมีผลต่อต่อการพัฒนาสำนักหอสมุดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ควรมีการพัฒนาทักษะเชิงบริหารจัดการให้กับผู้บริหารระดับหัวหน้าฝ่าย หัวหน้างาน การให้รางวัลแก่บุคลากรเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร มีมาตรการป้องกันภัยและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง และบุคลากรสร้างบรรยากาศการทำงานมีลักษณะของการเคารพ ให้เกียรติเหมือนพี่กับน้อง

สรุป

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ และแสดงให้เห็นเป็นตัวแบบ (Synthesis Model) โดยสรุปองค์ความรู้ใน ๓ ประเด็น คือ (๑) สภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒) ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๓) แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

[๓๐] สิริมนัส อินต๊ะแก้ว, ประสิทธิผลการบริหารงานของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

21. (341-366).indd 362 28/11/2568 23:03:23

สภาพและปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๑) ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ยังอาคารที่ตั้งของสำนักสมุดฯ ไม่เป็นอาคารเอกเทศ ขาดมุมบริการเครื่องดื่มและอาหารว่าง ขาดจำนวนและประสิทธิภาพของเครื่องคอมพิวเตอร์ (๒) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ขาดสื่อมัลติมีเดียที่ทันสมัย ห้องสมุดยังเป็นรูปแบบเดิมไม่มีความหลากหลาย สารสนเทศขาดเนื้อหารที่ทันสมัย (๓) ด้านการให้บริการ ไม่มีบริการถ่ายเอกสาร บุคลากรไม่เพียงพอต่อการใช้บริการ อุปกรณ์สืบค้นไม่ทันสมัย (๔) ด้านบุคคล บุคลากรขาดความชำนาญในการให้บริการ ขาดความละเอียดรอบคอบในการให้บริการ และความรู้ความสามารถในการให้บริการของบุคลากร

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ใช้บริการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๑) ด้านอาคารสถานที่ต้องการให้มีจุดบริการถ่ายเอกสาร/น้ำดื่ม มีการปรับปรุงห้องที่ทันสมัย และมีห้องประชุมกลุ่มไว้บริการเนื่องจากในยุคปัจจุบันการที่นิสิตจะเข้ามาค้นคว้าจากหนังสือกลายเป็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่แทน ดังนั้น สำนักหอสมุดจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปตามโลกภิวัฒน์ (๒) ด้านการให้บริการ สภาพของสำนักหอสมุดส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลจากอาคารเรียนจึงส่งผลต่อการใช้บริการ จึงมีความจำเป็นที่ต้องขยายเวลาเปิดบริการ และเปิดบริการในวันหยุดพร้อมทั้งปรับปรุงระบบอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพ (๓) ด้านทรัพยากรสารสนเทศมีความจำเป็นที่จะต้องมีอินเทอร์เน็ต (wi-fi) ที่มีความเสถียร มีสื่อมัลติมีเดียที่ทันสมัยไว้ให้บริการเพียงพอ มีหนังสือ วารสาร นิตยสาร ที่ทันสมัย (๔) ด้านประชาสัมพันธ์สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศต้องปรับปรุงข้อมูลบนเว็บไซต์ของห้องสมุดให้ทันสมัยมีเอกสารแนะนำหน่วยงาน และคู่มือการใช้บริการอย่างครบถ้วนชัดเจนการประชาสัมพันธ์นอกเหนือจากการประชาสัมพันธ์จากเว็บไซต์

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๑) ด้านนโยบายและการวางแผน ห้องสมุดควรนำเทคนิคการบริหารใหม่ ๆ มาใช้ ผู้บริหารระดับสูงควรให้ความสำคัญกับการวางนโยบาย มีการปรับกลยุทธ์ในการบริหารงานทุกปี และการบริหารแบบ One Stop Service (๒) ด้านการจัดการองค์กรและโครงสร้างหน่วยงาน มีโครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ โครงสร้างห้องสมุดควรยืดหยุ่น ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (๓) ด้านการควบคุมงานและการประสานงาน สร้างเครือข่ายความร่วมมือห้องกับต่างสถาบัน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ กำหนดผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานในแต่ละหน้าที่อย่างชัดเจน (๔) ด้านบุคลากร บุคลากรห้องสมุดควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง บุคลากรห้องสมุดควรมีความรู้ทางวิชาชีพบรรณารักษ์ จัดโครงสร้างองค์กรแบบเครือข่าย และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

21. (341-366).indd 363 28/11/2568 23:03:23

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศควรดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศทุกรูปแบบ ปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เปรียบเสมือนห้องสมุดมีชีวิต เพื่อส่งเสริมให้ผู้ใช้บริการได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

๒) สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีรูปแบบการให้บริการเชิงรุก มีความรวดเร็ว บุคลากรจะต้องมีจิตใจให้บริการ มีทรัพยากรให้ผู้ใช้บริการอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

๓) สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศมีความจำเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบันที่จะต้องมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพมาใช้ดำเนินงานทั้งในด้านบริหารจัดการและด้านบริการ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาปรับปรุง ในด้านอาคาร สถานที่และครุภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งมีหลายแห่งยังขาดแคลนอยู่เป็นจำนวนมาก และบางแห่งยังมีพื้นที่จำกัด ทำให้การบริการด้านต่าง ๆ ไม่เป็นสัดส่วนที่เหมาะสม

๒) สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำรับผู้ใช้บริการ ไม่ว่าจะเป็นจุดบริการเครื่องดื่มต่าง ๆ ไว้จำหน่าย มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพและมีที่นั่งอ่านส่วนบุคคลหรือห้องศึกษาค้นคว้ากลุ่ม

๓) สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องตามทิศทางการพัฒนาของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษารูปแบบของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เหมาะสมต่อการให้บริการทั้งแก่นิสิต บุคลากร และบุคคลภายนอก

๒) ควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้บริการทรัพยากรสารสนเทศของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ

๓) ควรศึกษาแนวทางของสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่จะส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษาต่อเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ให้มีความเชี่ยวชาญในด้านการบริหารจัดการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ

21. (341-366).indd 364 28/11/2568 23:03:23

บรรณานุกรม

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัชฎ์. **การพัฒนาประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

จันทรานี สงวนนาม. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

ทิตยา สุวรรณชฎ. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

นวนิตย์ อินทรามะ. **การสัมมนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษากับการประกันคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สานักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๔๘

บานชื่น ทองพันชั่ง. **แนวโน้มการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดในสังกัดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.** เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔

พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พิสุทธิ์ ศรีจันทร์. (๒๕๕๒). **ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีต่อการบริการของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์**. อุตรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. ๒๕๕๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

วันชัย ศิริชนะ. **รายงานการสัมมนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ครั้งที่ ๑๕ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความเป็นเลิศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา**. มหาสารคาม : สานักวิทยบริการและภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๔๒.

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยกฤษฎ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.

สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

สมยศ นาวีการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สิริมนัส อินต๊ะแก้ว. ประสิทธิผลการบริหารงานของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

สุพิณ เกชาคุปต์. **การจัดการปฏิบัติงาน.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

สุริทอง ศรีสะอาด. **แนวทางการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาไปสู่เกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๔**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

อภัย ประกอบผล. **การสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๔๔.

21. (341-366).indd 366 28/11/2568 23:03:23

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและทักษะการทำงานเป็นทีม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี

The Effects of STEM Education Together with BCG Economy Model in the Topic of Living Things and Environment on Collaborative Problem-solving Skills and Teamwork Skills of Grade 5 Students at Banpuplu School in Phetchaburi Province

สุวิมล พิมพ์สว่าง*
Suwimol Pimsawang
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
Master of Education (Science Education) Sukhothai Thammathirat University
ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์** ดวงเดือน สุวรรณจินดา***
Tweesak Chindanurak Duongdearn Suwanjinda
สาขาศึกษาศาสตร์ (วิทยาศาสตร์ศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย
Education Program (Science Education) Sukhothai Thammathirat University, Thailand
Email: 2612000576@stou.ac.th; Tweesak.Chi@stou.ac.th; Duongdearn.Suw@stou.ac.th

Received: September 29, 2025
Revised: October 19, 2025
Accepted: October 25, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปริมาณนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี (๒) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี ประชากร คือ นักเรียนระดับ

---

* ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุวิมล พิมพ์สว่าง Acting Sub.Lt. Suwimol Pimsawang นักศึกษาปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Student Master of Education (Science Education) Sukhothai Thammathirat University.

** รศ.ดร.ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์ Assoc.Prof.Dr.Tweesak Chindanurak อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก Thesis Advisor.

*** รศ.ดร.ดวงเดือน สุวรรณจินดา Assoc.Prof.Dr.Duongdearn Suwanjinda อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม Thesis Advisor.

22. (367-381).indd 367 11/29/2025 1:36:22 PM

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๗ จำนวน ๑ ห้อง ๒๕ คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ (๑) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม จำนวน ๔ แผน ๒๐ ชั่วโมง (๒) แบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และ (๓) แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ(๒) ทักษะการทำงานเป็นทีมหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด สะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ: สะเต็มศึกษา; โมเดลเศรษฐกิจบีซีจี; ทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ; ทักษะการทำงานเป็นทีม

Abstract

This quantitative research aimed to (1) Compare students collaborative problem-solving skills before and after participating in learning activities based on the STEM Education approach integrated with the BCG economy model, and (2) Compare students teamwork skills before and after engaging in the same learning activities. The population consisted of Grade 5 students from Banpuplu School Phetchaburi Province. The sample group was one class of 25 Grade 5 students from the second semester of the 2024 academic year selected through cluster random sampling. The research instruments included (1) four lesson plans on the topic Living Organisms and the Environment based on the STEM Education approach integrated with the BCG economy model totaling 20 hours (2) Collaborative problem-solving skills test and (3) Teamwork skills assessment form. Data were analyzed using mean standard deviation and t-test.

The research instruments included (1) Learning activity plan based on STEM Education integrated with the BCG economy model on the topic “Living Things and the Environment” (2) Collaborative problem-solving skill test and (3) a teamwork skill

22. (367-381).indd 368 11/29/2025 1:36:22 PM

assessment form. Data were analyzed using mean, standard deviation and T-test. The results revealed that (1) students collaborative problem-solving skills after the learning activities were significantly higher than before the activities at the .05 level and (2) students teamwork skills after the learning activities were significantly higher than before the activities at the .05 level.

Keywords: STEM Education; BCG Economy Model; Collaborative Problem-Solving Skills, Teamwork Skills

บทนำ

ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการทำงานเป็นทีม การอยู่ในสังคมโลกมีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายร่วมกันเพื่อพัฒนาประเทศต่าง ๆ ในยุคปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๗๓ มีเป้าหมายในการพัฒนา เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ SDGs (Sustainable Development Goals)[๑] เชื่อมโยงระหว่าง ๓ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การศึกษาสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายในปี พ.ศ.๒๕๗๓ กระทรวงศึกษาธิการวางแผนว่า จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้แสดงว่านักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกและในประเทศของตนเองได้อย่างสันติภาพ แผนการพัฒนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ ให้ผู้เรียนทุกคนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ในระดับหลักสูตรและการประเมินผลการศึกษาได้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑[๒] กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี และการเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เนื่องจาก PISA ตระหนักว่าการทำงานในโลกสมัยใหม่มีทักษะเฉพาะส่วนบุคคลนั้นไม่เพียงพอ จำเป็นต้องใช้ทักษะการทำงานที่มีการทำงานและแก้ปัญหาร่วมกันหลายฝ่าย เพื่อให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น มีกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องใช้ทักษะการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในชุมชน ผู้คนต่างก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อร่วมมือในการทำงานที่ไม่สามารถทำเองได้ตามลำพัง ดังนั้น ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งต่อการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคม ลักษณะการทำงานร่วมกันแก้ปัญหา

---

[๑] ณัชฎา คงศรี, **“จาก MDGs สู่ SDGs เป้าหมายการพัฒนาที่เปลี่ยนไปเพื่อความยั่งยืน”**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.sdgmove.com/2017/08/13/mdgstosdgs [๒๐ มกราคม ๒๕๖๗], หน้า ๑.

[๒] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๓), หน้า ๘-๙.

22. (367-381).indd 369 11/29/2025 1:36:22 PM

แบบร่วมมือ[๓] ไว้ ๓ ประการ (๑) การสร้างและเก็บรักษาความเข้าใจที่มีร่วมกัน การรู้ว่าสมาชิกในกลุ่มคนไหนรู้หรือเข้าใจเรื่องใดมากที่สุดในปัญหานั้นแล้วนำมาแบ่งปันกัน (๒) การเลือกวิธีการดำเนินการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา การกำหนดสิ่งที่จะต้องทำในการแก้ปัญหา เช่น ใครต้องทำหน้าที่อะไร และลงมือทำตามที่ตกลงกัน (๓) การสร้างและรักษาระเบียบของกลุ่ม การติดตามบทบาทหน้าที่ของตนเองในการแก้ปัญหาและตรวจสอบว่าคนอื่น ๆ ทำตามหน้าที่ที่ตกลงกันไว้ และอำนวยความสะดวกถ้ามีการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้น เพื่อจัดการสื่อสารที่หยุดชะงัก ไม่คืบหน้าหรือมีเหตุขัดข้องให้สามารถดำเนินการแก้ปัญหาต่อไปได้

นอกจากพัฒนาทักษะกระบวนการแก้ปัญหาแบบร่วมมือแล้ว ทักษะการทำงานเป็นทีมมีความจำเป็นสำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ การฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม ส่งผลให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมและเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การทำงานเป็นทีม[๔] ช่วยฝึกให้นักเรียนระดมพลังสมองทางความคิด ทำให้เกิดความคิดที่กว้างขวาง รอบคอบ เมื่อนำมาประสานกันอย่างเหมาะสม ทำให้การทำงานที่ต้องใช้ความสามารถที่หลากหลายดำเนินไปได้ด้วยดี ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรกำหนดปัญหาสถานการณ์ที่ต้องช่วยระดมความคิดและลงมือปฏิบัติเป็นทีม เพื่อปลูกฝังทักษะการทำงานเป็นทีมแก่ผู้เรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาในประเทศไทย ได้มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศและการพัฒนาของสังคมโลก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปรับประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวันของตัวนักเรียนได้ โดยการผลักดันโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี (BCG Economy)[๕] เน้นพัฒนา ๓ มิติพร้อมกัน คือ ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy : B) ที่ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติพร้อมระบบที่นำวัสดุกลับมาใช้ให้คุ้มค่ามากที่สุด คือ ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy : C) และระบบเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy : G) มุ่งแก้ปัญหามลพิษเพื่อลดผลกระทบโลกร้อน

พร้อมกับตอบสนองต่อนโยบายชาติด้านการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน โดยเชื่อมโยงเข้ากับเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเกิดเป็นแนวคิดสะเต็มบีซีจีเพื่อการศึกษา(STEM BCG Education)[๖] ที่นำแนวคิด

---

[๓] OECD.**Effective and Equitable Educational Recovery : 10 Principles. Paris: OECD Publishing**. (Online), Available: https://www.oecd.org/education/ten-principles- effective-equitable-covid-recovery.htm. [October 20, 2024].

[๔] ทิศนา เขมณี, **ศาสตร์การสอน,** พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒).

[๕] ฐิติกร หมายมั่น และคณะ, "โมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน", **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**, (๒๕๖๖).

[๖] ชาตรี ฝ่ายคำตา และคณะ. “ถอดรหัสกิจกรรมสะเต็มศึกษา บูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจบีซีจีเพื่อเป้าหมายการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน”, **นิตยสาร สสวท.,** (๒๕๖๕) : ๓๑-๓๗.

22. (367-381).indd 370 11/29/2025 1:36:22 PM

เศรษฐกิจบีซีจีรวมเข้ากับสะเต็มศึกษา ในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะแบบองค์รวม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการแก้ปัญหา พัฒนาท้องถิ่นและสร้างนวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์

ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จากประสบการณ์สอนที่ผ่านมา ๗ ปี โดยผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนยังขาดทักทักษะในการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและทักษะการทำงานเป็นทีม ผู้วิจัยมีความพยายามที่จะให้นักเรียนในห้องทำงานกลุ่ม จากการหาความต้องการจำเป็นโดยสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มในแต่ละครั้งที่ทำการสอน นักเรียนส่วนใหญ่มักจะทำเพียงหน้าที่หลักของตนเองที่ได้รับมอบหมายส่งผลให้ระหว่างการทำกิจกรรม บางคนไม่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ไม่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น นอกจากนี้ยังพบปัญหา คือ นักเรียนบางคนไม่ยอมให้เพื่อนสมาชิกในกลุ่มทำงานด้วย เนื่องจากไม่ไว้ใจกลัวว่าเพื่อนจะทำงานออกมาไม่ดี พฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนขาดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนได้ รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษามีหลายวิธี เช่น รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานสะเต็ม บีซีจี[๗] รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของสะเต็มศึกษาแบบ ๖ E ร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี[๘] รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มบีซีจีกรอบของ สสวท.[๙] สุโขทัยสู่ห้องเรียนสะเต็มบีซีจีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มบีซีจี SLED Model[๑๐]

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและทักษะการทำงานเป็นทีม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น ปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมให้ผู้เรียนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในสังคมการทำงานร่วมกับผู้อื่นต่อไปได้ในอนาคต

---

[๗] สถาพร รุ่งเรือง. “ผลการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน STEM BCG เพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น”, **วารสารวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา**, (๒๕๖๕).

[๘] วุฒิชัย ภูดี. "การพัฒนาสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมของผู้เรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาแบบ ๖ E ร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนชุมชนบ้านคำพอกท่าดอกแก้ว", **วารสารวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา**, (๒๕๖๖).

[๙] ณราดล บุตรโสม และพรเทพ จันทราอุกฤษฎ์. "ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มบีซีจี เพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และความตระหนักในสิ่งแวดล้อมของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย", **วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น**, (๒๕๖๗).

[๑๐] จิรภา ภูทวี และคณะ. "สุโขทัยสู่ห้องเรียนสะเต็มบีซีจี : การพัฒนาสมรรถนะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืน", **Journal of Inclusive and Innovative Education**, (๒๕๖๗).

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี

๒. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้แผนการวิจัยแบบ one-group pretest-posttest design ซึ่งมีแบบแผนการทดลอง ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงแบบแผนการทดลองแบบ one-group pretest-posttest design

กลุ่มทดลอง	ก่อนเรียน	ทดลอง	หลังเรียน
E	O_1	X	O_2

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนการทดลอง

E แทน กลุ่มทดลอง

O_1 แทน การทดสอบก่อนเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

O_2 แทน การทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

X แทน การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

๒. กลุ่มที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย (๑) ประชากร คือ นักเรียนโรงเรียนบ้านพุพลู ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี (๒) กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๗ จำนวน ๑ ห้องเรียน จำนวน ๒๕ คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม

๓. เครื่องมือในกการวิจัย

๓.๑ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม จำนวน ๔ แผน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ละ ๕ ชั่วโมง รวมทั้งหมด ๒๐ ชั่วโมง มีรายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

22. (367-381).indd 372 11/29/2025 1:36:22 PM

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ๑ ถังหมักรักษ์โลก...เปลี่ยนขยะอาหารให้เป็นประโยชน์

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ๒ ถังดักไขมัน เพื่อคืนความใส ให้น้ำในโรงอาหาร

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ๓ ตามเส้นทาง ผักตบชวา สู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลาย

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ๔ ปลาหมอคางดำ Alien Species ตัวร้าย

ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน ประเมินจากการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง ตรวจสอบความสอดคล้องของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยวิธีการ IOC (Index of Consistency) แผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๙

๓.๒ แบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ แบบอัตนัย จำนวน ๑๒ ข้อ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือตามแนวทางของ PISA 2015 [๑๑] ประกอบด้วย ๓ ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (๑)การสร้างและเก็บรักษาความเข้าใจที่มีร่วมกัน (๒) การเลือกวิธีการดำเนินการที่เหมาะสมในการ (๓) การสร้างและรักษาความเข้าใจที่มีร่วมกัน

แบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ มีจำนวน ๑๒ ข้อ คะแนนเต็ม ๒๔ คะแนน นำแบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ ตัวบ่งชี้ สถานการณ์ และข้อคำถาม โดยในการประเมินใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ตามแบบ Likert ให้ผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นในแบบประเมินนำผลการประเมินความเหมาะสมของแบบวัดจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด มาคำนวนณหาค่าเฉลี่ย แล้วนำมาเทียบเกณฑ์การพิจารณาเพื่อแปลความหมาย แบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือมีค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพและความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๓.๕๑ – ๕.๐๐

๓.๓ แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม แบบตรวจสอบรายการ ๕ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ โดยแบ่งการประเมินพฤติกรรมออกเป็น ๖ ด้าน ดังนี้

(๑) ด้านการสื่อสารอย่างเปิดเผยระหว่างทีมงาน (๒) ด้านการมีส่วนร่วมของทีมงาน (๓) ด้านการกำหนดเป้าหมายของทีมงาน (๔) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ของทีมงาน (๕) ด้านการไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างทีมงาน และ (๖) ด้านการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับ

นำแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ภาษา และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ นำแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม

---

[๑๑] สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(สสวท.), **ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ : ข้อมูลพื้นฐานจากโครงการ PISA ๒๐๑๒,** (กรุงเทพมหานคร : สสวท.,๒๕๕๘), (เอกสารอัดสำเนา).

22. (367-381).indd 373 11/29/2025 1:36:22 PM

มาหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าเท่ากับ ๐.๗๘

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๑ ขั้นก่อนการทดลอง

(๑) จัดเตรียมแบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ จำนวน ๒๔ ข้อ เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือในการเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง

(๒) ศึกษาขั้นตอนในการดำเนินการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจีให้เข้าใจ และจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

(๓) ผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ ไปให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทดสอบก่อนเรียน จำนวน ๑๒ ข้อ คะแนนที่ได้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง

๔.๒ ขั้นดำเนินการทดลอง

(๑) ดำเนินการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจีให้กับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑.๑ กลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี กับกลุ่มตัวอย่างตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน ๔ แผน วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๑.๓๐ น. เป็นเวลา ๕ สัปดาห์ ๆ ละ ๔ ชั่วโมง โดยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี ๖ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ระบุปัญหา (๒) รวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา (๓) ออกแบบวิธีการแก้ปัญหา (๔) วางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา (๕) ทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขวิธีการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน และ (๖) นำเสนอวิธีแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน

๑.๒ วัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ หลังการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี จำนวน ๑๒ ข้อ นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทดสอบหลังเรียน

๑.๓ ทำการวัดทักษะการทำงานเป็นทีม เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจีกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทดสอบ จำนวน ๓๐ ข้อ

๑.๔ นำคะแนนที่ได้จากการทำแบบวัดผลทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและทักษะการทำงานเป็นทีมไปทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบด้วยวิธีทางสถิติ

22. (367-381).indd 374 11/29/2025 1:36:22 PM

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติพื้นฐาน ได้แก่ (๑) ค่าร้อยละ (๒) ค่าเฉลี่ย และ(๓) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ (๑) ค่าดัชนีความสอดคล้อง (๒) ค่าอำนาจจำแนก โดยการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (๓) ค่าความเที่ยงโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค

สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ (๑) แบบวัดทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ ก่อนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบ t - test (t-test for Dependent Sample) และ (๒) แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม ก่อนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบ t - test (t-test for Dependent Sample)

๖. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี โดยการใช้สถิติทดสอบ t - test (t-test for Dependent Sample)

ตารางที่ ๒ แสดงการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี

กลุ่มตัวอย่าง	n	*M*	*SD*	t	p
ก่อนการทดลอง	๒๕	๕.๗๒	๒.๐๗	๑๕.๗๕๕ *	.๐๐๐
หลังการทดลอง	๒๕	๑๖.๐๔	๒.๑๑		

* p < .๐๕

จากตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของนักเรียนก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เท่ากับ ๕.๗๒ และ ๒.๐๗ ตามลำดับ คะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของนักเรียนหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเท่ากับ ๑๖.๐๔ และ ๒.๑๑ ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบโดยใช้ t - test (t-test for Dependent Sample) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี มีทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๑

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี โดยการใช้สถิติทดสอบ t - test (t-test for Dependent Sample)

22. (367-381).indd 375 11/29/2025 1:36:22 PM

ผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีมของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี วิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบ t - test (t-test for Dependent Sample)

ตารางที่ ๓ แสดงผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี

กลุ่มตัวอย่าง	n	*M*	*SD*	t	p
ก่อนการทดลอง	๒๕	๓.๘๔	๐.๙๘	๓.๔๘๘ *	.๐๐๒
หลังการทดลอง	๒๕	๔.๖๕	๐.๔๖		

* p < .๐๕

จากตารางที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการทำงานเป็นทีม และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของนักเรียนก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เท่ากับ ๓.๘๔ และ ๐.๙๘ ตามลำดับ คะแนนเฉลี่ยทักษะการทำงานเป็นทีม และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของนักเรียน หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เท่ากับ ๔.๖๕ และ ๐.๔๖ ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบโดยใช้ t - test (t-test for Dependent Sample) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๒

๗. อภิปรายผลการวิจัย

(๑) การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี พบว่า นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๑

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เป็นกระบวนการจัดการเรียนการรู้ที่เน้นที่บูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ที่มุ่งแก้ไขปัญหาที่พบเห็นในชีวิตจริง เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ทักษะชีวิต เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในอนาคตที่นักเรียนคิด และลงมือทำแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ใช้เทคโนโลยี ได้ผลผลิตจากกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิด ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ เป็นทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงผู้เรียนได้เผชิญปัญหาและแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงบริบทสิ่งแวดล้อม

22. (367-381).indd 376 11/29/2025 1:36:23 PM

ที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้จากบริบทที่เป็นจริง

สอดคล้องกับการศึกษาของ ดนุพล สืบสำราญ ที่ได้ศึกษา การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ[๑๒] เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้และประเมินความพึงพอใจของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้แบบวัดความรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัย พบว่า (๑) การเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้านการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ (๒) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับ วิษณุ ทุมมี ที่ได้ศึกษา ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education)[๑๓] ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๕ หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒๗.๒๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๕ และเมื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทางวิทยาศาสตร์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

(๒) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี ที่มีการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี มีการทำงานเป็นทีมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๒

การรวมกลุ่มของนักเรียนเพื่อสร้างทีมในการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วยสมาชิกของทีมที่มีความสามารถแตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์ในการทำงานเหมือนกัน ช่วยเหลือ ร่วมกันวางแผนการทำงาน และ

---

[๑๒] ดนุพล สืบสำราญ, “การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ และประเมินความพึงพอใจของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ”, **วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,** (๒๕๖๕) : ๒๑๑ - ๒๒๖.

[๑๓] วิษณุ ทุมมี.”ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**”, รายงานผลการวิจัย**, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๒).

22. (367-381).indd 377 11/29/2025 1:36:23 PM

แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแลกเปลี่ยนข้อมูล รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เพื่อให้งานประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ของทีม

มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วุฒิชัย ภูดี (๒๕๖๕) ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมของผู้เรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของสะเต็มศึกษาแบบ ๖ E ร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี[๑๔] สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนชุมชนบ้านคาพอกท่าดอกแก้ว ผลการพบว่า ระดับพฤติกรรมของสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมของผู้เรียนทั้ง ๓ ด้านมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการจัดการความขัดแย้ง ถัดมา คือ ด้านกระบวนการทำงานร่วมมือรวมพลังอย่างเป็นระบบ สุดท้าย คือ ด้านการเป็นสมาชิกที่ดี และมีภาวะผู้นำ ภาพรวมอยู่ในระดับดี และสอดคล้องกับ จันทิมา นิลอุบล (๒๕๖๖) ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีม และสมรรถนะการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โดยการเรียนรู้สะเต็มด้วยการสืบเสาะหาความรู้[๑๕] ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีม และสมรรถนะการสื่อสารที่สูงขึ้นทุกองค์ประกอบ คือ สมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมนักเรียนร้อยละ ๗๖.๙๐ แสดงความสามารถระดับ ๓ ในองค์ประกอบที่ ๑ การเป็นสมาชิกทีมที่ดีและมีภาวะผู้นำ องค์ประกอบที่ ๒ กระบวนการทำงานแบบร่วมมือรวมพลังอย่างเป็นระบบ นักเรียนร้อยละ ๖๑.๕๐ แสดงความสามารถระดับ ๒ ในองค์ประกอบที่ ๓ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการจัดการความขัดแย้ง สมรรถนะการสื่อสาร นักเรียนร้อยละ ๘๒.๑๐ แสดงความสามารถระดับ ๓ ในองค์ประกอบที่ ๑ การรับสารอย่างมีสติ และถอดรหัสเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และองค์ประกอบที่ ๓ การเลือกใช้กลวิธีการสื่อสารอย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร นักเรียนร้อยละ ๖๑.๕๐ แสดงความสามารถระดับ ๒ ในองค์ประกอบที่ ๒ การรับส่งสารบนพื้นฐานความเข้าใจ ความเคารพในความคิดเห็น และวัฒนธรรมที่แตกต่าง

---

[๑๔] วุฒิชัย ภูดี และคณะ. "การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 6E Learning ตามแนวคิดสะเต็มบีซีจีเพื่อการศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนชุมชนบ้านคำพอกท่าดอกแก้ว",. **วารสารวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา,** (๒๕๖๗).

[๑๕] จันทิมา นิลอุบล และปัฐมาภรณ์ พิมพ์ทอง, **การพัฒนาสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมและสมรรถนะการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โดยการเรียนรู้สะเต็มด้วยการสืบเสาะหาความรู้**, Proceedings of the 61st Kasetsart University Annual Conference: Education, Economics and Business Administration, Humanities and Social Sciences, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๖๖), หน้า ๑๓-๒๖.

22. (367-381).indd 378 11/29/2025 1:36:23 PM

องค์ความรู้ใหม่

๑. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านพุพลู จังหวัดเพชรบุรี ทั้งนี้เพราะนักเรียนจะได้พัฒนาความสามารถของตนเอง พร้อมสู่การทำงานโดยคาดหวังให้นักเรียนได้มีคุณสมบัติของการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในกลุ่มและสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์ของสังคม

๒. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี ที่มีการทำงานเป็นทีมทั้ง ๖ ด้าน (๑) ด้านการสื่อสารอย่างเปิดเผยระหว่างทีมงาน (๒) ด้านการมีส่วนร่วมของทีมงาน (๓) ด้านการกำหนดเป้าหมายของทีมงาน (๔) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ของทีมงาน (๕) ด้านการไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างทีมงาน และ (๖) ด้านการยอมรับนับถือซึ่งกันและกันของทีมงาน เพื่อให้การทำงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการทำงานเป็นทีม ได้มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างทีมในการทำงานร่วมกัน สมาชิกของทีมมีความสามารถที่แตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์ในการทำงานเหมือนกันช่วยเหลือกัน ร่วมกันวางแผนการทำงาน และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ แลกเปลี่ยนข้อมูล รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เพื่อให้งานประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑.๑ ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้สนใจที่จะนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี ไปใช้ควรให้ความรู้ แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมตามทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ และกระตุ้นให้นักเรียนทำกิจกรรมตามทักษะการเรียนรู้ดังกล่าว เพื่อให้ผู้เรียนมีความตื่นเต้นสนุกสนานกับการเรียนรู้

๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี ควรออกแบบกิจกรรมให้ใกล้เคียงกับบริบทความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันในห้องเรียนก่อน ให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกในสิ่งที่ดี ตลอดจนเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการติดตามผลของทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีมในระยะยาวถึงการคงอยู่เพิ่มเติมของทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีมโดยการวัดซ้ำในรูปแบบของระยะติดตามผล

22. (367-381).indd 379 11/29/2025 1:36:23 PM

๒.๒ ควรทำการศึกษาทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนในระดับอื่น ๆ ร่วมด้วย เนื่องจากนักเรียนจะได้มีทักษะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีมมากขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาในการทำงานต่อไป

บรรณานุกรม

กมลฉัตร กล่อมอิ่ม. “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู Learning management based on STEM education for student teacher”.**วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร**, (๒๕๕๙).

จิรภา ภูทวี และคณะ. “สุโขทัยสู่ห้องเรียนสะเต็มบีซีจี : การพัฒนาสมรรถนะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืน”. **Journal of Inclusive and Innovative Education**, ๒๕๖๗.

ชาตรี ฝ่ายคำตา และคณะ.ถอดรหัสกิจกรรมสะเต็มศึกษา บูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจบีซีจีเพื่อเป้าหมายการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน. **นิตยสาร สสวท.** (๒๕๖๕): ๓๑-๓๗.

ฐิติกร หมายมั่น และคณะ.”โมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน”. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย** ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (๒๕๖๖).

ณราดล บุตรโสม และพรเทพ จันทราอุกฤษฎ์.”ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มบีซีจีเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และความตระหนักในสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย”. **วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น**, (๒๕๖๗).

ดนุพล สืบสำราญ.”การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ และประเมินความพึงพอใจของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ”. **วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**, (๒๕๖๕) : ๒๑๑ – ๒๒๖

ทิศนา เขมณี.ศาสตร์การสอน พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: **ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด**, ๒๕๕๒.

วิษณุ ทุมมี. “ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”. **รายงานผลการวิจัย**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๒.

วุฒิชัย ภูดี. “การพัฒนาสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีมของผู้เรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาแบบ 6E ร่วมกับโมเดลเศรษฐกิจบีซีจีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนชุมชนบ้านคำพอกท่าดอกแก้ว”. **วารสารวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา** (๒๕๖๖).

22. (367-381).indd 380 11/29/2025 1:36:23 PM

สถาพร รุ่งเรือง. “ผลการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน STEM BCG เพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น”. **วารสารวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา.** (๒๕๖๕).

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(สสวท.).**ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ : ข้อมูลพื้นฐานจากโครงการ PISA ๒๐๑๒.** กรุงเทพมหานคร : สสวท., ๒๕๕๘. (เอกสารอัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๓.

Barke, H.-D., Hazari, A., & Yitbarek, S. Misconceptions in chemistry: **Addressing perceptions in chemical education**. Berlin: Springer, 2009.

Burke, B. N. The ITEEA 6E Learning ByDesign™Model: Maximizing Informed Design and Inquiry in the Integrative STEM Classroom.**Technology and Engineering Teacher.** (2014): pp.14-19

Bybee, R.W. What is your perspective of STEM education? In The case for STEM Education: Challenges and Opportu-nities USA: **National Science Teachers Association**. (2013): pp.73–80.

Dewi Susanti Kaniawati and Suryadi Sman.Integration of STEM Education In Learning Cycle 6E To Improve Problem Solving Skills on Direct Current

Electricity. **Paper presented at the International** Conference on Mathematics, Science, and Education, Indonesia, 2016.

Edward M. Reeve. Implementing Science, Technology, Mathematics, and Engineering (STEM) Education in Thailand and in ASEAN. **In A Report Prepared for The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology(IPST).N.P.**, 2013.

Kemmis, S. & McTaggart, R. The action research reader 3rd Eds *Geelong*: **Deakin University Press**, 1998.

ณัชฎา คงศรี. “จาก MDGs สู่ SDGs เป้าหมายการพัฒนาที่เปลี่ยนไปเพื่อความยั่งยืน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.sdgmove.com/2017/08/13/mdgstosdgs [๒๐ มกราคม ๒๕๖๗].

OECD.Effective and Equitable Educational Recovery : 10 Principles. Paris: OECD Publishing. [Online]. Available : https://www.oecd.org/education/ten-principles-effective-equita ble- covid-recovery.htm. (2021): [October 20, 2024].

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียน ในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน
Guidelines for Developing a Biomimicry-Based Learning Ecosystem to Enhance Students' Creativity

ประทุมทอง ไตรรัตน์
Pratoomtong Trirat
หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษาและความเป็นผู้นำ,
สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์, ประเทศไทย
Master of Education, Educational Management and Leadership,
Panyapiwat Institute of Management, Thailand
Email : protoomtongtri@pim.ac.th

Received: November 12, 2025
Revised: November 14, 2025
Accepted: November 19, 2025

บทคัดย่อ

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน (๒) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง จำนวน ๓๓๒ คน เก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ กลับมาได้ทั้งหมด ๒๔๙ คิดเป็นร้อยละ ๗๕ และใช้การสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมีค่า IOC ระหว่าง ๐.๖๖ -๑.๐๐ และค่าความเชื่อมั่น = .๘๒๖ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนี PNI modified และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและสภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และการจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการจำเป็น พบว่า มี ๕ ด้านเป็นจุดอ่อน ได้แก่ ผลกระทบต่อทักษะแห่งอนาคต ความยั่งยืนของการเรียนรู้ การเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ การสังเกตอย่างลึกซึ้ง และการประเมินความคิดสร้างสรรค์ สำหรับแนวทาง มี ๕ แนวทาง ได้แก่ ๑) บริหารหลักสูตรโดยการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับโลก

---

* ผศ.ดร.ประทุมทอง ไตรรัตน์ Asst.Prof.Dr.Pratoomtong Trirat หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษาและความเป็นผู้นำ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ Master of Education, Educational Management and Leadership, Panyapiwat Institute of Management

23. (382-391).indd 382 28/11/2568 23:05:09

แห่งความเป็นจริง ๒) สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบบูรณาการและจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลที่รวบรวมเนื้อหาการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ๓) สร้างองค์ความรู้และสภาพแวดล้อมความร่วมมือกับองค์กรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกสถานศึกษาที่เชื่อมโยงแนวคิดชีวลอกเลียนเข้ากับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ๔) การบูรณาการกิจกรรมบทบาทของครู และการใช้เครื่องมือที่ในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ ๕) ออกแบบเครื่องมือประเมินแบบองค์รวมที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง

คำสำคัญ: ระบบนิเวศการเรียนรู้; แนวคิดชีวลอกเลียน; ความคิดสร้างสรรค์

Abstract

The objectives of this study were to: (1) study the current and desired states of a biomimicry-based learning ecosystem for enhancing student creativity, and (2) propose a development guideline for it. The study's sample group consisted of 322 administrators and teachers at Assumption College Rayong. Data was collected using simple random sampling via an online questionnaire, yielding 249 responses, which is 75% of the total. The research tool was a questionnaire with an IOC value between 0.66 and 1.00 and a reliability value of 0.826. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. A modified Priority Needs Index (PNI) was used to analyze the need for development, and qualitative data was analyzed using content analysis.

The findings indicated that the current state of the learning ecosystem was at a moderate level, while the desired state was at the highest level. When prioritizing the development of the biomimicry-based learning ecosystem, five key areas were identified as weaknesses: the impact on future skills, the sustainability of learning, connection and application, deep observation, and creativity assessment. Based on the findings, three key guidelines for academic administration were proposed: 1) Manage the curriculum by integrating interdisciplinary knowledge that connects academic subjects with the real world. 2) Create an integrated learning ecosystem and a digital database that collects diverse learning content. 3) Build knowledge and a collaborative environment with external organizations or experts to link biomimicry with natural phenomena. 4) Integrate various activities, teacher roles, and tools into the learning

23. (382-391).indd 383 28/11/2568 23:05:09

process to facilitate diverse learning. And 5) Design a holistic assessment tool that emphasizes authentic, real-world evaluation.

Keywords: Learning Ecosystem; Biomimicry; Creativity

บทนำ

การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนถือเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ ๒๑ และมีบทบาทอย่างยิ่งต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว ทั้งยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑–๒๕๘๐) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๗๙ ต่างเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการสร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem)” ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่สังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) อย่างแท้จริง การศึกษาไทยแม้จะมีกรอบนโยบายที่ชัดเจน แต่การจัดการการศึกษาไทยจำนวนมากยังคงยึดรูปแบบการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำและการรับรู้ข้อมูล มากกว่าการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกต ทดลอง หรือคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดทักษะสำคัญที่จำเป็นต่อการทำงานและการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิด “ชีวลอกเลียน (Biomimicry)” หรือศาสตร์แห่งการเลียนแบบธรรมชาติเพื่อการแก้ปัญหา[๑] ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย ทั้งในแวดวงนวัตกรรม การออกแบบ และการศึกษา เนื่องจากธรรมชาติเป็นระบบนิเวศที่เชื่อมโยงซับซ้อน เต็มไปด้วยกลไกการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพ และเป็นต้นแบบของความยั่งยืน การนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ในการบริหารสถานศึกษาสามารถช่วยเปลี่ยนมุมมองจาก “โรงงานผลิตผู้เรียน” ไปสู่ “ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา”[๒] ซึ่งผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้สำรวจ ผู้สร้าง และผู้พัฒนาความรู้ด้วยตนเอง

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวคิดชีวลอกเลียนจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบสังเกต–ทดลอง–ปรับตัว รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการคิดสร้างสรรค์อย่างแท้จริง งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนตามแนวคิดชีวลอกเลียน อันจะช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนและเตรียมกำลังคนรุ่นใหม่ให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตให้เป็นพลเมืองที่มีศักยภาพและสามารถขับเคลื่อนประเทศได้ด้วยนวัตกรรม

---

[๑] Janine M. Benyus, **Biomimicry: Innovation Inspired By Nature**, (New York, Morrow, 1997).

[๒] Robinson, K., **Out of our minds: Learning to be creative**, (Capstone,2011).

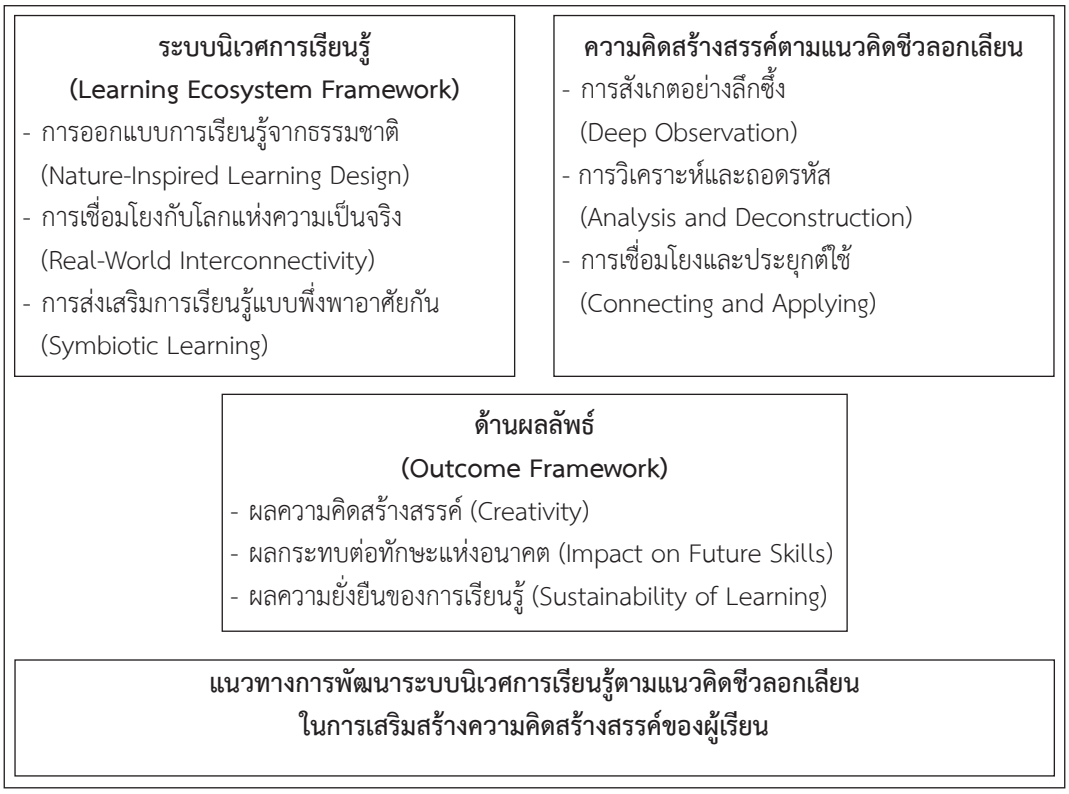
23. (382-391).indd 384 28/11/2568 23:05:09

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

๒. เพื่อนำเสนอแนวทางแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูในสังกัดโรงเรียนอัสสัมชัญระยอง ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๘ ประกอบด้วยผู้บริหาร ๑๒ คน และครู ๓๑๐ คน รวม ๓๒๒ คน

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดชีวลอกเลียน การจัดการเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมาย

23. (382-391).indd 385 28/11/2568 23:05:09

ขั้นตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ความต้องการ

นำข้อมูลที่รวบรวมได้ในขั้นตอนที่ ๑ มาเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ ๓ การร่างแนวทางการบริหารงานวิชาการ

จัดทำร่างแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน โดยจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการที่วิเคราะห์ได้จากขั้นตอนที่ ๒

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ ๕ การจัดทำแนวทางการบริหารงานวิชาการฉบับสมบูรณ์

จัดทำแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ฉบับสมบูรณ์

๒.เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน และข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน เป็นแบบปลายเปิด

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะทางประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อประเมินแนวโน้มโดยรวม และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index: PNI) เพื่อระบุและจัดลำดับความสำคัญของช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์

23. (382-391).indd 386 28/11/2568 23:05:09

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษา สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และจุดแข็ง จุดอ่อน และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และจุดแข็ง จุดอ่อน และความต้องการจำเป็นจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	PNI modified	ลำดับ	แปลผล
ระบบนิเวศการเรียนรู้	๓.๖๘		มาก	๔.๖๗		มากที่สุด	.๒๖๙	๒	
การออกแบบการเรียนรู้จากธรรมชาติ	๓.๕๔	๐.๗๕	มาก	๔.๕๕	๐.๖๗	มากที่สุด	.๒๙๑	๘	ต่ำ/จุดแข็ง
การเชื่อมโยงกับโลกแห่งความเป็นจริง	๓.๖๖	๐.๖๖	มาก	๔.๗๘	๐.๖๖	มากที่สุด	.๓๐๖	๗	ต่ำ/จุดแข็ง
การส่งเสริมการเรียนรู้แบบพึ่งพาอาศัยกัน	๓.๖๖	๐.๘๔	มาก	๔.๖๘	๐.๕๖	มากที่สุด	.๒๗๙	๙	ต่ำ/จุดแข็ง
ความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดชีวลอกเลียน	๓.๓๙		ปานกลาง	๔.๕๒		มากที่สุด	.๓๓๓	๓	ต่ำ/จุดแข็ง
- การสังเกตอย่างลึกซึ้ง	๓.๔๕	๐.๗๔	มาก	๔.๕๗	๐.๖๘	มากที่สุด	.๓๕๖	๔	สูง/จุดอ่อน
- การวิเคราะห์และถอดรหัส	๓.๓๗	๐.๖๕	ปานกลาง	๔.๔๕	๐.๗๗	มาก	.๓๒๐	๖	ต่ำ/จุดแข็ง
- การเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้	๓.๓๕	๐.๖๘	ปานกลาง	๔.๕๕	๐.๗๓	มากที่สุด	.๓๕๘	๒	สูง/จุดอ่อน
ด้านผลลัพธ์	๓.๓๙		ปานกลาง	๔.๖๘		มากที่สุด	.๓๘๐	๑	
- ผลด้านความคิดสร้างสรรค์	๓.๔๕	๐.๘๗	ปานกลาง	๔.๖๕	๐.๗๕	มากที่สุด	.๓๔๗	๕	สูง/จุดอ่อน
- ผลกระทบต่อทักษะแห่งอนาคต	๓.๓๒	๐.๘๔	ปานกลาง	๔.๗๖	๐.๖๕	มากที่สุด	.๔๓๓	๑	สูง/จุดอ่อน

การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	PNI modified	ลำดับ	แปลผล
-ความยั่งยืนของการเรียนรู้	๓.๔๐	๐.๗๘	ปานกลาง	๔.๖๒	๐.๖๕	มากที่สุด	.๓๕๘	๒	สูง/จุดอ่อน
รวม	๓.๔๘		ปานกลาง	๔.๖๒		มากที่สุด			

จากตารางที่ ๑ พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อแยกรายด้าน พบว่า ด้านระบบนิเวศการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดชีวลอกเลียนและด้านผลลัพธ์อยู่ในระดับปานกลาง

สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อแยกรายด้าน พบว่า ด้านผลลัพธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดชีวลอกเลียน อยู่ในระดับปานกลาง

การจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนตามความต้องการจำเป็นในด้านหลัก พบว่า ด้านผลลัพธ์ มีค่าความต้องการจำเป็นมากสุด รองลงมา คือ ความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดชีวลอกเลียน ระบบนิเวศการเรียนรู้ ตามลำดับ และในด้านย่อยพบว่า มี ๕ ด้านเป็นจุดอ่อน ได้แก่ ผลกระทบต่อทักษะแห่งอนาคต ความยั่งยืนของการเรียนรู้ การเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ การสังเกตอย่างลึกซึ้ง และการประเมินความคิดสร้างสรรค์ นำมากำหนดแนวทาง ๕ แนวทางดังนี้

แนวทางที่ ๑ บริหารหลักสูตรโดยการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริง

แนวทางที่ ๒ สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบบูรณาการและจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลที่รวบรวมเนื้อหาการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย

แนวทางที่ ๓ สร้างองค์ความรู้และสภาพแวดล้อมความร่วมมือกับองค์กรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกสถานศึกษาที่เชื่อมโยงแนวคิดชีวลอกเลียนเข้ากับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

แนวทางที่ ๔ การบูรณาการกิจกรรม บทบาทของครู และการใช้เครื่องมือที่ในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย

แนวทางที่ ๕ ออกแบบเครื่องมือประเมินแบบองค์รวมที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง

23. (382-391).indd 388 28/11/2568 23:05:10

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดชีวลอกเลียนเพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึง ความจำเป็นเร่งด่วน ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ โดยเฉพาะ ความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงระบบ และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Autio & Thomas[๓] ที่ระบุว่าเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบนิเวศการเรียนรู้ ทำให้การบริหารจัดการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการเข้าถึงแหล่งความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยืดหยุ่น สามารถตอบสนองต่อความต้องการทักษะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สำหรับ ด้านผลลัพธ์ (Outcomes) พบว่าเป็นความต้องการจำเป็นสูงที่สุด โดยเฉพาะ “ผลกระทบต่อทักษะแห่งอนาคต” ซึ่งเป็นจุดอ่อนอันดับแรกที่ต้องเร่งพัฒนา รองลงมาคือ ๑) ความยั่งยืนของการเรียนรู้ และ ๒) ความสามารถในการเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ความรู้ นอกจากนี้ ยังพบว่า ทักษะการสังเกตอย่างลึกซึ้ง และ การประเมินความคิดสร้างสรรค์ เป็นประเด็นที่ยังอ่อนและจำเป็นต้องได้รับการเสริมอย่างจริงจัง นำมากำหนดแนวทางดังนี้ แนวทางที่ ๑ บริหารหลักสูตรและการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดชีวลอกเลียน โดยบูรณาการข้ามศาสตร์ เช่น STEM + Arts เพื่อส่งเสริมการคิดแบบองค์รวม สร้างการเรียนรู้ที่เลียนแบบธรรมชาติ เช่น การสังเกต–ทดลอง–ปรับตัว เปลี่ยนจาก “โรงงานการศึกษา” สู่ “ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีชีวิต” สร้างหลักสูตรยืดหยุ่น เชื่อมโยงบริบทท้องถิ่น สำหรับแนวทางที่ ๒ สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล สอดคล้องกับงานของ *ภูมิภควัธจ์ ภูมพงศ์คชศร (๒๐๒๔)* จากการพัฒนาฐานข้อมูลการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Learning Repository) ใช้ Active Learning ร่วมกับเทคโนโลยี เช่น VR/AR, Simulation เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ลดความเหลื่อมล้ำ เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน เช่น พิพิธภัณฑ์ ชุมชน มหาวิทยาลัย ในส่วนของแนวทางที่ ๓ เสริมพลังความร่วมมือกับองค์กรและผู้เชี่ยวชาญภายนอกตามแนวคิดของ *นริศรา ใจคง และ สิริกานต์ แก้วคงทอง (๒๕๖๔)* สร้างเครือข่ายพันธมิตรระหว่างโรงเรียน–มหาวิทยาลัย–ภาคธุรกิจ เปิดพื้นที่ให้ผู้เชี่ยวชาญร่วมออกแบบกิจกรรมและโครงงาน เชื่อมโยงชีวลอกเลียนเข้ากับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น โครงงานสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง (real-world problem solving) และแนวทางที่ ๔ บูรณาการกิจกรรม บทบาทครู และเครื่องมือหลากหลายครูทำหน้าที่ “ผู้ออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้” (Learning Designer) บูรณาการกิจกรรม

---

[๓] Autio, E., & Thomas, L. D. W., **Value co-creation in ecosystems: Insights and research promise from three disciplinary perspectives. In S. Nambisan, K. Lyytinen, & Y. Yoo (Eds.),** Handbook of digital innovation (2019), pp. 20-32. Edward Elgar.

23. (382-391).indd 389 28/11/2568 23:05:10

ที่หลากหลาย เช่น Maker Space, Nature Learning, Project-based Learning การออกแบบประสบการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงระบบและสร้างสรรค์ กับแนวทางที่ ๕ พัฒนาเครื่องมือประเมินแบบองค์จริง สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษารองรับการเรียนรู้เชิงรุก”[๕] ของ อภิชญา สวัสดี และคณะ (๒๕๖๕)ระบบนิเวศการเรียนรู้คือการทำงานร่วมกันและการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เสนอแนวคิด. โดยการทำงานร่วมกันนี้ไม่จำกัดอยู่แค่ภายในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้และสร้างความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. ผู้บริหารควรบริหารหลักสูตรให้เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริง โดยเน้นการเรียนรู้แบบ Project-Based Learning และพัฒนาครูให้ทำหน้าที่เป็นโค้ชที่ตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้าน และจัดหาเครื่องมือที่ช่วยในการสังเกต

๒. ผู้บริหารกำหนดกระบวนการและระบบจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลที่รวบรวมเนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเป็นแหล่งความรู้และแรงบันดาลใจสำหรับผู้เรียนและควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำผลงานไปต่อยอดหรือใช้งานได้จริง ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาความยั่งยืนของการเรียนรู้

บรรณานุกรม

นริศรา ใจคง และ สิริกานต์ แก้วคงทอง. "นิเวศการเรียนรู้ : เรื่องเก่าบนวิถีใหม่". **วารสารการศึกษาไทย.** ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๔): ๖๔ – ๖๙.

ภูมิภควัธจ์ ภูมพงศ์คชศร. "รูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องเพื่อความยั่งยืน ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา". **วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (กันยายน - ตุลาคม ๒๕๖๗)

อภิชญา สวัสดี, ศศิธร หาสิน, และกัลยารัตน์ สุขนันท์ชนะ. "แนวทางการจัดระบบนิเวศการ เรียนรู้ภายในสถานศึกษารองรับการเรียนรู้เชิงรุก". **e-Journal of Education Studies, Burapha University**, Vol.4 No.4 (๒๕๖๕): ๖๗-๗๘.

[๕] อภิชญา สวัสดี, ศศิธร หาสิน, และกัลยารัตน์ สุขนันท์ชนะ, "แนวทางการจัดระบบนิเวศการ เรียนรู้ภายในสถานศึกษารองรับการเรียนรู้เชิงรุก", **e-Journal of Education Studies,** Burapha University, Vol.4 No.4 (๒๕๖๕): ๖๗-๗๘.

23. (382-391).indd 390 28/11/2568 23:05:10

Autio, E., & Thomas, L. D. W., Value co-creation in ecosystems: Insights and research promise from three disciplinary perspectives. In S. Nambisan, K. Lyytinen, & Y. Yoo (Eds.). **Handbook of digital innovation** (2019), pp. 20-32. Edward Elgar.

Janine M. Benyus. **Biomimicry: Innovation Inspired By Nature**. New York : Morrow, 1997.

United Nations Development Programme, [UNDP]. Human development report 2019: Beyond income, beyond averages, beyond today: **Inequalities in human development in the 21st century**. New York: USA. 2019.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รูปแบบการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนา ศักยภาพของคนไทย ๔.๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://fliphtml5.com/wbpvz/pbyl/รายงานการศึกษา รูปแบบการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทย_๔.๐/ [๒๕๖๕].

ครอบครัวและฐานการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของครอบครัวไทยในภาคใต้*
Thai Families Engaged in Culturally Based Traditional Learning in Southern

ปิยะธิดา ขจรชัยกุล**
Piyathida Khajornchaikul
ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Department of Family Health Faculty of Public Health Mahidol University
Email: Piyathida.kha@mahidol.ac.th

Received: November 19, 2025
Revised: November 22, 2025
Accepted: November 25, 2025

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาครอบครัวและฐานการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของครอบครัวไทยในภาคใต้ของประเทศไทย ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จำนวน ๒๙๙ คน ในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนและมีการทำโครงการหรือมีกิจกรรมด้านครอบครัว ซึ่งกิจกรรมนั้นตรงตามเกณฑ์ดัชนีชี้วัดครอบครัวอบอุ่นอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัว บทบาทหน้าที่ และการพึ่งพาตนเอง และมีองค์ประกอบในด้านการปฏิบัติ การปรับใช้และการคงอยู่ของประเพณี วัฒนธรรมในชุมชน นำเสนอข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า บทบาทหน้าที่และการปฏิบัติตนตามประเพณี วัฒนธรรม มีจำนวนเท่ากัน คือการดูแลเด็กวัยรุ่น มากที่สุด ๘๙.๖% รองลงมาคือ การดูแลเด็กอายุมากกว่า ๖ ปี ถึง ๑๓ ปี ๘๗.๖% ด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันคือ สอนลูกหลานให้คิดดี พูดดี ทำดี มีคุณธรรม ไม่ผิดครรลองคลองธรรม ๕๙.๙ % และสุดท้ายการให้ประเพณีวัฒนธรรมอยู่อย่างยั่งยืน คือชวนคนในชุมชนมาปฏิบัติตามประเพณี ๒๘.๑% ข้อเสนอแนะ หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ควรจัดกิจกรรมเชิงประเพณีวัฒนธรรมที่จะช่วยให้ครอบครัวได้รวมกลุ่มกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาครอบครัว

คำสำคัญ: เด็ก; ครอบครัว; ประเพณี; วัฒนธรรม; ฐานการเรียนรู้

---

* ผู้วิจัยขอขอบคุณหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนครอบครัวที่สละเวลามาเข้าร่วมงานวิจัยที่มีประโยชน์ ในครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้ประสานงานพื้นที่ ๓ จังหวัด สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทย ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย

** รศ.ดร.ปิยะธิดา ขจรชัยกุล Assoc.Prof.Dr.Piyathida Khajornchaikul คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล Public Health Mahidol University

24. (392-401).indd 392 11/29/2025 1:35:50 PM

Abstract

The purpose of this research was to study Thai families engaged in Culturally based traditional learning in southern Thailand. A quantitative research design, 299 A self – administered questionnaire was used to collect data from families in areas where the Community Family Development Center was active. These areas had activities or family – related project that met at least one of the three indicators of the Worm families' concepts: family relationship, family role and self-sufficiency of family. The study also included components related to practice, application cultural for dairy life, and sustainability of traditional culture with in the community. Descriptive statistics were used for data analysis.

The research finding reveled that, in term of the role and practicing traditional were found to be the same level. The most prominent aspect was the role of caring for adolescence 89.6%, and followed by caring for child aged over 6 – 13 years old 87.6%. Regarding the application of cultural practice in dairy life for children was teaching for think well, making wishes, do good deeds, and fostering moral behavior 59.9%. Finally, for cultural sustainable in community 28.1% of families encouraged community members to participate in cultural and traditional activities. The study suggests that local governments and families should collaborate to promote culture and traditional activities, therefor strengthening relationships and preventing family related problems.

Keywords: Children; Family; Culture; Tradition; Learning

บทนำ

ผลจากนโยบายส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการสร้างความเจริญก้าวหน้าที่ทัดเทียมกันไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทยและการกระจายตัวของเขตเมืองไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้ประชากรวัยแรงงานย้ายถิ่น ทั้งนี้การย้ายถิ่นภายในประเทศไทยส่งผลกระทบที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มมีการประกาศใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ทำให้ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมด้านเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและการบริการ โดยดึงดูดกำลังแรงงานจากภาคการเกษตรในพื้นที่ชนบทไปยังพื้นที่เขตเมือง ด้วยสภาพ

เหล่านี้จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวที่หลากหลายยิ่งขึ้น[๑] ทำให้ครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เป็นครอบครัวที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น อัตราเด็กเกิดใหม่ลดลง คนในครอบครัวมุ่งทำงานและให้คุณค่ากับเงินตรา เป็นสังคมแบบปัจเจกชน ต่างคนต่างอยู่ดำรงชีวิตแบบโดดเดี่ยวและใช้ชีวิตตามสุขนิยม จึงทำให้ครอบครัวในสังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และครอบครัวมีการหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้น ครอบครัวเกิดปัญหาความรุนแรงเพิ่มขึ้นจากเดิม ฯลฯ[๒, ๓, ๔]

ครอบครัวแต่ละครอบครัวยังคงมีบทบาทสำคัญที่มีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ให้เจริญเติบโตก้าวหน้าเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเป็นพลเมืองที่ดีของโลก[๕] นอกจากนี้ ครอบครัวยังมีบทบาทในการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีในการตอบสนองความต้องการของเด็ก ทำให้เด็กเจริญเติบโตก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่ดี[๖] การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวตั้งแต่เด็กอยู่ในระดับปฐมวัย นอกเหนือจากจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่ดีแล้ว สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กและวัฒนธรรมการเลี้ยงดูเด็กยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อเด็ก[๗]

ในสังคมเล็ก ๆ ที่เรียกว่าครอบครัว แต่ละครอบครัวจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันตั้งแต่โครงสร้างครอบครัว รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู เศรษฐานะและการใช้ภาษาเฉพาะในครอบครัว สิ่งเหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมในครอบครัวนั้น ๆ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเด็กและจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตได้เหมาะสม วัฒนธรรมจะช่วยให้เกิดความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็น

---

[๑] กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, **รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อยอายุยืน,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://thailand.unfpa.org/th/state-thailand-population-r [๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

[๒] สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) และองค์กรยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย, **การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ (MICS),** ฉบับสมบูรณ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.unicef.org/thailand/th/reports [๒๕๖๕].

[๓] สถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนา(IFD), ข้อมูลพื้นฐานประกอบกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อฉายภาพฉากทัศน์ใน ๒๐ ปีข้างหน้า, **โครงการวิจัยภาพอนาคตของสถานที่ทำงานในประเทศไทยในปี ๒๕๗๔**, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕).

[๔] สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์, **ชุดข้อมูลความเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**, กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๕).

[๕] ปิยะธิดา ขจรชัยกุล, **การพัฒนาเด็กและครอบครัว**, (นครปฐม: เมตตาปริ้นติ้งจำกัด, ๒๕๖๐.)

[๖] สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ, กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข, **สรุปผลการดำเนินงาน,** โครงการส่งเสริมพัฒนาการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลอง พระชนมายุรอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๖๑.)**

[๗] M. H. Bornstein, Cultural Approaches to Parenting, **Parent Science Practice**,Vol.1 No. 12(2-3) (2012): 212–221.

24. (392-401).indd 394 11/29/2025 1:35:51 PM

อัตลักษณ์และเป็นความภาคภูมิใจในเชื้อชาติ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถนำไปสู่การนับถือตนเอง และทำให้เกิดความสุข[๘]

อย่างไรก็ตามถึงแม้โลกยุคใหม่จะมีความเจริญก้าวหน้าในวัตถุ แต่รากฐานของวัฒนธรรม และประเพณี ยังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการยึดเหนี่ยวจิตใจของครอบครัวไทย เนื่องจากประเพณี วัฒนธรรม แสดงถึงอดีตที่มีความเจริญมาช้านานของสังคมไทย เป็นตัวบ่งบอกถึงความเจริญมีอารยธรรมและมีเกียรติทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทย แสดงว่าไทยนั้นมีลักษณะเป็นของตนเอง ไม่ได้ลอกเลียนแบบหรือยืมมาจากชาติอื่น วัฒนธรรมและประเพณีตัวเชื่อมความรู้สึกของคนไทยในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวและเสริมความมั่นคงของประเทศ[๙] รัฐบาลพยายามผลักดันให้กระทรวงวัฒนธรรมนำมิติทางวัฒนธรรมมาขับเคลื่อนโยบาย โดยการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ ภาพลักษณ์และเกียรติภูมิของไทยในเวทีโลก นอกเหนือจากการใช้เศรษฐกิจมาขับเคลื่อนด้วย “การใช้ปัญญา” สร้างคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” เป็น “สังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน” และผนึกกำลังสานพลังประชารัฐ โดยกำหนดจุดเน้นคือ การอนุรักษ์พัฒนาและสืบสานมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรม การส่งเสริมอัตลักษณ์ไทยและความเป็นไทย [๑๐] สถาบันครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งในสังคม ความมั่นคง และเป็นปึกแผ่นของครอบครัว แสดงถึงคุณภาพของประชากร หากสถาบันครอบครัวอบอุ่นจะยิ่งช่วยสร้างพื้นฐาน สร้างความเข้มแข็ง และสร้างคน เพื่อเตรียม พร้อมให้คนเจริญเติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาครอบครัวกับฐานการเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมของครอบครัวในภาคใต้ ประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสัมภาษณ์กับตัวแทนครอบครัวจำนวน ๒๙๙ คน ในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) และมีการทำโครงการหรือกิจกรรมด้านครอบครัวในชุมชนในภาคใต้ซึ่งได้แก่จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุงและจังหวัดตรัง และกิจกรรมนั้นตรงตามเกณฑ์ดัชนีชี้วัดครอบครัวอบอุ่นอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัว บทบาทหน้าที่

---

[๘] L. M. Laosa, Child Care and the Culturally Different Child. **Child Care Quarterly,** 1974 Vol. 3 No 4, 214 – 224 ; L, Johnson, J. Radesky, & B. Zuckerman, Cross- cultural Parenting: Reflections on Autonomy and Interdepended. **Pediatric**. No.131 No.4 (2013) :631-633.

[๙] รัชนี เศรษโฐ, **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒)

[๑๐] กระทรวงวัฒนธรรม, **นโยบายและยุทธศาสตร์,** ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔.

24. (392-401).indd 395 11/29/2025 1:35:51 PM

และการพึ่งพาตนเอง[๑๑] และเพิ่มองค์ประกอบด้านการปฏิบัติอีก ๓ ด้านคือ ด้านการปฏิบัติตนของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ด้านความคิดเห็นแบ่งเป็นด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และด้านการให้ประเพณีวัฒนธรรม อยู่อย่างยั่งยืนในชุมชน

เครื่องมือประกอบด้วย

๑) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล

๒) แบบสัมภาษณ์การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ

๓) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา นำเสนอด้วยค่าร้อยละ

ผลการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๒๐๘ คน (๖๙.๘ %) เพศชายจำนวน ๙๐ คน (๓๐.๒%) มีอายุอยู่ระหว่าง ๔๐ – ๔๙ ปี จำนวน ๑๐๔ คน (๓๕ %) ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวน ๘๑ คน (๒๘.๗ %) สถานภาพสมรสจำนวน ๑๘๙ คน (๖๓.๔ %) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธจำนวน ๒๕๒ คน (๙๓.๗ %) ประกอบอาชีพส่วนใหญ่ ทำสวนจำนวน ๘๐ คน (๒๖.๘ %) รองลงมาคือเกษตรกรรมและรับจ้างจำนวนเท่า ๆ กัน คือ ๕๘ คน (๑๙.๕ %) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ จำนวน ๑๖๗ คน (๕๙.๙ %)

การสัมภาษณ์เกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ของครอบครัว พบว่า บทบาทด้านการดูแลเด็กวัยรุ่น มากที่สุด จำนวน ๒๖๗ คน (๘๙.๖ %) รองลงมาคือ การดูแลเด็กอายุมากกว่า ๖ ปี ถึง ๑๓ ปีจำนวน ๒๖๑ คน (๘๗.๖ %)

ด้านการปฏิบัติตนของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่มีการปฏิบัติมากสุด คือ การดูแลเด็กวัยรุ่น ๒๖๗คน (๘๙.๖ %) รองลงมาคือการดูแลเด็กอายุมากกว่า ๖ ปี ถึง ๑๓ ปี จำนวน ๒๖๑ คน (๘๗.๖ %) ในตารางที่ ๑

ด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันคือ สอนลูกหลานให้คิดดี พูดดี ทำดี มีคุณธรรม ไม่ผิดครรลองคลองธรรมมากที่สุด ๑๗๐ คน (๕๙.๙ %) รองลงมาประเพณีวัฒนธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตช่วยปรับเปลี่ยนตนเองและครอบครัว ให้มีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขจำนวน ๓๕ คน (๑๑.๗ %) ในตารางที่ ๒

---

[๑๑] จิตตินันท์ เดชะคุปต์, **การศึกษาและพัฒนาดัชนีครอบครัวอบอุ่นของประเทศไทย**, ครอบครัวอบอุ่น...พลังการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการด้านครอบครัวระดับชาติ ประจำปี ๒๕๕๗.

24. (392-401).indd 396 11/29/2025 1:35:51 PM

ด้านการให้ประเพณีวัฒนธรรม อยู่อย่างยั่งยืน พบว่าคำตอบคือชวนคนในชุมชนมาปฏิบัติตามประเพณี จำนวน ๘๔ คน (๒๘.๑ %) รองลงมาคือชวนคนในครอบครัวมาปฏิบัติตามประเพณี ๑๘.๑ % ในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๑ จำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ แจกแจงตามการปฏิบัติของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ

ลักษณะการปฏิบัติ	จำนวนที่ปฏิบัติ (ร้อยละ)
การดูแลหญิงตั้งครรภ์ (n = ๒๙๙)	๒๐๙ (๖๙.๙)
การเกิดของเด็ก (n = ๒๙๓)	๒๐๔ (๖๙.๖)
การดูแลหญิงหลังคลอด (n = ๒๙๘)	๒๒๓ (๗๔.๘)
การดูแลเด็กทารก (ต่ำกว่า ๑ ปี) (n = ๒๙๖)	๑๖๘ (๕๖.๘)
การดูแลเด็กอายุ ๑ ถึง ๖ ปี (n = ๒๙๒)	๑๐๓ (๓๕.๓)
การดูแลเด็กอายุมากกว่า ๖ ปีถึง ๑๓ ปี (n = ๒๙๘)	๒๖๑ (๘๗.๖)
การดูแลเด็กวัยรุ่น (n = ๒๙๘)	๒๖๗ (๘๙.๖)
การดูแลผู้สูงอายุ (n = ๒๙๙)	๒๔๔ (๘๑.๖)
การดูแลเมื่อมีเคราะห์หรือเจ็บป่วย (n = ๒๙๖)	๑๘๕ (๖๒.๕)
การดูแลเกี่ยวกับการรักษาโรค (n = ๒๙๗)	๒๐๕ (๖๙.๐)
การประกอบอาชีพ (n = ๒๙๕)	๘๓ (๒๘.๑)
การแต่งงาน (n = ๒๙๗)	๕๕ (๑๘.๕)
การช่วยเหลือกันในชุมชน (n = ๒๙๕)	๑๐๐ (๓๓.๙)
การสักการะบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (n = ๒๙๖)	๒๓๙ (๘๐.๗)
การผูกมิตร (n = ๒๙๖)	๒๖ (๘.๘)

ตารางที่ ๒ จำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ แจกแจงตามผลด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตของครอบครัว

ผลด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตของครอบครัว (n = ๒๙๙)	จำนวน (ร้อยละ)
๑. สอนลูกหลานให้คิดดี พูดดี ทำดี มีคุณธรรม ไม่ผิดครรลองคลองธรรม	๑๗๐(๕๖.๙)
๒. เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อปรับเปลี่ยนตนเองและครอบครัว ให้มีชีวิตที่ดีงาม มีความสุข	๓๕ (๑๑.๗)
๓. สอนคนในครอบครัว โดยการเป็นตัวอย่างที่ดี พาเข้าร่วมกิจกรรม	๒๙ (๙.๗)
๔. สอนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสังคม มารยาทในสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รับผิดชอบหน้าที่	๑๕(๕.๐)
๕. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน	๑๔ (๔.๗)
๖. สอนลูกหลานให้เคารพผู้สูงวัย มีสัมมาคารวะ เชื่อฟังผู้ใหญ่	๑๓ (๔.๓)
๗. สอนลูกเรื่องการทำดีต้องได้ดี	๑๑ (๓.๗)
๘. สอนลูกหลานให้สืบทอดประเพณี วัฒนธรรม	๖ (๒.๐)
๙. สอนลูกให้มีความรัก ความสามัคคีในครอบครัว	๕ (๑.๗)

24. (392-401).indd 397 11/29/2025 1:35:51 PM

๑๐. การอ่อนน้อมถ่อมตน	๕ (๑.๗)
๑๑. สอนลูกให้รู้จักการให้อภัย การปล่อยวาง การขอโทษ การขอบคุณ	๔ (๑.๓)
๑๒. สอนลูกให้รู้จักการคบเพื่อน	๒ (๐.๗)
๑๓. สอนลูกหลานให้เคารพและปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน	๒ (๐.๗)
๑๔. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	๒ (๐.๗)
๑๕. การดำรงชีวิตแบบพอเพียง	๒ (๐.๗)
๑๖. การทำตนให้อยู่ในความดีงาม มีความเกรงกลัวต่อบาป ไม่ล่วงเกินประเพณี วัฒนธรรม	๒ (๐.๗)
๑๗. สอนลูกหลานให้เข้าวัด ปฏิบัติธรรม	๒ (๐.๗)
๑๘. สอนลูกให้รู้จักการทดแทนบุญคุณ ดูแลพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ดูแลผู้สูงอายุ	๑ (๐.๓)
๑๙. การปกครอง การแก้ปัญหาของสังคม	๑ (๐.๓)

ตารางที่ ๓ จำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ แจกแจงตามการเผยแพร่ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของครอบครัว

การเผยแพร่ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของครอบครัว (n = ๒๙๙)	จำนวน (ร้อยละ)
๑. ชวนคนในชุมชนมาปฏิบัติตามประเพณี	๘๔ (๒๘.๑)
๒. ชวนคนในครอบครัวมาปฏิบัติตามประเพณี	๕๔ (๑๘.๑)
๓. เล่าเรื่อง ถ่ายทอด สอนให้แก่คนในชุมชน	๔๐ (๑๓.๔)
๔. เล่าเรื่อง ถ่ายทอด สอนให้แก่คนในครอบครัว	๒๙ (๙.๗)
๕. ประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปมาปฏิบัติตามประเพณี	๑๔ (๔.๗)
๖. เผยแพร่ทางโซเชียลมีเดีย	๑๑ (๓.๗)

อภิปรายผล

ตัวชี้วัดของครอบครัวอบอุ่น ประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ สัมพันธภาพในครอบครัว และการพึ่งพาตนเองแต่สำหรับผลจากงานวิจัยนี้หนึ่งในตัวชี้วัดของครอบครัวอบอุ่นที่เด่นที่สุดคือบทบาทหน้าที่ของครอบครัวและการปฏิบัติตนของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ มีจำนวนเท่า ๆ กัน คือมีการดูแลเด็กวัยรุ่นมากที่สุด คิดเป็น ๘๙.๖% รองลงมาคือ การดูแลเด็กอายุมากกว่า ๖ ปี ถึง ๑๓ ปี มีจำนวน ๘๗.๖% (ตารางที่ ๑) ซึ่งอาจคาดหมายได้ว่าครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัด อันประกอบด้วย จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดตรังน่าจะมีบุตรหลานอยู่ในช่วงวัยรุ่นมากกว่าวัยอื่น ๆ วัยรุ่นเป็นวัยที่เรียกว่าเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ วัยรุ่นต้องการให้ผู้ใหญ่เข้าใจและปฏิบัติกับตนเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นวัยที่อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายและรวดเร็ว พฤติกรรมบางครั้งจะเหมือนเด็กจึงอาจจะมีความดื้อรัน ไม่เชื่อฟัง ต่อต้าน ในขณะเดียวกันบุตรหลานที่อยู่ในระยะเวลาที่เป็นวัยรุ่นบางส่วนคงมีการย้ายโรงเรียนจากระดับประถมศึกษาไปสู่โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาทำให้ต้อง

24. (392-401).indd 398 11/29/2025 1:35:51 PM

ปรับตัวกับสังคมใหม่ ๆ ในขณะที่บางส่วนอาจไม่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นจึงทำให้ครอบครัวรู้สึกเป็นห่วงและวิตกกังวลว่าจะเกิดปัญหาได้มากกว่าวัยอื่น ๆ[๑๒, ๑๓]

ด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันคือ สอนลูกหลานให้คิดดี พูดดี ทำดี มีคุณธรรม ไม่ผิดครรลองคลองธรรมมากที่สุด มีจำนวน ๕๙.๙ % (ในตารางที่ ๒) จากแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง มีความสุขทั้งกาย ใจ และสติปัญญา รวมทั้งพัฒนาระบบนิเวศต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถาบันต่าง ๆ ที่จะหล่อหลอมคนไทยให้มีศักยภาพโดยมีจุดเริ่มต้นที่ครอบครัว ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้พ่อแม่เป็นแบบอย่าง อบรมเลี้ยงดูขัดเกลาบุตรธิดาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ[๑๔] รวมทั้งการสร้างครอบครัวให้มีความพร้อมและมีความมั่นคงทางจิตใจที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความผาสุก[๑๕] นอกจากนี้ ครอบครัวในสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นหลักคำสอนในการอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงยังคงยึดมั่นคำสอนทางศาสนาที่จะอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นคนดี มีคุณธรรมตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงวัยรุ่น ด้วยเชื่อว่าการอบรมสั่งสอนให้ยึดมั่นในสิ่งที่ดี เป็นคนดีและสามารถหาเลี้ยงชีพตัวเองได้ ไม่เป็นภาระหรือสร้างปัญหาให้กับครอบครัวและสังคม[๑๖]

ส่วนด้านการให้ประเพณีวัฒนธรรม อยู่อย่างยั่งยืน พบว่าคำตอบคือชวนคนในชุมชนมาปฏิบัติตามประเพณี มีจำนวน ๒๘.๑% อาจกล่าวได้ว่าการจะให้ประเพณีวัฒนธรรมมีความยั่งยืนได้ตลอดไป คนในสังคมโดยเฉพาะครอบครัวควรเป็นจุดเริ่มต้นในการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาให้เด็กรู้สึกถึงความสำคัญในประเพณีวัฒนธรรม และเป็นแบบอย่างที่จะให้เด็กเรียนรู้และจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการช่วยให้เด็กซึมซับสิ่งดีๆ และจะแผ่ขยายไปยังผู้อื่นและในชุมชนที่ครอบครัวนั้นอยู่อาศัย เพื่อให้ทุกคนในชุมชนมาร่วมมือร่วมใจปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรม[๑๗]

---

[๑๒] ชมรมจิตแพทย์และวัยรุ่นแห่งประเทศไทย, **คู่มือการเลี้ยงลูก ตอนวัยรุ่น,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.rcpsycht.org/cap/book04.php [๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘]

[๑๓] ปิยะธิดา ขจรชัยกุล, ๒๕๖๐.

[๑๔] ราชกิจจานุเบกษา, **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐.** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF

[๑๕] กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, **นโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาสถาบันครอบครัว (๒๕๖๐-๒๕๖๘), (**กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๐).

[๑๖] บุษราภรณ์ บุญเอียดและสุปรีชา ชำนาญพุฒิพร, "การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่น"**, วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม**, เล่ม ๑ ปีที่ ๖, (๒๕๖๖) : ๗๕ – ๘๗.

[๑๗] จรรยา สุวรรณทัต, **ระบบครอบครัวกับระบบสังคม: จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา,** พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗).

24. (392-401).indd 399 11/29/2025 1:35:51 PM

ข้อเสนอแนะ

สังคมของครอบครัวในชุมชนภาคใต้ของประเทศไทย ยังให้ความสำคัญกับครอบครัวที่มีเด็กและเยาวชน ด้วยการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ดังนั้นหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวควรจัดกิจกรรมเชิงประเพณี วัฒนธรรมที่จะช่วยให้ครอบครัวได้รวมกลุ่มกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหากับครอบครัวในพื้นที่

บรรณานุกรม

กระทรวงวัฒนธรรม. **นโยบายและยุทธศาสตร์.** ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔.

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. **นโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาสถาบันครอบครัว (๒๕๖๐-๒๕๖๘).** กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๐.

จรรยา สุวรรณทัต. **ระบบครอบครัวกับระบบสังคม: จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ **การศึกษาและพัฒนาดัชนีครอบครัวอบอุ่นของประเทศไทย**. ครอบครัวอบอุ่น... พลังการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการด้านครอบครัวระดับชาติประจำปี ๒๕๕๗.

บุษราภรณ์ บุญเอียดและสุปรีชา ชำนาญพุฒิพร. "การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่น". **วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖ (๒๕๖๖) : ๗๕ - ๘๗.

ปิยะธิดา ขจรชัยกุล. **การพัฒนาเด็กและครอบครัว**. นครปฐม: เมตตาปริ้นติ้งจำกัด, ๒๕๖๐.

รัชนี เศรษโฐ. **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒.

สถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนา (IFD). ข้อมูลพื้นฐานประกอบกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อฉายภาพฉากทัศน์ใน ๒๐ ปีข้างหน้า. **โครงการวิจัยภาพอนาคตของสถานที่ทำงานในประเทศไทยในปี ๒๕๗๔.** กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ. กรมอนามัย. กระทรวงสาธารณสุข. **สรุปผลการดำเนินงาน.** โครงการส่งเสริมพัฒนาการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลองพระชนมายุรอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๖๑.

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์. **ชุดข้อมูลความเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.** กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๕.

L. M. Laosa, Child Care and the Culturally Different Child. **Child Care Quarterly.** Vol. 3 No. 4. (1974): 214-224.

24. (392-401).indd 400 11/29/2025 1:35:51 PM

L, Johnson, J. Radesky, & B. Zuckerman, Cross- cultural Parenting: Reflections on Autonomy and Interdepended. **Pediatric**. Vol.131 No. 4 (2013) : 631-633.

M. H. Bornstein. Cultural Approaches to Parenting. **Parent Science Practice**. Vol.1 No. 12 (2-3) (2012) : 212–221.

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.**รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อยอายุยืน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่ : https://thailand.unfpa.org/th/state-thailand-population-r [๒๕๕๘].

ชมรมจิตแพทย์และวัยรุ่นแห่งประเทศไทย. **คู่มือการเลี้ยงลูก ตอนวัยรุ่น.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.rcpsycht.org/cap/book04.php [๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

ราชกิจจานุเบกษา. **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF [๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

สำนักงานสถิติแห่งชาติ,สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) และองค์กรยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย. **การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ (MICS) ฉบับสมบูรณ์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.unicef.org/thailand/th/reports [๒๕๖๕].

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : นโยบาย พันธกิจ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และเป้าหมายในอนาคต
The Language Institute Mahachulalongkornrajavidyalaya University; Policy, Mission, Vision, Strategy and Future Goals

พระมหาสันติ ธีรภทฺโท
สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ประเทศไทย
Phramaha Santi Dhirabhaddho,Thailand
Language Institute Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: Santinatha1@gmail.com

Received: November 19, 2025
Revised: November 23, 2025
Accepted: November 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เพื่อศึกษาเป้าหมายในอนาคตของ สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย ควรจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทสำคัญของการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ภาษา และการพัฒนาทักษะทางภาษาให้กับนิสิตและบุคคลทั่วไป รวมถึงการสนับสนุนความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยสู่เวทีนานาชาติ โดยเป้าหมายหลัก ๆ ประกอบด้วย (๑) พัฒนาความรู้ทางภาษาเพื่อสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี ฯลฯ (๒) เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาภาษาและการแปลธรรมะ มุ่งเน้นการสร้างนักแปลที่มีความเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนงานแปลคัมภีร์และเอกสารทางศาสนาสู่ภาษาต่าง ๆ (๓) สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล จัดการอบรมและสร้างเครือข่ายกับองค์กรนานาชาติ (๔) เพิ่มศักยภาพการวิจัยทางภาษา พัฒนางานวิจัยทางด้านภาษาและการสอนภาษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน (๕) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนการสอนออนไลน์ และใช้ Artificial Intelligence (AI) หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเข้าถึงผู้เรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ (๖) สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการ สร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหรือสถาบัน การศึกษาต่างประเทศ เพื่อขยายโอกาสการแลกเปลี่ยนความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรม

คำสำคัญ : นโยบาย; พันธกิจ; วิสัยทัศน์;ยุทธศาสตร์; เป้าหมาย

* พระมหาสันติ ธีรภทฺโท, ดร. ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Phramaha Santi Dhirabhaddho Dr. Director of Administration, Language Institute Mahachulalongkornrajavidyalaya University

25. (. 402-410).indd 402 28/11/2568 23:07:17

Abstract

Academic articles to study the future goals of the Language Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, should be related to the important role of promoting education, disseminating language and developing language skills for students and the general public, including supporting knowledge of Buddhism and Thai culture to the international arena. The main goals include: (1) Develop linguistic knowledge to support the study of Buddhism, promoting the teaching of related languages such as English, Pali, etc. (2) Be a center for language study and Dhamma translation, focusing on creating translators with expertise in Buddhism to support the translation of scriptures and religious documents into various languages. (3) Support the spread of Buddhism at the international level, organizing training and building networks with international organizations. (4) Enhance language research potential, develop research on language and language teaching to create new knowledge beneficial to teaching and learning. (5) Use educational technology and innovation to develop online teaching platforms and employ Artificial Intelligence (AI) or other new technologies to reach learners both domestically and internationally. (6) Support academic cooperation, establishing partnerships with universities or international educational institutions to expand opportunities for linguistic and cultural knowledge exchange.

Keywords : Policy; Mission; Vision; Strategy; Future Goals

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” โดยในระดับนานาชาตินั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับการยอมรับจากชาวพุทธทั่วโลกให้เป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินการจัดการประชุมชาวพุทธนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลกมาโดยตลอด

อีกทั้งชาวพุทธทั่วโลกมีมติให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการเป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลกในอนาคตดังจะเห็นได้จากการที่มหาวิทยาลัยกำลังจัดตั้งวิทยาลัยพุทธศาสตร์

นานาชาติขึ้น ในระดับภูมิภาค คือ ประชาคมอาเซียน มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีโครงการ ความร่วมมือที่สำคัญกับกลุ่มประเทศอาเซียน เช่น การประชุมสัมมนาทางวิชาการนานาชาติ วันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลกเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งของอาเซียนและของโลก ทั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความร่วมมือต่าง ๆ เช่น สมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ (International Association of Buddhist Universities: IABU) และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาลุ่มแม่น้ำโขง (Mekhong for Buddhist Studies Centre: MBSC) ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

และได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลกที่สำคัญแห่งหนึ่ง ทั้งนี้โดยอ้างอิงจากจำนวนนิสิตชาวต่างประเทศที่ให้ความสนใจเข้าศึกษาต่อทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ซึ่งผลของการจัดกิจกรรมจากการดำเนินตามนโยบายดังที่กล่าวมา ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาด้านภาษาต่างประเทศให้แก่บุคลากร ตลอดจนนิสิตของมหาวิทยาลัย[๑]

กระบวนการพัฒนาบุคลากรและนิสิตด้วยการศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นับว่าเป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง เพราะการให้การศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ตลอดจนเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวในทุก ๆ ด้านให้กับบุคคล เพื่อเตรียมพนักงานให้มีความพร้อมที่จะทำงานตามความต้องการขององค์การในอนาคต เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเทคโนโลยีรวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขัน ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์ขององค์การจึงต้องให้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ ทันหรือพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะและเจตคติที่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคคลให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ขององค์การ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะประสบความสำเร็จ บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนและดำเนินการอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน[๒]

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก่อตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์สำคัญในการสนับสนุนภารกิจของมหาวิทยาลัย ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ธรรมะ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทางภาษาในระดับบุคคลและองค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในประเทศไทยและระดับนานาชาติ

---

[๑] สถาบันภาษา มจร, “**แผนพัฒนาบุคลากร ประจำปี ๒๕๕๙**”, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙ : ๔.

[๒] พระอธิการเจียมรัตน์ แสงพยัพ, “ศึกษาการพัฒนานิสิตเพื่อส่งไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศของวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ”, **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (๒๐๒๐): ๗.

25. (. 402-410).indd 404 28/11/2568 23:07:17

ในอดีตถึงปัจจุบัน สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ประสบปัญหาหลายด้าน เริ่มตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งสถาบันภาษา ในเบื้องต้นมีปัญหาด้านกายภาพ กล่าวคือ สถานที่ดำเนินการจัดตั้ง สถาบันภาษานั้นยังไม่มี เนื่องจากแต่เดิมพื้นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยส่วนกลาง ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร และศูนย์วัดศรีสุดาราม บางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร และปัญหาเรื่องบุคลากร ในการดำเนินการจัดตั้งสถาบันภาษา ต่อมาเมื่อมหาวิทยาลัยได้สร้างที่ทำการแห่งใหม่ที่ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีความพร้อมด้านกายภาพมากขึ้น ประกอบกับนายแพทย์รัศมี- คุณหญิง ดร.สมปอง วรรณิสสร ได้บริจาคทุนทรัพย์ในการจัดตั้งสถาบันภาษา และส่งเสริมให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ และนำความรู้เรื่องบริหารจัดการสถาบันภาษามาประยุกต์ใช้กับสถาบันภาษาของมหาวิทยาลัย จึงได้มีการเริ่มจัดตั้งสถาบันภาษาขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาด้านอื่น ๆ ก็มีมากมายในระยะเริ่มแรก เริ่มตั้งแต่สถานที่ตั้งส่วนงานการขาดบุคลากรในการทำงาน วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการเรียนการสอน และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบัน เป็นต้น ส่วนปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านการดำเนิน การของสถาบันภาษา ด้านธุรกิจคู่แข่ง ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านภาษา ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการตลาด ด้านการบริหารจัดการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งด้านการวิจัย แต่ก็ได้ดำเนินการหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ จนถึง ปัจจุบัน[๓]

ดังนั้น จึงต้องการทราบถึงความเป็นมาและแนวนโยบายของผู้บริหารระดับสูง ว่าจะบริหารสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปทางทิศใดเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาสถาบันภาษาต่อไป

นโยบายมหาวิทยาลัยและความเป็นมาที่สำคัญ

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ตามประกาศมหาวิทยาลัยฯ เรื่อง การจัดตั้งสถาบันภาษา ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๙ หน้า ๖๐ ตอนพิเศษ ๑๕๔ ง ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๕ โดยมีสถานะเป็นส่วนงานสนับสนุนการศึกษาและเทียบเท่าคณะ เริ่มแรกได้แบ่งการบริหารออกเป็น ๒ ส่วนงาน คือ

๑) ส่วนบริหารงานและแผน

๒) ส่วนการสอนและพัฒนา

---

[๓] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ, “การเตรียมความพร้อมของสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (๒๐๑๖) : ๘ – ๙.

ตามประกาศมหาวิทยาลัยฯ เรื่อง การแบ่งส่วนงานของสถาบันภาษา ลงวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๖ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๐ หน้า ๖๑ ตอนพิเศษ ๗๔ ง ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๖ ต่อมาได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย เรื่อง การแบ่งส่วนงาน พ.ศ. ๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๐ หน้า ๓๔ ตอนพิเศษ ๑๘๙ ง ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖ ได้ปรับชื่อส่วนงานภายในสถาบันภาษาใหม่เป็น ๒ ส่วนงาน คือ

๑) ส่วนงานบริหาร

๒) ส่วนวิชาการ

โดยมีภารกิจและอำนาจหน้าที่ดังนี้

อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาบันภาษา

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีอำนาจหน้าที่และบทบาทความรับผิดชอบ ตามตามประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง ภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนงานในมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๒ ลงวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนี้

สถาบันภาษา “มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและบริการด้านภาษาต่างประเทศแก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไป รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือด้านภาษาและวัฒนธรรมทั้งในระดับชาติ ระดับอาเซียน และระดับนานาชาติ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย”

๑. ส่วนงานบริหาร มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบริหาร และงานสารนิเทศของสถาบัน และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มงาน คือ

๑) กลุ่มงานบริหาร ปฏิบัติงานด้านธุรการ ประสานงานด้านงบประมาณ การเงินการบัญชี พัสดุ นโยบายและแผนพัฒนา ประสานงานกับส่วนงาน และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒) กลุ่มงานวางแผนวิจัยและพัฒนา ปฏิบัติงานด้านนโยบายและแผน การประกันคุณภาพ การจัดการความรู้ การบริหารความเสี่ยง การวิจัยและพัฒนาสถาบัน และกิจกรรมภายในสถาบันภาษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒. ส่วนวิชาการ มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนและพัฒนาหลักสูตรด้านภาษา งานบริการวิชาการของสถาบัน และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มงาน คือ

25. (. 402-410).indd 406 28/11/2568 23:07:17

๑) กลุ่มงานจัดการศึกษา ปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จัดทำตำราหลักสูตร พัฒนาสื่อการเรียนการสอนรวมทั้งประสานงานการจัดการเรียนการสอนด้านภาษาของคณะ วิทยาเขต วิทยาลัย หรือส่วนงานที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒) กลุ่มงานบริการวิชาการ ปฏิบัติงานด้านบริการวิชาการด้านภาษาในหลักสูตรวุฒิบัตรภาษาต่างประเทศ งานการเขียนบทความวิชาการ งานการบริการการแปลภาษาต่างประเทศ งานการจัดทดสอบภาษาต่างประเทศ งานการให้บริการห้องสมุดและสื่อการเรียนการสอนด้านภาษา และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย และมีผู้บริหารสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

๑. พระเมธีวัชรบัณฑิต ศ. ดร. (หรรษา ธมฺมหาโส) พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙
๒. พระธรรมวชิโรดม รศ. ดร. (พล อาภากโร) พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๒
๓. พระสิทธิวัชรบัณฑิต ผศ. ดร. (พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนฺตเสโน) พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๕
๔. พระครูปริยัติรัตนคุณบัณฑิต รศ. ดร. (ไพรัชน์ ธมฺมทีโป) พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๖๘

วิสัยทัศน์

ศูนย์กลางการศึกษา ภาษา และวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ

พันธกิจ

๑. จัดการเรียนการสอนด้านภาษา
๒. พัฒนางานวิจัยด้านภาษา
๓. ให้บริการวิชาการด้านภาษา
๔. ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม[๔]

ยุทธศาสตร์

๑. พัฒนาบุคลากร
๒. พัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการวิจัย
๓. พัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้
๔. พัฒนาการบริหารจัดการ[๕]

---

[๔] สถาบันภาษา มจร, **วิสัยทัศน์และพันธกิจ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://li.mcu.ac.th/?page_id=99 [๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

[๕] สถาบันภาษา มจร, **กาลานุกรมสถาบันภาษา,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://li.mcu.ac.th/?page_id=94 [๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

แนวคิดของผู้บริหารระดับสูง

เป้าหมายส่วนใหญ่มาจากนโยบายของผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย และมีผู้บริหารระดับสูงได้ให้แนวคิดหรือนโยบายไว้เพื่อเป็นการพัฒนาสถาบันภาษา ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ดังนี้

พระพรหมบัณฑิต, ศ. ดร. อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[๖] (พระธรรมโกศาจารย์, ศ.ดร. สมณศักดิ์ในขณะนั้นและดำรงเป็นอธิการบดี) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีวิสัยทัศน์ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก ท่านได้ให้สัมภาษณ์สื่อสารมวลชนมีความตอนหนึ่งว่า “การกิจของมหาวิทยาลัยและกิจกรรมที่สำคัญที่มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการมานอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะการประชุมชาวพุทธนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลก ซึ่งมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดประชุม ๓ ปี กระทั่งชาวพุทธทั่วโลกมีมติให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก อีกทั้งทำให้ชาวพุทธประเทศต่างๆ ทั้งเถรวาทและมหายานมีความตื่นตัวในการที่จะทำให้ประเทศของตนเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ซึ่งผลของการจัดกิจกรรมนี้ทำให้รู้ว่า มหาวิทยาลัยขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านภาษา ดังนั้น มหาวิทยาลัย จึงดำริที่จะตั้งศูนย์ภาษาขึ้น ทั้งนี้เพื่อรับรองการเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกของไทย ซึ่งปัจจุบันประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ต่างให้ความสนใจส่งบุคลากรเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น” วิสัยทัศน์ดังกล่าวจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการเกิดขึ้นของสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศ. ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[๗] (พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ดำรงตำแหน่งขณะนั้น) กล่าวว่า สถาบันภาษาเป็นส่วนงานที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านภาษาแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนิสิตของมหาวิทยาลัย รวมทั้งบุคคลทั่วไป เป็นส่วนงานสนับสนุนการศึกษาที่มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนการสอนมีมาตรฐานและคุณภาพมากขึ้น

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[๘] (พระราชวรเมธี, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ดำรงตำแหน่งสมัยนั้น) กล่าวว่า สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต้องช่วยเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการสื่อสารทั้งระดับชาติและนานาชาติ แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไป

---

[๖] สัมภาษณ์, พระธรรมโกศาจารย์ ศ. ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒

[๗] สัมภาษณ์, พระราชปริยัติกวี ศ. ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒

[๘] สัมภาษณ์, พระราชวรเมธี ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒

25. (. 402-410).indd 408 28/11/2568 23:07:18

พระธรรมวชิโรดม, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต[๙] (พระราชวรมุนี ดร. รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา ดำรงตำแหน่งขณะนั้น) กล่าวว่า ในฐานะที่ได้ความไว้วางใจจากมหาวิทยาลัยให้เข้ามารับตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันภาษา ก็มีความมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่พร้อมที่จะสานต่อนโยบายของมหาวิทยาลัย และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการด้านภาษาและวัฒนธรรม มีประสิทธิภาพและมาตรฐาน เพื่อมุ่งสู่ระดับนานาชาติตามวิสัยทัศน์ สถาบันภาษา “ศูนย์กลางการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ” โดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย ให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้พร้อมรับการพัฒนาอยู่เสมอ โดยใช้โครงการต่าง ๆ เป็นตัวขับเคลื่อนให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์

บทสรุป

เป้าหมายในอนาคตของสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทสำคัญของการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ภาษา และการพัฒนาทักษะทางภาษาให้กับนิสิตและบุคคลทั่วไป รวมถึงการสนับสนุนความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยสู่เวทีนานาชาติ โดยเป้าหมายหลัก ๆ ควรประกอบด้วย:

๑. พัฒนาความรู้ทางภาษาเพื่อสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้นิสิตและนักวิชาการสามารถศึกษาและเผยแผ่ธรรมะในระดับสากล

๒. เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาภาษาและการแปลธรรมะ มุ่งเน้นการสร้างนักแปลที่มีความเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนงานแปลคัมภีร์และเอกสารทางศาสนาสู่ภาษาต่างๆ

๓. สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล จัดการอบรมและสร้างเครือข่ายกับองค์กรนานาชาติ เพื่อเผยแผ่วัฒนธรรมไทยและคำสอนของพระพุทธศาสนา

๔. เพิ่มศักยภาพการวิจัยทางภาษา พัฒนางานวิจัยทางด้านภาษาและการสอนภาษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

๕. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนการสอนออนไลน์และใช้ Artificial Intelligence (AI) หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อเข้าถึงผู้เรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๖. สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการ สร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหรือสถาบัน การศึกษาต่างประเทศ เพื่อขยายโอกาสการแลกเปลี่ยนความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรม

---

[๙] สัมภาษณ์, พระราชวรมุนี ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒

25. (. 402-410).indd 409 28/11/2568 23:07:18

สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นกลไกสำคัญในการนำพามหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นสถาบันการศึกษาที่ส่งเสริมความรู้ด้านภาษาและพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในระดับโลกต่อไป

บรรณานุกรม

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ. “การเตรียมความพร้อมของสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒. (๒๐๑๖) : ๘ – ๙.

พระอธิการเจียมรัตน์ แสงพยัพ. “ศึกษาการพัฒนานิสิตเพื่อส่งไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศของวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ”. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (๒๐๒๐): ๗.

สถาบันภาษา มจร. “**แผนพัฒนาบุคลากร ประจำปี ๒๕๕๙**”. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙ : ๔.

สัมภาษณ์, พระธรรมโกศาจารย์ ศ. ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พระราชปริยัติกวี ศ. ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พระราชวรเมธี ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พระราชวรมุนี ดร. วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

สถาบันภาษา มจร. **กาลานุกรมสถาบันภาษา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://li.mcu.ac.th/? page_id=94. [๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

สถาบันภาษา มจร. **วิสัยทัศน์และพันธกิจ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://li.mcu.ac.th/? page_id=99. [๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

25. (. 402-410).indd 410 28/11/2568 23:07:18

ทุ่งมะขามหย่อง : ประวัติศาสตร์ และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย*
Thung Makham Yong: History and the Monument of Suriyothai

ศุภกาณฑ์ นานรัมย์**
Supakan Nanrum
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Faculty Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayuttatha Rajabhat University
นาตยา เกตุสมบูรณ์***
Natthaya Ketsomboon
คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Faculty of Management Science, Phranakhon Si Ayuttatha Rajabhat University
supakann@yahoo.com; nattaya@aru.ac.th

Received: November 28, 2025
Revised: December 15, 2025
Accepted: December 17, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาบริบทประวัติศาสตร์ระหว่างไทยกับพม่า พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๙๑ (๒) เพื่อศึกษาทุ่งมะขามหย่องในบริบทประวัติศาสตร์ไทย (๓) เพื่อศึกษาความสำคัญของพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยกับชาวพระนครศรีอยุธยา งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร มีการรวบรวมหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เพื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า (๑) หลังการสวรรคตของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ เสถียรภาพทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอลง ในขณะที่พม่าได้รวบรวมอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นปึกแผ่น

---

* การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณชาวตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มอบไมตรีในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาตยา เกตุสมบูรณ์ อาจารย์ ดร.วีรพล น้อยคล้าย ที่ได้มอบโอกาสในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี

** ผศ.ศุภกาณฑ์ นานรัมย์ Assis.Prof. Supakan Nanrum หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Bachelor of Art, History, Faculty Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayuttatha Rajabhat Universit.

*** ผศ.นาตยา เกตุสมบูรณ์ Assis.Prof.Natthaya Ketsomboon หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการท่องเที่ยวและบริการ, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Bachelor of Art, Tourism and Hospitality, Faculty of Management Science, Phranakhon Si Ayuttatha Rajabhat University

26. (411-427).indd 411 12/17/2025 10:10:42 AM

และต้องการยึดครองหัวเมืองมอญอันเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาส่งผลให้เกิดการสงคราม ระหว่างสองอาณาจักร (๒) การยกทัพมาต่อตีของพม่า ใน พ.ศ. ๒๐๙๑ เรียกสงครามครั้งนั้นว่า สงคราม คราวเสียสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุถึงวีรกรรมความกล้าหาญ และกล่าวถึง “ทุ่งมะขามหย่อง” อันเป็นสมรภูมิสงครามในยามศึกและเป็นทุ่งรับน้ำทางด้านเหนือของ เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา (๓) ด้วยพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่จะเผยแพร่พระเกียรติคุณสมเด็จพระสุริโยทัยจึงดำเนินการก่อสร้าง พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ณ ทุ่งมะขามหย่อง ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการนี้การก่อสร้าง พระราชานุสาวรีย์มีความสำคัญในฐานะพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พื้นที่รับน้ำ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำสำคัญ : ทุ่งมะขามหย่อง; สมเด็จพระสุริโยทัย; พระราชานุสาวรีย์

Abstract

This study aims (1) to study the historical context of relations between Thailand and Burma during 1534–1548 CE, (2) to study Thung Makham Yong within the broader framework of Thai history and (3) to study the significance of the Monument of Queen Suriyothai and the people of Phra Nakhon Si Ayutthaya. This documentary research collects both primary and secondary historical sources and conducts content analysis to explore the spatial historical development of the area in relation to tourism.

The findings reveal that: (1) Following the death of King Borommarachathirat IV, the political stability of the Ayutthaya Kingdom weakness, seized the vassal cities of Ayutthaya] the Mon cities war occurred between the two kingdoms. (2) The Burmese invasion of 1548 CE, known as the war during which Queen Suriyothai was slain on elephant-back, is widely recorded in the Royal Chronicles of Ayutthaya, which highlight her bravery and identify Thung Makham Yong as the battlefield. The area also served as a northern floodplain for the Ayutthaya island-city. (3) With the intention of Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother to honor and disseminate the legacy of Queen Suriyothai, the Monument of Queen Suriyothai was constructed at Thung Makham Yong in 1992. The monument holds significance as an important historical site, a water-retention area, a source of agricultural water, and a historical tourist attraction for the people of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province.

Keywords : Thung Makham Yong; Suriyothai; Monument

26. (411-427).indd 412 12/17/2025 10:10:42 AM

บทนำ

ทุ่งมะขามหย่องทุ่งรับน้ำสำคัญแห่งหนึ่งของพระนครศรีอยุธยา เดิมทุ่งแห่งนี้มีความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ของไทยในฐานะสมรภูมิสงครามระหว่างไทยกับพม่า เมื่อย้อนกลับไปสมัยกรุงศรีอยุธยาครั้งสงครามคราวสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง พ.ศ. ๒๐๙๑ สมเด็จพระสุริโยทัยทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรสตรีผู้เสียสละปกป้องพระสวามีและกรุงศรีอยุธยา ครั้งนั้นทัพพม่าได้ตั้งทัพทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ระบุว่า **“ทัพพระเจ้าแปรตั้งค่ายตำบลบ้านใหม่มะขามหย่อง”** และการทำศึก การประจันหน้าระหว่างทัพของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ณ โคกพระยา กับทัพของพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ได้เข้าปะทะฟันแทงจนล้มตายเกลื่อนท้องทุ่ง และการรบในครั้งนั้นเป็นเหตุให้เสียสมเด็จพระสุริโยทัยจากการกระทำยุทธหัตถีด้วยวีรกรรมความกล้าหาญ และความเสียสละของพระองค์ได้ประทับอยู่ในความทรงจำของชาวไทยด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชานีนาถ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเผยแพร่พระเกียรติคุณและเฉลิมพระเกียรติ คณะรัฐมนตรีในเวลานั้นได้มีมติเห็นชอบโครงการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ณ ทุ่งมะขามหย่อง เพื่อที่จะเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ครบ ๕ รอบ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ เหล่านี้ได้แสดงถึงความสำคัญของทุ่งมะขามหย่องในบริบทประวัติศาสตร์และยังส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่เพื่อชุมชนและการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยายาอีกด้วย

วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทประวัติศาสตร์ระหว่างไทยกับพม่า พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๙๑

๒. เพื่อศึกษาทุ่งมะขามหย่องในบริบทประวัติศาสตร์ไทย

๓. เพื่อศึกษาความสำคัญของพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยกับชาวพระนครศรีอยุธยา

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้การศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. แหล่งข้อมูลศึกษา รวบรวมจากหลักฐานประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น คือ พระราชพงศาวดาร เอกสารชั้นรอง คือ หนังสือ และงานวิชาการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

๒. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันประกอบด้วย เอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง

26. (411-427).indd 413 12/17/2025 10:10:42 AM

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล และประเมินคุณค่าข้อมูลเพื่อศึกษา วิเคราะห์ จากการค้นพบเอกสารหลักฐานที่ค้นพบในการได้มาซึ่งข้อมูลการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการวิจัยเรื่อง “ทุ่งมะขามหย่อง : ประวัติศาสตร์ และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย” สามารถแยกผลวิจัยได้ ดังนี้

(๑) บริบทประวัติศาสตร์ระหว่างไทยกับพม่า พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๙๑

หลังการสวรรคตของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ ได้ส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยา การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินด้วยการสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์พระรัฏฐาธิราชกุมารที่มีพระชนพรรษาเพียง ๕ พรรษา จากนั้นสมเด็จพระชัยราชาขึ้นครองราชย์ ใน พ.ศ. ๒๐๗๗ พร้อมกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในภาคพื้นทวีปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในเวลานั้นพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้สามารถรวบรวมอำนาจภายใต้ราชวงศ์ตองอู พร้อมกับนโยบายในการยึดครองหัวเมืองมอญ ซึ่งถือเป็นเมืองท่าการค้าสำคัญในบริเวณอ่าวเบงกอล ซึ่ง ณ ขณะนั้นกรุงศรีอยุธยาได้อ้างสิทธิ์ในฐานะเจ้าประเทศราช ความต้องการครอบครองหัวเมืองมอญนี้เองเป็นเหตุให้ทั้งสองอาณาจักรไม่ลงรอยกันจนก่อสงครามขึ้น

ศึกเชียงไกรเชียงกราน ใน พ.ศ. ๒๐๘๑ ถือเป็นสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่าครั้งแรก แม้แต่ละฝ่ายจะมีกองทัพที่แข็งแกร่ง แต่ก็ยังมีกองทหารอาสาโปรตุเกสร่วมรบเช่นเดียวกันทั้งสองฝ่าย รวมไปถึงอาวุธยุทธภัณฑ์จากตะวันตกซึ่งส่งผลให้การสงครามในภูมิภาคนี้มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แม้ว่าสงครามครั้งแรกกับพม่า กรุงศรีอยุธยาจะเป็นฝ่ายมีชัย แต่ก็มีปัญหาทางการเมืองภายในราชสำนัก ท้ายที่สุดพระองค์ต้องมาสิ้นพระชนม์เพราะโดนวางยาพิษในน้ำนมโดยน้ำมือของแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์

ต่อมาเมื่อพระยอดฟ้าพระโอรสได้ขึ้นครองราชย์ ใน พ.ศ. ๒๐๙๐ การภายในราชสำนักขึ้นกับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ เวลาผ่านไปเพียง ๑ ปี พระยอดฟ้าได้สิ้นพระชนม์ด้วยแม่อยู่หัววางยาพิษเช่นเดียวกันกับสมเด็จพระราชบิดา[๑] เป็นเหตุให้ขุนวรวงศาธิราชขึ้นครองราชย์ ได้เพียง ๔๒ วัน ขุนพิเรนทรเทพและพวกจึงทำการล้มล้างราชบัลลังก์ขุนวรวงศาธิราช[๒] จากนั้นเหล่าขุนนางได้กราบบังคมทูลให้พระเทียรราชาซึ่ง

---

[๑] เมนเดส ปินโต, เฟอร์เนา, **รวมผลงานแปลเรื่องบันทึกการเดินทางของเมนเดส ปินโต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๘๒.

[๒] **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และเอกสารอื่น ๆ**, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๙), หน้า ๖๙.

26. (411-427).indd 414 12/17/2025 10:10:42 AM

ผนวชอยู่ที่วัดราชประดิษฐานได้ขึ้นครองราชย์ แล้วสถาปนาขุนพิเรนทรเทพเป็นพระมหาธรรมราชา พร้อมยกพระวิสุทธิกษัตรีเป็นมเหสีขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก

ข้างฝ่ายพม่าที่กำลังฮึกเหิมจากการที่พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ผนวกเมืองหงสาวดีให้อยู่ในอำนาจของราชวงศ์ตองอู ด้วยเหตุนี้ พม่าจึงฉวยโอกาสยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา และถือเป็นการสงครามครั้งใหญ่ที่ใช้ปืนใหญ่สาดเข้าหากันระหว่างทหารรับจ้างโปรตุเกสในกองทัพของทั้งสองฝ่าย[๓] กองทัพพม่าจึงเร่งยกทัพมารับศึก ครั้นได้เมืองทวายแล้วก็ยกทัพตีสมิงกาญจนบุรีที่ตำบลปะป่งจนแตกพ่าย แล้วมีท้องตราให้นายทัพนายกองกลับยังกรุงหงสาวดี

เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยา เหล่าขุนนางได้ลงความเห็นว่าอาณาจักรอยุธยาเป็นอาณาจักรที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก มีความอุดมสมบูรณ์ เหนือสิ่งอื่นใดเป็นเหตุผลเกี่ยวกับผลประโยชน์ และหากยึดอาณาจักรแห่งนี้ได้ พระองค์จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินของจักรพรรดิทั้งหลายในโลก อีกทั้งพระองค์จะได้รับเกียรติในพระนามพระเจ้าช้างเผือก ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงเสด็จตรงมายังเมืองเมาะตะมะ จากนั้นจึงจัดแจงกองทัพในจำนวนนั้นมีพวกโปรตุเกสร่วมด้วยยกทัพมุ่งตรงมายังกรุงศรีอยุธยา[๔] และการยกทัพของพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ในครั้งนี้เป็นเหตุให้เสียสมเด็จพระสุริโยทัย ณ ทุ่งมะขามหย่อง

(๒) ทุ่งมะขามหย่องในบริบทประวัติศาสตร์ไทย

ทุ่งมะขามหย่อง ทุ่งรับน้ำทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในอดีตนั้นเป็นทุ่งรับศึกที่มีความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ไทย ภายหลังสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่า พ.ศ. ๒๐๘๙ พม่าได้ทราบถึงความผันผวนทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้จึงตัดสินพระทัยยกทัพมายังกรุงศรีอยุธยา โดยเดินทัพมาสองเส้นทาง คือ ทางสายเหนือจากเมืองเมาะตะมายังมายังเมืองแครงแล้วเดินบกข้ามแม่น้ำกลีบ แม่น้ำเมียวดี มาทางด่านแม่ละเมาตรงมาบ้านระแหง (เมืองตาก) ส่วนทางสายใต้ออกจากเมืองเมาะตะมะมาทางแม่น้ำอัตรัน (เมืองเชียงกราน) จนถึงเมืองสมิแล้วเดินบกข้ามแม่น้ำสะกลิกแม่กษัตริย์ ข้ามภูเขาเข้าแดนไทยทางด่านเจดีย์สามองค์[๕]

เอกสารของโปรตุเกสได้ระบุว่า พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ออกจากเมืองเมาะตะมะ ในวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๐๙๑ พร้อมจำนวนกองทหารกว่า ๘๐๐,๐๐๐ คน พร้อมช้างศึกกว่า ๕,๐๐๐ เชือก เมื่อมีการชุมนุมกำลังทัพเหล่านั้นแล้ว พระองค์ตรัสสั่งให้เดินทัพมุ่งตรงเข้ามายังอาณาเขตของพระเจ้าแผ่นดินสยาม[๖]

---

[๓] วินัย พงศ์ศรีเพียร, **๑๐๐ เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ ๖**, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

[๔] เมนเดส ปินโต, เฟอร์เนา, **รวมผลงานแปลเรื่องบันทึกการเดินทางของเมนเดส ปินโต**, หน้า ๘๔-๘๖.

[๕] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานาภาพ, **ไทยรบพม่า**, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๔๙๘), หน้า ๒๐.

[๖] เมนเดส ปินโต, เฟอร์เนา, **รวมผลงานแปลเรื่องบันทึกการเดินทางของเมนเดส ปินโต**, หน้า ๘๔-๘๖.

26. (411-427).indd 415 12/17/2025 10:10:42 AM

กองทัพพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ที่ยกทัพมาในครั้งนี้ เป็นทัพกษัตริย์มีกำลังมาก พวกหัวเมืองกรุงศรีอยุธยาที่รักษาชายแดนเห็นว่าเหลือกำลังจะต่อสู้แล้วอพยพครัวหนีเอาตัวรอด ซึ่งในเวลานั้นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์ได้ ๖ เดือน[๗]

การที่กรุงศรีอยุธยาเอาพระนครเป็นที่มั่นตั้งต่อสู้ข้าศึกครั้งนั้น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีพระวินิจฉัยว่า เพราะได้เปรียบข้าศึกในทางพิชัยสงคราม กล่าวคือ ประการแรก พระนครศรีอยุธยามีแม่น้ำล้อมรอบ ประการที่สอง กรุงศรีอยุธยามีอาหารบริบูรณ์ กรุงศรีอยุธยาใช้เรือกำปั่นหาเครื่องศัสตราวุธและเสบียงอาหารเพิ่มเติมได้ไม่อัตคัด และประการที่สาม ทำเลลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีข้อสำคัญทางพิชัยสงคราม ด้วยเป็นที่มีฤดูน้ำท่วมทุกปี ข้าศึกที่ยกมาเช่นกองทัพพระเจ้าหงสาวดี มีเวลาที่จะร่วมรบได้ ๘ เดือน คือ ตั้งแต่เดือนยี่ไปจนถึงเดือนเก้า ถ้าตีไม่ได้ในเดือนเก้าก็ต้องเลิกทัพกลับไป เพราะน้ำจะขึ้นท่วมแผ่นดิน[๘]

ด้วยเหตุนี้ การกล่าวถึงความสำคัญและการเลือกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีเพียงเพราะการเป็นปราการล้อมรอบชั้นดี แต่ด้วยสภาพพื้นที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำล้อมรอบ กอปรกับทุ่งรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยานอกจากจะเป็นทุ่งรับน้ำในฤดูน้ำหลากแล้ว ยังเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยา และถือได้ว่า **“ทุ่งมะขามหย่อง”** ทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้เป็นส่วนหนึ่งของทุ่งรอบเกาะที่ถูกจารจารึกในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยครั้งสงครามคราวเสียสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง

พระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐ ได้กล่าวถึงสงครามครั้งนี้ ความว่า

“สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ[๙] แลครั้นเสวยราชสมบัติได้ ๗ เดือน พญาหงษาปังเสวกี ยกพลมายังพระนครศรีอยุธยาในเดือน ๔ นั้น เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า เสด็จออกไปรบศึกหงสาวดีนั้น *สมเด็จพระอัครมเหสีแลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอราชบุตรี เสด็จทรงช้างออกไปโดยเสด็จด้วย แลเมื่อได้รับศึกหงษานั้น ทัพหน้าแตกมาปะทัพหลวงเปนโกลาหลใหญ่ แลสมเด็จพระอัครมเหสี แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรีนั้น ได้รบด้วยข้าศึก ถึงสิ้นพระชนม์กับคอช้างนั้น*”[๑๐]

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งชำระในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสงครามครั้งนี้มากนัก หากเปรียบเทียบกับ

---

[๗] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานาภาพ, **ไทยรบพม่า**, หน้า ๒๑.

[๘] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานาภาพ, **ไทยรบพม่า**, หน้า ๒๒-๒๔.

[๙] สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มีพระนามเดิมว่า พระเทียรราชา เมื่อครั้งที่ขุนวรวงษาขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ออกผนวชที่วัดราชประดิษฐาน ครั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองขุนพิเรนทรเทพและพวก ได้ล้มล้างราชบัลลังก์ขุนวรวงษาธิราช เป็นเหตุให้พระเทียรราชาได้เสวยราชสมบัติในพระนาม สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

[๑๐] **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และเอกสารอื่น ๆ**, หน้า ๔๐๗.

26. (411-427).indd 416 12/17/2025 10:10:42 AM

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งชำระไว้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความว่า

“ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี ยกทัพข้ามกาญจนบุรี ถึงพระนครศรีอยุธยา ... ตั้งค่ายหลวงตำบลกุ่มดอง ทัพพระมหาอุปราชตั้งค่ายตำบลเพนียด *ทัพพระเจ้าแปรตั้งค่ายตำบลบ้านใหม่มะขามหย่อง* ... พระสุริโยทัยผู้เป็นเอกอัครราชมเหสี ประดับองค์เป็นพระมหาอุปราช ทรงเครื่องสำหรับราชรณรงค์ เสด็จทรงช้างพลายทรงสุริยกษัตริย์ ... สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็ยกพยุหโยธาทวยหาญออกตั้งยังท้องทุ่งตรงหน้าทัพสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ห่างกันประมาณ ๑๐๐ เส้น ... พระสุริโยทัยเห็นว่าพระราชสามีเสียทีไม่พ้นมือข้าศึก ทรงกตัญญูภาพก็ขับพระคชาธารพลายทรงสุริยกษัตริย์กะอึกออกรับ พระคชาธารพระเจ้าแปรได้ล่างแบกถนัด พระคชาธารพระสุริโยทัยแหงนหงายเสียที พระเจ้าแปรจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าวต้องพระอังษาพระสุริโยทัยขาดกระทั่งถึงราวพระถันประเทศ ... พอพระชนนีสิ้นพระชนม์กับคอช้าง ... จึงเชิญพระศพพระสุริโยทัยผู้เป็นพระอัครมเหสีมาไว้ตำบลสวนหลวง”[๑๑]

ความจากพระราชพงศาวดารพันจันทนุมาศ (เจิม) ถือเป็นพระราชพงศาวดารฉบับแรกที่ระบุนาม **“ทุ่งมะขามหย่อง”** และให้รายละเอียดเกี่ยวกับยุทธหัตถีในครั้งนี้ แม้ว่าพระราชพงศาวดารจะไม่ได้ระบุว่า ยุทธหัตถีเกิดขึ้นบริเวณทุ่งมะขามหย่องหรือไม่ แต่ด้วยที่ตั้งทัพของทั้งสองอาณาจักร ฝ่ายหงสาวดีทัพพระเจ้าแปรตั้งค่ายตำบลบ้านใหม่มะขามหย่อง ข้างฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิยืนพระคชาธารประมวลพล ณ โคกพระยา ซึ่งพระเจ้าหงสาวดียกทัพมารับศึกห่างจากทัพของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ๑๐๐ เส้น (๑ เส้น ยาวเท่ากับ ๔๐ เมตร) หรือ ๔ กิโลเมตร จึงเป็นไปได้ว่าบริเวณที่ทำยุทธหัตถีเป็นบริเวณตำบลบ้านใหม่มะขามหย่อง

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นถกเถียงที่เกี่ยวกับยุทธหัตถีครั้งนี้ ด้วยพระราชพงศาวดารของไทยให้รายละเอียดไปในทิศทางเดียวกันว่าสมเด็จพระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์กับคอช้าง เมื่อพิจารณาเอกสารฝ่ายพม่า พงศาวดารฉบับหอแก้ว ไม่ได้ระบุถึงยุทธหัตถีจนเสียพระสุริโยทัยเลย[๑๒] ซึ่งหากพิจารณาจากบันทึกการเดินทางของปินโต กล่าวว่า สงครามในครั้งนี้เป็นการรบที่พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ยกทัพเข้าประชิดพระนคร ปิดล้อมเมืองกว่า ๔ เดือนครึ่ง จนกระทั่งเกิดความวุ่นวายที่เมืองหงสาวดีจึงทรงเลิกล้อมกรุงศรีอยุธยาและยกทัพกลับไปยังหงสาวดี ในวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๐๙๑[๑๓]

---

[๑๑] **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และเอกสารอื่น ๆ**, หน้า ๗๙-๘๑.

[๑๒] นายต่อ แปล, **มหาราชวงษ์ พงศาวดารพม่า**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยควอลิตี้บุ๊ค, ๒๕๖๒), หน้า ๑๒๖-๑๒๘.

[๑๓] เมนเดส ปินโต, เฟอร์เนา, **รวมผลงานแปลเรื่องบันทึกการเดินทางของเมนเดส ปินโต**, หน้า ๘๘.

26. (411-427).indd 417 12/17/2025 10:10:43 AM

ข้อมูลจากบันทึกการเดินทางของปินโต ไม่ได้กล่าวถึงยุทธหัตถี เนื้อความที่เกี่ยวกับสมเด็จพระสุริโยทัยกระทำยุทธหัตถีจนขาดคอช้างถูกระบุเฉพาะในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยซึ่งให้รายละเอียดที่เชื่อมโยงไปสู่ **“ทุ่งมะขามหย่อง”** หรือ **“ตำบลบ้านใหม่มะขามหย่อง”** เป็นที่ตั้งค่ายของพระเจ้าแปร รวมไปถึงสมรภูมิสงครามด้วย อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความเคลือบแคลงเรื่องยุทธหัตถีและความไม่สอดคล้องของข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์ชุดอื่น ๆ แต่หากกล่าวถึงทุ่งมะขามหย่องที่ถูกระบุไว้ในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยถือว่าเป็นทุ่งรอบเกาะเมืองที่มีความสำคัญแห่งหนึ่ง ในฐานะทุ่งรับน้ำทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา อันมีแนวทุ่งติดกับ **“ทุ่งภูเขาทอง”**[๑๔]

สงครามครั้งต่อมาที่ระบุถึงทุ่งมะขามหย่อง คือ สงครามคราวพระเจ้าหงสาวดีล้อมกรุงฯ พ.ศ. ๒๑๒๙ กองทัพพระมหาอุปราชเข้ามาทำนาล่วงหน้าแล้ว พอถึงเดือนสิบสองปีเดียวกัน พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงยกกองทัพหลวงเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ในเดือนยี่ ตั้งค่ายอยู่ทางทิศเหนือกับตะวันออกด้วยเป็นทางที่เข้าตีพระนครได้สะดวกกว่าด้านอื่น กองทัพพระเจ้าหงสาวดีอยู่ทางเหนือ ตั้งค่ายหลวงที่ขนอนปากคูให้กองมังมอดราชบุตรกับพระยารามตั้งที่ **“ตำบลมะขามหย่อง”**[๑๕]

สงครามในครั้งนี้ พระเจ้าหงสาวดีตั้งล้อมกรุงศรีอยุธยา ให้กองทัพเข้าตีปล้นพระนครหลายครั้ง แต่ไม่อาจเข้าพระนครได้ ครั้นเห็นโอกาส สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ออกปล้นค่ายข้าศึกทั้งกลางวันกลางคืนไม่ให้อยู่เป็นปกติ จนเกิดวีรกรรม ความว่า

“เดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลากลางคืนเสด็จออกไปปล้นค่ายทัพหน้าของพระเจ้าหงสาวดี ข้าศึกไม่รู้ตัวแตกพ่าย ได้ค่ายนั้นแล้วไล่ฟันแทงข้าศึกเข้าไปจนถึงค่ายหลวงพระเจ้าหงสาวดี สมเด็จพระนเรศวรเสด็จลงมาจากม้าพระที่นั่งทรงคาบพระแสงดาบนำทหารขึ้นปีนระเนียด จะเข้าค่ายพระเจ้าหงสาวดีถูกข้าศึกแทงตกลงมาจึงเข้าไม่ได้ พระแสงดาบซึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงในวันนั้น จึงปรากฏนามว่า “พระแสงดาบคาบค่าย” มาจนตราบถึงทุกวันนี้”[๑๖]

จากการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่า **“ทุ่งมะขามหย่อง”** ปรากฏนามในพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เมื่อสงครามคราวสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง พ.ศ. ๒๐๙๑ และถูกส่งต่อการรับรู้เรื่องราวเหล่านี้มายังพระราชพงศาวดารอีกหลายฉบับ ยกตัวอย่างเช่น พระราชพงศาวดารฉบับพระพนรัตน์ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นต้น นาม **“ทุ่งมะขามหย่อง”** ได้ระบุอย่างชัดเจนอีกครั้ง ในพระนิพนธ์ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่อง ไทยรบพม่า ส่วนเอกสารของชาวต่างชาติ และเอกสารของพม่า แม้จะกล่าวถึงสงครามที่เกิดขึ้น แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ

---

[๑๔] สุจิตต์ วงษ์เทศ, **อยุธยาล่มแล้ว**, (พระนคร : กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

[๑๕] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานาภาพ, **ไทยรบพม่า**, หน้า ๑๖๖.

[๑๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑.

26. (411-427).indd 418 12/17/2025 10:10:43 AM

สงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายละเอียดสงครามคราวสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ด้วยซ้ำ

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าความทรงจำของชาวไทยทุ่งมะขามหย่องเป็นหนึ่งในทุ่งรอบกรุงที่อยู่ทางทิศเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ครั้นเมื่อเกิดสงครามทุ่งมะขามหย่องได้กลายสภาพเป็นสมรภูมิสงคราม สู่การกำเนิดวีรสตรีผู้เสียสละอย่างสมเด็จพระสุริโยทัย และวีรกษัตริย์ที่สำคัญที่สุดอีกพระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงกล้าหาญคาบดาบปีนป่ายค่ายพม่าจนถูกข้าศึกแทงตกลงมากลายเป็นวีรกรรม **“พระแสงดาบคาบค่าย”** ทุ่งมะขามหย่องจึงไม่เป็นเพียงแต่ทุ่งรอบกรุง หากแต่เกี่ยวพันกับวีรสตรีและวีรกษัตริย์ที่หาญกล้าปกป้องแผ่นดิน นำไปสู่การฟื้นความทรงจำผ่านการสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย

(๓) พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยกับชาวพระนครศรีอยุธยา

โครงการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยถือเป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเผยแพร่พระเกียรติคุณและเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัยจากวีรกรรมความกล้าหาญของสมเด็จพระสุริโยทัย ซึ่งข้อมูลประวัติศาสตร์ของไทยทำให้เชื่อว่าพระองค์สิ้นพระชนม์บริเวณทุ่งมะขามหย่อง ปัจจุบันก็คือ บริเวณตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเวลานั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้น้อมเกล้าฯ สนองพระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ โดยเสนอขอมติคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้เห็นชอบโครงการและมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ[๑๗]

การก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ นอกจากจะเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัยแล้ว ยังเป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่พระราชทานพระราชดำริ ณ วังไกลกังวล ในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ให้การก่อสร้างโครงการพระราชานุสาวรีย์ฯ มีการใช้น้ำที่เก็บในสระเก็บน้ำจำนวนมากเพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งของราษฎรที่มีพื้นที่รอบพระราชานุสาวรีย์ฯ[๑๘] โครงการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ แห่งนี้ยังเป็นโครงการที่รัฐบาลดำเนินการสร้างเพื่อที่จะเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ครบ ๕ รอบ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งการดำเนินการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ ต้องดำเนินการอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ กล่าวคือ ขุดพื้นดินส่วนหนึ่งให้เป็นอ่างขนาดใหญ่

---

[๑๗] สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, **พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา**, (พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๘.

[๑๘] สำนักงาน กปร.. **โครงการพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย**.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.rdpb.go.th [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

26. (411-427).indd 419 12/17/2025 10:10:43 AM

เพื่อรองรับน้ำในกรณีน้ำท่วม และกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง โดยนำดินที่ขุดไปสร้างเป็นคันกั้นน้ำโดยรอบและนำดินส่วนหนึ่งไปถมเป็นเนินเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ นอกจากนี้เพื่อให้การพัฒนาอาชีพของเกษตรในบริเวณดังกล่าวให้ได้ผลดียิ่งขึ้น จึงควรส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเสริมรายได้อย่างอื่น นอกเหนือจากทำนา รวมถึงการส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน[๑๙]

ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การขยายตัวของชุมชนเมืองในบริเวณรอบนอกทุ่งรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา จากเดิมที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรร อาคารพานิชย์ การพัฒนาอย่างไร้ทิศทาง ไร้ระเบียบ เกิดการบุกรุกจับจองพื้นที่รอบเกาะเมืองฯ นี้เอง ทำให้เกิดความกังวลใจว่า ทุ่งมะขามหย่องที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นมรดกความภาคภูมิใจของบรรพชนจะสูญหายไป แม้ว่าการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ จะเกิดขึ้นตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ผนวกกับพระปรีชาญาณในเรื่องการจัดการน้ำ แต่แท้จริงแล้ว คือ การผสานแนวคิดในการคงไว้ซึ่งพื้นที่ทุ่งมะขามหย่องให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชนจากรูปแบบของพระราชานุสาวรีย์ฯ ให้มีความสวยงามและมีความแตกต่างจากอนุสรณ์สถานทั้งหลายในประเทศ ทั้งในแง่การเชิดชูวีรกรรมสมเด็จพระสุริโยทัย การกักเก็บน้ำในฤดูน้ำหลากเพื่อบรรเทาทุกข์จากภาวะน้ำท่วม และการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับสั่งแก่ นายอุกฤษณ์ มลคลนาวิน และ นายปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์ ณ พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร พระราชวังบางปะอิน วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ไว้ว่า

“การสร้างพระราชานุสาวรีย์ของสมเด็จพระสุริโยทัยนั้น มิใช่ทำเพียงเพื่อสร้างเป็นอนุสรณ์สถานเท่านั้นอ่างเก็บน้ำที่มีความคิดจะสร้างเพื่อเสริมสร้างภูมิทัศน์ของพระราชานุสาวรีย์นั้น ต้องให้ได้ประโยชน์แก่ประชาชนให้ได้มากที่สุด ที่เก็บน้ำนี้ขอให้สามารถรับน้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำทั้งสามสาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสักไว้ให้ได้ เรามีคูน้ำกับคลองโบราณมากมายที่สามารถรับน้ำเหล่านี้ได้ไว้เพียงพอ ที่จะชะลอกั้นมิให้ไหลลงไปท่วมกรุงเทพฯ ได้ และในขณะเดียวกันน้ำที่เก็บไว้ในแหล่งที่ขุดลอกแล้วเหล่านี้ จะสามารถระบายออกไปช่วยชาวไร่ ชาวนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ เมื่อยามที่เกิดความแห้งแล้งและขาดน้ำ”[๒๐]

ในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๓๘ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัย ณ สถานที่ก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ บริเวณทุ่งมะขามหย่อง ได้มีพระราชเสาวนีย์กับรองราชเลขาธิการพระราชวัง นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นายบรรจง กันตวิรุฒ ความว่า **“สมควรจะได้มีการพิจารณาก่อสร้าง**

---

[๑๙] สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, **พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา**, หน้า ๑๖๔.

[๒๐] สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, **พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา**, หน้า ๑๒๒.

26. (411-427).indd 420 12/17/2025 10:10:43 AM

พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้น ณ บริเวณทุ่งภูเขาทองซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และอยู่ในเขตพื้นที่ต่อเนื่องกับทุ่งมะขามหย่องซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้มีการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยไว้เรียบร้อยแล้ว”[๒๑] โดยกระทรวงมหาดไทย ได้ทำโครงการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช อันเป็นบริเวณทุ่งต่อเนื่องกัน และได้รับการอนุมัติโครงการดังกล่าว จากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

ในส่วนของการออกแบบและดำเนินการปั้นหล่อสมเด็จพระสุริโยทัย ผู้ออกแบบ คือ คุณไข่มุกด์ ชูโต ใช้เวลาในการปั้นหล่อ ๓ ปี หล่อด้วยโลหะผสมสัมฤทธิ์ แบบของพระราชานุสาวรีย์เป็นพระรูปสมเด็จพระสุริโยทัยประทับอยู่บนพระคชาธาร มีกลางช้างนั่งโบกหางนกยูงอยู่บนสัปคับ ๑ มีท้ายช้าง ๑ และมีจตุลังคบาทอีก ๔ ทั้งหมดมีขนาดเท่าครึ่ง ขนาดจะใหญ่กว่าช้างจริงครึ่งหนึ่ง ซึ่งคุณไข่มุกด์ ชูโต ได้กล่าวถึงช่วงเวลาที่ดำเนินการสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ ไว้ว่า

“บริเวณทุ่งมะขามหย่องนี้ เป็นที่ที่สมเด็จพระสุริโยทัยเสด็จสวรรคตบนคอช้าง เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมทุกปี กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย ได้ระดมทั้งสถาปนิก วิศวกร และยังมีฝ่ายสำนักงานพัฒนาพิเศษ กปร. กลาง กองบัญชาการทหารสูงสุดเป็นผู้ดำเนินงานในเรื่องงานดิน งานปลูกต้นไม้ งานถนนและทางระบายน้ำ กรมชลประทานรับผิดชอบเรื่องน้ำ ... เพื่อระลึกถึงบุญคุณของพื้นที่นี้ว่ามีต่อกรุงศรีอยุธยาและประเทศไทยเพียงใด เพราะว่าเมื่อกองทัพพม่ายกมาตีกรุงศรีอยุธยานั้น ยังไม่ทันได้ตี น้ำเหนือก็หลากมาเสียแล้ว ทำให้พม่าต้องยกทัพกลับไป ... และยังทรงให้ทำบริเวณนี้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนอีกด้วย เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทั้งสองอย่าง มิใช่เพื่อมาถวายบังคมพระราชานุสาวรีย์เพียงอย่างเดียว”[๒๒]

การดำเนินการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ จึงเป็นความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วน เพื่อให้โครงการสำเร็จอย่างสมบูรณ์ เหนือสิ่งอื่นใด ด้วยพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ไม่ต้องการให้พระราชานุสาวรีย์ฯ แห่งนี้สร้างขึ้นมาเพียงเพื่อถวายบังคมเท่านั้น หากแต่ให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎรมากที่สุด ทั้งยังส่งเสริมค วามเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ อันเป็นลักษณะเฉพาะของทุ่งมะขามหย่องผ่านกองทัพพม่าข้าศึกที่ถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากจนจมทุ่งนั้นเอง

วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอ รสาธิราช ฯ ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์พระราชานุสาวรีย์ฯ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานพระราชดำริการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ แก่ พลเอก

---

[๒๑] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

[๒๒] กองศิลปาชีพ สำนักราชเลขาธิการ, **ชีวิตและงานของ คุณไข่มุกด์ ชูโต**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ปริ้นติ้ง แอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๗-๑๓๙.

26. (411-427).indd 421 12/17/2025 10:10:43 AM

อิสระพงศ์ หนุนภักดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และคณะเจ้าหน้าที่ สรุปความได้ว่า ต้องการให้โครงการนี้เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านโดยรอบให้มากที่สุด โดยตัดองค์ประกอบที่ไม่จำเป็นออก ให้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มิใช่ความสวยงามเพียงอย่างเดียว พื้นที่ดังกล่าวต้องเป็นพื้นที่รับน้ำให้ได้มากที่สุด มีการปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์แก่อาชีพของชาวบ้าน และหากมีความจำเป็นก็สามารถซื้อที่ดินเพิ่มเติมได้[๒๓]

สำหรับโครงการพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย มีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ ๒๕๖ ไร่ ส่วนแรก พระราชานุสาวรีย์ฯ สวนสาธารณะ และอื่น ๆ ประมาณ ๕๘ ไร่ ประกอบด้วย องค์พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยทรงช้าง ประดิษฐานบนเนินดิน พื้นที่ประมาณ ๒๔ ไร่ อาคารประกอบอื่น ๆ ในบริเวณ เช่น อาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์การเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ส่วนแสดงแผนผังบริเวณ และอาคารบำรุงรักษา ระบายน้ำและบ้านพักเจ้าหน้าที่ ส่วนที่สอง พื้นที่สระเก็บน้ำ พื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่ สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และรองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก[๒๔] การก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ แล้วเสร็จ ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ และในปีเดียวกันนี้เองได้เกิดอุทกภัย พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาน้ำท่วมทุกอำเภอ จึงเป็นจังหวะที่พอดีกับบริเวณรอบพระราชานุสาวรีย์ฯ สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้เมื่อเกิดวิกฤตน้ำท่วม

จากบทสัมภาษณ์ นายบรรจง กันตวิรุฒ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงวิกฤตน้ำท่วมในครั้งนั้น ความว่า

“ในช่วงที่มีวิกฤตน้ำท่วมในปี ๒๕๓๘ นั้นได้สร้างเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้มีพิธีเปิด ผมได้รับการติดต่อจาก ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ซึ่งเป็นเลขาธิการสำนักงานโครงการสืบเนื่องจากพระราชดำริที่เรียกว่าโครงการ กปร. ในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๓๘ ซึ่งช่วงนั้นน้ำกำลังท่วมมาก ผมได้ดำเนินการสั่งการให้ทุกส่วนราชการป้องกันพื้นที่พระราชานุสาวรีย์นี้ไว้เพราะเป็นพื้นที่สำคัญ ทำคันกั้นน้ำป้องกันโดยรอบพื้นที่ทั้งหมด ... ท่านโทรมาประมาณ ๔ ทุ่ม ว่าคงต้องรีบดำเนินการบางอย่าง ซึ่งเป็นพระราชกระแสจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้รีบแก้ไขปัญหาน้ำท่วมบริเวณนั้น โดยให้ผมนำน้ำจากภายนอกเข้ามาเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำ ... ปรากฏว่าวันรุ่งขึ้น ก็มีคณะจากสำนักพระราชวัง ... ท่านพูดกับผมว่าทำไมผู้ว่าฯ ยังไม่ดำเนินการตามพระราชกระแส คือหมายถึงการนำน้ำเข้ามาเก็บในบริเวณพระราชานุสาวรีย์ที่ทุ่งมะขามหย่อง ผมก็เรียนไปว่าดำเนินการแล้วตามที่ ดร.สุเมธ แจ้งมา ท่านณรงค์ฤทธิ์ก็บอกผมว่ายังไม่พอ เพราะว่าต้องดำเนินการให้นำน้ำเข้ามาบรรจุไว้ให้เต็มพื้นที่

---

[๒๓] สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, **พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา**, หน้า ๑๖๔.

[๒๔] สำนักงาน กปร., **โครงการพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย,** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.rdpb.go.th [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

26. (411-427).indd 422 12/17/2025 10:10:43 AM

พระราชานุสาวรีย์ทั้งหมด ผมเกรงว่าถ้าระบายน้ำมาจะทำให้เกิดความเสียหายกับพื้นที่และตัวอาคาร ซึ่งขณะนั้นผมได้ป้องกันไว้เพราะถือเป็นพื้นที่สำคัญของชาติและเพิ่งสร้างเสร็จ อยู่ดี ๆ จะนำน้ำเข้ามาจะเหมาะสมแค่ไหน แต่ทางท่านรองเลขาธิการพระราชวังก็ยืนยันว่าเป็นพระกระแส"[๒๕]

การนำน้ำมาเก็บบริเวณอ่างเก็บน้ำพระราชานุสาวรีย์ฯ ไว้ทั้งหมด เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ต้องการแก้ไขความเดือดร้อนจากภาวะน้ำท่วม ซึ่งพระองค์เคยมีพระราชดำรัสเล่าถึงเหตุการณ์น้ำท่วมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๕๓๘ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทรงวางแผนในการใช้พื้นที่ทุ่งมะขามหย่องเป็นพื้นที่รับน้ำ ความว่า

"ที่จะเล่าให้ฟังคือเรื่องโครงการเมื่อ ๔ ปี ที่ได้สร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยที่อยุธยา ในแผนการมีอนุสาวรีย์มีแท่นแล้วก็มีช้าง สมเด็จพระสุริโยทัยประทับบนช้าง และนอกจากนั้นก็มีเขตเป็นสวนที่ปลูกต้นไม้ มีอาคารสำหรับเป็นที่แสดงศิลปาชีพ มีที่สำหรับนักท่องเที่ยวมาชมวิว และก็มีอ่างเก็บน้ำ ผู้วางผังเขาบอกว่าถ้ามีอ่างเก็บน้ำก็จะสวยงาม เมื่อได้รับทราบแล้วก็ดูแผน ในที่ ๒๕๐ ไร่นั้นเขาทำเป็นสระน้ำกว้าง ประมาณ ๕๐ ไร่ รวมเป็น ๒๕๐ ไร่ เมื่อเห็นอย่างนั้นก็ไม่ค่อยจะพอใจนัก ... ความหมายของอนุสาวรีย์นี้ หรือไม่ใช่แผนที่อยากจะทำ อยากจะให้มีที่ที่เป็นน้ำ ให้สระน้ำนั้นใหญ่กว่าครึ่งของบริเวณ ในที่สุดผู้ที่วางแผนก็ยอมเหตุผลที่จะทำอย่างนี้ เพราะว่าในอนาคตอาจจะมี ที่จริงก็มีน้ำท่วมทุกปี และถ้ามีน้ำท่วม น้ำจะลงไปท่วมบ้านเมือง โดยเฉพาะอยุธยา ลงมาถึงปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานครและลงไปทางสมุทรปราการ ถ้าหากเราทำอ่างกักน้ำ จะเรียกว่าอ่างเก็บน้ำก็ได้ แต่เป็นสระที่ใหญ่พอ เราสามารถที่จะกักน้ำเอาไว้ ซึ่งจะบรรเทาความเดือดร้อนของการที่มีน้ำท่วม และต่อไปเมื่อน้ำแห้งแล้งน้ำที่เราเก็บไว้ในสระนั้น จะเป็นประโยชน์แก่ราษฎรที่อยู่ใกล้เคียง ... ในที่สุดปีนี้น้ำท่วมและเกิดระลึกขึ้นมาได้ว่ามีโครงการใหญ่นี้อยู่ ... อนุสาวรีย์นี้ทำเป็นประโยชน์และสมเด็จพระสุริโยทัยนี้เป็นวีรสตรีในอดีตกลับมาเป็นวีรสตรีในปัจจุบันด้วย ฉะนั้นโครงการนี้จึงได้ผลเต็มที่"[๒๖]

ความดังกล่าวทำให้ทราบว่า พระราชานุสาวรีย์ฯ ได้สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ชาวพระนครศรีอยุธยา ทุ่งมะขามหย่องได้กลายเป็นพื้นที่รับน้ำในปีที่สร้างเสร็จและยังไม่มีพิธีเปิด เหตุการณ์น้ำท่วมใน พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้แสดงให้เห็นว่าด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อมาวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙ พระองค์ได้เสด็จมาเปิดคันบังคับน้ำเพื่อปล่อยน้ำเข้าสู่ท่อส่งน้ำสายที่ ๒ พระราชทานน้ำแก่เกษตรกรที่อาศัยอยู่โดยรอบ หลังจากที่มีการทำนาปรัง ปลูกพืชไร่ มีการนำน้ำไปใช้ประโยชน์แล้ว ช่วงเดือนพฤษภาคมซึ่งนาปรังเริ่มได้ผล พระองค์ทรงติดตามเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยสำนักพระราชวังได้ประสานมายังผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างยิ่ง

---

[๒๕] สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, **พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา**, หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

[๒๖] คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการฯ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๕-๒๓๗.

26. (411-427).indd 423 12/17/2025 10:10:43 AM

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระราชานุสาวรีย์ฯ เพื่อทรงเกี่ยวข้าวในนาซึ่งเป็นโครงการส่งเสริมอาชีพปลูกข้าวนาปรัง และพระราชทานข้าวที่ทรงเกี่ยวเพื่อไปใช้ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในการนี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทาน กรมโยธาธิการ และกรมพัฒนาที่ดิน ปรับปรุงสระเก็บน้ำโดยขุดก้นสระให้มีความลึกโดยเฉลี่ยประมาณ ๑ เมตร ดินที่ขุดได้ส่วนหนึ่งให้นำไปทำทางสัญจรทางด้านเหนือขนานไปกับคันกั้นน้ำให้ราษฎรใช้เป็นเส้นทางสัญจรเชื่อมระหว่างแม่น้ำกับถนนใหญ่ ดินอีกส่วนหนึ่งนำไปเสริมคันกั้นน้ำเดิมให้สูงถึงระดับ ๖.๒๐ เมตร อันเป็นระดับน้ำท่วมของปี พ.ศ. ๒๕๓๘[๒๗] เพื่อป้องกันน้ำท่วมที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีก และยังสามารถกักเก็บน้ำในปริมาณที่มากขึ้นด้วย

สำหรับการเปิดรับน้ำเข้าพื้นที่สระเก็บน้ำเป็นการบริหารจัดการตามหลักของแก้มลิง โดยในยามน้ำหลากจะเปิดรับน้ำเข้าสระด้วยวิธีธรรมชาติ ส่วนในฤดูแล้งจะบริหารจัดการน้ำด้วยระบบชลประทาน เพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นการพร่องน้ำเพื่อเตรียมพร้อมที่จะรองรับปริมาณน้ำหลากในครั้งต่อไป ซึ่งบริเวณทุ่งมะขามหย่องนี้ เวลาหน้าแล้งไม่สามารถทำนาปรังได้เลย หลังจากที่เก็บน้ำไว้นี้ ชาวบ้านสามารถทำนาปรังได้ เกษตรกรยังสามารถทำบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์พวกเป็ด ไก่ ปลูกพืชไร่ พืชสวน ก่อให้เกิดรายได้จากการทำเกษตรแบบผสมผสาน

อย่างไรก็ตาม มหาอุทกภัย ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในบริเวณภาคกลางของไทย รวมไปถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่น้ำท่วมถึงแทบทุกพื้นที่ ด้วยระดับน้ำที่มากกว่า ๖.๒๐ เมตร ส่งผลให้น้ำท่วมพระราชานุสาวรีย์ฯ ซึ่งภายหลังเมื่อระดับน้ำลดลงไม่ปรากฏว่าอาคารระบบชลประทานได้รับความเสียหาย หลังจากมหาอุทกภัย ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย เป็นการส่วนพระองค์ ในการนี้ทรงสักการะพระราชานุสาวรีย์ฯ จากนั้นประทับรถยนต์พระที่นั่ง ทอดพระเนตรโดยรอบพระราชานุสาวรีย์ฯ ทอดพระเนตรการแสดงสื่อผสม **“ทุ่งมะขามหย่อง ผืนแผ่นดินแห่งพระมหากรุณาธิคุณ”** และการแสดงการจำลองการเคลื่อนทัพของสมเด็จพระสุริโยทัย หลังจากเสร็จสิ้นการแสดงเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระตำหนักสิริยาลัย[๒๘] การเสด็จในครั้งนั้นมีราษฎรรอรับเสด็จจำนวนมาก สร้างความรู้สึกปลาบปลื้มใจแก่ชาวพระนครศรีอยุธยาที่ได้ชื่นชมพระบารมีอย่างใกล้ชิด

---

[๒๗] สำนักงาน กปร., **โครงการพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย,** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.rdpb.go.th [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

[๒๘] ไทยพีบีเอส, **“ในหลวง-ราชินี” เสด็จฯ ทุ่งมะขามหย่อง ทรงสักการะพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย,** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.thaipbs.or.th/news/content/๘๗๒๗๒ [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

26. (411-427).indd 424 12/17/2025 10:10:43 AM

ณ ปัจจุบัน พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ได้กลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ท่องเที่ยว เมื่อเกิดวิกฤตน้ำท่วมได้กลายสภาพเป็นพื้นที่รับน้ำซึ่งนับตั้งแต่มหาอุทกภัย พ.ศ. ๒๕๕๔ บริเวณโดยพระราชานุสาวรีย์ฯ ไม่ประสบปัญหาน้ำท่วมหนักอีก ส่วนในฤดูแล้งชาวบ้านสามารถทำนาปรังเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรได้ ทุ่งมะขามหย่องในปัจจุบันแม้จะได้รับศึกในฐานะสมรภูมิรบกับอริราชศัตรูอีกแล้ว แต่การรับน้ำหลากท่วมทุ่งไม่ต่างจากการรับศึกกับพม่าที่สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน หรือ อาจเปรียบเปรยได้ว่าทุ่งมะขามหย่องในปัจจุบัน มีนัยเสมือนเป็นสมเด็จพระสุริโยทัย วีรสตรีผู้หาญกล้าต่อกรกับพม่าข้าศึก ในขณะที่ยามบ้านเมืองสงบก็สร้างความสงบร่มเย็น เป็นแหล่งเพาะปลูกทำมาหากินของชาวบ้าน ด้วยเหตุนี้ ทุ่งมะขามหย่อง จึงมีนัยมากกว่าทุ่งรับน้ำอย่างที่เป็นมาแต่สมัยอยุธยา หากแต่เป็นตัวแทนความกล้าหาญ เสียสละเพื่อพิทักษ์รักษาแผ่นดิน สร้างความชุ่มเย็นแก่ราษฎรชาวไทย การสร้างพระราชานุสาวรีย์ฯ จึงสื่อความหมายมากกว่าอนุสรณ์สถาน หรือ ทุ่งรับน้ำรอบเกาะเมืองฯ หากแต่เป็นตัวแทนของความภาคภูมิใจของชาวพระนครศรีอยุธยา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ได้ข้อสรุปว่า **“ทุ่งมะขามหย่อง”** สมรภูมิรบครั้งสำคัญที่ถูกกล่าวขวัญถึงมากที่สุดครั้งหนึ่งของไทย คือ **“สงครามคราวสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง พ.ศ. ๒๐๙๑”** อีกด้านหนึ่ง ทุ่งมะขามหย่อง คือ ทุ่งรับน้ำทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และเป็นหนึ่งในบรรดาทุ่งรับศึกสงครามในสมัยกรุงศรีอยุธยา แม้ว่าทุ่งมะขามหย่องจะเป็นที่รู้จักของชาวพระนครศรีอยุธยา แต่ขณะเดียวกันที่มหาชนชาวไทยรับรู้เรื่องราวของทุ่งมะขามหย่องผ่านบทบาทวีรสตรีผู้เสียสละในการปกป้องแผ่นดินอย่าง **“สมเด็จพระสุริโยทัย”** และวีรกรรมความกล้าหาญของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ดังวีรกรรม **“พระแสงดาบคาบค่าย”**

เมื่อเวลาล่วงผ่านการพัฒนาพื้นที่อย่างไร้ทิศทางได้สร้างความกังวลว่าพื้นที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของไทยอย่างทุ่งมะขามหย่องจะเลือนหายไป สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงมีพระราชประสงค์จะเผยแพร่พระเกียรติคุณสมเด็จพระสุริโยทัยด้วยการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยขึ้น ณ ทุ่งมะขามหย่อง ตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เวลานั้นพลเอกเปรมติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้น้อมเกล้าฯ สนองพระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ โดยเสนอขอมติคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้เห็นชอบโครงการและมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการก่อสร้าง

การก่อสร้างดำเนินไปจนแล้วเสร็จ ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ แต่ยังไม่ทันจะได้เปิดพระราชานุสาวรีย์ฯ ก็เกิดวิกฤตน้ำท่วมขึ้นเสียก่อน พระราชานุสาวรีย์ฯ ได้กลายเป็นพื้นที่รับน้ำเพื่อช่วยบรรเทาทุกข์จากระดับน้ำท่วมสูง การดำรงอยู่ของพระราชานุสาวรีย์ฯ จึงถือเป็นตัวแทนความทรงจำของความกล้าหาญ การปกป้อง

26. (411-427).indd 425 12/17/2025 10:10:43 AM

แผ่นดินให้รอดพ้นจากอริราชศัตรู เมื่อบริบทร่วมสมัยได้แปรเปลี่ยนไป วีรสตรีที่ต่อกรกับข้าศึกในอดีตได้กลายสภาพเป็นวีรสตรีที่หาญกล้าต่อกรกับวิกฤตน้ำท่วมที่มีนัยเปรียบถึงอริราชศัตรู ทุ่งมะขามหย่องไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของไทย หากแต่ยังเชื่อมโยงสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจของชาวพระนครศรีอยุธยา เป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ คลายทุกข์แก่ราษฎร สร้างความร่มเย็นและเกื้อหนุนให้มีน้ำไว้ใช้เพื่อทำการเกษตรกรรม

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งต่อไป สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ไปต่อยอดเพื่อสร้างความรับรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ทุ่งมะขามหย่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการนี้ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยกันการสร้างแผนที่ ป้ายความรู้เพื่อสื่อความหมายทางด้านประวัติศาสตร์ ความสำคัญในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวพระราชานุสาวรีย์ นอกเหนือจากนี้ ในส่วนการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรนำเสนอแนวทางในการยกระดับพื้นที่ในฐานะพื้นที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางโดยสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น

วิจารณ์

จากข้อมูลการวิจัย พบว่า ทุ่งมะขามหย่องเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเมื่อพม่ารวบรวมอำนาจทางการเมืองอย่างมั่นคงแล้ว ความต้องการครอบครองหัวเมืองมอญเป็นผลให้เกิดสงครามระหว่างสองอาณาจักร การยกทัพมายังกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๐๙๑ เป็นเหตุให้เสียสมเด็จพระสุริโยทัย ณ ทุ่งมะขามหย่อง ซึ่งความสำคัญของทุ่งมะขามหย่องนอกจากจะเป็นสมรภูมิสงครามแล้วเดิมยังเป็นทุ่งรับน้ำทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ทุ่งมะขามหย่องยังปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยเพียงฝ่ายเดียว กล่าวคือ พระราชพงศาวดารซึ่งอธิบายเหตุการณ์ประวัติศาสตร์กรณีสงครามคราวเสียสมเด็จพระสุริโยทัยไปพร้อมกับการระบุความทรงจำของพื้นที่แห่งนี้

เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความเป็นสังคมเมืองเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อชาวพระนครศรีอยุธยา ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาชุมชน การตัดถนน รวมไปถึงปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยเหตุนี้ ความกังวลใจว่าความทรงจำเกี่ยวกับทุ่งมะขามหย่องที่มีความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์จะจางหายไป ด้วยพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ที่จะเผยแพร่พระเกียรติคุณของสมเด็จพระสุริโยทัยจึงมีการดำเนินการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยขึ้น ณ ทุ่งมะขามหย่อง ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ การก่อสร้างในครั้งนี้มีความสำคัญกับชาวพระนครศรีอยุธยา นอกจากจะจารึกความทรงจำในพื้นที่ดังกล่าว ทุ่งมะขามหย่องยังกลายเป็นพื้นที่รับน้ำ เป็นแหล่งน้ำ เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ

26. (411-427).indd 426 12/17/2025 10:10:43 AM

นัยของการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์มีนัยของการต่อสู้กับอธิราชศัตรูในสังคมร่วมสมัย นั่นก็คือน้ำท่วม สร้างความทุกข์แก่ราษฎร์เป็นการทั่วไป ไม่ต่างอะไรกับพม่าข้าศึกที่มารุกรานชาวพระนครศรีอยุธยา การฟื้นฟูพื้นที่ทุ่งมะขามหย่องในลักษณะของการสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยยังคงประโยชน์แก่ชาวพระนครศรีอยุธยา ฟื้นประวัติศาสตร์ บรรเทาความทุกข์จากภาวะน้ำท่วม และกลายเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในฐานะพื้นที่สาธารณะของชาวพระนครศรีอยุธยา

บรรณานุกรม

กองศิลปาชีพ สำนักราชเลขาธิการ. **ชีวิตและงานของ คุณไข่มุกด์ ชูโต**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๐.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการฯ, ๒๕๔๔.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และเอกสารอื่น ๆ. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๙

นายต่อ แปล. **มหาราชวงษ์ พงศาวดารพม่า**. กรุงเทพมหานคร : ไทยควอลิตี้บุ๊ค, ๒๕๖๒.

เมนเดส ปินโต, เฟอร์เนา. **รวมผลงานแปลเรื่องบันทึกการเดินทางของเมนเดส ปินโต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. **๑๐๐ เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ ๖**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภา การพิมพ์, ๒๕๕๔.

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. **พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา**. พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา, ๒๕๔๒

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **อยุธยาล่มแล้ว**. พระนคร : กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๑๒.

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานาภาพ. **ไทยรบพม่า**. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๔๙๘.

ไทยพีบีเอส. (๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕). **“ในหลวง-ราชินี” เสด็จฯ ทุ่งมะขามหย่อง ทรงสักการะพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย**. [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://www.thaipbs.or.th/news/content/๘๗๒๗๒ [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

สำนักงาน กปร.. **โครงการพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย**. [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://www.rdpb.go.th [๑๕ เมษายน ๒๕๖๗].

26. (411-427).indd 427 12/17/2025 10:10:43 AM

Dhammacakkappavattanasutta : the Source of High Morality

Promphisit Phanchan*
Faculty of Humanity Naresuan University
Phrakhru Sirirattananuwat**
Graduate Studies, Buddhachinaraj Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: gurutawee@gmail.com

Received: September 07, 2025
Revised: September 12, 2025
Accepted: September 15, 2025

Abstract

This article is studied on the discourse of Dhammacakkappavattanasutta regarded as the high moralities as the Middle Path leading Nibbāna. Its process is done through the avoidance of 2 extreme ways, i.e.Kāmasukkhallikānuyoga and Attakilamathānuyoga being become the Middle Path between the 2 extremes ways, namely;- the Middle Path or the Eightfold Path. It gives vision, it gives knowledge and it leads to calm, to insight, to enlightenment, to Nibbāna. The Middle Path as one of the Four Noble Truths is related with Threefold training, i.e. Sīla, Samādhi, Paññā. The Sīla is the base of Samādhi, the Samādhi is the base of Paññā, the Paññā is the base of Citta and then the transmittance to the eradication of all defilements leading to the highest goal of Buddhism as Nibbāna. Therefore, it is regarded as the high morality.

The Dhammacakka delivered by the Lord Buddha who aims to give new knowledge factor of Dhamma found by oneself for Pañcavaggī through the word of "Enlightenment". The Lord Buddha clearly realizes the Four Noble Truths in these three aspects, in these twelve ways. The Lord Buddha claims to have realized the perfect Enlightenment that is super in the world with its gods, with its Māra and Brāhma, in this world with its recluses and Brahmaṇa, with its princes and men. After the First Sermon, the Lord Buddha can get the first noble follower as Sotāpanna, i.e. Koṇḍañña. From that, the Lord Buddha preaches next other discourses to remaining Pañcavaggī with upasok Yasa group and then the Holy One (Arahanta) arise in the first year for the numbers of 60. The Lord Buddha gives the ideal of Dhamma Communication in the first speech to those noble followers i.e. Caratha Bhikkhave Cārikaṁ Bahujanahitāya Bahujanasukkhāya Lokānukampāya....

---

* Dr.Promphisit Phanchan Faculty of Humanity Naresuan University.

** Phrakhru Sirirattananuwat, Assoc.Prof.Dr.Graduate Study, Buddhachinaraj Buddhist College.

As mentioned above, Buddhism has been going to Suvaṇṇabhūmī, as the Southeast Asia including Thailand and Myanmar and later to the western countries as appeared in the present age.

Keywords: Dhammacakkappavattanasutta; the Source of Morality; High Morality

Introduction

Dhammacakka or the first sermon as above mentioned means 'Dhamma Preachment.' Its full name is 'Dhammacakkappavattanasutta' meaning 'Setting in Motion the Wheel of Truth' performed to Pañcavaggī or the Five Ascetics as the great supporter for Buddhahood. The Pañcavaggī is reported through this Enlightenment of The Lord Buddha. The first noble follower is named 'Koṇḍañña,' the leader of Pañcavaggī'. That clearly is outcome as the model of Middle Path seen by the world. The Lord Buddha is enjoyed by gods and men. One the other hand, the first sermon is called 'the Wheel of Dhamma' translated 'the discourse on the motion of Dhamma Wheel' as if the living Dhamma was set in motion toward tis destine goal.

Figure 1 *Chaukhandi Stupa, Meeting Point of the Buddha and Pañcavaggī*

Source: *Dhammajakka.net/Open Space of dhammajak*

In a trace of history appeared as legends, The Lord Buddha met the Ascetics at Chaukhandi Stupa at Saranath. The Lord required the Pañcavaggī to accept and listen Dhamma, but the Pañcavaggī left that place about 500 meters. The Lord Buddha followed them and told them that I got the Enlightenment and needed to preach Dhamma to you. But this did not success. The Lord Buddha followed and required them for acceptance.

At last, the Pañcavaggĩ agreed to listen Dhamma at some area named Megha Stupa or Dhammamegha Stupa, Isipatana-migadãyavana, Saranath, Varanasi, India.

In the point of Megha Stupa, the Pañcavaggĩ listened the Dhammacakka concerning the two extreme ways as old ways of practice without success of Nibbãna. The Lord Buddha reported and turned the Middle Path for fighting defilements amount of 1,500, carvings amount of 108 until success. The Dhammacakka core is both a primary, a middle and an end period. In the present, some scholar gives the name of Dhammacakka location 'Isipatana-migadãyavana', as Sangvejaniyasathan, one of The Four Holy Places of Buddhism for commiseration in Dhamma. This name has been reflecting for 2,568 years. In the present, it is seen as the ruins as impermanent being the commiseration for one who found them. In which, there is the power of The Four Holy Places for those who go these places by mental faith. Such result is avoided from a bad realm, closed from a door of hell. The power opens a door of heaven according to the Buddha's teaching of words "a monk, a nun, a layman, a woman, one who come to find this The Four Holy Places by memorial mind....'Anond' any one travels to there for worship. After his death, he goes to a good realm, world, heaven".[1] This is the guarantee of life in a next realm from homage of The Four Holy Places of Buddhism as well known. Every year, Buddhist people of Thailand go to there more about 200,000.

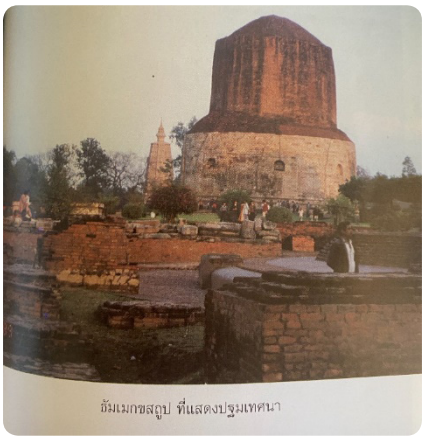

Figure 2 *Megha Stupa, the point of the first sermon at Isipatana, the town- Sarnath/ Capital -Baranasi, India*

Source: *the Book on Jaripunya Jaruegdhamma by Phra Dhamapidok (P.A.Payutto)*

[1] Dĩ.Ma. (Thai) 10/202/150.

The results found that;-

1. the structure of Dhammacakka as process

The word of Dhammacakka as the discourse appeared in "Vinayapiṭaka Mahāvagga"[2] and Saṁyuttanikāya Mahāvagga"[3] indexed the Four Noble Truth enlightened by The Lord Buddha in the main core according to the form of structure as the process and context of Dhammacakka as follows;-

The first process; a place, a person, a story, -the place of the first sermon, wildly, was in Kasi State, 1 of 16 states being Chompudipa (Jambudîpa) of India. Its capital was named 'Varanasi '. In special area, it was township as Sarnath (Saraṅganath) as the region of many deer. In Saranath, it is the park of Isipatana-migadāyavana translated the forest for apology to deer being eaten by a hermit. In symbol, this forest or the town is the deer. That is background of Buddha's posture named 'the first sermon posture' with 2 deer sleeping in front of The Lord Buddha with Dhamma Wheel instead of with 8 pieces of Magga-8.

Figure 3 *the symbol by Dhammacakka/deer*
Source: *istockphoto.com by Getty Images*

The second process; the two extreme ways,- The Lord Buddha taught his followers to avoid radical theory as the two extreme ways; -the first one is Sensual Indulgence, viz., a form, sound, smell, taste, touch. These are low, lay people, impudent, non-noble, non-benefit. The second one is Self Mortification Indulgence, these are suffering, non-noble, non-benefit. These two, monks should not followed.

[2] Vi. Ma. (Thai) 4/13/20.
[3] Saṁ. Ma. (Thai) 19/1081/592.

The third process; Magga-8, -the 8 components of Magga or the Middle Path are Right View, Right Thought, Right Speech, Right Action, Right Livelihood, Right Effort, Right Mindfulness, Right Concentration (Sammã Diṭṭhi, Sammã Saṁkappa, Sammã Vãcã, Sammã Kammanta, Sammã Ãjïva, Sammã Vãyãma, Sammã Sati, Sammã Samãdhi). The Path makes the Buddha discovers vision, knowledge, calm, insight, enlightenment, Nibbãna.

The fourth process; the Four Noble Truths,- It shows the core and feature of the Four Noble Truths enlightened by The Lord Buddha relating to Sammã Diṭṭhi-Right View. In the Truths are;- **(1) Suffering (Dukkha),** according to its suchness, - birth is suffering, -aging is suffering, -sickness is suffering**,** -death is suffering, -sorrow and lamentation, -pain, -grief and -despair are suffering, -association with unpleasant is suffering, -dissociation from the pleasant is suffering, -not to get what one wants is suffering. In brief, the Five Aggregates of attachment are suffering. **(2) the Cause of Suffering (Samudaya),** according to its suchness, thirst for sense-pleasures, thirst for existence or becoming, and thirst for non-existence. **(3) the Cessation of Suffering (Nirodha),** according to its suchness, -the complete cessation of that very thirst, -giving it up, -renouncing it, -emancipating oneself from it, -detaching oneself from it. **(4) the Path leading to the Cessation of suffering (Magga),** according to its methodology**,** -Right View - Right Concentration as above mentioned.

The fifth process; knowledge (Ñãṇa 3): - the Ñãṇa-3 is Saccañãṇa, Kiccañãṇa, Katañãṇa. These are the knowledge of truthfulness (Saccañãṇa) as it really is (Tathatã). The function of knowledge (Kiccañãṇa). The success of knowledge (Katañãṇa). Their details are the Suffering should be known by wisdom, that is known by me. The Cause of Suffering should be abandoned, that is abandoned by me. The Cessation of suffering should be realized, that is realized by me. The Path Leading to Cessation of Suffering should be developed, that is developed by me. Such ways cause the vision, the knowledge, the wisdom, the science, the light, these arise in me with regard to things not heard before.

Figure 4 *Dhamma corners in arts- Ariyasacca-4 with Ñāṇa -3 = Ākāra-12*
Source: Uposatha/ Wat Phrasrirattanamandhat, Phitsanulok

The sixth process; Ñāṇa-3 in Ariyasacca-4, Ākāra 12,- this focuses on phenomenon from the words of The Lord Buddha 'I does not claim to realize the Perfect Enlightenment that super in the Earth with Devatã, with Māra and Ḃraḥmaloka, in the world (people) with samaṇaḃrāḥmaṇa, with Devatã and Manussa'. At that time, the Buddha's vision of true knowledge is fully clear in these three aspects, in these twelve ways, (Evanti Parivṭṭadaṁ Ḍvādasākāraṁ Yathābhûtaṁ Ñāṇadassanaṁ) regarding the Four Noble Truths as intuitive knowledge. As mentioned, the knowledge of things in suchness for the Four Noble Truths (Saccañāṇa), the function of knowledge (Kiccañāṇa) and done knowledge (Katañāṇa) in suffering, the function of abandon (Kiccañāṇa) and done abandon (Katañāṇa) in the cause of suffering, the function of realization (Kiccañāṇa) and done realization (Katañāṇa) in the cessation of suffering and the function of development (Kiccañāṇa) and done development (Katañāṇa) in the Path leading to the cessation of suffering.

The seventh process; confirmation, - It shows that to be free from suffering of the Buddha causes the vision of true knowledge thus: my heart's deliverance is unassailable. It goes beyond all defilements entering Nibbãna without rebirth in the words of 'this is the last birth, now there is no more rebirth'. (Ayamantimã Jãti Nathidãni Punabbhavoti)

The eighth process; Sotãpanna (the stream of Dhamma),- It shows to be the pleasure of the Pañcavaggĩ. All of them rejoice at The Lord Buddha's words meanwhile The Lord Buddha saying. The eyes of Truth which (Dhammacakkhu) are un-lust, full pure

arise to Koṇḍañña thus: 'any thing arises, all change'(Yaṅciṇci Samudayadhammaṁ Sabbantaṁ Nirodhadhammaṁ). That is the outcome of the Dhammacakka making the Koṇḍañña into Dhammacakkhu as Sotāpanna as the first noble follower. He realizes thus; arising, standing, changing in same words of Ye Dhammā Hetuppabhavā...., in which, Assachi the monk preached Dhamma to Sariput.

The ninth process; the pleasure of gods, -the final stage of the Dhammacakka, the gods of heaven in a land enjoy and say thus: 'Sādhu' in so loud sound. It shows that Cakka as supreme Dhamma preached by The Lord Buddha at Isipatana-migadāyavana, Varanasi arising. In which, amazing situation thus: any one can not be arisen in this world although Samaṇaබrāหmaṇa, Devatā, Māra and Bหrahma.

The tenth process; the harmony of gods, - this is much loud sound of gods in heaven until Bหrahma sphere; namely;- the sphere of Jātumahārāja hears the sound of Bhümdevatā. The gods in Dāvatiṁsa hear the sound of Jātumahārāja. The gods of Yāmā hear the sound of Dāvatiṁsa. The gods of Dusit hear the sound of Yāmā. The gods of Paranimmita-vasavattī hear the sound of Nimmānaradī and the Bหrahma sphere hears the sound of Paranimmita-vasavattī. Meanwhile, the such much loud sound goes to Bหrahmaloka with ten thousands of Lokadhātu shaking. Such phenomenon occurs become innumerable light appearing beyond the power of all gods.

The eleventh process; Aññā, - The Lord Buddha exclaims of 2 words 'the Knowledge arose to Koṇḍañña**,** the knowledge arose Koṇḍañña. So, he is named Aññā Koṇḍañña from then on. After that, the Aññā Koṇḍañña requires to be ordained in The Lord Buddha's school. The Lord says that 'come, you become the monk', the Dhamma is well-expounded by me as the Blessed One, you follow Buddhist discipline for the righteous deletion of suffering'. The Lord Buddha assigns Aññā Koṇḍañña as 'Rattaññū (the person who knows a lot of last things). But 4 remaining others get Dhammacakkhu then attain the highest Dhamma and to be ordained later.

From that, the monk -Pañcavaggī hears the second discourse (Anattalakkhaṇa-sutta), its meaning is non-self. Its contents, one who are noble monks being bored in Corporeality, Feeling, Perception, Volition, Consciousness. In which, the monk -Pañcavaggī quells one's own desires. The Minds of Pañcavaggī gets free from lust and the knowledge arises 'liberation makes me know as "this is the last birth, now there is no more rebirth.'

This discipline is ended. Other function should be done, that is done, nothing more will be done".[4] The monk -Pañcavaggī rejoices at those words of the Blessed One. When this Veyyākaraṇa is said by the Blessed One, the minds of the monk -Pañcavaggī gets free from cankers because of non-attachment. Now, the 5 holy followers arise in the world.

2. Context of Dhammacakka

The Dhammacakka is surrounded varietal stories. Here, I say about main components, i.e. some concept, a place, a person including situations coming with the trace of civilization, the intellectual heritage from The Triple Gem as holistic Buddhism ;- the Buddha means the knower, the awakened one and the merry one, Dhamma means the guideline leading good action, Saṅgha means the model of living and others from these are following;-

2.1 the Middle Path

The Middle Path (Majjhimāpaṭipadā) as the theory of the highest morality for guideline leading the practice of liberation from completed suffering one more called the Eightfold Path, viz., Right View etc. There are attitudes of many scholars, i.e. Mahãyãna Scripture regards it as "the Middle Path between two absolutistic theories, i.e. Permanent Existence (Atthitā) and Non-Existence (Natthitā)"[5] Someone shows the Middle Path between two extreme ways;- 'Materialism and Idealism'.[6] They are meant that the materialism in Buddhism viz., In the term of indulgence, it focuses on the Five Sensual Pleasures being a form, sound, smell, taste, touch. This theory does not focus on abstract, not to be interested in super nature and any next realm. But it focuses on physical happiness in the present of life. According to the concept of hedonists, one of them is Democritus regards that "the true end of life is happy"[7] other one, his name is Epicurus regards as "happiness is the high good".[8] In the term of Idealism, it focuses on

---

[4] Saṁ. Kha. (Thai) 17/59/96.

[5] David J. Kalupahana, **Mũlamadhyamakakãrika of Nãgãrajuna,** The Philosophy of Middle Path, (Delhi: Motilal Banarasidass, 1991), (Thai Version) p. 1.

[6] Phramahatawee Thãnavaro, the Roles of Buddhist Ethics in the Preservation and Development of the Environment, **Dissertation,** (Varanasi: B.H.U., 1996), (Thai Version) p. 27.

[7] Frank Thilly, **A History of Philosophy**, Allahabad: Central Publishing House. 1993, (Thai Version) p. 50.

[8] Ibid., 127.

spiritual practice called the Self Mortification in Buddhism. This theory regarded as starveling, to hold your breath, sleeping on thorns, to apply as much as poop. Some image Buddha in the posture was called Dukkarakiriyã (any one cannot do like this before), his body remained only bone without beef skin, a cloth on his body falls out. In which, he is very skinny.

Figure 5 *the posture of the Dhammacakka to make circles with fingers*
Source: Vessukamma / Thai Art Gallery & Studio

Aristotle, the philosopher of Greek gives this word of the Middle Path 'Golden Mean' meaning the best life is a middle point between two extreme ways. This is used in both emotion and action through medium action not more than excellent or not lower than disappear.The most Venerable Phra Medhidhammapon discusses that "the moral is personal characteristics to select the Middle Way meaning the moral virtue comes from practice into habit as nature. Moreover, the virtue is related to select feeling and action in moderate level not more than or less than, that is the virtue as the mean between Excess and Deficiency".[9] The venerable compares the foods of two men that 'a dish of food puts on equaling rice for a sick man, an other not be sick. The sick man tells me this dish is loaded too much, one more tells me this dish is too less. These show doddery condition. The most Ven. Phra Prohmvacharadhirajara (Somjin) discussed in seminar presentation 'the moderation between more and less, high and low,

[9] Phramedhidhammaporn (Prayoon Dhammacitto), **Greek Philosophy: Intellectual Source of West World,** (Bangkok: Siam Printing Press, 1994), (Thai Version), pp. 232-233.

black and white. Asst.Prof.Boonmee Tankaew translates 'Golden Mean' as Suvannamag meaning a golden street covered with roses without thorns, namely;- any one follows this way with completion and full purification, that one goes to Liberation as Nibbãna according to one's own hope. That one does not come back to suffering any more. According to Pãlĩ words 'Ayamantimã Jãti Natthidãni Punabbhavoti (this birth is last birth, now there is not more rebirth).

2.2 the places surrounded in Dhammacakka

The Dhammacakka, there are other things concerning it, not only the point of the first sermon, but also historical points. Here, after being covered by colony for 190 years, M. G. Sir Alexander Cunningham of England made the Buddhist lands in India well-known over the world. He discovered it in B.E. 2418-2420. That showed the ruins of destroyed traces. This place was discovered in the same way of some ancient cities of Thailand, i.e. Sukhothai, Ayudhya although Phitsanulok Province in some point of Wat Phra Sriratanamahadhat;- Vihara Attharos for the standing of Buddha image 18 cubits high and its posture is Bestowing Blessings. In the present, the collapsed buildings of places remained soil structure. Another one of Sarnath, it was Megha Stupa high like a stone mountain reaching the sky as mentioned 'the point of preaching the first sermon of The Lord Buddha.'

The place is named 'Isipatana-migadãyavana translated the forest for apology to deer being swallowed by a hermit (Rishi) locating in suburban zone of Capital-Varanasi in the name of Sarnath meaning 'refuge of deer'. From the background written by a scholar was concluded "this forest was full of many deer and a governor of this city was a sport man who was favorite in hunting. Every day he had to hunt some deer amount of 500, but reduced 1 a day".[10] Those deer knew one's own fortune. Amazing day, a doe as regarded 'Bodhisatta' required the governor of city 'a mother deer was pregnant. She gave a birth due soon. So, it should be a next day. The governor immediately scared. He thought 'Why', this mother deer could think as a man. The governor thought well in Buddhist wisdom. He awaked from delusion soon. He gave up to hunt as the sport man from then on. The pregnant of mother deer gave birth. So, this

[10] Phradhammapidok (P.A.Payutto), **Jarikpunya Jaruekdhamma, 3rd** printed, (Bangkok: B uddhadhamm Foundation, 1996), p. 154.

forest was named in the word of apology to all deer relating to Sarnath (the forest for the refuge of deer).

In Varanasi as the capital of Kasi State, it was so much famous in the past. Main foods was Kasi Garments being high-quality fabric, meticulous. The system of communication belonged to a cart logistics between Kasi State and Maghadha being the cart track on some rocks. In which, the issue on India written a some scholar said that "the kings of many states took the garments for their suits for wearing or for others as cloths coming from this capital".[11] The capital was narrated as the source of performance for ascetics as Sanyasi, one of Asharam-4. His age was 75-100 years old. Sanyasi's final period of life was to travel for Dhamma teaching to the young generation. Moreover, this capital was a waterway of Ganga river being the holy river. This river was able to wash evils from hell to heaven. In the present, old people are regarded as 'one time of life before death, they have to bathe in Ganga river'. If they die any time, they do not pity. At that time in this capital, there was a saint making the intellectual source. His name was Sir. Madan Mohan Malaviya as the sage – he was the founder of Banaras Hindu University (B.H.U.), at Varanasi, Uttara Pradesh, in India. He gave aspirations to all people ;-

I, do not for a royal realm aspire.
For release or for paradise.
To sever those bent with grief, I desire.
And calm their sorrows and help them rise.[12]

This university delivered a dormitory being named Sengupta Lord to Thai student monks. So many famous students graduated from this university, viz., -Sunthon Na Rangsi, -Sunthon Palamindra, the translator of What the Buddha Taught, -the Most.Ven. Phra Brohmvacharadhiracaraya (Somjin Sammãpañño) as the director of Mahachula-longkorn Buddhist University in the present time etc.

---

[11] Phrakrusirirattananuwat (Tawee Thanavaro), **the Source of Eastern Wisdom,** (Phitsanulok: Focusprint, 2016), p. 52.

[12] The Team of Working, **New Progress: in Siddharathavihan,** (Varanasi: B.H.U.1997), (Thai Version) p. 6.

Figure 6 *Asoka Stone Pillar with Singha head*
Source: *dhammaindex.papalove.net/buddha-trace*

2.3 Stone Pillars of King Asoka

After The Lord Buddha's time, the great warrior was named 'Candãsok', translated the fierce guy (the old name of the king Asoka). Any area, he fought, there many thousands of people died and parted from each other. But he changed attitude from fierce into Dhamma due to meeting 'Samanera- Nigrodha' his 7 years old. The Samanera attained Dhamma and became Arahanthip. That Samanera was in suitable behavior leading to admirable faith where the Samanera walked past. In such influence, the king was so much admirable in Buddhism. The king propagated and Stabilized Buddhism in the Buddhist lands until now. The king built many Buddhist symbols in India amount of 84,000 pieces for the filling of The Lord Buddha's relics. The king was patron of the third Buddhist cousin in B.E. 234. Buddhism was widespread in international. In which, the king built the Stone Pillar of Asoka with Singha's head in main Buddhist places; i.e.- Lumpini park, -Buddhagaya park, -Vaisali Part as Capital of Vajji where the second Buddhist cousin held and -Isipatana-migadãyavana park of Saranatha. The Asoka pillar at Lumpini was carved in the word of 'Devanampiyadassi (the king Asoka the great). He came here for Buddhist worship'. The word of Devanam-piyadassi is loved by gods and men. The word of Piya is in same meaning of the king Rama 5 of Thailand.

2.4 Idealism : the first word of Dhamma Propagation

At that time, the first year of Enlightenment, The Lord Buddha resided at Isipatana-migadãyavana near Varanasi. He preached the first sermon in the name of Dhammacakkapavattanasutta to the monk -Pañcavaggĩ and the second sermon in the name of the Five Aggregates;- the Form, the Feeling, etc. being impermanent, suffering, non-self. After that, The Lord Buddha preached Anupuppikathã concerning Dãna, Sĩla, Sagga, Kãmãdĩnava and Nekkhamma with proclaiming Sãmukkaṁsikadhammadesanã concerning Ariyasaccadesanã about Suffering, Samudaya, Nirodha and Magga. The Truth which was unlust, full pure happening for Upasok Yasa in the word of 'any thing arose, all things changed. After that, The Lord Buddha preached Dhamma to Yasa's mother and wife and to his 4 friends, viz., Vimala, Supãhu, Puṇṇaji and Gavampati. They were Arahanthip in the second group in totality of 10 persons. After that, Upasok Yasa with his lay friends in amount of 50 went to meet The Lord Buddha to listen Dhamma in the same form of 5 persons before this. The outcome of Dhamma. Totally, the 60 numbers of Arahant arose in the first year. All of them widely helped to communicate Dhamma in high powers. And then The Lord Buddha gave the idealism as the first word of Dhamma proclaiming, as follows;-

Monks, you journey for supporting, for happiness, for welfare to many people with gods and men. You don't go in the same direction. You preach Dhamma to be excellent in the beginning, in the middle and in the last period. You proclaim discipline with full content and language.....[13]

This idealism aims at welfare for many people. The idealism is supreme for people. The word of happiness is understood 'any one is able to listen Dhamma from the Arahant. That makes them happy. The happiness is the end of every action, not only eating, usage, convenience but also hearing Dhamma. That happiness is also led to gods. Only one of Arahant goes each direction without any fear, any doubt, any advice. The words of Dhamma preaching are the excellence in the beginning, in the middle and the last period meaning the process of Dhamma propagation on Dhammãsana in the form Ãnisaṁsa Desanã (Dhamma preaching on a stage. Its process in the beginning is

[13] Dĩ. Ma. (Thai) 10/87/47.

introduction, viz., to declare Buddhist era, directed incantation. In the middle period is the cores of Dhamma with comparison and the last period is conclusion in the word of blessing and ending (Evaṁ...). In which, according to every discourse of Suttantapiṭaka begins in the word of Evaṁ Me Sutaṁ...Bārāṇasiyaṁ....and the Dhamma propagation is regarded as Buddhist style (Buddhalîlā) of words 'clearing, aspiration, braving, pleasure. The issue of 'the proclaiming of Dhammacariya' is also meant the propagation of Dhamma-vinaya.

2.5 Thai Sarnath Monastery

The town of Sarnath is the location of Isipatana-migadāyavana, as one of the 4 Holy Places in Buddhism. It is regarded as value, any one goes to see it by faith, that guarantees for closing the door of hell and but opens the door of heaven. So it is good for having Thai monastery for welcome Buddhist pilgrim from Thailand. This monastery is difficultly built because of that monastery has to be built by association or foundation, it is not personality. So, this monastery was built by the foundation of Ven. Phrakru Prakadsamadhikun (Sangviean Ñāṇasevī), section 25, Wat Mahadhat, Bangkok. It had been building in C.E. 1969. After that, the abbot venerable Phrakru Vichai (Sāsana-raśmī) bought a more land for 40 acres. In the present time of this monastery, there are many important things in Buddhism, viz., Uposod of pink sand, a building as accommodation for pilgrims for 2 floors with 48 rooms. The aspect of pilgrim building is a form of font 'U'. with a field. One of them is meditation building with 30 rooms. One of them is a food building. One of them is welfare school in primary-secondary grades. The location of monastery is a happy land not far from Megha Stupa being seen in sight-eyes. Behind the monastery, we look back far from the monastery about 200 meters, that is Chaukhandi Stupa where the Lord Buddha met the ascetic Pañcavaggī and reported oneself for Dhamma preaching.

New knowledge

Dhammacakkapavattanasutta is mainly the Four Noble Truths and the Lord Buddha enlightened these truths. The problem arises, why does the Middle Path come first then the truths. This Path is 4th section of the Four Noble Truths. The Path is middle between the two extreme giving vision, knowledge and leading to calm, to insight, to enlightenment, to Nibbāna because of the equality of the Middle Path as the methodology

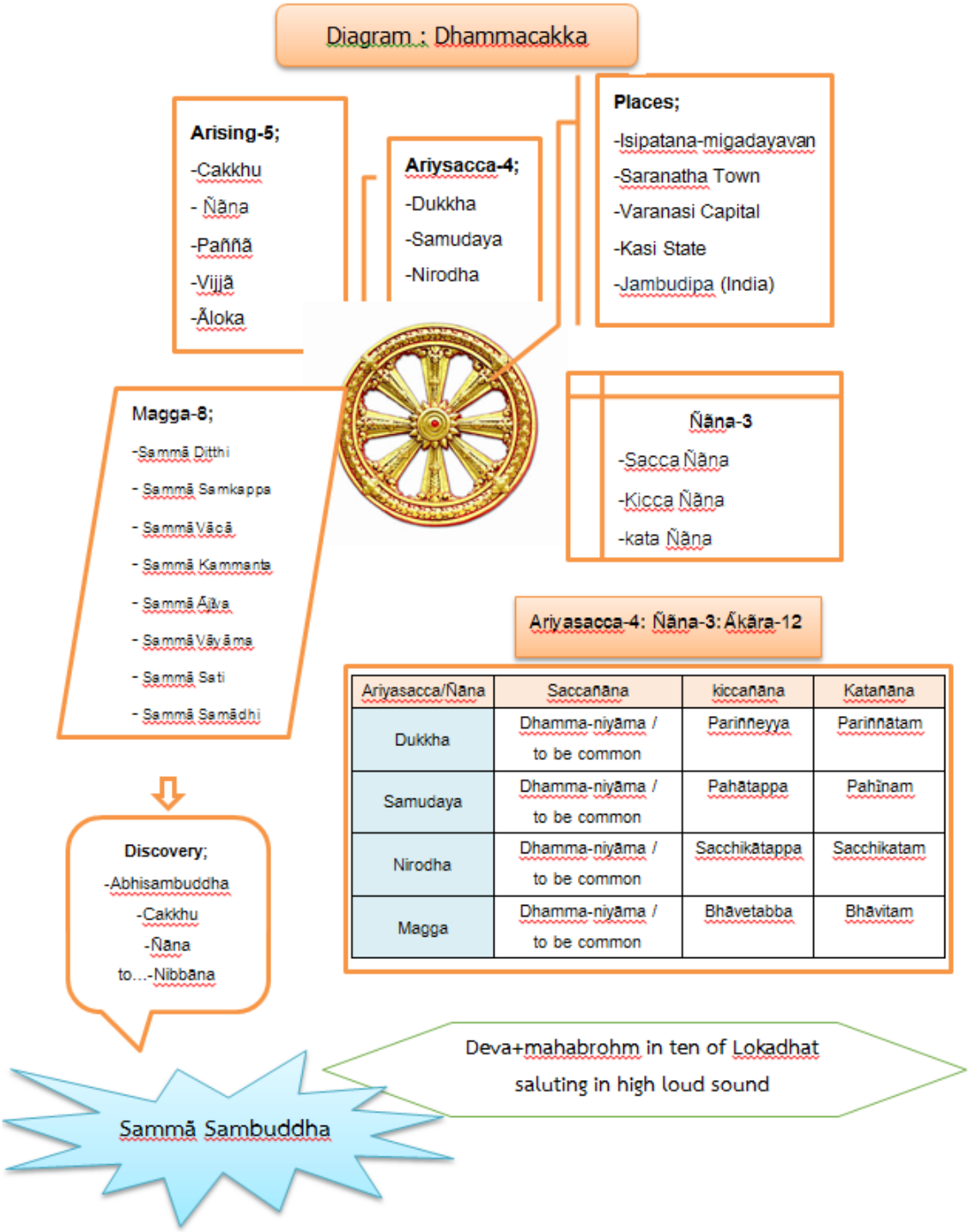
into Nibbāna being regarded as the highest goal of Buddhism. So, the present time, the Middle Path is still significance and necessity for daily working and Dhamma Treatment. The Lord Buddha as a role model succeeded.

Conclusion

The Discourse of Dhammacakka or the first sermon is classified as main two parts, i.e. the structure as the process and its contexts. Its details can be classified as 3 parts, i.e. in the beginning is meant a place, a person, situation, in the middle meant its contents of Noble Path, Ariyasacca-4, knowledge–3 and in the end is meant all gods rejoice at the words of The Lord Buddha and salute together 'Sādhu' in so loud sound over ten thousands and we know background of Koṇḍañña added in the named word of 'Aññā'meaning knowledge in the word of 'Koṇḍañña already knows'. After synthesis, it is concluded 'the high contents of main morality is the Middle Path leading to Nibbāna. The medium morality is ten wholesome actions controlling physical, verbal and mental behaviors and the primary morality is Sīla-5 controlling physical and verbal behaviors'.

The first sermon makes us know the historical background from The Lord Buddha's practice in the school of two ascetics as well known '2 numbers of Dabos', but that is not seen the way of the Enlightenment. After that, The Lord Buddha follows the old way of ascetic Pañcavaggī in the way of Self Mortification Indulgence for 6 years without success. The Lord Buddha is almost death. Finally, he walks backward 2-3 steps from the old way into the new way. He follows one's own way in the Middle Path and then success arises. Because of this, he naturally follows the ways of taking food in hungry, breathes in-out in nose. He naturally sleeps without winking. Finally, the end of the third knowledge viz., Āsavakkhayañāṇa in the third period of full moon night, The Lord Buddha achieved the Enlightenment in a full moon day of Visākhamāsa under Bodhi tree near on the riverbank of Neranjara. He achieved the Enlightenment through the deletion of ignorance and opening wisdom leading 'Fully Self-Enlightenment'(Sammā Sambuddha). He was able to establish Saṅgha Association, legislated monastic discipline and governed Buddhist community as the system of Buddhism according to one's own name in the name of Buddhism.

The Dhammacakka, the source of morality is the citation in some blessed ceremony, i.e. an auspicious age, some high ranking celebration. Its benefit makes us know main Dhamma, minor Dhamma with its contexts. Gods until the 16 floors of Brahma salute in so loud sound over ten thousands. In which, the primary noble followers arise until Arahant from the discourses later in the first year for 60 numbers of Arahant. The Lord Buddha gives idealism in the first word to them;- monks, you journey for benefit, for happiness and social welfare to many people. You preach Dhamma in completion and purification in the beginning, in the middle and the end with Dhamma contents and good language. In the present, Saṅgha monk of Thailand sets up a project for welfare, i.e. Wat, Praja, Rath, namely;- Wat/monastery associates with people and an official section, a management of Wat, an area of wat, a unit care room, some welfare activity in wat reflecting pālî words of Ārāma (enjoyable area) in a short font of 5 ro, i.e. shady, refresh, mental union, co-create union, solidarity. The praja means Buddhist community. The rath means the government agencies. So, the idealism of monastery is welfare to community both physical and mental refuge on a compassion base according to the idealism of Dhamma preaching below, as follows;-

Ariyasacca/Ñāṇa	Saccañāṇa	kiccañāṇa	Katañāṇa
Dukkha	Dhamma-niyāma / to be common	Pariññeyya	Pariññatam
Samudaya	Dhamma-niyāma / to be common	Pahātappa	Pahīnam
Nirodha	Dhamma-niyāma / to be common	Sacchikātappa	Sacchikatam
Magga	Dhamma-niyāma / to be common	Bhāvetabba	Bhāvitam

Figure 7 *diagram of Dhammacakka*

Source: *the author*

Reference

David J. Kalupahana**. Mũlamadhyamakakãrikã of Nãgãrajuna, The Philosophy of Middle Path**. Delhi: Motilal Banarasidass, 1991.

Frank Thilly. **A History of Philosophy**. Allahabad: Central Publishing House. 1993.

Misra, G.S.P. **Development of Buddhist Ethics**. New Delhi: Munshiram Manoharlal, 1984.

Mahachulongkornrajavidyalay. **Tepitak Mahachula Version.** Bangkok: Mahachulongkornrajavidyalya, 1996.

Phradhammapidok (P.A.Payutto). **Jarikpunya Jaruekdhamma.** 3rd printed, Bangkok: Buddhadham Foundation, 1996.

Phrarajavaramuni (P.A.Payutto). **Thai Buddhism in the Buddhist World**. Bangkok: Mahachula Buddhist University, 1985.

Phramedhidhammaporn (Prayoon Dhammacitto). **Greek Philosophy: Intellectual Source of West World**. Bangkok: Siam Printing Press, 1994.

Phrakrusirirattananuwat (Tawee Thanavaro). **the Source of Eastern Wisdom.** Phitsanulok: Focusprint, 2016.

Phramahaprayoon Mererk. **Selflessness in Sartre's Existentialism and Early Buddhism**. Bangkok: Mahachula Buddhist University, 1988.

Phramahatawee Thanavaro. **Theravada Buddhism in Philosophy**. Phitsanulok: Focusprint Press, 2003.

_____. The Roles of Buddhist Ethics in The Preservation and Development of The Environment. **Dissertation**, Varanasi: B.H.U., 1996.

Saddhatissa, H. **Buddhist Ethics**. London: Wisdom Publication, 1987.

The Team of Working. **New Progress: in Siddharathavihan**. Varanasi: B.H.U.1997.

Takakusu Janjiro. T**he Essentials of Buddhist Philosophy, the second Indian Edition**. New Delhi: Orient Books Reprint Corporation, 1975.

Visuddhimagga. Bhikkhu Ñāṇamolī (tr.). **The Path of Purification.** Kandy: Buddhist Publication Society, 1991.

Walpola Rahula. **What the Buddha Taught**. London: the Gordon Fraser Gallery, 1959.

Reinterpreting *ekatvādīn* in Mūlamadhyamakakārikā MMK 19:4: A Grammatical and Ontological Analysis

Jiayue Kang*
Graduate Student, M.A. Program in Sanskrit, Faculty of Archaeology,
Silpakorn University, Thailand
Email: kangjiayue@gmail.com

Received: November 19, 2025
Revised: November 23, 2025
Accepted: November 26, 2025

Abstract

This article offers a focused re-examination of the term ekatvādīn in MMK 19:4 of Nāgārjuna's Kālaparīkṣā (Chapter 19 of the Mūlamadhyamakakārikā), arguing that its grammatical form and ontological function have been systematically under-appreciated in both classical and modern scholarship. While commentators commonly gloss ekatvādīn numerically as "unity, duality and plurality," treating it as a loose analogue to temporal divisions, this reading neither accounts for the masculine plural ending-ādīn attached to the neuter abstract noun ekatva, nor does it explain its precise role in Nāgārjuna's extension of the critique of time to space and identity. Through close Sanskrit analysis and engagement with Bhāvaviveka, Candrakīrti, Tsongkhapa, as well as modern interpreters such as Kalupahana, Garfield, and Siderits & Katsura, the article proposes a reinterpretation of ekatvādīn as a relational triad, "Identity – Neither Identity nor Difference – Difference" (ekatvābhedābheda), rather than a merely numerical series. This grammatical anomaly is read as a deliberate device that destabilises reified identity just as Kālaparīkṣā destabilises temporal phases. The analysis shows that ekatvādīn functions as a pivot linking temporal, spatial and identity schemata, thereby revealing them as interdependent conceptual constructions lacking inherent existence (svabhāva). In doing so, the article seeks to contribute to ongoing discussions that treat Nāgārjuna not merely as a logician of emptiness but as

* Mr.Jiayue Kang Graduate Student, M.A. Program in Sanskrit, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

a subtle reader of language, whose grammatical choices are integral to the deconstruction of substantiality.

Keywords: ekatvādīn; Mūlamadhyamakakārikā; Kālaparīkṣā; identity and difference; Sanskrit Grammatical Analysis

1. Introduction

Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā (MMK) stands as a foundational work of Madhyamaka philosophy, renowned for its methodical critique of inherently existing entities (svabhāva) through a distinctive dialectical[1] style. Among its chapters, Kālaparīkṣā (Chapter 19, Examination of Time) plays a pivotal role by dismantling the notion of time as an independent reality and exposing its dependence on conceptual and relational structures. Verses MMK 19:1–3 scrutinise the past, present, and future, showing that none of the three can be established without presupposing the others; time as an independent essence collapses once its phases are revealed as mutually dependent.

In MMK 19:4, however, the text appears to shift its surface focus. Nāgārjuna juxtaposes spatial triads such as upper, middle, and lower (uttama–madhyama–adhama) with the expression ekatvādīn, which is conventionally rendered as "one and so on" or "unity, etc." Rather than simply assuming that this verse extends the discussion from temporal phases to spatial and unity-related schemata, it is necessary first to ask what role these examples play within the structure of Kālaparīkṣā. The abrupt change of vocabulary raises important questions about how, if at all, the critique of time in the preceding verses is meant to be related to issues of space and ekatvādīn, and what precise function ekatvādīn is intended to serve in this context.

Modern scholarship on Kālaparīkṣā has largely concentrated on the critique of time as a relational construct, exploring how temporal phases lack independent existence and are intelligible only within networks of causal and conceptual relations.[2] In this context, ekatvādīn in MMK 19:4 is usually taken to refer to a series

[1] Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p.164.

[2] Jay L. Garfield, The Fundamental Wisdom of the Middle Way: Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā (Oxford University Press, 1995); Jan Westerhoff, Nāgārjuna's Madhyamaka: A Philosophical Introduction (Oxford University Press, 2009); Mark Siderits and Shōryū Katsura, Nāgārjuna's Middle Way: Mūlamadhyamakakārikā (Wisdom Publications, 2013).

such as “unity, duality, and plurality” or simply “unity, etc.,” functioning as a loose analogue to the temporal triad past–present–future. Read in this way, the verse appears to deploy a set of parallel examples—time, space and identity—to illustrate a single point: that no category, whether temporal, spatial or numerical, can be established as inherently existing. Yet such readings tend to pass quickly over the grammatical and conceptual difficulties of the verse, and especially of ekatvādīn itself.

At the grammatical level, MMK 19:4 presents a well-known irregularity: the abstract neuter noun ekatva (“oneness” or “identity”) appears compounded with the masculine plural suffix-ādīn (“and the like”). In classical Sanskrit, the-tva suffix typically yields neuter abstract nouns, and gender agreement between base and suffix is strict. The pairing of neuter ekatva with a masculine plural ending is therefore anomalous.

Some classical commentators briefly treat the verse, but without addressing the grammatical anomaly in any detail. Candrakīrti, for example, glosses ekatvādīn in his Prasannapadā as “unity and the like,” explicitly taking it to include duality and plurality, yet he does not comment on the gender irregularity of neuter ekatva with the masculine plural ending-ādīn. Modern translators often follow this line, treating ekatvādīn as a straightforward numerical series. Conceptually, moreover, this numerical understanding sits uneasily with the broader argumentative context. Temporal phases are defined by asynchrony, whereas spatial relations like upper–middle–lower are simultaneous; identity and difference introduce yet another mode of relation. It is not obvious that a simple “one–two–many” series is adequate to capture the sort of conceptual instability Nāgārjuna is targeting when he couples ekatvādīn with spatial triads and the failure of temporal ontology.

These issues give rise to the central problem this article addresses: what, precisely, does ekatvādīn mean in MMK 19:4, and how does its grammatical form contribute to Nāgārjuna’s critique of time, space, and identity? If ekatvādīn is simply read as “unity, duality, plurality,” both the grammatical anomaly and the depth of the ontological argument risk being flattened into a generic illustration of “many kinds of things.” If, on the other hand, the form and placement of the term are taken seriously, they may reveal a more intricate strategy whereby Nāgārjuna destabilises not only temporal phases but also identity-relations themselves. On this reading, MMK 19:4 is not a mere addendum to the critique of time but

28. Reinterpreting (446-469).indd 448 12/15/2025 1:10:56 PM

a crucial hinge where temporal, spatial, and identificatory schemata are shown to stand or fall together.

The present article proposes a reinterpretation of ekatvādīn as a relational triad best rendered as "Identity – Neither Identity nor Difference – Difference" (ekatvābhedābheda), rather than as a purely numerical series. This proposal both responds to the grammatical problem—the masculine plural -ādīn signalling a series of relational states rather than a single neuter abstraction—and clarifies the ontological role of the term within Nāgārjuna's argument. On this view, ekatvādīn does not merely list a set of quantities but marks a structured field of tensions between identity and difference, mirroring the tensions between temporal phases and between spatial positions. In line with Madhyamaka's critique of svabhāva, these tensions are not resolved by positing a deeper essence; rather, the series discloses the dependence of each term on the others, thereby undermining any claim to inherent existence.

1.1 Objectives of the Study

The objectives of this study are threefold. First, it aims to examine the grammatical and philological features of ekatvādīn in MMK 19:4, with particular attention to the mismatch between neuter ekatva and the masculine plural ending -ādīn, and to its syntactic relationship with the spatial triads uttama–madh yama–adhama. Second, it seeks to articulate an ontological reinterpretation of ekatvādīn as a relational schema—"Identity–Neither Identity nor Difference–Difference"—that parallels but is not reducible to the temporal triads examined in MMK 19:1–3. Third, it aims to show how this reinterpretation illuminates the way Nāgārjuna extends the critique of time to space and identity, thus revealing a unified strategy in Kālaparīkṣā in which temporal, spatial and identity constructs are all exposed as empty conceptual constructions.

1.2 Significance of the Study

The significance of this inquiry is twofold. At the level of textual and doctrinal study, it sharpens our understanding of a verse that has often been treated in passing, showing that the grammatical peculiarities of ekatvādīn are not accidental but philosophically charged. At the level of Madhyamaka ontology, the reinterpretation of ekatvādīn as a relational triad clarifies how Nāgārjuna's critique of time is inseparable from a critique of space and identity, and how all three are bound up with the way concepts are projected and reified. By paying attention to

a single, difficult term, the article thus aims to contribute to a more nuanced picture of Nāgārjuna's method in Kālaparīkṣā, one in which fine-grained linguistic choices are integral to the deconstruction of substantiality.

2. Review of Literature

This section surveys major modern studies and classical commentaries relevant to Nāgārjuna's Kālaparīkṣā, with particular attention to work on MMK 19 and the term ekatvādīn. The aim is twofold: first, to situate the present study within existing discussions of time, space, and identity in Madhyamaka; and second, to show that while the temporal argument of MMK 19 has been widely treated, the specific grammatical and ontological issues surrounding ekatvādīn in MMK 19:4 have received comparatively little systematic attention.

2.1 Modern Monographs on Nāgārjuna and Time

Early English-language work on MMK established a framework within which Kālaparīkṣā has usually been read. Kenneth Inada's Nāgārjuna: A Translation of his Mūlamadhyamakakārikā (1970) provides one of the first complete English translations. He renders ekatvādīn in MMK 19:4 along the lines of "identity" or "unity, etc." and largely treats the verse as an additional illustration of dependent arising. While Inada's translation is valuable for making the text accessible, his minimal commentary leaves the grammatical anomaly (neuter ekatva + masculine -ādīn) unexplored, and the ontological role of ekatvādīn remains vague.

David Kalupahana's Mūlamadhyamakakārikā of Nāgārjuna: The Philosophy of the Middle Way (1986) and his earlier article "The Buddhist Conception of Time and Temporality" (1974) approach MMK 19 by emphasising Nāgārjuna's rejection of absolute time while retaining a form of pragmatic temporality, often drawing on William James's idea of the "specious present". In this empirical reading, Kālaparīkṣā is seen primarily as a critique of metaphysical time that nonetheless allows for a functional temporal experience. Although Kalupahana usefully highlights the practical dimension of Nāgārjuna's thought, his focus tends to obscure the specifically logical and grammatical features of MMK 19:4, and ekatvādīn is treated as part of a general doctrine of impermanence rather than as a precise problem term.

Jay Garfield's The Fundamental Wisdom of the Middle Way (1995) has become a standard reference in English-language Madhyamaka scholarship. Garfield presents

time as a relational construct devoid of svabhāva, stressing that past, present, and future are mutually dependent and only conventionally real. He translates ekatvādīn in MMK 19:4 as "unity, etc.," aligning it with a series of numerical or categorial distinctions that are likewise empty. Garfield's philosophical commentary offers an illuminating account of MMK 19 as a whole, but his treatment of MMK 19:4 does not address the gender mismatch of ekatvādīn, and the term's function is largely subsumed under a broad relational reading.

Jan Westerhoff's Nāgārjuna's Madhyamaka: A Philosophical Introduction (2009) develops a rigorous analysis of Nāgārjuna's arguments using tools from contemporary analytic philosophy. Westerhoff is particularly sensitive to the difference between temporal asynchrony and spatial simultaneity, arguing that one must be cautious in applying temporal logic to spatial relations. His observations are significant for MMK 19:4, where time and spatial triads appear together. However, Westerhoff's focus is primarily logical rather than philological, and he does not linger on the internal linguistic structure of ekatvādīn.

Mark Siderits and Shōryū Katsura's Nāgārjuna's Middle Way: Mulamadhyamakakarika (2013) offer a detailed translation and commentary that has been influential in recent scholarship. They explicitly gloss ekatvādīn as "unity, duality and plurality" and treat it as a straightforward numerical series parallel to the temporal and spatial triads. Their discussion of Kālaparīkṣā is philosophically rich, especially in its account of the collapse of the three times, but once again the grammatical irregularity of ekatvādīn is not thematised; their interpretation assumes a "one–two–many" reading without asking whether the form of the word suggests a more complex relational structure.

A more recent contribution is Siderits' revised edition Buddhism as Philosophy (2021), which, although not focused on Kālaparīkṣā specifically, provides expanded discussions on identity, conceptual construction, and Madhyamaka reasoning that support the present study's emphasis on relational ontologies rather than numerical categories.

Other monographs provide important doctrinal and historical background for reading MMK 19. Bhikkhu K. L. Dhammajoti's Sarvāstivāda Abhidharma (2007) reconstructs the Sarvāstivādin theory of time as a real continuum of past, present, and future dharmas, a position that forms a key target of Nāgārjuna's critique. T. R. V. Murti's The Central Philosophy of Buddhism (2013) and Christian Lindtner's

28. Reinterpreting (446-469).indd 451 12/15/2025 1:10:56 PM

Master of Wisdom (1986) and Nagarjuniana (1987) present broader accounts of Madhyamaka that emphasise Nāgārjuna's systematic rejection of substantialist ontology. These works contextualise Kālaparīkṣā within the wider project of denying svabhāva but do not specifically examine the linguistic puzzles in MMK 19:4.

2.2 Articles and Thematic Studies on Time and Temporality

Beyond monographs, several studies address Buddhist conceptions of time and temporality. Kalupahana's article "The Buddhist Conception of Time and Temporality" (1974) surveys Pāli and Sanskrit sources to argue that Buddhism rejects an absolute time while allowing a psychological or experiential temporality. M. Gauvain's master's thesis Time and Temporality in Indian Buddhism (2008) offers a broader map of Indian Buddhist views, including Sarvāstivāda and Sautrāntika, and situates Nāgārjuna against this background. These works clarify the doctrinal environment in which MMK 19 operates, but they engage Kālaparīkṣā mainly at the level of temporal ontology; term-specific issues such as ekatvādīn remain outside their main scope.

Other thematic studies, such as Zhihua Yao's "Four-dimensional Time in Dzogchen and Heidegger" (2007), explore comparative questions of temporality across Buddhist and Western traditions. While not directly focused on MMK 19, such works underscore the continuing philosophical relevance of Buddhist reflections on time. They also suggest possible frameworks—phenomenological, hermeneutic, or analytic—within which a refined reading of Kālaparīkṣā might be received, but they do not address the philological detail required here.

Text-critical work by J. W. de Jong[3] on the Prasannapadā and related texts is also relevant. De Jong's careful attention to variant readings and manuscript traditions underscores the need for precision when dealing with problematic terms and formulations in Nāgārjuna's corpus. While the present article does not rely on any specific proposal of his regarding MMK 19:4 or ekatvādīn, his studies provide important methodological support for the kind of close reading undertaken here.

2.3 Classical Commentaries and Tibetan Exegesis

The most important pre-modern witnesses for MMK 19 are the classical Indian and Tibetan commentaries. Bhāvaviveka's Prajñāpradīpa (extant in Tibetan

[3] Jan Willem de Jong, Cinq chapitres de la Prasannapadā (Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1949); Jan Willem de Jong, "Textcritical Notes on the Prasannapadā", **Indo-Iranian Journal**, Vol. 20 No. (1–2)(1978) : 25–59.

and Chinese translations) and Candrakīrti's Prasannapadā form the core of the Indian exegetical tradition. Both read Kālaparīkṣā as a sustained critique of time's inherent existence, and both recognise the role of analogies with space and identity. Candrakīrti, in particular, glosses MMK 19:4 by expanding the scope of the spatial triads and by reading ekatvādīn as "unity and the like," explicitly including duality and plurality. In his Prasannapadā he writes that the expression "upper, lower, and middle" (uttamādhamamadhyamān) should be understood, via the word ādi, to cover all kinds of threefold classifications (wholesome/unwholesome / indeterminate, arising / abiding / ceasing, the three realms, and so on), and that by ekatvādīn "unity and the like" duality and plurality are also taken up.[4] Yet even in this detailed gloss, Candrakīrti does not treat the gender irregularity of ekatvādīn as a problem in its own right; the term is assimilated to a general pattern of numerical or categorial series.

Tsongkhapa's Ocean of Reasoning (2006), a major Tibetan commentary, develops a systematic Gelug reading of MMK. He emphasises that Kālaparīkṣā shows time to be empty of inherent existence, while insisting that conventional temporal discourse remains pragmatically valid. His treatment of MMK 19:4 reinforces the idea that temporal, spatial, and numerical distinctions are all dependently designated, but, like the Indian commentators, he does not single out ekatvādīn's morphology as philosophically significant.

Taken together, these classical works provide indispensable guidance for understanding MMK 19, yet they also reveal a consistent pattern: ekatvādīn is acknowledged and loosely interpreted as "unity and so on," but neither its anomalous form nor its precise role in bridging time, space, and identity is thematised. The commentators attend primarily to logical and doctrinal issues; the internal structure of ekatvādīn remains largely unexamined.

2.4 Identified Gap

This brief survey shows that modern scholarship has offered rich analyses of Nāgārjuna's critique of time and of Madhyamaka ontology more generally, while classical commentaries have preserved crucial exegetical traditions. However, across both corpora a specific gap remains. Ekatvādīn in MMK 19:4 is typically treated as

[4] Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the Commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p.164.

a transparent numerical expression ("unity, duality, plurality," "unity, etc."), and the grammatical irregularity of neuter ekatva combined with masculine -ādīn is either passed over in silence or explained away as a minor feature. None of the major studies examined here has proposed a sustained reinterpretation of ekatvādīn as a relational schema with its own ontological significance.

The present article addresses this gap by combining philological, logical, and doctrinal analysis to argue that ekatvādīn should be read not merely as "one, two, many" but as a structured triad—"Identity – Neither Identity nor Difference – Difference"—which plays a pivotal role in extending Nāgārjuna's critique of temporal ontology to space and identity in Kālaparīkṣā.

3. Methodology

This study employs a philosophical–critical method designed to integrate close philological work with systematic ontological analysis. The approach consists of four mutually supporting components: (1) close reading of the primary Sanskrit text of MMK 19:4; (2) unified engagement with classical and modern commentaries; (3) logical reconstruction of Nāgārjuna's argument; and (4) limited cognitive reflection, constrained by the textual focus of Kālaparīkṣā.

First, the core of the analysis is a close reading of MMK 19:4 in Sanskrit. Particular attention is given to the morphology and syntax of ekatvādīn: the neuter abstract noun ekatva and the masculine plural suffix -ādīn, and their placement in relation to the spatial triads uttama–madhyama–adhama. The grammatical irregularity is not treated as a merely technical curiosity, but as a potential carrier of philosophical significance. Standard works on Sanskrit grammar are consulted in order to determine how unusual this construction is, and what range of meanings the suffix-ādīn can bear in philosophical contexts. This philological step establishes the textual constraints within which any reinterpretation of ekatvādīn must operate. Second, the study adopts what may be called a "unified commentary" approach to exegetical sources. Rather than privileging a single authority, it reads classical Indian and Tibetan commentators—above all Bhāvaviveka's Prajñāpradīpa, Candrakīrti's Prasannapadā, and Tsongkhapa's Ocean of Reasoning—together with key modern interpreters such as Kalupahana, Garfield, and Siderits & Katsura as participants in a continuous interpretive conversation about MMK 19. Candrakīrti's gloss on MMK 19:4 in particular, in which ekatvādīn is treated as "unity and the like"

including duality and plurality, provides an important reference point against which the present proposal is articulated. At the same time, the study recognises that these sources do not explicitly address the gender anomaly of ekatvādīn, and therefore cannot be taken as exhaustive. Their readings are carefully summarised, critically evaluated, and used to delineate both the inherited consensus and its limitations. In addition, Tillemans (2017) provides an important clarification of how Mādhyamikas employ prasaṅga-style reasoning rather than establishing independent theses. His analysis reinforces the methodological decision of the present study to treat ekatvādīn as a relational construct destabilised through dialectical critique rather than as a self-sufficient doctrinal category.

Third, building on the philological and exegetical groundwork, the article undertakes a logical reconstruction of Nāgārjuna's argument in MMK 19:4, situated within the structure of Kālaparīkṣā as a whole. This involves tracing how the extension from temporal phases in MMK 19:1–3 to spatial triads and ekatvādīn in MMK 19:4 is meant to function, and how the verse relates both to the immediately following MMK 19:5 and to Nāgārjuna's explicit discussions of conceptual designation (prajñapti) and various forms of "dependence" (upādāya) in other chapters of the Mūlamadhyamakakārikā. The proposed reinterpretation of ekatvādīn as a relational triad—"Identity – Neither Identity nor Difference – Difference"—is tested against the inferential moves of the chapter: does this reading preserve Nāgārjuna's dialectical strategy, and does it illuminate otherwise opaque transitions between time, space, and identity? This step draws on standard Madhyamaka tools such as reductio arguments (prasaṅga), analysis of dependence, and critique of svabhāva.

Finally, the study employs a cautious cognitive and phenomenological reflection, strictly delimited by the textual data. It does not attempt to construct a full theory of mind, but rather uses simple heuristic distinctions (for instance, between identity as a conceptual posit and identity as lived self-experience) to make explicit what is implied by Nāgārjuna's analysis of grasping (gṛhyate) and designation (prajñapyate) in MMK 19, and by his later use of terms such as prajñapti and upādāya in other chapters of the MMK. The aim is not to impose an external psychological theory on the text, but to articulate how the proposed relational reading of ekatvādīn helps to show temporal, spatial, and identity constructs as products of conceptual projection rather than as independent realities.

28. Reinterpreting (446-469).indd 455 12/15/2025 1:10:57 PM

Taken together, these four components—close philology, unified commentary, logical reconstruction, and restrained cognitive reflection—are intended to ensure that the reinterpretation of ekatvādīn remains firmly anchored in the primary text and its commentarial tradition, while still allowing for a philosophically robust account of its grammatical and ontological significance.

4. Results and Analysis

This section presents a focused analysis of the expression ekatvādīn in MMK 19:4, organised into three parts. First, it examines the grammatical and morphological peculiarities of the compound and their implications for reading the verse. Second, it considers the ontological stakes of ekatvādīn by situating it in relation to temporal and spatial triads, arguing that the term is best understood as marking a structured field of identity, identity-in-difference, and difference. Third, it explores how this reinterpretation clarifies the relation between time, space, and identity in Kālaparīkṣā, and why MMK 19:4 should be read as a hinge rather than a mere appendix to MMK 19:1–3.

4.1 Grammatical Anomaly: Neuter ekatva with Masculine -ādīn

The term ekatvādīn is grammatically striking. Its base, ekatva, is a neuter abstract noun derived from eka ("one") through the suffix -tva, a productive formation for abstract qualities such as śūnyatva ("emptiness") or svabhāvatva ("possessing intrinsic nature"). Standard grammars and lexica consistently treat -tva as yielding neuter abstracts. By contrast, -ādīn is a masculine accusative plural form of -ādi ("and so on"), familiar from expressions like devādīn ("the gods and the like"), where a masculine head noun governs the series.

In classical Sanskrit usage, agreement between stem and inflectional ending is ordinarily strict, especially in carefully composed philosophical verse. Against this background, the compounding of neuter ekatva with masculine plural -ādīn is morphologically unexpected. If one assumed a purely formal series "oneness, twoness, manyness," one would expect a neuter form such as ekatvādīni rather than the attested masculine plural ekatvādīn. The fact that Nāgārjuna applies the same masculine inflection to both uttamādhamamadhyādīn and ekatvādīn suggests deliberate parallelism, but the gender shift with ekatva remains unexplained if the term is treated as a straightforward neuter abstraction.[5]

[5] Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the Commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p. 164.

Classical commentators recognise and gloss the passage but do not resolve the grammatical tension. Candrakīrti, in the Prasannapadā, explicitly understands ekatvādīn as "oneness and so on," specifying that the "and so on" (ādi) covers twoness and multiplicity:

ekatvādīṃś ca ityanena ādiśabdena dvitvabahutvayor grahaṇāt te eva uttamādayaḥ ekatvādayaś ca kālatrayavyākhyānena vyākhyātā veditavyāḥ.[6]

In other words, he reads ekatvādīn as a numerical triad (oneness, twoness, multiplicity) that is to be "understood as explained through the exposition of the three times".[7] Bhāvaviveka, in his Prajñāpradīpa, likewise treats "one, two, three, many" as a series to be deconstructed in terms of mutual dependence and lack of intrinsic identity, offering a detailed refutation of oneness, twoness, and manyness.[8] Tsongkhapa likewise treats ekatvādīn as referring to unity, duality and multiplicity.[9]

Modern translators generally follow this line. Garfield renders ekatvādīn as "unity, etc." and explicitly glosses it in terms of unity, duality, and plurality.[10] Siderits and Katsura likewise take the series to be "unity, duality, and plurality".[11] Inada translates ekatvādīn simply as "identity," supported by a brief footnote, but does not address the gender anomaly.[12] Kalupahana reads the verse through his broader concern with pragmatic temporality, treating ekatvādīn as one more set of conceptual categories that lack intrinsic being.[13] In all these cases, the masculine -ādīn is either passed over without comment or implicitly treated as a minor irregularity.

---

[6] Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the Commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p.164.

[7] Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the Commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p.164.

[8] Bhāvaviveka, Prajñāpradīpa (《般若燈論釋》), Chinese trans. in CBETA edition, p.132.

[9] Tsongkhapa, Ocean of Reasoning: A Great Commentary on Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā, trans. Ngawang Samten and Jay L. Garfield (Oxford University Press, 2006), p.397.

[10] Jay Garfield, The Fundamental Wisdom of the Middle Way: Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā (Oxford University Press, 1995), p.256.

[11] Mark Siderits and Shōryū Katsura, Nāgārjuna's Middle Way: Mūlamadhyamakakārikā, (Wisdom Publications, 2013), p.112.

[12] Kenneth K. Inada, Nāgārjuna: A Translation of His Mūlamadhyamakakārikā with an Introductory Essay, (Hokuseido Press, 1970), p.118.

[13] David J. Kalupahana, Nāgārjuna: The Philosophy of the Middle Way, (State University of New York Press, 1986), p.278.

Taken together, the grammatical data suggest that the masculine-ādīn deserves more weight than it has usually been given. Within the constraints of anuṣṭubh metre, Nāgārjuna could simply have written a metrically equivalent neuter form if all that was intended were a neuter abstract series. The choice of a masculine plural ending suggests that ekatva in ekatvādīn is not functioning as an isolated neuter abstraction but as the first member of a series whose final element is masculine in gender. In other words, the form hints at a series that culminates in a masculine noun such as bheda ("difference"), rather than in a purely neuter triad of numerical abstractions.

This observation is consistent with the way small shifts in Nāgārjuna's terminology often prove to be argumentatively significant in the MMK. On the reading proposed here, ekatvādīn encodes not just "unity, duality, plurality" but a structured progression from ekatva (identity), through an intermediate state, to a masculine endpoint such as bheda (difference). This opens the way for a reinterpretation of the compound as pointing to a triad of identity–identity-in-difference–difference, rather than to a purely numerical series.

4.2 Ontological Stakes: From Numerical Series to Identity–in–Difference

If ekatvādīn is read purely numerically as "one, two, many," the term functions as a loose analogue to the temporal triad past–present–future, and the verse becomes a general reminder that such conceptual groupings lack svabhāva.[14] Yet this flattening sits uneasily with both the grammatical anomaly and the broader argumentative context. Temporal phases are defined by asynchrony; spatial relations such as upper–middle–lower are simultaneous; and identity and difference introduce a further, logically distinct mode of relation. It is far from obvious that the same inferential pattern applies unchanged across all three cases.

Here an alternative, semantically richer possibility suggests itself. Kumārajīva, the earliest known translator of the MMK, renders ekatvādīn in his Chinese Zhōnglùn as 一異 (yīyì), literally "one and different" or "identity and difference".[15] Rather than reproducing a numeric triad, this translation highlights a polarity between identity and otherness. On this basis, the present article proposes that ekatvādīn is best understood as designating a relational triad:

[14] Jay Garfield, The Fundamental Wisdom of the Middle Way: Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā (Oxford University Press, 1995); Mark Siderits and Shōryū Katsura, Nāgārjuna's Middle Way: Mūlamadhyamakakārikā (Wisdom Publications, 2013).

[15] Nāgārjuna, Zhōnglùn 中論, Chinese trans. Kumārajīva, in CBETA edition, ch. p.19.

28. Reinterpreting (446-469).indd 458 12/15/2025 1:10:57 PM

Identity — Identity-in-Difference — Difference
ekatva — bhedābheda — bheda

The intermediate member, bhedābheda ("difference-non-difference" or "identity-in-difference"), is not drawn from nowhere. In Sarvāstivāda Abhidharma, the pair bheda / bhedābheda is used to articulate the notion of "identity-in-difference," especially in the context of explaining how a dharma can retain a form of continuity across temporal phases without collapsing into strict numerical identity.[16] While Nāgārjuna does not explicitly use the compound ekatvābhedābheda, the Sarvāstivādin terminology offers a doctrinal backdrop against which his own play with identity and difference becomes more intelligible.

On this reading, ekatvādīn does not merely enumerate "unity, duality, and plurality" but points to a more articulated field of ontological tension. The first member, ekatva, names the intuition of a stable identity; the last, bheda, names recognisable difference; the middle term, bhedābheda, names the ambiguous condition in which something is neither simply identical nor simply different — precisely the kind of "in-between" status exemplified by the present in temporal analysis and the middle in spatial analysis. Just as the present is often characterised as neither past nor future yet dependent on both, bhedābheda is "neither-identical-nor-different" yet parasitic upon both identity and difference.

This mapping brings ekatvādīn into close structural parallel with the temporal reasoning of MMK 19:1–3. There, Nāgārjuna shows that the past, present, and future lack independent existence: the present cannot be established without reference to past and future; the past cannot be what it is without a future to contrast with; and so on. If one attempts to treat any of the three as self-standing, the others collapse, and with them the notion of "time" as a stable ontological field. On the reinterpretation proposed here, ekatvādīn functions in the same way at the level of identity: identity, identity-in-difference, and difference cannot be stabilised independently of one another; each is intelligible only within a network of mutual contrast and dependence.

This also clarifies why a purely numerical understanding is inadequate. As discussed in section 2.1, a set like "one, two, many" does not mirror the completeness of temporal triads: "two" has no privileged structural role

[16] K. L. Dhammajoti, Sarvāstivāda Abhidharma, 4th ed. (Centre for Buddhist Studies, University of Hong Kong, 2007), p.137.

comparable to that of the present, and the series does not obviously exhaust the "space" of numbers in the way that past–present–future exhaust the "space" of time. By contrast, the triad identity–identity-in-difference–difference forms a closed field of mutually defining poles, with the middle term (bhedābheda) playing a structurally central role analogous to the present. This is precisely the kind of architecture that Nāgārjuna's argument in MMK 19:4 seems to presuppose when he says that "by this very method" (etenaiva) the "remaining two" cases—spatial triads and ekatvādīn—are to be regarded (MMK 19:4cd).

Moreover, interpreting ekatvādīn in this way makes good sense of the masculine -ādīn. Since bheda is uncontroversially masculine, and bhedābheda inherits masculine agreement, the series ekatva — bhedābheda — bheda naturally culminates in a masculine end member, justifying the masculine accusative plural -ādīn. The grammatical anomaly thus turns out to be a clue rather than a problem: ekatvādīn is "identity and so forth," where the "and so forth" leads not to mere numerical plurality but to a masculine term of difference.

4.3 Space, Identity, and the Scope of Nāgārjuna's Critique in MMK 19:4

If ekatvādīn is read as the triad identity–identity-in-difference–difference, MMK 19:4 gains a clearer internal structure. The verse brings together two -ādi-marked series: first, uttamādhamamadhyādīn ("upper, lower, middle, and the like"), and second, ekatvādīn ("identity and the like"). Candrakīrti explicitly expands the first into a long list of triadic categories—wholesome–unwholesome–indeterminate, arising–persisting–ceasing, beginning–middle–end, the three realms, trainee–post-trainee–neither, and so forth.[17] His gloss makes clear that uttamādhamamadhyādīn is not confined to spatial height but stands for all triply structured conceptual schemes.

Yet not all such triads operate in the same way, nor should they be treated as interchangeable. Some, like arising–persisting–ceasing or beginning–middle–end, involve temporal succession and thus can be brought under the inferential pattern of MMK 19:1–3. Others—such as wholesome–unwholesome–indeterminate—do not necessarily involve temporal asynchrony; their members can coexist without contradiction. To say that unwholesome depends on wholesome, for example, is not to say that one must temporally precede the other.

[17] Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the Commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p.164.

This observation underscores the need to distinguish carefully between different kinds of triads. Temporal triads are defined by asynchrony and causal ordering; spatial triads like upper–middle–lower are simultaneous and depend on relative position; identity triads, as encapsulated in ekatvādīn, concern relational sameness and otherness rather than location or sequence. To treat all of these as if they were mere interchangeable "examples of threefold categories" risks blurring the very differences on which Nāgārjuna's argument trades.

The double use of -ādi in MMK 19:4 can therefore be read as indicating two distinct, though structurally comparable, domains: first, the domain of triply articulated "positions" (spatial or otherwise), and second, the domain of identity-relations. Nāgārjuna's claim that "by this very method" these "remaining two" are to be regarded suggests that the logic deployed in MMK 19:1–3—namely, showing that the members of a triad cannot be established without presupposing one another, and hence that the whole field they define lacks inherent existence—applies analogously, though not identically, in all three domains.

On the reinterpretation proposed here, the application proceeds as follows. In the temporal case, past, present, and future cannot be independently grounded; any attempt to privilege one collapses into dependence on the others, undermining time's svabhāva. In the spatial case, "upper," "middle," and "lower" exist only in mutual contrast; remove one and the others lose determinate meaning. In the identity case, ekatva, bhedābheda, and bheda likewise constitute a mutually defining field: identity can be identified only against difference; difference is difference only against some prior sense of identity; and identity-in-difference presupposes both to make sense at all. In each case, what appears to be an independently existing structure turns out, under analysis, to be a web of conceptual dependencies.

This has two important consequences for the reading of MMK 19:4. First, it shows that the verse is not merely an afterthought tacked onto the conclusion of Kālaparīkṣā. Rather, it is the point at which Nāgārjuna generalises the strategy of MMK 19:1–3 from time to other fundamental schemata — space and identity — without collapsing their differences. Secondly, it clarifies why ekatvādīn occupies such a pivotal position: the term stands at the juncture where temporal analysis (grounded in asynchrony) and spatial analysis (grounded in simultaneity) are brought into relation with the question of how we identify "the same" and "the different" at all.

In this sense, the grammatical oddity of ekatvādīn is itself philosophically significant. By violating standard gender agreement, Nāgārjuna draws attention to a field — identity and difference — that does not sit comfortably within the neat categories of neuter abstraction or masculine count nouns. The compound gestures toward a triad that structurally parallels the temporal triplet but operates at the level of conceptual identification itself. Once that level is brought under the scope of critique, Nāgārjuna's examination of time is revealed not as an isolated exercise but as part of a wider dismantling of the conceptual scaffolding—temporal, spatial, and identificatory—through which we project svabhāva onto an empty field.

For present purposes, it is enough to note that careful attention to the grammar and internal architecture of MMK 19:4 already shows that identity-relations are as vulnerable to Madhyamaka analysis as temporal phases and spatial positions. The term ekatvādīn, far from being a negligible shorthand for "one, two, many," turns out to be a carefully poised instrument for extending the critique of time into the domains of space and identity.

5. Discussion and New Knowledge

The foregoing analysis yields three main contributions, corresponding to the philological, ontological, and systematic-philosophical dimensions of MMK 19:4. Taken together, they suggest that ekatvādīn is not a marginal technicality but a crucial hinge in Kālaparīkṣā, one that allows Nāgārjuna to extend his critique of time into the domains of space and identity without effacing important structural differences between them.

First, at the level of philology and grammar, the article offers a concrete proposal for resolving the long-noted but seldom analysed anomaly of ekatvādīn. Rather than relegating the masculine -ādīn to the status of a metrical accident or scribal lapse, the analysis treats it as a meaningful signal that ekatva in this compound is not functioning as a lone neuter abstraction. The suggestion that ekatvādīn encodes a series such as ekatva – bhedābheda – bheda (identity – identity-in-difference – difference) makes sense of the morphology: the series culminates in a masculine head (bheda), and bhedābheda shares its gender, thus justifying the masculine accusative plural ending. This reading is consistent with standard descriptions of -tva and -ādi formations, while avoiding the need to posit an unexpressed masculine noun such as bhāva or svabhāva merely to repair agreement.

At the same time, the proposal remains conservative in scope. It does not deny that classical commentators like Candrakīrti and Bhāvaviveka understood ekatvādīn in terms of oneness, twoness, and plurality.[18] Rather, it suggests that such numerical glosses can be read as partial articulations of a deeper, relational structure already hinted at by the Sanskrit form and supported by parallel doctrinal usage in Sarvāstivāda Abhidharma.[19] In this respect, the article contributes "new knowledge": it does not overthrow the traditional understanding, but it adds a layer of grammatical and conceptual precision that has so far been largely absent from the discussion.

Second, at the level of ontology and doctrinal interpretation, the reinter pretation of ekatvādīn as a triad of identity – identity-in-difference – difference clarifies how MMK 19:4 is meant to relate to the temporal analysis in MMK 19:1–3. Existing treatments often assume a loose parallel: just as past, present, and future lack svabhāva, so too do "unity, duality, plurality". On that reading, MMK 19:4 simply multiplies examples. The present analysis shows that something more precise is at stake. The triad ekatva – bhedābheda – bheda forms a closed field of mutually defining poles: identity, difference, and their "middle" are each intelligible only in relation to the others, much as the present is intelligible only in relation to past and future. This relational architecture fits the logic of Kālaparīkṣā better than a simple "one–two–many" schema, and it explains why bhedābheda—"identity-in-difference"—is central in Sarvāstivāda attempts to secure temporal continuity.[20]

In addition, the appeal to Kumārajīva's translation 一異 (yīyì, "one and different") in the Zhōnglùn suggests that early Chinese Madhyamaka also heard in ekatvādīn more than a purely quantitative series.[21] By opting for a compact phrase that foregrounds the polarity of identity and difference, rather than a ternary "one–two–many," Kumārajīva's rendering supports the idea that the term was already understood within a semantic field of sameness/otherness, not merely of counting.

[18] Bhāvaviveka, Prajñāpradīpa (般若燈論釋), Chinese trans. in CBETA edition, n.d.; Candrakīrti, Prasannapadā on MMK 19:4, in P. L. Vaidya (ed.), Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the Commentary Prasannapadā by Candrakīrti (Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960), p.164.

[19] K. L. Dhammajoti, Sarvāstivāda Abhidharma, 4th ed. (Centre for Buddhist Studies, University of Hong Kong, 2007), p.137.

[20] K. L. Dhammajoti, Sarvāstivāda Abhidharma, 4th ed. (Centre for Buddhist Studies, University of Hong Kong, 2007), p.137.

[21] Nāgārjuna, Zhōnglùn 中論, Chinese trans. Kumārajīva, ch. 19, CBETA edition.

This convergence between grammatical form, Abhidharmic background, and translation history strengthens the case for reading ekatvādīn as a relational, rather than simply numerical, series.

Third, at the level of systematic Madhyamaka philosophy, the findings illuminate how Kālaparīkṣā participates in a broader deconstruction of cognitive schemata. Time, space, and identity are not treated as three unrelated topics; they are shown to share a structural vulnerability. Temporal phases (past – present – future) depend on one another and fail to yield an independent "time"; spatial triads (upper – middle – lower) depend on reciprocal contrast and fail to yield an independent "space"; identity-relations (identity – identity-in-difference – difference), as encapsulated in ekatvādīn, likewise fail to ground a self-standing "essence" that remains the same through change. The point is not that all three are "the same" kind of relation — indeed, temporal asynchrony, spatial simultaneity, and identity-difference are distinct — but that the attempt to reify any of them as svabhāva dissolves under analysis.

In this way, the article corroborates and refines the picture of Madhyamaka as targeting not merely isolated doctrines (e.g., Sarvāstivādin theories of time) but the deeper habits by which conceptual schemes are projected as realities. By focusing on one difficult term in one verse, it becomes possible to see how Nāgārjuna's critique of time already anticipates, and in some sense requires, a critique of the very identity-relations that make "temporal continuity" thinkable in the first place. This has implications beyond textual exegesis. It suggests, for example, that modern debates on personal identity and temporal experience — whether in analytic philosophy[22] or phenomenology[23] — can fruitfully engage with Madhyamaka not only at the level of "emptiness" as a global thesis, but also at the level of specific micro-structures like identity-in-difference.

At the same time, the scope of the present article remains deliberately modest. It does not claim that Nāgārjuna explicitly formulates an Abhidharmic triad ekatva–bhedābheda–bheda, nor that MMK 19:4 by itself yields a fully fledged theory of cognition. Rather, it argues that attending to the grammar of

[22] John McTaggart Ellis McTaggart, The Nature of Existence, vol. 2 (Cambridge University Press, 1988); Mark Siderits, Personal Identity and Buddhist Philosophy: Empty Persons, 2nd ed. (Routledge, 2016).

[23] Zhihua Yao, "Four-dimensional Time in Dzogchen and Heidegger," Philosophy East and West 57, no. 4 (2007): pp.512–532.

28. Reinterpreting (446-469).indd 464 12/15/2025 1:10:57 PM

ekatvādīn, to its doctrinal background in Sarvāstivāda discourse, and to its early Chinese reception allows for a more coherent reading of MMK 19 that preserves both the specificity of its argument and the interconnectedness of its themes. In that sense, the "new knowledge" offered here is both precise and limited: it concerns the local structure and function of a single compound, but that local insight has ramifications for how we understand the reach of Kālaparīkṣā as a whole.

Future work can extend this line of inquiry in at least three directions. First, a systematic comparison of ekatvādīn with other anomalous -tva formations in Nāgārjuna's corpus could test whether the strategy observed here recurs elsewhere.

Second, a more sustained engagement with MMK 19:5—especially its use of the verbs gṛhyate ("is grasped") and prajñapyate ("is designated")—together with Nāgārjuna's explicit discussions of prajñapti and upādāya in other chapters, might clarify how conceptual designation and different forms of "dependence" relate to the identity-triad encoded in ekatvādīn. Third, comparative work with non-Buddhist traditions, such as Kant's account of schemata[24] or classical Chinese discussions of naming and relationality,[25] could further explore the philosophical significance of identity-in-difference as a cross-cultural theme.

For the present article, however, the central claim is straightforward: when ekatvādīn is read in light of its grammatical form, Abhidharmic background, and early translation history, MMK 19:4 emerges not as an incidental aside but as a carefully constructed locus in which Nāgārjuna's critique of time is inseparably linked with a critique of space and identity.

6. Conclusion

This article set out to address a seemingly narrow question: what does ekatvādīn mean in MMK 19:4, and how does its grammatical form contribute to Nāgārjuna's wider critique in Kālaparīkṣā? In the course of answering that question, it has become clear that ekatvādīn is not a minor technical expression but a carefully positioned term through which Nāgārjuna extends the analysis of time into the domains of space and identity. Rather than being an incidental illustration, MMK

[24] Adrian Bardon, A Brief History of the Philosophy of Time (Oxford University Press, 2024).

[25] Witter Bynner, The Way of Life According to Lao Tzu: An American Version (Capricorn Books, 1962).

19:4 emerges as a structural hinge, marking the point where temporal, spatial, and identificatory schemata are brought under a single critical method.

At the philological level, the article has argued that the compound ekatvādīn cannot be adequately explained if it is taken simply as a neuter abstract series "oneness, twoness, plurality." The pairing of neuter ekatva with a masculine plural -ādīn is morphologically anomalous and resists explanation as a mere metrical compromise. By attending to this anomaly, and by considering parallel uses of -tva and -ādi in Sanskrit more generally, the analysis has suggested that ekatvādīn encodes a series whose final element is masculine — plausibly bheda ("difference") — and whose middle term is a relational state such as bhedābheda ("identity-in-difference"), familiar from Sarvāstivāda discussions of temporal continuity.[26] This proposal is supported, though not conclusively proved, by the fact that Kumārajīva's Zhōnglùn renders ekatvādīn as 一異 (yīyì, "one and different"), foregrounding the polarity of identity and difference rather than a simple numerical progression.

On this basis, the article has proposed that ekatvādīn is best read as designating a triad of "Identity – Identity-in-Difference – Difference" (ekatva – bhedābheda – bheda), rather than a purely quantitative sequence. This reinterpretation clarifies the internal logic of MMK 19:4. Just as MMK 19:1–3 show that past, present, and future cannot be established as independently existing phases of time, so MMK 19:4 suggests that identity, identity-in-difference, and difference cannot be stabilised as independently existing modes of being. The same "method" (etenaiva), which reveals time as lacking svabhāva, when applied to spatial triads (upper–middle–lower) and to ekatvādīn, shows that the conceptual structures by which we organise space and identity equally lack inherent existence. Temporal asynchrony, spatial simultaneity, and identity–difference relations are not collapsed into one another; rather, they are shown to share a common structural vulnerability when reified.

In doing so, the article refines existing scholarly treatments of Kālaparīkṣā. While Garfield, Siderits and Katsura, and Westerhoff have convincingly read MMK 19 as a critique of time's relational ontology, they tend either to treat MMK 19:4 as a relatively straightforward extension to "unity, duality, plurality" or to subsume

[26] K. L. Dhammajoti, Sarvāstivāda Abhidharma, 4th ed. (Centre for Buddhist Studies, University of Hong Kong, 2007).

spatial and identity examples under a single, generic pattern.[27] By contrast, the present reading keeps faith with their central insight — that time is intelligible only within networks of dependence — while insisting that space and identity require more careful differentiation. The proposed reading of ekatvādīn both explains the verse's grammatical difficulties and shows how identity-relations themselves become explicit objects of Madhyamaka analysis in Kālaparīkṣā, rather than being left to other chapters. Recent discussions by Tillemans (2017) similarly emphasise that Madhyamaka analysis operates by revealing the instability of conceptual structures rather than by proposing alternative metaphysical foundations. His insights support the present reinterpretation of ekatvādīn as a relational schema whose members are rendered untenable once subjected to the same prasaṅga method applied to temporal and spatial categories.

The scope of the argument has, however, been deliberately restricted. The article does not claim that Nāgārjuna explicitly formulates an Abhidharmic triad ekatva–bhedābheda–bheda, nor that MMK 19:4 alone can bear the weight of a complete theory of conceptual designation. Its claims are more modest: that the form and placement of ekatvādīn in MMK 19:4 support a relational, rather than purely numerical, interpretation; that this interpretation is consonant with Sarvāstivādin uses of bhedābheda and with Kumārajīva's early translation; and that such an interpretation yields a more coherent view of how time, space, and identity are linked in Kālaparīkṣā.

Further work is needed to explore these connections in greater depth. A closer examination of MMK 19:5, especially its use of gṛhyate ("is grasped") and prajñapyate ("is designated"), in conjunction with Nāgārjuna's explicit discussions of prajñapti and upādāya ("depending on," "on the basis of") elsewhere in the MMK and in related texts, could clarify how the identity-triad implicit in ekatvādīn is embedded in broader accounts of conceptual designation. Comparative analysis with non-Madhyamaka traditions — Sarvāstivāda Abhidharma, but also classical

[27] Jay L. Garfield, The Fundamental Wisdom of the Middle Way: Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā (Oxford University Press, 1995);

Mark Siderits and Shōryū Katsura, Nāgārjuna's Middle Way: Mūlamadhyamakakārikā (Wisdom Publications, 2013);

Jan Westerhoff, Nāgārjuna's Madhyamaka: A Philosophical Introduction (Oxford University Press, 2009).

28. Reinterpreting (446-469).indd 467 12/15/2025 1:10:57 PM

Indian and Western discussions of identity and time — might further test and enrich the reading proposed here.[28]

Nonetheless, even within these limits, the central conclusion is clear. When read with due attention to its grammar, doctrinal background, and reception history, ekatvādīn reveals MMK 19:4 to be more than a rhetorical flourish in a chapter on time. It is a carefully composed point of transition at which the critique of time opens out into a critique of space and identity, showing that the emptiness of temporal phases cannot be separated from the emptiness of the very relations by which we take things to be "the same," "different," or "neither."

References

Bhāvaviveka. Bānruò dēng lùn shì 般若燈論釋 [Chinese translation of Prajñāpradīpa]. Chinese Buddhist Electronic Text Association, n.d.

Christian Lindtner. Master of wisdom: Writings of the Buddhist master Nāgārjuna. Dharma Publishing, 1986.

Christian Lindtner. Nagarjuniana: Studies in the writings and philosophy of Nāgārjuna. Motilal Banarsidass, 1987.

David J. Kalupahana. Nāgārjuna: The philosophy of the middle way. State University of New York Press, 1986.

David J. Kalupahana. The Buddhist conception of time and temporality. Philosophy East and West, 24(2) (1974) : 181–191.

David Seyfort Ruegg. The literature of the Madhyamaka school of philosophy in India (Vol. 1). Otto Harrassowitz, 1981.

Jan Westerhoff. Nāgārjuna's Madhyamaka: A philosophical introduction. Oxford University Press, 2009.

Jan Willem de Jong. Cinq chapitres de la Prasannapadā. Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1949.

Jan Willem de Jong. Textcritical notes on the Prasannapadā. Indo-Iranian Journal, 20(1–2) (1978):25–59.

[28] Adrian Bardon, A Brief History of the Philosophy of Time (Oxford University Press, 2024);

John McTaggart Ellis McTaggart, The Nature of Existence, vol. 2 (Cambridge University Press, 1988);

Mark Siderits, Personal Identity and Buddhist Philosophy: Empty Persons, 2nd ed. (Routledge, 2016).

Jay L. Garfield. The fundamental wisdom of the middle way: Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā. Oxford University Press, 1995.

John McTaggart Ellis McTaggart and Emily McTaggart. The nature of existence (Vol. 2). Cambridge University Press, 1988.

K. L. Dhammajoti. Sarvāstivāda Abhidharma. 4th ed.. Centre for Buddhist Studies, University of Hong Kong, 2007.

Kenneth K. Inada. Nāgārjuna: A translation of his Mūlamadhyamakakārikā with an introductory essay. Hokuseido Press, 1970.

Manfred Mayrhofer. Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen [Etymological dictionary of Old Indo-Aryan]. Carl Winter, 1986.

Mark Siderits and Shōryū Katsura. Nāgārjuna's Middle Way: Mulamadhyamaka-karika. Wisdom Publications, 2013.

Mark Siderits. Buddhism as Philosophy: An Introduction. Hackett Publishing Company, 2021.

Mark Siderits. Personal identity and Buddhist philosophy: Empty persons (2nd ed.). Routledge, 2016.

Morgan Gauvain. Time and temporality in Indian Buddhism (Master's thesis). School of Oriental and African Studies, University of London, 2008.

Nāgārjuna. Dàzhìdùlùn 大智度論 (Kumārajīva, trans.). Chinese Buddhist Electronic Text Association, n.d.-b.

Nāgārjuna. Zhōnglùn 中論 (Kumārajīva, trans.). Chinese Buddhist Electronic Text Association, n.d.-a.

P. L. Vaidya (ed.). Madhyamakaśāstra of Nāgārjuna with the commentary Prasannapadā by Candrakīrti. Mithila Institute of Post-Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning, 1960.

T. R. V. Murti. The central philosophy of Buddhism: A study of the Madhyamika system. Routledge, 2013.

Tsongkhapa. Ocean of reasoning: A great commentary on Nāgārjuna's Mūlamadhya-makakārikā (Ngawang Samten & Jay L. Garfield, trans.). Oxford University Press, 2006.

Tom J. F. Tillemans. How Do Mādhyamikas Think? And Other Essays on the Buddhist Philosophy of the Middle. Simon Fraser University, 2017.

William Dwight Whitney. Sanskrit grammar. Dover Publications, 2013.

Zhihua Yao. Four-dimensional time in Dzogchen and Heidegger. Philosophy East and West, 57(4) (2007) : 512–532.

บทวิพากษ์หนังสือ จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ ของ ดิง บัต ฮวาง
Book Review: From Strategy to Victory by Ding Bat Hwang

สุชญา ศิริธัญภร
Suchaya Sirithanyaporn
สุภฐาน สุดาจันทร์
supatharn sudachan
กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาวิชาการ,ประเทศไทย
publication department of Mahachula Academic Journal,Thailand
E-mail : Su_cha2509@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทวิพากษ์หนังสือ จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ ของ ดิง บัต ฮวาง นำเสนอการประเมินเชิงวิเคราะห์ทั้งด้านคุณค่าเนื้อหาและรูปแบบการจัดทำหนังสือ. หนังสือมุ่งอธิบายหลักยุทธวิธีเพื่อการบรรลุเป้าหมายในสถานการณ์แข่งขัน โดยเน้นองค์ประกอบ ๔ ส่วน ได้แก่ การฝึกตน, สมดุล, เร่งความเร็ว และสู่เส้นชัย รวม ๑๒ บท. ประเด็นสำคัญที่โดดเด่น คือ การสื่อสารเชิงพลัง, การวางแผนเชิงกลยุทธ์, ความอดทน และความรับผิดชอบ ซึ่งสอดรับกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ และ เย ธัมมา เหตุปปภวา. ข้อสังเกตเชิงวิจารณ์ที่สำคัญของหนังสือ คือ การไม่ปรากฏข้อมูลบรรณาธิการและเครดิตสำนักพิมพ์ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการอ้างอิงตามมาตรฐาน APA 6. อย่างไรก็ตาม เนื้อหาภายในให้คุณค่าด้านปัญญาเชิงปฏิบัติและแรงบันดาลใจ โดยชี้ว่าชัยชนะที่แท้คือการ “ชนะตนเอง” ซึ่งยั่งยืนกว่าการชนะผู้อื่น. หนังสือจึงเหมาะสำหรับผู้แสวงหาการพัฒนาทักษะชีวิตและภาวะผู้นำในบริบทสมัยใหม่.

คำสำคัญ : ยุทธวิธีสู่ชัยชนะ; ยุทธวิธีชีวิต; ภาวะผู้นำ; ชนะตนเอง

Abstract

This book review critically examines From Strategy to Victory by Ding Bat Hwang, emphasizing both content value and publication structure. The book explores practical life strategies applicable in competitive environments, organized into four major parts-Self-Training, Balance, Acceleration, and Finish Line—covering 12 chapters. Key thematic strengths include communication power, strategic planning, resilience through patience, and a deep sense of responsibility, resonating with Buddhist principles such as viriya (Viriyena dukkhamacceti) and dependent origination (ye dhamma hetuppabhavā). A notable limitation is the absence of explicit editorial, printing location, and publisher

credits, restricting accurate academic referencing under APA 6 standards. Despite formal shortcomings, the book delivers strong practical wisdom and motivational narratives, particularly the core thesis that real and sustainable victory lies in “self-mastery” rather than external conquest. It serves as a meaningful resource for personal growth, leadership development, and real-world success application.

Keywords : Strategy to Victory; Life Strategy; Leadership; Self-Mastery

บทนำ

รายละเอียดหนังสือ
ชื่อหนังส : จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ
ผู้เขียน :
ขนาด : ๑๖ หน้ายก หรือ A๕
จำนวนหน้า : ๒๒๑ หน้า
พิมพ์เมื่อ : ๒๕๖๘
จำนวนที่ขายได้ :

หนังสือเล่มนี้อธิบายถึงวิธีการนำยุทธวิธีต่างๆ มาปรับใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและพิชิตชัยชนะในทุกสถานการณ์.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ ได้แก่

- **พลังแห่งการสื่อสาร:** การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ และโน้มน้าวใจผู้อื่น.
- **กลยุทธ์:**การวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนจะช่วยให้สามารถเอาชนะอุปสรรคและบรรลุเป้าหมายได้
- **กฎแห่งความสำเร็จ:**การเรียนรู้และนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาปรับใช้จะช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงานและในชีวิต

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาทักษะการสื่อสาร วางแผนกลยุทธ์ และเรียนรู้กฎแห่งความสำเร็จ เพื่อนำไปปรับใช้ในการทำงานและในชีวิตประจำวัน

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วย ๔ ส่วน

ส่วนที่ ๑ การฝึกฝนตนเองเพื่อก้าวไปสู่ความสูงส่ง

มี ๓ บท

ส่วนที่ ๒ สมดุล

มี ๓ บท

ส่วนที่ ๓ เร่งความเร็ว

มี ๓ บท

ส่วนที่ ๔ สู่เส้นชัย

มี ๓ บท

รวมทั้ง ๔ ส่วน ๑๒ บท

ในคำกล่าวนำ ของหนังสือเล่มนี้ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ในชีวิตที่เต็มไปด้วยความแข่งขัน ความสำเร็จไม่ได้มาโดยบังเอิญ ทุกก้าวย่างและทุกการตัดสินใจ ต้องอาศัยกุลยุทธ์ที่ชัดเจนและวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล” และหนังสือเล่มนี้ เป็นการเดินทางเพื่อค้นพบหลักการและศิลปะที่จำเป็นสำหรับการเอาชนะความท้ายทายและก้าวไปสู่งสุดสูงสุดของความสำเร็จ

ในส่วนที่ ๑ การฝึกฝนตนเองเพื่อก้าวไปสู่ความสูงส่ง จะกล่าวถึงบทที่ ๑ ยิ่งถ่อมตนมากเท่าไร ยิ่งใหญ่ในศักยภาพ ในข้อที่ ๔ ผู้มีคุณธรรม ย่อมช่วยให้ผู้อื่นพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้น

ในส่วนที่ ๒ สมดุล บทที่ ๔ เผชิญความยากลำบาก เปลี่ยนความท้าทายให้เป็นโอกาส ในหัวข้อที่ ๒ ความอดทนคือพลังที่ซ่อนเร็นบนเส้นทางสู่ความสำเร็จ

ส่วนที่ ๓ เร่งความเร็ว บทที่ ๘ คือ ความจริงใจคือบัตรผ่านที่ง่ายที่สุดในการเข้าสู่หัวใจของใครสักคน

ในส่วนที่ ๔ สู่เส้นชัย ในบทที่ ๑๒ พลังแห่งความรับผิดชอบ ปลูกฝังความรับผิดชอบลึกลงในจิตวิญญาณ

จากประเด็นที่ยกมากล่าวแค่นี้ เพื่อให้ความเชื่อมโยงกัน ในส่วนที่ ๑ การฝึกฝนตนเองเพื่อก้าวไปสู่ความสูงส่ง จะกล่าวถึงบทที่ ๑ ยิ่งถ่อมตนมากเท่าไร ยิ่ง ยิ่งใหญ่ในศักยภาพ ในข้อที่ ๔ ผู้มีคุณธรรม ย่อมช่วยให้ผู้อื่นพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้น ดังคำว่า ในชีวิตมนุษย์ เมื่อผ่านพ้นความลำบากและความเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่มีค่าที่สุดคือการใช้ชีวิตด้วยความเมตตา พยายามช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นอย่างเต็มความสามารถ นี่คือการช่วยให้ผู้อื่นก้าวหน้าและดีขึ้น

สำหรับสิ่งที่ดีงามในตัวผู้อื่น จงสนับสนุนและชื่นชมอย่างจริงใจ ส่วนความผิดพลาดหรือความโชคร้ายของผู้อื่น อย่าให้หัวเราะเยาะหรือเพิกเฉย นี่คือกุญแจสำคัญในการยืนหยัดในชีวิตและสร้างความสำเร็จในความสัมพันธ์กับผู้อื่น

29. 470-477).indd 472 12/15/2025 1:11:57 PM

จากข้อความในส่วนที่ ๒ สมดุล บทที่ ๔ เผชิญความยากลำบาก เปลี่ยนความท้าทายให้เป็นโอกาส ในหัวข้อที่ ๒ ความอดทนคือพลังที่ซ่อนเร็นบนเส้นทางสู่ความสำเร็จ ดังคำว่า ความล้มเหลว หรือความยากลำบาก ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว สิ่งที่น่ากลัวคือการไม่สามารถทนต่อความรู้สึกสูญเสียและล้มเลิกไปเอง ผู้ที่มีความมุ่งมั่นยิ่งใหญ่เข้าใจดีว่า ความท้าทายเป็นเพียงสิ่งชั่วคราว พวกรู้จักอดทนต่ออุปสรรค พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถของตนเองอย่างเงียบ ๆ เพื่อให้วันหนึ่งสามารถก้าวสู่ความสำเร็จได้อย่างมั่นคง

จากข้อความส่วนที่ ๓ เร่งความเร็ว บทที่ ๘ คือ ความจริงใจคือบัตรผ่านที่ง่ายที่สุดในการเข้าสู่หัวใจของใครสักคน ดังคำว่า ไม่ใช้คนก็ให้สงสัย แต่เมื่อใช้แล้วอย่าสงสัย หมายถึงการมอบความไว้วางใจอย่างเต็มที่ให้กับบุคคลนั้น และสร้างเงื่อนไขที่ดี เพื่อให้พวกเราเขาได้แสดงความสามารถอย่างอิสระ เมื่อมอบหมายงานแล้ว ผู้นำต้องมีความกล้าที่จะมอบอำนาจให้เต็มที่ การกล้ามอบอำนาจอย่างเด็ดเดี่ยวคือความคิดเชิงกลยุทธ์ที่ผู้นำควรมี

จากข้อความในส่วนที่ ๔ สู่เส้นชัย ในบทที่ ๑๒ พลังแห่งความรับผิดชอบ ปลูกฝังความรับผิดชอบลึกลงในจิตวิญญาณ ดังคำว่า จิตวิญญาณแห่งความรับผิดชอบ ไม่เพียงสำหรับทหาที่ยอดเยี่ยมเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญต่อพนักงานที่มีความสามารถอีกด้วย คนที่มีความรับผิดชอบจะไม่เคยมองว่างานของตัวเองเป็นสิ่งไร้ความหมาย จิตวิญญาณแห่งความรับผิดชอบคือสิ่งที่มอบแรงบันดาลใจให้พวกเราทำงานและดำเนินชีวิตได้ดีขึ้น จิตวิญญาณแห่งความรับผิดชอบนี่เอง ที่ช่วยให้พวกเขาเชื่อมั่นตัวเองและแสดงศักยภาพได้อย่งเต็มที่ จิตวิญญาณแห่งความรับผิดชอบควรได้รับการปลูกฝังลึกลงไปในใจของทุกคนจนกลายเป็นจิตสำนึกที่เข้มแข็ง ผู้ที่มีความรับผิดชอบจะไม่มองว่า องค์กรหรือหน้าที่เป็นเรื่องของผู้อื่น แต่จะพยายามอุทิศตนอย่างเต็มที่ พวกเขาจะพูดว่า นี่คือบริษัทของเรา หรือนี่คือแผนกของเรา แทนที่จะพูดว่าของพวกเขา หรือแผนกของพวกเขา จิตวิญญาณแห่งความรับผิดชอบทำให้พวกเรารู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนสำคัญของทีม ความรับผิดชอบคือความเอาใจใส่ในทุกรายละเอียดเล็กน้อยที่สุด

ลักษณะหนังสือภายในเล่ม

สำหรับหนังสือเล่มนี้ มีข้อที่แตกต่างจากหนังสือทั่วไป คือ ไม่มีหนังสือเครดิตเหมือนหนังสือที่เราคุ้นเคย ทำให้เราไม่รู้ว่าเลย ทำให้ยากอย่างยิ่งสำหรับการอ้างอิง ซึ่งสำหรับการอ้างอิง แบบ APA๖ สิ่งที่ต้องบอกก็คือ สถานที่พิมพ์ โรงพิมพ์และปีที่พิมพ์ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ไม่มี และไม่มีบอกครั้งและจำนวนพิมพ์ ซึ่งทำให้ไม่รู้เลยว่า เป็นหนังสือที่มียอดจำนวนเท่าไร ยอดจากขายก็ไม่รู้อีก และสำหรับผู้เขียน หากมีแบ่งรายได้และแบ่งสัดส่วนให้ผู้เขียนก็คำนวณไม่ได้ แต่หากเป็นขายต้นฉบับแล้วให้สำนักพิมพ์ไปดำเนินการทางการตลอดเอง ถ้าอย่างนี้ก็เป็นการลดต้นทุนการผลิตของผู้จัดจำหน่ายได้เป็นอย่างดี

29. 470-477).indd 473 12/15/2025 1:11:57 PM

และอีกประเด็นหนึ่ง การจัดทำสารบัญ เหมือนการจัดทำหนังสือตำรา ในแต่ละบทมีหัวข้อเรียงลำดับข้อ ซึ่งทำให้กำหนดได้ง่าย และผู้เขียนก็กำหนดหัวข้อ และสามารถเชื่อมโยงต่อการกำหนดในประเด็นที่สนใจได้ง่าย

อีกประเด็นหนึ่ง ปก มีลักษณะการพับกระดาษปกเข้ามา ซึ่งก็เป็นลักษณะที่แตกต่าง การทำอะไรให้มีลักษณะที่แตกต่างจากเดิมทำให้กำหนดได้เลย หากมีหยิบอ่านปกก็จะมีลักษณะที่แสดงให้แสดงมีการอ่านเกิดขึ้นแล้ว และลักษณะเช่นนี้ ทำให้รู้ว่าหนังสือได้มีการเคลื่อนไหวเพราะคนได้เปิดอ่านหนังสือเริ่มขึ้นแล้ว

และอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ส่วนหน้า คือมีเพียงคำกล่าวนำ ซึ่งการกล่าวนำเป็นกล่าวเพียงแต่นำหนังสือว่าภายในเล่มมีอะไรบ้าง กล่าวเท่าที่จำเป็น แต่ก็สั้นดี ตรงประเด็นและเข้าใจง่าย และส่วนท้าย ไม่มี ไม่ได้มีการบอกว่า ผู้เขียนคือ ดิงปัตฮวาง เป็นใคร อย่างไร และทำให้คนที่ไม่ได้เป็นหนอนหนังสือก็อยากที่จะเข้าใจชีวิตของผู้เขียนท่านนี้ได้ อยากรู้ต้องไปขวนขวายหาด้วยตนเอง

แต่อย่างไรก็ตาม การทำอะไร เกณฑ์การจัดทำแบ่งหนังสือ ก็เป็นเพียงรูปแบบไม่ใช่สาระสำคัญนัก แต่ที่สำคัญ ก็คือเนื้อหาภายในเล่มได้ให้ข้อคิด และผู้อ่านเมื่อได้อ่านแล้วเกิดสติปัญญา และได้แบบอย่างในการนำไปใช้ต่างหาก นี่แหละคือจุดสำคัญ และหนังสือเล่มนี้ได้ตอบโจทย์ชีวิตที่ลึกซึ้งตรงนี้ได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวไว้ข้างต้น

ในส่วนที่ ๑ การฝึกฝนตนเองเพื่อก้าวไปสู่ความสูงส่ง จะกล่าวถึงบทที่ ๑ ยิ่งถ่อมตนมากเท่าไร ยิ่งใหญ่ในศักยภาพ ในข้อที่ ๔ ผู้มีคุณธรรม ย่อมช่วยให้ผู้อื่นพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้น

เมื่อกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนา การถ่อมตน หรือการอ่อนน้อมถ่อมตัวช่วยให้เรามีเสน่ห์ ข้าวมีคุณค่า เมื่อแก่ ย่อมน้อมรวงข้าวลงฉันใด คนผู้เจริญด้วยธรรมะความรู้ย่อมอ่อนน้อมถ่อมตนฉันนั้น

อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ช่วยแนะนำคนอื่นให้มีการพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้น ตรงนี้ ยิ่งทำได้มากเท่าไร ก็เพิ่มคนช่วยงาน เพิ่มสหายแห่งการทำงานให้มากขึ้นเท่านั้น คือเมื่อมีโอกาสให้ความรู้ ก็เป็นผู้ให้อย่างเต็มที่ ไม่มีเปิดบัง ให้ตามหลักของพระพุทธเจ้า ที่กล่าวไว้ว่า พระองค์ไม่เป็นอาจริยมุฏฐิ กำมืออาจารย์ คือให้ความรู้อย่างแบมือ ให้ความรู้อย่างรอบด้าน

สำหรับในส่วนที่ ๒ สมดุล บทที่ ๔ เผชิญความยากลำบาก เปลี่ยนความท้าทายให้เป็นโอกาส ในหัวข้อที่ ๒ ความอดทนคือพลังที่ซ่อนเร้นบนเส้นทางสู่ความสำเร็จ

งานทุกอย่าง เป็นความท้าท้ายหมด ไม่มีใครได้มีประสบการณ์มาตั้งแต่ต้น ทุกงานที่เริ่มทำ ล้วนเป็นความท้าทาย เมื่อผ่านมาได้ ประสบความสำเร็จ สิ่งนั้น จะช่วยให้คนเรามีความภาคภูมิใจ และเพิ่มพลังชีวิตกับงานที่ประสบความสำเร็จ แม้จะเหนื่อย เมื่อประสบความสำเร็จ รอยยิ้มเล็ก ๆ นั่นแหละคือพลังที่

29. 470-477).indd 474 12/15/2025 1:11:57 PM

ยิ่งใหญ่ และแรงผลักดันให้ทำสิ่งต่างๆที่เป็นความท้าทายอื่นๆ คือทำได้ทุกอย่าง เพราะเมื่อเริ่มงานแรกได้งานต่อ ๆ มา ก็คือความท้าทายในลักษณะที่แตกต่างกันไป สิ่งสำคัญ คือใจสำคัญที่สุด เมื่อใจกล้าที่จะทำ งานทุกอย่างก็สำเร็จไปแล้วมากกว่าครึ่งทีเดียว และแรงหนุนที่ดี ก็คือความอดทน เมื่อมีความอดทนขยัน ทำไม่หยุด ทำอย่างต่อเนื่อง ไม่มีงานอะไรที่จะทำไม่สำเร็จ เพราะการงานทุกอย่าง จะสำเร็จได้ด้วยความอดทนขยันหมั่นเพียร สอดคล้องกับคำพุทธภาษิตว่า วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ บุคคลลุทุกข์ได้เพราะความเพียร

สำหรับส่วนที่ ๓ เร่งความเร็ว บทที่ ๘ คือ ความจริงใจคือบัตรผ่านที่ง่ายที่สุดในการเข้าสู่หัวใจของใครสักคน

ความจริงใจ คือเป็นคนใจซื่อสัตย์ พูดอย่างไรทำอย่างนั้น หรือทำอย่างนั้น พูออย่างนั้น ทำอย่างที่พูด พูดอย่างที่ทำ ตรงกับทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ยถาการี ตถาวาที ตรงนี้บ่งบอกให้เห็นว่า ความซื่อสัตย์เป็นเครื่องยืนยันการันตี ความจริงแล เป็นอมตวาจา คือ ความจริง ไม่ว่าจะเป็นการจริงใจ หรือจริงกระทำเป็นบัตรผ่านที่ง่ายที่สุด ในการทำให้คนไว้ใจและเชื่อใจ ซึ่งคนที่จะเป็นที่ไว้ใจได้นั้น คือความจริงใจ ทำก็ทำด้วยความจริงใจ พูดก็พูดด้วยความจริงใจ หรือแม้คิด ก็คิดเกื้อกูลอย่างเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง บอกหมด ทั้งชี้โทษ ชี้คุณ และบอกทางออกให้ด้วย สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า อาทีนวะ อานิสงสะ และนิสสรณะ อันคนเรา ที่มีความจริงใจต่อกัน ทำ พูด คิดทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตรงกัน

สำหรับในส่วนที่ ๔ สู่เส้นชัย ในบทที่ ๑๒ พลังแห่งความรับผิดชอบ ปลูกฝังความรับผิดชอบลึกลงในจิตวิญญาณ

พลังแห่งความรับผิดชอบ คือการปลูกฝังความรับผิดชอบลึกลงในจิตวิญญาณ ซึ่งหมายความว่าคนเราเมื่อลงมือทำอะไร มีความผิดพลาด ก็ต้องรับผิดชอบ เมื่อประสบความสำเร็จ ก็รับผิดชอบ คือดำเนินงาน อย่างเสมอต้นเสมอปลาย เพราะความกล้ารับผิดชอบตรงนี้ คือความกล้าหาญ และความกล้าหาญเช่นนี้ เมื่อทำบ่อย ๆ จะหยั่งลึกถึงจิตวิญญาณ กลายเป็นพลัง และความมุ่งมั่นไม่หวั่นไหวกับสิ่งที่ทำและคำที่พูด การที่คนเรามีความกล้าหาญ เป็นชาติแห่งวีรบุรุษ และเป็นชายชาตรี ผู้ทำและรับผิดชอบด้วยเรี่ยวแรงแห่งบุรุษ เช่นนี้ คือทำตามสัตบุรุษที่ได้ประพฤติและปฏิบัติยึดถือกันมา การทำตามบัณฑิตชน เป็นความประพฤติที่ดีงาม สร้างความมั่นใจและเชื่อถือแก่ญาติมิตรสหายและบริวารได้อย่างรวดเร็ว

เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้ มีข้อเด่น ก็คือตัวอย่างประกอบ ทำให้เรื่องราวที่นำเสนอเกิดความสนใจ โดยนำเรื่องราวที่เกิดขึ้น และชี้ประเด็นให้เห็นว่า เพราะบุคคลได้ทำสิ่งที่สิ่งนี้ไว้ จึงมีเหตุผลอย่างนี้ ดังนั้นทุกอย่างเกิดแต่เหตุ ดังคำในพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ว่า ทุกอย่างเกิดแต่เหตุ เย ธัมมา เหตุปปภวา

29. 470-477).indd 475 12/15/2025 1:11:57 PM

ข้อที่แตกต่าง เช่น ไม่มีหน้าเครคิด ปรากฏอย่างหนังสือทั่วไป ทำให้เวลาที่จะนำอ้างอิงเป็นหลักฐานทางวิชาการ ทำให้การที่จะบุว่า พิมพ์ที่ไหน โรงพิมพ์อะไร ก็จะไม่สะดวกในการที่จะนำค้นคว้าหรืออ้างอิงในทางวิชาการ และอีกอย่างหนึ่ง ก็คือไม่เอกสารอ้างอิงหรือบรรณาธิการ ทำให้ไม่ทราบว่าข้อมูลที่นำเสนอนั้น มาจากแหล่งอ้างอิงใด และสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นตัวอย่างประกอบ ก็หาแหล่งอ้างอิงได้ยาก

เกี่ยวกับหนังสือเล่ม ข้อเด่น จากหนังสือเล่มนี้ ยุทธวิธี ที่ได้นำเสนอประกอบแต่ละส่วนทั้ง ๔ ส่วน คือการฝึกฝนตนเองเพื่อก้าวไปสู่ความสูงส่ง ก็ดี สมดุล ก็ดี เร่งความเร็วก็ดี และสู่เส้นชัย ก็ดี ล้วนเป็นวิธีการสู่ชัยชนะทั้งนั้น ทำให้เกิดปัญญาในการดำรงชีวิต และมีกลยุทธ์ในการทำงานให้ที่จะประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว และมีชัยชนะ ในทุกการทำงาน

ดังนั้น ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือข้อแตกต่างและข้อดี เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว จะสร้างแรงบันดาลใจให้ประสบความสำเร็จในชีวิต เมื่อประสบความสำเร็จในชีวิตแล้ว ก็ควรนำหลักแห่งการดำรงชีวิตที่ดีตรงนี้ ก็คือทุกอย่างแต่เกิดเหตุ ดังคำในพระไตรปิฎกที่กล่าวไว้ว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้”[๑]

เมื่อชีวิตประสบความสำเร็จในชีวิตแล้ว ก็ควรนำหลักทุกอย่างเกิดแต่เหตุตรงนี้ มาสร้างหลักจิตให้บรรลุเป้าหมายทางพระพุทธศาสนา ก็คือทำให้แจ้งนิพพาน เพราะนิพพาน คือบรมสุข ด้วยการสร้างเหตุต่าง ๆ ให้เกิดความสมดุล และเร่งดำเนินการ เพราะชีวิตคนเรา ทำวันนี้ก็เห็นความสำเร็จวันนี้ และทำทุกอย่างให้มีความสมดล และชัยชนะ มี ๒ อย่าง คือ ชนะคนอื่น เพราะอาศัยกลยุทธ์ ก็มีวันกลับแพ้ และหากชนะจิตใจของตน จะเป็นการชัยที่ไม่กลับแพ้อีกเลย ดังคำในอรรถกถาธรรมบทว่า “ผู้ชนะข้าศึกจำนวนพันคูณด้วยพันในสงคราม หาชื่อว่าผู้ชนะที่ยอดเยี่ยมไม่ แต่ผู้**ชนะตน**[๒] ได้ จึงชื่อว่า ผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม[๓] เพราะผู้ที่พิจารณา กัมมัฏฐานอันเป็นไปในภายใน ในที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน พึงชนะตนด้วยการชนะกิเลสมีโลภะเป็นต้นของตนได้ จึงชื่อว่า**ผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม** ชื่อว่าเป็นยอด คือประเสริฐแห่งชนทั้งหลายผู้ชนะในสงคราม ได้แก่เป็นนักรบยอดเยี่ยมในสงคราม ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความชนะชนะด้านมีกลยุทธ์โดยใช้ปัญญาทำงานประสบความสำเร็จในชีวิตแล้ว ก็ควรมีธรรมะภายในจิตใจ โดยชนะกิเลสภายในตน ชนะตนได้นั่นแหละ ดังคำว่าการ**ชนะตน**ของบุคคลผู้ฝึกตนดีแล้ว[๔] ประพฤติสำรวมเป็นนิตย์นั่นแล ประเสริฐกว่าการชนะผู้อื่น”[๕] เมื่อชนะตนทั้งทางโลกและทางโลกแล้ว ก็จะเป็นเหตุทำให้ชีวิตมีความสุข ได้บรมสุขในทางพระพุทธศาสนาแล

---

[๑] วิ.ม.(ไทย) ๔/๖๕/๗๓.

[๒] ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๐๓/๖๒.

[๓] ชนะตน หมายถึงชนะกิเลสมีโลภะ เป็นต้น (ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๔/๙๕)

[๔] ผู้ฝึกตนดี ในที่นี้หมายถึงผู้ไม่มีกิเลส (ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๔/๙๗)

[๕] ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๐๔/๖๒.

และหนังสือเล่มนี้ ที่ท้ายปกของหนังสือเล่มนี้ ยังสรุปไว้ว่า ในชีวิตนี้ ไม่ใช่ว่าทุกคนที่ฉลาดหรือเก่งกาจจะประสบความสำเร็จได้ เคล็ดลับอยู่ที่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในชีวิตและการมีแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน โปรดจำไว้ว่า ความสำเร็จมาจากการใช้กลยุทธ์อย่างชาญฉลาดในแต่ละการตัดสินใจและการกระทำ

สรุปว่า หนังสือเล่มนี้คือแหล่งสร้างแรงบันดาลใจให้คุณพบพลังที่โดดเด่นในตัวคุณและประสบความสำเร็จได้ในชีวิต

บรรณานุกรม

ดิง บัต ฮวาง. จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๕๖๘.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๔ ๒๕.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยลัย, ๒๕๕๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยลัย, ๒๕๔๖.

ดิง บัต ฮวาง. จากยุทธวิธี สู่ชัยชนะ. [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://shorturl.asia/Z1GbM [๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๘].

29. 470-477).indd 477 12/15/2025 1:11:57 PM

คำแนะนำ

สำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ลงวารสารมหาจุฬาวิชาการ กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ และมีค่าตีพิมพ์บทความตามประกาศ เรื่อง เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาจุฬาวิชาการ

๑. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสั้นขนาดเอ ๔ โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ ๓.๑๗ เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ ๒.๕๔ เซนติเมตร

๑.๒ รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New หรือ TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

๑.๒.๑ ขนาดกระดาษ ประกอบด้วย

๑) ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๒) เลขหน้า ขนาด ๑๔ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา

๑.๒.๒ ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๓ ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๔ ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ) พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อเรื่อง (ในกรณีที่มีอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาด้วย)

๑.๒.๕ ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อผู้เขียนและในบรรทัดถัดมา

- ให้ใส่อีเมล์ .....มือถือ (ถ้ามี).....
- Received : .....
- Revise : .....
- Accepted : .....

๑.๒.๖ หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน

๑.๒.๗ เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น ๑ แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๒.๘ หัวข้อของคำคีย์เวิลด์ ภาษาไทย ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษใต้บทคัดย่อภาษาไทย

๑.๒.๙ หัวข้อของคำคีย์เวิลด์ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

๑.๒.๑๐ หัวข้อเรื่อง ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๑ หัวข้อย่อย ขนาด ๑๖ ชนิดตัวหน้า ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น ๑ Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๒ เนื้อหา ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๓ จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๓ หน้า

๑.๔ การอ้างอิงการเขียน เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม และการใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๒. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับมหาจุฬาวิชาการ

เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน โดยเนื้อหาต้องเรียงลำดับตามประเภทบทความดังนี้

๒.๑ บทความวิจัย

๑) ชื่อเรื่อง (title of the article) ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๓) ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)

- ให้ใส่อีเมล์ .....มือถือ.....
- Received : .....
- Revise : .....
- Accepted : .....

๔) บทคัดย่อ (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๕) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๖) วัตถุประสงค์ (Objective) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๗) วิธีการศึกษา (Methods) ต้นฉบับด้านศาสนา และปรัชญา รวมถึงพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ควรอธิบายรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยให้ละเอียดพอที่ผู้อ่านสามารถทำการศึกษาซ้ำได้ รวมทั้งสถิติที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

๘) ผลการศึกษา (Results) เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้น ขอบตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดา ไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน ๕ ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้ และภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table) ควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์ใต้ภาพหรือตาราง

๙) บทสรุป (Conclusion) **และข้อเสนอแนะ** (Recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือ

คัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำผลไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต หรือ

วิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้วย

๑๐) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพียงสั้นๆ (อาจมี หรือไม่มีก็ได้)

๑๑) บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวการการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาไทย https://bit.ly/37gBBQr

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิงภาษาอังกฤษ https://bit.ly/3q8xc9h

ดังที่ปรากฏในแบบฟอร์มในหน้าถัดไป

(ดาวโหลดแบบฟอร์มได้ที่)

https://drive.google.com/file/d/1Cte5NHAMsJqG9UDR0-cbgcCXpYO3sXLV/view

แบบฟอร์มบทความวิจัย (ใช้อักษร TH SarabunPSK)

.....ชื่อเรื่อง (ไทย) (20 pt).....
.....ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) (20 pt).....

(เว้นบรรทัดขนาด 14 pt)

ข้อมูลผู้เขียน (ขนาด 14 pt)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (ไทย)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (อังกฤษ)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (ไทย)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (อังกฤษ)

Email ผู้เขียน

***ในกรณีที่มีผู้เขียนมากกว่า 1 ท่าน ให้เพิ่มข้อมูลผู้เขียนท่านที่ 2, 3 เหมือนกับท่านที่ 1

(เว้นบรรทัด ขนาด 14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

คำสำคัญ : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

Abstract (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

Keywords : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทนำ (Introduction) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

วัตถุประสงค์ (Objective) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

วิธีการศึกษา (Method) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

ผลการศึกษา (Results) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทสรุป (Conclusion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

ข้อเสนอแนะ (Suggestion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

วิจารณ์ (Discussion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

บรรณานุกรม (References) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

***อ้างอิงแบบเชิงอรรถ ใช้ขนาด (14 pt)

30. (478-494).indd 483 12/15/2025 1:18:49 PM

๒.๒ บทความวิชาการ

๑) ชื่อเรื่อง (title of the article) ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๓) ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)

- ให้ใส่อีเมล์ .....มือถือ.....
- Received : .....
- Revise : .....
- Accepted : .....

๔) บทคัดย่อ (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๕) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๖) เนื้อหา ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยมีจำนวนหน้าต้นฉบับควรมีความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๓ หน้า

๗) บทสรุป (Conclusion) **และข้อเสนอแนะ** (Recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากเนื้อหา โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในเนื้อหาอย่างครบถ้วน

๘) บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวการการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาไทย https://bit.ly/37gBBQr

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิงภาษาอังกฤษ **https://bit.ly/3q8xc9h**

ดังที่ปรากฏในแบบฟอร์มในหน้าถัดไป

(ดาวโหลดแบบฟอร์มได้ที่)

https://drive.google.com/file/d/1KCkEhNpHPEYr_26v-T8hmLaCf8vP7KZe/view

แบบฟอร์มบทความวิชาการ (ใช้อักษร TH SarabunPSK)

.....ชื่อเรื่อง (ไทย) (20 pt).....

.....ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) (20 pt).....

(เว้นบรรทัดขนาด 14 pt)

ข้อมูลผู้เขียน (ขนาด 14 pt)
ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (ไทย)
ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (อังกฤษ)
สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (ไทย)
สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (อังกฤษ)
Email ผู้เขียน
***ในกรณีที่มีผู้เขียนมากกว่า 1 ท่าน ให้เพิ่มข้อมูลผู้เขียนท่านที่ 2, 3 เหมือนกับท่านที่ 1

(เว้นบรรทัด ขนาด 14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

คำสำคัญ : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

Abstract (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

Keywords : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทนำ (Introduction) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

เนื้อเรื่อง Content) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

สรุป (Conclusion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

ข้อเสนอแนะ (Suggestion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บรรณานุกรม (Reference) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

***อ้างอิงแบบเชิงอรรถ ใช้ขนาด (14 pt)

๓. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารมหาจุฬาวิชาการ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๒. บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการไม่เข้มข้นนัก เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป

๓. บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

๔. บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๕. ปกิณณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ วิพากษ์แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

๔. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสารมหาจุฬาวิชาการ จำนวน ๒ ชุด พร้อมแผ่นดิสก์ ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ หรือทาง e-mail: su_cha2509@hotmail. com

กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

หลังจากที่กองบรรณาธิการรับบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารแล้ว ขอให้ผู้เขียนส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสารออนไลน์ ThaiJo 2.0 ทางเว็บไซต์ https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/index โดยผู้เขียนต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการส่งบทความอย่างเคร่งครัด โดยสามารถดูรายละเอียดขั้นตอนได้ที่ https://docs.google.com/document/d/1NsYlde3i1zXdTfQ4x1ms5g9Wbd148Kk7yKiPexr8xal/edit

๕. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนพร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารเสียก่อน

๖. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกและภายในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชานั้น ๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded และส่งผลการอ่านประเมินคืน ผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

๗. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่ว่า จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์ บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารมหาจุฬาวิชาการ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

๘. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารมหาจุฬาวิชาการ เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ ไม่รวมความผิดพลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

๙. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาจุฬาวิชาการ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารมหาจุฬาวิชาการ” กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, ๘๗๗๔) (นายสุชญา ศิริธัญภร, นายสุภฐาน สุดาจันทร์, พระมหาขวัญชัย ปฺุตวิเสโส)

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓ ภายใน ๘๗๗๓, มือถือ ๐๘๖ ๙๙๘๔๖๔๖ e-mail : su_cha2509@hotmail.com , Idline : Sucha2509

อัตราค่าวารสาร กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๓๐๐ บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก ปีละ ๖๐๐ บาท

๑๐. เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาจุฬาวิชาการ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐.๑ ค่าตีพิมพ์บทความภาษาไทย/บทความภาษาอังกฤษ

๑. คณาจารย์/ผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	อาจารย์ภายใน มจร	บทความวิชาการหรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	อาจารย์ภายนอก มจร	บทความวิชาการหรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักปราชญ์/ผู้เชี่ยวชาญบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย		ฟรีค่าใช้จ่าย

๒. ประเภทนิสิต/นักศึกษา

๑) ระดับปริญญาโท

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท

๒) ระดับปริญญาเอก

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๔,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๔,๕๐๐ บาท

๑๐.๒ ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิตรวจบทความภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ

ที่	ประเภทผู้ทรงคุณวุฒิ	ประเภทบทความ	บทความละ
๑	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาไทย	๗๐๐ บาท
๒	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ	๑,๐๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ (ด่วน)	๑,๒๐๐ บาท

๑๐.๓ ค่าตอบแทนผู้ตรวจปรู๊ฟพิสูจน์อักษร หน้าละ ๑๐ บาท

๑๐.๔ ค่าตอบแทนการจัดพิมพ์ต้นฉบับในวารสาร หน้าละ ๒๐ บาท

๑๐.๕ ค่าตอบแทนผู้จัดรูปเล่มวารสาร (เหมาจ่าย) ฉบับละ ๒,๕๐๐ บาท

๑๐.๖ ค่าตอบแทนผู้เป็นบรรณาธิการ (เหมาจ่าย) ฉบับละ ๒,๕๐๐ บาท

๑๐.๗ ค่าตอบแทนการออกแบบปก ปกละ ๒,๕๐๐ บาท

๑๐.๘ ค่าให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจคนที่ ๓ เป็นต้นไป ท่านละ ๑,๐๐๐ บาท

๑๐.๙ ค่าตอบแทนให้คำปรึกษาปรับแก้ไขบทความ บทความละ ๑,๐๐๐ บาท

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....

๒. วุฒิการศึกษาขั้นสูงสุด..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

๓. สถานภาพผู้เขียน

☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....

โปรแกรม..... คณะ.....

☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน) .....

๔. ขอส่ง

ต้นฉบับ (Original Article) เรื่อง.....

.....

๕. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) .....

๖. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่ ..... ถนน.....

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....โทรสาร.....

E-mail .....

๗. สิ่งที่ส่งมาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน ๒ ชุด

๘. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ ๓ อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม และหากยังไม่ผ่านอีก ข้าพเจ้ายอมรับและไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....) (.....)

วันที่...../...../..... วันที่...../...../.....

(ดาวโหลดแบบฟอร์มได้ที่ https://drive.google.com/file/d/14jxgXuh2-9zO_HMCBihzt-6buM7a3uzNy/view)

กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวารสารทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิชาการหรืองานวิจัย ในลักษณะนิพนธ์ต้นฉบับ (Original Article) และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกมาตรฐานการเผยแพร่งานวิชาการทางพระพุทธศาสนาในประเทศให้มีคุณภาพดี เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ปีละ ๓ ฉบับ (มกราคม - เมษายน, พฤษภาคม - สิงหาคม, กันยายน - ธันวาคม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัยดังต่อไปนี้

๑. ประกาศรับต้นฉบับจากคณาจารย์ หรือนักวิจัย ช่วงที่ ๑ พ.ย.-ธ.ค., ช่วงที่ ๒ มี.ค.-ก.ค. ช่วงที่ ๓ ก.ค. - ส.ค.

๒. กองบรรณาธิการวารสารฯ รับบทความ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของต้นฉบับและพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน (Double Blinded)

๓. กองบรรณาธิการวารสารฯ จัดส่งต้นฉบับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้น ๆ อ่านประเมินต้นฉบับ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded

๔. ส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามผลการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)

๕. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบคุณภาพบทความและจัดทำเนื้อหาต้นฉบับวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. กองบรรณาธิการแจ้งยืนยันรับบทความให้ผู้เขียนบทความทราบ

๗. ดำเนินการจัดพิมพ์

๘. กองบรรณาธิการวารสารฯ ดำเนินการเผยแพร่วารสารฯ

30. (478-494).indd 492 12/15/2025 1:18:50 PM

หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสาร ใดวารสารหนึ่งมาก่อน

๒. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องไม่อยู่ระหว่างเสนอขอตีพิมพ์ ในวารสารอื่น

๓. เนื้อหาในต้นฉบับควรเกิดจากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเองไม่ได้ลอกเลียนหรือตัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม

๔. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับตามรูปแบบคำแนะนำที่กำหนด

๕. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) แล้ว

๖. หลังจากผู้เขียนได้แก้ไขบทความเรียบร้อย กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งก่อนแล้วจึงดำเนินการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬาวิชาการ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ : ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, มือถือ ๐๘๖ ๙๙๘๔๖๔๖, ldline : sucha2509
E-mail : su_cha2509@hotmail.com

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมหาจุฬาวิชาการ

